

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YAYINI — 2

1948

**TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ALAN
PLANLAMA DENEYİM VE
SORUNLARI KOLOKYUMU**

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
ŞEHİRCİLİK ARAŞTIRMA MERKEZİ
DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ DAIMİ KOMİTESİ

DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ KOLOKYUMLARI — 1

1978

(114)

**TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ALAN
PLANLAMA DENEYİM VE
SORUNLARI KOLOKYUMU**

Yayına Hazırlayan :
M. ÇUBUK

MİMAR SINAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YAYINI — 2
1 9 8 5

«TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ALAN PLANLAMA DENEYİM VE SORUNLARI» T.C. İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI DESTEĞİNDE, İ.D.G.S.A.Y. MİMARLIK BÖLÜMÜ ŞEHİRCİLİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ VE T.M.M.O.B. ŞEHİR PLANLAMA MİMAR VE MÜHENDİSLERİ ODASI TARAFINDAN DÜZENLENMİŞ VE 29'NCU DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ ETKİNLİKLER BÜTÜNÜ İÇİNDE 6, 7, 8 KASIM TARİHLERİ ARASINDA İ.D.G.S. AKADEMİSİ SİNEMA VE TELEVİZYON ENSTİTÜSÜ SALONLARINDA YAPILMIŞTIR.*

- Bildiriler dışında yer alan tartışmalar, sorular ve yanıtlar kolokyum sırasında yapılan ses kayıt bandlarından dinlenerek hazırlanmıştır.
- Kaynak gösterilmeksizin kitapdan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz.
- Bildirilerden doğacak sorumluluklar yazarlarına aittir.

M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 10.1.1985 tarih ve 1 nolu kararı gereğince basılması istenen «Türkiye de Metropolitan Alan Planlama Kolokyumu» adlı Kitabın 1000 adet basımına ; Teksirler ve Yardımcı Ders Kitapları Dışındaki Yayınlarla ilgili Yönetmelik'in 9. maddesi uyarınca M.S.Ü, Yayın Komisyonunun onayı ile karar verilmiştir.

* İ.D.G.S.A. adı Mimar Sinan Üniversitesi olarak değiştirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Kolokyum programı	
Önsöz	9
IDGS Akademisi Başkanının konuşması	13
İmar ve İskan Bakanının konuşması	14
Dünya Şehircilik Günü T.Daimi Komite Başkanının konuşması	16

BÖLÜM 1

1. Grup Bildiriler

1 — Prof. ESAT TURAK	21
Metropolitan Alanlar : Kavramlar, Tanımlar ,Ölçütler	
Prof. E. Turak'a yöneltilen sorular ve yanıtlar	41
2 — TANKUT ÜNAL	47
Türkiye'de Fiziki Planlama Çalışmaları İçinde Metropolitan Planlama Çalışmalarının Yeri, Tarihi Gelişiminin Yeri	
Tankut Ünal'a yöneltilen sorular ve yanıtlar	65
3 — 1 ci Grup Bildiriler Üzerine Yapılan Entervansiyonlar	69

Nazım Plan Büroları Çalışmaları ve Deneyimleri

1 — KUTLU GÜZELSU	75
İstanbul Metropolitan Alan Planlaması	
İstanbul Nazım Plan Çalışmaları ile İlgili sorular ve yanıtlar	105
2 — ANKARA NAZIM PLAN BÜROSU	111
Ankara Metropolitan Alan Plan Deneyimi	
Ankara Metropolitan Alan Plan Çalışmaları ile İlgili Sorular ve Yanıtlar	163
3 — İZMİR METROPOLİTEN PLANLAMA BÜROSU	169
İzmir Metropolitan Alan Planlama Deneyimleri	
4 — ERGİN ERKİN	201
Zonguldak Metropolitan Alan Planlaması	
5 — Nazım Plan Çalışması ve Deneyimleri Üzerine Yapılan Entervansiyonlar ve Bunlara Getirilen Açıklamalar	229

Yabancı Ülke Deneyimleri

1 — Prof JEAN LOBESSE	239
Fransa'da Kentsel Politikalar	
Urban Policies in France	251
Prof. Jean Lobesse'e yöneltilen sorular ve yanıtlar	263
2 — Prof. JERZY KOZLOWSKI	272
Polonya'da Büyük Kent Bütünü Planlaması Deneyimleri ve Sorunları	
Basic Conditions for Town Development in Poland	287
Prof. Jerzy Kozlowski'ye yöneltilen sorular ve yanıtları	303

2. Grup Bildiriler

1 — Doç. Dr. İLHAN TEKELİ	313
Metropolitan Planlamanın Dayandığı Kararlar Üzerine Bir Değerlendirme	
Doç. Dr. İlhan Tekeli'ye yöneltilen sorular ve yanıtları	329
2 — Prof. Dr. ÜMİT DOĞANAY	335
Metropolitan Planların Uygulanmasında Yasal ve Parasal Sorunlar	
Prof. Dr. Ümit Doğanay'a yöneltilen sorular ve yanıtları	341
3 — Doç. Dr. RIFKI ARSLAN	349
Metropolitan Alanlarda Uygulama ve Finansman Güçlükleri	
4 — Doç. Dr. NECDET VİDİNLİOĞLU	373
Metropolitan Planlamada Örgütlenme	
Necdet Vidinliolu'na yöneltilen sorular ve yanıtları	371

BÖLÜM 2

Panel Konuşmaları, Tartışmaları ve Sonuçları

A — Nazım Plan Büroları açıklamaları

B. İstanbul Nazım Plan Bürosu	389
Ankara Nazım Plan Bürosu	395
Samsun Nazım Plan Bürosu	399
İzmir Nazım Plan Bürosu	403

B — Panel Konuşmaları ve Tartışmaları

MELİH DOĞAN'ın konuşması	409
MELİH DOĞAN'a yöneltilen sorular ve yanıtlar	415
ABDULLAH TUNCEL'in konuşması	419
AYTEKİN KOTİL'in konuşması	425
KOREL GÖYMEN'in konuşması	431
GÜNGÖR ERDÜMLÜ'nün konuşması	437
SELAHATTİN YILDIRIM'in konuşması	441
AKIN ATAÜZ'un konuşması	447
SELMAN ERGÜDEN'in konuşması	453
Prof. TUĞRUL AKÇURA'nın konuşması	457
Prof. GÜNDÜZ ÖZDEŞ'in konuşması	463

Panel Konuşma ve Tartışmalarına Yapılan Entervansiyonlar .....

C — Panel Sonuçları

Darboğazlar, Sorunlar, Operasyonel Önlemler	483
"La Planification de L'aire Metropolitaine en Turquie" Resultats de	
"Panel Discussion"	493
"Experiences and Problems In Metropolitan Area Planning In Turkey" -	
Results of "Panel Discussion"	503
Kolokyuma Katılanların Listesi	509

KOLOKYUM PROGRAMI

6.KASIM.1978 PAZARTESİ

9.30 - 10.00 AÇILIŞ

PROF. ORHAN ŞAHİNLER (İ.D.G.S. AKADEMİSİ BAŞKANI)

AHMET KARAASLAN (İMAR VE İSKAN BAKANİ)

PROF. K.AHMET ARÜ (DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ

TÜRKİYE DAİMİ KOMİTESİ BAŞKANI)

FİLM : İSTANBUL KENTSEL GELİŞMESİ

BİRİNCİ OTURUM / BAŞKAN :

SELMAN ERGÜDEN (T.M.M.O.B.ŞEHİR PLANLAMA

MİMAR VE MÜHENDİSLERİ ODASI BAŞKANI)

10.00 - 10.30 ESAT TURAK (O.D.T.Ü.) METROPOLİTEN ALAN

KAVRAMI : TAM, ÖLÇÜTLER

10.30 - 10.45 SORULAR

10.45 - 11.15 PROF. DR.MÜBECCEL KIRAY (İ.T.Ü)

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE METROPOLLER

11.15 - 11.45 SORULAR

11.45 - 12.15 TANKUT ÜNAL (İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI, PLANLAMA

İMAR GN. MD. YRD.)TÜRKİYE'DE FİZİKİ PLAN ÇALIŞMA-

LARI İÇİN METROPOLİTEN PLANLAMA ÇALIŞMALARI-

NIN YERİ TARİHİ GELİŞİMİ

YEMEK ARASI

14.00 İKİNCİ OTURUM/BAŞKAN :

ERHAN KARAESMEN (YEREL YÖNETİM BAKANLIĞI

MÜSTEŞARI)

14.00 - 14.45 BÜYÜK İSTANBUL NAZİM PLAN BÜROSU DENEYİMLERİ

14.45 - 15.00 SORULAR

15.00 - 15.45 ANKARA NAZİM PLAN BÜROSU DENEYİMLERİ

15.45 - 16.00 SORULAR

16.00 - 16.45 İZMİR NAZİM PLAN BÜROSU DENEYİMLERİ

16.45 - 17.00 SORULAR

17.00 - 17.45 ZONGULDAK METROPOLİTEN ALAN PLANLAMA

DENEYİMLERİ

17.45 - 18.00 SORULAR

18.00 METROPOLLERİMİZ SERGİSİNİN AÇILIŞI - KOKTEYL
İ.D.G.S.A. SN. VE TV. ENSTİTÜSÜ GİRİŞ HOLÜ

7.KASIM.1978 SALI

9.30 ÜÇÜNCÜ OTURUM/ BAŞKAN :
TUĞRUL AKÇURA (O.D.T.Ü.)

930 - 10.15 PROF.JEAN LABASSE (LYON ÜNİVERSİTESİ, ÖĞRETİM
ÜYESİ) FRANSA DENEYİMİ

10.15 - 11.00 PROF. JERZY KOZLOWSKI (KRAKOVİ ÇEVRESEL
GELİŞME ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ DİREKTÖRÜ)
POLONYA DENEYİMİ

11.00 - 11.45 PROF. GIOVANNİ ASTENGO (VENEDİK ÜNİVERSİTESİ
ÖĞRETİM ÜYESİ)
İTALYA DENEYİMİ

11.45 - 12.15 SORULAR

YEMEK ARASI

14.00 DÖRDÜNCÜ OTURUM/BAŞKAN :
PROF. GÜNDÜZ ÖZDEŞ (İ.T.Ü.)

14.00 - 14.30 DR.İLHAN TEKELİ (O.D.T.Ü.)
METROPOLİTEN PLANLAMANIN DAYANDIĞI KURAM-
LAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

14.30 - 14.45 SORULAR

14.45 - 15.15 PROF.DR.ÜMİT DOĞANAY (İ.Ü.)
METROPOLİTEN PLANLARIN UYGULANMASINDA
YASAL VE PARASAL SORUNLAR

15.15 - 15.45 DOÇ.DR.RIFKI ASLAN (İ.D.M.M.A.)
METROPOLİTEN ALANLARDA UYGULAMA VE
FİNANSMAN GÜÇLÜKLERİ

15.45 - 16.15 NECDET VİDİNLİOĞLU (İ.D.M.M.A.)
METROPOLİTEN PLANLAMADA ÖRGÜTLENME

16.15 - 16.30 SORULAR

16.30 - 17.00 İCEN BÖRTÜCENE (D.P.T.)
TÜRKİYE' DE METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASI:
HEDEFLER VE STRATEJİLER

17.00 - 15.15 SORULAR

8.KASIM.1978 ÇARŞAMBA

10.00 - 12.30 PANEL/BAŞKAN : PROF.K.AHMET ARÜ
(DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ TÜRKİYE DAIMİ KOMİTESİ
BAŞKANI)

KATILANLAR

MELİH DOĞAN (İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI MÜSTEŞAR
YRD.)

ERHAN KARAESMEN (YEREL YÖNETİM BAKANLIĞI
MÜSTEŞARI)

AYTEKİN KOTİL (İSTANBUL BELEDİYE BAŞKANI)

GÜNGÖR ERDUMLU (D.P.T. TEMSİLCİSİ)

SELAHATTİN YILDIRIM (MARMARA VE BOĞAZLAR
BELEDİYELER BİRLİĞİ GN. SEKRETERİ)

AYDAN BULCA (T.M.M.O.B. MİMARLAR ODASI
TEMSİLCİSİ)

SELMAN ERGÜDEN (T.M.M.O.M. Ş.P.M.M.O. BAŞKANI)

TUĞRUL AKÇURA (O.D.T.Ü.)

GÜNDÜZ ÖZDEŞ (İ.T.Ü.)

YEMEK ARASI

14.00 - 17.00 İ.D.G.S.A. Y. MİMARLIK BÖLÜMÜ, ŞEHİRCİLİK ARAŞTIR-
MA ENSTİTÜSÜ 2.ci DANIŞMA KURULU TOPLANTISI
SN, TV. ENSTİTÜSÜ KÜÇÜK TOPLANTI SALONU

17.00 KAPANIŞ - KOKTEYL

Not : İcen Börtüçene'nin bildiri metni ele geçmediğinden, bu bildiriye yer
verilememiştir.

ÖNSÖZ

Dünyada elliye yakın ülkede her yıl "DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ" olarak kabul edilen 8 Kasım tarihinde çeşitli etkinlikler düzenlenmekte ve idareci, politikacı ve konu ile ilgili bilim, meslek adamı, teknisyenler şehircilik uğraş ve çalışmalarının bir muhasebesini yapmakta, aynı zamanda da şehircilikle ilgili sorunları ortaya koyarak tartışmaktadırlar.

Bu vesileyle konferanslar, seminerler, kolokyumlar ve sergiler düzenleyerek şehirciliğin basın, yayın organları aracılığıyla halka açıklanmasını sağlamaktadır.

Dünya Şehircilik Günü bu yıl dünyada 29. cu kez tekrarlanırken ülkemizde de oldukça yaygın etkinlikler bütünü içinde ikinci kez (ve yukarıda tanımlanan biçimde) idrak edilmiş bulunmaktadır.

İşte bu etkinlikler bütünü içinde, İ. D. G. S. Akademisi, Şehircilik Araştırma Enstitüsü (*), İmar ve İskan Bakanlığından sağlanan destek altında T. M. M. O. B. Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası ile birlikte "Türkiye'de Metropoliten Alan Planlaması Deneyimler ve Sorunlar" konulu bu kolokyumu düzenlemiştir.

Düzenleyicilerin ortak kararı ile böyle bir konunun seçimi, kolokyumun ilk tanıtım ve çağırısı broşüründe şöyle belirtilmiştir ;

"... Türkiye'de son on yılda metropoliten alan ile ilgili çeşitli bilimsel toplantılar yapılmış, metropoliten alan planlama, sistem ve yöntemleri belirli çevrelerde tartışılmıştır.

(*) YÖK Yasası ile İ. D. G. S. Akademisi Mimar Sinan Üniversitesi adını alarak yeniden örgütlenmiş ve "Şehircilik Araştırma Enstitüsü", yeni adı olan "Şehir ve Bölge Planlama Bölümü" olarak düzenlenmiştir.

Diğer yandan uzun süredir ülkemizde metropoliten alan planlamaları yapılmakta, birçok büyük kentsel yerleşmede bu alanda deneyimler sürdürülmektedir. Ancak bugüne kadar ülkemize özgü bir metropoliten alan planlama yöntemi ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle metropoliten alan planlamasında uzun denemelerin sonucu olarak bir yöntemin ortaya konması, İmar ve İskan Bakanlığının elde ettiği deneyimlerin eleştirel bir analizinin ve değerlendirilmesinin yapılması adeta bir zorunluk haline gelmiştir.

İşte kolokyumun amacı ;

- 1 — ülkemiz koşulları içinde metropoliten alan planlama deneyimlerinin eleştirel bir analizini yapmak,*
- 2 — bir sistem ve yöntem uygulaması elde etmek,*
- 3 — bu konuda beliren sorunları ortaya koymaktır.”*

Amacı ve hedefi böylece belirlenen kolokyumda esas olarak, Türkiye'deki uygulama ve çalışmalar konu edilmiş ve bu planlamalara ait sorunlar, dar boğazlar belirlenmiş, tartışılmış ve aynı zamanda yabancı ülkelerde bu konuda yapılmış çalışmaların aktarılabilmesi için Fransa, İtalya ve Polonya'dan uzmanlar davet edilmiştir. İtalya'dan davet edilen Prof. Piccinato maazereti nedeniyle kolokyuma katılamamış, fakat Fransa'dan Prof. J. Labasse, Polonya'dan Prof. J. Kozlowski gelerek kendi ülkelerindeki deneyimleri aktarmışlardır.

Kolokyumun sonucunda yapılan Panelde ise, belirlenen darboğazlar ve sorunlar tekrardan ortaya konmuş, tartışılmış ve operasyonel yönden önerileri geliştirilmiştir. Kolokyum sonuçlarına bir arada sunulduğu bu derlemede, Sn. Prof. Dr. Mübeccel Kıray'ın bildirisini hariç (*) kolokyum için kendilerinden talebde bulunan diğer konuşmacıların bildiri metinleri yer almakta ve her bildiri sahibine yöneltilen sorularla, yanıtlar (ses kaydından yazılarak) ilgili bildiri metninin arkasına eklenmiş bulunmaktadır. Soru sorma tavrı içinde yapılmış bazı konuşmalar ise intervantion niteliği taşıdığından yine ilgili bildirisinin arkasına konmuştur.

Derlemenin ikinci bölümünü oluşturan panel konuşma ve tartışmaları, yine ses kayıtlarından düzenlenerek, panel konuşma sırası içinde sunulmaktadır. Esas olarak bütün kolokyumun bir sentezi olan ve panel konuşmaları, tartışmalarından çıkan bir sentez - sonuç denemesi daha önce saptanmış olan ve ilgili Bakanlık, Nazım Plan Büroları, Eğitim ve Araştırma Kurumları ve Meslek Odası temsilcilerinden oluşan bir raportörler grubu tarafından kaleme alınarak ürüne dönüştürülmüştür. Kitabın ikinci bölümünün sonunda yer alan ve

---

(*) Sn. Prof. Dr. Mübeccel Kıray kolokyumda yaptığı konuşma ile ilgili notlarını bir metin halinde derleme olanagını bulamadığı için bildirisinin bu kitapta yer alması olası olamamıştır.

tüm ilgili kurumlara da gönderilmiş olan bu sentez denemesi, bir taraftan metropoliten alan planlamasında beliren dar boğazlar ve sorunları ortaya koyarken, diğer taraftan operasyonel önlem önerileri sunmaya çalışmaktadır.

Sanırız, böylece de başlangıçta M. A. P. deneyim ve sorunları kolokyumunun amacını belirleyen üç hedeften ikisi ;

— ülke koşulları içinde M. A. P. deneyimlerinin eleştirisel analizinin yapılması

— bu konuda beliren sorunların (ve dar boğazların da) ortaya konması gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.

— bir sistem ve yöntem uygulaması elde edilmesi şeklinde belirlenmiş olan üçüncü hedefin gerçekleşmesi ise (kolokyumda getirilmiş olan operasyonel önlem önerileri de dikkate alınarak) herhalde bu hacimli derleminin iyi ve doğru bir değerlendirmesinden doğabilecektir. Bu ise, konu ile ilgili araştırmacı - kuramcı - uygulamacılara, özellikle de eğitim ve araştırma kurumlarına düşen şerefli ve önemli bir görev olmaktadır.

Bu kolokyumun gerçekleşmesinde en büyük payın Bakanlığın bu konudaki birikim ve deneylerinin bir muhasebesinin yapılmasına ve aynı zamanda maddi destek sağlanmasına yardımcı olan İmar ve İskan Bakanı Sn. Ahmet Karaaslan'a ait olduğu belirtilmeli ve şükranla anılmalıdır. Yine, Enstitü adına kendisiyle yaptığımız bir görüşmede kolokyum konusunun doğmasında ve ilk gerekli desteğin sağlanmasında payı olan Metropoliten Planlama Dairesi Müdürü Sn. Tankut Ünal hatırlanmalıdır. Aynı şekilde isim vermeksizin, İmar ve İskan Bakanlığı diğer mevkilerindeki sorumlular ve Metropoliten Planlama Dairesi ve ona bağlı tüm Nazım Plan Büroları sorumluları ve personelinin çok değerli katkıları kaydedilmelidir.

Enstitümüz ile İmar ve İskan Bakanlığı ve T. M. M. O. B. Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası ve yabancı konuşmacılar arasında tüm ilişkileri kurarak geliştiren ve böylece kolokyumun en ağır ve önemli yükünü üstlenerek başarmış olan Sn. Selman Ergüden'in İmar ve İskan Bakanlığı adına, T. M. M. O. B. Şehir Planlama Odası adına yaptığı çabalar ve çalışmalar özellikle belirtilmelidir. T. M. M. O. B. Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası yönetim kurulu üyelerinin kolokyum günlerindeki önemli katkıları hatırlanmalıdır.

Elbette kolokyumun asıl ağırlığını alan bildiriler bölümünde tüm bildiri sahibi kişi ve kurumlarla oturum başkanları ve panel tartışmalarına katılan diğerlerinin katkılarının derecesini kaydetmek gereksiz.

İ. D. G. S. Akademisi - Şehircilik Araştırma Enstitüsü ve Şehircilik Kürsüsünün tüm personelinin baştan sona fedakâr çalışmaları ve özellikle Kürsü

Asistanları Sn. Dr. Haydar Karabey ve Sn. Güzin Yüksel'in ; kolokyum ses kayıtlarını alan Sn. Ercüment Tarcan ve kayıtları sabırla ve titizlikle metne geçiren Kürsü personeli Ahmet Bozoklu'nun, bildiri ve diğer yazışmaları ve kitabın basıma hazırlık aşamasındaki tüm yazıları titizlik ve sabırla yazan Enstitü daktilo sekreteri Sibel Kaş'ın çalışmalarının bu kitabın ortaya çıkmasında temel olduğu bilinmelidir.

Böylece bütün bu kişilere ve bu satırlarda sayamadığımız, kolokyuma ve kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkese Enstitünün teşekkür borcunu Enstitü adına yerine getirmenin şahsım için büyük bir zevk olduğunu kaydetmek isterim. Bu çalışmanın tüm ilgilienlere yararlı olması dileklerimle.

*Kolokyum Düzenleme Komitesi adına
Prof. Mehmet Çubuk Fındıklı. 1979
Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi
Başkanlık Sekreteri.*

29. DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ ETKİNLİKLERİ İÇİNDE METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASI DENEYİM VE SORUNLARI AÇILIŞINDA, İ. D. G. S. AKADEMİSİ BAŞKANI PROF. ORHAN ŞAHİNLER'İN KONUŞMASI

Sayın Bakan, sayın kordiplomatik mensupları, sayın konuklar ,

Bugün Dünya Şehircilik Gününün kutlanması amacı ile biraraya gelmiş bulunuyoruz. Bu nedenle duyduğum memnuniyeti belirtmek, özellikle İ. D. G. S. Akademisi çatısı altında kutlayışın ikinci kez yer alışını sağlayan İ. D. G. S. Şehircilik Araştırma Enstitüsüne teşekkürlerimi iletmek isterim. Kutlama, Enstitümüzün İmar ve İskân Bakanlığı, Şehir Planlama Odası ile birlikte düzenlemiş bulunduğu bir kolokyumla başlıyor. Bu ise anlamlı, umut verici bir gelişmedir, devamı dileğimizdir.

Sayın konuklar, insan zekâsının en üstün ürünleri olan şehirler, her an yaşamımızın içinde geçtiği şehirler, bildiği gibi, büyük sorunlarla dopdoludur. Değişken, hayati, karmaşık sorunlarla iç içedir. Her an yeni, her an değişken, özellikle ülkemizde - bir bakıma - denetlenemez, önlenemez sorunlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle şehirlerin dinamik sorunlarına eğilen her ortak çaba yararlıdır, bilgi deneyim dağarcığına katkıdır. Buna gerçekten ve içtenlikle inanıyorum. Ancak şehirlerimizin, şehir dokularımızın, dokuları oluşturan tek tek birimlerimizin, geçmişimizin değerli mirası olan fiziki çevremizin yok oluşu gerçeğini de unutamıyorum, unutamıyoruz.

Plancının değil ; spekülasyonun denetleyip, yönlendirdiği, biçimlendirdiği şehirlerimizin acılı durumlarını hepimiz çok iyi biliyoruz. Bilinen gerçek sudur ki, şehirlerimiz köyleşmekte ve kendi kendine bilgiden, çağdaş olanaklardan uzak olarak oluşmaktadır. Bu oluşum sosyal - ekonomik - kültürel - politik gelişimlerin doğal fiziki yansıması olmaktadır. Bütün bu söylediklerim Türkiyemizde pek çok söylenmiş sözler, bilinenlerdir. Şehirleşme sürecimiz - köyleşme de diyebiliriz - kuşku ve güvensizliklerle dopdoludur. Gerçek budur. Pekiyi kutlama niçin ? Bir başarı süreci içinde yer alması gereken, başarının simgeleşmesinin gerektirdiği kutlama niçin ? En azından henüz bütün mevzilerin kaybedilmediği, umudun yitirilmediği anlamda bir kutlamadır bu. Bunu da biliyoruz.

Sayın konuklar, yukarıda söz konusu ettiğim, kısaca belirtmeye çalıştığım olumsuz şehirleşme olgusunu çok iyi bilen aydın planlamacılarımız, uzmanlarımız, eğitimcilerimiz görevdedirler. Sanırım büyük oranda karar ve etkinlik bakımından devre dışındadırlar. Devre dışında olmaları bugünkü ekonomik politik sistemin doğal sonucudur. Buna karşın şehirleşmeyle ilgili gözlem - değerlendirme - eleştiri - araştırmalar nitelikli ve tutarlı teorik öneriler her

şeye karşın sürüp gitmektedir. Gitmek zorundadır. Kürsülerde, enstitülerde, meslek odalarında, sorumlu planlama ünitelerinde araştırmalar kesintisiz yapılmakta, çağdaş bilgi üretilmektedir. Dünya gelişmeleri yakından izlenmektedir.

Sayın konuklar bilinen gerçekleri belki bir kez daha yinelemekteyim. Belirtmek istediğim şudur ki, şehirler beyaz kâğıt değildir. Cıvı cıvı son derece canlı ve karmaşık sorunlar bütünüdür. Bu nedenle planlı şehirlerin gelişmelerinin, diğer bir deyişle hayatın önünde olabileceğini beklemek ve özellikle ülkemizde beklemek olanaksızdır. En büyük umudumuz paralelliğin kurulmasıdır. Bu nedenle de ilgili birimler, teorik gelişme ve araştırmaları sürdürmektedirler. Geleceğin planlı, fikri (teorik) zeminini her an yeni ve canlı tutmakla sorumlu olup zengin bilgi ve deneyim temelini devamlı oluşturma durumundadır. İşte bu temel mantıkla sürdürülen Dünya Şehircilik Gününün kutlanması anlamlıdır. İlerinin hazırlık basamaklarıdır.

Sayın konuklar, gelecekte planlılarımızın, mimarlarımızın etkin olduğu nitelikli şehirlerin kurulması umuduyla ve bu konuda olan sarsılmaz güvenimi belirterek sözlerime son veriyor, Sayın İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ı kürsüye davet ediyorum. Teşekkür ederim.

İMAR VE İSKÂN BAKANI AHMET KARAASLAN'IN METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASI - DENEYİMLER VE SORUNLAR KOLOK-YUMU AÇIŞ KONUŞMASI

Üniversitelerin sayın öğretim üyeleri, yerel yönetimlerimizin sayın yöneticileri, değerli şehircilik uzmanları, basın ve T. R. T.'nin kıymetli mensupları, sayın dinleyiciler ;

Evvəlki dönemlere kıyasla ülkemizdeki kentleşme süreci ve kent planlaması çalışmaları, 1957 yılında İmar ve İskân Bakanlığının kurulması ile düzenli bir yapıya kavuşturulmuştur. 1960 yıllarından sonra başlayan planlı kalkınma çabalarımızda, Bakanlığımız mekân boyutunun kalkınma planlarına tutarlı bir yöntemle yansımaya çalışmış ; Devlet Plânlama Teşkilâtının mekân boyutunu içeren çeşitli çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Bakanlığımız, ülkemizin sosyo - ekonomik yapısı içerisinde önem gösteren ve kentsel sorunları büyük boyutlara ulaşan kentlerimizde, Nazım Plan Büroları kurmuştur. 1966 yılında İstanbul, 1968 yılında İzmir, 1969 yılında Ankara Nazım Büroları kurulmuş, daha sonraki yıllarda da Bursa, Samsun, Erzurum, Adana ve Elâzığ kentleri için Bakanlığımızca yerel planlama çalışmalarına başlanmıştır.

1950 yıllarında ülkemiz nüfusu 21 milyon, kentsel nüfus ise 3.8 milyon ile tüm nüfusunun % 18.4'ü iken ; 1975 yılında, 25 yıl sonra tüm nüfus 1 katı kadar artarak 42 milyona ulaşmış, buna karşılık kentsel nüfus 4 katı kadar artarak 16.9 milyona, tüm nüfusun % 42'sine ulaşmıştır. Bu nedenle küçük yerleşme birimlerinden, metropoliten alanlarımıza kadar tüm kentlerimiz önemli ölçüde, altyapı, arsa, yeşil alan, sosyal donanım yetersizliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle büyük kentlerimizin nüfusları aşırı bir hızla artış gösterdiğinden sorunlar daha da önem kazanmıştır.

1935 yılı başlangıç olarak kabul edilip bu tarihteki İstanbul, Ankara ve İzmir nüfus miktarları için 100 endeksi baz alınırsa, İstanbul 1950 yılında 132.64 iken 1960 yılında 197.87 ve 1975 yılında 342.01 olmuştur. Ankara 1950 yılında 235.98, 1960 yılında 531.66, 1975 yılında 1389.17 olmuştur. İzmir nüfusu 1950 yılında 133.12 iken 1960 yılında 211.06, 1975 yılında 327.06 olmuştur. Böylece üç büyük kentimizdeki nüfuslar İstanbul'da 3,5 kat, Ankara'da yaklaşık olarak 14 kat, İzmir'de 3,5 kat büyümeye göstermiştir. Bu önemli nüfus artışları büyük kentlerimizde mevcut önlemlerle karşılanamayacak boyutta sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Bu sorunların başında, yeterli ölçüde üretilemeyen kentsel arsa ve konut açığı gelmektedir. Yeterli ölçüde düzenlenemeyen kentsel arsa sorunu, spekülasyon olgusunu kamçulamakta, gelişen spekülasyon olgusu ise dairesel bir biçimde, plânlama çalışmalarını köstekleyerek, kentsel arsa üretimini olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan kentsel arsalar ve kentlerdeki taşınmaz malların, kentleşme süreci, kamu yatırımları ve enflasyon olgusunun da itekleyici rolüyle astronomik düzeylerde değer artışlarına neden olmaktadır. Bu değer artışlarından, kentsel hizmet yatırımları yönünden kamu yararlanamamaktadır. Kentsel alanların değer artışlarının kamuya mal olabilmesi için ; plan kararlarının uygulanmasından önce kentsel gelişme alanlarının kamulaştırma yolu ile elde edilmesi veya bu yoldan kamuya gerekli kaynak sağlanamadığı takdirde etkin vergi yöntemleri ile kazanılan değerlerin kamuya mal edilmesi yoluna gidilmesi gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için kentsel gelişme alanlarını elde edecek planları düzenledikten sonra çeşitli kullanışlara tahsis edebilecek yapıda bir kuruma ihtiyaç vardır. Böyle bir kurumun oluşmasını sağlayacak Yasa hazırlığı çalışmaları Bakanlığımızca son safhaya getirilmiş bulunmaktadır. Böyle bir kurumsal yapıya gitmeden büyük kentlerimizin sağlıklı ve düzenli gelişmesi sağlanamaz.

Kentsel gelişmenin düzenli ve sağlıklı bir düzeye kavuşturulabilmesi için, diğer önemli bir husus da metropollerde yer alan yerel yönetimlerin yeni bir yönetim şekline kavuşturulmasıdır. Örneğin, bugün büyük İstanbul kent bütünü 34 Belediyeden oluşmaktadır. Böylece 34 ayrı karar ve yürütme

organından oluşan bir yönetimde metropol bütünlüğü içerisinde hizmet ve yatırımların plan amaçlarına uygun olarak yönlendirilmesi ve tutarlılığı söz konusu olamaz. Metropolitan alanda tüm yatırım ve hizmetlerde bütünlük ve uyum sağlanması kaynak ve zaman israfının önlenmesi için yönetimin yeni bir yapıya kavuşması gerekmektedir. Bu yeni yönetim, kendi öz kaynaklarına sahip, yerel yönetim birimlerini karar almada ve yürütmeye birleştirici ve demokratik bir yapıda olmalıdır. Bu amaçla Metropolitan Yönetim Yasa Tasarıları üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kurumsal yapıya kavuşturulduğunda, metropollerdeki sorunların çözümünde yetkili yönetim organları belirlenmiş olacaktır.

Planlama çalışmalarında çok önem verdiğim bir nokta da, kentlilerin kent planlarına sahip çıkmaları konusudur. Böyle bir olguda metropollerde yer alan Yerel Yönetimlerin yanı sıra Akademik Kuruluşların, Meslek ve İhtisas Kuruluşlarının plan kararlarının oluşmasında demokratik yöntemler içerisinde katılımları sağlanmalıdır. Bu kuruluşların kararlara katılmaları uygulamadaki sapmaları önleyecek veya önleyici tavır almalarına yardımcı olacaktır. 1 / 25.000 ölçekte hazırlanmış bulunan Büyük İstanbul Nazım Planı bu yöntemle tartışmaya açılmış ve çeşitli görüşler ışığında gerekli düzenlemeler yapılarak onanma aşamasına getirilmiştir.

Büyük kent planlamasında etken, ivedi, esnek ve çok yönlü, esgüdümlü planlama yöntemleri saptayıp uygulamaya sokmak, mevcut önlemleri daha etkin duruma getirmek zorundayız. Kentleşme olgusunun ve kentlerimizin planlaması konusunda tüm ilgili kuruluşların ortak çalışmalar yapması, Yerel Yönetimlerin, Üniversitelerin, Meslek Örgütlerinin özellikle yeni yaklaşımların oluşturulmasında elele vererek çözümler araştırmasında büyük yarar olacaktır.

Bu nedenle İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Araştırma Enstitüsü ve Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği'ne bağlı Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası'na ortaklaşa düzenledikleri ve dış ülkelerdeki deneyimlerin de bir ölçüde aktarılacağı "Türkiye'de Metropolitan Alan Planlaması, deneyimler ve Sorunlar" Kolokyumunun yararlı olacağına inanıyorum. Düzenleyici kuruluşlara ve çalışmalara katılacak tüm uzman, konuk ve yöneticilere teşekkür eder, kolokyuma başarılar dilerim.

DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ TÜRKİYE DAIMİ KOMİTESİ BAŞKANI PROF. K. AHMET ARÜ'NÜN KONUŞMASI

Sayın Bakanlar, Sayın Başkanlar, Sayın Konuklar,

"Dünya Şehircilik Günü" Türkiye daimi komitesi adına sizleri saygıyla selamlarım.

Şehircilik sözcüğünün kapsadığı çok geniş anlamı şöyle özetleyebiliriz :
Ülke, bölgeler, şehirler ve kırsal alanların tümünü içeren, bir planlama eylemleri dizisidir. Amacı ise ; daha ileri ve sağlıklı bir toplumsal yaşamın koşullarını saptamaktır. Bu koşulları gerçekleştirmeye ancak sağlıklı bir planlama ile başlamak gerekir.

Dünyanın gelişmekte olan ülkelerinde yaşayan 2.5 milyar insana, 20 yıl içinde, 2000 yıllarında 2.6 milyar insan eklenecek ve 5.1 milyara ulaşacak. Topraktan kopan, şehirlere göç ederek meslek değiştiren bu insanların ortaya koyduğu sorunları çözmek için, uluslararası ve ulusal planlama eylemleri zorunlu olmaktadır. İnsanlığın bu dar boğazı geçmesinde en etken aracın planlama olacağı kanısındayız. Ayrıca şuna da işaret edelim ki : Gelişmiş ülkeler nüfusuna 20 yılda yalnız 400 milyon nüfus eklenirken gelişmekte olan ülkeler nüfusuna aynı senede 2.6 milyar yani altı katı nüfus eklenecek. Gelişmiş ülkelere karşın gelişmekte olan ülkelerin sorunları 6 kat daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Her on yılda dünyamıza 1 milyar yeni dünyalı katılmakta, yılda artan 100 milyon insanın 65 milyonu gelişmemiş ülkelerde doğmakta. Bu nüfus artışının baş döndürücü hızı, bütün dünya ülkelerinde, nüfus planlamasından, fiziki planlamaya kadar giden bir dizi planlama eylemlerini zorunlu kılmakta... 2000 lerde dünya nüfusu 7 milyara doğru giderken, gelişmekte en geri kalan ülkelerin başında gelen Asya nüfusu bugünkü 2 milyardan yaklaşık 4 milyara ulaşacak, bir başka deyimle, Asya'nın 2000 yılında nüfusu, bugünkü dünya nüfusu olacak. Ayrıca 2000 yılının da dünyanın sonu olduğunu kabul edemeyiz.

20 yıl içinde dünyaya katılacak bu yeni insanları, **beslemek, barındırmak, giydirmek, eğitmek** ve onlara **işyerleri** sağlamak gerekli... Birleşmiş Milletler Sosyal Planlama Dairesinin yaptığı hesaplara göre, 3 milyar yeni nüfusa : 600 milyon konut, 1,5 milyar işyeri, 65 milyon Km. ulaşım şebekesi ve ayrıca yeni hizmet donatımları sağlanması gerekli. Diğer taraftan, dünya şehirselleşmesi 1970 lerde 1.3 milyar iken, 2000 yılında bu nüfus yaklaşık 3 katına, 3.2 milyara çıkacak. Dünya nüfusunun ortalama artış hızı % 1.7 iken, dünya şehirselleşmesinin artış hızının 2000 yılına doğru % 6.9 yükseleceği görülmektedir. Dünyanın geleceğini bu gri renkteki tablolarda açıklamaya çalıştık.

İşte bu nedenlerle : "Dünya Şehircilik Günü", gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunları üzerine eğilmek, bu sorunların zaman içinde ne tür önlemlerle çözümleneceğini toplum bilincine aktarmak için yaratılmış bir gün. İnsanlığa bir duyuru, sorumluları uyarma ve toplumun bilinç içinde, genel planlamaya etkin bir biçimde katılmaları için bir çağrı günüdür.

“Dünya Şehircilik Günü”nün dünya için önemini belirttikten sonra izin verirsiniz kısaca sorunları Türkiye ölçeğine de indirelim. Türkiye’de, nüfusu hızla artan, gelişmekte olan ülkelerden birisi... Ayrıca şehirleşme olgusu, çok hızlı gelişmekte. Nüfusun tabii artış hızı 1975 de yılda % 2.49 iken 1955 lerde kalkınma planı kabullerine göre 65 milyon toplam nüfusun 49 milyonu şehirlerde yaşadığı zaman bu 17 yıl içinde şehirselleşmelerdeki yıllık artış ortalamasının % 10.2 ye kadar yükseleceği görülmekte. 1978 lerde 19 milyon olan şehirselleşme nüfusunun, bugün hangi koşullar içinde yaşadığını düşünürsek, 17 yıl sonraki 30 milyon yeni şehirli nüfusun şehirlerimizdeki olumsuz koşullarını hayal etmek bile bizi ürkütmekte.

17 yıl içinde şehirlere gelecek 30 milyon yeni insana 1995 kadar 7 milyon yeni konut inşa etmemiz gerektiğini kalkınma planından öğreniyoruz. Bu 30 milyon yeni şehirli insana, işleri ve türlü hizmet donatılarını hesaplamaktan isterseniz vazgeçelim. Yakın geleceğin büyük planlama ve uygulama gerektiren bütün bu sorunlarını ortaya koymak, toplum bilincini oluşturmak, ve :

— Bütün toplumun dikkatini çekmek

— Sorumluları uyarmak

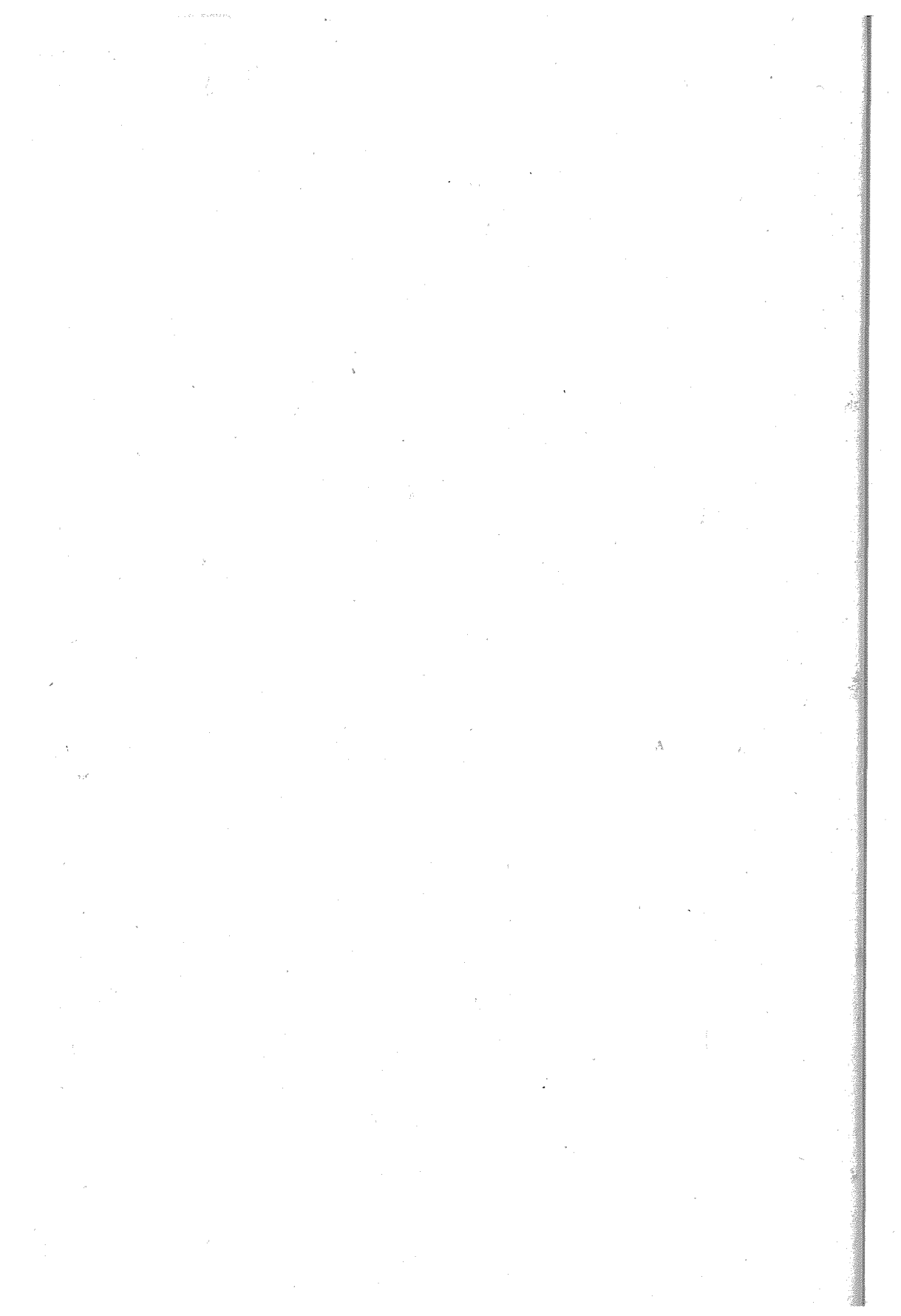
İşte “Dünya Şehircilik Günü”nün temel amaçlarından biridir.

Bundan 30 yıl önce, şehirleşmenin çok yoğun olduğu Güney Amerika’da, Arjantin’de, Buenos Aires şehrinde o sıralarda Planlama Müdürü olan Prof. Carlos Della Paolera, kırdan şehre göçün hızla artışı ve planlama sorumlusu olduğu büyük metropole yığılan insanların ortaya koyduğu sorunlar karşısında, kendisine yardım için bütün dünyaya seslenmeyi düşünüyor ve bu amaçla da : “Dünya Şehircilik Günü”nü yaratıyor.

Uluslararası önem taşıyan bu kişinin adını, huzurunuzda, ona büyük saygı duyarak anıyorum. 8 Kasım’da Dünya Şehircilik Günü, 29. kez bütün ülkelerle beraber Türkiye’de de kutlanacak.

Bu törene katıldığımız için sizlere sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

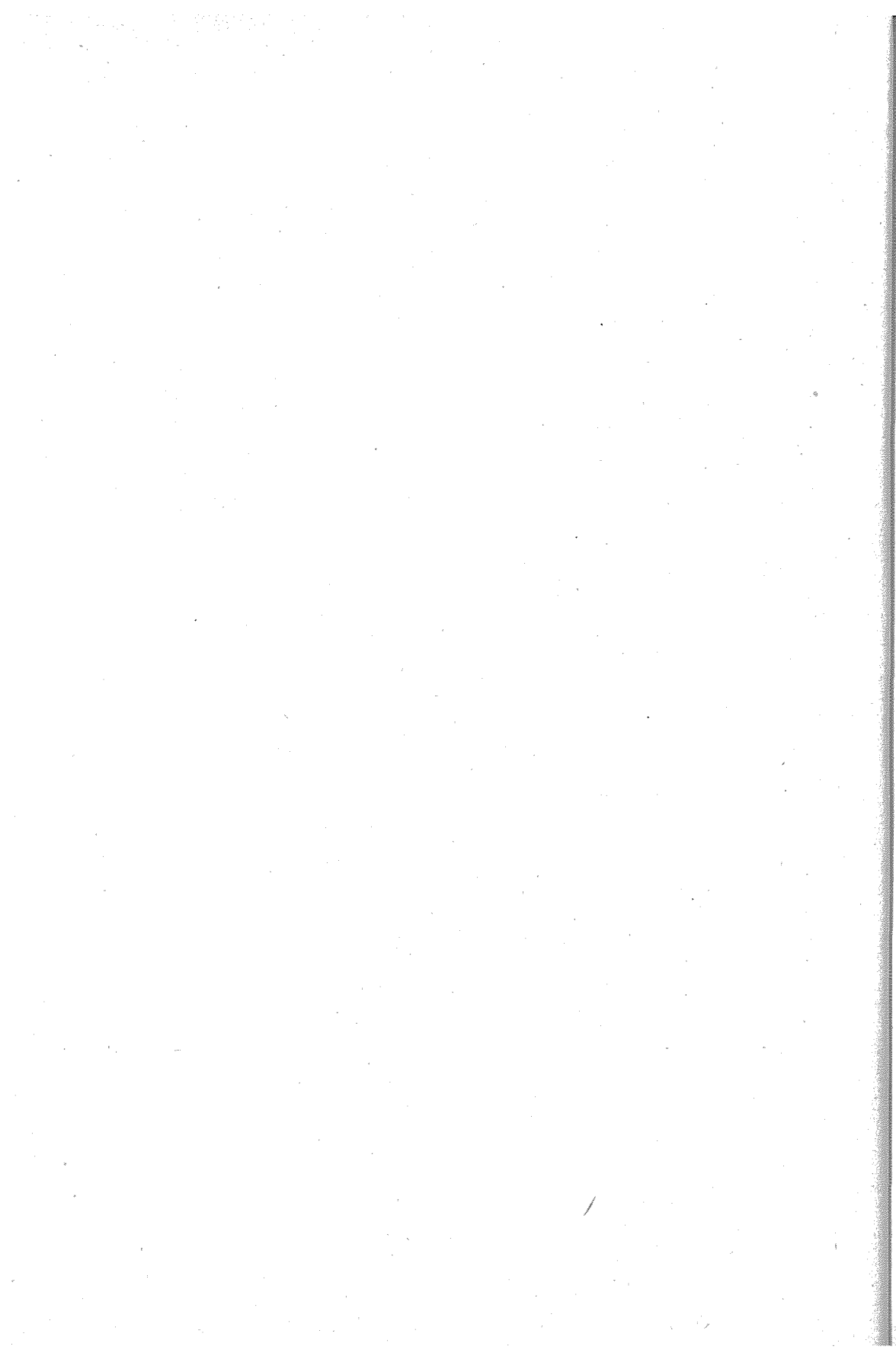
BÖLÜM —1—

1. GRUP BİLDİRİLER - 1 -

PROF. ESAT TURAK

**«METROPOLİTEN ALANLAR
KAVRAMLAR - TANIMLAR - ÖLÇÜTLER»**

METROPOLİTEN KAVRAMLAR - TANIMLAR - ÖLÇÜTLER SİSTEMİNİN ÖNEMİ

Kentsel alanları incelemek ya da planlamak üzere bir takım kavramlar yaratılmakta, bunlarla bağımlı olan bazı gerçekler ortaya konmakta ve bazı kararlar verilmektedir. Başka bir deyişle kentsel alanların yapıları ile ilgili bulgular ve anlatımlar da, bu bulguların dayandığı sayısal bilgide mutlak olmayıp, önceden saptanmış bir " kavramlar, tanımlar sınırlandırma ölçütleri " sistemine bağımlıdır.

Böyle bir sistemin önceden ve benimsenen amaçlara uygun olarak saptanması özellikle, temel kaygusu metropoliten toplum içindeki yerel birimler arasındaki çok boyutlu ve karşılıklı ilişkilerin düzenlenmesi olan metropoliten planlama açısından önem taşır. Planlama alanına sokulacak yersel birimler buna göre ayırılmalı ve saptanacaktır.

Öte yandan farklı kavram - tanım - ölçüt sistemlerine dayanan ya da farklı amaçlara yönelmiş metropoliten analizler ve planlama çalışmalarının karşılaştırılması, genellemeler yapılması olanak dışı ya da çok zordur.

On yıl önce yapılan Birinci Milli Fiziki Planlama Seminerinde, ikinci seminerin temasının metropoliten planlama olması kararlaştırılmıştı. İkinci seminer yapılamadı. Bu kolokyum o yönde bir adım oluyor. Söz konusu seminerde metropoliten planlama konusunda sunduğumuz " başlatıcı " nitelikte bir bildiriye 1970 nüfus sayımından önce metropoliten alanların resmi olarak tanımlanması ve sınırlandırılmasında kullanılacak ölçütlerin saptanmasını ; ayrıca Türkiye metropoliten alanlarının sınırlarının belirlenmesini önermiştik. Şimdi, 1980 nüfus sayımına iki yıl kala aynı öneriyi tekrarlıyoruz.

Kararlaştırılan ikinci seminerin ve önerilen resmi tanımlama sınırlama çalışmalarının yapılmamış olması, bu kolokyumda açıklanacak olan son on yıllık metropoliten planlama deneyimlerini nasıl etkilemiştir ? Ya da bunlar yapılsaydı, yetkili kuruluş ve kişiler bu deneyimlerin daha başarılı olmasını sağlayabilirler miydi? Araştırmacılar daha çok ve daha yararlı incelemeler üretebilir miydi ? Ayrıca, şimdi sunacağımız bildiri ve tümüyle bu kolokyum bundan sonraki metropoliten planlama deneyimlerini ne kadar etkileyecektir ? Bilemiyoruz.

Bildiğimiz, önerimiz yönünde pek bir şey yapılmamış olması sonucu bugün burada - Başka ülkelerde tüm ilgilenenlerce geniş ölçüde bilinir hale geldiği ve resmi tanımlara yansdığı için - artık bu çeşit toplantıların gündemine pek girmeyen bir konu üzerinde konuşma sıkıntısına katlandığımızdır. Tabii bir bölüm dinleyicileri de bu sıkıntıya sokarak. Gerçekte sıkıntımız biraz da

Türk metropoliten alanları üzerinde, bu konuya ışık tutucu tamamlanmış çalışmaların bulunmaması ya da bunları konu açısından değerlendirmeyi henüz yapamamış olmamızdan kaynaklanmaktadır.

Bildirinin, Türkiye'deki metropoliten inceleme ve planlama çalışmaları ile bu kolokyum çalışmalarına en iyi hangi içerikle yardımcı olabileceğini kararlaştırmak pek kolay olmadı. Sonunda, işe metropoliten kavram ve tanımlamalarını da içeren metropolitanizm evrimini sergilemeyle başlamak, metropoliten sınırlama sorununun farklı boyutlarını belirledikten sonra, vakit kalırsa, sınırlama için yeni yaklaşımlar önererek bitirmeyi doğru gördük.

BAZI TEMEL SOSYOLOJİK - EKOLOJİK KAVRAMLAR (Açıklamalar için hazırlık - hatırlatma)

Metropoliten alanlar, gelişmiş sosyal organizasyonlar olan ileri kentsel toplumlardır. Bu toplumlarla ilgili tanımlama ve anlatımlara girmeden önce kolokyuma katılanların özelliklerini gözönüne alarak bildirimizde sık sık kullanılacak bazı temel sosyolojik ve ekolojik kavramları hatırlatmada yarar görüyorum. Bu kavramların aşağıdaki tanımlamaları daha çok metropoliten belirlemelere yönelmiştir.

TOPLUM VE MODERN ÇAĞDAŞ TOPLUMLARIN GELİŞİMİ

TOPLUM belli bir toprak parçası üzerine yerleşmiş bir sosyal organizasyondur. Toplumun üyeleri ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü bu organizasyon aracılığı ile sağlarlar. Ortak sorunlarının çoğuna da onun yardımıyla çözüm ararlar.

SOSYAL ORGANİZASYON insanın sosyal yaşamına düzen ve anlam getirmeyi amaçlayan dinamik süreçtir. Bu süreç, çeşitli sosyal aktörleri, birbirleriyle düzenli sosyal ilişkiler kurmaya yönlendirir. Sosyal organizasyonun temel öğeleri : **DOĞAL ÇEVRE**, belli büyüklükte nüfus, insan - özellikle beyin gücü - maddesel teknoloji ve **SOSYAL ÇEVREDİR**.

Çağdaş modern toplumların gelişmesi, birbirini izleyen dört evrimsel sürecin sonucu olmaktadır. Bunları sanayileşme, kentleşme, bürokratikleşme ve merkezileşmedir.

SANAYİLEŞME feodalizmi yıkan başlıca süreç olarak görülür. Artan sanayileşme ile toplumun ekonomisi, hem teker teker bireylerin hem de bir bütün olarak organizasyonun ihtiyaçlarını daha iyi karşılar duruma gelir. Böylece önemli ölçüde kaynak ve çaba başka tür kolektif faaliyetlere ayrılabilir.

KENTLEŞME başlıca evrim eğilimlerinden biri olup ülkedeki toplumların, büyüklük ve güçlerini arttırarak, tüm nüfusun büyük bir bölümünü içerir hale ve ülkenin tümü üzerinde fonksiyonel ve kültürel egemenlik kurar duruma gelmeleri sürecidir. Büyük ölçüde sanayileşme sonucu kentleşmenin yaygın bir süreç haline gelmesi oldukça yenidir. (Yaklaşık 100 yıl). Dünyanın büyük bir bölümü de henüz ileri kentleşme dönemine girmemiştir. Dünya ülkelerinin yaklaşık dörtte üçünde hala kırsal toplumlarda yaşayanlar çoğunluktadır.

Kentleşme süreci derin etkileri olan sonuçlar doğurmuş, kentte oturmaya başlayan insanoğlunun yaşamının niteliği ise dramatik bir biçimde değişmiştir. Kentleşmenin temel sosyal süreçlere getirdiği değişimler şöyle özetlenebilir.

SOSYAL SÜREÇ	BASİT TARIMSAL TOPLUM	KOMPLEKS KENTSEL TOPLUM
1. Sosyalleşme	Aile içinde odaklaşmış	Çok sayıda sosyal kuruma dağılmış
2. İş bölümü	En azda	Yaygın
3. Sosyal kontrol	Formal değil	Formal - Hukuki
4. Değerler	Homogen	Heterojen
5. Düşünme süreci	Geleneklere bağlı	Rasyonel - Pragmatik
6. Enteraksiyon biçimi	Şahsi, bütünleşmiş devamlı	Şahsi değil, fonksiyonel, geçici, parça parça
7. Aile organizasyonu	Geniş akrabalık	Çekirdek

BÜROKRATİKLEŞME sosyal organizasyonu - işleyişinde verimi arttırmak ve ortak hedeflere daha etkili bir biçimde ulaşılmasını sağlamak üzere - rasyonelleştirme sürecidir. Toplu faaliyetler için maksatlı bir biçimde hedefler saptadığımız, bu hedefler için örgütler kurduğumuz ve bu örgütlerin olabildiği kadar verimli çalışması için çaba gösterip örgütler saptadığımız zaman yaşamı bürokratikleştirmiş oluruz.

Tarihsel olarak hızlı bürokratikleşme eğilimi, sanayileşme ve kentleşmenin kaçınılmaz sonucu olmuştur. Sosyal organizasyonda görülen bu iki evrimsel gelişimin her ikisi de büyük sayıda insanı bir araya getirir ve onları ortak hedefler için iş birliği yapmaya zorlar. Bürokratikleşmede rol oynayan kritik faktörler : Sosyal organizasyonun daha çok büyümesi ; sosyal düzenin formalleşmesi ; değer, ölçüt ve hedeflerde laikleşme ve sosyal teknolojide gelişmedir. Küçük sosyal organizasyonlarda bürokratikleşme gereği yokken, büyüklerde sosyal düzen formalleştirilmedikçe, faaliyetlerin rasyonelize edilmesi zor ya da imkânsızdır.

Bir sosyal organizasyonda **MERKEZİLEŞME** süreci, sosyal gücün - kolektif faaliyetleri yöneltme ve kontrol yetkisinin - az sayıda egemen seçkin kadronun elinde toplanmasıdır. Yetkinin ve daha genel olarak bütün organize faaliyetlerinin merkezileştirilmesinin yaygınlaşması oldukça kısa bir süre önce başlamıştır. Merkezileşmeye ivme veren başlıca üç eğilim ise sanayileşme, kentleşme ve bürokratikleşmedir.

Çağdaş modern toplumların gelişmesindeki evrimsel eğilimlerle ilgili açıklamayı kapatırken, iki hususu vurgulamak yerinde olacaktır.

Tarihi gelişim içinde sanayileşme, kentleşme, bürokratikleşme ve merkezileşme eğilimleri büyük ölçüde birbiri ile ilişkili süreçlerdir. Bir toplumda bu evrimi başlatıcı olan sanayileşme yerleşimi, öbür gelişme süreçleri kaçınılmaz olur. Ancak bu olgulardan hiç biri tamamen kontrol edilemez değildir. İstenirse, en azından kısmen planlanıp yönlendirilebilirler.

Vurgulanacak ikinci husus bu dört eğilimin, sosyal yaşamın diğer alanlarında yer bulmakta olan başlıca değişimlerin başlıca sorumlusu olduğudur.

SOSYAL ORGANİZASYON VE İNSAN EKOLOJİSİ

İleri toplumların - sosyal organizasyonların - doğuş ve evrimleri için gerekli temeli bir takım ekolojik koşullar hazırlar. Bütün insan gruplarının yaşam düzeylerini tayin eden üç temel faktör, nüfus büyüklüğü, yaşamı sürdürmek için gerekli madde ya da kaynakların miktarı ve topluluğun örgütsel yapısıdır. Böylece belli yaşam düzeyi, belli bir anda bu üç değişkenin o andaki özel birleşiminin bir fonksiyonudur.

Teknolojik gelişmenin her aşamasında insan, bulduğu yeni " geçimini sağlama " tekniklerine uygun, toplum organizasyonları oluşturmuştur. Tarih boyunca, teknolojik gelişmeler insanı, geçimi için yakın çevresine bağımlı olmaktan adım adım kurtarmıştır. Buna karşılıklı daha kompleks bir üretim ve mübadele sistemine iyice bağımlı hale gelmiştir. Her yeni önemli

teknolojik gelişmenin potansiyel nimetlerinden yararlanılması, yeni ve daha büyük nüfus ve kaynak bileşimini gerektirmiştir. Sonuç olarak yeni ekonomi içinde daha iyi işleyebilecek birimlerden oluşan yeni tip organizasyonlar oluşmuştur. Başka bir deyişle ulaşılan teknolojik düzeylerin sonucu olan farklı ekonomi tiplerini işletmek için yeni toplum tipleri doğmuştur. Böylece her yeni teknolojik gelişme aşaması beraberinde toplumun büyüklük, biçim ve organizasyonunda önemli bir değişme getirmiştir.

EKOLOJİK ORGANİZASYON insanın yaşarken sürdürdüğü fonksiyonel ilişkiler bütününe ifade eden geniş ve genel bir kavramdır. Mekân ve zaman ise ekolojik organizasyonun gözlendiği boyutlardır. Bu kavram ekonomik organizasyon kavramı ile ilişkilidir. Aslında ekolojik organizasyon, ekonomik organizasyonu da içeren daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Ekonomik organizasyon da içeren daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Ekonomik organizasyon, daha çok, maliyet analizlerine olanak veren faaliyet ve ilişkilerle ilgilidir.

METROPOLİTANİZM VE METROPOLİTEN TOPLUM

Metropolitanizm 50 - 60 yıllık geçmişi olan bir harekettir. METROPOLİTANİZM kavramı ile belli bir grup sosyal bilimcinin çalışmalarını, bulgularını, vardıkları sonuçları ve görüşlerini tümünü kastediyoruz. Bu çabaların birikimi sonucu, gelişmiş bir "metropolis, metropoliten toplum, metropoliten alan, metropoliten bölge, metropoliten egemenlik, v.b." kavramlar sistemi oluşmuştur. Her araştırmacı kendi çalışmasını kendinden öncekilerin temeller ya da koyduğu taşlar üzerine oturtmuştur. Genel sonuç farklı yaklaşımların, görüşlerin birbirini tamamladığı bir kavramlar sistemidir. Ancak farklı görüşler ve anlatımlar arasında çözümü zaman bırakılabilecek çelişkiler de vardır. Sözü edilen birikimin büyük bir bölümü Türkçe kaynaklara yansımamıştır. Bunları, toplu olarak sergilemekte yarar vardır. Metropoliten konularla ilgilenenlerin bu birikimi tanıması zorunludur. Böyle sistematik bir sergilemeyi bu kolokyumda yapmak zaman sınırlaması nedeniyle mümkün olmadı. Bununla beraber bu birikimin birçok ögesi bu bildiriye yansdı.

BAZI METROPOLİTEN KAVRAMLARIN ÖN TANIMI YA DA TANIMLARI

Metropoliten olguyla ilgili kavramların bir bölümü ilerde ayrıntılarla açıklanacaktır. Ancak bu açıklamaların daha kolay izlenebilmesi için, hem bu kavramlar grubunun genel ön tanımlarının hem de kullanılan öbür ilişkili kavramların tanımlarının başlangıçta yapılması yararlı olacaktır.

METROPOLİTEN ALAN yüksek yoğunluklu büyük bir merkez ile onu çevreleyen ve onunla sıkı günlük ekonomik, sosyal, kültürel, v.b. ilişkisi olan kent ve köylerden oluşan, ileri aşamada bir toplumun üzerinde oturduğu ve üretim yaptığı toprakların tümüdür. Merkezi kentin alanın tümü üzerindeki egemenliği tamdır.

METROPOLİTEN TOPLUM metropoliten alan içinde oturan nüfusun oluşturduğu ileri bir sosyal organizasyondur.

METROPOLİS en az yarım milyon nüfusu olan tam gelişmiş bir metropoliten alandır.

METROPOLİTEN BÖLGE metropoliten alan ile çevresindeki ayrı kent ve köyleri içeren hinterlandından oluşan daha büyük bir alandır. Metropoliten alanın hinterlandı üzerinde etkisi güçlü fakat egemenliği tam olmayıp ikisi arasındaki gidiş - geliş ilişkisi günlük değildir.

Tüm ülke metropoliten alan sayısı kadar **METROPOLİTEN EGEMENLİK BÖLGELERİNE** ayrılabilir. Her yerleşme, en çok hangi metropoliten alanın etkisinde ise onun egemenlik bölgesine girer. Bu kavram **NODAL BÖLGE** kavramı ile eşanlamlıdır.

Metropoliten toplumun üyeleri **YEREL (MAHALLİ) TOPLUMLARDIR**.

Bunlar : Merkez kent, çevre kentler ve metropoliten köylerdir.

MERKEZ KENT (ya da sadece **MERKEZ**) metropoliten alanın önderi olan en büyük kenttir. Ender durumda merkez ikiz kent birimlerinden oluşabilir. **ÇEVRE KENTLER** metropoliten alanın öbür kenleridir. **ÇEVRE KENTLER İÇ KUŞAĞI** merkeze bitişik kentler ile aralarına sıkışmış merkeze çok yakın kentlerin oluşturduğu yoğun kentsel kuşaktır. **ÇEVRE KENTLER DIŞ KUŞAĞI** iç kuşakla metropoliten köyler arasındaki kentlerdir. Dış kuşağın sınır kentleri ile, **METROPOLİTEN KÖY** günlük ilişkileri nedeniyle metropoliten alanın bir parçası olan belediyeleşmemiş yerleşmedir. Egemen ekonomik faaliyet tarım olabilir. "Kentsel" nüfus barındıran metropoliten köy ya da köy mahalleleri **BANLİYÖLERDİR**. Metropoliten alanın yoğun olarak yapılaşmış, birbirine bitişik ya da çok küçük aralıklarla ayrılmış toprak parçalarının tümünün oluşturduğu alan **KENTSEL ALAN**, bu alanda oturan ya da çalışan nüfus **KENTSEL NÜFUSTUR**.

YERLEŞMELER her büyüklük ve aşamadaki insan topluluklarıdır. Bunlar mezra, ayrı mahalle, köy, kent ya da metropoliten alan gibi **YERSEL BİRİM** kademelenmesi gösterir.

KENT, belediyesi bulunan bir yerleşmedir. Yersel birim olarak kent belediye sınırları içindeki alandır.

EKOLOJİK ANLAMDA KENT, bölümleri arasında iş bölümü, dayanışma bağımlılık ve günlük ilişki bulunan fonksiyonel ve kentsel bir yerleşmedir. İdari birim niteliği yoktur. Doğru sınırlandırılmış bir metropoliten alan ekolojik anlamda bir kenttir.

KENTSEL kentle ilgili, kent karakteri gösteren ya da sosyal organizasyon evriminin kent toplumu aşamasında olan anlamına gelir.

METROPOLİTEN, kentsel üstü bir toplumla ya da metropoliten alanla ilgili, böyle bir toplumun karakterini gösteren anlamına gelir.

METROPOLİTEN İDARE metropoliten alandaki tüm belediye ve köy idarelerinin üstünde, ya da onların bir araya gelerek oluşturduğu ya da onların hepsinin yerini alan, metropoliten alanın tümünde ya bütün ya da bazı beldesel konularda yetki sahibi olan idari birimdir. Bunun oluşmasıyla kentsel üstü, gelişmiş ve büyük bir toplumun yönetilmesinde zorunlu düzeyde formalizasyon, bürokratikleşme ve merkezileşme sağlanmış olur.

METROPOLİTEN OLGU

Kolokyumun “ amaç ve tema ”sını gözeterek yapacağımız metropoliten tanıtma ülke kentler sistemi, merkezi yer, kentsel kademelenme (rainge - size), gibi sistem çerçevelerine ve bu çeşit kavram ve teorilerle yönelmiş analizlere girmemeyi uygun gördük.

Metropoliten olguyu kendi sınırları içinde ve somut görünüşleri ile tanıtmayı seçtik. Bu seçme, sistem ve teorilerin yöneticiliğini ve de sofistike analizleri önemsememe olarak yorumlanmalıdır. Derin bilimsel analiz değil, maksada uygun somut tanıtma amaçlanmıştır.

İlerdeki tanımlarda belirtildiği gibi, bizce metropoliten olgu 100.000 nüfusla başlayabilir. Ancak 500.000 den küçük metropoliten alanlar yetiştirme çağında (oluşmakta) olan metropoliten toplumlardır. Bunlar 500.000'e ulaştıktan sonra tam yetişkin metropolisler olurlar. Aşağıdaki tanıtma, daha çok olgunluk çağına ulaşarak “ metropolis ” ünvanını kazanmış böyle metropolisleri tanıtmaya yönelmiştir. Daha genç metropoliten alanlar dolaylı olarak tanınmış olacaktır.

Esas konumuz olan metropolislerin kendilerine eğilmeden önce onlarla ilgili “ metropoliten ekonomi ” ve metropoliten toplum kavramları üzerinde kısaca duracağız.

METROPOLİTEN EKONOMİ

Metropoliten ekonomi geniş bir alan ticaretinin büyük bir kentsel alana

yığılmasıdır. Böyle bir kentsel alan sadece egemen olduğu geniş çevre ticaretini değil bu çevre ile diğer metropoliten birimler arasındaki ticaretinde merkezidir. Metropoliten ekonomi bir üretim birimi olarak verimli olduğu için vardır ve kent ekonomisinin yerini almıştır.

Metropolitanizm öncülerinden Gras'a göre genel ekonomik organizasyonun son aşaması, başkalarının benimsediği gibi milli ekonomi olmayıp, metropoliten ekonomidir. Çünkü milli ekonomi daha önceki aşamaların köy ve kent ekonomileri gibi bir üretim birim ya da organizasyonu değil, ekonomik kentsel ve idarede bir organizasyon birimidir. Ancak metropoliten ekonomi milli ekonomiden bağımsız değildir.

Öte yandan henüz her ülkenin metropoliten ekonomi aşamasına ulaşmadığı açıktır. Bazıları hala köy ya da kent ekonomisi aşamasındadır. Bazıları da metropoliten ekonomi aşamasına girme süreci içindedirler.

Metropoliten ekonomi bir iç üretim güçler organizasyonu ve aynı kademedeki ya da daha ilkel formdaki diğer birimlerle kurulmuş bir dış ilişkiler sisteminden oluşur. Birim fiziki olarak merkez durumundaki büyük bir kent ya da kentler kümesi ile çevresindeki hinterlanddan oluşur. Merkez ve hinterland birbirine bağımlıdır. Merkez tüm grubun alış verişini yürüten ihtisaslaşmış kurumları aracılığıyla dış dünya ile ilişkileri sürdürür. Nasıl kent ekonomisi dönemine geçilince köyler yok olmamışsa, metropoliten döneminde kentler yaşamaya devam eder, ancak yaşamlar, merkezin egemenliği altında sürer.

METROPOLİSİN TANINMASI - İNCELENMESİ

Metropolis 19. yüzyılın ikinci yarısında doğdu. 20. yüzyılın başında gücü anlaşılmaya başladı. 1920'den beri de filozof, sosyolog, coğrafyacı, idari bilimci, şehirci gibi çeşitli disiplinlerden gelen bilim adamı, araştırmacı ve planlıların incelenmelerine konu oldu. İlk analizler daha çok metropolisin ayırdedici özellikleri saptamaya ve bu yeni olguyu tanımlamaya yönelmişti. Sonraki çalışmalar, ampirik incelemelerle hem metropolisin iç yapısını hem de etki alanı ile olan karşılıklı ilişki, dayanışma ve bağımlılığını belirleme çabalarında yoğunlaştı. Bu yöndeki incelemeler metropolisi tanımlama, sınırlarını ve etki alanlarını saptama, ülke kentler sistemini ve metropoliten alanların bunun içindeki yerini belirleme, ülkeyi metropoliten egemenlik bölgelerine ayırma, metropolisleri sınıflama gibi somut sonuçlara götürdü. Son yıllarda ise, süren bu yöndeki çalışmalar yanında yeni kentsel ve bölgesel analiz tekniklerinden yararlanılarak hem ülke metropolisleri arasındaki

ilişki ve akımların, hem de her metropolisin içindeki karmaşık ilişkilerin sistemli ve sayısal olarak belirlenmesi mümkün olmaya başladı.

METROPOLİTEN TOPLUMUN OLUŞUMU

Daha önce açıklandığı gibi metropoliten alanların oluşmasına götüren kentleşmenin belirli bir ölçüye ulaşması (yüksek tarımsal üretim ve sanayileşme yanında) ulaşım ve haberleşme sistemleri ile kamu sağlık ve temizlik hizmetlerinin kurulmasına bağlıdır. Tarih boyunca ve özellikle 20. yüzyılda ulaşım ve haberleşme teknolojisindeki gelişme daha çok nüfusun, merkezle olan günlük ilişkisini aksatmadan, çok geniş alanlara yayılmasına olanak hazırlamış, hatta bu yayılmayı teşvik etmiştir. Aşağıdaki tablo bunu dramatik bir biçimde açıklamaktadır.

Geçmişte	Yıl	Nüfus (Milyon)	Km. ²	1960'ta	Nüfus (Milyon)	Km. ²
İskenderiye	MÖ. 150	1	9	İstanbul	1.6	
Roma	MS. 200	1	14	Paris	7.5	1100
Changay	MS. 800	1	72 ^x	Londra	8.0	6450
İstanbul	MS. 800	1	22	Moskova	8.5	3870
				Tokyo	13.0	2225
				Nev York	16.0	10050
				Megolopolis (ABD)	40.0	138700

^x Sınırlar içindeki nüfus ve alan

Özellikle 20. yüzyılda yaygınlaşan motorlu araçlar günlük ilişki alanını genişletirken büyük kenti çevreleyen çok geniş bir alandaki yerleşmeleri bütünleştirerek onları yeni metropoliten toplumun elamanları durumuna sokmuştur. Bu koşullar altında nüfus artması, çevre üzerinde kontrol kurulması, teknolojik başarı ve karmaşık bir sosyal organizasyonun geliştirilmesi, kentleşmeyi ilerleten birbirine bağlı süreçler olmuştur. İçinde başka kentlerde bulunan bir çevre üzerinde egemenlik kurulduktan sonra ekonomik ve demografik büyüme iyice hızlanmış metropolitenleşme süreci işlemeye başlamıştır. Bu süreçte birbirini izleyen iki ayrı yersel eğilim göze çarpar: Önce kırsal alandan kentlere çok sayıda insanın akmasıyla kentleşme hızlanır. İnsanlar ve kurumlar kent içine yığılırlar. Büyük ölçüde yoğunlaşmış kentsel topluluklar oluşunca ise yeni bir yer değiştirme belirir. İnsanlar ve kurumlar kentin ortalarından kenarlarına dağılırlar. Gerçekte bu dağılıma yığılmanın karşısı değildir. Çünkü bu hareket metropoliten alan içinde kalır ve insanlar kırsal alanlara ya da küçük kentlere geri dönmezler. Metropoliten alanlar böyle oluşur.

Kent kümelerinden oluşan bu yeni süper toplumda özellikle iki eğilim göze çarpar. Birinci eğilim toplumun nüfusundaki büyük devamlı artış ve ortak yerel aktivitelerin yürütüldüğü alanın devamlı olarak genişleyerek çok büyük ölçülere ulaşmasıdır. İkinci çarpıcı eğilim ise bireylerin seçme olanaklarının artması, yerel hizmetlerde daha ileri ihtisaslaşma ve daha sıkı örülmüş bir toplum yapısı sonucu mal ve insan hareketliliğinde görülen büyük artıştır.

Kümei oluşturan merkez kent dışındaki kentlerden bir bölümü, yukarıda sözü edilen desantrilizasyon sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer bölümü ise daha önce bağımsız olup şimdi merkez kentin egemenliği altına girmiş ve onunla ekonomik - sosyal yönden bütünleşmiş kentlerdir.

Metropolitan alan bölgesel bir dağılım merkezi olarak içinde yığılmış olan bankacılık, ulaşım ve öbür hizmetleri ve tesisleri sayesinde, bölgeye yeni girecek her kurum yada firmanın bölgesel örgütünü kendine çıkarır. Bu yığılma ise yeni büyüme ivmesi yaratır. Metropolitan topluma dönüşen büyük kentin ülke içindeki rolünün önemi artar ve biçimi değişirken, kentin içinde daha da önemli değişmeler yer bulmuştur.

Özellikle belli tabakalarda merkeze yığılma eğilimi azalmış çevreye yayılma eğilimi güçlenmiştir. Bunlar bazı yerel kurum ve belediye hizmetlerini gittikleri yerlere çekmişlerdir. Bu da bazı ciddi sosyal ve ekonomik sorunlar yaratmıştır. Çok sayıda belediyeden oluşan büyük kentsel yığılmalarda sorunların çoğu ortak olup yığılmanın sınırlarına kadar uzanır. Buna karşılık bu sorunları çözme yetkisi her belediyenin kendi sınırlarında durur. Bu durum metropolitan toplumun belediye hizmetler, idari fonksiyonlar ve ekonomik - kültürel yaşam açısından gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. İçide çok sayıda belediyenin bulunması, bugün metropolitan toplumun karşılaştığı en ciddi zorluklardan biridir. Bu da her yerde bir çeşit metropolitan idari geliştirmeye yönelik çabalar başlatmıştır. Kümedeki birimler arasındaki iş bölümü gittikçe gelişmiş, ortak yarar bağları oluşmuş, birbirine bağımlılık artmıştır. Nüfus ve alanın büyümesi ulaşım ve haberleşme sistemlerinde yeni gelişmeleri zorlamış bu da tekrar daha çok büyümeyi körüklemiştir.

Eskiden iki saatlik yürüme mesafesine kadar uzanabilen büyük kent sınırları, gelişen ulaşım sayesinde bu sınır en az 75 Km. ye kadar uzaklaştırılmış, geniş alanlar metropolitan etki alanına sokulmuştur.

Oluşan yeni super toplum bir yandan bütünleştirici birim olarak, içerdği yerel toplumları kendi ekonomik ve kültürel organizasyonu içinde eritmiş, öbür yandan da etki alanını gittikçe genişletmiştir. Bu etki merkezden

uzaklaştıkça azalmakta belli bir sınırdan yerini komşu metropoliten alanın etkisine bırakmaktadır. Böylece tüm ülke metropoliten egemenlik bölgelerine ayrılabilir. Bu bölgeler metropoliten alanın kendisi ile geniş etki alanından oluşurlar. Etki alanı, oldukça büyük ketlerden küçük köyler ve mezralara kadar, çok çeşitli toplumlardan oluşur. Metropoliten etki alanının tümüne aynı uyum biçimini zorladığı söylenemez. Aynı şekilde bu alandaki toplumların hepsi metropolite tam bağlı hale gelmez. Etki alanı içindeki kentlerin de büyüklükleri oranında ve metropoliten uzaklıklarına göre değişen genişlikte etki alanları vardır ; bu alanların yerel ticaret, imalat, toptancılık ve genel hizmetler merkezleridir.

Hatta bir metropolitenin egemenliği altında olmalarına rağmen böyle merkezler yakın çevrelerinde metropolitenle rekabet içindedir. Aslında egemenlik bir değişken olup farklı değerler alabilir. Aslında egemenlik derecesi bir toplumun ilişkili olduğu öbür toplumlara göre göreceli durumunu belirler. Bu ölçme sistemi ne göre azalan değerler hem egemenlik alanının genişliğinin daralması, hem de egemenlik konusu fonksiyonların azalmasıdır.

Son olarak metropoliten alanların hepsini içinde buldukları bölgelerin yaratmadığını, bazı metropolitenleri tüm milli ekonominin çok güçlü faktörlerinin yarattığını vurgulamak gerekir. Öte yandan metropoliten alan içi ve alanlar arası ilişkilerde saptanmış olan düzenlilik ve tutarlılık milli düzeyde bir ekonomik organizasyonun genel ilkelerini yansıtıyor olabilir. Bu da metropoliten toplumları anlamak için onları egemen olduğu bölgeden daha geniş kapsamlı bir sistem (milli ekonomi ve toplumun tümü) içinde inceleme gereğini hatırlatır.

Metropoliten alanlarda alan içi çeşitlenmenin artmasına paralel olarak, alanlar arasında üniformlaşma eğilimi görülür. Bunun sonucu olarak da her alan zamanla daha çok kendi kendine yeter duruma gelmektedir.

Öte yandan ülkenin metropoliten alanları arasında daha yakın ilişkiler oluşmakta, metropoliten alan birimleri bir taraftan bağımsızlaşırken öbür yandan ulusal ve uluslararası ekonominin parçaları haline gelmektedirler.

MEGALOPOLİS VE METROPOLİTEN GALAKSİ

Bu arada dünyanın bazı bölümlerinde görülen Megalopoliten alan ve Metropoliten alanlar galaksilerine kısaca değinelim.

Metropoliten alanlardan çok daha geniş topraklara yayılan megalopoliten alanlar, geçmişte birbirlerinden oldukça uzak olan kent ve metropoliten alanların büyüyüp yayılarak birbiri ile birleşmesi sonucu oluşmaktadır. Bu

kent ve metropoliten alanların arasındaki toprak parçaları yavaş yavaş kentsel ya da yarı kentsel yerleşmelerle dolar ; her biri komşusu ile içiçe ve birbirinden ayırilemez hale gelir. Böyle bir dev toplumun bugünkü en önemli örneği Washington ile Boston arasında 600 Km.lik bir eksen üzerine yayılmış Kuzey - Doğu Amerika Megapolisidir.

Öte yandan bugünün dev metropolisleri gerçekte bir merkez metropolis ile birkaç alt metropoliten alandan oluşmaktadır. Böyle bir metropoliten alanlar galaksisinde, kentler kümeleşip birçok metropoliten fonksiyonu kendi kümele-ri içinde yürütebilirler. Merkez metropolis ise hem bütün galaksinin en yüksek metropoliten fonksiyonlarını hem de kendi alt metropoliten alanın metropoliten fonksiyonlarını yüklenir. Genellikle 2 milyonu aşan metropolis-lerde bu oluşum başlayabilir.

OLGUN BİR METROPOLİSİN YAPISI

Aşağıdaki açıklama geniş ölçüde modern metropolisin en iyi sentezini yapmış bir plancı olan Hans Blumenfeldten aktarmalardan oluşmuştur.

Günlük gidiş - geliş sağlayan kamu ulaşımı ile merkezden en çok 45 dakikalık uzaklıkta oturan en az yarım milyon nüfusun oluşturduğu bir toplumdur.

Kent uzun ve ağır bir evrimden sonra devrimsel bir aşamaya girerek modern metropolisi oluşturmuştur. Niteliksel değişme sonucu olan metropolis artık geleneksel kentin bir türü değil, bütünüyle yeni bir yerleşme türüdür. Değişme önemli bir yön değiştirme sonucudur. Binlerce yıl süresince üretimin çoğu kırdadır, kent geniş ölçüde bir tüketim yeri olmuştur. Şimdi ise toprağın ekimi dışındaki bütün faaliyetler ihtisaslaşarak kentsel faaliyetlere dönüşmüştür.

Sonuç olarak metropolis kentin önderlik görevine ek olarak, kırsal alanların üretim görevini yüklenmiştir.

Metropoliten alan, kentin klasik elemanı olan kentsel toprak yanında geniş açık alanlar, kurumların kampusları, hava meydanları hatta çiftlikler ve ormanları içerir. İş yerleri ve konutlar ayrı yerlerde-dir. Konut alanları oturanların sınıf ve gelirlerine göre ayrıcalıklıdır.

Son zamanlarda ise yeni yön değiştirmeleri görüyoruz. Artan verimlilik ve ihtisaslaşma sonucu kitle hizmetleri çok büyük ölçüde artmış, ustalık isteyen çeşitli ticari hizmetler hane halkı faaliyeti olmaktan çıkmıştır. Şimdi sanayi işçilerin çoğunluğu daha çok metropoliten bölge içindeki uydu kentlerdedir. Metropoliten içinde imalattaki iş gücü bazen göreceli bazen de mutlak olarak

azalmaktadır. Genellikle metropolislerde iş gücünün üçte ikisi ya da daha çoğu hizmet sektöründe çalışır.

Modern metropolisin temel oluş nedeni, iş bölümünden doğan işbirliği ve haberleşme - ulaşım ihtiyacıdır. Hem ihtisaslaşmış işçi (özellikle mesleki ve yönetici gruplara) geniş iş seçme olanğı, hem de işverenler yüksek düzeyde ihtisaslaşmış işçi seçme olanağını ancak büyük metropoliten alanlar verir. Herşeyden önce metropolis bir iş gücü pazarı, geçim parası kazanılan yerdir.

Bu faktör onun sınırını günlük geliş gidiş uzaklığında saptar. Yüksek iş bölümü ve ihtisaslaşma nedeniyle metropoliten toplumun bütün parçaları birbirine bağımlı olup, karşılıklı ulaşılabilirlik başta gelen ihtiyaçtır ve alanın sınırlarını tayin eder. Bir metropoliten alan günlük gidiş gelişlerin mümkün olduğu alana kadar yayılır daha öteye uzamaz.

Mümkün en iyi ulaşılabilirlik ihtiyacından, görünürde birbiri ile çelişkili olan, iki koşul çıkar : Ulaşımında zaman ve maliyeti minimize etmek için, kenardan merkeze günlük gidiş - geliş ihtiyacı en az, olanağı ise en çok olmalıdır. İnsanlar işlerin yakınında iş bulabilmeli fakat alandaki herhangi bir yerde çalışabilmelidir. İşveren de alanın tümündeki işgücünden yararlanabilmelidir. Bu nedenle sanayi, metropoliten alanın içinde, her bölüm iş gücü ile istihdam olanakları arasına yaklaşık bir denge sağlanacak biçimde dağılmalıdır.

Böylece metropoliten alan içinde, arazi kullanım ve ulaşım sistemleri, yukarıda sözü edilen minimizasyon ve maksimizasyon çabaları ile istihdam yeri ve çalışacak işçi konusunda tercih olanaklarını maksimize etme eğilimi gösterir. Bu metropoliten alanın her parçası arasında verimli bir ulaşım sistemi anlamına gelir.

Metropolis bir iş yeri kompleksi olma yanında, kendini çevreleyen bölgenin bir liderlik merkezi olma durumundadır. Metropoliten alan ve bölgesindeki nüfus ve sanayilere hizmet eden bu merkezi fonksiyonlar herkes için kolay ulaşılabilir olmalıdır. Bu nedenle de merkezi iş yerinde, alanın çekirdeğinde toplanırlar. Tabii bugün merkezi iş bölgelerinin çoğunda, orda olmaması gereken bir şey vardır. Ancak iki grup için merkezi konum esastır. Birinci olarak alanda tek ya da çok az olan ve her yönden kolayca ulaşılabilir olması gereken, finans, yönetim, ticaret ve kültürel kuruluşlar ; ikinci olarak da birinci gruba bağılı avukatlar, matbaacılar gelir.

Önceleri kentle kırsal arasında bölüşülmüş olan önderlik ve üretim görevlerinin birleştirilmesi sonucu metropoliten alan yapısında, yoğun yapılaşmış kent ile açık kırsal alan arasındaki gibi kesin bölüşmeyi göstermez. Farklı yoğunluklu alanları yer yer rekreasyon, tarım ve başka amaçlarla kullanılan geniş açık alanlarla kesilir.

Saptanmış bir sınır yoktur ; görünüşüne göre geleneksel kentteki caddeler, meydanlar sistemi gibi kesin bir iç yapı yoktur. Gerçekte ne kent ne kırdır. Bu modern metropoliste kenti arayıp bulamayan birçok mimar, plancı ve tenkitçiyi telaşa düşürmüştür. Artık dışardan silüeti ile algılayıp ayırdedilemez, çevresindeki tarlalardan ayırlamaz. Bir keşmekeş (kaos) olarak görünür. Bu sonsuz yaygınlaşmaya form ve düzen vermek imkânsız görünür. Gerçekte ise bu kendi koşullarına göre ele alınması ve kontrol edilmesi gereken, yavaş yavaş ortaya çıkmakta olan yeni bir formdur.

METROPOLİTENLİK ÖLÇÜTLERİ VE SINIFLAMA

Büyük bir kentsel yığılmaya ne zaman "metropoliten alan" ünvanı verilebilir? Bir görüş büyüklük ölçütünü vurgular, metropoliten alan ve metropolis kavramları ile kentsel kademeleme kavramları arasında ilişki kurar. Bu görüşe göre kentsel alanlarda, nüfus büyüklüğü ile hem yüklenilen ekonomik - sosyal yapı hem de etki alanının büyüklüğü arasında sıkı fonksiyonel ilişki vardır. Gerçekten de bazı araştırmacılar bu korelasyonu çeşitli ampirik çalışmalarla kanıtlamışlardır. Yürüttüğümüz, henüz tamamlanmamış bir ampirik incelemenin ilk sonuçları da böyle fonksiyonel ilişkinin varlığını kanıtlar yöndedir. Böyle olunca metropolitenlik ölçütü belli bir eşik nüfus yeterlidir. Ayrıca fonksiyon üzerinde durmaya gerek yoktur. Ayrıca metropoliten alanların sınırlanmasında kullanılacak ölçüt sistemi nüfus kademelenmesinden ibarettir.

Bu görüşten giderek yapılan ve fonksiyonel yapının önemini de yansıtan bir tanımlamaya göre metropoliten alan, hem toplam nüfusu hem de merkez kentinin nüfusu belli eşiklerin üstünde olan bir kentsel alandır. Yığılma tek ya da birkaç kentten oluşabilir. Eşik nüfuslar olarak çeşitli nüfus büyüklükleri alınabilir. Bizim seçmemiz en az 50.000 merkez kent nüfusu ve en az 100.000 toplam yığılma nüfusedir.

Sınıflama için eşikler ise 1/2 milyon, 1 milyon, 2 milyon, 4 milyon ve 6 milyon olarak alınabilir. Yarım milyona kadar olanlar küçük, 1/2 - 1 milyon arasında olanlar orta metropoliten alanlardır. 1 millyonu aşan metropoliten alanlar metropolislerdir. Bunlardan 2 milyona kadar olanlar genç, 2 - 4 milyon arasında olanlar yetişkin metropolisler, 4 - 6 milyon arasında olanlar büyük, 6 milyondan büyük olanlar ise süper metropolislerdir.

Nüfus büyüklüğünü önemli görmekle beraber, fonksiyonel yapıyı temel olarak benimseyen görüşe göre, metropolitenlik ölçütü, eşik nüfus yanında fonksiyonel düzey olmalıdır. Bu yönde daha tam bir ölçüt sistemi ise, ayrıca fonksiyonel egemenlik düzeyi kaynak varlığı ve ekonomik - organizasyonel gelişmişlik düzeyini içermelidir. Bu yaklaşıma örnek olarak Gras'ın önerdiği metropolislik ölçütlerini verebiliriz :

- Bölgedeki diğer kentlerin nüfuslarını aşan ve oldukça büyük bir nüfus.
- Çevredeki büyük kentlere göre daha büyük taptan ticaret çalışanlar oranı, daha az imalatta çalışanlar oranı.
- Ticaret ve ulaşım için komşu merkezlere bağımlı olmama.
- Çevreye çok miktarda kredi dağıtımı.
- Kaynakları bol, üretici nüfusu olan ve ulaşım sistemi kurulmuş bir hinterlanda sahip olunması

Bu görüşle tutarlı sınıflama, metropolitenlik için kabul edilen eşik nüfus ve fonksiyonel düzey ölçütlerine göre metropoliten alan olarak kabul edilen tüm yerleri, yükledikleri metropoliten fonksiyonlar ve bölgesel ilişkilere göre gruplama yapılır. Milli metropolis, bölgesel metropolis, metropoliten fonksiyonların çoğunu içeren çeşitli imalat merkezi, özel imalat merkezi, özel durumlu metropoliten alanlar v.b.

METROPOLİTEN SINIRLAMA SORUNU

Bütün sınırlandırma sorunları ile yöntemlerini içeren bir tartışma ve Türkiye'deki metropoliten alanların sınırlandırılması için operasyonel prosedürlerin önerilmesi bu bildirinin amacı dışındadır.

Önceki bölümlerde yapılan tanımlar metropoliten alanların sınırlandırılması konusunun hayli karmaşık bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. Metropoliten toplumun tümünü içerecek bir alanı belirlemek üzere kullanılacak ölçütleri saptama ve uygulamada çeşitli güçlükler vardır. Sayısal bilgi eksikliği seçilecek ölçütleri sınırlayacaktır. Alan sınırları içine sokulacak ya da dışarıda bırakılacak yersel birimler bakımından konuyla ilgilenen bütün grupları tatmin etmek kolay olmayacaktır. Öte yandan zamanın getireceği değişmeler sonucu ilerde alanın parçası olacak birimler için de şimdiki özellikleriyle ilgili sayısal bilgi toplama gereği vardır.

SINIRLAMA SORUNUNUN BAŞLICA BOYUTLARI

Metropoliten sınırlama sorununun üzerinde durmak istediğimiz başlıca boyutları : Maksat, vurgu, sayısal bilgi varlığı ve zamanın etkisi ile ilgilidir.

MAKSAT KONUSU : Sınırlandırma sorunu, sınırlandırmanın en çok hizmet edeceği temel maksada göre değişik biçimlerde tanımlanabilir. Ağırılık şu maksatlardan herhangi birine verilebilir.

- a — Demografik ve ekolojik anlamda gerçek kent bütünü ile olabildiği kadar çakışan bir yersel birimin ayırılması.
- b — Hinterlandı ile ilişkileri incelenecek bir kent bütünüünün saptanması.

- c — Gelişmesinin yönlendirilmesi (planlaması) amaçlanan bir kent bütünü-
nün ayırılması.
- d — Ülke kent sisteminin iskeletini oluşturan ve birbiri ile karşılaştırılarak
incelenmeleri amaçlanan aynı ölçütlere göre tanımlanmış alanların
ayırılması.
- e — Ülkeler arası karşılaştırmalı analizlere konu olacak üniform bir biçimde
tanımlanmış kentsel alanların ayırılması.

Sınırlamada gerçek ekolojik kent bütününe çok yaklaşılması çeşitli ayrıntılı sayısal bilginin varlığına bağlıdır. Kaynakları sınırlı olan bir çok ülke için bütün yerleşmeler üzerinde bu çeşit bilgi toplama olanağı yoktur. Bu nedenle her ülke kendi olanakları ölçüsünde yaklaşık ve seçilen maksada yönelmiş bir sınırlamaya razı olur ve ilgili ulusal istatistik sistemini buna göre düzenler. Olanakları bol olan ülkeler ise her çeşit bilgiyi en ufak birimlere göre toplayıp tertipleyebilirler. Bu bilgi sistemi sofistike bir ölçütler - prosedürler sistemi kullanarak gerçek ekolojik kente çok yaklaşan bir alanın belirlenmesine olanak verir. Ayrıca bu ölçüt ve prosedürler ülkenin tüm metropoliten alanlarında üniform olarak uygulanabileceği için karşılaştırma ve genellemelere olanak verir.

Uluslararası karşılaştırmayı amaçlayan "Uluslararası Kentsel Araştırmalar Merkezi" ülkelerin çoğundaki sayısal bilgi durumunu gözeterik sofistike olmayan ölçütler önerme yoluna gitmiştir. Bu ölçütlerle yapılacak sınırlamalar, amaçlanan evrensel genellemeleri yapmak ya da metropoliten yapı ve dinamiğin bazı genel yasalarını bulmak için yeterli görülmüştür.

VURGU KONUSU : Sınırlandırma ölçütlerinin seçimi, vurgulanmak istenen özellik ve ilişkilere de bağlı olacaktır. Çevredeki bir yersel birimin metropoliten alan sınırları içine alınıp alınmamasına karar verirken birimin ya metropoliten alanının öbür parçalarına özellikle merkezine "bağımlı" olup olmadığı, ya da "kentsel karakter" gösterip göstermediği üzerinde durulur. Bağımlılık durumu vurgulanacaksa temel ölçüt, birimin alanın diğer parçaları ile günlük ilişkisinin sıklık derecesidir. Bu durumda genellikle şu sorulara cevap aranır :

- a — Birimde yaşayanların çoğunluğu metropoliten alanın öbür birimlerinde mi çalışmaktadır? Ya da birimde çalışanların çoğunluğu alanın öbür bölümlerinde yaşayıp her gün çalışmak için birimine gidip gelmekte midir?
- b — Birimde oturanlar metropoliten alan merkezi ya da diğer birimlerdeki hizmetlerden, tesislerden geniş ölçüde yararlanmaktadır mı?
- c — Birimle alanın öbür birimleri arasında önemli ölçüde ticaret, alış - veriş varmıdır?

d — Birimde alanın öbür birimleri arasında gidiş - geliş yoğun mudur? Yani günlük gidiş - geliş sayısı / nüfus oranı yüksek midir?

Bu vurgulama, metropoliten alanı, birbirine bağımlı yerel toplumlardan, üyelerden oluşan ekolojik bir bütün olarak görür ve bu toplumların kentsel ya da kırsal özelliklerine bakmadan alan sınırları içine alınmasını öngörür.

Kentsel karakter vurgulanmak istendiği zaman ise genellikle üzerinde durulan temel iki ölçüt, işgücünün kompozisyonu ile nüfus yoğunluğudur. Burada şu sorulara cevap aranır :

a — İşgücünün çoğunluğu tarım dışı ekonomik faaliyetlerde çalışmaktadırmıdır ?

b — Birimin nüfus yoğunluğu oldukça yüksekmidir ?

SAYISAL BİLGİ VARLIĞI VE BUNLARIN TERTİBİ KONUSU

Bu konunun iki temel boyutu vardır. Kısa vadede, var olan bilginin çeşit ve durumu kullanılacak ölçütleri sınırlayacaktır. Var olan bir çok sayısal bilgi hemen kullanılacak biçimde tertiplenmemiş olup bunların yararlanılacak duruma dönüştürülmesi zaman ve büyük emekleri gerektirebilir.

Uzun vadede ise daha yaklaşık sınırlandırmaya olanak verecek sayısal bilginin üretilmesi sorunu vardır.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda olduğu gibi özellikle akımlarla ilgili sayısal bilgi kıttır. Bu durum birimler arası bağımlılığı vurgulama seçeneğini sınırlar. Çünkü bu seçenekte kullanılacak verilerin çoğu akım değerleridir. Türkiye'de de bu konuda standart ve devamlı istatistik yoktur. DPT'nin yürüttüğü merkezi yer incelemesi için toplanan bilgi ticaret, ulaşım, haberleşme ilişkileri hakkında yaklaşık sayısal bilgi sağlamıştır. Ancak incelemede metropoliten alan içi ilişkileri belirlemeye yeterli düzende bilgi üretilememiştir. Bununla beraber elde edilen bilgiyle metropoliten bölgelerin sınırlandırılmasında ya da etki alanlarının saptanmasında ilk ampirik çalışma yapılabilir.

ZAMANIN ALAN İÇİNDE GETİRECEĞİ DEĞİŞMELER KONUSU

Mekân organizasyonunun dinamik niteliği nedeniyle metropoliten alan ve çevresi zamanla değişir. Dünyanın bütün metropoliten alanları devamlı olarak genişlemektedir.

20. yüzyılın sonuna varıldığında dünyadaki bir çok metropoliten alanın nüfusu 25 milyonu aşacaktır. Böyle olunca yapılacak her çeşit sınırlamanın belirli bir süre sonra gözden geçirilmesi gerekecektir. Bu da her sayım

döneminde yeni bir sınırlandırma anlamına gelir. Fakat metropoliten araştırmacı ve planıcının en önemli sorunu, yeni katılan birimlerle ilgili eski sayısal bilgideki eksikliklerdir. Bu nedenle, sayım ya da başka amaçlarla sınırlandırma yaparken cömert davranmanın doğru olacağı söylenebilir. Böylece sınırlandırılan topraklar yakın gelecekte metropoliten alana sokulmaya hak kazanma olanakları bulunan tüm yersel birimleri içermelidir. Burada gözetilen zaman kuşağı temel dinamik analizler için sayısal bilginin geçerlilik süresi dikkate alınarak saptanabilir.

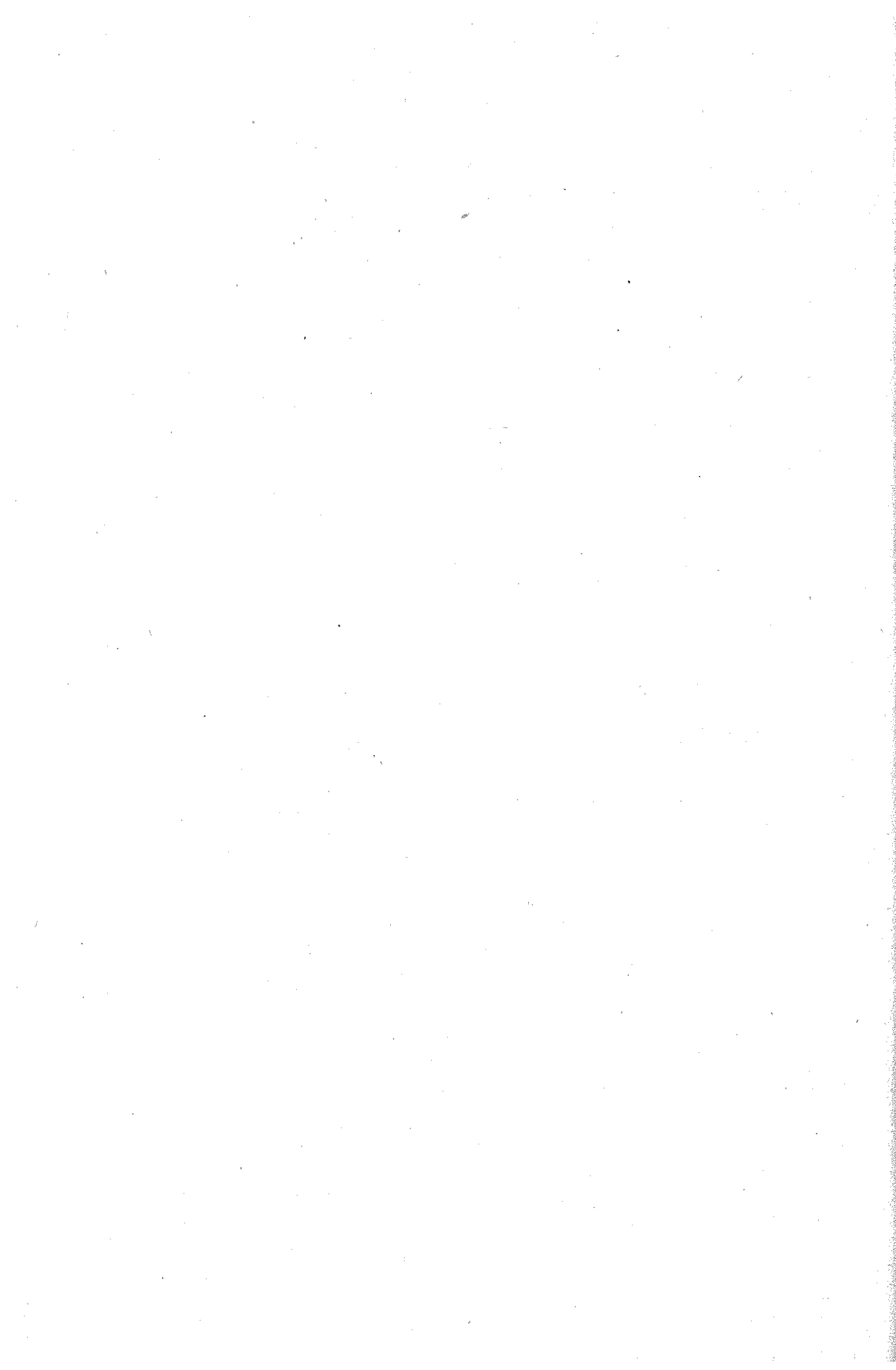
SON SÖZ

Bildirimiz bilimsel olmaktan çok metropoliten olgunun çeşitli boyutlarını, konuyu farklı yönlerden ilgi gösterenlere, sergilemektedir. Sunulan bitmiş, yazılı bir bildiriden çok çeşitli konulara, esnek bir yapı içinde değinen bir anlatımdır.

Yararlanılan çeşitli kaynaklar bu aşamada belirlenmemiştir. Bildirinin bazı bölümleri geniş ölçüde, konuyla ilgili çok daha ayrıntılı başka bir çalışmamızdan yapılan aktarmalardan oluşmaktadır. Aslında adı geçen çalışmanın kendisi de pek çok kaynaktan yapılan bir derleme, metropolitenizmin yarım yüzyıllık ürünlerinin bir sergilenmesi niteliğindedir. Bu nedenle o bölümlerdeki katkımız seçme ve aktarmadan ibarettir.

Bitirirken bu kolokyumun, geçen on yıldan daha verimli yeni bir dönemin başlangıcı olmasını umut ettiğimizi belirtir, bu bildiride yeni hiç bir öneride bulunmadığımı hatırlatırım.

**PROF. ESAT TURAK'A
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Metropolitan kavram ve tanımlamaları, planlama süreci içerisinde karşılaştırıldığında sorunlar veya çelişkiler ortaya çıkmakta mıdır? Bu çelişkiler nelerdir?

YANIT

Tabii çelişkiler vardır. Bunda sorunlar vardır. Birinci sorun planlama için örgütlenme. Bu saptayacağımız çeşitli kademelerdeki metropolitan alanlar için farklı örgütlenme gereği ortada olacaktır. Gene planlama amaçları açısından farklılaşma olacaktır. Çeşitli kademeler için farklı ve çeşitli sınıflardaki metropolitan alanlar için farklı planlama amaçları söz konusu olacaktır. Tabii onun sonucu olarakta ordaki uygulanacak. Planlama süreçlerinde farklılıklar ortaya çıkacaktır. Üçüncü olarak da bir yetki konusu söz konusu olacaktır. Farklı kademelerdeki, farklı sınıflardaki metropolitan alanlar içinde yetki yapısı da farklı olacaktır. Örneğin; çok küçük metropoliten alanlarda pekala o alanın tüm planlama sorumluluğu merkez kente yüklenebilir. Dünyanın birçok yerinde bu yol izlenmektedir. Bunun bir durumu da Türkiye'deki mücavir alan anlayışı içinde vardır

Mücavir alan içinde merkez kentler belli konularda planlama ve kontrol yetkisine sahiptir. Tabii büyük metropoliten alanlarda bunlar içinde oldukça büyük diğer kentler idari birimler bulunduğu için bu yolu izlemekte büyük güçlükler çıkar, çelişkiler, çatışmalar başlar. Onu, daha o zaman bunlar arasındaki ilişkileri daha formal bir hale getirme zorunluluğu ortaya çıkar. Gene başka bir yönden yetki açısından bir farklılaşma söz konusu olur. Küçük metropoliten alanlarda belki merkezi idarenin vesayeti bir ölçüde hoş görülebilir, ama büyük metropoliten alanlarda, metropolislerde bu hoş görülmez. Biz bu temel konuya geliyoruz. Üzerinde ben şu anda fazla bir şey söylemek istemiyorum. Benim kanımcı bugün metropoliten planlamasının veya genel olarak metropoliten yönteminin en önemli sorunlarından birisi; birer ulus büyüklüğünde olan (bazen) bu metropoliten alanlarda merkezi idarenin vesayet üzerinde ısrar etmesidir.

Bugün İstanbul aşağı yukarı İsrail kadar büyüklükte bir metropolistir. Ama bugün İstanbul kendini idare etme yetkisine sahip değildir. Planlama yetkisine de sahip değildir. Bu açıdan kademelenmede çok dikkatli olmak, doğru kararlar vermek ve bu kademelenmeyi yaptığımız zaman, üzerinde durduğum konularda farklı kararlar getirmek durumundayız.

Burada metropoliten sınıflar arasındaki farklılığın getirdiği sorunlardan belki daha önemli bir konu, metropoliten alanla metropoliten bölge arasında-

ki ayırımın açıklığa kavuşmasıdır ve bunun çok kısa zamanda onay resmi olarak belirlenmesidir. Çünkü vermiş olduğum tanımları hatırlarsanız, metropoliten alanı günlük ilişkilerin hüküm sürdüğü bir alan olarak tanımlamıştık. Yani sosyolojik anlamda bir toplumdur. Ama metropoliten bölgeyi bu alan içinde de metropoliten merkezin egemenliği mutlaklıdır. Yani alanın içindeki her parça üzerinde metropoliten alanın üyesi bulunan her yerel toplum üzerinde kesin egemenliği vardır. Onun bütün hayatı oradan kontrol edilir, yönetilir ama metropoliten bölgeler günlük ilişki bölgeleri değildir. Bunlar metropoliten alanın ötesinde kentler ve köylerden oluşur. Kentlerin bir kısmı aslında oldukça büyük kentlerdir. Bir hayli büyük kentler olabilir ve bu kentlerin kendi etki alanları yani bir kısmı egemenlik kurdukları alanlarda olabilir ve hatta bu kentler bazan metropoliten alanla rekabete de girişebilirler. Bunların durumu her açıdan farklıdır. Tabii idari yetkiler arasında mahalli idarelerle merkezi idarenin yetki ayırımı açısından, yasalar açısından büyük farklılıklar vardır, bu iki bölge arasında. Ayrıca Türkiye’de metropoliten alan planlama örgütlerinin kapasiteleri bellidir. Bunları hepimiz biliyoruz, çeşitli nedenlerle Tankut bey bu sınırlamayı ortaya çıkartan nedenler üzerinde kısaca durdu. Bu nedenle bu metropoliten alanlardaki planlama örgütlerine tüm metropoliten bölgelerin planlama sorumluluğunu yüklemekte büyük sakıncalar vardır kanaatindeyim.

Yalnız bende sonuç olarak şunu belirtiyim, sınıflamanın temelde metropoliten alanlar için söylüyorum bunu sınıflamanın temelde büyüklüğe dayanmasının yeterli olduğu kanısındayım. Çünkü işaret ettiğim gibi, benim yaptığım bir araştırmada büyüklükle ve metropoliten alanların ekonomik fonksiyonel yapıları arasında çok yakın bir korrelasyon olduğunu gösteriyor. Yani büyüklükle, yaptığımız bir sınıflama aynı zamanda fonksiyonel açıdan da sınıflamayı geniş ölçüde içeriyor. Yalnız özel durumu olan bazı alanlar olabilir. İşte Türkiye’de bir ölçüde Ankara bunun örneğidir. Örneğin, Amerika’da bunun örneği olarak Washington gösterilir merkez olarak.

SORU

Sınırlama kriterleri saptanırken bilgi toplamadaki zorluk ortada. Türkiye’deki nüfus sayımında toplanan bilgilerden yararlanarak kriter geliştirmek mümkün. Bunun için bilgi toplamada idari sınırlardan farklı sayım üniteleri sisteminin yeğlenmesi gerekir. Bu yeni bilgi toplama yönteminin Türkiye’deki şansı nedir ?

YANIT

Şimdi Türkiye için hakikaten yeni bir bilgi sistemi zorunlu ve benim

kanaatimce de mümkün. Yalnız Türkiye'nin tümü için bizim metropoliten alanlar için istediğimiz ayrıntılarda ve istediğimiz küçüklükte mekan birimlerine göre bilgi toplama çok zor. Ben bildirimim okumadığım bölümlerinde bu konuya temas etmiştim.

Büyük masraflı bir iş yapılamaz. Onun için metropoliten alan olarak tanımladığımız yerler için onun belli bir çevresi için o ne olabilir, onun üzerinde bir iki şey söyleyeceğim. Bu alanlar için çok ayrıntılı bilgi ve çok küçük birimlere göre bilgi toplamak zorunludur. Hatta mümkün olursa ki birçok memleketler bunu yapmaya başladılar, aile birimleri itibarı ile bilgi toplayıp bunun tümünü bir koordinat sistemine bağlamak ve ondan sonra metropoliten alan içinde her çeşit dağılım konularına gelebilmek olanağı bulunabilir. Hem sınırlamalar yönünden o zaman daha gerçek ekolojik anlamda kente yaklaşan sınırlamalar yapılabilir, hemde fonksiyonel yapıları açısından çok daha ayrıntılı araştırmalar yapılabilir ve hangi birimlerin bu metropoliten alan sınırları içine girip girmeyeceği kesin alanlar olarak saptanabilir.

SORU

Tebliğin kavramlar bölümünde büyük şehir bütünü terminolojisine rastlanmamıştır. İmar ve İskan Bakanlığı'nın geliştirilen birimini metropol kavramı olarak genelleştirilebilir mi ?

YANIT

Büyük şehir bütünü ; kullanılmakta olan, (Bakanlıkça kullanılmakta olan anlamda) sanırım bizim metropoliten alanla kentleşmiş alan arasında bir kavram oluyor. Tam açık değil, eğer metropoliten alan olarak kabul edersek. O da ekolojik anlamda kent anlamına eşittir dedik. Eğer metropoliten alan tam doğru olarak sınırlandırılabilirse yani olabildiği kadar çok bilgiye dayanarak ve ekolojik anlamda kente mümkün olduğu kadar yaklaşarak bir sınırlama yapabilirsek bu metropoliten alan olur. Büyük şehir bütünü de genellikle zannedirim bu anlamda kullanılıyor Bakanlıkça.

SORU

Türk metropolleri için özel limit değerleri geliştirmek daha faydalı değil midir ?

YANIT

Elbette, Türk kentleri için böyle bir sınıflama söz konusu olabilir, olmalıdır.

Ben yaptığım öneride kısmen hani benim görüşlerimi aksettiren bir sınıflama yaptım. Bu birçok başka çalışmalara dayanan birşey. Ancak bunu bir öneri olarak sunmuyorum. O anlamda sunmadım. Bunun nedeni de bu tip sınıflamaların, sınırlandırmaların kişiler tarafından yapılamıyacağı ve onun fazla bir anlam taşıyamıyacağı görüşünde olduğum içindir. Bunun için ilgili çevrelerin en kısa bir zamanda bir araya gelerek, özellikle bildirim başında vurguladığım gibi 1980 nüfus sayımından önce şimdi çok kısa bir zaman içinde bu çevrelerin bu konuları etraflı bir şekilde tartışarak, belli ölçütleri saptayarak bu yöne gitmelerinin daha yararlı olacağı kanaatindeyim. Türkiye için böyle bir sınıflamanın, sınırlandırmanın yapılmasına ihtiyaç var.

1. GRUP BİLDİRİLER - 2 -

**TANKUT ÜNAL (Y. Mimar, İDGSA)
İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI
PLANLAMA VE İMAR GN. MD. YARDIMCISI**

**TÜRKİYE'DE FİZİKİ PLANLAMA ÇALIŞMALARI İÇİNDE,
METROPOLİTEN PLANLAMA ÇALIŞMALARININ YERİ,
TARİHİ GELİŞİMİN YERİ**

TÜRKİYE'DE FİZİKİ PLANLAMA SÜRECİNE BAKIŞ

Türkiye'de fiziki planlama çalışmaları içindeki metropoliten planlama çalışmalarının yerini ve tarihi gelişimini daha iyi değerlendirebilmek için, öncelikle ülkemizdeki fiziki planlama sürecinde genel çerçevede bir göz gezdirmek yararlı olacaktır. Ülkemizde Cumhuriyetten sonra fiziki planlamaya gereksinme duyulması olayının 1920'lerin sonunda başladığını izleyebiliriz :

1 — Cumhuriyetin ilanını izleyen Plansız Dönem adını verebileceğimiz 1923 — 1928 yılları arası ; Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalma 1882 tarihli, yollar, yangın yerleri ve binalarla ilgili hükümleri kapsıyan "Ebniye Kanunu" nun uygulandığı dönemdir. Bu dönem içinde, Kurtuluş Savaşı sonlarında yangın görmüş İzmir kentinin 1924 yılında Fransız şehircisi Rene Danger tarafından mevzii bir imar planı hazırlandığında, Türkiye'de imar planı hazırlamayı gerektiren yasalar yoktu. Türkiye'de Kurtuluş Savaşını hemen izleyen bu dönemde, fiziki planlama çalışmaları ile uğraşma olanağı bulunamamıştır. Bu dönem ; Fiziki Planlama gereksiniminin kavranmasına hazırlık dönemidir.

2 — Türkiye'de ilk kent planlaması düşüncesi 1928 yılında çıkarılan "Ankara İmar Müdürlüğü Kuruluş ve Görevlerini tayin eden 1351 sayılı kanun" ile gerçekleşmiştir. Yasanın çıktığı aynı yıl, Ankara'nın başkent olarak imar planı yarışması açılmış ve Avusturya'lı Şehirci Profesör H. Jansen'e Ankara imar planını hazırlamak görevi verilmiştir. Plan zorunluğunun getirildiği dönem olarak tanımlayacağımız 1928 - 1956 yılları arasındaki 30 yıla yakın devrede, bütün belediyelere imar planı hazırlama mecburiyeti getiren 1930 tarihli Belediye Yasası, 1933 yılında da kent planlaması çalışmalarını düzenleyen Belediye Yapı ve Yollar Kanunu çıkartılmıştır. 1933 yılında kurulan Belediyeler Bankası, kentlerin düzenleme ve tesis işlerine ilişkin kamu hizmetleri için, gereksinme duyacakları kredileri sağlamakla görevlendirilmiştir. 1935'de yürürlüğe giren 2673 sayılı kanuna göre de, Belediyelerin harita ve imar planı çalışmaları, uzman mimarlara ihale edilmek yolu ile yürütülmeye başlanmıştır. 1945 yılında, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Şehircilik Fen Heyeti'nin teşkili ile aynı tarihe rastlayan, İller Bankası'nın Kuruluşu ; fiziki planlama süreci için önemli bir olaydır.

4759 sayılı kanunla kurulan İller Bankası ; 1933 yılında yürürlüğe giren "Belediye Yapı Yollar Kanunu" ve 1935 yılında yürürlüğe giren 2673 sayılı kanun çerçevesinde, belediyelerin harita ve imar planı işlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Bu dönemde, İller Bankasının öncülüğü ile 1952 yılında İzmir, 1955 yılında Ankara için Uluslararası imar planı yarışmaları düzen-

lenmiştir. Ancak, bu dönemde yasalara göre belediyelerin ; personel, teknik bilgi, mali olanak ve ihtiyaçlarına bakılmaksızın 50 yıl gibi tahmini güç bir süre için ve 5 yıl içinde plan hazırlatma zorunluğunda oluşu, planların çoğunu etkisiz ve uygulama olanağından yoksun bırakmıştır.

Bu dönemde yapılan kent planlarının özelliği de ; beldelerin kendi belediye sınırları içindeki, kendi yerel ihtiyaçlarına eğilinerek yapılması ve bölgesel verilerin, çevredeki yerleşmelerin dikkate alınmadan hazırlanmasıdır. Gelecek için tahminlerde bulunmayı sağlayacak sosyo-ekonomik hiçbir araştırmaya dayanmayan, yetersiz harita ve verilerle hazırlanan planlar ; sadece soyut bir güzelleştirme kavramına dayanmaktadır.

Bu dönemin önemli bir özelliği de, Türkiye’de kent planlaması çalışmalarına yön veren uzmanların yabancı oluşudur. Örneğin ; Ankara İmar Müdürlüğü’nde 1930 yılından 1939 yılına kadar görevini sürdüren Prof. Jansen ve 1936 yılında açılan sınırlı Şehircilik yarışmasını kazanan Paris Şehircilik Enstitüsü Profesörü H. Pros’un İstanbul’da 1951 yılına kadar görevini sürdürmesi gibi. Türkiye bu dönemde ; henüz ihtiyacı olan planları yetiştirememiş ve ülke gerçekleri ile tutarlı fiziki planlama teknik ve araçlarını geliştirememiştir.

3 — Zaman içerisindeki bu gelişim karşısında 1956 yılında “6785 Sayılı İmar Kanunu” çıkarılmış, 1958 yılında da 7116 sayılı kanunla “Yurdun, bölge, şehir, kasaba ve köylerin planlaması, mesken politikası, yapı malzemesi konuları ile meşgul olmak, bölge planları konusunda ilgili kuruluşlarla ortaklaşa etüdler yapmak, iç iskân, göçmen iskânı ve afetlerden önce ve sonra gerekli tedbirleri almak konusunda hükümler getirmek üzere ” İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur.

Türkiye’deki fiziki planlama sürecinde İmar ve İskân Bakanlığı’nın kurulmasının, bu alanda atılan önemli bir adım olarak kabulü gerekir. İmar ve İskân Bakanlığı’nın bünyesinde Bölge Planlama Dairesi’nin kurulması ile de ; ülkede nüfusun ve ekonomik eylemlerin coğrafi dağılımına öncülük etme doğrultusunda bölge planlama çalışmalarına başlanılmıştır.

1962 yılında da 77 sayılı kanunla uzun vadeli planın yürürlüğe konulmasından sonra 1 Ocak 1963’den başlamak üzere Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın (1963 - 1967) uygulanmasına başlanmıştır.

İmar ve İskân Bakanlığı, daha önceki genel araştırmalarına ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın kabullerine dayanarak, yurdun pilot bölgeleri olarak seçtiği ; Doğu Marmara, Zonguldak, Trakya, Çukurova ve Antalya bölgelerinde geniş ölçüde çalışmalar yapmıştır.

Bu çalışmalarda, bölge ölçüsünde ekonomik, sosyal ve fiziksel veriler toplanarak incelemeler yapılmış ve gelecek için bazı hedefler verilmiştir. Ancak, Kalkınma Planlarının mekân boyutundan yoksun olması ve sektörel temele dayanarak hazırlanmış oluşu nedeniyle küçümsenemeyecek bu çalışmalara rağmen, Ülkemizde bölge planlama uğraşısına etkin bir uygulama niteliği ve gücü kazandırılmamıştır.

Bölge planlama Örgütü uygulama olanağı olmayan belgeler üretme durumuna düşürülmüş ve kent planlamasına, ülke planlama kararları aktarılmamıştır. Türkiye'de metropoliten ölçekte ilk planlama deneyimleri de, bu dönemde, 1960 yılında İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Marmara Bölge Planlama Örgütü'nün sürdürdüğü Doğu Marmara Bölgesi ön planı çalışmalarında ele alınmış, İstanbul ve çevresi büyük bir metropol kent olarak saptanılmıştır. 1963 yılında tamamlanan bu planı daha çok İstanbul kentinin büyüme sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlayan metropoliten planlama niteliğinde bir faaliyetin ürünü sayabiliriz.

Görüldüğü gibi ; bu dönemde, planlama kademelerinde değişiklikler olmaya başlamıştır. Önce bir bölgesel planlama ve ülke planı ve daha sonra da Metropoliten alan Planlaması kavramları ve ölçekleri ortaya çıkmıştır.

TÜRKİYE'DE KENTLEŞME OLGUSU

Türkiye'deki fiziki planlama sürecine paralel olarak ; kentleşme olgusuna da kısaca bakacak olursak : Ülkemizde 1950'lerdeki zaten yüksek olan nüfus artış oranının yanı sıra, kırsal alandan büyük kentlerimize yönelmiş göçlerle, şehirleşme hareketinin ilk belirtileri izlenmeye başlamıştır.

1950'de uygulamaya konulan ekonomik siyasal sonucu, büyük kentler her bakımdan önem kazanmaya başlamıştır. 1950 yıllarında Türkiye nüfusu 21 milyon, kentlerde yaşayan nüfus ise 3.8 milyon ile tüm nüfusun % 18.4'ü iken, bu olgu ; 1975 yılında, yani 25 yıl içinde tüm nüfusun 1 katına yakın bir artışla 40 milyona, kentlerde yaşayan nüfusun ise 1950 yılına göre 4 katlı bir artışla 16.9 milyona ulaşması ile, tüm nüfusun % 42'sinin kentlerde yaşaması boyutuna ulaşmıştır.

Günümüzde Türkiye nüfusu % 2.5 gibi, diğer ülkelere, özellikle kalkınmış batı ülkelerine oranla oldukça yüksek bir hızla artarken kentli nüfus % 5 - 6 gibi çok daha hızlı bir oranla artmaktadır.

1950'den sonra hızlanan kırdan kente göçün ne gibi sonuçlar getirdiğini izlemek İstanbul - Ankara - İzmir gibi büyük kentlerimize göz atmakla olanaklıdır. Bugün İstanbul'a her yıl yeni bir Samsun kenti, İzmir'e her yıl yeni bir Buca Belediyesi ilave olmaktadır.

Kentler daha geniş alanlara yayıldıkça da yeni sorunlar doğmakta, yeni yeni yerel yönetim birimleri oluşmaktadır. Özellikle İstanbul ve İzmir'de, onlar kadar değilse bile Ankara'da kentsel nüfus artışının, kentlerin merkezinden çok, çevrede oluşan yeni belediye birimlerinde yer aldığını görüyoruz. İstanbul'da Bayrampaşa, Ümraniye, Küçükköy, Alibeyköy gibi belediyelerin İstanbul Belediyesinden soyutlanarak düşünülmesi olanaksızdır. Bunun gibi İzmir'de de Çamdibi, Altındağ, Gültepe gibi belediyelerin de aynı sorunları doğurduğu bilinmektedir.

Bağımsız yönetim birimleri sayısı çoğaldıkça da metropoliten nitelik kazanmaya başlamış bulunan kentsel yerleşim alanlarının tümünü kapsıyan ve kendine özgü araştırma ve uygulama teknikleri bulunan Metropoliten Alan Planlama faaliyetlerinin başlatılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

İMAR VE İSKÂN BAKANLIĞI'NIN METROPOLİTEN PLANLAMAYA İLİŞKİN FAALİYETLERİ

İmar ve İskân Bakanlığı'nın metropoliten planlama çalışmalarına ilişkin faaliyetleri ; Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1965 tarih ve 6/4970 sayılı kararı ile, İstanbul, Ankara - İzmir'de bürolar kurulması ve bu kentlerin nazım planlarının İmar ve İskân Bakanlığı'nın direktifleri altında, bu bürolarca ele alınmasının uygun görülmesiyle başlatılmıştır.

1966 yılında Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu, 1968 yılında İzmir Nazım Plan Bürosu, 1969 yılında da Ankara Nazım Plan Bürosu çalışmalarına başlamışlardır.

Her üç büro çalışmalarına başladıktan sonra ilk aşamada ; veri olarak kullanılacak temel bilgileri toplarken, bir yandan da metropoliten planlamaya ilişkin yöntem çalışmaları yapmışlardır.

Bu üç büyük kentin Nazım Plan Bürolarının ayrı ayrı kendi metropoliten planlama yöntem yaklaşımları olmakla birlikte, çalışmalarında ;

- 1 — büyük kentin nazım planının, yakın çevrelerini içeren metropoliten alan kapsamında ele alınması,
- 2 — adı geçen kentlerin mevcut fiziki planlarının yetersiz olması nedeniyle, metropoliten planlama ile kent planlarının içiçe yürütülmesi,
- 3 — büyük kentin sorunlarından çıkan, proje teşhisi yaparak, proje demetleri hazırlamak biçiminde, metropoliten planlamanın kalkınma ve dengeleme aracı olarak kullanılması,
- 4 — metropoliten planlamaya esas olacak bilgilerin toplanması, anket ve araştırmalar yapılması, ilgili kuruluşlarla işbirliğinin kurulması,

- 5 — kentsel sektörler için fiziksel yerleşme kararları alınması (konut-sanayi v.b.),
- 6 — ülke ve bölge ölçeğinde verilmiş kararların metropoliten ölçeğe indirilmesi,
- 7 — planlama çalışmalarının çeşitli aşamalarında ilgili yerel yönetimle, kuruluşlarla ve D.P.T. ile ilişkiler kurulması ve ortak kararlar üretilmesi,
- 8 — metropoliten alanlar için yönetim biçimi önerilerinde bulunulması,
- 9 — kentsel yerleşme ve metropoliten alanların trafik ve ulaşım sorunlarını çözümlenici trafik düzenlemeleri ve arazi kullanma-ulaşım planlama çalışması,
- 10 — yukarıda sıralanan çalışmalar sonucunda da, metropoliten alan içinde kalan yörelerin, 1/25.000 - 1/5.000 ölçekli fiziki planlarının düzenlenmesi,

ortak ilkeler olmuştur

İstanbul - Ankara - İzmir metropoliten planlama çalışmalarının başlamasından günümüze kadar geçen süreçte, İmar ve İskân Bakanlığı'nca makam olurları ile metropoliten özellik gösteren ve gelecekte gösterecek olan Bursa - Elâzığ - Samsun - Erzurum - Adana kentleri için de yukarıda sıralanan ilkeler doğrultusunda çalışmalar başlatılmış ve halen sürdürülmektedir.

Tüm bu nazım plan çalışmaları ; yatırım kararlarının elde edilmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Ülkede düzenli bir kentleşme biçimini gerçekleştirebilmek amacı ile metropoliten özellik gösteren ve gelecekte gösterecek olan kentlere yapılacak yatırımların uygulanmasında (işlev) zaman ve mekan tutarlılığını sağlamak açısından birbirini tamamlayıcı ve destekleyici projeler hazırlanabilmesi için 1972 yılında yeni bir araç getirilmiştir. İmar ve İskân Bakanlığının önerisi ve Bakanlar Kurulu'nun 21.4.1972 tarih ve 7/4375 sayılı kararı ile uygulamada bir bütünlük sağlamak ve büyük kentlerimizin sorunlarını ilgili kamu kuruluşları ile birlikte, "paket projeler" biçiminde çözümlenmek amacıyla yönelik "Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulu" nun kurulması kararlaştırılmıştır. İmar ve İskân Bakanlığının Başkanlığında, İçişleri, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ulaştırma, Sanayi ve Teknoloji, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Turizm ve Tanıtma Bakanlarından oluşan bu kurulun görevi ; İstanbul - Ankara - İzmir ve ileride ele alınacak metropoliten nitelikleri kentlerin yerleşme - ulaşım - doğal ve yapısal değerleri koruma ve benzeri ana konuların yapılacak planlama - uygulama - yatırım karar ve tedbirlerine ilişkin işbirliğini sağlamak ve metropoliten idareler kurulması için gerekli hazırlık çalışmalarını yapmaktır.

Yerel Yönetim Bakanlığı'nın kurulması ve Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulu'na Yerel Yönetim Bakanı'nın da üyeliği ile Kurulun Bakan üye sayısı 9'a yükselmiştir.

DENEYİMLER SONUCUNDA SAPTANILAN DARBOĞAZLAR

Fiziki planlama, ülkedeki ekonomik ve sosyal faaliyetlerin istenilen hedeflere varmasında en önemli araçlardan birisidir. Ancak fiziki planların hazırlanmasında ve uygulamasında karşılaşılan darboğazlar bugüne kadar fiziki planlardan beklenen yararların istenilen düzeyde gerçekleşmesini engelleyici nitelikte olmuşlardır. Nazım plan bürolarının planlama çalışmalarından elde edilen deneyimler sonucunda saptanılan bu darboğazlar :

1 — Hazırlanan her kademe fiziki planın mekana sağlıklı bir biçimde yansımaları için ; Beş Yıllık Kalkınma Planları, yıllık programlar, yıllık icra planları, sektör ve alt sektör planları ile entegre olarak hazırlanabilmesinde gerekli organizasyonel ve yasal araçların yeterince var olmayışı ve Ülke Fiziksel Planının bulunmayışı,

2 — Ülkemizin son yirmi yıldaki kentsel nüfusunun, hızlı bir değişim içinde olması, bu şehirleşme baskısının da özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir üzerinde yoğunlaşması (Ek 1 ve 2) sonucu bu kentlerin büyük sorunlarla karşılaşması ve bu sorunların çözümünün de büyük ölçüde kamu harcamalarını gerekli kılması, ancak arsa, konut ve imar politikasının yetersizliği nedeniyle kentsel yatırımları kamuca yeterli kaynak ayrılamaması,

3 — Birden fazla Belediyeyi içeren metropoliten alanlarda planlama ve uygulama bütünlüğünü sağlayıcı metropoliten idarelerle ilgili yönetsel ve yasal düzenlemelerin bulunmayışı ile genelde plan uygulayıcı yerel yönetimlerin yasal ve teknik güçten yoksun oluşu,

4 — Nazım Plan Bürolarının yerel yönetim birimlerinin ve yatırımcı kamu kuruluşlarının kentin fiziki gelişmesini etkileyici zaman zaman birbirinden bağımsız temel planlama kararları üretmesi,

Yerel Yönetim Birimleri ile Nazım Plan Bürolarının iş bölümü ve koordinasyonunun, yasal örgütsel bir dayanaktan yoksun, daha çok karşılıklı anlayışa ve kişisel ilişkiye bağlı bir yapı içinde sürdürülmesi,

5 — Fiziki planlarla getirilen kararları uygulamanın önüne geçirip, plana uygun gelişmenin sağlanması için, özellikle kentleşmeye açılacak alanların uygulama sürecinde, kamunun katılımına olanak verecek, plan uygulama araçlarını destekleyici, görev ve yetkileri yasalarla belirlenmiş gerekli ve yeterli örgütlerin bulunmayışı,

6 — Kentsel arazilerin, serbeset alınır satılır meta halinde, hisseli satışlarla yasa dışı bölünmelerin meydana gelişi ve bu oluşmanın bu parseller üzerinde yasa dışı düzensiz yapılanmaları denetimden yoksun biçimde teşvik etmesi,

7 — Düzenlenen planlarla verilen imar hakları, arazi sahibi özel ve tüzel kişilere değer artışlarından kaynaklanan parasal olnaklar sağlarken ve kamu eliyle bu alanlarda imar uygulamalarına ilişkin yatırımlar yapılırken, sarfedilen bu paranın, özel veya tüzel kişilerden tekrar kamuya dönüşünü sağlayacak yeterli yasaların bulunmayışı

8 — Uygulamada imar nizamına tabi alanlardaki yapıların, plan ve mevzuata uygun ve yerleşmelerin sağlıklı olabilmesini etkin bir denetim altına alabilmek amacı ile görev ve yetkileri yasalarla tayin yeterli bir örgütsel yapının bulunmayışı,

9 — Ülkemizde planlamanın gereksinme duyduğu verilerin, sağlıklı olarak ve düzenli aralarla toplanacağı bir sistemin henüz kurulamamış olması, bu nedenle de planların yetersiz veri esasına göre üretilmesi zorunluğunda kalınması,

10 — Ülkesel ölçekte nüfus hareketlerinin birkaç büyük kente yönelmesi sonucunda bu kentlerin “metropolleşme” aşamasına ulaşması, ancak diğer koşulların bu denli gelişmemesi sonucu ortaya çıkan sorunlardan birisi olan ulaşım sorununa ülke boyutunda değil de dar kapsamda ve kent ölçeğinde çözüm aranması, sorunu doğrudan etkileyen karayolu yapımı, otomobil üretimi, enerji türü seçimi gibi kararların ulaşım ile ilgili kuruluşlar arası eşgüdüm kurulmadan sektörel ölçekte ve bağımsız alınması, üst düzeydeki kararlar ile kentsel düzeydekilerin uyumunu ve ulaşım ile arazi kullanma işlevlerinin karşılıklı etkileşimini içeren üst düzeyde belirlenmiş politika ve stratejilerin bulunmaması,

11 — Bir yandan çoğulcu demokrasinin gereği, öte yandan plan uygulamasını kolaylaştırmanın bir gereği olan ; halkın, karar verme, plan yapma, uygulama sürecine katılmayışı veya katılamayışı ile halkı temsil ettiğini, sözcülüğünü yaptığını ileri süren kişi, grup ve kuruluşların gerçekten halkın çoğunluğunun yararına çalışıp çalışmadığının saptanmasının güçlüğü,

12 — Planlama çalışmalarında istenilen verime ulaşılmamasının en önemli etkenlerinden birisi de ; istenilen nitelik ve nicelikte işin gereği kadar elamanın zamanında istihdam edilmesinde çekilen zorluklar ile elemanlara uzmanlıklarının gereği olan ücret ve sosyal haklarının verilememesi nedeniyle mevcut plancı kadrolarının takviyesi bir yana mevcut kadroların dahi muhafazasında güçlüklerle karşılaşılması,

şeklinde özetleyebiliriz.

GELECEK İÇİN DÜŞÜNCELER VE ÖNERİLER

Bu kolokyumun konusu "Türkiye'de Metropolitan Alan Planlaması Deneyimler ve Sorunlar" ise de, burada vurgulanması gerekli olan metropolitan alanlarda görülen bütün problemlerin, metropolitan planlama tarafından çözümlenemeyeceği, büyük kentlerin sorunlarının ülke düzeyindeki sorunlardan soyutlanamayacağı, alınacak önlemlerin yalnızca büyük kentler düzeyinde düşünülmesinin ve planlama tekniklerinin geliştirilmesinin yeterli olamayacağı gerçeğidir.

Bugün metropolitan alanlarda görülen sorunların, toplumun yapısındaki sorunların metropolitendeki yankısı olduğu ve bunların çözümlenmesine yönelik çalışmalara ve getirilecek önlemlere ağırlık verilmesi ile metropolitan planlamanın da bunlardan etkileneyeceği bilinç düzeyine gelinmiştir.

1 — Ülkemizde plan fikrinin önem kazanmasından sonra hazırlanan kalkınma stratejileri ; ekonomik planlar niteliğini taşımaktadır. Bugüne değin hazırlanmış ekonomik planlarda ekonomik sektörler arasındaki dengenin sağlanması temel alınmış, ancak bu gelişmenin MEKAN içindeki dağılımına ve zamanlamasına gereken önem verilmemiştir. Ülkemiz gibi bölgeleri arasında önemli gelişme farkları bulunan ülkelerde, bu dağılımın düzenlenmesi amacıyla ülke ölçeğinde mekan organizasyonunun da planlanmasına ihtiyaç vardır.

Başka bir deyişle kalkınma ve mekan planlamanın bir arada düşünülmesi gerekir. Bu da ; ülke ekonomik planı, ülke fiziksel yerleşme düzeni planı, ülke sektörel planları, bölge planları ve metropolitan planlar gibi çeşitli kademelerde politika ve planların bir bütün olarak ülke mekanının organizasyonunda birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bu nedenle öncelikle, ülkemiz koşullarına uyumlu bir üst fiziksel planlama model ve yönteminin geliştirilmesi ile bu model ve yöntem uyarınca "Ülke ölçeğinde fiziksel yerleşme düzeni planlaması"na başlatılmasına gerek vardır.

İmar ve İskân Bakanlığı bu görüşü ; 4. Beş Yıllık Kalkınma Planının temel hedefleri ve stratejisine eklenmesi istenen öneriler çerçevesinde, D.P.T. Müsteşarlığına iletmiştir. Bu çerçevede ve bugüne kadar edinilen deneyimler ışığında da metropolitan planlama çalışmaları için bir "metropolitan planlama yöntemi" saptanılmalıdır.

2 — İmar ve İskân Bakanlığı Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü Metropolitan Planlama Dairesi Başkanlığı'nca bir süre önce başlatılmış olan "metropolitan alan planlaması yöntem geliştirme çalışmalarında, bugüne kadar ki konuyla ilgili birikim ve deneyimlerin bu yaklaşımın öğelerinden birisi olarak değerlendirilmesi öngörülmüştür.

Metropolitan Planlama Bürolarının bugüne kadar izledikleri yöntemler, söz konusu çalışma içinde irdelencektir.

Bu irdeleme çalışması kapsamında - sadece bürolarla değil - öğretim kurumları, merkezi ve yerel kamu kuruluşları ve meslek odaları ile bir iletişim dizgesi kurulması amaçlanmış bulunmaktadır. Bu kolokyum'un somut ürünleri, anılan amacın gerçekleşmesinde umut verici birer katkı olacaktır.

Plan - uygulama ilişkisini optimize edecek yaklaşımların geliştirilebilmesi ; büyük ölçüde, çeşitli planlama düzeyleri arasındaki dikey ve yatay ilişkilerin tanımlanmasına ve kurulmasına dayanacaktır.

Ayrıca planlamanın ereği olması gereken " insan " ögesinin süreç dışında tutulması başarısızlık nedenlerinden birisi olduğundan, metropoliten planlamada karar verme yönteminin gerektiği kadar yaygınlaştırılması esas alınacaktır.

Kentsel gelişmeyi yönlendirecek Alan Planlaması Yöntem Geliştirme Çalışması ile paralel olarak Metropolitan İdarelerle ilgili yasa çalışmaları, Bilgi Bankası Kurulması, Ulaşım Planlama çalışmaları da sürdürülmektedir.

3 — Planlamaya esas olacak veriler için başvurulacak bilgi kaynaklarının dağınık düzensiz ve yetersiz oluşu bilgi derleme çalışmalarında tekrarlara ve alınan plan ve uygulama kararlarının eksik ve çoğu kez güncelliğinin yitirmiş bilgilere dayandırılması sonucu isabetsiz olmasına ya da kararların zamanında alınmamasına neden olmaktadır. Bu nedenle, 1977 yılında Metropolitan Planlama Dairesi bünyesinde oluşturulan bir çalışma grubu ; çeşitli kamu kuruluşlarınca toplanan ve güncelleştirilen bilgilerin zaman, bilginin derlendiği en küçük birim ve konu açısından ortak bir temele oturtularak bir merkezde bütünleştirilmesini sağlayacak bir " Bilgi Bankası " kurulmasına ilişkin çalışmalara başlanmıştır. Söz konusu çalışma, öncelikle Ankara için uygulanacak bir pilot proje biçiminde ele alınmıştır. Daha ileride, uygulama tüm metropoliten alanları içerecektir.

Ankara Kentsel Bilgi sistemi pilot projesi de önce Ankara'nın belli kesimleri için planlanacak bir deneysel model olarak başlatılacak ; bu deneysel modelden alınacak sonuçlara göre tüm kenti içeren model çalışmasına geçilecektir. Bu amaçla, her biri 500 - 1000 nüfuslu ve düzenli yerleşim (Küçükkesat), düzensiz yoğun yerleşim (Çinçin) ve düzensiz seyrek yerleşim (Şentepe) niteliği gösteren bölgelerden 3 örnek seçilmiştir. Bu örnek alanların seçiminde gözetilen önemli bir nokta, bu alanlarda olabildiğince değişik nitelikte işlevlerin temsil edilmiş olmasıdır.

Çalışmanın halen sürdürülen aşamasında Ankara için bilgi toplayan kamu kuruluşlarıyla görüşülmekte, ne tür bilgileri hangi ölçekte ve zaman

aralığında topladıkları öğrenilecek geliştirilmesi düşünülen sistemin olabilirliği ve kendilerinden istenilecek katkılar konusunda tartışılmaktadır.

Bundan sonraki aşamada, kuruluşlardan örnek alanlar için istenecek bilgilerin değerlendirilmesi (ortak bilgi konularını bilgi birimine ve toplama sürelerine göre değerlendirmek) ve sistemleştirilmesi ile varsa bilgi boşluklarının saptanması, bunların hangi yolla toplanabileceğinin belirlenmesi olacaktır. Daha sonra ise bilgi işlem aşamasına yönelik çalışmalara geçilebilecektir.

4 — Metropolitene alan planlamaları sırasında ve bu planlamalar nedeniyle ortaya çıkan ulaşım sorunlarının ve darboğazların çözümü için ;

a) Ülkesel ulaşım politikaları ve buna bağlı olarak kentsel ulaşım politikaları saptanmalıdır. Ancak bu politikalar saptandıktan sonra ulaşım sorununun teşhisi doğru bir biçimde yapılarak, sağlıklı çözümler getirilebilir. Ülkesel ulaşım politikaları ve ulaşım sektörünün diğer sektörler içindeki dengesi belirlenerek kalkınma planları ve programları içindeki uyum öncelikle sağlanmalıdır. Örneğin otomotiv sanayi ve ulaşım sektörlerinin hedefleri çelişir olmaktan çıkarılmalıdır.

Belirlenecek bu politikalarla ulaşım planlamasında verimlilik, eşitlik ve kalite ilkelerinin ağırlık ve öncelikleri saptanmalıdır. Buradan gidilerek de ulaşım türlerinin seçimi, ulaşımdan etkilenen grupların öncelikleri, vergi, ücret ve finansman öncelikleri ve politikaları doğru bir biçimde belirlenmelidir.

b) Ulaşım ile ilgili kuruluşların yetki ve sorumlulukları yeniden belirlenmeli ve eşgüdüm sağlanabilmesi için yeni yasal ve yönetsel düzenlemelere gidilmelidir. Bugün boşlukta kalan bazı görevlerin gerçekleştirilebilmesi için metropolitene alan toplu taşıma örgütleri gibi yeni kuruluşlar oluşturulmalıdır.

Bu düzenlemelerle sağlanacak eşgüdüm sayesinde kentsel ulaşımın planlama, yatırım ve işletme aşamalarında farklı kuruluşların gerçekleştirdiği eylemlerin çakışmaları (aynı amaçla iki ayrı kuruluşun iki yarı yatırım yapması gibi) kamu kaynaklarının ekonomik olmayan kullanıma yol açan davranışları önlenerek çeşitli kuruluşların planlama, yatırım ve işletmecilikte birbirlerini aksatıcı değil tamamlayıcı olması sağlanmalıdır.

c) Kentsel fiziki planların yapımında arazi kullanım ve ulaşım planlarının bir bütün olarak ele alınması ile bugünkü uyumsuz uygulama nedeniyle ortaya çıkan yapay olarak arttırılmış ulaşım talebinin bu düzeye çıkması yerleşme kararlarıyla önlenmeli, bu taleplerin düzenlenmesi ve karşılanması arazi kullanım / ulaşım planları ile gerçekleştirilmelidir.

Diğer yandan planlama aşamasında kent makro formu seçeneklerinin ulaşım maliyetlerinin değerlendirilmesi sıhhatli bir biçimde sağlanarak, daha az maliyetli kent makro formu seçilmesi olasılığı arttırılmalıdır.

Yukarıda belirlenen genel önerilerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak amacı ile, bir süre önce Metropolitan Planlama Dairesi bünyesinde oluşturulan "Ulaşım Planlama Başuzmanlığı"na çalışmalar sürdürülmektedir.

5 — Bugün ülkemizde metropoliten planlamanın yasal ve örgütsel yanı da oluşturulmamıştır. Devlet planlama ve kent planlamasının yasal ve örgütsel yapılarının zorlanması ile metropoliten planlamanın uygulanmasına gidilmektedir.

Metropoliten ölçekteki planların hazırlanması ve özellikle uygulanması, bu plandaki önerileri gerçekleştirecek, aralarında eşgüdüm sağlayacak, merkezi idare ile planlama örgütü ve planlama alanı içindeki yerel yönetim birimleri ile planlama örgütü bağlantısını kuracak idari - yasal bir sistem (metropoliten idare) yoktur.

Anayasa'da belirlenen yönetim yapısı içinde metropoliten yönetim biçimi yer almaz, sadece 116. madde yerel yönetimlerin ortak gereksinmelerini karşılamak amacı ile aralarında birlik kurmaları olanağını sağlar.

İmar ve İskân Bakanlığı, mevcut yönetim çerçeveleri ve yasal düzenlemeler ile metropoliten alanların kentleşme sorunlarının yeterince çözümlenemediğinin açıkça ortaya çıkması üzerine konuyu yeni bir yasal bağlam içerisinde çözmek üzere çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, getirilecek yasanın ülkemizin tüm büyük kentleri için hazırlanmış, genel kapsamlı olması, yalnız mevcut metropollere değil, gelecekte oluşacaklara da hizmet getirebilmesi amacına dönük bulunması, gerçeği ortaya çıkmıştır.

Belirlenen amacı karşılayacak en iyi yaklaşımın da genel hükümleri içeren ; her büyük kent için birliklerin kurulması bakımından ayrıntıları yerel özelliklere en iyi biçimde cevap verilmesini sağlamak ve işleyişde hız ve esneklik kazandırmak açısından Bakanlar Kurulu Kararlarına bırakan, bir çerçeve kanun tasarısı olduğu anlaşılmıştır.

İmar ve İskân Bakanlığı, 1975 yılında yukarıdaki ilkeler ışığında bir çerçeve kanun, kanun tasarısı taslağı hazırlanmıştır. Ancak, İçişleri Bakanlığı ile yapılan ortak çalışmalarda anılan Bakanlık çerçeve yasa yaklaşımını benimsememiş ve yalnızca İstanbul için olacak geniş ayrıntılı ve dar kapsamlı bir İstanbul Metropolitan Hizmet Birliği Tasarısı hazırlanması görüşünde ısrar etmiştir.

İvedi sonuç gerektiren, kanunun darboğazdan çıkaracak çözümlenmesine yardımcı olması amacıyla İmar ve İskân Bakanlığı, kendi tasarı taslağını çekmiş, bazı değişikliklerle İçişleri Bakanlığı taslağı da kanun tasarısı olarak 18.7.1976'da Bakanlar Kurulu kararı ile Millet Meclisine sevk edilmiş ve ilgili meclis komisyonlarında görüşülmesine başlanmış, geçtiğimiz 1977 seçimleri ile de güdük olmuştur.

İmar ve İskân Bakanlığı sorunun niteliğine ve konunun gereklerine en uygun çözümü getirici bir yasa tasarısının ivedilikle çıkarılması inancı ile konuyu 1 Ağustos 1978 tarihinde Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulu'na götürmüş ; yasanın İmar ve İskân Bakanlığı ve Yerel Yönetim Bakanlığı'nca müştereken hazırlanması ile diğer Bakanlıklar yanında özellikle İçişleri Bakanlığı'nın görüşünün alınmasına karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Metropolitan idarenin kurulması, sorunların çözümlenmesine yardımcı olacaktır.

6 — Halen yürürlükte olan 7116 sayılı İmar ve İskân Bakanlığı kuruluş kanununa bakıldığında ; 2. maddede belirlenen, İmar ve İskân Bakanlığı görevleri arasında metropolitan planlama kavramı ve ölçeği görülmemektedir. İlgili yasanın 3. maddesinde de Bölge İl İmar Müdürlükleri düzeyinde birimlerin yer aldığı taşra örgütünde, Metropolitan Planlama Büroları da yoktur.

İşte bu ve bunun gibi örgütsel - yasal sorunların giderilmesine yönelik ve 1977 yılı icra planının 330 numaralı tedbiri gereği, İmar ve İskân Bakanlığı Kuruluş Kanunu'nun günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesi için İmar ve İskân Bakanlığı bünyesinde çalışmalar sürdürülmektedir.

Ancak buna paralel olarak, Devletçe de ; kamu görevlilerinin ulusal gelirden paylarını hakça ölçüler içinde almaları doğrultusunda, teknik ve yönetici personelin kamu kesiminde çalışmasını özendirici bir gelir politikası izlenmesi ile sağlıklı bir örgütsel yapıya gidilmesi için, gerekli önlemler alınmalıdır.

7 — Ayrıca, konutun arsadan, arsanın kentten, kentin sağlık ve düzen koşullarından soyutlanamayacağı bilinci ile, 4. Beş Yıllık Kalkınma Stratejisinde de yer alan ve İmar ve İskân Bakanlığı'nca ülke ölçeğinde saptanılan ilkeler doğrultusunda :

- Kentlerin gelişme alanlarında kamulaştırma yoluyla arsa spekülasyonunu önleyici,
- Kentleşme alanlarındaki toprakların gerçek değer artışını kamuya dönüştürücü,
- Kentsel arsa altyapı, konut ve bunlara ilişkin her türlü girdileri bir bütün olarak ele alıcı ve kamunun üretim sürecine etkin bir biçimde katılımına olanak sağlayıcı,

- Kentsel yerleşmelerin sağlıklı bir biçimde oluşmasını sağlamak amacıyla hisseli satışlarla oluşan yasa dışı bölünmeleri ve yapılaşmaları önleyici, denetim arttırıcı,
- Yasal ve örgütsel düzenlemelere yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

İmar ve İskân Bakanlığı'nın sorunlara çözümler getirici doğrultuda sürdürdüğü çalışmalarına ; düzenlenmesine desteklediği bu kolokyumda ortaya çıkacak somut sonuçlar ışık tutacaktır. Teşekkür ederim.

KAYNAKLAR :

- 1 — Prof. Kemal Ahmet ARÜ
Türkiye'de Metropoliten ve Şehir Planlarında Geçirilen Safhalar ve Yorumlar
(1. Milli Fiziki Plan Semineri - Ocak 1968)
- 2 — Melih DOĞAN
Belediye ve İskân Sorunları
(Büyük Kent Belediyeleri ve Sorunları Sempozyum - Mülkiyeler Birliği)
- 3 — Ahmet MENDERES
Büyük Şehirler Açısından İmar Planları ve Uygulaması
(Büyük Belediyelerde Şehirleşme Sorunları Konferansı - Türk Belediyecilik Derneği, Mart 1968)
- 4 — Önder ŞENYAPILI
Kentleşen Köylüler
(Karacan Armağanı 1976 - 77 Birincisi)
- 5 — Dr. İlhan TEKELİ
Ülke Ölçeğinde Fiziki Planlamanın Teorik Sorunları ve Bugünkü Müesseseler Çerçevesin-
de Türkiye için bir Ülkesel Fiziki Planlama Yaklaşımı
(1. Milli Fiziki Plan Semineri - Ocak 1968)
- 6 — Prof. Fehmi Yavuz, Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Doç. Dr. Cevat GERAY
Şehircilik Sorunları - Uygulama ve Politika
(Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını - 1973)
- 7 — T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı S.P.D. Araştırma Şubesi Metropoliten
Planlama - Asuman YÜCEL
- 8 — İmar ve İskân Bakanlığı
50 Yılda İmar ve Yerleşme 1921 - 1973
- 9 — İmar ve İskân Bakanlığı
Merkez Örgütü Kuruluş, Görev, Yetki ve Sorumlulukları Kılavuzu

- 10 — İmar ve İskân Bakanlığı
Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü
Metropolitan Planlama Dairesi
Geçmişteki Sorunlar, Gelecek için Öneriler Ocak 1978
- 11 — İmar ve İskân Bakanlığı
Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü
Metropolitan Planlama Dairesi Başkanlığı tarafından İstanbul ve Ankara Nazım Plan
Bürolarının katkısı ile hazırlanmış Türkiye Raporu
(O.E.C.D. Ekim 1977 Atina Sempozyumu - İmar Planları Uygulamasının Geliştirilmesi)

EK - I : 1935 - 1975 YILLARI ARASINDA KENTSEL NÜFUS ARTIŞI

	10.000-50.000 Nüfuslu Yerleşmeler		50.000- 100.000 Nüfuslu Yerleşmeler		100.000- 500.000 Nüfuslu Yerleşmeler		500.000- 1.000.000 Nüfuslu Yerleşmeler		1.000.000 Nüfuslu Yerleşmeler		TÜRKİYE NÜFUSU
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	
1935	86	1 401 926	4	251 718	2	293 679	1	741 148			16 158 018
1940	91	1 687 726	6	392 523	2	341 004	1	793 949			17 820 950
1945	96	1 692 582	6	396 018	3	525 888	1	860 558			18 790 174
1950	97	1 800 122	6	397 275	4	737 568	1	983 041			20 947 188
1955	110	2 215 578	11	765 140	5	1 165 395			1	268 777	24 064 763
1960	134	2 776 016	15	1 059 631	7	1 245 873	1	650 067	1	466 535	27 754 820
1965	167	3 392 580	18	1 241 750	12	2 060 660	1	905 660	1	742 978	31 391 421
1970	186	3 747 425	20	1 359 510	17	2 765 756	1	520 832	2	368 559	35 605 176
1975	219	4 454 641	24	1 592 724	22	4 034 228	1	636 078	2	833 381	40 197 669

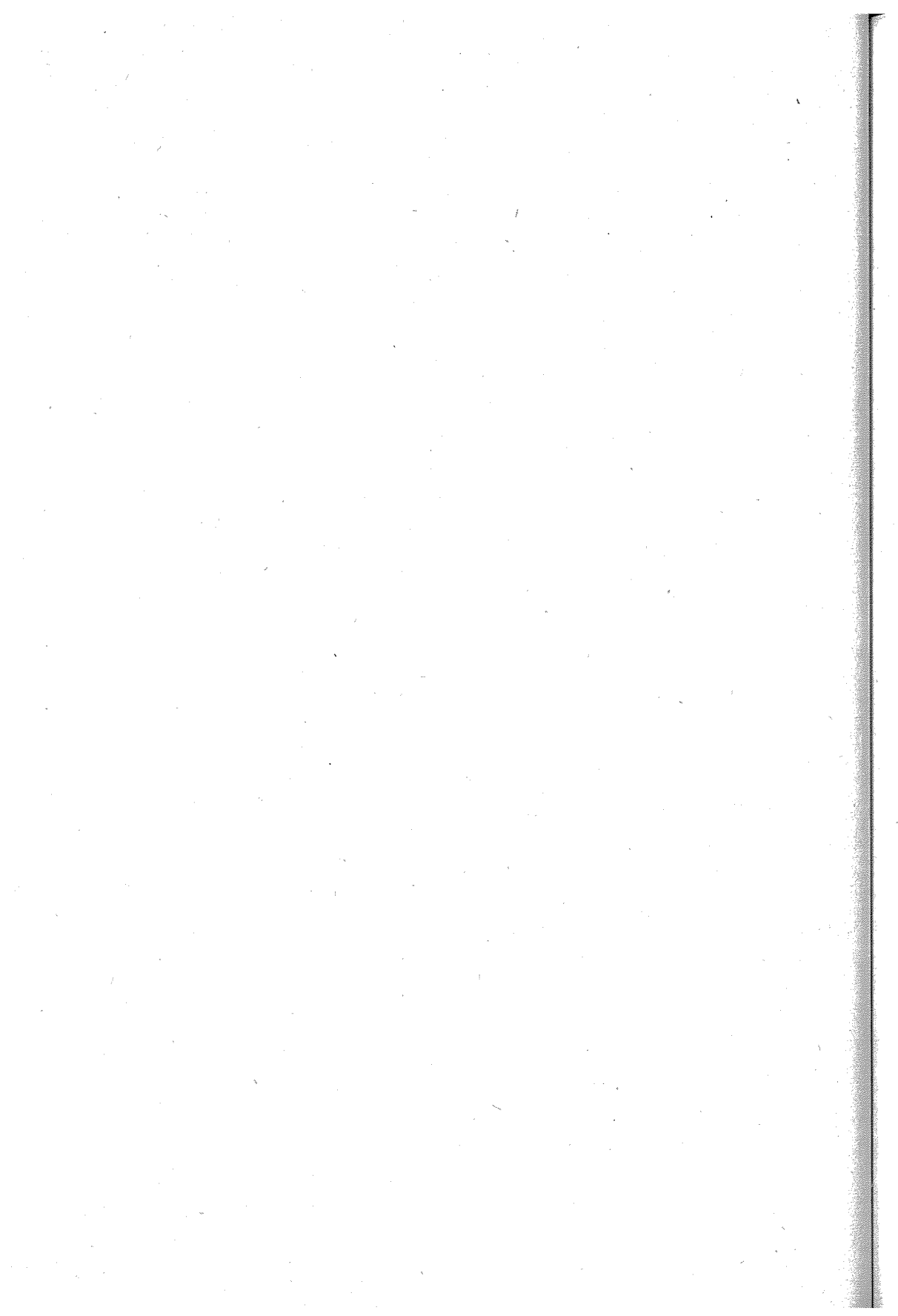
A - Yerleşme Sayısı

B - Toplam Nüfus

EK - II : ÜÇ BÜYÜK KENTTE VE TÜRKİYE'DE KENTSEL NÜFUS ARTIŞ İNDEKSLERİ
(1935 - 100)

TÜRKİYE	+ 10.000 Nüfuslu Yerleşmeler	+ 100.000 Nüfuslu Yerleşmeler	İstanbul	İzmir	Ankara
1935	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1940	110,29	119,82	107,12	107,49	128,60
1945	116,28	129,15	116,11	116,05	185,41
1950	129,63	146,20	132,64	133,12	285,98
1955	148,93	201,75	171,19	173,47	369,05
1960	171,71	267,86	197,87	211,06	531,66
1965	194,27	348,11	235,17	240,77	740,70
1970	220,73	474,49	287,72	304,65	1 011,00
1975	248,78	556,12	342,01	372,06	1 389,17

**TANKUT ÜNAL'A
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Demin açıkladığınız İmar Yasasının ve bilimsel planlama metodolojisinin gereklerine rağmen imar faaliyetlerinin 20 yıldır nazım planlar tamamlanmadan ve şehrin bütünlüğü gözönüne alınmadan parça parça yoğunluk artışı ve yık yak sürecine neden olan mevzi imar planları ile yürütülmesinin

- 1) nedenleri,
- 2) bu uygulamanın yasal dayanaklarını açıklarmısınız ?

YANIT

Elimden geldiğince açıklamaya çalışayım. Aslında Sn. Aren İstanbul Nazım Planda çalıştığı süre ve Bakanlıkta çalıştığı sürede hani bu konuları en az benim kadar bilmesi gerekir ama. Burada bende elimden geldiğince açıklamaya çalışayım. Aslında şimdi herhalde öyle değildir. Ben yanlış anlaşılmasını isterim.

Hani nazım plan çalışmaları bitmeden bir kentte başka hiç bir plan yahut mevzii plan tasdik edilmemesi lazım. Herhalde üstü kapalı olarak o denmiyor ; çünkü bir kent yaşıyor. Nazım Plan çalışması bir süreçtir. O sürecin sonuna kadar bütün uygulamayı durdurup ve de kenti dondurup bekleyin nazım plan çıksın demek, bence olacak şey değil ; ama mevzii planların hangi boyutta olması hangi ölçülerde olması ve hangi kriterlerle geliştirilmeye tabi yoğunluk arttırıcı olması gerçekten sakıncalı ve zannımca hiçbir plancının, hiçbir zaman Nazım Plan Bürosunun istemediği bir takım emrivakilerdir. Ayrıca bu mevzi planlar yasal olarak mümkündür.

Belediyeler 29. maddeye göre Belediye Meclisi kararı alır ve Bakanlığa kendi kentlerinde özellikle uygulamada baskı gördükleri noktalarda bir takım çözümler getirebilirler. Bu gayet doğal bir olay. Ama Nazım Plan yapılan kentlerde Nazım Plan ana kararlarıyla tutarlı olup olmaması irdelenebilir.

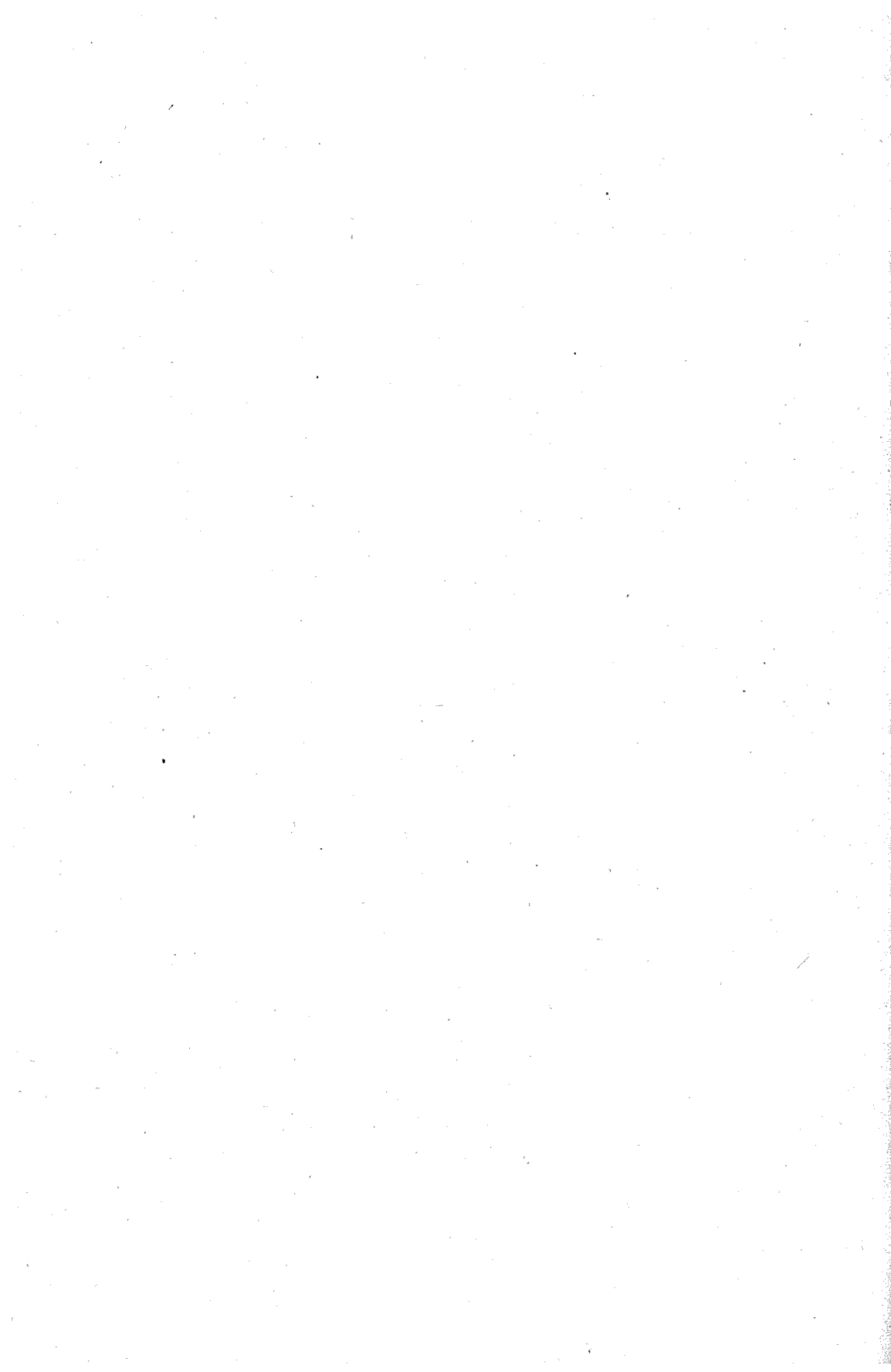
Hani, Bakanlık bugüne kadar yaptığı çalışmalarda bu tip mevzi planları devamlı, sürekli Nazım Plan Bürolarına iletmiştir. Büroların kendi o güne kadar ürettiği genel ana kararlara tutarlı olup olmadığı konusunda görüş sormuştur ve bu doğrultuda karar vermeyi prensip edinmiştir ve de bugüne kadar bu mevzi plan inceleme kriterleri doğrusu bir esasa bağlanmamıştır.

28 Eylül 1978'de Resmi Gazete'de bir genelge yayınlanmıştı. İmar Bakanlığı son olarak bundan böyle plan değişiklik ilkelerinin yahutta mevzi planların bakılmasındaki kriterleri ilk defa saptamıştır. Burada açık seçik yoğunluk arttırıcı ve yeşil alanları özellikle sosyal tehzatı azaltıcı mevzi planların valiliklerce dahi gönderilmemesi gerektiği ortadadır.

Bundan önce yapılmış bir takım yoğunluk arttırıcı mevzi planlar varsa da bunlar ya bir takım politik baskılarla yapılmıştır yahutta plancının bir yerde uzun vadede bir takım hedeflere varmak için, kazanmak istediği zaman için politikacılara verdiği bir takım ödümler olarak kabul etmek lazım. Hiç yapılmasa idi belki bugün kolokyumu yapacak aşamaya gelinirmiydi bilemiyorum. Kişisel yorumum benim.

Teşekkür ederim.

**1. GRUP BİLDİRİLER ÜZERİNE
YAPILAN ENTERVANSİYONLAR**

TURGUT CANSEVER

Sn. Tankut Ünal'ın açıklamadığını gerçekten başlamak istiyorum. Yasa diyor ki, uygulama planları Nazım Planlara uygun olmak mecburiyetindedir. Ona hazırlayacağız. Tüzük diyor ki, Nazım Planlar arazi kullanım biçimini belirler. Uygulama planları da bu belirlenen arazi kullanım biçimine göre tatbikat için gerekli bilgiyi ihtiva eden planlardır. Yasa ve tüzük bunu diyor. Bir yönetmelik aksini söylüyor. Sn. Tankut'un önerdiği yasa önerilerine, (mevcut olmasına rağmen) yasalara ve tüzüklere aykırı yönetmelik çıkartılamıyacağı ve uygulama yapılamayacağı hususunda yeni yasa çıkartmak ihtiyacını eklemek gerekir. Çünkü ortada yasa var. Fakat hiç anlamadığım bir şekilde politik sebeplerle yahu Nazım Plan Bürolarının görüşlerine göre mevzi imar planları yapılmaktadır. Bunun hukukla, planlama tekniği ile herhangi bir ilişkisi yok. Sn. Tankut'un söylediği gibi eğer 20 yıldır planlarla uygulama arasında bağlantı olsaydı, şehirlerimiz bu halde olmazdı ve bugün tabii daha başka şeyler görüşürdük.

Gerçekte mevzi imar planı denilen uygulama kökünden yasa dışı ve bunun yasa dışı uygulama olduğunun gerçek samimi bilincinde olmamız lazım ki hadiseyi çözelim.

Üç yaklaşım oldu bu üç tebliğde. Bir tanesi bilimsel, biri tasvirici, biraz kaderci, birde yasacı yaklaşım. Yasacı yaklaşımın bir bakıma yeni yasalar teklif ederek bir arama yaklaşımı içerisinde olduğunu ifade etmek isterim. Mevcut yasalar yeterli. Mücavir alanın sınırını tayin etmek bugün elimizde. Şehirlerin mücavir alanlarını tayin ederek o şehirlerin metropol niteliğindeki işleyişlerini düzenleyecek planlar yapmak imkânına sahibiz. Fakat yasa uygulanmaz.

Şimdi 19.cu asır vahşi, sömürücü, kapitalist yaklaşımın yarattığı gelişme biçimlerini insanlık için değişmez kurallar, değişmez örnekler olarak kabul edebiliriz. Bu içinde bulunduğumuz toplumsal hastalığın bir sonucudur. Bu toplumsal hastalığı aşmak gerekir. Benzer bir toplumsal hastalık Batı Ortaçağında mevcuttu, feodalite mevcuttu. Batı ortaçağı feodalitesinin sınıfsal bölümü aynı çağda islam aleminde yoktu. Yani bir çağ hadisesi hatta bir üretim biçimine ilişkin hadise de değildir. Dolayısıyla bir sosyal meseleye bakış şeklidir ve o mesele karşısında bir sorumluluk duyma hadisesidir.

Tabii planlama bir süreçtir. Fakat sürecin kuralı vardır. O sürecin kuralları hakkında Sn. Turak belirgin çerçeveler verdi. Bu çerçeveler önem taşır. Şüphesiz ki şehirlerin gelişmesi dondurulamaz, ama o zaman bir nazım planı 1966'dan 1978'e sürdüren, yapamıyan yaklaşım yerine bir nazım planı iki ayda yapacak bir yaklaşım gerek. Tabii bu o toplantının meselelere dolayısıy-

le iradi bir bakış açısından yaklaşması gerekir. Çünkü vaktimiz yok. Önümüzdeki 20 - 25 yıl içerisinde 30 - 40 milyon insan şehirlere yerleşecek. Dünyada ne kadar büyük olursa olsun, rakkamlar isterse yüz misli olsun ülkemizin meselesini çözmekle sorumlu kişiler olarak bu meseleyi nasıl çözeceğimize bakmamız lazım. Dolayısıyla bu mesele büyüklüğü dolayısıyla teferruatçı yaklaşımları imkânsız hale getirmektedir. Daha ziyade stratejik yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bir nazım plan çalışması 8 sene sürmez, 12 sene sürmez. Belki de bildiğimiz çerçeve içerisinde 1 yılda bazende 3 - 5 ayda bu şekil nazım planın çözümlenmesi yolları vardır. Uzun vadeli geleceğe dönük prospektiv ahlaki ve toplumsal amaçlara yöneltilmiş ve bilimsel bir planlama yaklaşımı vardır. Sözü edilen metropol düzeyindeki teşkilatlanma merkezi hükümetin bu konuda bir katkıda bulunmamasına rağmen bütün Türkiye'de oluşmaktadır.

Sn. Turak'ın işaret ettiği şekilde İstanbul metropolü belediyeleri kendi birliklerini kurarak örgütlenmelerini yapmışlardır. Bölge metropol bölgesine bölge belediyeler birliğini kurarak keza örgütlenmesini yapma yolundadır. Köyler buna dahil olabilirler, eğer bu defa yasa engel olmazsa. Gerçekte yeniden örgütlenmesi gereken şey ne kadar yerel düzeyde ise o kadar merkezi hükümet düzeyindedir.

PROF. TÜMERTEKİN

Ben önce, konuşmacılardan özür dilerim. Ben yazılı olarak formüle edemedim. Bu imkân sağlanınca buradan şormayı tercih ettim. Çünkü aydınlanmak istediğim hususlar belki kolaylıkla yazılacak gibi değil. Sanayinin gerek metropollerin gerek şehirlerin biçimlenmesindeki ve büyümesindeki etkisi üzerinde ben biraz değişik düşünüyorum. Çünkü olay (geniş ölçekte bakılacak olursa) bir mekandan faydalanma durumudur. Şehirler hepimizin bildiği gibi sanayi tarafından meydana getiriliyor. Fakat yine sanayi tarafından da (eğer deyim yerinde ise) perişan ediliyor. Yalnız sanayi şehrin içinde kalmıyor tabiatıyla dışarıya da taşıyor. Bunun çeşitli incelemeleri yapılmıştır. Bundan evvel I. T. Ü'de düzenlenen bir toplantıda dile getirilmişti bu.

Türkiye'de gerek üniversiteler arasında, gerek üniversitelerle araştırma yapan kurumlar arasında bir iletişim noksanlığı vardır. Maalesef bir üniversite, aynı fakülte dekiler iki kürsü arasında yapılanların bile farkında değil. Bence bunu, bir merkezde toplamak lazım. Çünkü zaman kaybediyoruz, yerine göre para kaybediyoruz, birçok şeyler kaybediyoruz. Şu halde, sanayi için yapılmış araştırmalar vardır ve bu araştırmalar şunu gösteriyor. Sanayi faaliyetleri ya şehir içinde, ya da şehrin dışındadır. Yani metropol sınırları içinde. Ben bu hususun biraz yeri gelince tartışılması fikrindeyim. Acaba

Türkiye'de hakiki metropol var mı ? Metropoliten var mı ? Bence bu bile düşünülmesi gereken bir husustur. Biz şimdi batıdan bazı terimler alıyoruz. Konuşmacının biri bunu çok güzel ortaya koydular. Bunlar Türkiye'ye ne derece uyar ? Mesela Amerikalıların standart metropoliten dedikleri bize uyar mı ? İstanbul civarında da 50.000, 60.000, 100.000'lik yerleşmeler var. Fakat bunlar hakiki şehir mi ? Elbette değil. Hakiki şehir olmadığına göre de bunların toplamına metropoliten alan demek bence tartışmaya çok açık.

İkinci bir mesele şu ; Görüyorum ki fevkalâde isabetli olarak üç tane konuşma birbirini tamamlıyor ve bende şu kanı uyandı. Türkiye'de metropoliten alanlar var. Bu kabul ediliyor, ama tartışılır durumda. Türkiye'de başka metropoliten alan var mı sorusu yöneltildi. Verilen isimlerin Türkiye'de nüfusun gittikçe artmakta olan yerler olduğu görülüyor. Büyük şehirlerin teşekkül ettiği yerler.

Son konuşmacı Sn. Turak bölge planlaması ile metropoliten alan planlaması arasındaki ilişkiye temas etti, çok yerinde bir vuruş. Biraz evvel gayet açık bir şekilde şu da belirtildi : Bir şehir var ve içinde belirli yıllarda belirli yerlerin planlanması gerekiyor. Halbuki öteki mahalleden habersiz olarak bir yer planlanmış oluyor. Orada nüfus yükseliyor. Değişik fonksiyonlar kazanıyor. Bunun kurtuluş çaresi tabiatıyla ülkenin düzenlenmesi. Onun altında da hepimizin bildiği gibi bu iktisadi yapının, sosyal yapının hatta siyasi yapının düzeltilmesi gerekiyor. Böyle olursa biz bölge planlamalarına metropoliten alanların planlanmasına mı gideceğiz acaba ? Zannediyorum ki kolokyumun sonunda metropoliten tanımının sonunda bölge planlamasıyla metropoliten planlaması birleşiyor mu sorusuna varılacaktır.

SÜMER GÜREL

Teşekkür ederim Sn. Başkan, kıymetli meslekdaşlarım. Ben önce pek fazla tanınmadığına inandığım için, geldiğim kurumu size tanıtmak isterim.

Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kent Planlama Bölümü öğretim üyesiyim. Bu cümle bir serzeniş olarak kabul edilebilir. Pek fazla tanınmadığımız, sadece davetiye almakla yetinmek durumunda kaldığımız da bir çeşit ispatları. Galiba İzmir o denli metropol olmadı. İletişim yetersizlikleri bir takım sorunlar yaratabiliyor. Bu eleştiri bir serzeniştir, öte bir eleştiride bulunacak değilim. Sadece eksikliğini duyduğum, gözlediğim önemli bir konuya değinmek isterim. O da plancı - politikacı, diğer bir deyişle teknokrat karar verici ilişkilerine hiç değinilmedi. Gerçekte bu ilişkilere değinilmemesini anlayışla karşılamak lazım. Değinmesi gereken arkadaşlarımızın iskemleleri tehlikeye düşebilir. Çok doğaldır. Bir özerklik şemsiyesi altında bu işi pekala yapabiliriz gibi geldi bana, biraz ona değinmek isterim.

Plancı - politikacı ilişkileri ülkemizde abartmasız söyleyebilirim ki henüz mevcut değildir. Politikacı karar verir, biz plancılarda paşa paşa o kararları uyarlamaya çalışırız, kıvırabildiğimiz oranda. Ama bunda hatalı olan bizmiyiz kesinlikle hayır. Burada tüm meslekdaşlarımı hem aklar hem de eski deyimle tenzih ederim, galiba planlamayı öğrenmesi gereken öncelikle siyasal kadrolardır. Batıda bugün planlama daha tutarlı oluyorsa başarının gerçek nedeninin ben bunda yattığına kesinlikle inanıyorum. Gözledim, uzun süre yaşadım böyle bir atmosferi. Çok somut bir örnek vermek isterim yakın bir geçmişten : Bugünkü siyasal kadro planlamaya inandığını söylemektedir. Bunun içtenliğine inanmamak için ortada bir neden yoktur. Ancak aynı siyasal kadro planlama örgütünün en yüksek düzeyinin en başına oturttuğu kişiyi, kişi göreve başladıktan 3 - 5 ay sonra siyasal kararlara burnunu soktuğu gerekçesiyle hepimizin bildiği gibi kamuoyu önünde bir hayli hırpalanmıştır. Bu, siyasal kardonun plana verdiği önem ve değeri açık seçik gösteren somut örneklerden sadece bir tanesidir. O halde bu eleştirinin akabinde bir öneri geliştirmek mümkündür. Eksik bir öneri, eksik kalmış bir öneri daha doğrusu bir takım önerinin yanı sıra.

En merkezi düzeyden en yerel düzeye değin siyasal kadroları planlama konusunda eğitmenin bir yöntemi var mıdır ve bu yöntem nasıl olur? Bakanımız maalesef gitti. Öneriyi direkt ona yapmak isterdim ama temsilci durumunda olan meslekdaşlarımız var, umarım iletirler kendisine. Planlamaya direkt ilişkin Bakanlıklardan böyle bir görev çağırısı aldığımız takdirde biz eğitim kurumları bu görevi, bu işlevi yerine getirmeye hazırız dedim. Teşekkür ederim.

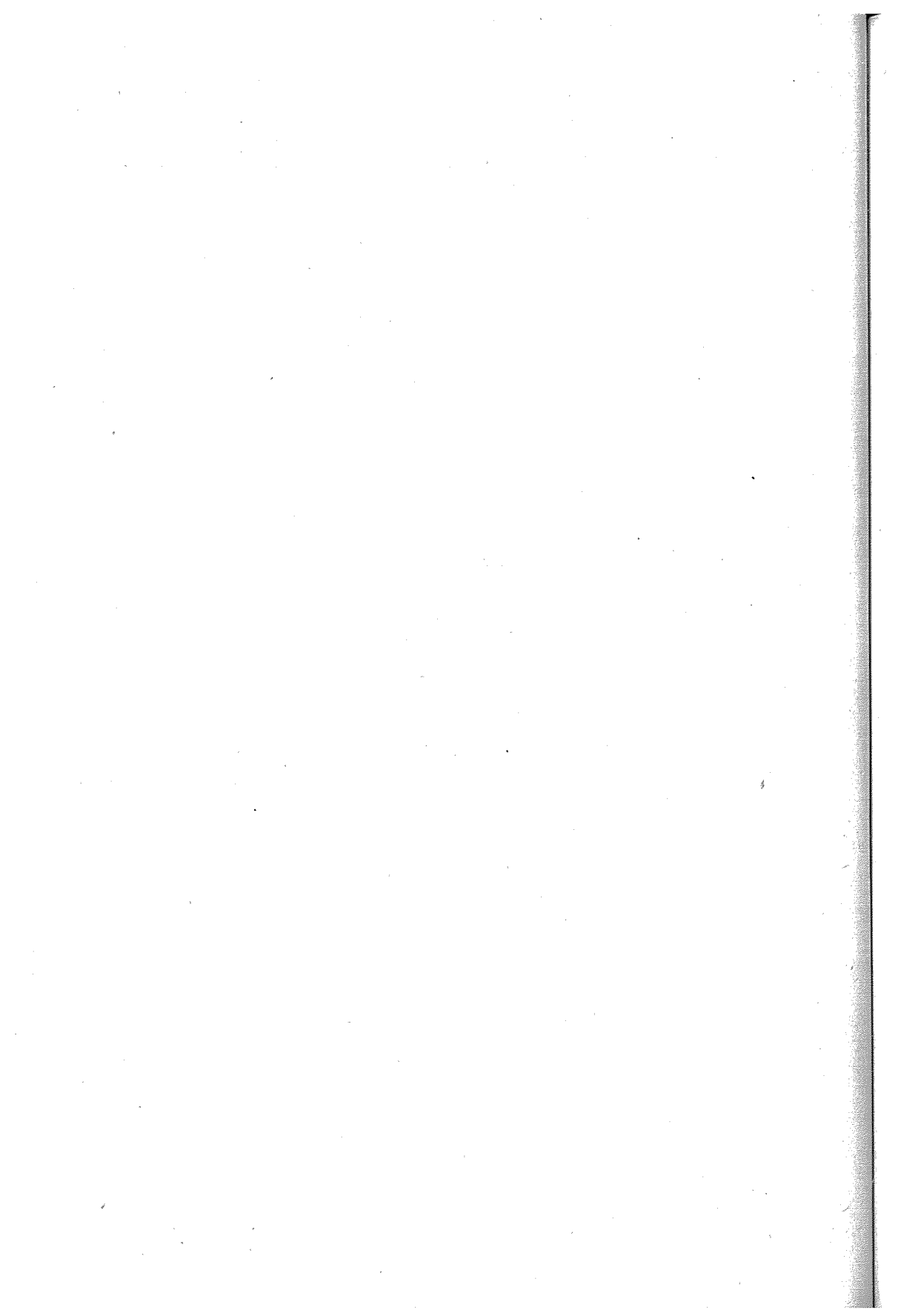
NAZIM PLAN BÜROLARI ÇALIŞMA VE DENEYİMLERİ

— 1 —

İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASI

KUTLU GÜZELSU (Y. Mimar, İDGSA)

BÜYÜK İSTANBUL NAZIM PLAN BÜROSU BAŞKANI

GİRİŞ

İstanbul, Dünyanın sayılı Doğal ve Tarihi özelliklerini içeren kentlerden biri olmasının yanı sıra Türkiye'mizde kentleşme olgusu yönünden ağırlığını üzerine çeken en büyük kentidir. Bu özellikleri ile kentleşme olgusu bir plan bütünlüğü içerisinde gelişmeden ziyade eğilimlerin oluşturduğu bir kent bütünü şeklinde belirginleşmiştir. 1960 yılından sonraki devrede metropoliten bir görünüm kazanan bu yörede gelişme birbiri ile ilişkili köylerden oluşan kent şekline dönüşmüştür. Dolayısıyla bu karmaşık yapının mevcut doğal ve tarihi değerlerini önemli şekilde yitirmesinin yanı sıra fonksiyonel ilişkilerin kargaşa düzeyine ulaştığı ve büyük sorunlarla kıvranan kent özelliğine dönüşmesine neden olmuştur. Uzun yıllardır sürdürülen plan çalışmalarının sonuçlandırılmaması ve kentin metropol boyutundaki gelişmelerine yön verebilecek kısa dönemdeki önlemlerin uygulamaya konulmaması ve uzun dönemde kent gelişmesinin sağlıklı bir düzeyde oluşmasını sağlayacak denetimin oluşturulamaması sorunları giderek arttırmıştır.

Bu çerçeveden bakıldığında İstanbul'daki eğilimsel gelişmeye müdahale edilmediği takdirde sorunların çözümü olanaksız hale gelecektir.

Uzun süredir tamamlanamayan ancak sonuçlandırılmasına girilmiş bulunan Metropole ait Nazım Plan Çalışmalarının geçirdiği evreler ve deneyimleri içeren çalışmaların tarihsel bir çerçevede ve Metropoldeki gelişim olguları ile ilişkili olarak takdime çalışacağım.

İSTANBUL KENTİNİN PLANLAMA GİRİŞİMLERİNİN GELİŞİMİ

İstanbul kenti, Grek Yarımadası'ndan hareket eden bazı kavimlerin deniz yolu ile gelerek Kadıköy ve Sarayburnu üzerindeki Bizantion'u kurmaları ile oluşmuştur.

Fakat zamanla Bizantion, bulunduğu yörenin coğrafi özellikleri nedeniyle jeopolitik bakımdan önem kazanınca, Romalı Septimus Severus kenti tahrip etmiş ve ilk surların dışında kenti yeni bir sur kuşağı ile çevirterek yeniden imar ettirmiştir. Bu olay kentin ilk planlı imarı sayılabilir.

Bundan sonraki devirlerde, Bizans hükümdarları zaman zaman kenti büyütme, yeni meydanlar, yol aksları meydana getirmek suretiyle imar uygulamalarında bulunmuşlar ve kenti bugünkü surlara kadar genişletmişlerdir.

İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra, bugünkü anlamıyla ilk imar ve yerleşme hareketi, surların onarılması, kentteki mevcut nüfusun azalması nedeniyle Anadolu'dan ve Rumeli'den getirilen yeni nüfusla kentin iskân edilmesi olmuştur.

Sur dışına doğru ilk kent gelişmesi ise, Eyüp Sultan Türbesi, Camisi ve imaret binalarının inşaa edilmesini müteakip Bursa yöresinden gelen Türklerin burada iskân edilmesi ile başlamıştır.

Giderek kentsel gelişme Beyoğlu, Üsküdar ve Boğaziçi yörelerine doğru devam etmiştir. İstanbul için ilk defa mevcut durumu saptayan ve buna yön vermek isteyen genel bir planın Sultan II. Mahmut zamanında Von Moltke tarafından hazırlandığı görülmektedir.

Bu planın en önemli özelliği, ulaşım imkânları çok sınırlı olan İstanbul sokaklarının, belirli yönlere doğru ulaşım temin edecek şekilde açılması, kentin Beyoğlu Yakasının, Unkapamı - Azapkapı arasında bir köprü ile bağlanması ve kentin mevcut sınırları dışında büyük askeri kışlalar için yerleşme alanlarının saptanmasını içermektedir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında kent merkezinin halihazır haritası geliştirilmiş ve bu harita bilgisi Cumhuriyet dönemindeki kadastronun bazını oluşturmuştur. Cumhuriyet devrinde, kent gelişmesinin planlanması çabaları ise 1933 yılından itibaren başlamıştır. Bu tarihte İstanbul'un planlı gelişmesini belirleyecek çalışmalar yapmaları gayesi ile, Almanya'dan Herman Elgötz, Fransa'dan Alfred Ageche ve H. Lambert İstanbul'a davet edilmişlerdir. Bu yabancı uzmanların inceleme ve araştırma sonuçları bir jüri tarafından seçime tabi tutularak Alman Şehircilik Uzmanı H. Elgötz'ün Proje ve Raporu esas itibariyle kabul edilmiştir. Herman Elgötz'ün Proje ve Raporu esas itibariyle kabul edilmiştir. Herman Elgötz'ün, genellikle gerçekçi olan planlı gelişmeye yönelik değerlendirme önerilerini içeren plan şeması ve raporundan 2 yıl sonra İstanbul Belediyesi, Fransa Şehircilik Enstitüsü uzmanlarından Prof. H. Prost ile 6. 6. 1936 tarihinde mukavele yaparak İstanbul kenti için Nazım Plan çalışmalarına başlatmıştır.

H. Prost ve Türk uzmanların müşterek çalışmaları ile kentin Tarihi yarımada, Beyoğlu ve Anadolu yakası için ayrı ayrı hazırlanan Nazım Plan ve Raporu 1939 ve 1940 yıllarında Bayındırlık Bakanlığı'na tetkik edilmiş ve bazı düzeltme önerilerinde bulunularak onanmıştır.

Bu bölge nazım planlarından sonra yerel uygulama planları geliştirilmiştir. Bu planlama süreci 1950 yılına kadar sürmüştür.

Prof. Prost'un 26.12.1950 yılında ayrılması üzerine, öncelikle, yürürlükteki nazım planların ve yerel uygulama planlarının kentin bünyesi, ekonomisi ve tarihi durumu ile uygunlarına göre yürürlükte kalacak ve kaldırılacak planların tesbiti için İstanbul Belediye Meclisince bir plan revizyon komisyonu oluşturulmuştur.

Türk Şehircilik Uzmanlarından, Kemal A. Aru, Cevat Erbel, Mithat Yenen, Mukbil Gökdoğan, Muhittin Güven, M. Ali Handan ve Behçet Ünsal'dan kurulu bu komisyona Belediye Mimarlarından Faruk Akçer, Ertuğrul Mentеше de yardımcı üye olarak katılarak 23.3.1951'den itibaren 6 ay süreyle plan kararları revizyon çalışmaları yapılmıştır.

Çalışma sonunda geliştirilen rapor, 23.2.1953 tarihinde Bayındırlık Bakanlığı'nca onanmış ve yürürlüğe konmuştur.

Bilâhare plan revizyon komisyonu üyelerinden bazıları ile İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğünce bir Müşavirler Heyeti oluşturulmuştur. Bu heyet İmar uygulamasını düzenlemiş ve evvelce bütünüyle planlanmamış olan Beyoğlu Yakasının 1 / 5000 ölçekli Nazım Planı ile İstanbul Sanayi Bölgeleri planını düzenleyerek yürürlüğe girmesini sağlamışlardır.

İstanbul Belediyesi 1956'da Alman Şehircilik Uzmanı Prof. Hans Högg ile şehir planlarının tanzimi için anlaşma yapmış ve Şehircilik Bürosu oluşturularak yerel planlama çalışmaları 1960 yılına kadar sürdürülmüştür.

1955 - 1960 devresi İstanbul Belediyesi İmar ve Fen İşleri Müdürlükleri, Karayolları I. Bölge Müdürlüğü, Limanlar İnşaat Bölge Müdürlüğü ve bilâhare çalışmalara katılan İller Bankası İmar Planlama Müdürlüğü'nün katılımı ile tutarlılığı tartışma konusu olan bir gelişme planı ile ilişkisi kurulmadan ve İstanbul'un günü gününe hazırlanan yerel plan kararları ile uygulamalarının yapıldığı çok hareketli bir dönemi oluşturmuştur.

Bu devre içerisinde kentsel gelişmeye bir yön vermek ve uygulamaların nazım plan kararlarına oturtulması gayesiyle 1957 senesinde Bakanlar Kurulu kararı ve Belediye Meclisinin İller Bankasına yetki vermesiyle İstanbul Belediyesi dışında İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kurulmuş, 1.4.1958 tarihinde planlama çalışmalarına başlanılmıştır. Adı geçen Müdür-lüğün planlama çalışmalarına İtalya'dan davet edilen Şehircilik Uzmanlarından Prof. Luigi Piccinato da danışman olarak katılmıştır.

Aynı devrede kurulmuş bulunan İmar ve İskân Bakanlığı, hazırlanan imar planlarının süratle tetkik ve tastikini sağlayabilmek üzere bu Müdürlükte Planlama ve İmar Genel Müdürü Mithat Yenen başkanlığında bir İdare Heyeti oluşturmuştur.

Çalışma düzeninde kent, İstanbul, Beyoğlu, Anadolu Yakası ve Boğaziçi bölgelerine ayrılarak bir yönde detay çalışmaları diğer yönde bölgesel mahiyette nazım plan araştırmaları ve etüdler yapmak suretiyle, ilk defa 1960 yılı sonunda, Belediye hudutları dışındaki mücavir sahaları da kapsayan 1 / 10.000 ölçekli bir Nazım Plan önerisi geliştirilmiştir ve Bakanlık onayına sunulmuştur.

Ancak kısa bir süre sonra Harita Genel Müdürlüğünce ikmal edilen İstanbul kentine ait 1 / 5000 ölçekli aerofotografik haritalara Nazım Planın intibak ettirilmesi ve aynı devrede çalışmalara başlayan İmar ve İskân Bakanlığı Marmara Bölge Planlama Grubu'nun araştırmalarından ortaya çıkan ve verilerin plan etüdlerinde gözönüne alınması gibi gerekçelerle, Nazım Plan önerisinin yeniden revizyonunun yapılması Bakanlıkça istenilmiştir. 1960 yılındaki yönetim değişimi nedeniyle bu çalışmalara son verilmiş İller Bankasına bağlı İstanbul İmar Planlama Müdürlüğü kuruluşu İstanbul Belediyesi'ne devredilmiştir.

1961'den sonra İstanbul Belediyesi İstanbul Metropolünün Planlanması için geniş ölçüde ve programlı bir faaliyete girişmiş, ilgili bütün kuruluşlar ve Üniversitelerin iştiraki ile yeni bir planlama örgütü kuruluncaya kadar "Geçit Devresi Tedbirler Şûrası" oluşturmuş ve Şûra'nın geliştirdiği kararları İmar ve İskân Bakanlığı'na sunmuştur.

Bilâhare, Şûra kararlarının uygulanması ve planlama organizasyonu ve araştırmaları için gerekli ödenegin ayrılmaması nedeniyle bu girişimlerden bir sonuç alınamamış ve Belediye İmar ve Planlama Müdürlükleri mevcut imkânlar içinde veri toplama çalışmalarını sürdürmüştür.

Bu ortam içinde İstanbul Metropolü için genel planlama isteği 1963 yılında Milli Güvenlik Kurulundan gelmiştir. Konu, günden güne plansız bir şekilde yayılan, fakat ülke Gayrı Safi Milli Gelirinin büyük bir kısmını oluşturan İstanbul sanayi potansiyelinin rasyonel bir işletme ve gelişme zeminine oturtabilmesi için İstanbul Sanayi Nazım Planı'nın yapılması Milli Güvenlik Kurulunca istenilmiştir.

Bu istek, İmar ve İskân Bakanlığı'nın organizasyonu altında Bakanlıklar arası bir Komisyon kurulmak ve 1 yıl süreyle çalışılmak suretiyle geliştirilmiş, İstanbul Belediyesi ve Marmara Bölge Planlama Grubu'nun uzman ve teknik güçlerinden yararlanılarak fiziki plan kararları oluşturulmuş, 1966 yılında onanarak yürürlüğe girmiştir.

Milli Güvenlik Kurulunun 86 ve Bakanlar Kurulunun 20.7.1965 gün ve 6 / 4970 sayılı kararı ile İstanbul metropolü için Nazım Plan hazırlanması amacıyla İller Bankası'nın finans desteği ile İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı bir Büro kurulmasına karar verilmiştir.

Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu 1966 senesi ortalarında İstanbul'da kurulmuştur. Büro 1967 yılında Metropolü oluşturan alandaki Belediyelerin Meclislerinden Nazım Plan çalışmaları geliştirilebilmesi yönünden yetki kararlarını temin etmiştir. Aynı süre zarfında İstanbul Belediyesinden devir alınan araştırma ve dökümana ilave olarak plan verilerinin geliştirilmesi çalışmalarını sürdürmüştür.

Kuruluş sırasında, Büroda İdare, Arşiv, Harita, Maket kısımlarından başka Araştırma, Fiziki Planlama, Programlama ve Proje Değerlendirme olmak üzere çalışma grupları oluşturulmuştur. Bu bölümlerde kendi aralarında alt gruplara ayrılmışlardır. Bürodaki "Planlama ve Karar Komisyonu" Büro Planlama çalışmalarını yönlendirecek, organı oluşturmuştur.

Büro kuruluşundan sonraki 1966 - 1968 döneminde, plan kararlarına yönelik geniş envanter toplamıştır. Çeşitli kuruluşlar ile yapılan görüşmelerde yatırım programları ve görüşleri alınmış 1968 yılı başında fiziki planın ön çalışmalarına geçilmiş ve 1968 yılı sonbaharında 1 / 25.000 ölçekli Metropolitan Alan Nazım Planı önerisi iki alternatif olarak geliştirilmiştir. Yapılan irdelemeler sonunda bu alternatiflerden biri tercih olunan Nazım Plan önerisi şeması olarak kabul edilmiştir. Bu plan önerisi aynı tarihte İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Devlet Planlama Teşkilatına takdim edilmiş ve uygulama önerisiyle birlikte esas itibarıyla benimsenmiştir.

1969 yılında genel bir şema niteliğinde olan bu plan önerisinin test edilmesi ve revizyonu için analitik etüd programı hazırlanmış ve 1969 - 1971 yılları arasında uygulanmıştır. Bu program aşağıda ana hatlarıyla gösterilmiştir.

- Sanayi bünyesi, İşgücü ve Yerleşme etüdü
- Bölge ölçüsünden küçük mekan ölçüsüne kadar nüfus yapı ve özellikleri, dağılımı, gelişme ve projeksiyon etüdü
- Altyapı ve sosyal donatım çalışmaları
- Ulaşım etüdü
- Turizm ve Rekreasyon etüdü

Bu program geniş ölçüde gerçekleştirilmiştir. 1970 yılında ayrıca 1 / 5000 ölçekli yerel planlama çalışmalarına başlanılmıştır. Tarihi yarımada, Boğaziçi sahil bölgesi planlama çalışmaları da Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, İstanbul Belediyesi gibi kuruluşlarla birlikte yapılan çalışmalardan sonra belli bölümlerde onama safhasına getirilmiştir.

Bu dönemde seçilen lineer şehir makroformunun elde edilmesine yönelik önemli bazı yerleşme kararları ilgili sektörlerle birlikte etüd edilerek oluşturulmuştur. Çevre Yolu Boğaz geçişi, Üniversite Kampüsleri, Deri Sanayinin yer değiştirmesi, Nakliye Anbarları, Demirciler ve Keresteciler Siteleri, Hal yerleşmesi v.b. konulardaki çalışmalar uygulama kararları 1 / 25.000 ölçekli Nazım Plan önerisi 1970 yılı sonunda tasdik plan düzeyine getirilmiştir.

Büroca geliştirilen taslak plan ve raporu Büro kuruluş şemasında bulunan ve İmar ve İskân Bakanlığının 19.6.1970 tarihli emirlerine uyularak 24.3.1971 tarihinde "Plan Kurulu" ve 20 - 24. Ağustos. 1971 tarihinde ise "Danışma

Kurulu'nun irdelenmesine sunulmuştur. Bu plan önerisi, 1990 yılında İstanbul metropolünün 5,6 milyon kişinin yaşayacağı lineer bir kent makro-formu ile kentin doğu ve batı yakalarında % 33 ve % 67 dağılım oranında gelişmesini öngörüyordu. Danışma Kurulu takdim edilen plan hakkında bir rapor hazırlamıştır.

Bu raporun sonuç ve öneriler bölümünde :

- Bu plan önerisinin, mevcut imar mevzuatımızda bir hukuki temelini yok olduğu
- Tamamlanmış olan bu plan önerisinin her ne pahasına olursa olsun onanarak yürürlüğe girmesinin doğru bulunmadığı,
- Temel analizler ve planlama çalışmaları bitirilmeden plan önerisinin yürürlüğe konulmamasının gerektiği,
- Plan kararları ile önerilen koruma ile ilgili önlemlerin en kısa zamanda kesinlik kazanması,
- Plan çalışmalarının tamamlanmasına kadar, geçiş devresi stratejilerinin geliştirilmesi,
- Geçiş devresi stratejilerinin uygulanabilmesi için gerekli hukuki statülerin ne olması gerektiğinin incelenmesi,
- Böyle bir Nazım Plan Bürosunun teknik gücünün yeniden organize edilmesinin gerektiğinin bu konuda oluşturulacak kadrosunun yeni metodlar geliştirecek teorik ve bilimsel kapasiteye kavuşturulmasının yanısıra planlı uygulamayı bir savaş olarak yürütebilecek heyecana sahip olmasının sağlanması,
- Metropolitan Plan Bürolarının yetkilerinin ve sorumluluklarının yasal açıdan en kısa zamanda açık hale getirilmesi,
- Yeni çalışmalara başlamadan önce, ne tip bir planlama yapılacağı hakkında metod geliştirilmesi,
- Uygulanacak planlama metodu ile reorganize edilecek teknik gücün, gerek bilgi, gerekse miktar ve olanaklar bakımından tutarlılığının sağlanması v.b. konular görüşleri içermiştir.

Geliştirilen Nazım Plan Kararlarının kesinleşmesi yönünden 6785 sayılı İmar Kanununun 29. maddesi uyarınca Metropolitan alan içinde yer alan Belediye Meclislerinden geçirilmesi zorluğu karşısında, yeni bir plan kararı kesinleşme yönteminin oluşturulması önem kazanmıştır. Bu arada TBMM'ye verilmiş olan 6785 sayılı İmar Yasasında bazı değişiklikler yapılması hakkında yasa önerisinde yer alarak, birden fazla Belediyeyi ilgilendiren Metropolitan Alan Nazım Plan Kararlarının ilgili belediyelerin ve diğer idarelerin bu yolda kararlarına lüzum kalmaksızın İmar ve İskân Bakanlığının plan yapmaya ve yaptırmaya yetkili olduğunu belirleyen hüküm 11.7.1972 yılında yürürlüğe giren 1605 sayılı Yasada kesinlik kazanmıştır.

30.6.1972 tarihinde imzalanarak yürürlüğe giren Hükümetimizle, Uluslararası Kalkınma Birliği (Dünya Bankası - IDA) arasında 2,3 milyon dolarlık İstanbul Şehirsel Gelişme projesinin dış finansman ihtiyacını karşılayacak Kalkınma Kredisi anlaşması gereğince İstanbul Metropolitan Alanında yatırıma dönük 6 adet paket projenin üretilmesi amaçlanmıştır. Bu ilişkide Büroca geliştirilen ve Danışma Kurulunca irdelenen İstanbul Metropolitan Alanı Nazım Plan önerisinin incelenmesi gerekli revize kararlarının oluşturulması esas alınmıştır. Büro bu devrede geliştirdiği 1 / 25.000 ölçekli Arazi kullanış kararlarını revize ederek 1973 yılında İmar ve İskân Bakanlığının onayına sunmuştur.

Dünya Bankası kredi çerçevesinde başlatılan plan çalışmalarında İstanbul Şehirsel Gelişme Projesi, Hal Projesi ve Ulaşım Projesi olarak üç adet paket projenin üretimi gayesiyle Uluslararası çağrı yolu ile üç adet yabancı danışman firma seçimi yapıldı.

Bu paket projenin üretiminde çalışacak Türk Uzman kadrosunun oluşturulmasında 657 Sayılı Devlet Personel Yasası ile yaratılan sözleşmeli personel kullanma olanağından yararlanıldı. Böylece klasik uzmanlık disiplinlerin yanısıra uzman plancı diğer disiplin elemanlarının da görevlendirilmesi olanağı sağlanmıştır.

Böylece Büro içinde iki ayrı işle görevlendirilmiş ayrı ünitelerde çalışan iki ayrı sistem doğdu. Büronun mevcut plancı uzman kadrosunun belli bir kesimi Fiziki Planın yerel plan kararlarını oluştururken, 40'ı yerli ve 9'u daimi, 11'i aralıklı olarak çalışmalara katılan yabancı uzmandan oluşan diğer plancı uzman kadrosu da İstanbul Şehirsel Gelişme Projesi çalışmalarında yer almıştır.

İstanbul Şehirsel Gelişme Projesinin iki fazda geliştirilmesi öngörülmüştür. Birinci faz çalışmalarının amacı İstanbul Metropolitan Alanında uzun dönem 1995 arazi kullanış kararlarının elde edilmesine yönelik modellerin geliştirilmesi önerilerinin saptanması, ek ekonomik değerlendirmelerin yapılması kurumsal planlama ve ulaşım etüdlerinin yapılması ve ikinci fazda yer alacak şehirsel gelişme ve gecekondü önleme projeleri için öncelikli alanların tesbit edilerek bu alanlarda yapılacak projeler için yapılacak fizibilite etüdülerine ait şartnamelerin hazırlanması idi.

1971 yılında Bakanlığa sunulan 1990 perspektifli Nazım Plan önerisi ve raporunun teklifleri 1973'te Hükümetimiz ve Dünya Bankası ortak desteği ile başlatılmış, Planlama çalışmaları içinde gözden geçirilmiş ve bu çalışmalar sonunda 1975 taslak ara raporu ile ortaya konulmuştur. Büro elemanları ve dış danışmanlar tarafından birlikte sürdürülen bu çalışmalar ile yine aynı

şekilde yürütülen Şehirsel Ulaşım ve Arazi Kullanış Model çalışmaları sonucunda Genel Planlama ve Ulaşım konularında birbiri belli özellikler ile bağıntılı iki ara rapor hazırlanarak Eylül 1975'de İmar ve İskân Bakanlığı'na sunulmuştur. Bu raporda önerilen gelişme stratejilerine yön veren dağılım alternatifleri de sergilenmiştir. Geliştirilen dağılım alternatifleri 1973 revize Nazım Plan önerisi ile buna alternatif Eğilim, Batı Yakası çok ağırlıklı ve Doğu Yakası çok ağırlıklı alternatifler şeklinde oluşturulmuştur. Tercih olunan Batı Yakası çok ağırlıklı alternatifin yanısıra büroca bu alternatifi de revize eden bir çalışma da Büro Başkanlığınca geliştirilmiştir. Bilâhare tercih olunan dağılım alternatifin stratejileri ve aksiyon programı Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulu'nun irdelenmesine sunulmuştur.

Bakanlıklararası İmar Koordinasyon Kurulu bu inceleme sonucunda genel hatları ile gelişme strateji olumlu bulunmakla beraber bu konudaki uygulayıcı merkezi ve yerel kuruluşların görüşlerinin saptanması, 3. Beş Yıllık Kalkınma Planının 3. icra yılını oluşturan 1975 yılında Maliye Bakanlığı'nca, Büroca önerilen aksiyon programla ilgili yatırım kaynaklarının sağlanması yönünden konunun irdelenmesi gerekeceğini belirledi.

Bu durumda Büro geliştirdiği stratejik plan kararları ile aksiyon programına dönük yatırımcı merkezi ve yerel kuruluşlarla bilimsel kuruluşların görüşlerini elde etti. Gelen eleştiriler ve 1975 nüfus sayımı geçici sonuçlarına ait bulgular çerçevesinde 1976 yılında ikinci rapor üretilmiştir.

Konuya daha fazla açıklık getirildiğinde gelişme şöylece tanımlanabilir. Dünya Bankası kredisi ile çalışan Yabancı Danışman Firmalarla yapılan Şartnameler birinci faz ulaşım modelinde test edilmek üzere 1971 Nazım Plan önerisine ilaveten alternatif stratejiler hazırlanmasını gerektiriyordu. Kullanılan ulaşım modelinin Ulaşım / Arazi kullanım kararı geliştirmedeki kısıtlılığı nedeni ile dağılım alternatiflerinin birbirinden büyük ölçüde farklı olması gerekiyordu. Her ne kadar gelişme engelleri, yerleşik bölge kenarındaki gelişme baskılarının önemi Nazım Plan önerisinden çok farklı alternatifler geliştirmeyi önlüyor ve kontrol mekanizmasının gereğince işlemediği mevcut durumda plan kararlarını gerçekleştirme olasılığı çok kısıtlı alternatifleri geliştirmek de gereksiz görünüyorsa da bu kısıtlı alan içinde belirli ana planlama öğelerine bağlı olarak genel yerleşme biçiminde on kadar varyasyon elde edilebildi.

Üretilen bu alternatiflerden birbirinden ve Nazım Plan önerisinden radikal farklılık gösteren iki tanesi ulaşım testi için seçildi. Testlerden elde edilen sonuçlara göre bir tercih edilen strateji, 1975 raporunun diğer tavsiyeleri ile birlikte ilgili kuruluşların görüşleri ve 1975 nüfus sayımı geçici sonuç dikkate alınarak yapılan değişikliklerle 1976 raporu geliştirilmiş oldu.

Revizyon çalışmaları demografik açıdan 1971 nazım plan önerisi perspektifini 1990'dan öteye götürerek yeni gelişmelere göre nüfus projeksiyonunu yeniden yaptı. 1995 perspektifi için 6,7 milyon - 9,2 milyon kentsel alan Büyük İstanbul için 7 milyon - 9,5 milyon aralığında değişecek bir nüfus tahmin edildi. Her alternatif Büyük İstanbul'un 1985'e kadar erişilebilmesi olası 5,5 milyon ve daha sonraki tarihlerde gerçekleşecek 7 milyon ve 9,5 milyon nüfus eşikleri için düzenlendi.

1976 Raporu, plan kararlarının daima gelişmeyi geriden takibettikleri gerçeği karşısında bu kadar hızlı kentleşme olgusunda Nazım Planların detay kararlarına inmesinin çözüm olmadığı çok kaba ana çerçeve verildikten sonra aksiyon programları ile sorun ve noktalara öncelik ve büyüklük esaslarına göre çözüm aranmasını öneriyordu. Bu anlam içinde ana çerçeve yer belirtmeye dönük kesin arazi kullanım kararlarının sergileyen bir fiziki plan olması yerine belli yerde belli arazi kullanışlar için aranacak şartlar ve getirilmesi zorunlu tedbirler ile yasalara dayalı uygulama esaslarını belirten bir yöntemler dizisi olacaktı.

1976 raporunda, Büyük İstanbul'un en önemli gelişme problemi olan bugünkü idari sistemin toplu ve hızlı bir kentsel gelişmenin beşeri ve maddi ihtiyaçlarına yeterli bir şekilde cevap veremeyişi en önemli konu olarak dikkate sunulmuş ve raporda önerilen kurumsal tedbirlere öncelik verilmediği takdirde bu raporun diğer kısımlarında veya başka planlama raporlarında formüle edilen planlama politikalarını uygulayabilme ümidinin çok zayıf olduğu belirtilmiştir.

1976 raporun ana politikalarında kurumsal açıdan, geliştirdiği önerilerde Büyük İstanbul'da metropoliten planlama ve plan uygulamasının etkinliğini düzenlemek yönünden ;

- belirli mahalli idare fonksiyonlarının metropoliten hizmet birliğine transferi,
- alandaki kamu yatırımı projelerini koordine edecek bir bölgesel kalkınma otoritesinin kurulması,
- nazım Plan Bürosu'nun yeniden düzenlenmesi ve idari ve hukuki açıdan güçlendirilmesini önermiştir.

Bu değişiklikleri etkin duruma getirecek bir dizi yasal önlem geliştirilmiştir.

Ekonomik politikalar açısından ise ; İstanbul'da ekonomik işlerliği sarsmadan nüfus artış oranını sınırlamak için ileri teknoloji ve kalifiye işgücü endüstrilerinin kurulmasına önem veren bir endüstri politikasının izlenmesi ve vasıfsız kitle işgücü çalıştıran sanayi gelişmelerinin teşvik edilmemesi önerilmektedir. Böyle bir politika ülkenin diğer bölgelerinde vasıfsız kitle

işgücü olanaklarının yaratılmasına yol açacaktır. Yerel olarak kalifiye işgücü yoğun endüstrilere teşvik önlemleri sağlanırken, aynı tedbirlerin vasıfsız kitle işgücü istihdamı yoğun endüstrilere sağlanmaması yönünden kentsel hizmetlerin yönlendirilmesi yerel vergilerin ve kullanım ücretlerinin artırılması önerilmektedir.

Kamu hizmetleri ve Yerel Kaynak yaratımı yönünden, yerel yönetimlerin gelirlerinin yerel hizmetlerin geliştirilmesi için yeterli olmaması nedeni ile, 1976 Raporunda şu hususlar önerilmiştir.

- Vergi toplanmasını geliştirmek yönünden kamunun harekete geçirilmesi,
- Vergi, yerel yönetim kuruluşlarına ücret ve hizmet ücretleri sisteminin yerel gelir ihtiyaçları ile uyumlu olarak belirli vergi oranlarını arttırabilecek yetkilerin verilebileceği şekilde geliştirilmesinin sağlanması,
- Belediye bütçe sisteminin Belediye hizmetlerinin maliyetlerini ve bu hizmetler için yapılan harcamaları tesbit etmeyi sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesinin sağlanması şeklindedir.

Arazi Kullanımı açısından Sanayi Yerleşme Politikalarında, sanayinin genişleme ve yeniden yerleşme ihtiyaçlarını karşılamak üzere uygun sanayi alanlarının belirlenmesini ve diğer alanlarda sanayi yerleşmesini önlemek için daha etkin önlemlerin alınmasını önerilmiştir. Sanayinin bugünkü durumda "Sağlıklı Grupları" (hygienic groups) olarak sınıflandırmaları yerine kabul edilebilir en fazla kirletme standartlarını belirten kurallar getirilmesi suretiyle kirlenme yaratan endüstrilerin yeniden yerleşmeleri için özellikle Tarihi Yarımada, Haliç çevresi ve Boğaziçi'nden çıkarılmaları için bir yer değişimi programının hızla geliştirilmesi önerilmiştir.

Konut politikalarında ise, düşük gelir gruplarının konut şartlarını geliştirmek ve düşük standartlı ve fazla düzensiz yerleşmelerin gelişmesini önlemek için bir düşük gelir grupları için komşuluk planlaması ve konut projesinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu projeye göre kamu kuruluşları komşuluk düzenini planlayacaktır. Böylece bu düşük gelir grupları için Kendi Evini Yapana Yardım Programı'ndan, sosyal konutlara ve organize konut arsalarına kadar değişen bir konut hiyerarşisi için gerekli altyapı sağlanabilecektir. Konut projesi, kamu kuruluşları, kooperatifler ve özel girişimciler tarafından birlikte ele alınabilecektir.

1976 raporu ile tercih edilen kent biçimi ise, Metropolün Doğu Yakasından ziyade Batı Yakası'ndaki gelişmeyi destekleyen ve Mahmutbey alanı ile Çekmece Gölleri arasında gelişme gerekinmesi gözönüne alan bir politika izlemekte, ancak Doğu Yakası'nda daha fazla gelişme için olan baskıyı dikkate alarak gelişmenin yer alacağı mahalleler için öneriler yapılmaktadır.

Ulaşım açısından da, tercih edilen arazi kullanımı stratejisi, Eminönü ve Beyoğlu ile Çekmece Gölleri arasında teklif edilmiş gelişmeyi bağlayan üç ana doğu - batı koridorunun geliştirilmesini ve bağlayıcı yolların yapımını öngörmektedir.

Sonuçta 1976 raporu ile kompleks bir süreç olan şehirselleşme üzerinde bir rapor hazırlanırken planıcı daima "bir çalışma daha yapmak" veya "bir yeni anketin daha sonucunu beklemek" isteği ile karşı karşıyadır. Bu anlamda bu rapor da belki zamansız ve tamamlanmamış bir döküman olarak görülebilir. Ancak yapıları itibariyle bütün planlama raporları tamamlanmamış ve eksiktir. Böyle görünmeseler bile mutlaka kısa zamanda zaman uyumlarını kaybederler.

Nazım Plan Bürosu bu raporda buraya kadar varılmış sonuçlar, yapılmış önerilerin gerekçelerini göstermek, bunları düzeltmek veya bunlardan vazgeçmek için bundan sonra da çalışmalar yapılması gereğinin bilincindedir. Aynı şekilde, ifade edilmiş fikirlerin test edilmelerinin gereğine ve bu testlerin sonuçlarının da birçok kritere göre değerlendirmelerinin yapılmasının gereğine inanmaktadır.

İstanbul Metropoliteni Kentleşme Olgusu

İstanbul Metropoliteni sosyo - ekonomik ilişkiler bakımından, çevresinden - başka bir deyişle etki alanı olan Doğu Marmara Bölgesinden - ayrı düşünmeye imkân yoktur.

Doğu Marmara gelişmişlik bakımından İstanbul Metropoliteni ile Marmara Bölgesi ve ülke arasında bir ara kademe niteliğindedir. Bölgenin özellikleri geniş ölçüde Metropolitenin ağırlığına bağlı olmakla beraber, diğer üç yerleşme merkezi olan Bursa, İzmit ve Adapazarı kentleri ülkenin en hızlı büyüyen şehirleri arasındadır. İstanbul Metropoliteninin ağırlığı çıkarıldığında global yoğunluk bakımından, Doğu Marmara Bölgesi'nin geri kalan bölümü ise ülke yoğunluğunun iki katı bir yoğunlukta olmakta ve ülke ortalamasının dört katı, şehirleşme ise iki buçuk katı kadardır ve çevre bölgelerinden bir yoğunluk adası olarak ayrılmaktadır.

Doğu Marmara Bölgesi içinde bu dört kentin şehir içi nüfusu toplamı 3,6 milyon, ülke şehir içi nüfusunun % 21 ni kapsamaktadır. Bu şehir nüfusu daha çok merkezlerde kutuplaşan bir şehirselleşme yapı niteliğindedir. Bölge ölçüsünde yapılan bir nüfus analizi sonuçlarına göre, İstanbul Metropoliteni dışındaki merkezler, bölgeye gelen dış göçten de belli ölçüde pay almakla beraber, asıl göçü kendi çevrelerindeki kır kesimlerinden almaktadırlar.

1950'den bu yana özellikle İstanbul ve İzmit'de Belediye sınırları dışında ya eski nüveler gelişmiş veya yeni şehirselleşmeler belirmiş ve nüfusları hızla büyümüştür. Ayrıca bölge ana ulaşım ağı üzerindeki ikinci derecede yerleşme nüfusları, 1950 - 65 arasında bölge merkezlerine yakın bir hızla gelişmiştir. İstanbul - Adapazarı aksı üzerinde bu tip gelişmeler birbirine doğru uzanmaktadır. Bu eğilim İstanbul Metropoliteninden topografik olarak ayrılmış bulunan İzmit ve körfez çevresinde yeni bir Metropoliten oluşumu yaratmaktadır.

1960'larda beliren bu durum daha açık görülmektedir. Son yıllarda sanayinin ve özellikle bazı imalat kollarının yerleşme ya da yer değiştirmesi Doğu Marmara Bütününde olmaktadır. Alt yapı ve imalat sanayi gelişmesi için gerekli ortam v.b. faktörler bakımından Doğu Marmara çerçevesi az çok homojen bir niteliktedir. Dolayısıyla verimliliğin de bu kesimlerde fazla farklı olmadığı söylenebilir. Sanayi özellikle büyük kuruluşlar olarak bu ağ üzerinde yer almaktadır. Diğer bir deyişle büyük kuruluşlar, pazar ve hammadde ithalat kapısı olan Metropolitenden kendilerini fazla uzak görmekte, bölgenin belli kesimlerinde geniş arazi, yeterli işgücü ve çeşitli altyapı imkânları bulmaktadır. Bu durum bölgenin bir bütün olarak görülmesine yol açmaktadır. Metropoliten dışındaki şehirselleşmelerin niteliksel çevre özelliklerinin gelişmesi ve düzenlenmesi ile bu eğilim daha da hızlanacaktır.

Kutuplaşmanın yanısıra, bölge kent yapısının bölge ölçüsünde fonksiyonel bir bütünleşme sürecine girdiği de söylenebilir. Daha çok sanayi faaliyetlerinin desantralize olma ve bazı hizmet faaliyetlerinin, bölge için iş bölümü ve kademeleşme eğilimi bu anlamda ilgi çekicidir.

Özetlenirse :

- Kutuplaşma ve
- Fonksiyonel bütünleşme süreci içindedir.

Metropoliten alan çerçevesinde kesintisiz kent dokusu, ayrıca ikinci derecede kent üniteleri ve kırsal kesimler bulunmaktadır. Kesintisiz kent dokusunda aralıksız kentsel fonksiyonlar dizisi ve günlük iş - iskân ilişkileri yer almaktadır - ki bu alanı Metropoliten alan kentleşme kesimi olarak tanımlamaktayız.

İkinci derecede kent üniteleri ile Metropoliten merkez arasındaki ilişkiler, günlük iş - iskân ilişkisi daha seyrek de olsa, bu çerçeve içindeki sosyal ve ekonomik faaliyetler gene de Metropoliten merkeze bağlıdır. Bu anlamda İstanbul Metropoliteni çerçevesindeki ikinci derecede kent üniteleri Silivri, Çatalca, Şile ve Yalova'dır.

Metropoliten faaliyet yoğunluğu Metropoliten alanın sınırlarında olan bu küçük ünitelere doğru gittikçe azalarak yayılmaktadır. Metropoliten faaliyet yoğunluğunun bu Metropoliten kentleşme kesiminin tayin eden azalışı, şehirselleme yoğunluğu gelişme hızı, ulaşım hacmi v.b. göstergelerle belirlenmiştir.

Metropoliten alan içinde, kesintisiz şehir organizması niteliğinde olan ve gündelik iş mesken ilişkisinin sürdürüldüğü kentleşme kesimi, B. Çekmece - Gebze arasındaki 85 km. lik bir alanda uzanmaktadır. 1970'de bu ölçüye varan şehirselleme gelişiminin sınırları 1960 - 65'de K. Çekmece - Tuzla arası olarak ele alınmıştı. 1976 yılında İmar ve İskân Bakanlığınca 1605 sayılı İmar Yasası çerçevesinde onanarak yasal çerçevede yürürlüğe giren İstanbul Metropoliten Alanı takriben 604.100 Ha. büyüklüğündedir. Bu alan içinde yer alan Batı Yakası 342.520 Ha, Doğu Yakası ise 261.580 Ha. alanı içermektedir. Metropoliten alanda yer alan yasal orman alanları Batı Yakasında 178.140 Ha. ve Doğu Yakasında ise 182.770 Ha. olmak üzere toplam 360.910 Ha. büyüklüğünde alanı kaplamaktadır.

1976 yılı itibariyle kentsel alan ise Batı Yakasında 42.951 Ha., Doğu Yakasında ise 53.843 Ha. büyüklüğünde olmak üzere toplam 96.794 Ha. dir. Doğal ve Yapay Göl ve Barajlar ise Batı Yakasında 10.820 Ha. Doğu Yakasında ise 3.890 Ha. olmak üzere toplam 14.710 Ha. alanı kaplamaktadır.

1955'de Belediye hudutları içindeki nüfusla Metropoliten alan nüfusu arasındaki fark 50.000 kişi olarak kabul edilmekteyken, 1965'de bu fark 380.000 kişiye yükselmiş ve 1970'de 650.000'e varmıştır. 1955 - 1965 arasında Metropoliten nüfus artışı olan 802.000 kişinin % 40'ı İstanbul Belediyesi alanı dışına yerleşmiştir. 1965'den sonraki gelişme ile bu yöndeki yerleşme eğilimi takriben 1.200.000 kişilik mertebesine erişmiştir. Bugün Metropoliten şehirleşme kesimi içinde ve İstanbul Belediyesi dışındaki Belediye Kuruluşlarının sayısı 25'e yükselmiştir.

İstanbul ili ile Kocaeli ilinin Gebze ilçesini kapsayan Büyük İstanbul Metropoliten Alanının toplam 1978 nüfusu (3.920.000) ülke nüfusunun % 9,7'sini, Doğu Marmara nüfusunun % 67'sini aşmaktadır.

Bu nüfus birikimi en büyük artışı 1950 - 55 arası göstermiş, gelişme oranı %30'u bulmuştur. Ancak kırsal yoğunluk bakımından bölgenin en az yoğun kır kesimleri nüfus miktarı ile pek az bir yer tutmakla beraber Metropoliten alanda bulunmakta ve 32 kişi / km². ile bölge ortalamasının (44 kişi / km²) oldukça altında kalmaktadır.

Büyük İstanbul Metropoliten Alanı olarak tanımlanan coğrafi çevrede kır - şehir ayrımı gittikçe azalmaktadır. 1945'de toplam nüfusun % 80'i şehirlerde bulunmaktaydı. 1965'de oran % 91'dir.

	Şehirselsel Nüfuslar (2)			(000)
	1955	1965	1975	
Türkiye	5.425	9.343	16.869	
Doğu Marmara	1.635	2.680	5.840	
İstanbul Metropolitan	1.321	2.103	3.920	

Şehirselsel büyüme, salt nüfus olarak, nüfus doğal artışının yanısıra ağırlıklı olarak göçe dayanmaktadır. Nüfusun yıllık doğal artış oranları İstanbul'da Türkiye'ye kıyasla düşüktür. Ancak gene de bir büyük şehir için oldukça yüksek bulunmaktadır.

Bunun nedeni İstanbul'a gelen büyük göç nüfusunun, kırsal özelliklerini, bu arada yüksek doğurganlığı bir süre korumakta oluşudur. Dolayısıyla ortalama yılda 50.000 kişi civarında bir doğal artış görülmektedir.

Son beş yıllık dönemde yılda 150.000 kişilik bir göç, şehirselsel büyümeyi oluşturmaktadır. Metropolitan alanda şehirleşme, global Türkiye nüfus artışının üstünde bir eğilimi oldukça düzenli bir hızla (ortalama yılda % 5,5 - 6,5) arası sürdürmüştür. Metropolitan gelişmenin ekonomik sektör gelişmeleriyle ilişkileri incelendiğinde :

Toplam imalat sanayii 1950 - 65 döneminde şehirleşme ölçüsünde, 1960 - 65 döneminde daha yüksek bir gelişme hızı göstermiştir. İmalat sanayiinde çalışanların şehir nüfusu içinde oranı 1950 ve 1955'de % 11,5 dir. Bu oran 1960'da % 10,5'a düşmekte, 1965'de ise % 12'yi aşmaktadır, bu rakam 1975'de % 10,6'dır. Buna karşılık hizmet sektörü, 1955 - 1960'da imalat sanayii arasında da periyodik bir ilişki olabileceğini belli bir ölçüde belirtmektedir. Diğer bir deyişle imalat sanayiinde gelişme şehirselsel büyümenin itici faktörlerinden başlıcasıdır. Hizmet sektörü ise bir yandan şehirleşmeyle bağıntılı olmakta diğer yandan imalat sanayii gelişmesini belli bir zaman aralığıyla izlemektedir. Organize imalat bu anlamda hizmet sektörünün belirli kollarını etkilemekte ve bu kolların gelişmesini sağlamaktadır.

Özellikle organize imalat sanayinin 1950 - 75 arasında düzenli ve yüksek bir gelişme hızı göstermesi ilgi çekicidir. Sanayinin bu ölçüde organize olmak eğilimi, nüfus büyümesi için ayrıca bir etkileyici faktör olmakta, diğer bir deyişle daha yapısal bir büyümeyi sağlamaktadır.

Diğer taraftan şehirleşme - aktif nüfus bağlantısıyla ilgili diğer bir gösterge de, inşaat sektörünün hızlı gelişmesi olmaktadır. Sonuç olarak hızla gelişen

organize imalatın daha geniş bir hizmet sektörünü önümüzdeki dönemde yaratacağı ve bunun şehirleşmeyi, dolayısıyla göçü, yeni ölçülere götüreceği söylenebilir.

Ekonomik açıdan, Doğu Marmara Bölge Planlama çalışmaları sırasında yapılan katma değer hesaplarına göre, 1966 yılında Doğu Marmara'da 18.2 milyarlık bir katma değer yaratılmakta ve bu değer % 39.1'i sanayiden gelmektedir. Aynı yıl Türkiye'de yaratılan katma değer 67.9 milyardır. Bunun ancak -18.5'i sanayiden gelmektedir. Dolayısıyla bölge gelirinde sanayinin payı ülkedeki payına kıyasla 2 misli olmaktadır.

Yukarıdaki verilerin ışığı altında Türkiye toplam katma değer % 26.4'ünün, sanayii katma değerinin ise % 58'inin Doğu Marmara Bölgesinde yaratıldığını söylemek Türkiye ekonomisi içinde İstanbul ve bölgesinin büyük ağırlık taşıdığını belirtmek için yeterlidir. Bu bölgenin ağırlık noktası ise İstanbul Metropolitenidir. Yine Doğu Marmara Bölge Planlama çalışmaları verilerine göre Doğu Marmara toplam katma değerinin % 64.4'ü sanayii katma değerinin ise % 71.8'i İstanbul Metropoliteninde yaratılmaktadır.

Gene Doğu Marmara Bölge Planlama çalışmaları sonucunda Bürodan baz kaynak olarak kullanılan veri düzeyinde, 1960 - 66 döneminde Türkiye'de sanayi sektörü katma değeri yıllık artış hızı % 7.5 olduğu halde İstanbul Metropoliteninde aynı dönemde yıllık artış hızı % 11.1 olduğu saptanmıştır.

Büronun 1967 - 1971 yılları arasında geliştirdiği Nazım Plan önerisi çalışmalarında :

Bölge ve Metropoliten planlama çalışmasında belli bir planlama stratejisinin ortaya konması için :

- Bölge ve Metropolitenin yapısal özelliklerinin bilinmesi.
- Mevcut planlama örgütlerinin ve yatırımcı kuruluşların strateji ve politikalarının bilinmesi gerekli görülmüştür.

Bu dönemde büro çalışmalarının ülke kalkınma planları ile bütünleşmesi sağlanması yönünden yaptığı yaklaşımlarda :

Birinci Beş Yıllık Planda bölgeler arası denge ilkesi ile üretkenliğin yüksek olduğu kesimlere yatırımların yapılacağı ilkesi birbirini çeken nitelikteydi.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında sanayileşme ve şehirleşmenin birlikte yürüdüğü yerleşmelerin, hem bölgeler arası denge yönünden, hem de kaynakların daha verimli kullanılması bakımından destekleneceği prensip olarak kabul edildiğini saptamıştır.

Nitekim Kalkınma Planı hedef ve stratejisinde "İkinci Beş Yıllık Plan" döneminde sanayiin ekonomiyi sürükleyici sektörü olması temin edilmiş

olacaktır. Sanayileşme bu dönemde hızlı bir kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve bu hızı arttırarak devam ettirebilmek için şarttır” denmektedir.

İkinci Beş Yıllık Plan prensibi daha tutarlı bir hedef vermekle beraber bölge ve Metropolitenler için mekana indirgenebilecek açık sonuçlar vermekten uzaktır. Başka bir deyişle Milli Plan sektör stratejisi ve hedeflerinden oluştuğu için Bölge ve Metropoliten Planlamalarına niteliksel ve niceliksel değerler vermemektedir. Bu sebeple gerek Bölge Planlaması, gerekse Metropoliten Planlama ülke gelişme süresi içinde kendine bir yer aramak, kendi stratejisini kendi tayin etmek durumunda kalmaktaydı.

1971 Nazım Plan önerisinin gelişmesinde kullanılan Doğu Marmara Bölge Planlama Çalışmalarından kaynaklanan yaklaşımlarla, Sektörler oldukları yerlerde yenileşme, tevsi veya kendi açılarından en uygun alanlarda yer alma taleplerinde bulunmuşlardır. Genel olarak kısa vadeli ve sadece firma çıkarlarını gözeten bir yerleşme eğilimi göstermişlerdir. Örnek olarak limanlar, D. D. Y., Üniversite, Sağlık Kuruluşlar ve çeşitli özel sektör istekleri sayılabilir.

Sonuç olarak Doğu Marmara Bölge Planı, bir yandan bölge ve özellikle İstanbul’la ilgili yukarıda değinilen görüşlerin ışığında diğer yandan yapılan çalışmalar sonucunda belli bir strateji çizmiş ve belli plan kararlarına varmıştır :

- Doğu Marmara’da 1950 - 70 arasında görülen şehirleşme sanayileşme ilişkisinin düzenlenmesi,
- Buna bağlı olarak kamu yatırımlarının altyapı ve sosyal altyapıya, özel sektör yatırımlarının ise özellikle teknolojik seviyesi yüksek belli imalat sanayii dallarında yöneltmesi,
- Bölge için bir desantralizasyonun gerçekleşme şartlarının hazırlanması, dolayısıyla özelliklerine göre İzmit ve çevresinin büyük bir sanayii merkezi olarak geliştirilmesi, Adapazarı’nın daha çok tarım ürünleri sanayiine, Bursa merkezinin ise karma karakterli bir sanayii gelişmesine elverişli olacak şekilde teçhizatlandırılması öngörülmüştür.
- Yukarıdaki amaçlara yönelen ve rasyonel bir ulaşım ve arazi kullanım sistemi düzenlenerek, ikinci derecede merkezler olarak öngörülen Gemlik, İnegöl, Karacabey, M. Kemal Paşa, Yalova, Silivri, İznik ve Sapanca ile bütünleşen bir kentsel kademeler hiyerarşisinin sağlanmasının benimsenmiş olduğu görülmüştür.

METROPOLİTENDE YAPISAL GELİŞME İNCELENDİĞİNDE

1950 YILI KESİTİNDE

Yerleşmeler

Kentin geleneksel bir yapıdan Metropoliten bir gelişmeye dönüşmesi 1950'den bu yana hızlanmıştır. 1950 döneminde kent idari olarak 37 köy ve bucak biriminden meydana gelmiş bulunuyordu. Bu birimler merkezleri ve çevre fonksiyonları ile birer yerleşme niteliğindedir. Kentin merkez kesimlerine yaklaştıkça nüfusça daha büyük yerleşmelerin yer aldığı genellikle görülmektedir.

Diğer yerleşmeler bu merkez kentten kuzey, batı ve doğu yönünde uzantılar üzerinde biçimlenmiştir.

Merkezler

Ulaşım sistemine de bağlı olarak Ticaret ve Sanayi gibi fonksiyonlar en çok batı yakasında, Eminönü ve Galata çevresine yığılmıştır. Bu şehirsal kesimin yönetici merkez niteliğinde olduğu söylenebilir. Ancak 125 - 130 bin kişi civarında olan gece nüfusu henüz kesin bir farklılaşmanın belirmediğini göstermektedir.

Doğu Yakasında Üsküdar ve Kadıköy, yönetici merkezin ulaşımına bağlı uzantıları biçiminde ikinci derecede merkez fonksiyonlarını kapsamaktadır.

Sanayii

1950 yılı ve öncesinde İstanbul sanayii geniş ölçüde küçük sanayii tarafından temsil edilmekte (% 65) ve küçük sanayii faaliyet kolları çoğunlukla bugün de yine yoğun olarak buldukları Beyazıt - Eminönü, Karaköy çevresinde yer almaktaydılar. Organize sanayii bu dönemde 39.000 işgücü ve 427 işyeri ile temsil edilmektedir.

Büromuzca 1968 yılı sonu itibariyle yapılan Organize Sanayii anketi sonuçlarına göre bu 427 işyerinde 308'i bugün halen yaşamakta ve % 65'i İstanbul Yakasında, % 30'u Beyoğlu Yakasında, % 25'i de Anadolu Yakasında bulunmaktadır. İstanbul yakasındaki 201 işlerinden % 55'i tarihi yarımada ve sur içinde bulunmakta, sur dışında Zeytinburnu (% 22) ve Eyüp (% 19) önemli iki sanayii kesimi olmaktadır. Beyoğlu yakasında ise İstanbul Belediyesi sınırları içinde kalan Beyoğlu 41 işyeri, Şişli 36 işyeri ile sanayiye yoğunlaştığı yerler olmaktadır. Bu dönemde Anadolu yakası ihmal edilecek kadar önemsizdir. Belli başlı sanayii kesimleri olan Kazlıçeşme, Kartal, Bomonti, Kâğıthane ve Haliç'te 1950'den sonra bu sayı 400'e yükselmiştir.

1960 YILI KESİTİNDE

Yerleşmeler

1960 yılında Metropolitan Nüfus, 1950'ye kıyasla % 70'e yakın bir büyüme ile ve yılda ortalama 65 - 70 bin kişi artarak, 1.680.000'i bulmuştur. Metropolitan içine giren yerleşmeler sayısı ise 49'a yükselmiştir.

Bu 49 yerleşmeden Eminönü'ne kabaca 6 - 7 Km. uzaklıkta bulunan yerlerde Metropolitan nüfusun % 70'i yaşamaktadır. Bu dönemde, nüfus birikim ağırlığının merkez kent dışına kaymaya başladığı görülebilir. Artan 650 - 700 bin nüfusun yarısına yakın bir oranı (% 45) bu iç çemberin dışına yerleşmiş ve en yüksek nüfus artış hızları bu kesimlerde görülmüştür. Kent yapısında geniş ölçüde bir yerleşme biçimi ve kademelenmesinin 1950 - 1960 arası ortaya çıktığı izlenebilir.

K. Çekmece - Tuzla arasında uzanan Metropolitan gelişmede, büyük ağırlığın nüfus patlamasıyla gene Batı Yakasında, merkez şehrin batı, kuzey - batı ve kuzey kesimlerinde yer aldığı görülmektedir. Haliç çevresi ve Şişli 100 bine varan büyümeler göstermiştir.

Sağmalcılar ve Kâğıthane gibi yerleşmeler 3 - 4.000'den 20 - 30.000 kademesine sıçramıştır. Batı yakasında birikim doğuya kıyasla dört kat olmuş ve % 80 - % 20 oranı devam etmiştir. Doğu Yakasında 30 - 50.000 kişi arası büyüyen Üsküdar ve Kadıköy merkezleri dışında, Kartal kesimlerinin gelişmesi, nüfus büyüme hızı ve toplam içindeki yeriyile, ilgi çekici bir eğilim başlangıcı olmaktadır.

Gecekondu

Kentin gelişmesinde değişen sosyal yapıyla uyumlu konut arzı sağlanmaması sonucunda ortaya çıkan gecekondu sorunu da ilk defa büyük ölçekte ortaya çıkmıştır. Yeni bir şehirleşme biçimi olarak niteliksel özellikleriyle bu dönemde kendisini geleneksel yapıya kabul ettirmiştir. Bu olgunun daha büyük ölçüde göçü cesaretlendirdiği ve kent çevresindeki küçük yerleşmelerin gelişme biçimine örnek olduğu söylenebilir. Bu olgu kent içi ve dışı hazine malı arsaların işgalinden sonra kamuca gerekli kentsel arsanın arzedilmemesi sonucunda spekülatörlerce hisseli tapu şeklindeki pazarlamaları ile hisseli tapu üzerinde ruhsatsız yapı olgusu şekline dönüşmüştür.

Sanayi

Topkapı, Zeytinburnu ve Haliç çevresi gibi eski sanayi alanlarının dışında da kent dokusunu zorlamış, kentin çeşitli bölümlerine dağılmaya başlamıştır. Bu

arada yine Karayolu bağlantı çevreleri sanayi bakımından çekici alanlar olmuşlardır.

İlgi gören sanayi alanları olarak Kazlıçeşme, Kartal, Bomonti, Kâğıthane ve Haliç 1950 - 1959 arasındaki 165 yeni kuruluşla önemli gelişmeler göstermiş, 38 yeni işyeri ile Bakırköy ve 14 işyeri ile Gaziosmanpaşa yeni sanayi alanları olarak ortaya çıkmışlardır. Başlıca sanayi alanlarından Topkapı ve Zeytinburnu'nda 180 yeni kuruluş ile bu dönemde sanayi yoğunluğu daha da artmıştır.

Sanayi, tip ve büyüklüğüne göre yeni alanlar seçiminde bir farklılaşma göstermiştir. Geniş yer kullananlar daha çok Doğu Yakasını, işçi yoğunluğu büyük olanlar ise Batı Yakasının kuzey ve batı kesimlerini seçmişlerdir. Batıda yerleşenler ayrıca iç ilişkiler bakımından kentin sanayi organizmasına bağlı kalanlardır.

1970 YILI KESİTİ VE SONRASINDA

Yerleşmeler

1970 döneminde Metropoliten içine giren yerleşmelerin sayısı 61'e yükselmiştir. Kentleşme kesiminde nüfus 2,8 milyona varmıştır.

Doğu Yakasında bir diğer gelişme Üsküdar - Eski Ankara yolu yönündedir. Ümraniye yerleşmesi 10 yılda 30.000 kişilik kent kademesini aşmıştır. Doğu Yakasındaki kuzey yerleşmelerinden Boğaziçine bakan ikinci sıra tepelerde gecekondular yerleşmeleri görülmeye başlanmıştır. Bütün ile Doğu Yakası Metropoliten nüfusun % 28'ini barındırır hale gelmiştir.

Merkezler

Merkeze gelince, Tarihi Yarımada da 1965 senesinden beri açık fonksiyon ve yoğunluk farklılaşması giderek ağırlık kazanmıştır.

Sirkeci, Eminönü, Küçükpazar ve Beyazıt yönetici iş merkezi niteliklerini açıkça göstermekte, konut nüfusunu kaybetmektedir. Buna karşılık Tarihi Yarımada'nın diğer kesimlerinde hızlı bir yapı değişikliği ve yoğunluk artışı görülmektedir.

Tarihi Yarımada da eski dokunun bazı yerlerde şimdilik yavaş yavaş, çoğu yerlerde ise hızla ortadan kaybolduğu, koruma açısından hiçbir rasyonel önlem alınmaması sonucunda yoğunluk artışının gerektirdiği hiçbir tedbir alınmadan dokunun yenileşip yükselmeye başladığı görülmüştür.

O dönemde Galata - Beyoğlu çevresinde, Tarihi Yarımada'da görülen fonksiyonel farklılaşma henüz aynı kesinlikle ortaya çıkmış değildir. Bunun başlıca bir nedeni, Galata - Beyoğlu yerleşmelerindeki yapı stokunun Tarihi Yarımada'da kıyasla daha yeni olması ve konut nüfusu itibarı ile çöküntü olgusunun 1950'lerden itibaren belirgin bir hale gelmesidir. Bu kesimlerde de konut fonksiyonu yavaş ve sürekli bir değişimle yerini ticaret fonksiyonuna bırakmıştır.

Sanayi

1960 - 1970 döneminde İstanbul sanayiinin belli başlı yerleşme yöreleri daha önceki yerleşmelerin yoğunlaşması ve uzantıları şeklinde olmuştur. Örneğin Eyüp - Rami - Gaziosmanpaşa yöresi, Küçükköy - Alibeyköy - Kağıthane şeklinde kuzey ve kuzey - batıya doğru yeni bir gelişme yönü göstermiş, öte yandan Zeytinburnu - Bakırköy yöresi Londra Asfaltı'na paralel olarak kuzey ve güneyde Halkalı - Sefaköy - Firuzköy yönünde gelişmiştir. Sözü ettiğimiz yerleşmelerde 1960 - 1968 arası yeniden 180 işyeri kurulmuştur. Beyoğlu yakasında Şişli ilçesi önemini sürdürmüştür, Haliç - Bomonti - Büyükdere Asfaltının batısı daha da yoğunlaşmıştır. 1960 - 1968 arası kurulan yeni işyeri sayısı 64'ü bulmuştur.

Anadolu yakasında sanayi büyük ulaşım aksı boyunca gelişmiş, daha önceki dönemlerde gelişmeye başlayan Kartal ve Maltepe kesimleri yeni 36 kuruluşla önemini sürdürürken bunlara Tuzla - Yakacık - Çayırova - Gebze yeni sanayi alanı olarak katılmıştır. Büromuzca yapılan ankete göre 1968 sonunda Metropolitende organize sanayi anlamında 1237 işyeri bulunmakta ve 146.000 işgücü çalışmaktadır. Büromuzun 1976 yılında yaptığı anket sonucunda Metropolitendeki organize sanayi işyeri adeti 1517'ye, işgücü ise 145.293'e ulaştığı, 1975 nüfus sayımı sonuçlarına göre ise toplam sanayi işgücünün ise 392.000 kişiye ulaştığı görülmüştür. Organize sanayi işgücünün % 83'ü Batı Yakasında, % 17'si Doğu Yakasında bulunmaktadır ve büyük ağırlık 86.000 kişiye Haliç - B. Çekmece arasında, özellikle Zeytinburnu, Eyüp ve Bakırköy kazalarındadır. Kentin kuzey yönündeki 36.000 kişilik işgücü ise daha çok Beyoğlu - Şişli kazalarında yer almıştır.

Sanayi tip ve büyüklüklerine göre yukarıda belirtilen kesimlerde bünyesel farklılık göstermiştir. Genellikle Batı Yakasında tüketim ve ara malları imalat tiplerini, Doğu Yakasında ise sermaye yoğun ara mal üreten imalat tiplerinin bulunduğu söylenebilir. Kuzey - batı yönlerinde, gıda, mensucat, matbaacılık, kimya, madeni eşya kolları büyük oranlarda yer almaktadır. Doğu yakasında makine, taş - toprak mamülleri, taşıt araçları v.s. imalat kolları yerleşmiştir.

Doğu yakasında geniş arazi kullanan, nisbeten büyük ve yeni kuruluşlar, Batı Yakasında ise arazi kullanım ve işgücü bakımından yoğun olduğu kuruluşlar yer almıştır.

1960 sonlarına doğru ortaya çıkan çok önemli bir diğer eğilim daha önce de belirtildiği gibi büyük kuruluşların Doğu Marmara bütününde yer seçimine girmiş olmalarıdır. Bölge içi desantralizasyonunun gerçekleşebilmesi yönünden bu eğilim önemli girdiyi oluşturmaktadır.

1975 YILI KESİTİNDE İSE

Yerleşmeler

Batıda Büyükçekmece, Doğuda Gebze beldeleri ile arasında uzanan kentsel alanda 26 Belediye, 16 köy yerleşmesi halinde bir gelişme görülmektedir. Bu alanda yer alan 11 köyün büyüklüğü Belediye kurulabilecek büyüklüğe erişmiş bir durumdadır. Doğu Yakasındaki gelişme hızı Batı Yakasının üzerinde olup dağılım Doğuda % 28, Batı'da ise % 72 düzeyine gelmiştir. Metropolün Batıda Bakırköy ilçesinde yoğunlaşan gelişme hızı 1970 - 1975 devresinde % 100'ü bularak 1970 yılında 280.000 nüfuslu bu ilçe 1975'de 570.101 kişiyi bulmuştur. Doğu Yakasında ise Kartal ilçesi takriben % 85 lik bir artışla 285.825 kişiye ulaşmıştır. Böylece Metropolün Batı ve Doğuda merkezi yerleşme alanları dışında fakat merkezi alanlarla fonksiyonel bağımlılığı koruyarak gelişme ağırlığının bu ik ilçeye kaydığı görülmektedir. Ancak bu gelişmenin yoğunlaştığı ilçelerde yer alan beldelerin küçük perselasyonlu mülkiyet yapısı nedeniyle gelişmenin sağlıklı bir biçimde yoğunlaştığı ve yapı yığınları halinde bir görünüm aldığı görülmektedir. Sosyal ve teknik altyapıdan yoksun yeni problemler kent alanları oluşmaktadır. 1975 nüfus sayımı itibarı ile Büyük İstanbul, 1.094.930 kişisi Doğu Yakasında, 2.825.450 kişisi ise Batı Yakasında olmak üzere toplam 3.920.380 kişinin yaşadığı bir coğrafi bölgeyi oluşturmaktadır.

Merkezler

Tarihi Yarımada Eminönü ilçesinin büyük bir kesimi ile Fatih ilçesinin sınırlı bir alanında, Beyoğlu ilçesinin merkezi kısmında yoğunlaşan ve Şişli, Zincirlikuyu ve Beşiktaş Barbaros Bulvarı'na saçaklanan Merkezi İş Alanının giderek yoğunlaşan fonksiyon kargaşası kentin önemli bir olgusu olması özelliğini korumaktadır. Büromuzca 1977 yılında yapılan gözlemlere göre takriben brüt 650 Ha. büyüklüğündeki bir alanda yer alan Merkezi İş Alanında, bu alanın % 50 kullanımını MİA fonksiyonlarını, % 25 yollar ve genel kullanımın, % 11'inin ise sosyal ve kültür, % 5 konut, % 5 idari ve % 4

diğer kullanımlarca fonksiyonlandığı görülmüştür. Bu alanda yer alan toplam işgücü 530.000 kişidir. Merkezi İş Alanı içinde yer alan bazı fonksiyonlardan ağırlıklı olarak sanayi ve imalata dönük alanlarında Metropol içi yer değişiminin başlamış olduğu 1976 yılında Büroca yapılan sanayi anketinde cevap alınamayan işyeri adresleri ile belirginleşmiştir. Metropoldeki merkez kademelenmesi çerçevesinde Fatih, Kadıköy, Bakırköy, Barmapaşa, Gaziosmanpaşa gibi yörelerde 1. Derece merkez özelliğine yönelik gelişmeler görülmüştür.

Sanayi

1972 - 1979 devresinde uygulanan 3. Kalkınma Plan Stratejisinde İstanbul Metropolündeki sanayi gelişmelerinin teşvik dışında tutulmuş olmasına rağmen bu sektördeki sanayi yatırım gelişmesinin giderek büyüdüğü görülmüştür. Sanayi işgücü 61.600'ni Doğu Yakasında 330.106'sı Batı Yakasında olmak üzere Metropolde 391.706'ya ulaşmıştır. Sanayinin, Türkiye katma değer itibarıyla payı Büyük Sanayi payı olarak % 36.64'e Küçük Sanayi payı olarak % 33.58'dir.

Sanayinin kullandığı alan 1968 yılında 936,2 Ha. iken, 1976'da 1178,6 büyüklüğüne erişmiştir. İşgücü itibarı ile Metropolitan alan nüfusunun % 10.6 oranındadır. Büro 1968 anketi ile 1234 işyerinden cevap almış iken, 1976 anketinde 1517 işyerinden cevap almıştır.

İstanbul Metropolünde yer alan sanayi işletmelerinin genellikle büyük işletmeler yerine orta ve küçük işletmeler şeklinde oluşması nedeniyle ve yoğun bölgelerde yer alması, bu sanayi kuruluşlarının Metropol içi ve dışı yörelere doğru yer değiştirimi eğilimi de belirgin hale gelmiştir. Bu konuda Büroca yapılan gözlemler sonucunda Metropolün Batı Yakasında yer alan 1298 Büyük Sanayi Kuruluşunun 126'sı, Doğu Yakasında ise 217 işyerinden 21'i Metropol dışına çıkmak istemektedirler. 1976 yılında kentin, Eminönü, Fatih, Beyoğlu, Şişli, Eyüp, Zeytinburnu ilçelerinden oluşan 6 ilçesinde yapılan araştırmada ise mevcut 999 adet Büyük ve Küçük Sanayi Kuruluşundan 355 adet, yer değişimi istemektedirler. Bu yer değişimi ile etkilenecek işgücü adeti 28.489'u bulmakta olup, 204 Ha. büyüklüğünde yeni sanayi alanına ihtiyaç vardır. Büromuz 1976 anket sonuçlarına göre kaynak kullanımında Metropolün Batı Yakası 1. Derecede, İthalat 2. Derecede, Anadolu ise 3. Derecede girdi vermektedir. Bu kaynak girdileri temin edilirken % 80.9 Karayolunun kullanıldığı, % 19.1 Denizyolunun kullanıldığı, ithalat yolu ile girdi temininde ise % 59 Denizyolunun, % 41 de Karayolunun kullanıldığı görülmüştür. Bu durumda gösterdiği üzere halen Karayolu ağırlık ulaşım ilişkisi bulunan bu sektörde, bu eğilimin önüne geçilmesinden önemli dar boğazlar mevcuttur.

BÜRO PLAN ÜRETİMİ ÇALIŞMALARININ GEÇİRDİĞİ EVRELER, DENEYİMLER VE SORUNLARI

Büronun 1967 yılında İstanbul Metropolü alanı için planlama çalışmalarını elde etmeye dönük organizasyonu sırasında 1966 yılında İmar ve İskân Bakanlığınca geliştirilen Doğu Marmara Bölge Planı çalışmalarının vardığı sonuçlar ve 2. Beş Yıllık Ülke Kalkınma Planının stratejileri önemli plan kararları girdisini oluşturmuştur. Mekânın yapısal irdelenmesini ve şehir makroformunun metropoliten alanın iki yarımada üzerinde yer alması nedeniyle lineer bir formda geliştirilmesi amaçlanmıştır. 1965 nüfus sayımı ve bilâhare 1970 nüfus sayımı gözönüne alınarak Metropolün 1990 daki perspektifinin 5.4 milyon olacağı tahmin edilerek plan kararlarının bu gelişmeye yönlenecek bir tarzda olmasına çalışılmıştır.

1968 yılında gerçekleştirilen ve muhtelif dağılım alternatiflerinden sonra tercih olunan gelişme şemasında gelişmenin Batıda ağırlığını korumasına karşılık Doğu Yakasının eğilimsel gelişmesi de gözönüne alınarak belli bir oranda büyüyeceği Doğu Yakasındaki kentsel alan potansiyelinin buna göre değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmiştir. 1968 yılında Yabancı Danışman olarak Prof. Pitccinato'dan yararlanılan çalışma olarak kentleşme olgusu içerisinde ağırlığını koruyan sanayi sektörünün durmunu tespit amacı ile bir anket düzenlenmiş ve böylece plan kararlarının mekandan gelen bulguları ile olabilir içeriği taşımasına gayret edilmiştir.

Seçilen lineer makroformun ana ulaşım omurgasını oluşturan İstanbul çevreyolu ve Boğaz geçişinin genel plan kararları ile Nazım Plan Çalışmalarının tamamlanmasından önce yönelinmiştir.

Bu meyanda kentin merkezi kesiminde sorunlar yaratan bazı metropoliten hizmet fonksiyonlarının kent merkezini boşaltmasına yönelik yerel kararlar da yasallaştırılmıştır. Bunlar arasında Doğu ve Batı Yakasındaki Yaş - Meyva, Sebze Halleri, Nakliye Anbarları, Keresteciler ve Demirciler Siteleri ile, Üniversite yerleşmeleri gibi konular sıralanabilir.

1971'de sonuçlanan çalışmaların sonucunda ortaya konulan Nazım Plan önerisinin içeriğinde şu hususlar belirgin olarak görülmektedir :

Sanayi işgücünün metropol toplam nüfusuna göre % 12 olan payının 1990'da aynı oranı koruyacağı, dolayısıyla sanayinin eğilimsel gelişmesinin devam edeceği, aktif nüfusun % 37 mertebesindeki payının 1990'da aynı oranda kalacağı ancak bunun metropol içindeki dağılımında 1970'de Doğu Yakasında % 15 olan toplam işgücü oranının 1990'da % 36'ya çıkacağı, Batı Yakasında ise 1970'de % 44 oranındaki genel işgücünün % 37'ye ineceği kabulünü içermektedir. Dolayısıyla Doğu Yakasında önemli şekilde sanayi işgücünün artacağı yaklaşımı ile plan kararları geliştirilmiştir.

Ancak bu devredeki çalışmalarda Arazi Kullanış Kararlarının ulaşım ile ilişkisi kurulmadığından ulaşımın bu gelişme kararlarındaki seçilen özellikleri ile seçilen plan kararlarında nasıl bir etki yapacağı test edilememiştir. Bu 1971 Nazım Plan önerisinin en önemli eksikliği plan kararlarının mekânda gelişmesi sırasında oturacağı idari, mali ve hukuki taban saptanmadığı için büyük bir belirsizlik ve darboğaz mevcuttur. Bu plan önerisinin kurumsal bir yapıya oturtulduğu söylenemez. Ayrıca ekonomik yapı itibariyle planın oluşmasına yönelik araştırmalar ve yönelmeler plan raporunda bir ihtiyaç tablosu şeklinde sergilenmesine rağmen, plan kararlarına göre geliştirilecek uygulamaları yönlendirecek bir aksiyon programından mahrumdur. Dolayısıyla ağırlıklı olarak kontrolcu ve pasifist bir yapıya sahiptir.

Şehrin gelişmesinde mevcut yerleşimlerin o tarihte bugünkü boyutta yoğun bir yapıya sahip olmaması nedeni ile belli bir emme kapasitesinin bu yerleşme alanlarında mevcut olduğu yeni gelişme alanlarında ise satalit ağırlıklı yerleşmelerle gelişme yörelerinin yeterli istihdam kaynakları ile merkezle daha az ilişkili odakları oluşturacağı varsayımı ile fiziki planlama ağırlıklı bir gelişme sergilenmiştir. Bu satalit ağırlıklı gelişmeler mekânda birbirinden belli ölçüde bağımsız kılacak arazi kullanış kararlarında mekânın hangi araçlarla bu düzen altında tutulabileceği belirlenmemiştir.

Bu öneri planın 1973 yılında geliştirilen revizesinde ise yukarıda belirtilen özelliklerine, darboğazlarına ilâve plan kararları geliştirilmesi mümkün olmamıştır. 1973 ve 1976 yılları arasında Dünya Bankası ilişkileri sonunda Büroda görevlendirilen Yabancı Danışman Firmaların çalışma devresinde ise 1973 Nazım Plan Revize önerisinin kısa zamanda sonuçlandırılması ilişkinin başında hedeflendi ise de bu devrede sürdürülen genel planlama çalışmaları ile bu öneri plana karşın bazı alternatif strateji kararlarının geliştirilmesine yönelinmiştir.

Bu alternatif stratejilerinin gelişmeyi yönlendirecek plan kararlarını belirginleştirerek bir aksiyon programı ile gündeme alınmasına özen gösterilmiştir. Metropolün yeni gelişme yörelerine bazı aktif yatırımların ayrıntılı Nazım Plan çalışmaları sonuçlanmadan ortaya konulması tavrı 1973 - 76 çalışma devresinde belirgin bir özelliği oluşturmaktadır. Ancak Metropolün Doğu ve Batı Yakasında dengeli bir dağılım içerisinde gelişmesinin hedef olarak seçilmesi yerine ekstremist bir tutumla Doğu çok ağırlıklı ve Batı çok ağırlıklı iki dağılım alternatifine yönelinmiştir. Bu arada Büroda Yabancı Danışman Firmalarca geliştirilen ve oldukça basit bir yapıda bulunan ulaşım 1. faz modeli ile Arazi Kullanış Kararlarının ulaşım açısından testine çalışılmıştır. Kullanılan modelin Metropoldeki kentsel alanın zon bazındaki

dilimleri içerisinde Arazi Kullanış/Ulaşım olabirliğini yakalamaktan ziyade bazı kaba gözlemlere dayalı sezgisel parametrelerle ulaşım sadece ağırlıklı olarak, değişik arazi kullanış dağılımının yol ağına bağımlı olarak testi düzeyinde sonuçlar vermiştir. Dolayısıyla alternatif Arazi Kullanış Kararlarının belirginleştirilmesinde yeterli bir sonuç verememiştir.

Bu devredeki çalışmalarda tercih olunan Batı çok ağırlıklı alternatif stratejinin en belirgin plan kararları arasında kentin Batı Yakasında yeni bir mevcut merkezdeki fonksiyonların belli bir ağırlığını üzerine alabilecek gelişmenin Bakırköy ilçesi batısındaki K. Çekmece ve B. Çekmece gölleri arasında yer alan coğrafya üzerinde yoğunlaştırılması ve bu gelişmeyi destekleyecek bir yol ağı şemasının oluşturulmasıdır.

Seçilen dağılım oranları, 1975 nüfus sayımı sonuçlarına göre 1976 Raporu ile revize edilmiş 1975'deki % 21 Doğu Yakası, % 79 Batı Yakası oranı ; 1976 Raporu ile % 30 Doğu, % 70 Batı Yakası olacak şekilde revize edilmiştir. Bu strateji plan kararında kentin merkezinde yer alan ve Merkezi İş Alanı olarak tanımlanan yöredeki fonksiyonlar, gözlemi yapılmaksızın bu Merkezi İş Alanının doğunluğu ve tarihi bir dokuda yer almış olması nedenleri ile gelişme içerisinde yetersiz kalacağı varsayımı ile geliştirilmiştir. Seçilen yeni ağırlıklı yerleşme bölgelerinde ise mevcut (jeolojik, içme suyu, topografik özellikler, tahsisli alanlar gibi) fizik şartlar ve mülkiyet dokusuna dönük veri tabanı genişletilmeksizin plan kararları üretilmiştir. Dolayısıyla sadece sınırlı yapıya sahip ulaşım modelinin verdiği sonuçlara göre bu yöre ağırlıklı gelişme alanı seçilmek gibi bir yanılgıya düşülmüştür. Bu plan kararlarının oturacağı idari, mali ve hukuki yapı irdelenmeye başlanılmış ve bir kurumsal planlama çerçevesinde metropolitenin uzun vadedeki yeni kurumsal yapısı sergilenmeye çalışılmıştır. Bu özelliği ile bu devredeki çalışmalar bir evvelki çalışmalardan farklılık göstermektedir. Bu stratejik kararları desteklemek üzere geliştirilen aksiyon programı ise 3. Beş Yıllık Ülke Kalkınma Planının ara devresinde yer aldığı için Bakanlıklararası İmar Koordinasyon Kurulunun incelenmesine kadar götürülebilmiş bir döküman olmasına rağmen yıllık icra programlarında yerini bulamadığı için etkin bir sonuca kavuşamamıştır.

1995 yılında Metropolün nüfus projeksiyonunu iki eşikte görmeyi amaçlayan bu çalışmalar, Büyük İstanbul'un düşük tahmin olarak 7 milyon, yüksek tahmin olarak 9.5 milyon; kentsel alanın ise düşük tahmin olarak 6.7 milyon, yüksek tahmin olarak 9.2 milyon olacağını kabul ederek geliştirilmiştir. Bu çalışmalarda kullanılan model Hacettepe Üniversitesince kullanılan bir modeldir.

İstihdamın baz yılı olan 1975'e göre % 32 olan aktivite oranının 1995'de % 36

olacağı varsayımı ile hareket edilmiş bu istihdam içerisinde sanayi işgücünün payının % 12 mertebesinde kalacağı varsayımı ile plan kararları geliştirilmiştir.

Bu çalışmalarda Doğu Yakasındaki gelişmelerin mevcut alan potansiyeline rağmen sınırlı tutulması suretiyle Batı'da yoğunlaşan gelişme ile Boğaziçi Su Engelinin iş amaçlı seyahatler yönünden sınırlı kalacağı varsayımdır. Bu çalışmaların merkez kademelendirilmesi hiyerarşisi içerisinde Metropolün Doğu ve Batı Yakasında dengeli bir dağılımı ve kendine yeterli fonksiyonel bir yapıya sahip kılınmadığı sürece istenilmemesine rağmen, Batı Yakasında dengeyi ağırlıklı olarak değiştiren merkez yapısı itibariyle Boğaziçi Su Engelinin iş amaçlı geçişlerinin minimize olamayacağı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma devresinde Turizm ve Rekreasyon ile ilgili gelişmelerin yönlendirilmesinde de çok sınırlı kalınmıştır. Aksiyonel tavrı ile, kurumsal yapının gelişmesine yönelik önerileri ile bu çalışmalar bir evvelki çalışma devresinden önemli farklılık göstermektedir. Ancak Dünya Bankasından sağlanan 2.3 milyon dolarlık proje kredisinin takriben 1.6 milyon dolarlık kısmının sadece genel planlama, ulaşım ve mekan boyutu açısından sonuçlanmamış Hal Çalışmalarına harcadığı görülmektedir. Bu proje anlaşmasının ana gayesini oluşturan paket projelerden şehirselleştirme projesi, gecekondu ıslah projesi, gecekondu önleme projesinin geliştirilmesi yönünde kalan proje kaynağı sadece 700.000 dolar civarındadır. Bu kaynaklar yatırıma dönük fizibilite projelerinin elde edilmesi çalışmaları 2. faz ilişkilerinde başlanılabilecektir.

Yukarıda sergilenen çalışmaların 1976 yılı ile günümüze kadar devam eden boyutunda Büronun geçirdiği bu planlama deneyimlerinden yararlanılması esas alınmıştır. 1976 senesine kadar geliştirilen plan kararı üretimine dönük veri tabanına ilave olarak 1976 yılında İstanbul Metropolü 2. Sanayi Anketi çalışmaları yapılmıştır. Böylece 1968'deki ilk sanayi anketi ile mukayeseli olarak 2 eşikten gelişmenin sektör bazındaki özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer bir çalışma ile de İstanbul Metropolünün yer aldığı 19 ilçeden 17'sinde tapu araştırmaları yapılmak suretiyle Metropolün mülkiyet yapısı ve dokusu saptanmıştır. Bu çalışma sonucunda Metropoliten alanın kentsel mekanında yer alan yörelerin 2.100.000'in üzerinde parsel bölünmek suretiyle sağlıklı bir yapıda bulunduğu görülmüştür. Metropoliten alanda Resmi ifraz ve hisseli tapu şeklinde devam eden bu mülkiyet dokusu hakim karakter olarak 150 - 250 metrekare büyüklüğü içermektedir. Dolayısıyla mevcut eğilimsel gelişme içerisinde bu mülkiyet yapısı ile gerek sosyal altyapı alanlarının sağlanmasında gerekse yeni gelişme alanlarının elde edilmesinde büyük darboğazlar mevcuttur. 1977 yılında Büroca geliştirilen diğer bir çalışma ile makroforma yönelik kararların elde edilmesinde en

önemli etken olan Merkezi iş alanının tanımına yönelik ankettir. Merkezi İş Alanı içerisinde yer alan fonksiyonların ilişkilerin ve mekanın özellikleri bu çalışmalarla belirginleşmiştir. Diğer bir çalışma ile de Metropolün kentsel mekanındaki alt birimleri oluşturan zonların fiziki özelliklerinin, potansiyel alanlarının, mevcut arazi kullanım bazına göre 1995'e yönelik plan kararlarındaki hâkim fonksiyon karakterini ve potansiyellerini tespit edecek çalışmalardır.

Metropolün 1995 perspektifindeki gelişmelerini tahmine dayalı plan kararlarının kısa dönem etkin uygulama programları ile gelişmeye esnek kurumsal yapıdan kaynaklanarak aktif ve etkin uygulamaya dönük öneri demetleri ile bir bütünü oluşturması önem kazanmaktadır. Bu amaçla uzun dönemde seçilen plan hedeflerine dönük stratejilerin saptanan politikalar ve araçları ile mekânın düzenlenmesi gerekli olmaktadır. Büromuzun sonucuna gelmiş bulunduğu çalışmalarında 4. Beş Yıllık Ülke Kalkınma Planı stratejileri ile büyük ölçüde uyumluk sağlayan plan kararlarının Beş Yıllık süreyi içerir aksiyon programına aktif bir biçimde uygulamaya konulması, kısa dönem gelişme önlemlerinin bazını teşkil etmektedir. Mevcut idari, mali, hukuki kurumsal yapının etkin bir şekilde kullanımı sağlayacak öneri demetleri ile uzun vadede Metropolitenin kurumsal açıdan yeni bir yapıya kavuşturulması ve böylece plan kararlarının aktif tavrının yanısıra kontrolcu pasifist tavırlarına da etkinlik kazandırılması üzerinde durulan önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Böylece 34 Belediyeden oluşan Metropolün gelişmesindeki en ağırlıklı sorumluluğu taşıyan Yerel Yönetimlerin uyumlu, tutarlı ve demokratik bir yapıda bünyeye kavuşturulması gerekli olmaktadır. Uzun dönemde İstanbul Metropolünün içinde yer alan doğal ve tarihi çevrelerin korunularak kullanılmaları ve bunların ileriki nesillere ulaşmasının sağlanması önemli bir plan hedefini oluşturmaktadır.

Metropoliten Alandaki gelişmenin ülkeye ve Metropole katkısını azaltmayacak bir düzeyde tutulması tam istihdam sağlanması suretiyle kentin, sağlıklı bir ekonomik yapıya kavuşturulması tercih olunan diğer önemli bir hedefi oluşturmaktadır. Kentsel gelişmenin sağlıklı bir biçimde oluşmasında en büyük darboğazı yaratan kentsel arsa arzındaki gerek kurumsal yapıdaki darboğazların gerekse kaynak yaratılmasındaki olgunun sağlanması yönünden, kamunun gelişmeyi yönlendirici düzeyde ve spekülasyonu önleyici etkin bir tavır alması ise hedeflenen hususlar arasındadır.

Kısa dönemde ve uzun dönemde gerçekleştirilmesi programlanan diğer hedefler dizisi ile bunlara ulaşmadaki stratejik kararlar planın önemli unsurlarını oluşturmaktadır. Bu hedeflere ulaşacak politikalar demeti ve bu politikaların araçları çalışmalarımızın kurumsal dökümanını oluşturmaktadır.

Geliştirilen plan çalışmalarında İstanbul Metropolünün lineer bir kent makroformunda geliştirilebilmesi için Batı Yakasında ve Doğu Yakasında gelişme bölgeleri seçilmiştir. Mevcut kentsel alandaki gelişmelerin büyük ölçüde sınırlanması suretiyle kentsel sorunların çözümüne kolaylık getirilmesi amaçlanmıştır. Yeni gelişme alanlarında ise kamunun ağırlıklı olarak kentsel alanı elde etmesi ve düzenli gelişmeye yön verecek şekilde uygulamaya açması geliştirilen plan kararları içerisinde yer almaktadır. Bu gaye ile Konut, Sanayi, Rekreasyon fonksiyonlarındaki alanların büyük ölçüde elde edilmesi aksiyon program kararları içerisinde yer almaktadır.

Arazi Kullanış Kararlarının ulaşım açısından testinde kullanılan 1. faz modelinin sınırlılığına yukarıda değinilmiştir. Dolayısıyla Plan, Yol ağı hiyerarşisi içerisinde geliştirilen Arazi Kullanış Kararlarının Ulaşım açısından irdelenmesine önem verilmiş ; ancak geliştirilen değişik kriterlerle Arazi Kullanış Kararlarının irdelenmesi yapılmıştır.

Büronun çalışmalarının 1967 - 1973, 1973 - 1976 ve 1976 - 1978 dönemlerinde geçirdiği evrelerinden ilk iki döneme ait kritiklerimizi yukarıda açıklamış bulunuyoruz. Büronun halen geliştirdiği çalışmalarda ise ilk evredeki hukuki tabandan yoksunluğun giderilmesi ve gelişmenin sadece kontrolcu pasifist bir düzeyle yönlendirilmesi yerine aktif bir tutumla aksiyon programıyla yönlendirilmesi yönüne gidilmiştir. İkinci aşamadaki çalışmalarda geliştirilen 1995'deki nüfus projeksiyonu aynen kabul edilerek Metropolün gelişen veri tabanı çerçevesinde dağılımının daha olabilir oranı içerecek şekilde % 32 Doğu Yakasında, % 68 Batı Yakasında olacak tarzda revizesi yapılmış, tam istihdamı sağlamak gayesiyle aktivite oranının % 39'a çıkarılması ve sanayi işgücünün projeksiyonel nüfus miktarına oranının % 8.5'a inecek tarzda geliştirilmesine önem verilmiştir. Plan gelişmesindeki kabul olunan nüfus projeksiyonunun, düşük eşiği olarak seçilen 6.7 milyon da tutulabilmesi için metropol dış yani dengeleyici çekim noktalarının oluşmasında da paket projelerin üretimine yönelinmiştir. Plan kararlarının 4. Beş Yıllık Ülke Kalkınma Planının son yılını teşkil eden 1983 senesinde aksiyon programındaki uygulamaların sonucunu irdeleyerek ve 1980 yılında yapılacak nüfus sayımı sonuçlarına göre yeniden teste tabi tutularak plan kararlarının gözden geçirilmesi tarzında esnek bir davranış yolu seçilmiştir. Esas hatları itibariyle 1 / 25.000 ölçeğinde çerçeve plan mahiyetinde hazırlanan Fiziki Plan Rapor dökümanları ile bir bütünlük kazanması ve genel plan kararların çerçeve planla çelişen farklılıkların süratle ortadan kaldırılması ve kısa dönemdeki uygulamalara etkinlik kazandıracak önlemlerin mevcut yasal taban içerisinde gerçekleştirilmesine de önem verilmiştir. Takriben 11 yıllık bir plan çalışma devresini içeren ve üç aşama geçiren Büromuzun bu zengin tecrübelerini değerlendirerek olabilir bir plan önerisi dökümanı olarak geliştirildiği kanısındayız.

B. İ. N. P. B.

**ÇALIŞMALARILYLA İLGİLİ
SORULAR VE YANITLAR**

1. SORU

İstanbul Metropolitien Alan Nazım Plan kararları içinde temel ulaşım kararları olan metro ve ikinci boğaz köprü ya da geçişine ilişkin yaklaşımlar nelerdir ? Bu ve benzeri temel ulaşım yatırımları ile metropolitenin gelişimi arasındaki ilişki, zamanlama da gözetilerek nasıl ele alınmıştır ?

2. SORU

İstanbul Nazım Plan Bürosu ile ilgili olarak, yabancı uzman ve teknoloji kullanımı ne derece yararlı olmuştur ya da olmamıştır ? Kendi teknik gücümüz ve olanaklarımızla daha tutarlı ve üretken sonuçlar sağlanabilir miydi ?

3. SORU

Süleymaniye, Anıtlar Yüksek Kurulunca korunacak bölgelerden diye biliniyor. Bu yöreyi ticarete açmak şeklindeki plan kararı nasıl uygulanacak ?

1. YANIT

Büromuz, deminki açıklamalarımnda da değindiğim üzere Dünya Bankası ilişkileri içerisinde belli aşamada yabancı danışmanlık katkısından da yararlanmak suretiyle İstanbul Metropolitienindeki belli konularda fizibilite projelerini elde etmek amacıyla çalışmalar geliştirmeyi amaçlamıştı. Ancak bu devrede ağırlıklı olarak yerel plan çalışmalarına yönelik bu ilişkilerden Büromuzun yararlandığı hususlar şöyle özetlenebilir :

Daha önce geliştirilmiş olan çalışmalarda belli düzeyde tamamlanamamış olan ulaşım arazi kullanım çalışması tamamlanmasına yönelik bazı gelişmeler olmuş, ancak kullanılan modellerin yabancı teknolojinin getirdiği modelin sınırlılığı ve çok kaba bir modeli içermesi nedeniyle amacına ulaşamamıştır. Diğer bir husus da daha evvelki çalışmalarda deminde söylediğim gibi eksik kalan kuramsal açıdaki kuramsal planlama ile plan kararlarının kurumsal yapıya bağlanmasına dönük yönelmeyi sağlayacak katkıları olmuştur. Ancak bunun kısa dönem mevcut yasal tabanla derhal uygulamaya geçecek boyutunu sağlayamamıştır. Dolayısıyla Büro o devredeki elde ettiğini teknik güçle ve ondan sonraki devre içerisinde yabancı katkıyı sadece Dünya Bankasının yatırıma dönük fizibilite projeleri düzeyinde sınırlamış ve genel planlama çalışmalarındaki katkısına ihtiyaç görmemiştir ve bu günde halen böyle bir düzey içerisinde çalışmalar sürdürülmektedir.

2. YANIT

Büromuzun geliştirdiği çalışmalar içerisinde arkadaşların sorduğu bir boğaz geçişindeki bir mod türü ile bir de kent içindeki merkezi iş alanını bir ulaşım modu hakkındaki bilgi almak düzeyindedir. Boğaz geçişi ile ilgili yaklaşımımızda biliyorsunuz İstanbul iki coğrafi bölge üzerinde oturan ve boğaz su ile ayrılan bir kent olması nedeniyle ve merkezi iş alanınının batı yakasında yer alması nedeniyle ; gündemde olan önemli bir sorunu, boğazın iş amaçlı seyahatler nedeniyle geçişlerindeki dar boğazlarıdır. Bugünkü elimizdeki değerler itibariyle bu geçişler 130.000 kadarı karayolu ile ve 265.000 kadarı da su yoluyla olmak üzere 360.000 civarındadır. İleriki plan kararlarımızın ileriki tahminlerine dayalı olarak bunun 630.000 civarına varacağını hesaplamış bulunuyoruz. Bu durumda günlük 250.000 geçiş kapasiteli bir ulaşım modunun boğazda yer alması gerekecek, önümüzdeki 1995'e kadar olan süreç içerisinde. Bunun iki alternatifi söz konusu. Birincisi ilave su modu geliştirilmek suretiyle yeni bir yanaşma noktasıyla bunun sağlanması, diğeri ise bir tüp tünel geçiş vasıtasıyla - ki bu konuda daha evvel Büromuzda danışman olarak katıldığı Bayındırlık Bakanlığınca gelişmiş çalışmalarda kabul edilmiş bir alternatiftir ; günlük 250.000 kişi taşıma kapasiteli bir tüp tünel geçiş vasıtasıyla iki yaka arasında bir ulaşım modunun sağlanmasıdır.

Metro konusunda ise, gene biliyorsunuz metro uzun yıllardır İstanbul'un gündeminde bulunan ve merkezi iş alanı içerisindeki şu anda tamamen işlemez durumdaki kişi seyahatlerine dönük modu sağlayıcı bir eleman olarak görülmekte. Bunun belli yıllar içerisinde 1/1'lere kadar varan çalışmalar geliştirilmiş ve son 1977 yılında ise belli bir seviyede bu konuda tekrar Bayındırlık Bakanlığınca çalışmalar yapılmıştır. Önemli olan İstanbul'da koruma ilkeleri ile yüzeysel ve operasyonel lastik tekerlekli taşıyımındaki sınırlamaların bazı tercihli yollarla kısa devrede geçilmesi, ancak uzun devre içerisinde bu konuda demir tekerlekli sistemlerin de denenmesi veyahut onlarla ilgili çalışmaların geliştirilmesi düzeyindedir.

3. YANIT

Süleymaniye çevresinin merkezi iş alanında kaldığı doğru. Ancak ticarete açıldığı söz konusu değil. Merkezi iş alanı yöresinde bizim gözlem yaptığımız yöre konut, idare, imalat, ticaret v.s. gibi fonksiyonları içeriyor. Süleymaniye yöresi de bu merkezi iş alanındaki konut alanında kalmaktadır.

Herhalde kendileri takdimde "merkezi iş alanınının tamamını sadece ticareti içeren fonksiyonları işaretledi" şeklinde yaklaşımları var. Dolayısıyla merkezi iş alanı içerisindeki kalan konut yörelerinden olan ve yoğun tarihi değerleri taşıyan Süleymaniye çevresi konut alanı varsa turizm amaçlı kullanışlar

için açılması düşünölen bir yöredir. Ancak burada önemli şekilde Anıtlar Yüksek Kurulu'nun tescil kararlarıyla da bu bölgenin bir tarihi sit çevresi içerisine alınması önem kazanmaktadır. İstanbul Metropolitaninde biliyorsunuz 34 belediye olduğunu sergilemiştik. Kentsel alan içerisinde 25 belediyenin yer aldığı bu metropolde plan kararlarının belediyelerle bütünleşmesi yönünden bazı ilişkilerimiz devam etmekte olmuştur ve bunların bazıları da plan kararları haline dönüşmüştür. Bu bakımdan Büromuz plan kararlarının yerel yönetimce uygulanır bir düzeyde olabilirliği taşıması bakımından buna da önem vermektedir. Örnekleri sıralayabilirim fakat zamanın kısıtlılığı nedeniyle bunları açıklamayacağım.

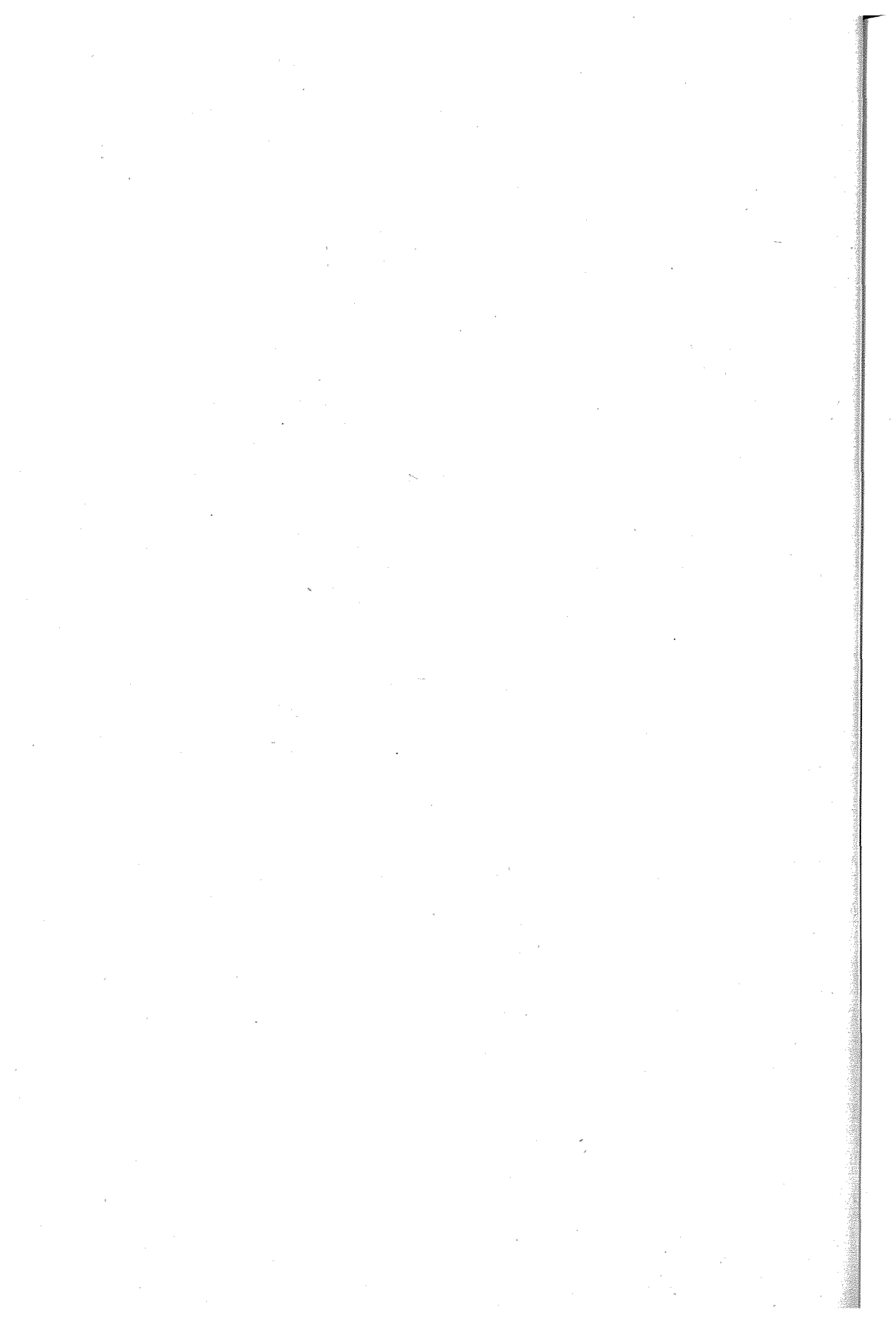
NAZIM PLAN BÜROLARI ÇALIŞMA VE DENEYİMLERİ

— 2 —

ANKARA METROPOLİTEN ALAN PLAN DENEYİMİ

ANKARA NAZIM PLAN BÜROSU

I. BÖLÜM

(ANKARA PLANLAMA ÇALIŞMALARI)

ANKARA METROPOLİTEN ALAN NAZIM PLAN BÜROSU'NUN KURULUŞU

Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Projesi, Milli Güvenlik Kurulu'nun 30.6.1965 gün ve 86 sayılı kararı gereğince hazırlanan 20.7.1965 gün ve 6 / 4970 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesine dayanılarak T. C. İmar ve İskân Bakanlığı'nca "Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Sekreterliği (Bürosu)" (ANPB)'nin 1969 yılı başlarında fiilen kurulmasıyla başlatılmıştır.

Bu kararname ile "metropol" kentlerin planlamasında yeni bir yol denenmek istenmiştir. Kararname, kurulan bürolara "nazım plan hazırlama" sorumluluğunu, İmar ve İskân Bakanlığı'na ise "bu planların belediyelerce aynen uygulanmasını sağlayacak" hukukî çerçevenin hazırlanması sorumluluğunu yüklemiştir.

ANKARA'DA PLANLAMANIN TARİHÇESİ

Ankara'nın yerleşme tarihi M. Ö. 40. yüzyıla kadar götürülebilmektedir. Frig, Hitit, Gallogreg, Roma, Bizans ve Osmanlı devirlerinden geçen kent, Osmanlılar'ın gerileme döneminde önemini yitirmeye yüztutmuş iken, önce 19. yüzyılın sonlarında yapılan su kanalları ve demiryolu bağlantısı ile, sonra da 1920'lerde yeni Cumhuriyet'in başkenti oluşu ile Orta Anadolu'nun en önemli merkezi olma yoluna girmiştir. Cumhuriyet devrinde, kentin planlamasında hızlı gelişim taleplerini karşılamak üzere çeşitli girişimler olmuş, planlamanın etkinliğini arttırmak amacıyla kent yönetimine özel yetki avantajları tanınmıştır. Kent planlama ve yönetim tarihindeki belli başlı olaylar şöyle sıralanabilir :

- 1928'de Ankara İmar Müdürlüğü'nün kurulması.
- Aynı yılda, sınırlı bir yarışma sonucu, Prof. Hermann Jansen'in planının kentin 1980 yılına kadarki gelişimini düzenleyecek imar planı olarak seçilmesi.
- 1930 - 40 arası dönemde Jansen Planı oldukça başarılı sayılabilecek bir uygulama aleti olmuş, planın ana öğeleri araziye yansıtılmıştır.
- 1940 - 55 arasında, 2. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle, kentte planlama durgun bir dönem geçirmiştir. Bu dönemde göç sonucu kent nüfusunda olağanüstü artışlar olmuş, Jansen Planı için kabul edilen nüfus düzeyinin hedef yılından 30 yıl önce gerçekleştiği görülmüştür. Yeni bir planlamaya ihtiyaç duyulmuştur.

- 1955 yılında açılan uluslararası bir yarışma sonucunda, kentin bugüne kadar yürürlükte kalan imar planı elde edilmiştir. 1985 yılını hedef alan plan için öngörülen nüfus, (300.000) bu kez 22 yıl önce 1962'de geçilmiştir. 30 yılda olacağı tahmin edilen artış 7 yılda olmuştur.
- 1967 yılında İmar ve İskân Bakanlığı'na "Ankara İl Programlama Çalışması" yapılmış, kentin yakın etki alanı çizilmiş, bu alan içindeki kırsal yerleşmelerin sosyal alt yapıları incelenmiş, öneriler getirilmiştir.
- 1969 yılında, 1965'de çıkartılan kararname ile, İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı olarak ANPB çalışmaya başlamıştır. ANPB, kentin planlama sorunlarına yaklaşım açısından önemli bir aşamayı temsil etmektedir. Yeni planlamada hedef yılı 1990, hedef nüfus 3,6 milyondur.

Böylece, 1930 ile 1970 arasında başlatılmış olan üç ayrı kent planlama faaliyetinde, plan ufku 50, 30 ve 20 yıl olarak gittikçe kısalmıştır.

Kentin 1920'lerden günümüze kadar olan mekânsal gelişimi, özellikle konut alanları açısından kuzey - güney aksı (Jansen aksı) üzerinde, son 15 - 20 yıl içinde aynı zamanda kuzey ve doğuda çevresel olarak görülmektedir. Batıya doğru gelişme ise son 10 yıl içinde, özellikle sanayi açısından hızlanmıştır.

PLANLAMANIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

ANPB, başlangıçta önyargısız hedeflerle işe başlamak yerine, kent toplumu tanımak için gerekli araştırmaların yapılmasına öncelik vermiştir. Hedeflerin bu tanıma süreci sonunda somutlaşacağı düşünülmüştür. Plancı böylece kafasında kaçınılmaz olarak bulunan genel hedefleri planlayacağı kent ortamında test etme olanağını da bulmuş olacaktır.

ANPB'nin çalışmalarında, hedefler değişik konularda değişik zamanlarda kendilerine ihtiyaç duyuldukça geliştirilmiş ve planlamayı yönlendirmiştir. Büro'da formüle edilen hedefler, çalışma programı içinde zaman sırasına göre, şu gruplarda toplanabilir :

- Yöntem hedefleri
- Büyüklük hedefleri
- Tasarım hedefleri (ilkeleri)
- Eleme kriterleri

YÖNTEM hedefleri, planlama yönteminin özelliklerini belirleyici mahiyette olup, ilk ihtiyaç duyulan hedeflerdir. Bunlar özetle,

- geniş kapsamlılık
- arazi - kullanım / ulaşım bütünlüğü ve
- kararlara alternatif çözümleri inceleyerek varmaktadır.

Geniş kapsamlılık, planlama çalışma ve çabalarının, fiziki olduğu kadar, sosyal, ekonomik ve idari / hukuki yönleri de kapsamasını gerektirmektedir. İkinci hedef, arazi - kullanım ve ulaşımın ; birbirinin hem neden hem de sonucu olarak ele alınmasını ve araştırma ve planlamada bu ikisine eşit ağırlık verilmesi gereğini belirtmektedir. Üçüncü hedef ise, gerek mikro gerek makro ölçekteki kararların alınmasında mümkün bütün alternatif çözümlerin incelenmesi gereğini ifade etmektedir.

BÜYÜKLÜK hedefleri, kentin hedef yılı alternatif gelişim şemalarının geliştirilmesi safhasında ihtiyaç duyulan,

- nüfus,
- işgücü,
- mekân standartları ve
- arazi - kullanım plan stokları

nın büyüklük ve dağılımlarını belirleyen hedeflerdir.

TASARIM ilkeleri, herbir alternatif gelişim şemasının çizilmesinde kullanılan ve o şemanın kendisine has operasyonel planlama hedeflerini oluşturan tanım, özellik ve ilkelerin tümünü ifade etmektedir. Bunlar sonradan Nazım Plan Şeması (NPS)'na yansımış olan tasarım özelliklerinin oluşum safhasını temsil etmektedir.

ELEME kıstasları, ilk onbir alternatif gelişim şemasının birbirleriyle kıyaslanıp, başarı sırasına dizilebilmelerini ve giderek elenip azaltılabilmelerini sağlamak için geliştirilmiş olan kıstaslardır. Bunlar, elde edilecek NPS'nin istenen özelliklerini tanımlamaları açısından, alışılmış anlamda "planlama hedefleri" tanımına en yakın kategoriye oluşturmaktadır ve şu beş grupta toplanmıştır :

- Sosyal hedefler
- Konut alanı hedefleri
- Ulaşım hedefleri
- Kent maliyeti hedefleri
- Fiziki çevre koruma hedefleri.

ÇALIŞMA PROGRAMINI BELİRLEYEN TEMEL İLKELER

ANPB'nin yöntem ve çalışma programını belirleyici temel ilkeler başlangıçta ana hatlarıyla belirlenmişti. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir :

1. Temel ilke :

Planlama sağlam bir bilgi temeline dayanmalıdır.

2. Temel ilke :

Tüm alternatifler yelpazesi incelenmelidir.

3 . Temel ilke :

Planlama yöntemi sistem yaklaşımına dayanmalı ve geniş kapsamlı olmalıdır.

4 . Temel ilke :

Kentin fiziki ilişkiler yapısı bir arazi - kullanım / ulaşım bütünü olarak ele alınmalıdır.

5 . Temel ilke :

Planlama ve uygulama bir bütün olarak ele alınmalıdır.

PLANLAMA YÖNTEMİ VE ÇALIŞMA PROGRAMI (ANA FAALİYETLER)

ANPB'nin kent planlama yöntemi, kapsadığı faaliyetler herbir faaliyetin iç yapısı ve ele alınış tarzı ve faaliyetlerarası ilişkilerin mantık yapısı ile tanımlanabilir ve başka planlama yaklaşımlarından ayırddedilebilir.

Ulaşım bölümü çalışmaları 1969 yılında ayrıntılı bir akım şeması haline sokulmuştur. (Şekil - 1).

İlk tasarlanan çalışma programı 1971 yılı başında yeniden gözden geçirilmiş ve Büronun o güne kadar ortaya çıkmış olan olanak ve yeteneklerine uygun olarak basitleştirilmiştir. (Şekil - 2).

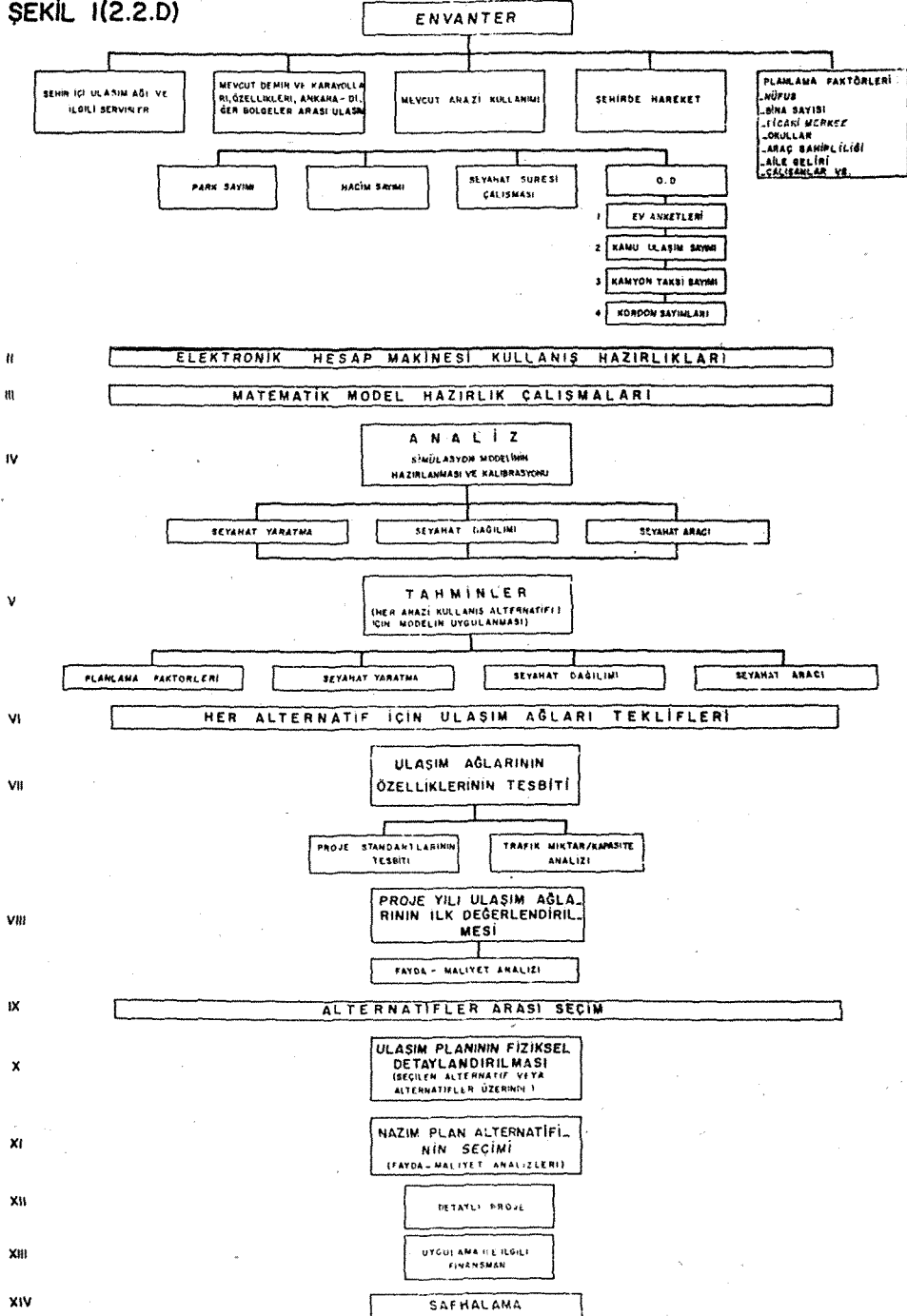
Bu birinci Revizyondan sonra, 1973 yılı başlarında çalışma programı ve yöntem yeniden incelenmiş ve metropolitenüstü düzeydeki gerekli faaliyetler de eklenerek "olması istenen" bir çalışma programı ve akım şeması haline getirilmiştir. Plan raporunun yazılması sırasında ise şema yeniden irdelenmiş fakat Büronun kısıtlı olanakları yüzünden tam olarak uygulanamamıştır. 1973'den sonraki gelişmeler, Büronun çalışma programında ve planlama yönteminde bazı değişiklikleri, bir başka deyimle, bir 2. revizyonu gerekli kılmıştır.

Büro'nun 1969 yılında geliştirdiği ilk çalışma programı Şekil - 5'te görülmektedir. Bu ilk tasarıda öngörülmüş olan faaliyetler şu başlıklar altında toplanabilir :

- a) Envanter (bilgi toplama)
- b) Toplu analiz (1970 kent modeli)
- c) Geleceğe dönük tahmin ve hedef koyma
- d) Gelecekteki kent modelinin seçimi (1990 - 2000 kent modeli)
- e) Nazım Plan Şeması (:NPS) (Plan geliştirme)
- f) Uygulama / izleme / yenileme / revizyon

ULAŞIM KOLUNDA GENEL ÇALIŞMA PLANI, 1969

ŞEKİL 1(2.2.D)

Geleneksel kent - planlama süreci,

- araştırma
- analiz
- sentez

safhalarını içerir.

Yukarıdaki şemada ise "a" Araştırma, "b" Analiz, "c, d, e" ise Sentez safhalarını kapsamaktadır. Bu faaliyetler bütün kent - planlama projelerinde şu veya bu yöntemle ele alınmak zorundadır. Dolayısıyla, kent - planlama yaklaşımları arasındaki fark bu faaliyetlerin varlığı / yokluğu konusunda değil, ayrı ayrı ve birlikte ele - alınış tarzlarında, yani içyapılarında, kapsamlarında, tasarlanıp yürütülmesindeki duyarlılık derecesinde ve sistematiklikte aranmalıdır. ANPB başlangıçta, bu ana faaliyetlerin herbirini ve aralarındaki ilişkiyi en yeni, çağdaş kavram, teknik ve araç - gereçlerle yürütmeyi tasarlamıştı. a - f ana faaliyetleri zaman içinde birbirleriyle girişim yapabilmekte, tamamen veya kısmen üst - üste binebilmektedir.

a) ENVANTER (BİLGİ TOPLAMA)

Ankara ülkede en çok bilginin yoğunlaştığı gerçek bir ülkesel bilgi - merkezi durumunda olmasına rağmen, ANPB çalışmaya başladığında elde hazır olarak bulunan bilgi hemen hemen sadece basılı nüfus, sanayi, bina sayımlarından ibaretti. Görevleri bakımından ihtisaslaşmış çeşitli kamu kurumlarının ellerindeki bilgiler ise, içerik olarak bir kent - planlama bilgi sisteminin ihtiyaç duyacağı bilgilerin çok büyük bir kısmını kapsamakla beraber, biçim, düzenlilik, coğrafi kapsam, aralarındaki ilişkiler, erişebilirlik vs. gibi, kullanılabilir bir kentsel bilgi sisteminin çok önemli özellikleri açısından son derece yetersiz bir durumda idi.

Coğrafi ayrıntıya ve kendine has bilgilere ihtiyaç gösteren fiziki planlamanın tamamen bu bilgilere dayanması mümkün görülmediğinden, ANPB bir yandan hazır bilgileri kullanmaya, diğer yandan da kendi Kent - Planlama Bilgi Sistemini kurmaya karar verdi. Kurulması düşünülen sistem 1970 kesitinde planlama için gerekli ve faydalı görülen bilgileri yansıtan statik bir sistemdi.

Bugünkü durumun (1970 kent yapısının) tesbitine yönelik bilgi - toplama çalışmaları 1969 - 1971 yılları arasında yer almıştır. Bu çalışmaların amaçları, seçilen planlama yöntemine bağlı olarak şunlardı :

- a — Alternatif üretiminde kullanılan üç temel değişkenin 1970 Ankara'sındaki değerlerini saptamaya yarayacak bilgi toplamak. Bunlar konut sayısı, işleri birim sayısı, merkez faaliyetlerinin dağılımı, sosyal grupların dağılımı vs. gibi bilgilerdir.

- b — Nüfus, işgücü, arazi - kullanım, ulaşım faktörlerinin gelecekteki değerlerinin tahmininde veya kabulünde kullanılacak çeşitli bilgileri toplamak. Bunlar, arazi - kullanım alanları, oto sahipliği / gelir korrelasyonu, göç ve nedenleri, temel / temel olmayan faaliyet oranları gibi bilgilerdir.
- c — Yerleşmeye uygun çevre alanlarının tesbitine yarayacak bilgileri toplamak.
- d — Planlamaya yardımcı veya önemli sorunlarla ilgili bilgi toplamak - Yakıt bilgisi gibi.

Bu bilgilerin toplanması için ANPB'ca şu araştırmalar yapılmıştır :

- 1 — Doğal arazi değerlendirme (tesbit)
- 2 — Arazi - kullanım tesbit çalışması
- 3 — Sosyal Araştırma Konut Anketi (SAKA)
- 4 — Ulaşım :
  - 4a) Çıkış - Varış konut anketi
  - 4b) Dış kordon anketi
  - 4c) Çeşitli sayım ve ölçmeler : (Park, kavşak, hacım, ekran vs.)
- 5 — Ekonomik Araştırma :
  - 5a) Birinci kademe işyerleri anketi (Bütün sanayi ve ticaret)
  - 5b) İkinci kademe işyerleri anketi (Büyük işyerleri)
- 6 — Resmi ve yarı - resmi kuruluşlar anketi.

Burada bu çalışmaların yöntem ve kapsamı anahatlarıyla tanıtılmaktadır. Düşünülen kapsamdaki bilginin ancak kompüter aracılığıyla kullanılması mümkün olduğundan, başlangıçtan beri kompüterize bir bilgi sistemi yönünde çalışılmıştır.

b) TOPLU ANALİZ (1970 KENT MODELİ) :

Kent hakkında toplanacak bütün bilgiler kurulacak bir analiz çerçevesine uygun olarak toplu biçimde incelenip, tablo, grafik, harita, matematik / istatistik formülasyon ve değerler ve yazılı yorumlar şeklinde ortaya konduğunda, plancı kentin bir "halihazır işleyiş modeli"ne sahip olacaktır.

Toplu analizden beklenen faydalar özetle şunlardır :

- a — Plancının kenti bir bütün olarak kavrayabilmesinden doğacak çok yönlü faydalar : Kentin gözlemek ve içinde yaşamakla bilinemeyecek fakat planlama için çok önemli olan bazı özelliklerini saptamak. Plancının insani, sübjektif yanılgılarının yokedilmesi. Gelişim kontrolü kararlarını destekleyici bilgilerin elde edilmesi vs.
- b — Matematiksel tahmin / planlama modellerinin kalibre edilebilmesi.

Bu amaçlardan birincisinin büyük ölçüde sağlandığı söylenebilir. Matematiksel model kullanımı ise 1 / 50.000 ölçekli NPS'nin tesliminden önce gerçekleştirilememiştir.

Büro'nun toplamış olduğu bilgi çok çeşitli modelleme çalışmalarına elverişlidir ve bundan sonraki planlama çalışmalarında da bir zaman kesiti niteliğiyle değerli bir kaynak olacaktır.

c) GELECEĞE DÖNÜK TAHMİN VE HEDEF KOYMA :

Tahmin / hedef koyma şu çalışmalardan oluşmaktadır :

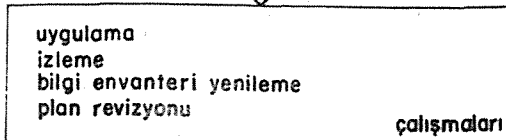
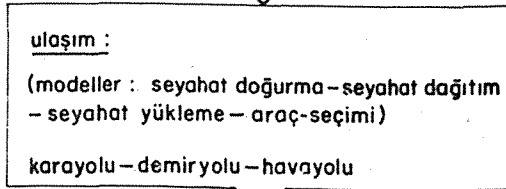
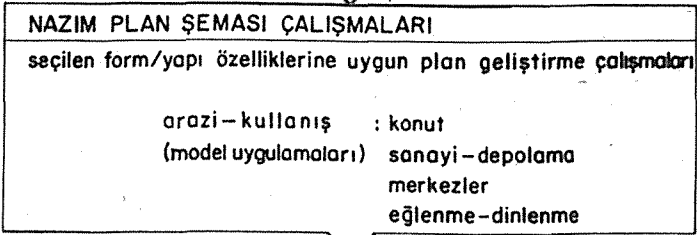
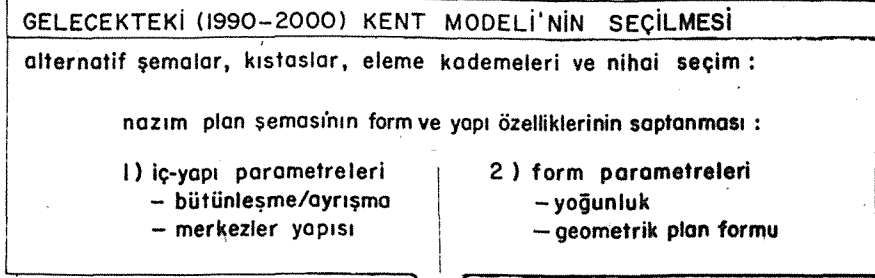
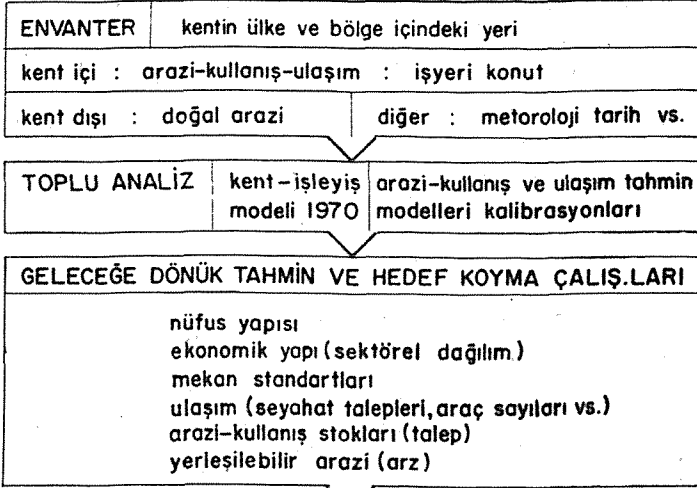
- 1 — a) Ankara'nın gelecekte ülke ve bölge içindeki yapısal rolü
b) Nüfus yapısı ve ekonomik yapı (nüfus ve işgücü - sektörel dağılımı)
- 2 — Mekân standartları (arazi - kullanım standartları)
- 3 — Arazi - kullanım stokları hesabı
- 4 — Ulaşım nicelik ve niteliklerinin tahmini (formdan bağımsız unsurları : araç sahipliği, gelir vs.)
- 5 — Yerleşmeye uygun arazi arzı (Bak : Doğal Çevre Çalışması, Envanter)

1 — Kentin ülke / bölge içindeki rolü ile nüfus / işgücü yapısı birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğundan, öncelikle DPT - SPD ve İİB - BPD gibi ülke ve bölge düzeyinde planlamadan sorumlu kuruluşlardan kentin gelecekteki yapısı hakkında direktifleri sorulmuş, fakat onların bu konudaki önerileri ANPB'den bekledikleri, ancak uygulamada yardımcı olabilecekleri anlaşılmıştır. Büro içinde bu konularda üç stratejik alternatif ortaya konmuş, tartışılmış ve sonunda tahmin unsurunun ağır bastığı bir tahmin / hedef koyma yaklaşımı benimsenmiştir.

2 — Mekân standartları kentsel kullanım birimlerinin büyüklük ve kalite olarak özelliklerini belirleyen faktör olduğuna göre, gelecek kentin uygarlık düzeyini ve kentleşme maliyetini en çok etkileyen unsurlardan biridir. ANPB'ce bu konuda gözönüne alınan en önemli ilke, uygulama maliyetini kabul edilebilir sınırlar içinde tutmak kaydıyla uygarlık düzeyini (çevre standartlarını) yükseltmek olmuştur. ANPB tarafından saptanan mekân standartlarının teknik / politik bir süreç sonucu yasal hale sokulması gerekmektedir.

3 — Arazi - kullanım stokları hesabı, 1990 yılında Ankara'da oluşacak kentsel arazi - kullanım talebinin bir tahminini içermektedir. Stoklar ; (Nüfus × Mekân standardı) = Stok" şeklinde ifade edilebilecek bir temel formülle hesaplanmıştır. Bu formül, söz konusu stokun yoğunluk, kullanım - tipi ve yöresel konumuna göre biçim değiştirmektedir.

ANPB'NUN İLK ÇALIŞMA PROGRAMI TASLAĞI (1969)

(ç. tarihi şubat 1977)

4 — Ulaşım ile ilgili tahmin ve hedef - koyma çalışmasının şu iki ana konuyu içermesi gerekmektedir :

- a) Bağımsız değişken faktörlerin geleceğe uzatılması,
- b) Performans standartlarının saptanması.

Birinci grupta, özel oto sahipliği artışı, diğer araç sayılarındaki artış, otomobil, kamyon, otobüs park yeri ihtiyaçlarının tahmini gibi fiziki planının kontrolü dışındaki unsurlar ve fiziki forma kısmen bağlı unsurlar (toplam kent - içi seyahat sayısı, Merkez İş Alanında toplam park yeri talebi vs.) bulunmaktadır.

İkinci grup ise, ulaşım yönünden gelecek kentin uygarlık düzeyini belirleyen planlama ilkelerini kapsar :

- Maksimum seyahat süresi
- Kitle taşınım duraklarına maksimum erişme süresi
- Kitle taşınım araçlarının konfor standartları
- Araç değiştirme olayının ve yerlerinin, menajman, mekân organizasyonu ve transfer süresi yönünden özellikleri
- Kitle taşınım sistemi işletme normları
- vs.

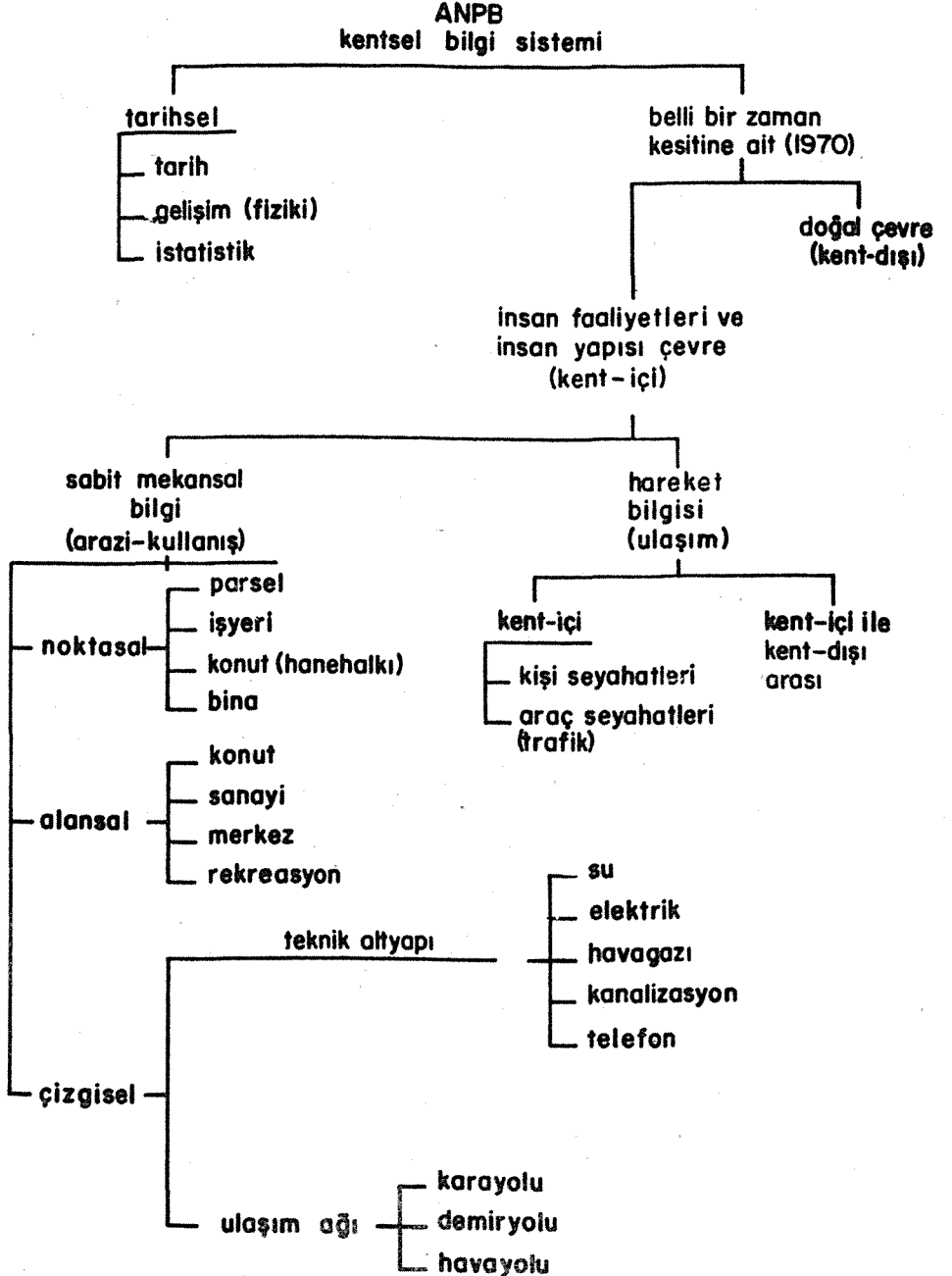
ANPB'de ulaşım planlaması bilgi - toplama safhası bitiminde (1972) durmuş olduğundan bu çalışmalara girilememiştir. Geleceğin tahmini konusunda yapılabilen tek çalışma "otosahipliği ön tahmini" olmuştur.

5 — Metropoliten Alan içinde yerleşmeye uygun arazinin tesbiti fiziki planlama için en hayati konulardan birisidir. ANPB'de "Doğal Arazi Değerlendirmesi" adı verilen çalışma bunu amaçlamıştır. Bu çalışma, hemen hemen ilk tasarlandığı biçimde yürütülmüş ve şu safhalardan oluşmuştur :

a) Bilgi toplama : Kentin yaklaşık 50 Km. yarıçap içindeki yakın doğal çevresi hakkında şu konularda bilgi toplanması amaçlandı :

- Topoğrafya : Yükselti, eğim.
- Arazi kabiliyeti : Tarımsal verimlilik, erozyon.
- Jeoloji, jeomorfoloji : Yüzeysel yapı, derinlik yapısı, yeraltı zenginlikleri, toprak kalitesi vs.
- Hidroloji : Su kaynakları, taşkın alanları vs.
- Ulaşım altyapısı maliyeti açısından arazi sınıflaması.
- İklim : Mikroklima.
- Arkeolojik ve diğer tarihi değer taşıyan alanlar.
- Peyzaj özellikleri.
- Ekolojik yapı : Flora ve fauna yaşamı.
- Kırsal yerleşme ve yaşam özellikleri.

ANPB KENTSEL BİLGİ SINIFLAMASI

Bu konuların çoğu hakkında çeşitli kamu kuruluşlarının elinde bulunan hazır veya yarı hazır harita ve diğer bilgilerden yararlanıldı. Bazıları için Bakanlık içinde veya dışındaki uzmanlardan bilgi ve araştırma istendi. Fakat, bazı konularda herhangi bir kaynaktan bilgi edinmek mümkün olmadı : Örneğin, ulaşım altyapı maliyeti, mikro - klima, arkeoloji, peyzaj ve ekoloji ile ilgili dağılımlar saptanamadı.

b) Analiz : Bu safhada, toplanan bilgi gruplarının herbiri kendi içinde yerleşme yönünden önemli görülen kıstaslara göre sınıflandı, kritik eşik değerleri saptandı ve bu sınıflamalara göre her faktör ayrı haritalara işlendi. Bu safhada her faktör üzerinde kesin yasaklama veya kısıtlama alanlarının sınırları da çizildi.

c) Sentez : Bu safhada, bütün faktörlerin coğrafi dağılımları ve eşik çizgileri tek bir harita üzerinde birleştirildi ve bütün faktörleri dikkate alan bir "yerleşme yorumu" yapıldı. Bu karmaşık harita üzerinde, yerleşmeyi engelleyici özelliklerin bir yoğunluk dağılımı görülmektedir. "Elek harita" adını verdiğimiz bu haritadan elde edilen son ürün ise kent çevresindeki doğal araziye "yerleşmeye uygun" ve "uygun olmayan" şeklinde iki basit kategoriye ayıran bir harita oldu.

Doğal olarak, ANPB'ce yapılan bu değerlendirmenin büyük bir kısmı sezgiye dayanmaktadır. Çizilen faktör eşikleri somut maliyet farklılaşmalarına değil, sadece "bir maliyet farklılaşması (artışı veya azalması) olacağı" hipotezine dayanmaktadır. Buna rağmen hazırlanan Elek Haritanın bir yerleşme maliyetleri kademelenmesini yansıttığı kabul edilebilir.

d) GELECEKTEKİ KENT MODELİNİN SEÇİMİ : (ALTERNATİF GELİŞİM ŞEMALARI ÇALIŞMASI)

Gelecek kent modeli çalışması mekânsal özellikler, dağılımlar, makro ve mikro - form, mekân içi ilişkiler gibi gelecek kentin bizatihi "fiziki" özellikleri ile ilgilidir. Bunları tanımlamaya yöneliktir. Burada, bir "tanıma" veya "tahmin" değil tam anlamıyla bir "yaratma" söz konusudur. Toplum yaşamı ve insan ilişkileri için bir fiziki ortam yaratılacaktır.

Bu işi toplum adına yüklenmiş olan plancının karşısında pek çok soru vardır :

- Gelecek kentin form ve yapı özellikleri ne olmalıdır ?
- Kişi ve toplum gelişimini destekleyici bir ortamın özellikleri nelerdir ?
- Bir kent modelini (fiziki yapıyı) diğerine tercih etmenin kıstasları neler olmalıdır ?
- Bunlar ve diğer sorulara mümkün olduğunca objektif cevaplar nasıl bulunabilir ?
- vs..

Sorun herhangi bir kent yapısı önermek değil, önerilen yapının insan ve toplum yaşamını ne yönde etkileyeceğini bilebilmek, giderek ortaya konacak plan hedeflerini sağlayacağından emin olabilmektir. Şu hususların plan - yapıcı tarafından anlaşılması önem taşır :

— İlk şart, bugünkü kentin yapısını ve değişme eğilimlerini çok iyi bilmektir, çünkü gelecek kent bugünkünün zaman içindeki değişmesi ve / veya değiştirilmesi ile ortaya çıkacaktır. Gelecek kent modelinin bir ütopya olmaması için, bugünkü neden - sonuç ilişkilerine ve eğilimlerine analitik ve geleceğe dönük bir gözle bakabilmek gereklidir.

— Fakat, bugünkü kent bilgisini ve büyüklük ve standart tanımlarını bir "girdi" olarak alıp geleceğin kent - yapısını bir "çıkı" olarak verecek bir "plan makinesi" de mevcut değildir. Planlamada kullanılan arazi - kullanım dağıtım modellerinin ve ulaşım modellerinin yapılarına ve formüle edilmiş süreçlerine yakından bakıldığında, bu modellerin birer plan makinesi olmadıkları, model yapıcının basitleştirilmiş form ve yapı kararlarını (daha doğrusu, bunların sadece modele konabilmiş olanlarını) sadıkane bir biçimde mekâna yansıtan birer araç oldukları anlaşılır.

Oysa asıl önemli olan, plancının, gelecek kentin yapısını belirleyecek bu kararları nasıl vereceğidir. Bu tartışmalı ve çok sayıda cevabı olabilecek bir sorudur. Her plan - yapıcı kullanacağı yönteme kendisi karar verecektir. Bu durumda önemli olan yöntemin mantık yapısının ve uygulamasının tutarlı olması ve sonuna kadar yürütülebilmesidir.

ANPB'de plan elde etme yöntemi olarak, belli bir "kentsel form / yapı" teorisi çerçevesinde ortaya konabilecek tüm alternatifleri incelemek ve etap elemek şeklinde özetlenebilecek bir yaklaşım seçilmiştir.

Kentlerin, kültürler - üstü ortak yapısal özelliklerini arama gayretinden doğmuş olan form / yapı teorilerinin tarihçesi yüzyılın başlarına kadar gider. Günümüze kadar, bilimlerin gelişmesi ve matematiğin, mantığın kent bilime girmesi sonucu form / yapı teorileri gittikçe karmaşıklaşmış ve çeşitlenmiştir. Hareketliliği esas alan bir grup teori ulaşılabilirlik ve olasılık kavramları etrafında toplanmaktadır. Başka bir grup teori ise kentsel değişimin ana boyutlarını, kentsel yapının kritik, anahtar değişkenlerini ortaya koyma gayretinin ürünleridir. ANPB'nin kullandığı alternatif üretme yönteminin dayandığı Prof. Catherine Bauer Wurster'ın "temel form / yapı boyutları" teorisi de bunlardan biridir. Teori 1960 - 70 arasında kuzeydoğu İllinois Planlama Komisyonu (Chicago Metropolitan Bölgesi) çalışmaları sırasında geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Chicago plancılarıyla bizzat yapılan temaslarda yöntem hakkında ayrıntılı bilgi ve yayınları alınmıştır.

Teoride iki temel boyuttan sözedilmektedir :

1 — Yayılma - toplama boyutu, ki "form"u tanımlar.

2 — Bütünleşme - ayrışma boyutu, ki "yapı"yı tanımlar.

Birincisi, "yoğunlaşma - yayılma", ikincisi ise "alt - bölgesel Bütünleşme - ayrışma" olarak da ifade edilebilir. Chicago çalışmasında ikinci boyut iki ayrı değişkenle temsil edilmiştir. ANPB'ca da teorinin bu değişik şekli benimsenmiştir. Buna göre, kent form / yapısının şu üç temel değişken (veya boyut) ile tanımlanabileceği kabul edilmiştir :

- A) Konut yoğunlaşması - yayılması
- B) Çok merkezlilik - tek merkezlilik
- C) Alt - bölgesel bütünleşme - ayrışma

A) Konut yoğunluğu, diğer kullanım yoğunluklarından çok daha fazla, plancı tarafından kontrol edilebilen bir unsur olmasının yanında, kamu hizmetlerinin kentliye ulaşmasında önemli bir maliyet etkenidir. Bu yüzden değişik yoğunluk uygulamalarının kent yaşamına olan etkilerinin açıkça incelenmesinde fayda vardır. Konut alanlarında uygulanacak yoğunluk, aynı zamanda kişi, aile ve toplum yaşamının kalitesini en çok etkileyen unsurlardan biridir. Konut yoğunluğunun bir "uygulanabilir maksimum"a kadar değişebileceği ve herhangi bir kentin bu "skala" üzerinde bir noktaya yerleştirilebileceği düşünülebilir. Tabii burada söz konusu olan "ortalama konut yoğunluğu"dur.

B) Kentsel merkez faaliyetleri (ya da gündüz faaliyetleri) tek bir merkezde karışık biçimde toplanabilecekleri gibi, çok sayıda küçük karışık veya tek - tip değişik büyüklükte merkezlere de dağılabilirler. Gündüz faaliyetlerinden olup merkez - dışı karakter gösteren sanayi de büyük birkaç organize sanayi bölgesinde toplanabileceği gibi kent mekânı içine serpiştirilebilir de. Fakat, ANPB çalışmalarında sanayi "merkezleşme" boyutunun dışında tutulmuş, C - boyutu içinde ele alınmak istenmiştir. Oysa alternatif çalışmalarında orta ve ağır (konut - yakın ve konut - uzağı) sanayinin konumunun büyük ölçüde sabit kaldığı, şemadan şemaya pek değişmediği görülmüştür. Merkezleşme skalası üzerinde de uygulanabilir minimum ve maksimum noktaların, planlanmakta olan kent için tanımları yapılabilir. Bu takdirde herhangi bir mevcut ya da öneri kent yapısını bu iki nokta arasında bir yere oturtmak mümkün olacaktır.

C) Kentin iç - yapısını belirleyen ikinci değişken olan "Alt - bölgesel bütünleşme - ayrışma (=ihtisaslaşma)", planlama alanı içinde tanımlanacak alt - bölgelerde çeşitli faktörlerin ne ölçüde bir karışım (ya da ayrışım) gösterdiklerini belirler.

Karışımı ve ayrışımı sözkonusu olan faktörler çok çeşitli olabilir : Değişik arazi - kullanım faaliyetleri, sosyal tabakalar, gelir grupları, bina tipleri, çevre tipleri, yoğunluk tipleri, vs. Karışım - ayrışım değişik büyüklükte mekân birimlerinde düşünülebilir : Bir apartmanda değişik büyüklükte konutların bulunması da, bir mahallede değişik bina tiplerinin veya yoğunluk bölgelerinin bulunması da karışımdır. Bir mekân birimindeki karışım, bu birimin alt - bölümlerinde ayrışım (tek - tip bölgeler) demek olabilir, fakat bir alt - bölümlerinde karışım hiçbir zaman üst birimde aynı unsurların ayrışımı ile birlikte düşünülemez.

Maksimum karışım, düşünülebilecek en küçük birimde her çeşit unsurun bulunması ; maksimum ayrışım ise, bir bütün sistem içinde (örneğin bir metropoliten alanda) en küçük alt - bölgelerde tek tip ya da birbirlerine yakın tiplerde unsurların bulunması, şeklinde tanımlanabilir. Kent planlamada, pratikte, bu karışım / ayrışım olayının ele alınabileceği mekân birimleri, sosyal, idari veya fiziki bütünlüğü olan mahalle veya "planlama ünitesi" kavramlarına yaklaşan birimler olabilmektedir. Örneğin, birbirlerine benzer sanayi tiplerinin bulunduğu bir organize - sanayi - bölgesi ayrışık (= tektip, ihtisaslaşmış) bir alt - bölge ; içinde çeşitli ticaret, büro, küçük sanayi, konut vs. faaliyetlerinin bulunduğu bir kentsel merkez alanı ise "karışık" (= bütünleşmiş) bir alt - bölgeye örnek gösterilebilir.

Belli bir mekânsal - birim büyüklüğü esas alındığında, herhangi bir mevcut ya da öneri kent - yapısı bir maksimum - minimum karışım (veya ayrışım) ölçeği (skalası) üzerinde bir noktaya oturtulabilir.

Mevcut veya planlanan bir kent - yapısı, bu üç temel form / yapı boyutunun (A, B ve C) meydana getirdiği 3 - boyutlu matematiksel mekân içinde bir tek nokta ile temsil edilebilir : Örneğin, "yüksek ortalama konut yoğunluklu, tek iş - merkezinin hakim olduğu, bütünleşmiş bir kent yapısı", vs... Bunun tersi de geçerlidir : Bu üç skalanın herbiri üzerinde seçilecek birer nokta temel form / yapı özellikleri ile bir "kent" veya "kent - modeli" tanımlar. Böyle bir tanım planının elinde, yoğurup şekil vereceği, ayrıntılarını tasarlayacağı, plan ortamının gerçek koşullarına uyduracağı bir eskiz, bir tasarı, bir ön - proje mahiyetindedir.

Bir başka açıdan bakılırsa, bu üç skalanın herbiri üzerinde birbirinden uzak, zıt eğilimleri (: düşük ve yüksek yoğunluk gibi) yansıtan noktalar seçildiğinde, A, B, C, skalaları üzerinde her seferinde birer nokta olarak meydana getirilecek üçlü - kombinasyonlar planıya, tüm kentsel form / yapı evrenini temsil eden (hatta denebilir ki istatistik anlamda örnekleyen) kent - modeli alternatiflerini verecektir. Bu alternatif kent - modeli tanımları eldeki plan-

lama ortamına (yani mevcut kentin bilgi - sistemi ile ortaya konan tanımı, gelişme alanlarının özellikleri ve geleceğe ait tahmin ve hedefler ortamına) uygulandığında, bütün ana gelişim seçeneklerini temsil eden gerçek "plan - alternatifleri" elde edilmiş olur. Mümkün alternatif geleceklerin böyle somut "planlar" şeklinde ortaya konması yaşam seçeneklerinin, değişik fiziki gelişim yön ve biçimlerinin fayda / maliyet, yaşam kalitesi, uygulanabilirlik, ulaşım, alt - yapı, değişik toplum kesimlerince kabul edilebilir olup olmama gibi, pek çok kıstas açısından açıkça tartışılıp kıyaslanabileceği, plan - yapımına halk katkısının da gerçekleştirilebileceği bir ortam yaratır.

ANPB'ce, bu alternatif kent - modellerini elde edebilmek amacıyla, A, B, C temel boyutları üzerinde aşağıdaki alternatif özellikler tanımlanmıştır :

- A. Konut yoğunlaşması - yayılması boyutu üzerinde :
  - A. 1 — Az yoğun konut
  - A. 2 — Gruplaşmış (orta yoğun) konut
  - A. 3 — Yoğun konut
- B. Çok merkezlilik - tek merkezlilik boyutu üzerinde :
  - B. 1 — İhtisaslaşmış çok sayıda iş - merkezleri (= Komüniteler - arası iş seyahatleri)
  - B. 2 — Bütünleşmiş çok sayıda iş - merkezleri (Komünite - içi iş seyahatleri)
  - B. 3 — Tek iş - merkezinin hakimiyeti
- C. Alt - bölgesel bütünleşme - ayrışma (ihtisaslaşma) boyutu üzerinde ise
  - C. 1 — Bütünleşmiş alt - bölgeler
  - C. 2 — İhtisaslaşmış alt - bölgeler

Bu özelliklerin üçlü kombinasyonlarıyla $3 \times 3 \times 2 = 18$ değişik kent modeli tanımlanabilir. Fakat bunların 7 tanesi kendi içlerinde çelişkili olmaktadır. Geriye kalan 11 alternatif kent - modeli tanımı, ANPB'de geliştirilen ilk - etap alternatif gelişim şemalarına esas olmuştur. Bu tanımların herbirine bir "seçenek no"su verilmiş ve herbiri için en uygun görülen "plan - formu" tanımlanmıştır. Bu ilk 11 alternatif şemanın tanımları Tablo 2.2'de verilmiştir.

Alternatif şemaların çizimi, Büro'da bulunan 9 plancı arasında kura ile yapıldı. Bu dağıtım sırasında 11 şema, aralarında sadece yoğunluk bakımından fark bulunan 3 ile 7 ve 8 ile 10 no'lu şemalar birleştirilerek 9'a indirildi. Her plancının elinde şema tanımlarından başka, yerleşilebilir alanları gösteren Elek Harita ve 1990 yılı arazi - kullanım plan stokları vardı. Tasarım sırasında plancılar birbirlerinden bağımsız çalıştılar.

1990 ARAZİ-KULLANIS ALTERNATİFLERİNİN
(SEÇENEKLERİN) TANIMLARI

Seçenek No	Temel Form/yapı özellikleri	Plan-formu
1	A3- Yoğun konut B1- İhtisaslaşmış çok sayıda iş-merkezleri (komüniteler-arası iş seyahatleri) C2- İhtisaslaşmış alt-bölgeler	Koridor
2	A2- Gruplaşmış (orta yoğun) konut B1- İhtisaslaşmış çok sayıda iş-merkezleri (komüniteler-arası iş seyahatleri) C1- Bütünleşmiş alt-bölgeler	Yağ-damlası
3 (X)	A1- Az yoğun konut B1- İhtisaslaşmış çok sayıda iş-merkezleri (komüniteler-arası iş seyahatleri) C2- İhtisaslaşmış alt-bölgeler	(Yaygın) Yağ-damlası
4	A1- Az yoğun konut B3- Tek iş-merkezi C2- İhtisaslaşmış alt-bölgeler	Yağ-damlası, Eğilim
5	A3- Yoğun konut B2- Bütünleşmiş çok sayıda iş-merkezleri (komünite-içi iş seyahatleri) C1- Bütünleşmiş alt-bölgeler	Satelit
6	A1- Az yoğun konut B1- İhtisaslaşmış çok sayıda iş-merkezleri (komüniteler-arası iş seyahatleri) C1- Bütünleşmiş alt-bölgeler	Yaygın Yağ-damlası
7 (X)	A2- Gruplaşmış (orta yoğun) konut B1- İhtisaslaşmış çok sayıda iş-merkezleri (komüniteler-arası iş seyahatleri) C2- İhtisaslaşmış alt-bölgeler	Yağ-damlası
8 (X)	A2- Gruplaşmış (orta-yoğun) konut B3- Tek iş-merkezi C2- İhtisaslaşmış alt-bölgeler	Lineer
9	A2- Gruplaşmış (orta yoğun) konut B2- Bütünleşmiş çok sayıda iş-merkezleri (komünite-içi iş seyahatleri) C1- Bütünleşmiş alt-bölgeler	Satelit
10 (X)	A3- Yoğun konut B3- Tek iş-merkezi C2- İhtisaslaşmış alt-bölgeler	Lineer
11	A1- Az yoğun konut B2- Bütünleşmiş çok sayıda iş-merkezleri (komünite-içi iş seyahatleri) C1- Bütünleşmiş alt-bölgeler	Yaygın, Eğilim

(X), (X) 3 ile 7 ve 8 ile 10, çizimde aynı şemada birleştirilmişlerdir.

ELEME SÜRECİ

Çizilen bu ilk 9 şema, Büro içinde bir “ hedef gerçekleştirme testi”ne tabi tutuldu. Her plançı her şemayı ayrı ayrı ele alarak herbir hedefi ne oranda gerçekleştireceğini kestirdi ve bu değerlendirmesini bir puanla belirtti. Şemalar ortaya çıkan puan toplamlarına göre sıraya dizildiler. En yüksek puan alan ilk 6 şema bu ilk elemeye seçildi. İkinci eleme, bu 6 şema üzerinde Büro içi tartışmalar şeklinde ele alındı ve sonunda birbirlerinden form ve yoğunluk açısından açık şekilde farklı 4 şemanın daha ayrıntılı geliştirilmesinde fayda olacağına karar verildi. Bu şemalardan birisi, ilk 6 arasında bulunmayan 11 no’lu “ yaygın ” şema idi. Böylece pratikte, geriye dönülüp, alternatif üretim başka bir yaklaşımla ele alınmış oldu. Bu yaklaşımda alternatif temel değişkenler,

- Plan formu
- Konut yoğunluğu ve
- İşyerlerinin dağıtılmış veya toplanmış olması olarak ele alındı.

Bu değişkenlerin ikinci - kademe alternatif diyebileceğimiz bu 4 şemada görülen değerleri şunlardır :

- Plan formu : Lineer, koridor, satelit, yaygın.
- Konut : Düşük yoğunluk, yüksek yoğunluk.
- İşyerleri : Dağıtılmış işyerleri, tek iş - merkezi.

Bu değişikliklerle, ilk alternatiflere esas olan “ Alt - bölgesel Bütünleşme - ayrışma (=ihtisaslaşma)” boyutu plan - yapma çalışmalarından çıkarılmış oldu.

Üçüncü elemeye ise, yine Büro içi tartışmalar sonunda, bu 4 şemanın ikişer ikişer birleştirilerek bir SATELİT, bir de KORİDOR şema olarak geliştirilmeleri ve bunlara bir de EĞİLİM şemasının eklenmesine karar verildi. Bu sonuncusu, “ plansızlık ” alternatifinin Büro’ya göre geleceğe uzatılması ve doğacak sorunların ortaya konması biçiminde ele alındı.

Dördüncü ve son eleme Nazım Plan Şeması (NPS) kararlarının alınması demek olduğundan, “ yöntem ” bahsinde anlatıldığı gibi, arazi - kullanım, ulaşım ve teknik alt yapı fayda ve maliyetlerinin ayrıntılı olarak kıyaslanmaları amaçlanmıştır. Büro imkânlarının kısıtlılığı karşısında bunun yapılamayacağı anlaşılınca, bu konularda Büro - dışı “ uzman görüşlerini ” alınmasına çalışıldı. Uzmanlardan istenen şemanın tarif edilen form, yoğunluk, merkez yapısı, araziye yerleşme biçimi, konut - işyeri dağılımı gibi özelliklerinden giderek kendi uzmanlık konularındaki fayda ve maliyetler açısından diğer şemalarla kıyaslanması idi. Sonunda bütün uzman değeri-

dirmeleri bir arada incelenerek SATELİT ve KORİDOR planlar arasında bir seçim yapılması düşünülüyordu. Fakat uzmanlar alışageldiklerinden farklı olan böyle bir değerlendirmeyi olanak dışı buldular ve ancak şemaların ulaşım ve alt -yapı projelerinin ayrıntılı olarak hazırlanması halinde kıyaslanmanın mümkün olacağını da ısrar ettiler. Onlara göre ancak " mikro - kıyaslama" mümkündür ; "makro" düzeyde bir kıyaslama anlamsızdı.

Bu durumda, yine Büro - içi bir kıyaslama yöntemi araştırıldı ve uzman değerlendirmelerinin, hatta fayda / maliyet analizlerinin bir " simülasyonu " (benzetmesi, modeli) denebilece bir " Hipotezler Çalışması " na girişildi. Bu çalışmada, hipotetik inceleme veya ölçüm sonuçları bir dizi " önermeler " (hipotezler) şeklinde ifade ediliyor ve her önerme için gerekçeler sıralanıyordu. Her önerme bir başka açıdan bir şemanın diğerlerine üstün olmasının " yüksek olasılık taşıdığını " öneriyordu. Bu yüzden egzersize " yüksek olasılıklı hipotezler çalışması " da denebilir.

Bu değerlendirme sonunda KORİDOR şemanın Nazım Plan Şeması olarak geliştirilmesine karar verildi. Bu şema, ilk 11 şema etabında,

- yoğun konut,
- ihtisaslaşmış çok sayıda iş merkezleri ve
- ihtisaslaşmış alt - bölgeler

özelliklerini, ikinci etapda (4 şema) ise

- yüksek yoğunluklu konut bölgeleri ve
- dağıtılmış iş yerleri

özelliklerini bünyesinde bulunduran şema idi.

e) NAZIM PLAN ŞEMASININ GELİŞTİRİLMESİ

Alternatif plan çalışmaları sonunda Koridor - şemanın " hipotezler çalışması " sonunda gelecek kent modeli olarak seçilmesi 1975 yılında olmuştu. O zamandan 1 / 50.000 ölçekli Nazım Plan Şemasının çizilmesine kadar geçen süre içinde Koridor - şema birtakım doğrulama, tamamlama ve düzeltme işlemlerine tabi tutuldu. Aslında, bu güncelleme işlemleri 1972 - 1973 yıllarından beri yapılmakta idi. Şema 1 / 25.000 ölçekte bir arazi - kullanım / ulaşım bütünlüğü gösteren bir plan haline gelebilmesi için önemli tamamlama işlemlerinden geçmesi gerekiyordu. Bu işlemler özetle şunlardı :

- Arazi - kullanım yapısını en uygun ulaşım ve alt -yapı projelerinin gereken ayrıntıda yapılması,
- Mevcut kentin alt - bölgelerinde görülen servis (mekân standardı) eksik-

liklerinin nasıl giderilebileceğini gösteren bir “ Servis planı ” hazırlanması,

- Koruma, yıkma / yapma, sıhhileştirme, yoğunluk azaltma / çoğaltma gibi “ plan politikası ” kararlarının kent mekânı içinde dağılımını gösteren bir “ politikalar planı ”nın hazırlanması.

Plan geliştirme süreci, Büro’da 1972’ye kadar çok eksik, ondan sonrada hiç bulunmayan kalifiye mühendis bazlı eleman gerektiren ulaşım planı ve alt -yapı planı dışında tamamlanmış sayılabilir. NPS bu eksiklikleri yüzünden, fakat aynı zamanda “ planın esnekliği ” ilkesi gözönüne alınarak, bu etapta bir “ prensipler planı ” (ya da arazi - kullanım stratejileri planı) olarak sunulmuştur. Bu yüzden de, 1 / 25.000 ölçekte hazırlanmış olmasına rağmen, 1 / 50.000 ölçekte bitirilmiştir.

f) UYGULAMA, İZLEME, REVİZYON

NPS’nin tesliminden sonraki etapda esas olarak üç tip faaliyet öngörülmektedir :

- Gelişme bölgelerinin 1 / 5.000 ölçekli uygulamaya dönük planlarının hazırlanması ve uygulamanın plan önerilerine uygun olarak kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi.
- Kent bütünü içindeki ve gelişme bölgelerindeki her çeşit inşaat ve kullanım eğilimlerinin izlenmesi.
- Uygulama, gelişmeler ve yeni yaklaşımlar ışığında planın revize edilmesi ve kent yapısındaki değişimleri, yeni eğilimleri izleyebilmek amacıyla gerekli araştırmaların yeniden yapılması.

ÇALIŞMA PROGRAMI REVİZYONLARI

Yukarıda anahatlarıyla anlatılan çalışma programında iki kez revizyon yapılmıştır :

- 1— Birinci revizyon 1971 yılı başlarında, bilgi - toplama faaliyetinin düşünülen zamanda (71 ortası) bitmeyeceği anlaşılınca yapılmış ve yazılı rapor haline sokulmuştur. Bu değişiklik kısaca, bir yandan bilgi - toplama ve toplu analiz çalışmalarını sürdürmek, öte yandan alternatif şema çalışmalarına başlamak şeklinde idi. 1969’da önerilen ilk programda bilgi - toplama ve toplu analiz çalışmaları bitmeden planlama faaliyetlerinin başlatılması düşünülmüştü. Bu değişiklik Büro’da yeniden iş bölümü yapmayı ve faaliyetlerin zaman içindeki ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini gerektirdi.
- 2— İkinci revizyon ise, 1975 yılında, son etap şemalarının (Koridor, Satelit, Eğilim) ve seçilecek Nazım Plan Şemasının ulaşım ve alt -yapı projelerinin

elde edilemeyeceğinin anlaşılması üzerine yapılmıştır. 1973 yılından beri ulaşım ve alt yapı planlamalarının yapılabileceği umuduyla, ortaya çıkmış olan Koridor şemanın Büro'da bekletilmesinin kent gelişiminin kontrolü açısından büyük zararlar doğuracağı anlaşıldığında, NPS'nin ulaşım / alt - yapı eksikğine rağmen onaya sunulmasının ve bir "Arazi - Kullanış Prensipler Planı" olarak onaylanmasının daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu eksikliklerin, 1 / 5.000 ve 1 / 1.000 ölçekli ayrıntılı planların geliştirilmesine paralel olarak tamamlanmasına çalışılacaktır.

ANKARA ULAŞIM PLANLAMASI ÇALIŞMALARI

ANPB'de ulaşım çalışmaları 1972 yılında durmuş olduğundan, üretilen alternatif gelişme stratejilerinin ulaşım testleri ve bunların kıyaslanması da yoktur. 1990 için belirlenen kent gelişme plan kararları 1977 yılında yeniden başlatılan ulaşım planlaması çalışmaları ile irdelenecektir. Ulaşım planlamasından beklenen kendi sektörel hedefleri içinde bu kararların uygulanabilmesi için gerekli ulaşım stratejilerini araştırıp kentin en iyi işlerliğini sağlayacak alternatif yol ağlarını irdemelek, farklı ulaşım türlerinin bu yol ağındaki servislerini düzenleyecek sistemi kurmak ve ortaya konan arazi kullanış kararlarında rasyonel bir ulaşım hizmeti için yapılması gereken değişiklikleri ve bu değişikliklerin ölçüsünü söylemektir. Bunun için bu çalışmada kent ulaşım sistemini, değişen şartlara uyumlu ve ulaşım yatırımlarına baz olacak şekilde, temsil edecek matematik modeller geliştirilmektedir.. Bu modellerin uygulaması ile kent için, yol ağı, ulaşım sistemi vb. gibi proje programlarını değerlendirmesi ve trafik düzenlemesi ve kontroluyla ilgili tanımlamalar yapılabilecektir. Kentte hareketlerin yakın ve uzak dönemleri için gerektirdiği müdahaleler, bu hareketleri tanıma ve öngörülen hedeflere göre yöneltme isteminin sonucunda oluşacaklardır. 1990 planının gerektirdiği operasyonel ulaşım stratejisi ve buna bağlı alternatif opsiyonları, arazi kullanımındaki talep ve ulaşım ağının arzı arasındaki çeşitlemelere göre kurulan dengelemenin gerekleri olacaklardır.

Kendi başına bir olgu olmayıp, arz ve talep arasında bir servis alan ulaşımının eldeki olanakların en etkin şekilde, minimum maliyet ile optimize edilerek sağlanması gerekir. Böylece toplum hayatı ve kent ekonomisi daha kolay, daha emniyetli, daha rahat hareket etme olanağı ile daha ucuz donanım ve daha iyi bir çevrede oluşurken mevcut ve yeni gelişmeler için yapılan ulaşım önerileri, uygulamalarında yapılabilir, kullanımlarında esnek ve değişen koşullara uyumlu olacaklardır.

Plan kararlarının ulaşım ilişkisini kurarken ve ilişkinin optimum seviyede çözülmesini sağlayacak ulaşım stratejilerini ararken, arazi kullanış dağılımı,

faaliyetlerin miktar ve yoğunlukları eldeki ulaşım olanakları ve kurulabilecek yol ağı alternatifleri, stratejilerin belirlenmesinde rol oynayan ana elemanlardır. Kentin 1990 uzun dönemi için belirlenen kararları ulaşımında belirli bir çerçeve çizecek ve bu çerçeve orta dönem ve eylem projeleri için detaylandırılacaktır.

Staratejik ulaşım modeli ile mevcut kentte oluşan trafik sıkışıklığının giderilmesi için yapılacak kısıtlamaların gerektiği yerler ve kısıtlamanın derecesi belirlenebilecektir.

1990 kent nüfusunun hemen hemen yarısının yaşayacağı yeni yerleşme alanlarındaki karayolu sistemi, özel ulaşım ile toplu ulaşımın türlerini yönlendirecek ve toplu ulaşım için özel bir sistem yaratabilecek (tahsisli yol - otobüs yolu - vs.) şekilde düzenlenecektir.

1990 Ankara'sında öngörülen arazi kullanım kararlarını elde etmek için en önemli araçlardan biri, ulaşım sistemi ve bu sistemin işleyişidir. Kentin batıya yönelişi, ancak burası ile kentin arasında çok sıkı bir ilişkinin kurulabilmesi ile oluşacaktır. Bu ilişkinin frekansı, sürati ve konforu tamamen düzenlenecek ulaşım sistemine bağlıdır ve planlamada ulaşım sektörü tamamen arazi kullanım kararlarını destekleyici ve onların oluşmasında araç olarak kullanılacaktır. Kent ulaşım sisteminin işlerliğinin ötesinde, bu sistemin istenen servis seviyesi için palanlama yapılacaktır. Bu ele alışıta hedefe varmak için bir finansman sınırlaması da yoktur. Sonuçta kentin gelecekteki ulaşım sisteminin belli bir seviyede işleminin toplam maliyeti ortaya konacak, uygulamadaki etaplama ve olanaklarla ilgili kararlar uygulayıcıya bırakılacaktır.

ANPB arazi Kullanış - Ulaşım Planlaması aşağıdaki çalışma etaplarını içermektedir :

- a) Eldeki toplanan bilginin analizi ve değerlendirilmesi.
- b) Ulaşım modeli kalibrasyonu.,
- c) Ulaşım modelinin 1990 Ankara arazi kullanım gelişme stratejisine uygulanması ve öneri ulaşım ağının testi.
- d) Ulaşım testi ile beliren sistemdeki dar boğazların çözümü, sistemin geliştirilmesi alternatifler yaratılması.
- e) Alternatiflerin ve öngörülen ulaşım politikalarının irdelenmesi.
- f) 1990 için elde edilen ulaşım stratejisinde detayda ulaşım sistemlerinin işleyişiyle yerel çalışmalarla uygulama projelerinin tanımlanması.

1990 GELİŞME STRATEJİSİNİN ANA ÇİZGİLERİ

Nazım Planda şu genel hedefler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır:

- İlk yatırım ve günlük işleyiş maliyeti açısından ekonomik bir fiziki yapı elde etmek.
- Sağlam bir ekonomik yapı: Hizmet üretim dengesinin sağlanması.
- Sağlam bir sosyal yapı: Tüm kamu hizmetlerinin kent içinde eşit dağılımının sağlanması, bugünkü ikili - kent yapısının mümkün olduğunca giderilmesi.
- İyi bir fiziki yaşama çevresi: Konut, işyeri, merkez ve dinlenme alanlarının mekân standartları ve çevre koşulları açısından insanca yaşanabilecek, düzenli ve çevre kirliliğinden arınmış durumda olması.
- Kent - doğa ilişkisinin insan yaşamını zenginleştirecek yönde düzenlenmesi: Kent alanlarında kıra erişiminin kolay ve kısa olması, doğal alanların(yeşillerin, hayvan habitatlarının, arkeoloji alanlarının vs.) korunması. Kent nüfusuna yetecek metropoliten, kentsel ve mahalli yeşil açık alanların sağlanması.

Bu hedeflerin aşağıdaki hedefleri taşıyan bir fiziki yapı ile sağlanabileceği ortaya konmuştur:

- Mevcut ulaşım altyapısının ve teknik altyapıyı (su, kanal, enerji vs.) maksimum kullanan, yeni yatırımı en aza indiren;
- Kent - içi ulaşımında toplu taşımının ağırlık taşıdığı;
- Yerleşme yapısı ile doğa alanlarının birbirinin içine girdiği, ikisi arasında uzun kesişme yüzeylerinin elde edilebildiği bir fiziki yapı. Doğal olarak aynı zamanda şu uygulama şartlarının da sağlanması gerekmektedir:

a) Seçilecek Nazım Plan makroformunun uygulama/ gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması gerekir; bu ise, halihazır gelişme eğilimine zıt düşmeyen, tersine bu eğilimi organize etme imkânını doğuran bir makro - formun seçilmesiyle mümkündür.

b) Yetkili kamu kurumlarının önerilen gelişme alanlarının yerleşmeye açılmasını sağlayacak bir genel tutum içinde bulunmaları şarttır. Bu konuda özel önem taşıyan bir husus, yerleşme için gerekli alanların kamu eline geçirilmesi için gerekli önlemlerin alınmasıdır. Aynı şekilde, kentin bugünkü ikili yapısını kaldırma gayretlerinin en önemli bir görüntüsü olan konut talebinin düşük gelirli için kamu eliyle sağlanmasının tedbirlerini almak gerekecektir.

Yukarıda özellikleri ve "a" maddesindeki uygulama şartını en iyi biçimde "KORİDOR"şemanın karşıladığı Büronun yaptığı değerlendirme ve kıyaslama çalışmaları sonunda açıklığa kavuşmuştur. Bu şema:

1 — Kent - içi ulaşımın kamu eliyle işletilecek bir hızlı ve yüksek kapasiteli kitle - taşım sistemi ile yapılmasını en çok kolaylaştıracak, hatta becerikli

bir idarenin elinde bunu kârlı bir girişim haline sokacaktır. Çünkü seyahatler belli koridorlar boyunca yoğunlaşacak, bu koridorlarda müşteri yoğunluğu maksimum olacak, kitle taşınımı özel oto karşısında gerçek bir alternatif haline gelebilecektir. Yaygın bir dairesel şemalarda bu mümkün değildir.

2 — Mevcut şehirlerarası yollar boyunca gelişecek bir KORİDOR şema mevcut altyapıyı kapasitesine kadar kullanan ve yeni alt - yapı yatırımını en azda tutan bir gelişme sağlanacaktır.

3 — Su, kanalizasyon gibi teknik alt - yapıda da, mahalli dağıtıcılar kısa olacağından ekonomik bir işletme sağlanacaktır.

4 — KORİDOR şema açık doğa alanlarını kent içine kadar sokarak ve kent - doğa arakesitini uzatıp yerleşme kitlesini incelterek açık alanlara kentin her yerinden erişmeyi en çok kolaylaştıracak şemadır.

5 — Şehirlerarası yollar boyunca düzenli gelişme öneren KORİDOR şema, bu alanlarda halen yoğun biçimde mevcut olan sanayi, konut ve kamusal kurum yerleşme taleplerini organize etme ihtimalini arttırmaktadır. Bu eğilimi inkâr edip yasaklayan ve başka yönlere yerleşme öneren bir şema uygulamada çok büyük zorluklarla karşılaşır. Seçilen Nazım Plan Şemasının özellikleri ana hatlarıyla bunlardır.

Daha spesifik özellikler veya hedefler ise şöyle özetlenebilir:

a) Nüfus ve işgücü yapısı: Yüksek göç oranı kabul edilmiştir. Buna göre hedef yılı (1990) toplam kent nüfusu 3.6 milyon alınmıştır. İşgücünün sektörlere dağılımında imalat işgücü oranı yükseltilmiş, hizmet işgücü oranı ise azaltılmış, böylece bugün hizmetlerde görülen fezlalık törpülenmiş ve bu iki sektör arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır.

b) Mahalli ve kentsel servislerin mekân standartları yapılan geniş kapsamlı bir çalışma ile tesbit edilmiştir. Standartların tesbitinde ve kent içi dağılımında uygarlık düzeyinin yükseltilmesi ve eşitlenmesi ilkeleri gözetilmiştir.

c) Yoğunluk ve arazi - kullanım stokları birbirine bağlı kavramlardır. Yoğunluk yükseldikçe yerleşme için gerekli alan azalır ve bir arazi ekonomisi sağlanır. Fakat yüksek yoğunluğun servis ve çevre, standartları ve insan sağlığı üzerinde, belli bir dizayn kalitesi sağlanmadığı takdirde, olumsuz etkileri vardır. Bu gibi faktörlerin tartışılması sonucunda, ANPB maksimum brüt konut yoğunluğunu yeni planlama alanlarında 250 - 300 k/ha almıştır. Fakat mevcut kent alanı içinde yoğunluklar en iyi ihtimalle bugünkü düzeyde tutulabilecektir. Bu alan için servis planında dondurulan

yoğunluklar 70 - 950 k/ha.arasında değişmektedir. Bu yoğunluğun doğurduğu kentsel arazi talebi 1990 için mevcut kent ve gelişme alanları toplamı olarak 40.000 ha.kadardır. Yani, 1970 yerleşme alanı olan 13.000 ha'a 27.000 ha, bir başka deyişle iki Ankara daha eklenmektedir.

2. BÖLÜM

PLANLAMA - UYGULAMA SORUNLARI

GENEL

Türkiye'de İmar Planı yapımı özellikle 1957 tarihli İmar Yasası ile kurumsallaştırılmış ve eki yönetmeliklerle planlamanın çerçevesi ve kapsamı belirlenmeye çalışmıştır. Ancak Kentlerin belirli bir plan döneminde (20 yıl) alacağı fiziki şeklini belirleyen İmar Planının kentlerdeki dinamik gelişme süresine cevap vermediği ve statik belgeler halinde kaldıkları kısa zamanda anlaşılmıştır. Bu yaklaşımın sakıncaları ve uygulamada çıkan sorunlar plan üreten kurumlar, üniversite ve meslek çevreleri tarafından uzun yıllardır tartışılmakta ve karar mekanizması etkilenmeye çalışılmaktadır. Büyük kentlerde somut olarak yaşam sorunları ve fiziki gelişme bozuklukları gerçekte ülkesel sosyal ve ekonomik yapı ile kuvvetli bir bağımlılık içindedir. Dolayısı ile genelde ülke seviyesinden başlayarak özelde kentlere ve kırsal alana kadar uzanan kapsamlı bir planlı kalkınma süreci etkili olarak kurulamadıkça kent planlamasından beklenen faydaları çoğaltmak olanaksızdır.

NAZIM PLAN BÜROLARININ YETKİLERİ

Milli Güvenlik Kurulu'nun 30.6.1965 gün ve 86 sayılı kararına dayanılarak hazırlanan Bakanlar Kurulu Kararnamesinde (1) İmar ve İskân Bakanlağı'nın derektifi altında İller Bankasına bağlı olarak kurulan İstanbul, Ankara ve İzmir Bürolarına Nazım Plan "Hazırlama Sorumluluğu", İmar ve İskân Bakanlağı'na ise "bu planların Belediyelerce aynen uygulanmasını sağlayacak" hukuki çerçevenin hazırlanması sorumluluğu yüklenmiştir. Bu kararnamede Nazım Plan Bürolarına verilen görev doğaldır ki genel çizgisi içinde tanımlanmıştır. Bu görevin hangi boyutlarda ele alınacağı, plan hazırlama yöntemi ve planlama ilkelerinin belirlenmesi ve bu görev için örgütlenme biçimi bir taraftan plancıların ve bürolürün diğer taraftan İmar ve İskân Bakanlağı'nın tutum ve anlayışlarına bağlı olmaktadır. Böyle olunca Nazım Plan Bürolarının etkinlikleri bir ölçüde azalmaktadır.

Nazım Plan Bürolarının önemli bir görevi de kentin dinamik gelişme süreci içinde kısa vadeli, acil kararları ve gelişmeleri, uzun vadeli makro stratejiler

ile tutarlılık ve uyum sağlayacak şekilde yönlendirmek ve bu konularda Bakanlığa danışmanlık yapmak olmaktadır. Ancak Nazım Plan Bürolarının acil sorunlar ve müracaatlar hakkındaki görüşlerinin bütünü ile uygulamaya aktarılmadığı ve çeşitli bürokrasi kademelerinde saptamalara uğradığı da söylenebilir.

METROPOLİTEN PLANLAMADA YASAL ÇERÇEVE VE SORUNLARI

Yaklaşık 10 yıldır Ülkemizde metropoliten planlama yapmakla görevlendirilmiş Nazım Plan Büroları çalışmaktadır. Ancak bugüne kadar Metropoliten Planlamayı yönlendirecek, yetki sınırlarını belirleyecek yeterli yasal ve örgütsel yapı oluşturulmamıştır.

— İmar ve İskân Bakanlığı'nın (İ. İ. B.) kuruluş yasasında (7116 sayılı / 1958 tarihli) İ. İ. B.'nin görevleri arasında Metropoliten planlamadan söz edilmemektedir.

— Metropoliten imar planı kavramı ilk defa 1972'de imar yasasının 26. maddesinde (1605 sayılı yasa ile) yapılan değişiklikle yasa da yer almıştır.

İmar Yasası'nın 26 / b maddesine göre "İ. İ. B.'i lüzumlu gördüğü hallerde, .. birden fazla Belediyeyi ilgilendiren Metropoliten İmar Planlarını ilgili belediyelerin veya diğer idarelerin bu yolda kararlarına lüzum kalmaksızın yapmaya ve yaptırmaya yetkili kılınmıştır. Aynı yasanın 29 / 2 maddesinde "birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar planlarının hazırlanmasında ve kabulünde ayrıca Belediye Meclislerinden karar alınmasına lüzum olmadığı" belirtilmiştir.

— İmar Yasası'na 1605 ile getirilen Ek 7 ve 8. maddeleri uyarınca hazırlanan ve aynı adla anılan 1975 tarihli yönetmeliğe göre "Metropoliten Alan Sınırlarının" saptanması ve onanması yetkisi İmar ve İskân Bakanlığı'na verilmiştir. Bu yetki ile İmar ve İskân Bakanlığı gerekli görürse birçok belediyenin ve kırsal alandaki yerleşmeleri de içine alan (fakat il sınırlarını aşmayan) Metropoliten alanlar saptayabilmektedir. (Nitekim Ankara Metropoliten Alan Sınırı 1975'de onaylanmıştır.) Bu sınırlar içinde yaklaşık 2500 Km².lik bir alan bulunmaktadır. Böyle olunca Metropoliten alanlar nüfus ve alan olarak alt bölge ölçeğinde büyüklüklere varabilmektedir. Böylesine geniş alanlarda planlama ve uygulamanın kontrolünü yüklenen İ. İ. B.'nin bugünkü örgüt yapısı içinde (Nazım Plan Büroları, İl İmar Müdürlükleri gibi) yeterli bir hizmet yapabildiği savunulamaz.

Yasadaki ifadelerden "Metropoliten Plan"lamanın bir Bakanlık işlemi olduğu anlaşılmaktadır. Bakanlığın kendi yaptığı bir işlem hakkında "onay vermesi"

söz konusu olamayacağı bunun ancak “kabul” veya “karar” olması gerektiği kamu hukukçuları tarafından ifade edilmektedir.

— İmar Yasası'nın 27. maddesine göre İmar Planları Nazım Plan ve tatbikat planları olarak ikiye ayrıldığına göre, aynı esasların Metropoliten planlar içinde geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu esası kabul ettiğimizde Metropoliten İmar Planı kapsamında Nazım Plan ve Tatbikat planlarının da Bakanlıkça hazırlanacağı anlaşılmaktadır. İşte burada sorunlar çıkması kaçınılmazdır. Çünkü imar planı yapma, özellikle tatbikat planlarını hazırlama ve bunlara göre imar planlarını yapma görevi (imar yasasına göre) Belediyelere aittir. Metropoliten planların nasıl bir “program”lamaya göre uygulanacağı, Bakanlığın iradesi ile oluşan ve kabul edilen planların gerçekleştirilmesinde Belediyelerin nasıl bir yol izleyecekleri kanunda gösterilmemiştir.

6785 sayılı imar yasasında imar programlarının yapılması ve kabulü Belediye Meclislerine bırakılmıştır. Oysa 1972'de 1605 sayılı kanun ile yapılan bir değişiklik ile yasanın 30. maddede eskiden olmayan bir kural getirilmiştir. İmar programının kesinleşmesi için Bakanlık onayı şart koşulmuştur. Diğer bir deyimle imar programının kesinleşmesi idari vesayet denetimi altına alınmıştır. Buna göre (30. maddede ifade edildiği üzere) Belediyeler Bakanlığın mütalaasına ödenek koymak zorunda kalmaktadır. Gerçekte ise imar programı da bütçe hazırlamada Belediyelerin kendi işleridir.

Metropoliten imar planlarını uygulaması için Belediyeler program yapmaya, bütçelerine bu iş için gerekli ödenekleri koymaya zorlanabilir mi? Böyle bir işlem Anayasa'da ve Belediye Kanunu'nda öngörülen yerel yönetimlerin özerkliği kavramları ile ne denli çelişkiler taşıyabilir. Bu konuların açıkça tartışılması ve yasal tedbirlerin süratle getirilmesi zorunludur.

Henüz birçok belediyeyi içine alan bir Metropoliten plan uygulamaya konulmadığı için (bir bütünlük içinde) bu konularda çıkacak sorunları yeterli derecede bilemiyoruz. Ancak çeşitli sorunların çıkması kaçınılmaz görünmektedir.

1972'de 1605 ile İmar Yasasında getirilen değişikliklere göre bir uygulama yönetmeliği hazırlanmadığına göre, bu konular enine boyuna düşünülmeli, yerel yönetimlerin özerklikleri gözönünde tutulmalı ve Metropoliten alanlarda planlama ve uygulama bütünlüğünü sağlayacak bir örgütlenmeye gidilmelidir.

ANPB'NİN TUTUMU VE UYGULAMADAKİ ETKİLERİ

Ülkemizde uygulanan geleneksel İmar Planı yapımı ve sonuçlarını değerlendiren ANPB kendi çalışma programı ve planlama yöntemini saptarken belirli

temel ilkeler doğrultusunda hareket etmiştir.

Bu temel ilkelerin en önemlilerinden ikisi ;

- planlamada kentin fiziki yapısıyla ekonomik ve sosyal yapısının birbirinden ayrı düşünülemediği ve geniş kapsamlı planlamanın gerekliliği,
- planlama - uygulama bütünlüğünü sağlamak ve aktif planlama yönteminin uygulanması.

ANPB, planlama faaliyetlerinin toplum yararına yürütülmesi için ; devamlı olmasını, ekonomik ve sosyal yapı ile bütün olarak ele alınmasını, kent topraklarının toplumun bütün kesimleri tarafından kullanılması ve kent toprakları üzerindeki spekülasyon çıkarların mümkün olduğu kadar önlenmesini, planlama ve uygulamadan doğan değer artışlarının kamuya dönmesini, planlamanın çeşitli disiplinlerden oluşan uzmanlaşmış kadro ile sürdürülmesini, planlama örgütünün politik ve ekonomik baskılardan arınmış olarak çalışmasının gerekli olduğunu savunmuştur. İşte bu anlayış içinde bir planlama yaklaşımında plan hazırlama yanında nazım plan bürolarının temel görevlerinden biri planlama - uygulama bütünlüğüne inanarak tavırlarını saptamaları ve bir plan kararının kavramsal olarak ortaya çıkışından arazide uygulanmasına kadar bütün safhalarda aktif olarak rol oynaması, uygulamada taraf olan bütün kuruluş ve kişileri uyarması, biraraya getirmesi, yürütücü ve örgütleyici olması gerekmektedir.

Aktif planlama özellikle eşgüdüm yokluğu bilinen ülkemizde çok önem taşımaktadır. Özellikle Metropolitan Alanlarda planlama alanına birçok kentsel kırsal belediye ve geniş alanlar girdiğinden gerek yerel yönetimler gerekse bu alanlarda alt yapı ve hizmetlerden sorumlu kamu kuruluşları arasında eşgüdümün sağlanması ise bugünkü yasal ve örgütsel çerçevede ancak kişisel gayretlere bağlı kalmaktadır. Oysa planlama ve uygulama bütünlüğünü gerçekleştirmek için Metropolitan ölçekte etkin bir örgütlenmeye ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Aktif planlama çerçevesinde ANPB'nin etkin olarak yürüttüğü bir görev de kısa vadeli, acil, mikro ölçekteki kararları ve gelişmeleri makro gelişim stratejileri ile mümkün olduğu kadar uyumlu ve çelişkisiz bir biçimde yönlendirmek olmuştur.

Uzun vadeli makro plan yapısını geliştirirken kentin dinamik gelişimini engellemek, baltalayıcı tavırlardan kaçınmak gerçekte çok zor bir iştir. Bu zor iş ancak bir yandan kısa sürede makro gelişim stratejisine varmak, öte yandan bu stratejinin gerçekleşmesinde yatırımcı ve karar oluşturucu bütün kurum ve grupların seçilen stratejiyi desteklemelerini sağlamakla mümkündür. Kentin geleceğini oluştururken bugünkü yönlendirici güçleri ve oluşum-

ları dikkatle, yakından izlemek ve gerekli müdahaleleri yapmak gerekir. ANPB'nin kuruluşundan bu yana yürüttüğü çalışmasında bu anlamda müdahaleleri açıkça izlenebilir. Aktif planlama yaklaşımı beraberinde "Aksiyon Planları" yapma yükümlülüğünü de getirmektedir. Geniş kapsamlı plan çalışmasına paralel olarak makro gelişme stratejisinin gerçekleşmesini yönlendirecek, Kentsel gelişmeye ivme kazandıracak konularda "Aksiyon Plan" lar devreye girmektedir. İşte devamlı ve yerinde planlamanın dinamikliği ve gelişmenin denetimini sağlamada çok önemli bir avantaj bu aksiyon planları ile ortaya çıkmaktadır. Aksiyon planlarının hazırlanmasında uzun vadeli gelişme stratejisinin verilerini girdi olarak kullanmak ve bilahare aksiyon planlar ile gelişme stratejisinde kazanılanlar değerlendirilmek durumundadır.

Bu anlayış çerçevesinde ANPB'nin girişimlerini önce ana hatları ile belirlemek ve daha sonra uygulama - karar projelerini özetlemek istiyoruz :

1 — Konut ve sanayi alanlarının yer seçimi ve kamulaştırmasının kentsel gelişmeyi yönlendirici nitelikleri değerlendirilerek planlama kararından kamulaştırma kararına ve arazilerin kamulaştırmasına kadar, ANPB tespit ettiği politikalarından sapma yapmamaya ve taviz vermemeye çalışmış ve bir ölçüde başarılı olmuştur. (Örnek olarak Osmaniye Sanayi Bölgesi verilebilir).

2 — Ankara'nın sosyal yapısı içinde büyük ağırlık taşıyan Düşük Gelirli Ailelere Konut Alanı açılmasının ancak kamu eli ile olabileceği araştırmalara göre kesindir. Organize (kooperatifler halinde) talep yaratamayan ve çoğunlukla kredi olanakları olmayan kentli nüfus ancak kamu eli ile donatılmış (alt yapı) ve üretilmiş konut alanlarında yerleştirilebilirse düzenli konut gelişmeleri beklenebilir. Bu amaçla ANPB, Bakanlığın ve yerel yönetimin (Ankara Belediyesi) konut alanı açma girişimlerini desteklemiş ve bu konuda olumlu görüşleri ve aktif katkılarını ilgililere iletmıştır.

— 775 sayılı gecekondü yasası kapsamında konut alanları (düşük gelirlilere) açmak için Bakanlığın ilgili bölümleri (Mesken Genel Müdürlüğü) ile işbirliği yapılarak gelişme alanlarında yer seçilmiş, Bakanlıkça onanmış ve kamulaştırma safhasına geçilmiştir. (Planlama - Uygulama karar ve projeleri içinde açıklandığı gibi)

3 — Özellikle orta gelirli memur kooperatiflerinin, plan kararlarına uygun alanlarda yerleşmelerini sağlamak ve kamu eli ile alan açmak için ANPB'nin girişimi ile kooperatifler biraraya getirilmiş, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nce kamulaştırma yapılması kararlaştırılmıştır. Kooperatifler bu girişim üzerine örgütlenmişler, birlik kurma yoluna gitmişler ve Bakanlığı desteklemişlerdir. Ancak Arsa Ofisi'ne yeterli mali kaynaklar bulunamadığı için, bu girişim

yasal süre içinde sonuçlandırılmamıştır. Gerek kooperatiflerin Bakanlığın arsa temini için öncülük etmesine gösterdiği güveni sarsmamak, gerekse bu gelişme bölgesinde aşırı spekülasyonları önlemek için bu girişim Bakanlıkça tekrar ele alınmalıdır.

4 — Orta ve orta - üst gelir gruplarından oluşan konut kooperatiflerinin planlama - uygulama bütünlüğünü gözönünde tutan bir yaklaşım benimsemeleri, kooperatif yerleşme alanlarında parselasyonun önlenecek toplu üretim yapma teknik ve idari örgütlenmeyi, uygulamanın öz kaynakları ve kredileri ile tutarlı olarak etaplama teşvik edilmektedir. Bu konularda Bakanlığın onay sürecinde aranması gereken koşullar belirlenmiş ve uygulamada geçerlilik kazanmaya başlamıştır.

Bilindiği gibi günümüzde çeşitli kamu kuruluşları ve bankalar konut kredisi vermekte ve bu krediler ayrı ayrı kuruluşlar tarafından değişik şartlarla uygulama alanına veya konut piyasasına yatırılmaktadır. Çalışan kesimin büyük kısmına hitabeden SSK, Konut Kredisini en çok dağıtan bir sosyal güvenlik kurumudur. Ancak konut kredisi olarak dağıtılan milyarlık tasarrufların iyi kullanıldığı veya kalite ve kantite olarak konut üretiminin yeterli olduğu söylenemez. Öncelikle kentlerde konut için arsa payları çok yükselmiş durumdadır ve kredileri kullanan konut üreticileri küçük üretim yapısı içinde piyasa koşullarındaki aşırı değişimlere bağlı olarak çalıştıklarından üretim çok pahalı ve geç olmaktadır. Taleplerin ve üretimin örgütlenmesi özellikle kamu kaynaklarının etkin olarak kullanımı bakımından büyük önem taşımaktadır. Konut politikasının belirsizliği gerçekte üretimindeki yetersizliğin temeli olmaktadır. Kamu sektörünün ve dağıtık kredi kurumlarının örgütlenmesi kentsel arsa ve konut üretimine etkin olarak girmesi bugünkü belirsizlikleri azaltmak ve üretimi güçlendirmek açısından zorunlu görülmektedir.

— Son zamanlarda yürürlüğe konulan “Ferdî Konut Kredisi” sisteminin toplu girişimleri caydırıcı, kredilerin kullanımını verimsizleştirici, kaynak kaybına neden olucu özellikleri vakit geçirmeden değerlendirilmeli ve kooperatiflerin toplu mülkiyet esasına dönük girişimlerini özendirici, destekleyici “Toplu Konut Kredi Sistemi” getirilmelidir. Konut kredilerinden en verimli şekilde yararlanabilmek, yatırım / üretim ilişkisi yönünden rasyonel sonuçlar alabilmek için, kamu eli ile toplu konut üretimi (özellikle kiralık konut) öncelikle benimsenmelidir ve gerçekleştirilmelidir.

Devletin kredi kurumlarının ve devlet bankalarının toplu konut üretimini destekleyici ortak bir kredi politikası çerçevesinde toplanması sağlanmalıdır.

— ANPB konut kredilerin talep ve üretim safhasında örgütlenmesini ve

kaynaklarının doğru kullanımını teşvik edebilmek için ; en önemli aracın kamu eli ile kentsel arsa üretimi olduğunu ve bunun planlama - uygulama bütünlüğündeki yerini savunmaktadır. Dolayısıyla özellikle SSKgibi büyük çapta kredi dağıtan kurumların kentsel arsa stoku yapmalarını, hitap ettiği sosyal grupların konut üretimine uygun yerleşme planlaması, projelendirme ve alt - yapı uyulaması yapılarak kentsel arsa halinde kullanıma açılmasını teşvik etmektedir.

Ancak plan hazırlama ve danışmanlık görevi olan Nazım Plan Bürolarının, kamu kuruluşlarını arsa stokuna teşvik etmesi uygulamayı etkilemek için sınırlı bir çabadır. Kaynak kullanımı açısından kendi politika ve programları olan kamu kredi kurumlarını arsa ve konut üretimine sevk etmek karar vericilerin seçmeleri ile ilişkilidir ve belirli bir Arsa - Konut politikasına bağlı olarak tutarlılık göstermemektedir.

Yeterli arazi ve konut politikalarının geliştirilemediği bir ortamda, Nazım Plan Bürolarının uygulamayı etkilemeleri ancak kamu elinde arazi stokunun arttırma, kamulaştırmanın doğru olarak kullanımı, özel yerleşme taleplerini yönlendirme seviyesinde kalmaktadır. Ancak bunlar da kamu politikalarının oluşumunda yardımcı olacak niteliktedir.

PLANLAMA VE UYGULAMA KARAR PROJELERİ

ANPB tarafından kentsel gelişmenin dinamiğine uygun olarak ve öngördüğü gelişme stratejisi ile uyum gösteren alanlarda gerek özel ve kamu kesiminden gelen önerileri değerlendirilmiş, gerekse kamu kesiminin gelişme alanlarında konut ve işyerleri için arsa stoku yapmaları kuvvetle teşvik edilmiştir.

ANPB'nin planlama - bütünlüğünü gerçekleştirmek amacı ile plan kararlarına uygun olarak kabul ettiği, plan kararı ürettiği büyük projelerin özeti aşağıda verilmektedir :

A) ANPB'NİN PLAN KARARLARINA UYGUN KAMULAŞTIRILMASI GERÇEKLEŞMİŞ VE KISMEN UYGULAMA SAFHASINDAKİ GECEKONDU ÖNLEME BÖLGELERİ

1. Sincan Gecekondu Önleme Bölgeleri (GÖB)
2. Tuzluca Yır GÖB
3. Aktepe GÖB
4. Solfasol - Yıldıztepe - Güneşevler GÖB
5. Karapürçek - Ulubey - Solfasol GÖB

Yukarıda kısa açıklama verilen 5 adet Gecekondu Önleme Bölgesinde toplam olarak 1314 hektarlık arazi stoku bulunmakta ve toplam olarak planlanan

ünite adedi yaklaşık 50.000'i bulmaktadır. Tüm bölgelerde planlanan konut alanlarındaki toplam nüfus kapasitesi 250 bini bulmaktadır.

İmar ve İskan Bakanlığı tarafından kamulaştırılması gerçekleştirilmiş kısmen uygulama safhasındaki bu bölgelerden başka Macun yöresinde Ankara Blediyesi'nin Batı Kent girişimi için de yaklaşık 185 hektarlık bir alan Gecekonu Önleme Bölgesi olarak kamulaştırılmış, Sincan yakınında yaklaşık 350 hektarlık bir alanın yeni Gecekonu Önleme Bölgesi olarak kamulaştırılması sürdürülmektedir. Bütün bu bölgeleri düşündüğümüzde toplam olarak 1850 hektar gibi çok önemli miktarda bir kentsel alanın Bakanlıkça veya Belediyelere devredilerek kamu eli ile düşük gelirli nüfusun ihtiyaçlarına göre arzedilmesi olanağı bulunmaktadır.

B) ANPB TARAFINDAN PLAN KARARI ALINMIŞ, BAKANLIKÇA ONANMIŞ KAMULAŞTIRMA SAFHASINDAKİ KONUT VE SANAYİ ALANLARI

Bu alanlar da Nazım Plan gelişme stratejisini gerçekleştirmede önemli yer tutmaktadır. Bunların büyük kısmının arsa stokunun kamu kurumlarınca yapılacağı, uygulamasının ise kamu ve kooperatifler eli ile olacağı tasarlanmaktadır.

- 6 . Ankara Sanayi Bölgesi
- 7 . Sincan - Etimesgut Yeni GÖB
- 8 . Sincan - Etimesgut Ucuz Konut Alanı
- 9 . Karakusunlar Sosyal Konut ve Kamu Servisleri Alanı
- 10 . Dikmen Konut Bölgesi
- 11 . Çayyolu Kooperatifler Konut Bölgesi
- 12 . Ergazi Ucuz Konut Alanı : Batıkent
- 13 . S. S. K. Konut Kooperatifleri Alanı - Sincan

Bu bölümde açıklanan 8 adet projenin kapsadığı toplam 3983 hektar alanda yaklaşık 650 bin nüfusun barınacağı konut ve 30 bin kişinin çalışacağı iş alanları kamu eli ile temin edilebilecektir. Bu projeler Batı Koridorunda öngörülen gelişmelerin yaklaşık % 90'ını kapsamaktadır.

C) ANPB TARAFINDAN PLAN KARARI VERİLMİŞ KAMU MÜLKİYETİNDEKİ ALANLARDA KURUMSAL KULLANIŞ PROJELERİ

- 14 . Kültür Merkezi
- 15 . Ankara Yeni Toptancı Hali
- 16 . İkinci Bakanlıklar Sitesi
- 17 . TRT Sitesi

- 18 . Beytepe İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
- 19 . Beytepe Spor Akademisi
- 20 . Beytepe Nükleer Araştırma Merkezi
- 21 . Ankara Müh - Mimarlık Akademisi Yeri - Beytepe
- 22 . Siyasal Bilgiler Fakültesi Yeri - Gölbaşı
- 23 . SSK İdari ve Sağlık Tesisleri Alanı
- 24 . Orman Genel Müdürlüğü İdari Tesisleri Alanı
- 25 . SSBYB Kanser Araştırma Merkezi
- 26 . DDY Güvercinlik Marşandiz Garı
- 27 . Ulusal Anıtsal Park
- 28 . AOÇ Tarım Fuarı
- 29 . Ankara Merkezi Teshin Santralleri

D) ANPB TARAFINDAN PLAN KARARI VERİLMİŞ, BAKANLIKÇA ONANMIŞ KAMULAŞTIRILACAK KURUMSAL KULLANIŞ PROJE- LERİ

- 30 . Kamu Kuruluşları Alanı - Eskişehir Yolu
- 31 . Ankara Üniversitesi Alanı - Etimesgut
- 32 . Büyük Spor Tesisleri Alanı - Etimesgut

E) PLAN KARARI VERİLMİŞ - UYGULAMA SAFHASINDAKİ KO- NUT VE SANAYİ KOOPERATİF PROJELERİ

Bu başlık altında yer alan kooperatifler eli ile 365 hektarı konut alanında yaklaşık 75.000 nüfus yerleşebilecek, 163 hektar çalışma alanında yaklaşık 11.700 kişiye istihdam sağlanabilecektir. (Proje No 33 - 41)

Yukarıda 5 bölümde özetlenen planlama ve uygulama karar ve projeleri kapsamında

6247 ha. Konut alanı yaklaşık 1,1 Milyon nüfusa barınma,

957 ha. Çalışma Alanı yaklaşık 55 bin kişiye istihdam

1132 ha. Kamu Kuruluşları Alanı yaklaşık 50 bin kişiye istihdam

1320 ha. Yüksek Eğilim Alanı yaklaşık 100 bin öğrenciye eğitim olanağı verecek kullanma alanları yer almaktadır.

Bu projeler ile ANPB tarafından Ankara kentsel gelişme stratejisinde öngörülen Konut Alanlarının yaklaşık % 63'ü, Sanayi alanlarının % 30'u, Depolama'da % 15'i Kurumsal kullanışlarda % 40'ı, Sağlık'ta % 80'i, Yüksek Eğitimde % 100'ü, Büyük yeşil ve açık alanlarda % 40'ı gerçekleştirilecektir. Plan kararı getirilmiş Konut Alanlarının 2750 ha'ı kamu elinde olup, diğer kamulaştırma girişimleri olumlu sonuçlandığı takdirde bugüne kadar karar

verilmiş Konut alanlarının yaklaşık % 90'ı Kamu eli ile Konut üretimine açılacaktır. Kurumsal alanların (idari + eğitim + sağlık) ise halen yaklaşık % 70'i kamu elindedir.

PLANLAMA - UYGULAMA BÜTÜNLÜĞÜ İÇİN ÖRGÜTLENME VE PROGRAMLAMANIN ÖNEMİ

Daha önceki bölümlerde kısaca değinildiği gibi ANPB, çalışma programı ve planlama yöntemini saptarken ve planlamanın devamı süresince benimsediği temel ilkelerden biri olan planlama - uygulama bütünlüğünü sağlama yönünde çalışmaktadır. Ancak bu konu Metropolitan ölçekte yasal ve idari örgütlenme ile bağımlıdır.

Nazım planların safha safha (etaplar halinde) gerçekleşmesini sağlamak için bir zaman ve yatırım etaplamasını içeren PROGRAMLAMA gereklidir. Ancak yatırımcı kamu kuruluşlarının ve Belediyelerin kısa ve orta vadeli yatırım kaynakları bilinemedikçe, Programlama - Bütçeleme yapılamaz. Programlama - Bütçeleme, Sosyo - Ekonomik ve fizik plan hedeflerinin ışığında Kentsel Gelişme Etaplarını optimal zaman aralıkları ile (4 ile 5'er yıllık) saptamayı amaçlamaktadır. Programlar uzun süreli planlar ile münferit projeler arasında bütünleşme ve uyuma araç olma, sosyal sahaları test etme, idari kontrol sağlama, geleceğe dönük planlamada istikrar getirme, uzun ve kısa vadeli konuları ayırarak planlamaya esneklik getirme gibi amaçlar taşır. Kısaca PROGRAMLAMA planların kaynaklar ile tutarlı olarak uygulanmasını yönlendirici, izleyici, denetleyici bir araçtır ve uygulamadaki kuruluşlar ile plancılar arasında işbirliği ve örgütlenmeyi gerektirir.

Bugünkü durumda büyük kentlerin Nazım Planlarını hazırlama görevi Bakanlığa bağlı bürolarca yürütülmekte, mücavir alan dışındaki müracaatlar İl İmar Müdürlükleri kanalı ile ve Nazım Plan Bürolarının görüşleri alınarak Bakanlıkça karşılanmaktadır. Buna karşılık Belediyeler ve bağlı İmar Müdürlükleri kent içi ve yakınındaki (mücavir alan içi) alanlarda uygulamadan doğrudan (Bakanlık onayı gerekmesine rağmen) sorumlu bulunmaktadır. Diğer taraftan Belediyelerin bugünkü yetki sınırları dışında (mücavir saha dışındaki alanlar) olmasına rağmen birçok planlama ve uygulama kararları yakın gelecekteki yerel idarelerin hizmet ve yatırımlarını etkileyecektir. Dolayısı ile plan hazırlayıcı (Bakanlık ve Nazım Plan Büroları) kuruluşlar ile yerel idare (Belediye) ve diğer yatırımcı kamu kuruluşları uygulama öncesi ve uygulama safhasında yakın işbirliği yapmak durumundadır.

Bilindiği gibi İmar ve İskân Bakanlığı Metropolitan İmar Planları yapma, yönetmelik hazırlama yanında yerel idarelerin imar programlarını onaylama yetkisine sahiptir. Ancak Bakanlığın vesayet denetiminin Belediyelerin

Anayasa gereği var olan özerkliklerini zedeleyecek şekilde kullanması da doğru değildir. Örneğin İmar Yasasının 29. maddesinde getirilen yetki ile Bakanlıkça hazırlanan Metropoliten İmar Planlarının uygulama ile bütünlüğünü sağlamak amacı ile (hazırlanan planların yerel idareleri bağlayıcı hükümleri olmasına rağmen) Belediyeler ile işbirliği kurulması çok önemlidir. Aksi halde hazırlanan planların Belediye tarafından kabul edilmeden re'sen onama yetkisinin Bakanlıkça kullanılması uygulamada zorluk ve kopukluklara neden olabilir. Çünkü İmar Planlarının uygulama yetkisine sahip Belediyeler gerçekte özerk kuruluşlardır ve İmar Yasasının 30. maddesine göre İmar Programları yapma ve gerçekleştirme Belediyelerin sorumluluğundadır.

Bu nedenlerle plan hazırlama ve uygulama yetkileri olan Bakanlık ve Belediyelerin, İmar Programları ve planların gerçekleşmesi için gerekli hukuki, idari ve mali çerçevelerin oluşturulmasında ortak bir çalışma yürütmeleri zorunlu görünmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1 — METROPOLİTEN ALAN PLANLAMA'sının ülkedeki planlama kademeleri arasındaki yeri ve ilişkileri önemle ele alınmalı, ülke kalkınma stratejileri ve bölgelerarası gelişme önceliklerine göre yeniden değerlendirilmesi yapılmalıdır. Metropoliten planlamayı yönlendirecek Bölge Planlama çalışmaları yeni bir anlayış ve örgütlenme ile tekrar başlatılmalıdır.

2 — KENTSEL ARSA - ALT YAPI - KONUT

Uygulamanın başarısı öncelikle arazi politikasına bağlıdır. Planlama ilkeleri çerçevesinde kent toprakları toplumun kullanımına nasıl açılacaktır? Diğer deyimle plan üzerinde tesbit edilen çeşitli kullanım kararlarının fiilen nasıl uygulanacağı önemlidir. Planda gösterilen konut ve çalışma alanları nasıl gerçekleşecektir, kent mekânında kamu hizmet yatırımları (sosyal ve fiziki alt yapı) nasıl dağıtılacaktır ve bu yatırımları hangi merkezi ve mahalli idare örgütleri gerçekleştirecektir? Alt yapı yatırımlarının maliyeti gerçekte yerleşme kararları ile belirlenir. Dolayısıyla gelişmeyi yönlendirecek en önemli iki planlama - uygulama aracı arazi ve alt - yapı olmaktadır. Plancı ve planlama kuruluşları kentsel gelişme odaklarını doğurucu noktaları seçerken ve uygulamaya açarken çok dikkatli olmak durumundadır.

Öncelikle "Kamulaştırma" aracını en doğru biçimde ve konumda kullanmak önem taşır. Planlamanın uygulamadaki başarısı bu aracın kullanımındaki tutuma ve kamu kaynaklarının doğru kullanılmasına bağlıdır. Aksi halde kamulaştırma kentsel gelişme alanlarında büyük çapta spekülasyonları itici bir araç olmaktadır.

Planlama - Uygulama bütünlüğünü sağlamada özellikle kamu eli ile yapılan girişimlerin gerçekleşmesinde karşılaşılan en önemli sorun Kentsel Arsa - Alt yapı ve Konut üretim politikalarının açıklıkla belirlenmiş olmasıdır. Bu politikaların özellikle kentli nüfusun ihtiyaç sahibi kesimlerini gözönünde tutularak hazırlanması ve merkezi yönetim / yerel yönetim ikilisinin birbirini tamamlayıcı yaklaşımlara yöneltmesi önem taşımaktadır. Ankara'da kamu elinde bulunan büyük miktarda kentsel arazilerin doğru kullanımı ve planlama ve uygulamanın başarısı bu konuda ciddi çalışmalar yapma gereğini ortaya koymaktadır.

3 — İMAR YASASI

a) İmar Yasasının hızlı kentleşmenin doğurduğu sorunlar ışığında, özellikle yeni gelişme alanlarında toplu planlamayı (parsel düzeninde olmayan) ve üretimi kamu eli ile denetleyecek, imar sürecini düşük gelirli grubun bilgi ve tecrübesine uygun şekilde sadeleştirecek biçimde yeniden ele alınması, amaca uygun İmar Yönetmeliklerinin hazırlanması gereklidir.

b) Mücavir saha dışındaki büyük kentsel gelişmelerin mevcut İmar Yasası çerçevesinde çıkarılan yönetmeliklerle (Ek 7 - 8'e ilişkin) denetlenmesi ve toplum yararına sonuç alınması mümkün değildir.

— Yürürlükteki yönetmelik ve genelgelere göre 15 hektardan başlamak koşulu ile girişimcinin ekonomik gücüne (ve spekülasyon hırsına) bağlı olarak kent ölçeğine varan büyüklükte alanların özel sektör tarafından planlanması ve uygulaması toplum yararına aykırıdır. Anayasamızdaki mülkiyet ve özel girişim hakkındaki hükümler ışığında uygulamayı yönlendiren yönetmelikler (ki bu yönetmeliklerin öncelikle yasalara - örneğin İmar Yasası - uygun olması zorunludur) hızla gözden geçirilmeli, yasal durumu açıklıkla saptanmalıdır. Toplu yerleşme (konut) girişimlerini toplum yararına denetlemek ve desteklemek üzere yeni yasal düzenlemeler zaman geçirmeden ele alınmalıdır.

— Kentsel gelişme alanlarındaki toplu girişimlerde mülkiyetin parçalanması hem toplu konut üretiminin ekonomik amaçlarına uygundur hem de kamu hizmeti götürmekle yükümlü yerel örgütlerin yararına değildir. Diğer yandan toplu mülkiyet insanların yaşadığı çevreye sahip çıkması için örgütlenmelere teşvik edici, yönetime katılmaya itici özellikler de taşımaktadır.

Toplu girişimlerde parselasyon yerine, toplu mülkiyet esaslı yasal olarak getirilmeli, konut kooperatiflerinin kuruluş ve tescilinde bu koşul aranmalıdır.

— Mücavir saha dışında mühtemel kentsel gelişme alanlarında kamu arsa politikasının belirlenmesi ve etkin olarak Arsa Ofisi'nce arsa stoku yapılması halinde özel girişim ve kooperatifler eli ile planlanacak ve uygulanacak konut yerleşmelerinin nüfus ve alan büyüklükleri, taleplerin örgütlenme seviyesi ve üretim ölçeği gözönünde tutularak yeniden belirlenebilecektir.

— Kentsel gelişme alanlarında (özellikle “ Hisseli Tapu ” verilerek aşırı derecede parçalanmış yerlerde) alt yapı ve diğer kamu servislerinin yapım ve işletme maliyetlerinin Kamuya çok pahalıya malolduğu bilinmektedir. Günümüzde parçacı bir anlayışla girişimci ve kooperatiflerin insiyatifine bırakılmış olan “ Alt yapı ” sistemlerinin kentsel bütün için geliştirilecek alt yapı ağı ile entegre edilmesi hem teknolojik hem de maliyet bakımından büyük zorluklar getirecektir.

Kentsel gelişme alanlarında alt yapı projeleri, kent planlarına uygun olarak öncelikle ele alınmalı ve girişimcilerin ve kooperatiflerin ait yapı uygulamaları buna göre etkin olarak denetlenmeli ve yönlendirilmelidir.

— Büyük kentler çevresinde gelişen toplu yerleşme girişimlerinin yalnızca imar planı hazırlayıp parselleme ve spekülasyona açma amaçlarına hizmet etmemesi, fakat uygar çevre koşulları ve yoğunluklarda, ihtiyaç duyulan toplu konut “ üretimine dönüşmesi için konu ile ilgili kamu idarelerinin uygulama ve gerçekleşmeyi denetleme, destekleme yönünden yeni bir anlayışla örgütlenmeleri, (Bakanlık seviyesinden yerel örgütlere ve tapu dairelerine kadar) ön koşul olarak kabul edilmelidir.

c) Bütün bu sorunları dikkate alarak mücavir saha dışındaki büyük gelişmelerin (yeni kent, uydu kent vb.) arazi alımı, planlaması, alt yapı ve üst yapı yatırımlarını denetleyebilmek için konuyu çok yönlü ele alacak Kentsel Gelişme Yasası üzerinde çalışmaya başlanmalıdır. Böyle bir yasa ile mücavir saha dışında kamu eline, kamu denetiminde kooperatif ve özel girişim eli ile uygulamaların durumu ve katılım koşulları güvenilirliğe kavuşabilir. Aksi halde mücavir saha dışında büyük alanların spekülasyona açılması ve ihtiyaç sahibi kişilerin tasarruf ve kredilerinin yanlış kullanımı ve kamu kaynaklarının kaybı önlenemeyecektir.

d) İmar Yasasına, Değerleme Resmi (İmar değeri artışından) etkin bir hüküm olarak girmeli, imar izinlerine spekülasyonu önleyici bir araç niteliği mutlaka getirilmelidir. Gerek Kamu Yatırımları ile (Bayındırlık işi, alt yapı, yol, park, meydan açma gibi) gerekse idarenin verdiği imar izinleri (iskan içine alma, yüksek kat verme, imar plan değişikliği, yoğunluk kararları) ile ortaya çıkan değer artışının asgari % 50'si değerlendirme resmi olarak ilgili idareye dönmelidir.

e) İmar Yasası'nda veya bağlı yönetmeliklerde getirilecek yeni bir hüküm ile yeniden nazım planı yapılan kentlerde (özellikle aşırı şekilde yoğunlaşan büyük kentlerde) daha önceki plana göre imar durumu belli olsa bile henüz inşaat izni verilmemiş kent parçalarında veya kent yenileme alanlarında nüfus yoğunluğu, yapılaşma oranları ve kat adetlerinde indirim yapılabilmelidir. Teknik ve sosyal alt yapısının yetersizliği Bakanlıkça, Belediyesince veya yerinde kurulu Nazım Plan Bürolarınca araştırmalara bağlı olarak kanıtlandığı takdirde daha önceki planlar ile verilmiş imar hakları toplum yararına azaltılabilmelidir.

Nitekim 28 Eylül 1978'de Bakanlıkça yayınlanan 97 no'lu genelge ile imar planlarında yoğunluk arttırıcı değişiklikler yapılması yasaklanmış bulunmaktadır. Bu olumlu ve önlemdir. Fakat bir adım daha ileri bir anlayışla daha önceki imar planı değişiklikleri ile arsa sahipleri çıkarına kazanılmış hakların toplum yararına geri alınması mümkün olabilmelidir. Anayasamızda (36 / 3 madde) belirlenen mülkiyet hakkı ve toplum yararı ilişkisi doğru yorumlanırsa, yeniden planlanan kentlerimizde toplumsal amaçlı tedbirler almalı ve yetersiz kentsel çevrenin sağlıklılaştırılması ve kamu yatırımlarının kentli insan yararına yöneltmesi olanaklı hale getirilebilir. (Örnek : ANPB mevcut kent bölgelerini incelemiş ve kentsel çevre standartları, sosyal alt yapı yönünden yetersizlikleri tesbit etmiştir fakat ; yasal önlemleri olmadığından " servis planı " adı altındaki bu çalışmayı uygulamaya aktaramamaktadır.)

f) İmar Yasası'nda var olan fakat işletilemeyen bazı hükümlerin uygulamada geçerliliğini sağlayacak tedbirler düşünülmelidir.

— Mevcut Yasanın 30. maddesi ile getirilen " İmar Program "ları uygulamada yapılamamaktadır. Nedeni, özellikle büyük kent Belediyelerinin yetersiz mali kaynakları ve buna göre yatırım programlaması yapacak güçte olmamalarıdır. Belediyeler plan uygulamasını etkin olarak yapacak ve çeşitli ihtisas elemanlarından oluşan teknik bir kadro kuramamaktadır. Bunun nedeni de Belediyelerin yeterli bütçeleri olmamasıdır.

— 48. madde ile getirilen " İmar Planında belediye hizmetlerinin götürüldüğü yerlerde boş tutulan arsalarda 5 yıl içinde sahiplerince inşaat yapılmadığı takdirde Belediyelerin cebri kamulaştırma hakkı "dır. Belediyeler bu maddeyi işletemezler, çünkü boş tutulan arsaların kamulaştırma bedeli çok yüksektir ve aynı maddeye göre söz konusu arsa kamulaştırılsa bile Belediye'ye inşaat yapma veya yaptırma mükellefiyeti yüklenmiş aksi halde önceki sahibine geri alma hakkı verilmiştir. Bu madde ile Belediyelere verilen cebri kamulaştırmada ödenecek bedel arsanın kullanım değeri

üzerinden olursa mülkiyetin toplum yararına aykırı kullanımına karşı (boş tutularak aykırı bir kullanma doğmakta) bir müeyyide uygulanmış olur. Diğer yandan ilk sahibinin geri alma hakkı da gereksizdir. Çünkü mülk sahibi tekrar mükafatlandırılmış olmaktadır.

— 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 39. maddesi, kentsel alan ve çevresinde özel hisseli satışları kesinlikle önleyecek şekilde değiştirilmelidir. Günümüzde kentlerin çevresindeki geniş alanlar arsa spekülâtorleri tarafından gelişigüzel ve çok küçük ebadda parsellere ayrılarak şahıslara satılmakta ve hisseli tapu verilebilmektedir. Bu önlenmedikçe kentsel gelişmenin plana uygunluğu gerçekleştirilemez. mümkün olamaz ve aşırı spekülasyon hiçbir şekilde önlenemez.

4 — ARSA OFİSİ'NİN ETKİN DURUMA GETİRİLMESİ

Kamu eli ile uygulanmanın yönlendirilmesi bakımından çok önemlidir. Yasanın hazırlanışında güdülen amaçlara baktığımızda Arsa Ofisi tarafından gerçekte çağdaş anlayışa uygun olarak arsa temin etme spekülasyonu önleyici bir rol oynama söz konusudur. Ancak kuruluş kanununun getirdikleri uygulamada gelişmemiş ve Ofisten beklenen yararlar gerçekleşmemiştir. Kamulaştırma süreci, ödeme biçimi, kaynak durumu Ofisin etkin çalışmasını önlemektedir. Ofisin el attığı yerlerde arsa fiyatlarının hızla yükselmesi, özel teşebbüse bırakılan arsalar hakkındaki yasal hükümlerin uygulanamaması sonucu ; kamu yararını korumadan öte spekülasyona aracı bir kuruluş durumuna düşürülmesi, yalnızca planları onanmış konut, sanayi turizm alanları ile ilgili olması, kentsel gelişme ve kent alanlarının tümü için işlem yapamaması ve ofise çok görev verilmiş olması yanında mali kaynağının çok sınırlı olması uygulamada ortaya çıkan başarısızlıklara neden olarak gösterilebilir.

Arsa Ofisinin kuruluş ve yetkileri ile finansman olanakları gözden geçirerek yeniden hazırlanacak bir yasa çerçevesinde düşünülebilecek en önemli tedbirler şunlardır :

— Arsa Ofisi yalnız imar planı olan kentsel alanlarda değil planlaması düşünülen gelişme alanlarını önceden ve öncelikle elde edebilmelidir. Özellikle gelişme alanlarındaki her alım satımdan Arsa Ofisi'nin haberdar edilmesi zorunlu olmalıdır.

— Arsa Ofisi, Kamulaştıracağı alanda piyasa değeri yerine halihazır kullanma değerini ödemelidir.

— Arsa Ofisi'nin kamulaştıracağı alan (gelişme alanlarında) çevresindeki arsalar imar hakkı verilirse, malikin taşınmaz malının halihazır kullanma

değeri ile izin verilmesi sonucu ortaya çıkan yeni değer arasındaki farkı “İmar Geliştirme Resmi” olarak idareye (Belediye hududu dışında ise Arsa Ofisi’ne, aksi halde ilgili Belediyeye) ödemelidir. Böylece idarenin verdiği imar izni ile doğmuş olan ve malikin hiçbir katkısı olmayan değer artışı toplum yararına dönük olarak kamuya dönmüş olacaktır.

— Arsa Ofisi tarafından kamu mülkiyetine geçirilen - özellikle kentsel gelişme alanları arazi ve arsaların satışı önlenmeli, kamu arsaları üzerinde özel kişilere yapı izni verilmeli - üstü hakkı - veya uzun süreli kiralama yolu (Arsa Ofisi yasasında ön görülmüştür) ile bu alanların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

5 — KAMULAŞTIRMADA KARŞILIK SORUNU

Kamulaştırma idarenin en önemli uygulama araçlarının başında gelir. Kamulaştırmada ödenecek bedel için 1961 Anayasa’sında gerçek değer esas getirilmiş, 1971 Anayasa değişiklikleri içinde söz konusu 39. madde de gerçek değer yerine “Vergi Değeri” bedel ölçütü olarak kabul edilmiştir. Anayasa Mahkemesi 12.10.1970 tarihli kararı ile “Vergi Değeri” esasına getirilen 38/2 - 3’üncü fıkraları iptal etmiş böylece kamulaştırmalarda ödenecek karşılığın tesbitini belirleyen yasalarda (daha önce istimlak kanununda da gerçek karşılık maddesi iptal olunmuştu) bir boşluk doğmuş durumdadır.

Yasama organı tarafından iptal edilen Anayasa maddesinin (38.madde 2 - 3 fıkralar) ve istimlak kanununun öncelikle ele alınması ve “karşılık” sorununun belirli bir ilkeye bağlanması büyük önem taşımaktadır.

Ankara Kentsel gelişme alanlarında Bakanlıkça kamulaştırma kararı alınmış ve sanayi bölgeleri için ödenecek karşılıklar Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararından sonra çok yükselmiş (daha önceki değerlerin asgari 10 katı) ve uygulama yapmak tehlikeye düşmüştür. Keza Bakanlığın ülke ölçeğindeki kamulaştırma girişimleri mali kaynak yetersizliği yüzünden olumsuz hale gelmiştir.

Kamulaştırmalarda devletçe ödenecek “Karşılık”ın taşınmazın toplumsal önemine orantılı olarak Kanunla saptanması, devletin mali gücünü dikkate alan ve piyasa rayicine uyumu zorunluluğunu kaldıran, söz konusu alanlardaki kamu eli ile ortaya çıkan değer artışlarının mülk sahibine değil kamuya dönmesini sağlayacak objektif ölçülerin yeni yasal düzenlemelerle uygulamaya sokulması gerekmektedir.

6 — 775 sayılı Gecekondu Yasası ile kamu mülkiyetine geçmiş ve Gecekondu Önleme Bölgeleri olarak planlanmış (veya henüz planlanmamış) alanların büyük kentlerde düşük gelirliilere konut alanı açma yönünden önemli bir

potansiyeli olduğu bilinmektedir. Örneğin Ankara'da 5 adet gecekondu önleme bölgesinde 1100 hektara varan bir arazi stoku kamu elindedir ve uygulama için potansiyel arz etmektedir. Bugüne kadar (1966'dan bu yana) gecekondu önleme bölgelerinde planlama - uygulama bütünlüğü gerektiği seviyede gerçekleşmesi mümkün olamamıştır. Bu bölgelerin planlama ve uygulamasını, yatırım programlamasını etkin olarak yapabilmek, konut ve parsel üretimi ile düşük gelirliilere tahsis yöntem ve ilkelerini saptayabilmek için Belediyelerin de söz sahibi olacağı yeni bir örgütlenmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Konu ile ilgili olarak 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nun yeniden ele alınmasında yarar bulunabilir.

7 — 1946 yılında 4947 sayılı kanunla kurulan **Türkiye Emlak Kredi Bankasının** yaklaşık 20 yıldır konut üretiminde deneyimleri bulunmaktadır. Ancak kuruluş amaçları arasında ucuz konut yaptırma, yapı malzemesi endüstrisi kurma gibi ilkeler olmasına karşılık Banka lüks konut inşaatını teşvik eden politikasından son yıllarda dahi ayrılamamaktadır. Bu kamu denetimindeki bankanın ticari amaçlar dışında ülkede acil ihtiyaç duyulan konut üretiminde etkin rol alması zorunlu hale gelmiştir.

8 — Planlama - uygulama bütünlüğünü sağlamak ve planların gerçekleşmesini izlemek, arazi kullanma kontrolü ile yatırım politikaları arasında ilişki kurabilmek için **PROGRAMLAMA** (zaman etaplama ve yatırım etaplama) yapmak zorunludur.

Ancak, geçerli ekonomik ve idari yapı içinde programlama kamu sektörü yatırımları ve kamu kullanışları için dahi gerçekleştirilememektedir.

Öncelikle plan uygulayıcısı "Belediye" ler ile birlikte kentsel gelişmeyi yönlendirecek, hizmet ve alt yapı yatırımlarını zaman ve kaynaklarla görelî olarak etaplayacak bir **PROGRAMLAMA** yapılabilir.

Plan uygulaması ile ilişkili diğer Kamu Kuruluşları (D. S. İ. TEK, TCK, vb.) nin katılacağı bir çalışma, **PROGRAMLAMA** yapmak için gereklidir. Bu konuda İmar ve İskân Bakanlığı uygulayıcı kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak amacı ile girişimlere öncülük etmek durumundadır.

Programlama amacı ile Belediye ve yatırımcı kuruluşların ve plan hazırlayıcı örgütün birlikte çalışmaları planlama / uygulama bütünlüğünü gerçekleştirmek için gerekli hukuku, idari ve mali sorunları ve bunları gidermek için çözüm önerilerini ortaya çıkarmada büyük yararlar getirecektir.

9 — Uygulamayı kontrol etmek için önemli bir araç **Planlama Ön İzin şartının** etkin olarak işletilmesidir.

Öncelikle kamu kuruluşları çeşitli amaçlarla yatırım yapmak için yer

seçiminde İmar ve İskân Bakanlığı ile işbirliği kurmalıdırlar. Uygulamada kamu kuruluşları kendi görüşleri çerçevesinde yer seçimi yapmakta ve sonra İmar ve İskân Bakanlığı'na izin için başvurumaktadırlar. Bu tutum planlama kararlarını olumsuz olarak etkilediği gibi yatırımların gecikmesine de neden olmaktadır.

Diğer taraftan özel sektöre yatırım kredisi veren ve teşvik tedbirleri uygulamasını yürüten Bakanlıkların yatırımcıdan yerleşme yerinin, İmar ve İskân Bakanlığı'ndan ön izin şartını araması mutlaka gereklidir. Halbuki ilgili Bakanlıklar bugün yalnız kendi politikaları içinde kredi ve teşvik uygulamakta, yatırımın mekansal konumunun fiziki planlarla uygunluğunu dikkate almamaktadır. Bu durumda da özellikle sanayi yatırımları yanlış yer seçimi yüzünden gecikmekte veya gerçekleşmemektedir. Son zamanlarda bu madde içinde belirtilen konularda İmar ve İskân Bakanlığı'nın girişimi ile kamu kuruluşları arasında eşgüdüm sağlama yolunda olumlu anlaşmalar yapılmıştır.

10 — ANPB'nin planlama yöntemi ve çalışma programı açıklanırken karşılaşılan zorluklar nedeniyle iki kez planlama yönteminde revizyon yapıldığı belirtilmişti.

Metropoliten bir planlamanın gerektirdiği örgütlenme (yeterli sayıda uzman, araç ve gereçler) sağlanamadığı zaman plan elde etme sürecinde sapmalar, arazi kullanış - ulaşım planlaması gibi birbirine paralel yürütülmesi doğru olan teknik çalışmalarda eksiklikler doğmaktadır.

Bugüne kadar elde olunan deneyimler ışığında "Metropoliten Alan Planlaması yöntem geliştirme" ve paralel olarak "Planlama için örgütlenme" konularında Bakanlıkça başlatılan çalışmalar hızlandırılmalıdır. Bu konuda ilgili eğitim kurumları, kamu kuruluşları ve meslek adalarının katkısı sağlanmalıdır.

Ayrıca açıklamalarımızda önemle üzerinde durulan Planlama - uygulama bütünlüğünün sağlanması için de Bakanlık ve bağlı Nazım Plan Bürolarının yeterli örgüt yapısına kavuşturulması, plan hazırlama ve uygulamayı izleme görevi yüklenen kuruluşların statü, görev ve yetki farklılaşmasının gözden geçirilerek bu durumun Bakanlık kuruluşları arasındaki ilişkilerle de ve uygulamada çıkardığı sorunların ele alınması gerekli görülmektedir. Nazım Plan Bürolarının sağlıklı bir örgütlenme (teknik eleman sayısı, uzmanlaşma

---

Bu bildiri "Ankara 1970 - 1990 Nazım Plan Şeması Raporu"ndan derleme yapılarak hazırlanmıştır. Özet olarak verilen çeşitli konularda bu rapor içinde ve ANPB'ce üretilen çeşitli raporlarda daha ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

ve ücretler açısından) içinde olması İmar ve İskân Bakanlığı'nın Planlama ve uygulamadaki verimliliğini arttıracaktır.

Son söz olarak, "Türkiye'de Metropolitan Alan Planlaması" kolokyumunun ülkemizdeki planlama çalışmalarına olumlu eleştiri ve katkılar getireceğine inancımızı belirtmek isteriz.

FIG.1: TRANSPORTATION STUDY FLOW CHART, 1969

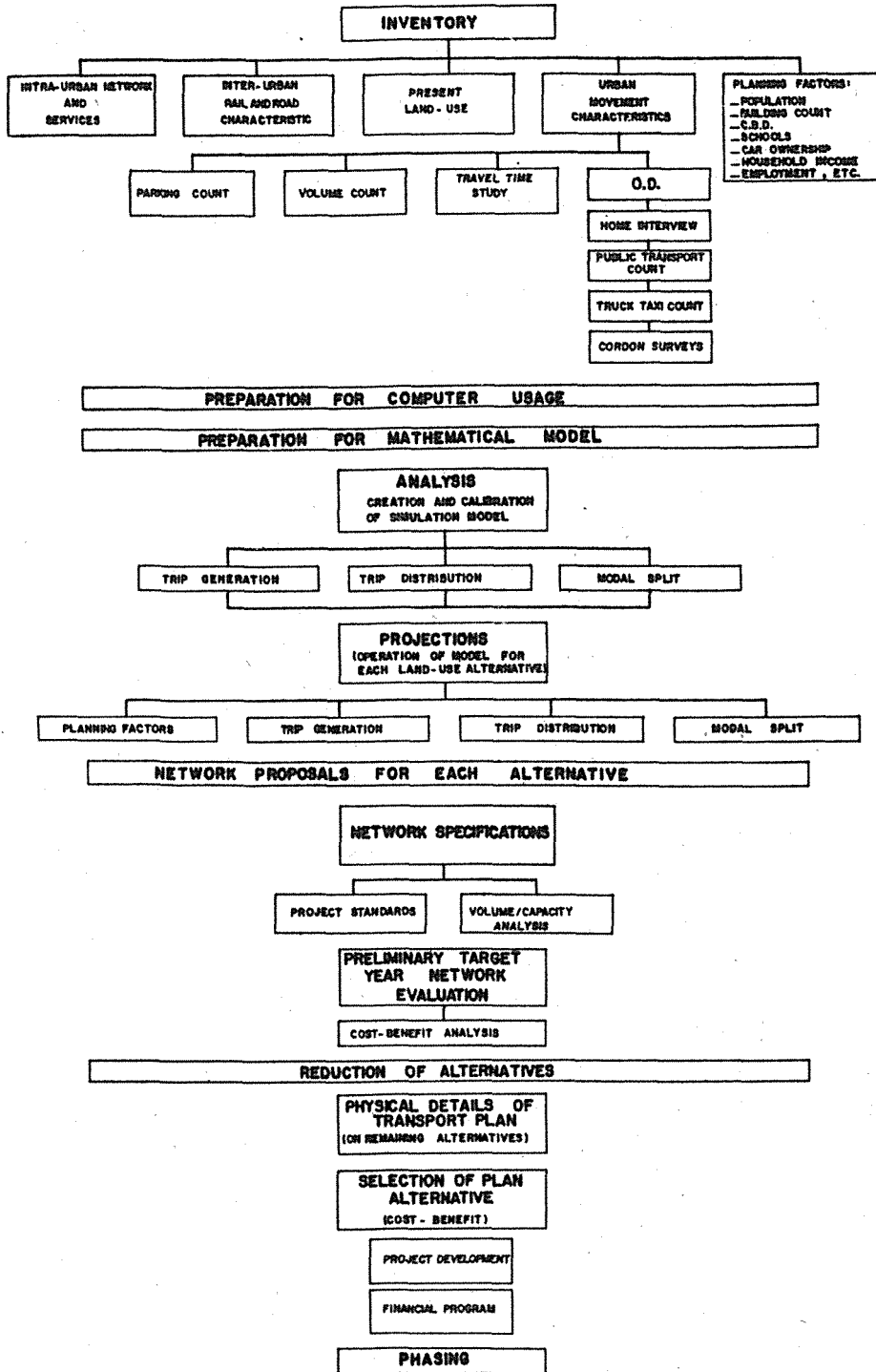

FIG. 2 : PLAN STUDY FLOW CHART
 DRAFT OF FIRST REVISION
 Main Activities. 1970. ANPB.

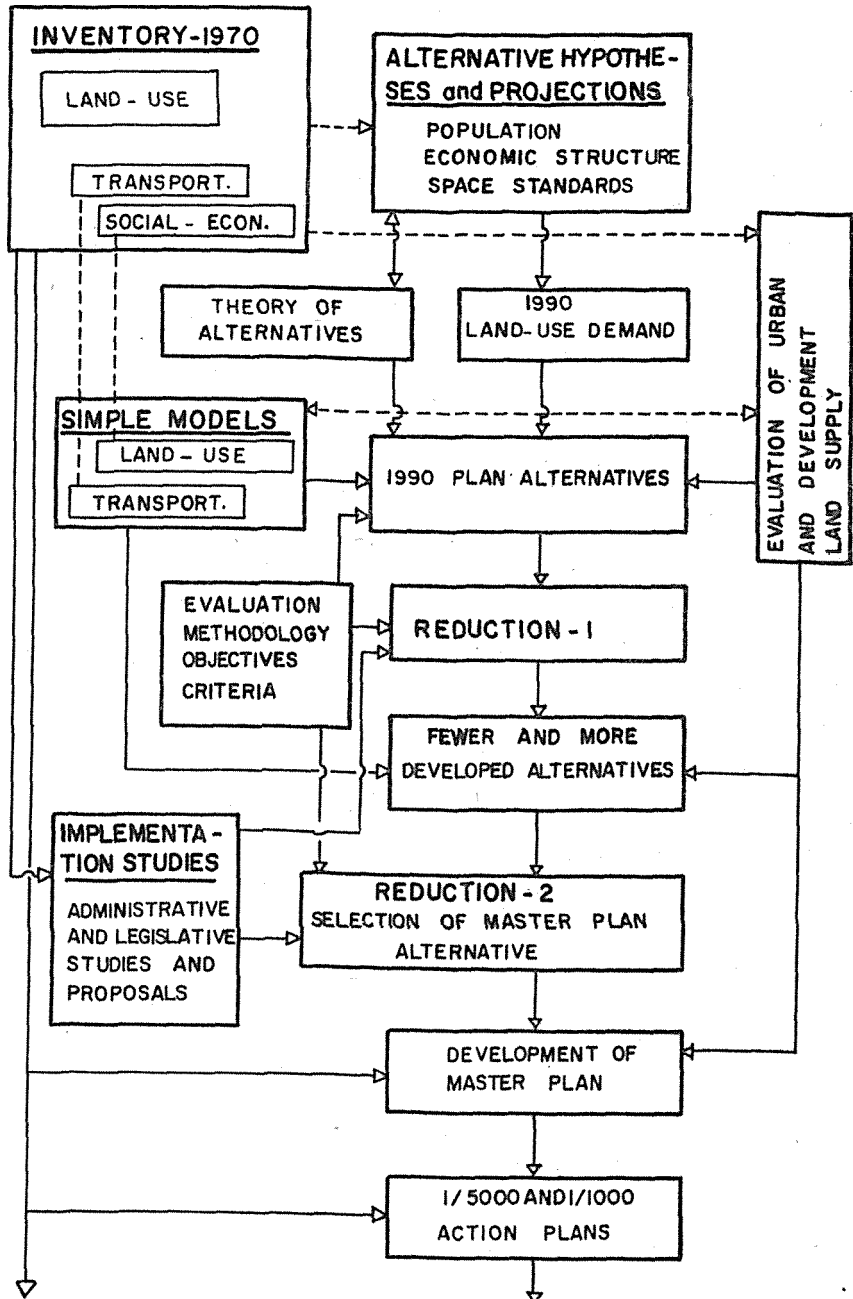

FIG. 3 : INITIAL STUDY PROGRAM, 1969, ANPB

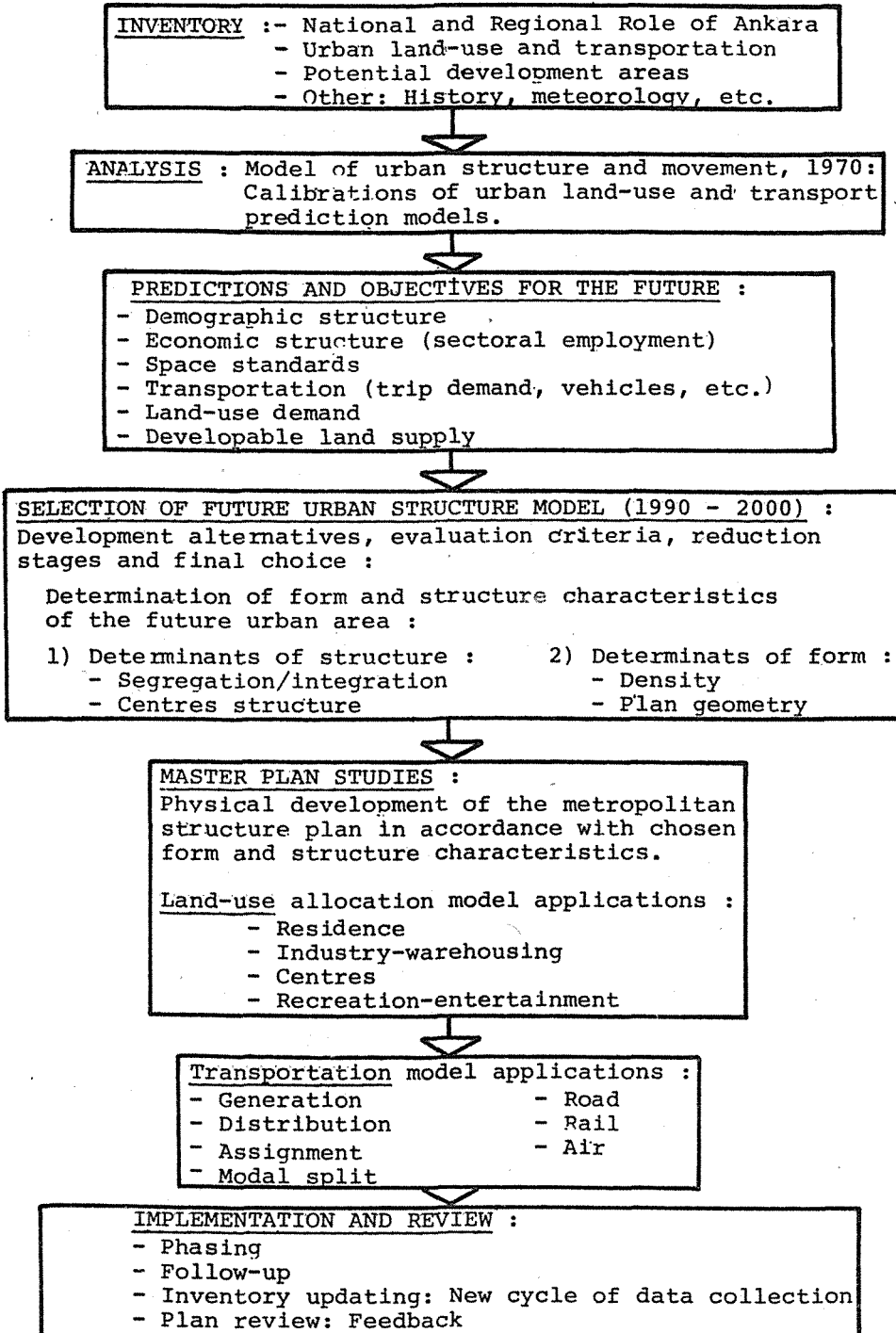

FIG. 1 : ANPB'S URBAN INFORMATION TREE

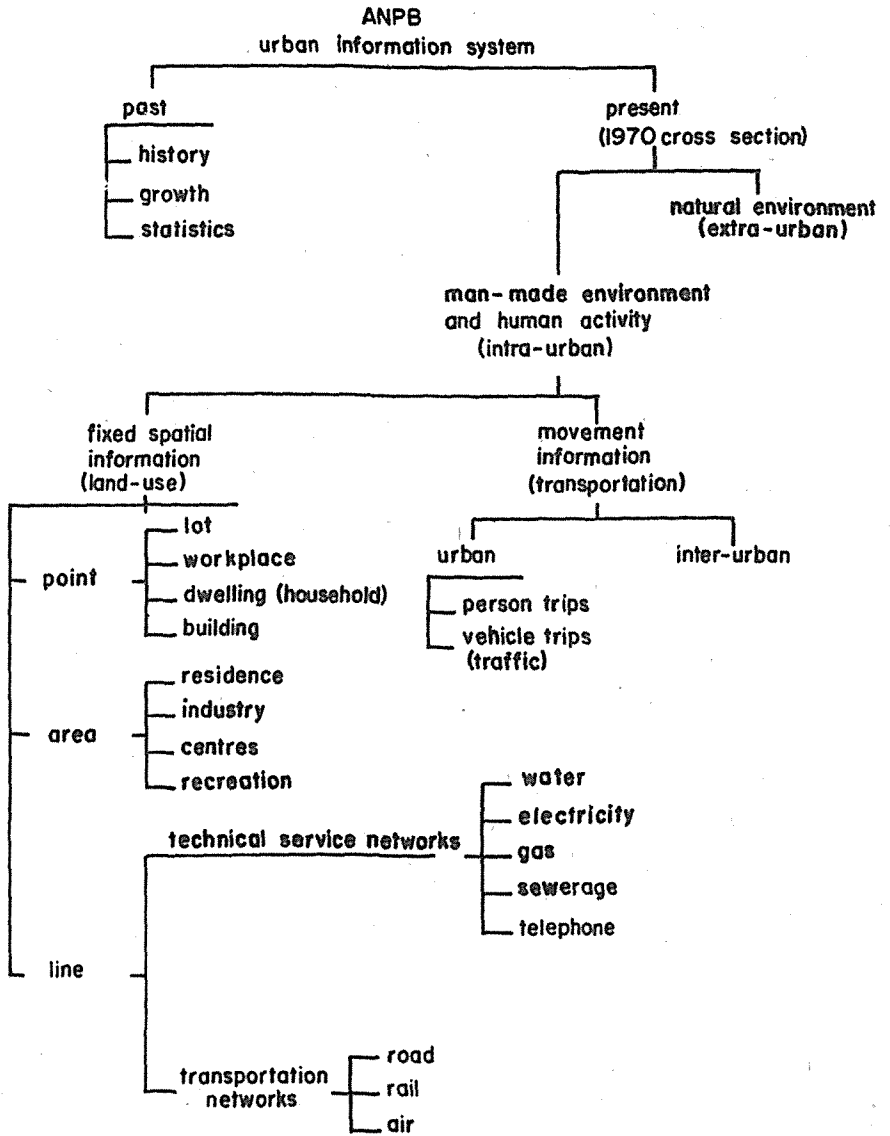

TABLE - DEFINITIONS OF 1990 LAND-USE ALTERNATIVES

Alternative No:	Dominant Form/Structure Characteristics	Plan form
1	A3- Concentrated residence B1- Specialized multiple centres (inter-community business trips) C2- Specialized sub-areas	Corridor
2	A2- Clustered (medium density) residence B1- Specialized multiple centres (inter-community business trips) C1- Integrated sub-areas	Oil-drop
3 (*)	A1- Dispersed residence B1- Specialized multiple centres (inter-community business trips) C2- Specialized sub-areas	Dispersed oil-drop
4	A1- Dispersed residence B3- Single centre dominance C2- Specialized sub-areas	Oil-drop (trend)
5	A3- Concentrated residence B2- Integrated multiple centres (intra-community business trips) C1- Integrated sub-areas	Satellite
6	A1- Dispersed residence B1- Specialized multiple centres (inter-community business trips) C1- Integrated sub-areas	Spread oil-drop
7 (*)	A2- Clustered (medium density) residence B1- Specialized multiple centres (inter-community business trips) C2- Specialized sub-areas	Oil-drop
8 (**)	A2- Clustered (medium density) residence B3- Single centre dominance C2- Specialized sub-areas	Linear
9	A2- Clustered (medium density) residence B3- Integrated multiple centres (intra-community business trips) C1- Integrated sub-areas	Satellite
10 (**)	A3- Concentrated residence B3- Single centre dominance C2- Specialized sub-areas	Linear
11	A1- Dispersed residence B2- Integrated multiple centres (intra-community business trips) C1- Integrated sub-areas	Scatter (trend)

(*), (**): Nos 3 and 7 and nos 8 and 10 were treated together in drawing.

**ANKARA NAZIM PLAN ÇALIŞMALARI
İLE İLGİLİ SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Metropolitan planlama çalışmalarının yapıldığı yerlerde, aynı zamanda çevre belediyeleri imar planı yaptırıyor. İller Bankası ve müellifleri aracılığıyla buna değinik olarak metropoliten alanın bir bütün halinde planlanması gerekliliği karşısında parçacı yaklaşımlar nasıl değerlendirilebilir? Metropoliten alanı oluşturan belediyelerin birbirlerinden bağımsız olarak geliştirilen imar planlarını bir araya getirerek oluşturulan metropoliten alan nazım planları imar planlaması ve tekniği açısından nasıl değerlendirilebilir?

YANIT

1/50.000 gelişim şemasından sonra yapacağımız konularıda anlatmak fırsatını bulamadık. Diyoruz ki bundan sonra belli yörelerin 1/5000 ölçekli şehir içindeki gelişim şemalarında 1/5000 ölçekli planları Büro yapsın, yürütsün. Fakat çevre belediyelerdeki ve belli kopukluk gösteren yerleşmelerdeki 1/5000'lik planları da İller Bankası aracılığıyla veya yerel yönetimlerin kendi olanakları ile gerçekleştirme yoluna gidilsin. Burada bir soruna değinmek istiyorum. Ben tebliğ içinde söylemek isterdim bunu.

Bu 9 yıla baktığımız zaman en önemli sorunlardan bir tanesinin şu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim; projenin veyahutta genel şemanın elde edilmesi süresince yürürlükteki planın durumu ve yerel yönetimle olan ilişkiler çok önemli. Ankara'da biz, bunu biraz evvel değindiğim gibi yerel yönetimin imar müdürünü plan sekreteri yaparak yürütmeye çalıştık ve bir ölçüde de zannediyorum ki başardık. Fakat diğer bizden sağlanacak yahut bizim yardımcı olacağımız şehirlerde durum böyle değil. Oralarda bir yerel yönetim var. Bu yerel yönetimle ilişkinin kişisel görüşün çok sıkı şekilde yürütülmesi gereğini savunuyorum. Yürürlükte bir plan var ve bir şehir var ki yaşamaya devam ediyor. Onun için yerel yönetimin kurulan merkezi idare bürosuyla çok sıkı ilişkide, bir anlamda merkezi idarenin bürosunun yerel yönetimle çok sıkı ilişkili olarak çalışması gereğini savunurum. Ancak bu şekilde kopuklukları ve yanlış önlemleri demin değindiğimiz gibi mikro ve makro ölçekteki kararların doğru alınmasını sağlayabiliriz. Sorunlar çok geniş kapsamlı ve burada anlatılması olanaksız derecede grift ve karmaşık. Yalnız Osmaniye Sincan Sanayi bölgesinin hikâyesini burada anlatmaya kalkarsak herhalde saatlerinizi alır, çünkü bizim aylarımızı, yıllarımızı aldı.

Burada huzurunuzda Büro arkadaşlarımın hepsine teker teker teşekkür etmek isterim müsaadenizle. Bütün arkadaşlarım kendi görev sınırlarını zorlayarak iş yapmışlardır. Yoksa hiç biri Nazım Plan Bürosunun görevi 1/50.000'den sonra 1/5000 sanayi planını çizeceksiniz, 1/1000 sanayi planının çizilmesine destek olacaksınız, yardımcı olacaksınız, yol göstereceksiniz, daha

da öteye bu fonu buldurtturacaksınız, maliyeden temin ettireceksiniz, bunu Arsa Ofisine aktaracaksınız, Arsa Ofisinin bunu kamulaştırmasına olanak sağlayacaksınız. Üç cümle ile bu üç sene. Böyle birşey ancak görev anlayışıyla ve görevi sonuna kadar zorlayarak hatta ötesine geçerek yapılabilecek bir şeydir.

Sorunun cevabına gelince özellikle batıdaki Sincan ve yeni kent belediyeleri biz şanslıyız, 4 tane küçük belediyemiz var. Onlarda Engin Erkin arkadaşın dediği gibi ittifakla bize bir plan yapma yetkisi bile karar halinde çıkartmışlar. Güneydeki Gölbaşı ve kuzeydeki dağılım ise gelişim şemamızın tersinedir ve bilinçli olarak doğu, güney ve kuzey ihmal edilmiştir. Ona rağmen belli işgücü belli nüfus yaratmıştır. İller Bankası bizimle gayet sıkı ilişkidir ve şartnamelere konmuştur. Ankara Nazım Plan Bürosu ile çalışmak onun nüfus ve işgücü dağılımlarından yararlanmak ve hatta son Gölbaşı örneğini vermemek (müsaade edin kapatmak) üzere ; Gölbaşı nazım planı için İller Bankası, Turizm Bakanlığı ve Ankara Nazım Plan Bürosu üçlü bir çalışma içindedir. Belediye'de tabii mal sahibi olarak yani işin yükleyicisi olarak devrededir. Tekrar edersek bu çevredeki belediyelerin planlamalarında Ankara Nazım Plan Bürosu'nun verileri bir girdi olarak planlamaya katılmaktadır.

Sn. Hülagü Bulguç'un analitik etüdler, araştırmalar yada envanterlerin plan makroformunun gelişme stratejisine temel olacak bilgilerin, elde edilen deneyimden aynı yeterlilik ve sağlıkla daha kısa sürede elde edilebilmesi eleman va mali olanaklar açısından sağlanabilir mi ? Kalitatif planlama için diyor. Elbette sağlanabilir zaten bizim yola çıktığımızda da vaadler bu merkezde idi. Fakat sonradan sağlanamayan vaadler karşısında biz sorunlarla karşı karşıya kaldık. Biraz evvel değindiğim gibi en çok 20 kişiye varan bir teknisyen grubu ile yürütmek zorunda bulunduk çalışmalarını. Ama bu olanaklar arttırılırsa belli bir hıza kavuşmak her zaman mümkündür. Fakat hız değil biraz evvel değinildiği gibi Sn. Ünal'ında arazi stokundan da öte başka sorunlar var. Arazi aldirdikten sonra kullanma olanağının açılması. Ankara'da da arazinin eğer O. D. T. Ü. ve Hacettepe'yi, askeri alanı da katarsanız belki arazinin %70'i bugün kamu elinde % 30'u sadece özel girişim elinde bulunuyor ama biz bunu efektif kullanamıyoruz, şehirliye de kullanıramıyoruz. Bunu sağlamak daha önemli herhalde

Ankara için bu şans var. Yalnız yitirmek üzere S. S. K. nın yaklaşık 1500 Ha. gibi bir alanı konut kooperatiflerine kredi verdiği kooperatiflere sunmak üzere bu pek tabiki donatılmış altyapısı getirilmiş alanlar olarak kooperatiflere sunulması mümkündür, böyle bir şans var. Yaklaşık bir yıl önce bizim plan kararlarımız çerçevesinde kamulaştırma kararı alındı. Ancak S. S. K. '

nu bu konuda ikna etmek kolay olmadı ve bu günlerde bir kopukluk olduğunu hissediyoruz aynı ilgiyi göstermiyorlar. Müdürler kurulu kararının çıkmasında büronun kişisel gayretleri ile etkin olmuşuzdur. Bu arazilerin S. S. K. elinde toplanması ve kooperatiflere sunulması açısından. Ancak arsa ofisi eli ile bu arazilerin elde edilip S. S. K. 'ya devredilmesinde süreç çok yavaş işlemektedir. S.S.K.'nın elinde kaynakları olmasına rağmen Arsa Ofisi ve S.S.K. arasında A.N.P.B.'nin ilişki kurmasına rağmen kumlaştırma süreci çok yavaş gittiğinden ilk bir yıl önce 200 - 250 TL. civarında olan fiatların bugün birkaç katına çıkması bu konuda ilgi gösteren kuruluşları vazgeçirici, caydırıcı olmaktadır. Arsa Ofisinin karşısında kaynağı olan kuruluşlar geldiği zaman dahi, hızlı çalışması mümkün olamamaktadır.

Bu kurum, çok zaman kaynağı olmadığından hepimiz biliyoruz yakınmaktadır. Ancak kaynağı olan kuruluşları bulduğumuz zamanda yine aynı yavaş, ağır işlemeden kurtulamamaktadır. Bu sağlandığı takdirde S. S. K. 'nun diğer şehirlerde de pekala arsa alımına, arsa stokuna yardımcı olması için yeterli kaynakları vardır, kullanılabilir.

Ancak Hülâgü arkadaşımızın sorusunda birşey daha var. Bu arazilerin konut piyasasına arzı, mülk konut, kiralık konut tercihi yapılabilir mi ? Şimdi bu tabiki her kredi kurumunun kendi politikaları olduğu gibi her devrede de siyasal iktidarların tercihleri var. Bu konuda tabii biz bürolar olarak mülk konut yerine kiralık konut yapımını savunuyoruz. Ancak bir takım tercihler söz konusudur. Aynı şeyler Ankara Belediyesi'nin başlattığı Batı Kent içinde söz konusudur. Bir takım tercihler yapılacaktır, bu kaçınılmaz.

NAZIM PLAN BÜROLARI ÇALIŞMA VE DENEYİMLRİ

— 3 —

İZMİR METROPOLİTEN ALAN PLANLAMA DENEYİMLERİ

İZMİR METROPOLİTEN PLANLAMA BÜROSU

İZMİR METROPOLİTEN PLANLAMA BÜROSU'NUN (İMPB) KURULUŞU

İstanbul, Ankara ve İzmir Büyük kentlerinin yerleşme ve ulaşım sorunlarına çözüm getirici, doğal ve yapısal değerlerinin korunması ve benzeri diğer konulardaki planlama çalışmalarının İmar ve İskân Bakanlığınca ele alınması istemi 30.6.1965 gün ve 86 sayılı Milli Güvenlik Kurulu kararıyla oluşmuştu. Buna bağımlı olarak Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1965 gün ve 6 / 4950 sayılı kararı uyarınca Bakanlığımızın yönetimi altında İzmir Metropolitan Planlama Bürosu (İMPB), 1 / 25.000 ölçekli İzmir Büyük Kent Bütünü geçiş dönemi Nazım Planını Aralık 1972 tarihinde tamamlamış ve Nazım Plan 4.1.1973 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığınca onaylanarak ilgili Belediyelere iletilmiştir.

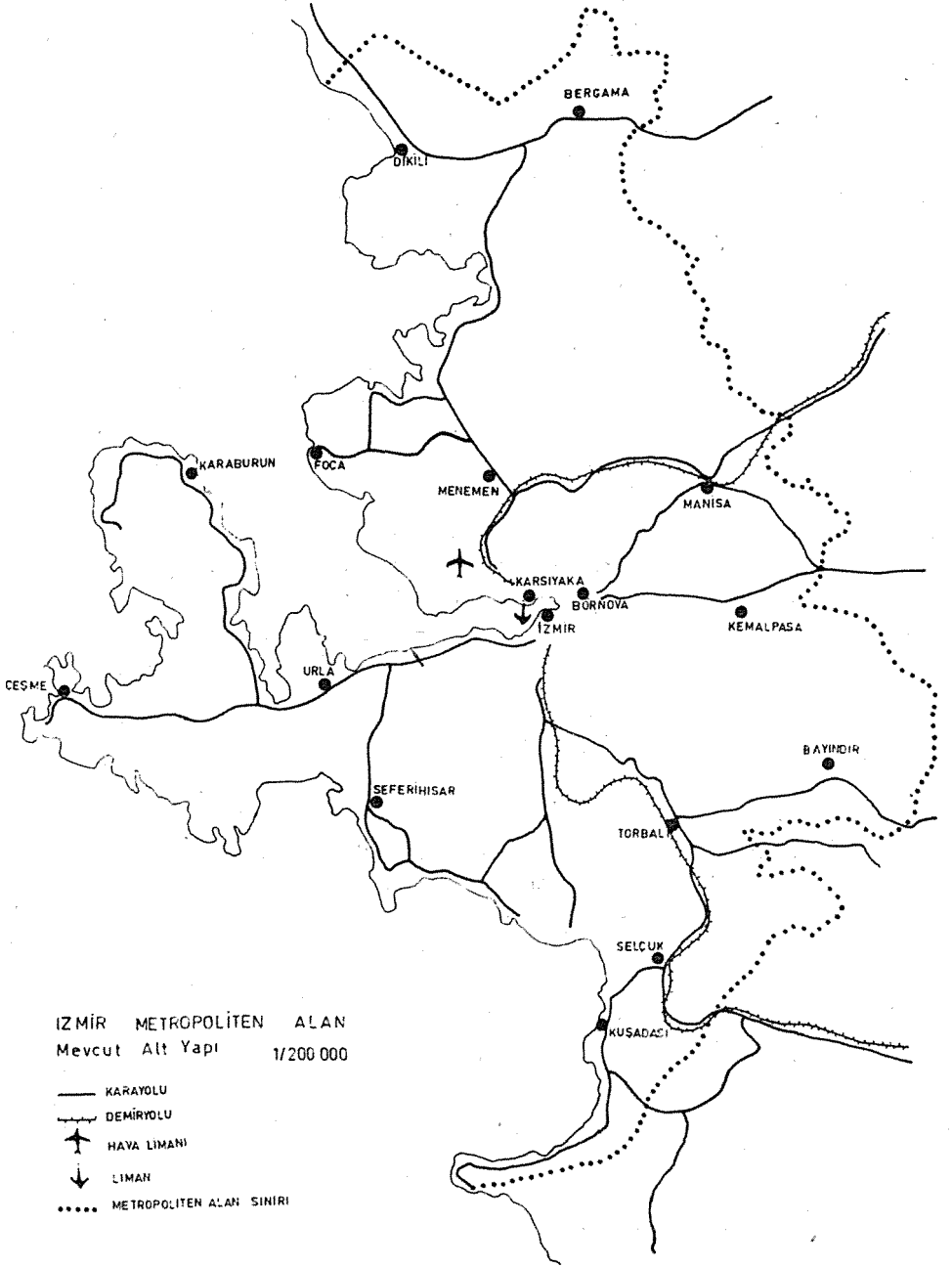
Başlangıçta İzmir Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (İMANPB) olarak anılan kuruluşumuzun, Bakanlığımız ve İzmir Belediyesi arasında 26.3.1968 tarihinde düzenlenen protokol kapsamında ve İzmir'de yerel olarak çalışmalarına başladığı tarih Ekim 1968'dir. İzmir M. A. N. P. B. kurulduğunda İzmir Belediyesi Planlama Müdürlüğü'nde kent fiziki gelişmesini etkileyici kararları üretmekte idi. Planlama Müdürlüğü'nün üst karar organı da politik etkinlikli Belediye Meclisi ve Bayındırlık Komisyonuydu. İzmir Belediyesi de dahil olmak üzere tüm B. K. B'nün planının hazırlanması yükümlülüğü verilen İMANPB ise İmar ve İskân Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropolitan Planlama Dairesi Başkanlığı'na bağlıydı ve esas karar organı Genel Müdürlüktü.

İZMİR METROPOLİTEN ALAN VE İZMİR BÜYÜK KENT BÜTÜNÜ TANIMLARI

İzmir Metropolitan Alan Sınırı, iki aşamalı bir çalışma ile saptanmıştır. İlk önce, fiziki verilerin değerlendirilmesi ile bir geçici sınır çizilmiş, daha sonra ise bu sınıra göre yaklaşarak toplumsal ve ekonomik ilişkilerin yardımıyla gerçek sınır elde edilmeye çalışılmıştır. Bu ikinci aşamada ; nüfus potansiyeli, nüfus ve büyüme hızı, kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı, yoğunluk ve göreceli büyüme hızı, servislerde çalışanların toplam çalışanlara oranı, mal ve insan akımı ölçütleri kullanılmıştır.

İzmir Merkez İlçesi, Karşıyaka, Bornova, Karaburun, Çeşme, Urla, Seferihisar, Selçuk, Torbalı, Bayındır, Kemalpaşa, Menemen, Foça, Dikili, Bergama İlçeleri, Kuşadası İlçesi (Aydın) ve Manisa Merkez İlçeleri İzmir Metropolitan Alan sınırları içinde yer almaktadır. (Şekil - 1).

İzmir Büyük Kent Bütünü ise günlük toplumsal ve ekonomik ilişkiler

gözönünde bulundurulurken saptanmıştır. Metropolitan Alan sınırları içinde merkezi olarak ve İzmir Körfezi'nin çevresinde yer alan, işlevleri birbirine karışan, birlikte yaşantı durumundaki merkez kent ve yakın çevresinde büyüme ve değişme eğilimindeki kentsel ve kırsal yerleşme alanlarının oluşturdukları sınırdır. Bu sınır aynı zamanda kentsel alanın gelişme seçeneklerinin geliştirildiği ve gelecekteki kentsel makro - formun temel yapısının oluşacağı sınırı meydana getirmektedir. Bunun kapsadığı yörelerin tümüne İzmir Büyük Kent Bütünü denilmektedir ve alansal olarak İzmir, B. Çiğli, Bornova, Pınarbaşı, Işıkkent, Altındağ, Çamdibi, Gültepe, Buca, Gaziemir, Yeşilyurt, Balçova, Narlıdere ve Güzelbahçe Belediyelerinden oluşmaktadır. Bu belediyelerin sınırları dışında ve B. K. B. sınırları içinde kalan kırsal alanlar ise İzmir Belediyesi Mücavir Alanı olarak tanımlanmıştır ve bu alanda 30 köy yerleşmesi bulunmaktadır. (Şekil 2).

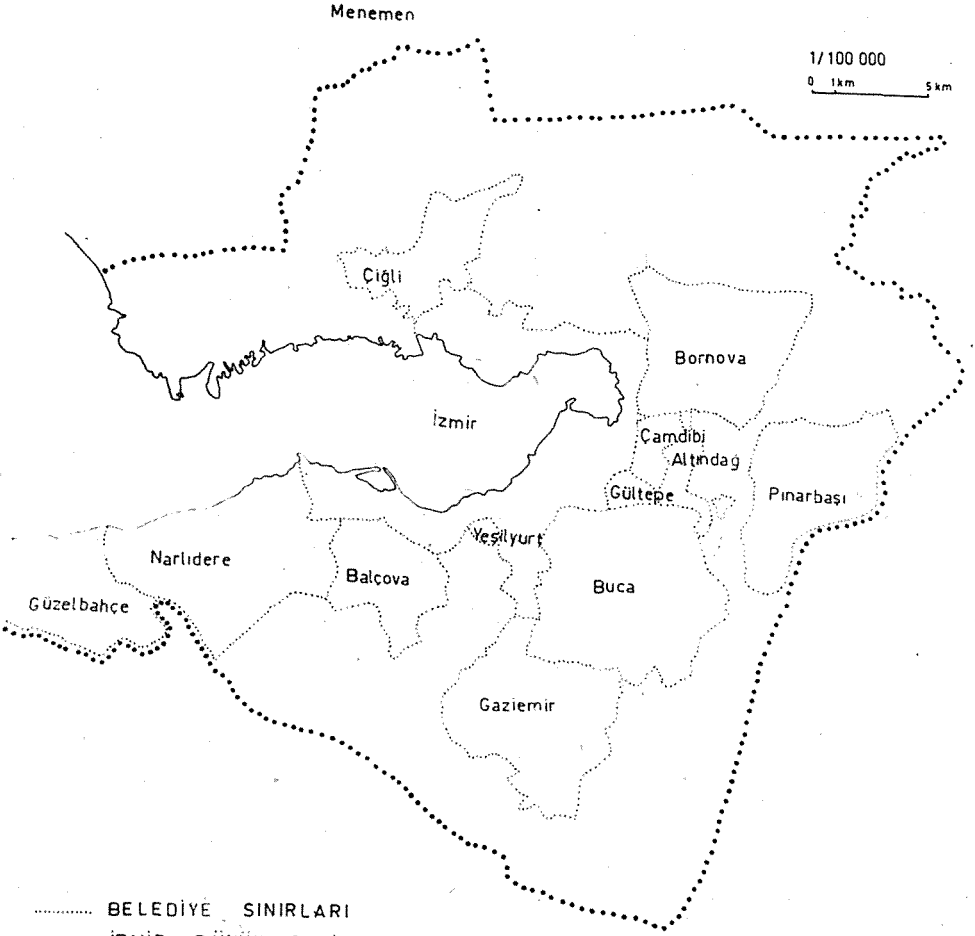
İ. M. P. B. İLK ÇALIŞMA MODELİ VE PROGRAMI. UYGULADIĞI BİLGİ EDİNME ÇALIŞMALARI.

Yukarıda da belirtildiği gibi, İMPB'nun yerel olarak yükümlülük aldığı İzmir B. K. B. sınırları içindeki alanda, İmar ve İskân Bakanlığı ile bu konuda protokol imzalayan merkez İzmir Belediyesi'nden başka 12 belediye daha yer almaktaydı. Adı geçen belediyeler (Işıkkent henüz belediye olmamıştı), İzmir Belediyesi ile birleştirilerek yetkilerinin ellerinden alınacağı endişesiyle planlama çalışmalarına kuşku ile bakıyorlardı. Bu tür kuşkuvarlıkların da bulunduğu koşullar altında 1968 yılında başlatılan çalışmaların ilk aşamasında, bir yandan veri olarak kullanılacak temel bilgi derlemeleri sürdürülürken diğer yandan da planlama modeli ve araştırmaların elde olunacağı program geliştirilmişti. Geliştirilen ilk aşama modeli Şekil 3'de görülmektedir. Daha sonra ise bu amaçla başka bir senteze yönelinmiş ve Şekil 4'deki model oluşturulmuştur.

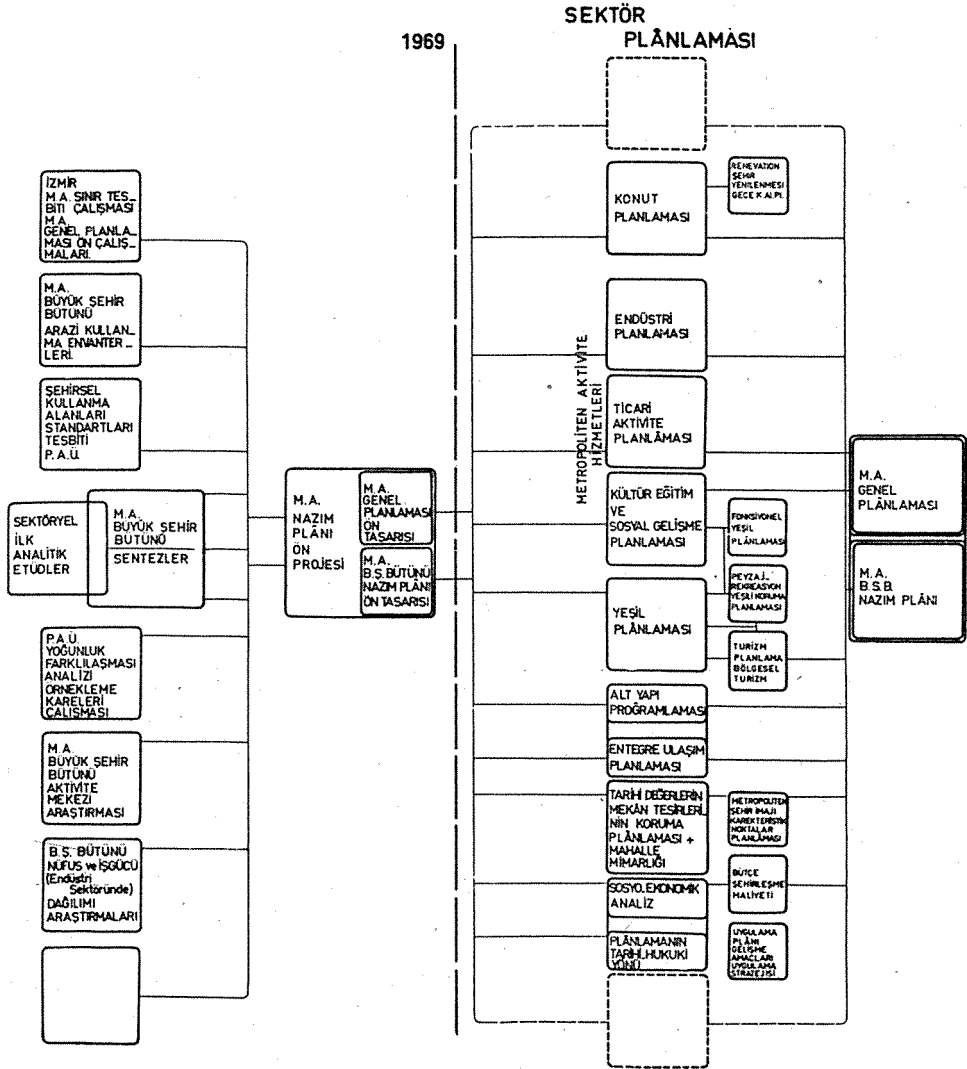
Bu şekilden de anlaşılacağı gibi düşey olarak ; planlamaya dış veriler, envanter, analiz, projeksiyon, plana geçiş ve planlama kararları gibi bir sıra içinde planlama süreci oluşmaktadır. Yatay olarak ise genelden özele doğru, kararlar kademelenmesi belirtilmiştir. Bu modelin gereği olarak, İMPB'nca sürdürülmesi kararlaştırılan araştırmalar için hazırlanan program ve zamanlama çizelgeleri de Şekil 5 ve Şekil 6'da görülmektedir. Bu model, program ve zamanlama şemaları araştırmaların birbiriyle olan ilişkilerini ve önceliklerini de içermektedir. Ayrıca yine görülmektedir ki hazırlanan zamanlama yaklaşık en az iki yıllık bir süreyi gerektirmekteydi.

Bunların yanısıra, planlama sürecinde İzmir B. K. B'nün sorunlarına çözüm getirmek ve planlı gelişmeyi gerçekleştirebilmek için önceliği olan yatırım

İZMİR METROPOLİTEN ALAN
BÜYÜK ŞEHİR BÜTÜNÜ
BELEDİYELERİ

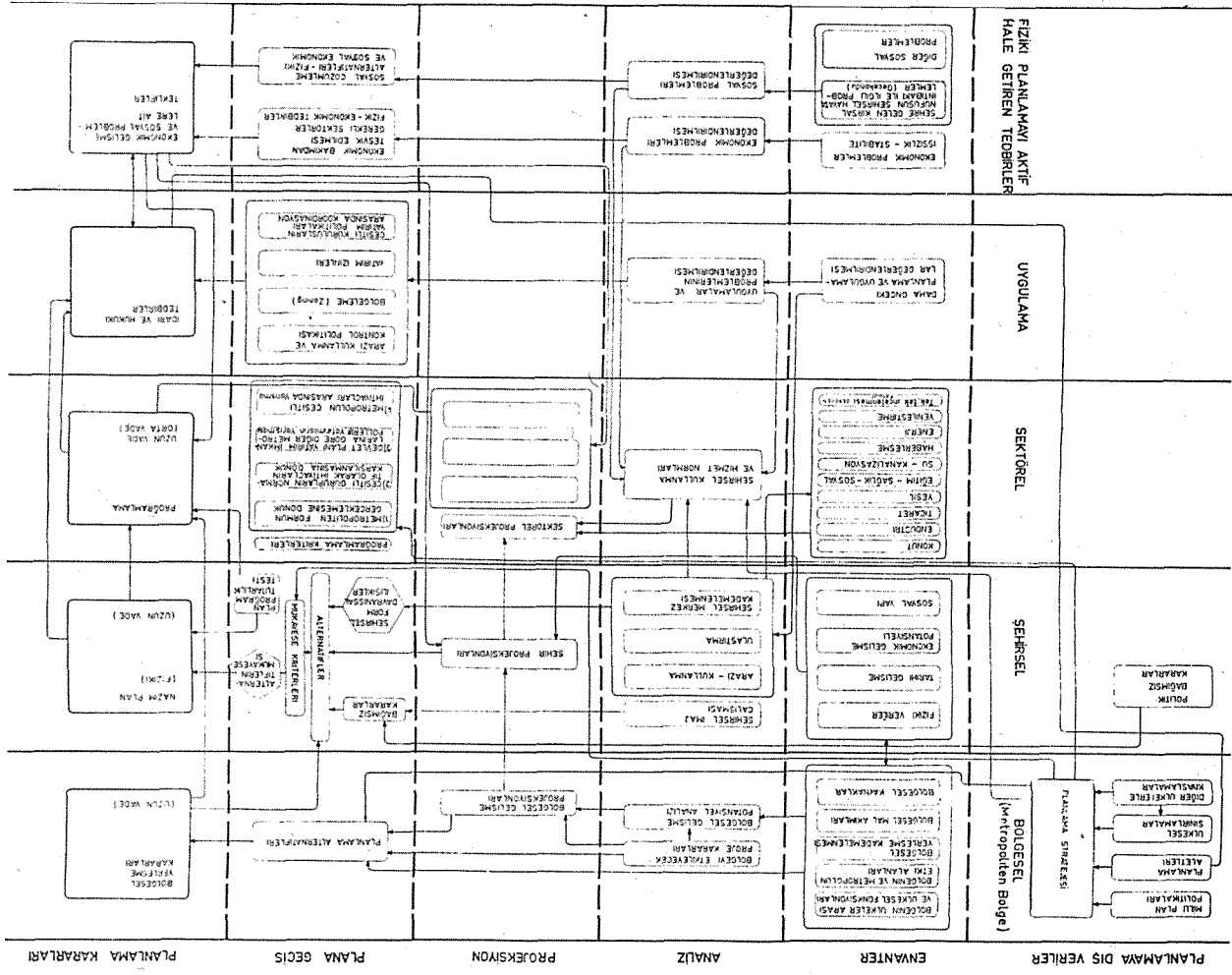

İZMİR METROPOLİTEN ALAN NAZIM PLÂNI

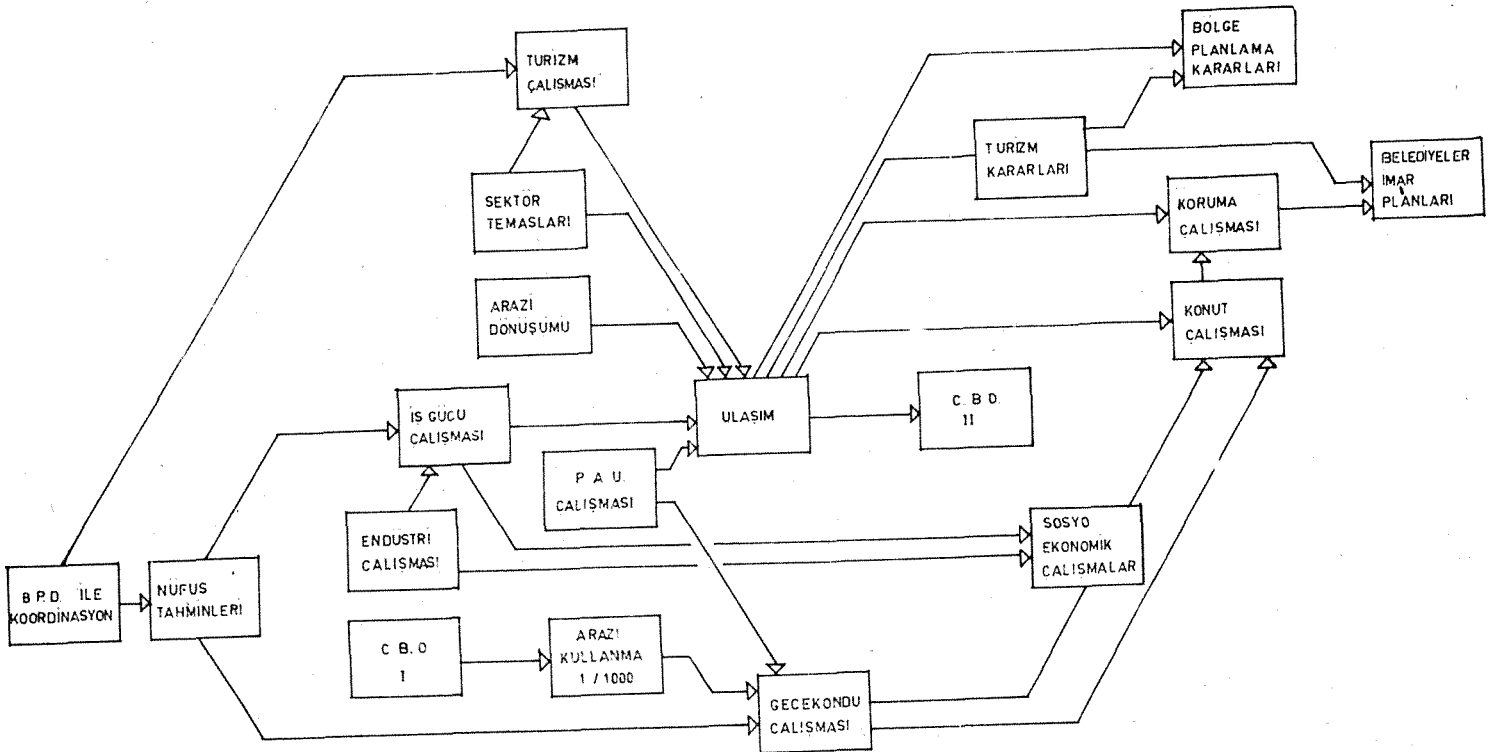

ŞEKİL : 3

ŞEKİL : 4

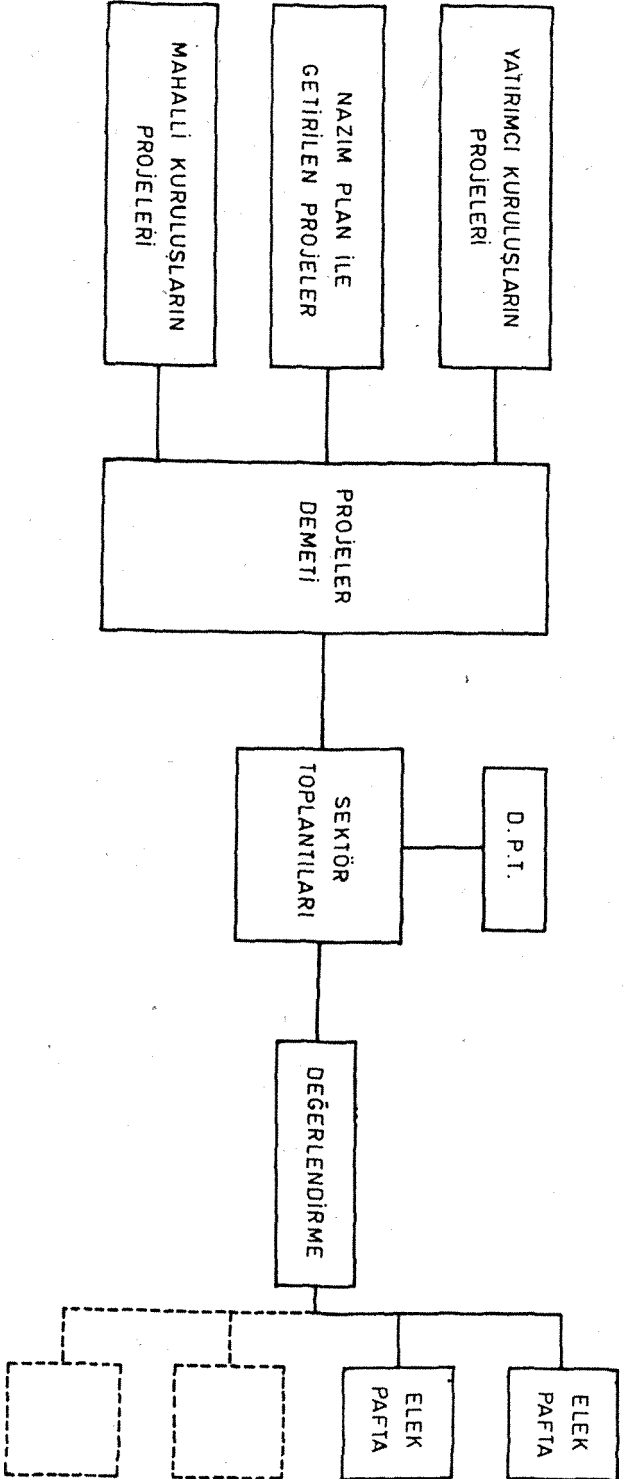

İZMİR METROPOLİTEN PLANLAMA BÜROSU
ÇALIŞMA PROGRAMI İŞ AKIM ŞEMASI

sınırlılık içinde kalmıştır. Dolayısıyla plan uygulamasında özendirici olmak ve eşgüdümü sağlayabilmek amacıyla kısa vadeli trafik çözümlerine öncelik verilmiştir.

Amaç, önümüzdeki dönemde bilgi edinme seviyesinin ve örgütlenmenin gelişmesine paralel olarak, uygulamada çok daha etkin yapısal gelişmeler sağlayabilen planlama çalışmaları ortaya koyabilmektir.

İZMİR METROPOLİTEN PLANLAMA BÜROSU'NUN METROPOLİTEN ALAN İLE İZMİR BÜYÜK KENT BÜTÜNÜ YÜZEYLERİNDE YÜRÜTMÜŞ BULUNDUĞU PLANLAMA ÇALIŞMALARININ TEMEL İLKE VE STRATEJİLERİ :

1 — İzmir Metropoliten Alanı'nın, kuzeyde Dikili, güneyde Kuşadası ilçeleri ile batıda Manisa Merkez İlçesi, Kemalpaşa ve Bayındırı da kapsamı içine alan, istatistiki verilere dayandırılarak çizilmiş sınır ile, Ege Denizi kıyı çizgisinin belirlediği bir alan olduğu belirtilmişti. Bu alan genel olarak Şekil 8'de görülen doğal yapıya sahiptir. Ege Bölgesinde yer alan (Şekil 9) Metropoliten Alan'da, yatırımların bugünkü yoğunlaşma eğilimi ile doğal yapı, doğal kaynaklar ve altyapıların da değerlendirilmesi sonucu kuzeyde Aliağa, doğuda Manisa, Kemalpaşa ve güneyde Torbalı'nın ilk değerlendirme ve bölgede nüfus çekici alt merkezleşme noktaları olarak geliştirilmesine karar verilmişti. (Şekil 10).

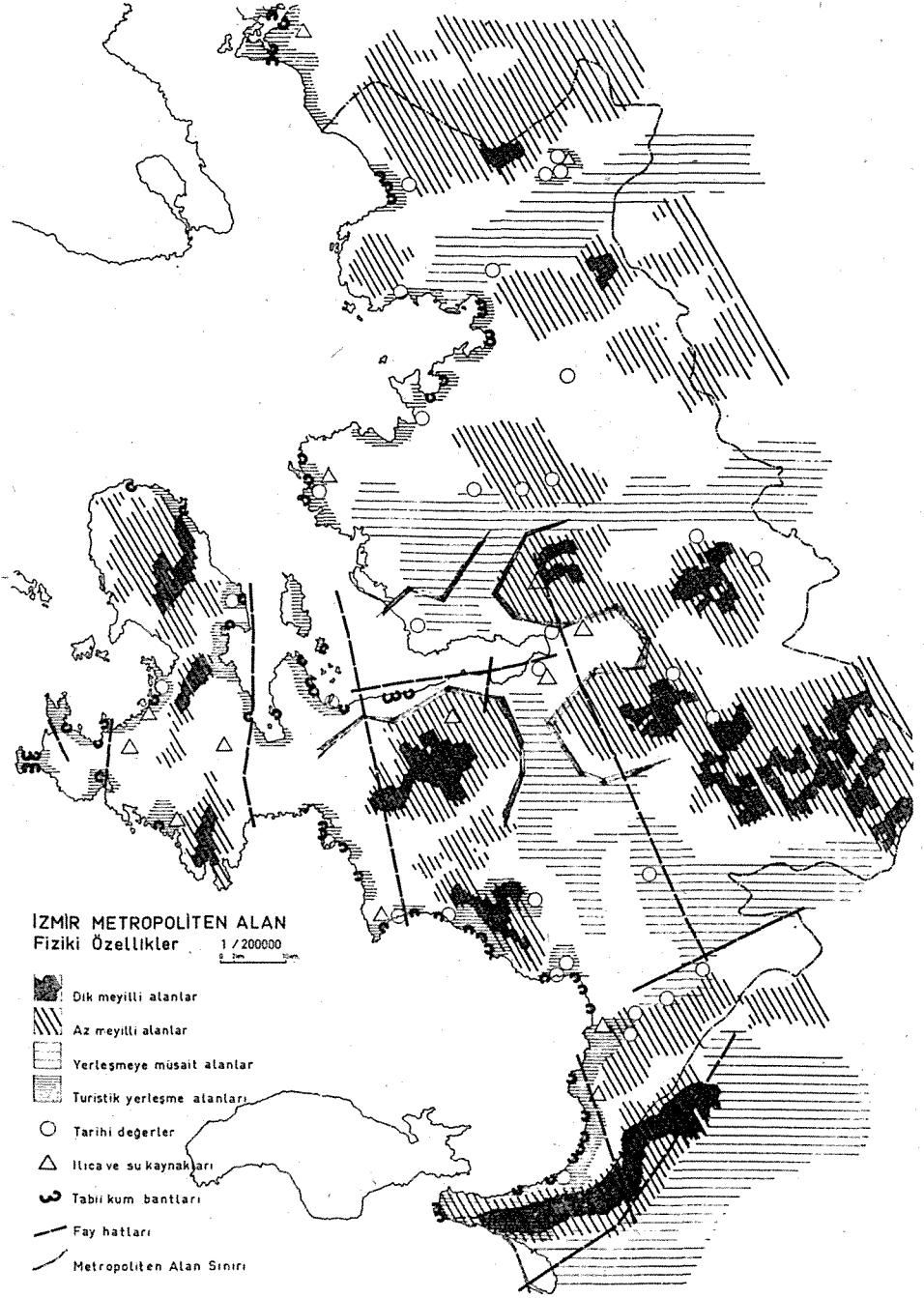
Bu alt merkezler dışında doğal, tarihi ve arkeolojik değerler açısından potansiyeli olan ;

- a) Çeşme, Karaburun Yarımadası,
- b) Sığacık, Seferihisar, Gümüldür, Ahmetbeyli, Selçuk, Kuşadası sahil bandı,
- c) Foça, Yeni foça çevresi
- d) Çandarlı, Dikili ve Bergama yerleşmeleri ve çevrelerinin

İzmir Metropoliten Alan Planlama kararlarının bütünü içinde turizm amaçlı fiziki planlamalarının ele alınması öngörülmüştür.

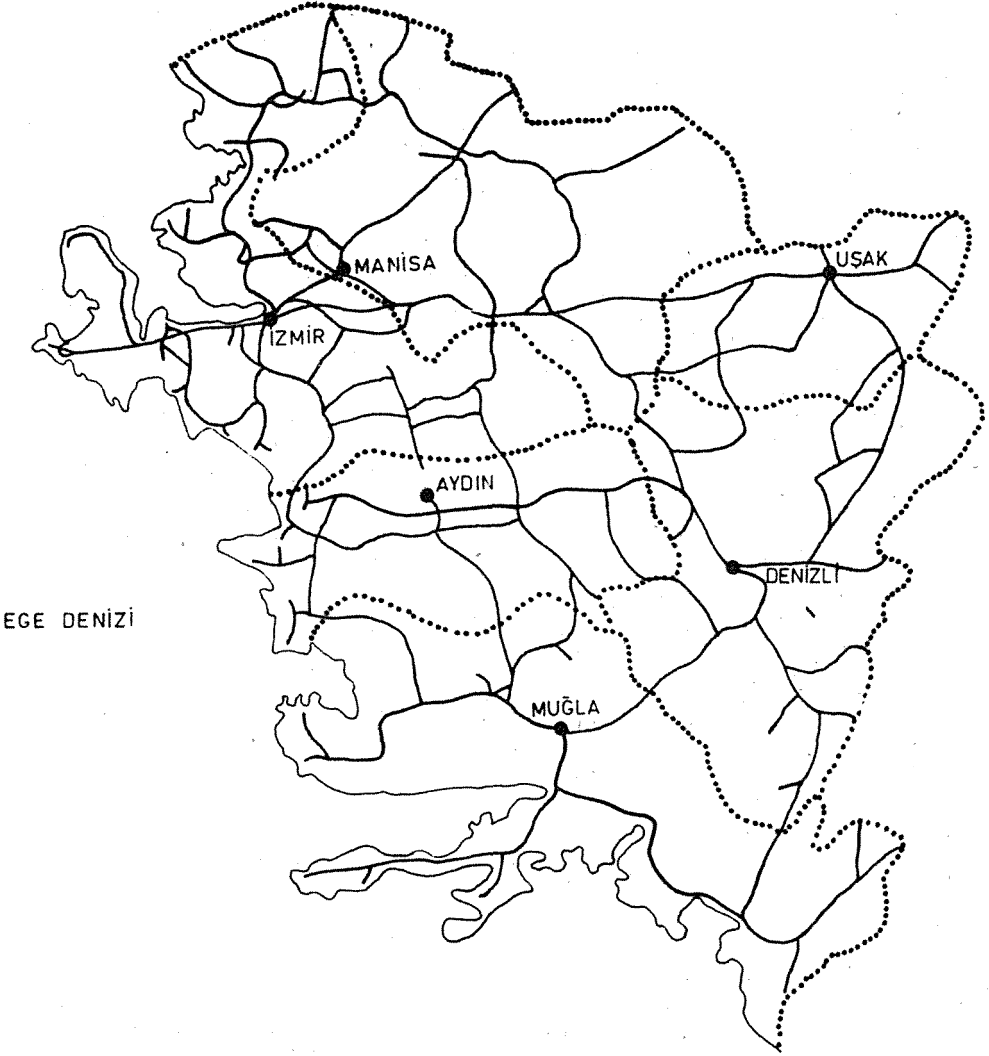
Büromuzca Metropoliten Alan'da, 1 / 25.000 ölçekli kıyı potansiyelinin değerlendirilmesine dönük olarak kullanım ve yapılaşma önerileri getiren ve bugünkü uygulamayı olumlu biçimde yönlendirmek amacıyla fiziki planlama ve programlama çalışmaları da yürütülmüştür.

Metropoliten Alan'da bunların yanısıra Menemen, Cumaovası'nın, İzmir Büyük Kent Bütünü'nün kentsel gelişme sürecinin etkisi altında kalarak yakın çevrede birer uydu çekim merkezi olarak gelişecekleri öngörülmüştür. Ayrıca yine İzmir B. K. B. etkisi altında Urla, Güzelbahçe ile birleşerek turizm işlevinde ayrı bir uydu yerleşme noktası olacaktır. Metropoliten

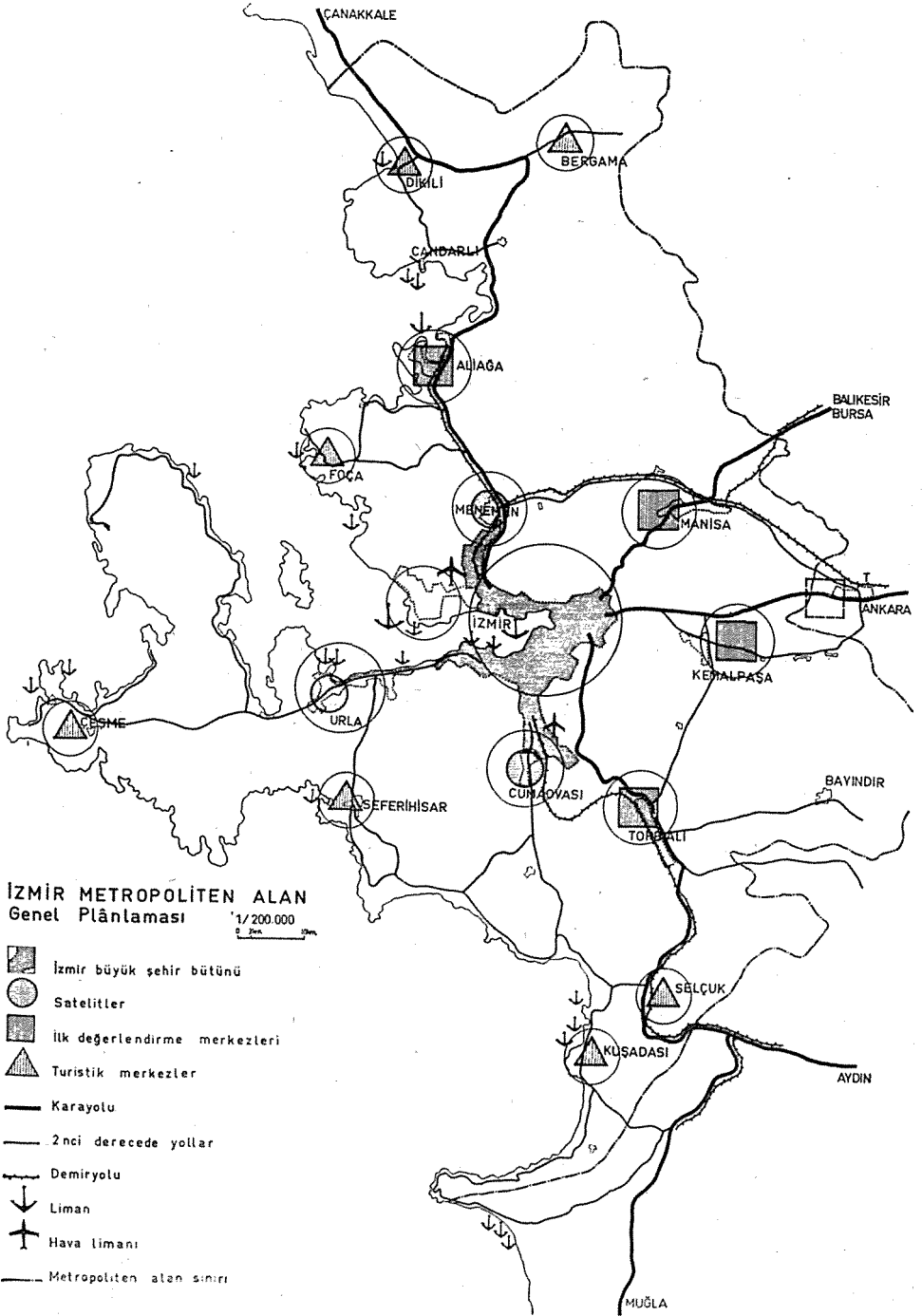

ŞEKİL : 8

EGE BÖLGESİ

ŞEKİL : 9

ŞEKİL : 10

Alan'da kentsel kademelenmenin ve bunların işlevlerinin tanımlanmasının yanısıra kırsal alanda korunacak alüvyon ve tarımsal potansiyeli yüksek alanmasının yanısıra kırsal alanda korunacak alüvyon ve tarımsal potansiyeli yüksek alanların envanteri de geliştirilmektedir. Bölgesel nitelikte önerilmekte olan başlıca altyapı kararlarını ise şöylece sıralamak olasıdır. (Şekil 10) ;

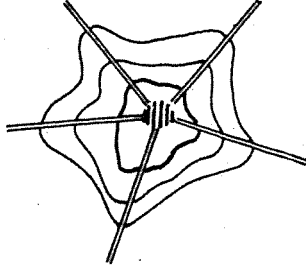
- Aliğa'da sanayi yığılmalarının bir gereksinmesi olarak önerilen sanayi limanı,
- Aliğa, Menemen, İzmir B. K. B., Cumaovası,
- Torbalı demiryolu şebekelerinin çift hat olarak gerçekleştirilmesi ve elektrifikasyonu,
- Plan dönemi sonunda, Çiğli - Çamaltı Tuzlası bölgesinde gelecekteki fuar alanının yanısıra önerilen büyük bölgesel liman,
- Bölge ölçeğinde, deniz ulaşımını çözümlenecek liman, iskele ve barınak kararları,
- Diğer bölgesel altyapı kararları çerçevesinde, enerji ve su rezervleri (barajlar, göller) elde etmek üzere projelendirme çalışmaları,
- Büyük Kent Bütünü'nde getirilen yerleşme kararları ile kentiçi sürat karayolu, çevre yolları, erişme ve yarı erişme kontrollu karayolları ve kentiçi sürat demiryolu şebekesi uygulamalarının tüm bölgesel kararlarla bütünleştirilerek gerçekleştirilmesi.

2 — İzmir Büyük Kent Bütünü'nde ise, yalnızca İzmir Merkez Belediyesi sınırlarını değil, onunla günlük ekonomik ve toplumsal ilişkileri yoğun olan çevre belediyeleri ile 30 köy yerleşmesini de kapsamakta olduğu daha önce belirtilmişti.

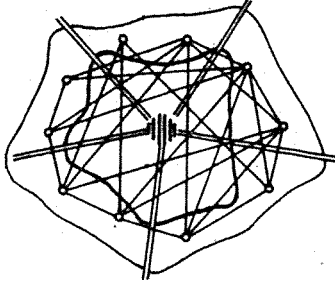
1973 yılı onanlı Nazım Planı'na erişebilmek için İzmir B. K. B. için geçerli olabilecek kentsel gelişme seçenekleri gözden geçirilmiş ve LINEER MAKRO FORM'un uygulanmasının daha olumlu olacağı kararlaştırılmıştır. (Şekil 11 ve 12). Lineer Makro Form'un seçilmesini etkileyen başlıca unsurlar şöyle sıralanabilir ;

- Yapılan araştırmalara göre bu form en ucuz altyapı gelişme olanağını sağlamaktadır.
- En fazla yürüyüş uzunluğuna göre en çok yolcu hinterlandını sağlayan bir toplu taşıma sisteminin yaratılmasını sağlamakta ve böylece yolculuk sıklığının ve kapasitesinin artırılması mümkün olmaktadır.
- Bununla her noktaya en çok ulaşılabilirlik olanakları elde edilmektedir. Bu sağlanabildiği takdirde özellikle merkeze yönelen yolculuklarda özel oto ile rekabet daha kolay mümkün olmaktadır. Böylece merkezde artacak

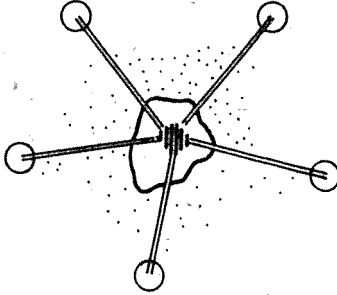
TEMEL KENTSEL FORMLAR

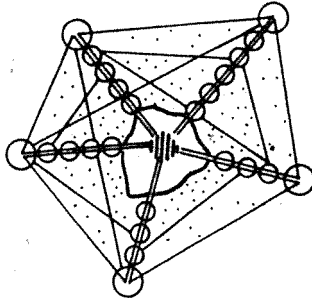
KONSANTRİK

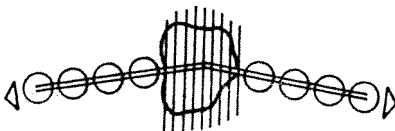
NÜKLEER

SATELİT

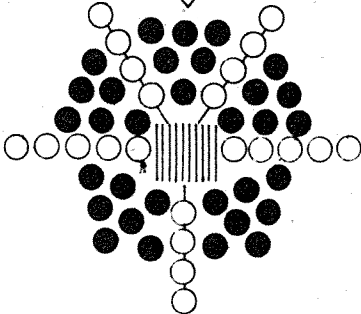
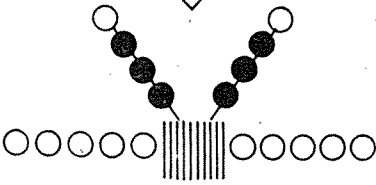
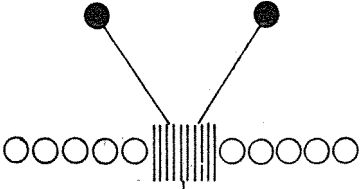

MULTİ - LİNEER

TEK. LİNEER

TEK LİNEER FORM
DİĞER KENT FORMLARINA
DÖNÜSTÜRÜLEBİLİR AMA
BUNUN TERSİ BİR GELİŞME
OLANAKSIZDIR

ŞEKİL : 12

trafik sıkışıklıklarının olumsuz etkilerinin önlenmesi bu seviyede sağlanmış olacaktır.

- Lineer formda yapısal olarak diğer bir esneklik bulunmaktadır. Bu nedenle, araştırmacıların ve ayrıntılı analizlerin sonucunda makro formda bir dönüşümün, gereksinme olarak ortaya çıkması halinde lineer form buna daha kolaylık sağlamaktadır.
- Ayrıca lineer gelişme formuyla ulaşım sisteminde şehrin her noktasında kapasite ölçüleri içinde çalışabilecek bir yol şebekesi meydana getirmek mümkün olacaktır ve daha rahat bir trafik düzeni kurulabilecektir.
- Kentsel alanın yerleştiği doğal yapının lineer makro forma daha elverişli olduğu görülmektedir. (Şekil 13).

Bu makro forma karar verirken üzerinde durulan önemli konulardan biri de oldukça önemli sanayi kuruluşlarının yer almış bulunduğu doğu uzantısının durumudur.

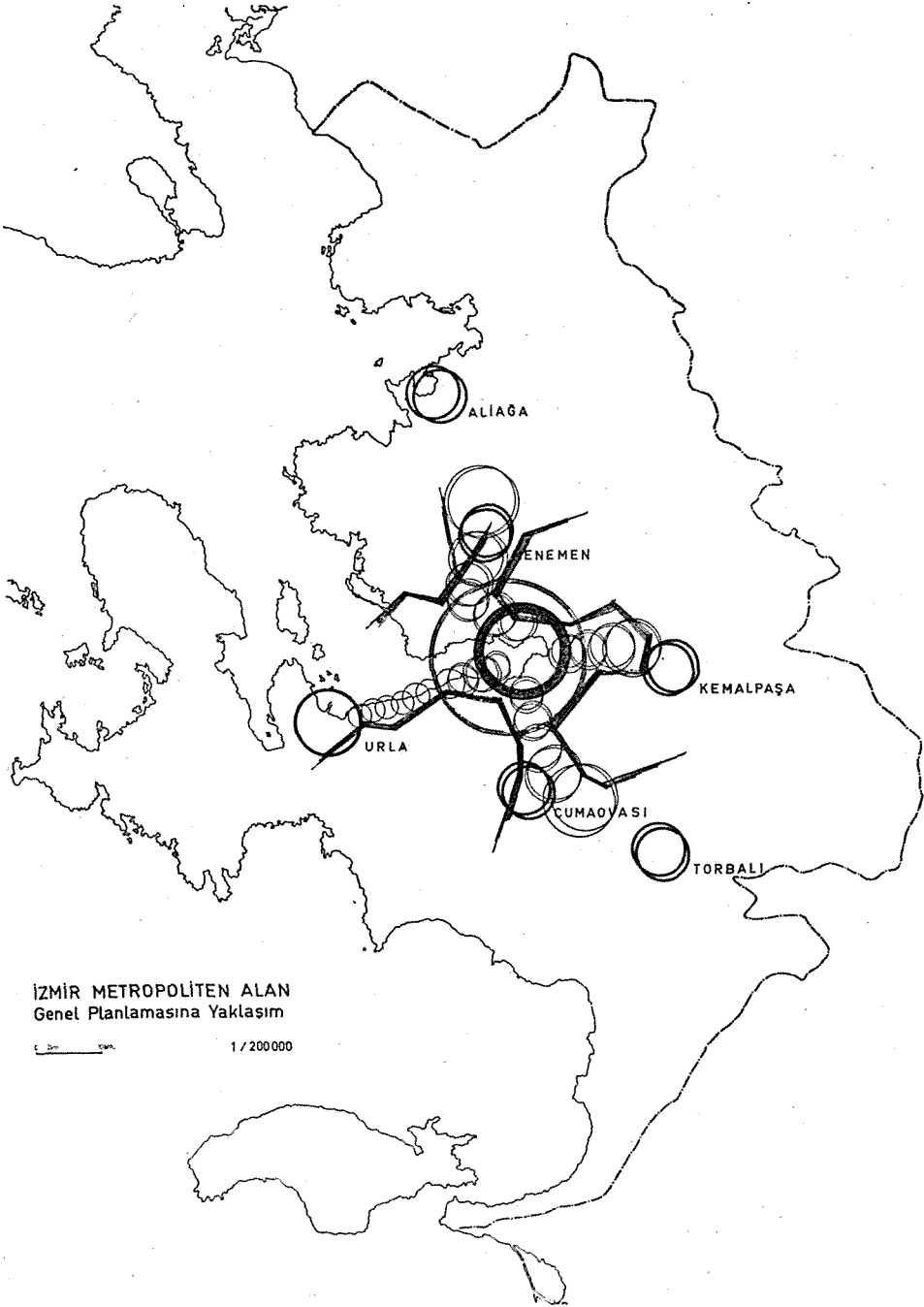
Doğu yörelerinde, yaptırılan araştırmalara göre yeraltı su seviyesinin aşırı kullanma nedeni ile azalmakta olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca çevre sorunları açısından da burada gelişecek sanayilerin olumsuz etkileri olacağı bir gerçektir. Bu nedenle doğudaki düzlüklerde her türlü sanayi yerleşmelerine (küçük sanayi hariç) müsaade edilmemesi gerekli görülmüştür. Böylesine bir karar ise bu yöndeki bir gelişmeyi önemli ölçüde kısıtlamayı içermektedir. Bu yörede yalnızca Bornova'nın bir miktar geliştirilmesi uygun görülmüş, ayrıca üniversite ve ilgili kuruluşların yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Batı yönündeki gelişmelerin de engellenmesine karar verilmiştir. Yalnızca ikincil konut karakterinde ve kıyı boyunca bir gelişme öngörülmüştür. Askeri alanların varlığı nedeni ile zaten bu yöndeki gelişmede kısıtlı bir durum ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan tarımsal alanların potansiyelinin yüksek oluşu da bu yöndeki gelişmeyi kısıtlı kılmaktadır. Bu makro formun içerisinde birinci öncelik kuzey aksının geliştirilmesi, ikinci öncelik ise güney aksı olarak öngörülmüştür. (Şekil 14).

1 / 25.000 ÖLÇEKLİ İZMİR B. K. B. NAZIM PLANI'NIN GELİŞME SRTATEJİSİ VE UYGULAMA SÜRECİ İÇİN ORTAYA KONULAN MAKRO PLAN VE PROJELER

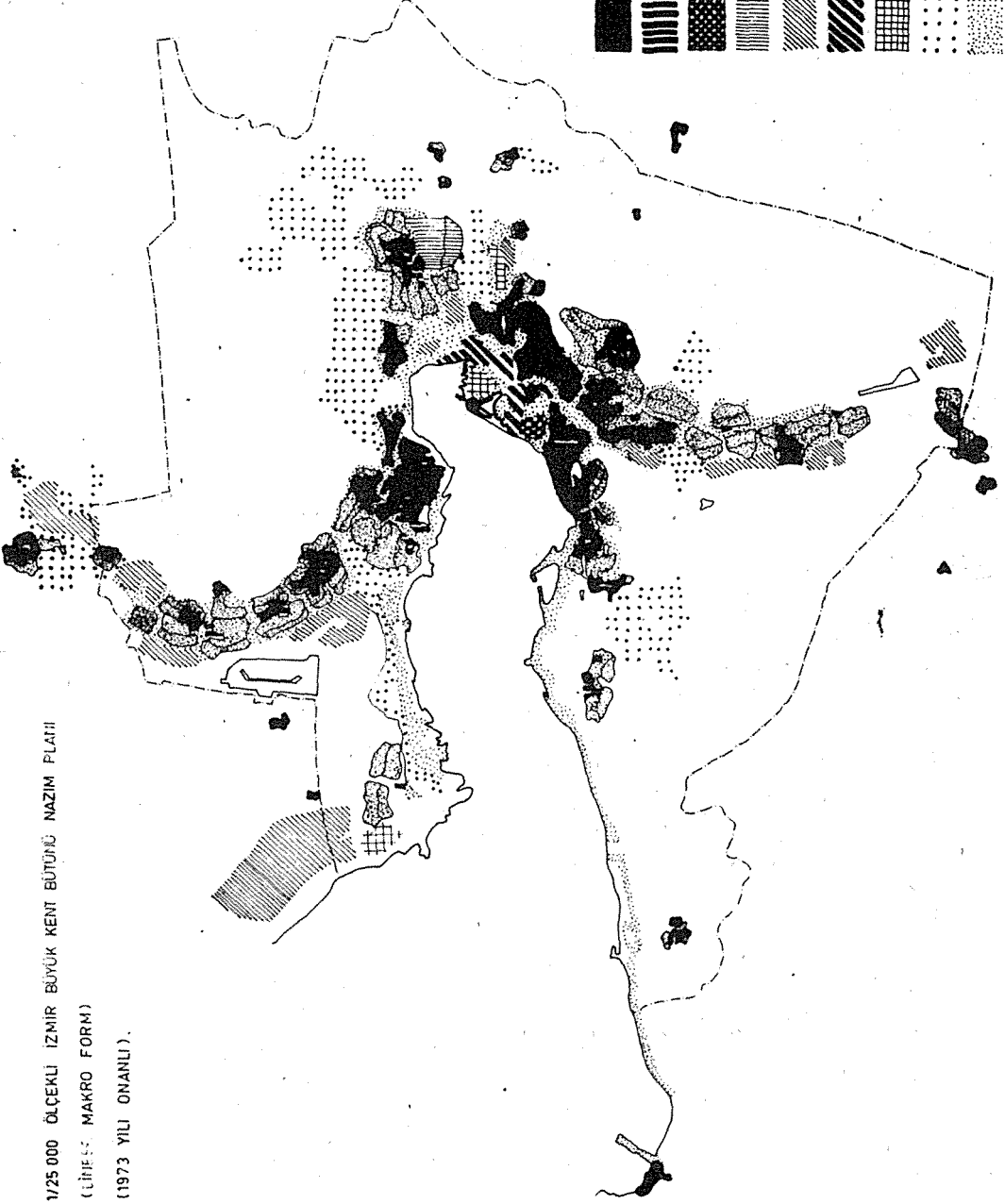
1 — KONUT ALANLARI

1975 nüfus sayımlarına göre İzmir Büyük Kent Bütünü'nde 985.000 kişi yaşamaktadır. İzmir Metropolitan Planlama Bürosu'nun projeksiyonlarına göre 1985'de bu nüfusun 1,6 milyona varması beklenmektedir.

ŞEKİL : 13

1/25 000 ÖLÇEKLİ İZMİR BÜYÜK KENT BÜTÜNÜ NAZIM PLANI
(ÇİFTLİK MAKRO FORM)
(1973 YILI ONANLI).

- MEVCUT KONUT ALANLARI
- ALT MERKEZLER
- PROTOKOL ALANI
- ÜNİVERSİTE
- ENDÜSTRİ ALANLARI
- AKTİVİTE ÖZEĞİ
- DEPOLAMA
- YEŞİL ALANLAR
- KENTSEL YEŞİL ALANLAR

Bir başka deyişle, İzmir B. K. B.'ne her yıl global olarak 60 - 70 bin kişi kadar yeni nüfus eklenecektir.

1995 yılı için belediye gruplarına göre nüfus büyüme tahminlerini ise şöylece sıralamak olasıdır ;

	1995 yılı
— İzmir Belediyesi	963.000 kişi
— Bornova Belediyesi	140.500 "
— Pınarbaşı, Altındağ, Çamdibi Belediyeler grubu	148.500 "
— Buca, Narlıdere, Güzelbahçe Belediyeler grubu	176.000 "
— Balçova, Narlıdere, Güzelbahçe Belediyeler grubu	125.000 "
— B. Çiğli Belediyesi	148.000 "
— Gültepe Belediyesi	70.000 "
— Yeşilyurt Belediyesi	63.000 "
<hr/>	
12 Çevre Belediye Toplamı	871.000 "
B. K. B. Belediyeler Toplamı	1.834.000 "
Köyler Toplamı	190.000 "
<hr/>	
B. K. B. Genel Toplamı	2.024.000 "

Bu oluşum ; İzmir'in yerleşme alanlarına her yıl en az 10 - 15 bin yeni KONUT BİRİMİNİN yapımını ve bunların yapımı için de yeni konut alanlarının açılmasını gerektirmektedir.

Özellikle düşük gelir gruplarına sosyal konut ve arsa olanakları sağlanması için İzmir B. K. B'nün gelişme akslarında konut alanlarının kamulaştırılmasına ağırlık verilmesi, düzenli konut yerleşmesi ve kentin sağlıklı gelişmesi açısından yararlı olacaktır. Nitekim Bakanlığımız Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nce kuzey aksa bir konut alanı kamulaştırması tamamlanmış durumdadır ve güney aksda da bir konut alanı kamulaştırmaları için girişimler sürdürülmektedir.

Ayrıca, halen Emlak Kredi Bankası'nın elinde bulunan Deniz Bostanlısı Mevkiindeki 250 hektarlık alanın planlamasının rasyonel bir biçimde ve öncelikle ele alınması ile Bankanın kuruluş yasasındaki ucuz konut üretimi ilkesine yönelik, uygulamaya gidilmesi sonucu, İzmir'in konut istemine de bir ölçüde cevap verilebilecektir.

2 — ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

İzmir Organize Sanayi Bölgesi için kuzey aksda (B. Çiğli'de) İzmir Metropolitan Planlama Bürosu'nca önerilen 600 hektar alanın kamulaştırma işlemleri Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nce tamamlanmış bulunmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesinin gerçekleştirilmesi için gerekli girişimlerde bulunmaktadır. Halen bölgenin 1 / 5000 ölçekli mevzii planı İ. M. P. B.'nca hazırlanarak Bakanlığımızca onanmış durumdadır.

Ayrıca, İzmir B. K. B.'nün güney aksında bir organize sanayi bölgesi için de alan kamulaştırması düzenli bir sanayileşme açısından yararlı olacaktır.

Bunların, yanısıra düzenli küçük sanayi bölgeleri oluşturabilmek için de kuzey, güney ve doğu gelişme yörelerinde alan kamulaştırılmalarının yararlı olacağı görüşü üzerinde durulmaktadır.

3 — İZMİR B. K. B. BELEDİYELERİ 1 / 5000 VE 1 / 1000 ÖLÇEKLİ İMAR PLANLARI

İ. M. P. B.'nca hazırlanan 1 / 25.000 ölçekli Nazım Planın stratejilerine uygun bir biçimde, içinde bulunduğumuz dönemde B. K. B. Belediyelerinin bugünden yetersiz olan 1 / 5000 ölçekli planlarının ve giderek 1 / 1000 ölçekli detay planlarının hazırlanması ele alınmış bulunmaktadır. Bunun için, İ. M. P. B.'nin ana kararları çerçevesinde 9 çevre belediye imar planı yüklenicilere İller Bankası'na ihale edilmiştir. İzmir Belediyesi ise İmar Planını Büromuzla da işbirliği kurarak Planlama Müdürlüğü aracılığıyla hazırlayacaktır.

4 — ENERJİ

Demiryolu elektrifikasyonu, Organize Sanayi Bölgesi ve kentin diğer enerji gereksinmesini karşılamak için T. E. K.'nca çalışmalar sürdürülmektedir. Çiğli'de yeni bir merkez yapılması planlanmış bulunmaktadır. T. E. K. ilgililerince, Çiğli'deki bu enerji merkezinin kurulması ile İzmir'de uzun vadede enerji sorunu olmayacağı bildirilmiştir.

5 — DEMİRYOLLARI

Toplu taşınım olanaklarının, mevcut demiryollarının çift hatta çıkarılması ve elektrifikasyonu ile hızlandırılacak banliyö şebekesiyle arttırılması düşünülmektedir. İlk etapta bunun Basmane ve B. Çiğli arasında kalan kısmı gerçekleştirilecektir. Bunun yanısıra Halkapınar'da bir ana yolcu garı inşaatına başlanması, Basmane garının daha çok banliyö hizmetlerine ayrılması, marşandiz garı ve triyaj tesislerinin B. Çiğli'de yerleştirilmesi

düşünülmektedir. Aynı şekilde ikinci etapta Halkapınar, Bornova, üçüncü etapta Halkapınar, Seydiköy banliyö şebekesine dahil edileceklerdir.

Bu amaçla TCDD Genel Müdürlüğü tarafından proje çalışmaları sürdürülmektedir.

6 — EKSPRESS YOL (KARAYOLLARI)

T. C. K. Genel Müdürlüğü'nce, toplam 29 Km. uzunluğundaki expres yolunun kuzey - güney doğrultusunda projelendirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Bu yol kuzeyde Çiğli Askeri Havaalanı yöresinden başlamakta ve güneyde Karabağlar'a ulaşmaktadır. Saptanan programa göre, ilkönce ön projelendirme tamamlanacak, daha sonra Soğukkuyu - Kızılçullu arası erişme kontrollü kesimin kesin projesi, üçüncü yıl ise kuzeyde ve güneyde kalan yarı erişme kontrollü kesimlerin kesin projeleri tamamlanacaktır. Kesin projeler elde olundukça ise inşaatlara başlanacaktır.

Bunun yanısıra halen T. C. K. 3. Bölge Müdürlüğüne ekspres yolların diğer bölümlerine ait ön etüdler sürdürülmektedir.

7 — ALSANCAK LİMANI

Alsancak limanı tevsii çalışmaları sürdürülmektedir. Limanın geliştirilmesi projesine göre 1980 yılına kadar 2.5 Km. rıhtım ilave olunması düşünülmektedir. Bunu sağlamak amacıyla körfezde tarama işlemleri sürdürülmektedir.

Bölgesel İzmir limanının yapılmasından sonra Alsancak limanının yolcu ağırlıklı olması amaç edinilmektedir.

8 — BÖLGESEL İZMİR LİMANI

Bölgesel İzmir limanının Çamaltı Tuzlası güneyinde inşa edilmesi düşünülmektedir. Bunun gerçekleştirilmesinin öne alınabilmesi amacıyla Alsancak limanı tevsii çalışmalarının son aşamasından vazgeçilmesi önerilmiştir.

9 — KAKLIÇ SİVİL HAVA LİMANI

Halen inşaatı devam etmekte olan Kaklıç'daki sivil hava limanının, tamamlanmasından sonra Çiğli Askeri Hava Limanı'nda yürütülmekte olan sivil havacılık hizmetlerini karşılayabilecektir.

10 — SU

İzmir büyük su projesinde uygulama etapları için, acil dönem (1970 - 1975), ara dönem (1976 - 1985) ve son dönem (1986 - 2000) olmak üzere üç bölüm ve

inşaat faaliyetleri için ise biri acil dönemde, ikisi ara dönemde, diğer ikisi de son dönemde olmak üzere 5 kademe önerilmiştir.

Projede önerilen programın 5 kademesinin 1969 yılı fiatlarıyla tutarı 2.9 milyar TL.dir. Ayrıca, İzmir ESHOT Genel Müdürlüğü'nün açıklamasına göre de İzmir Kentinin su şebekesinin geliştirilebilmesi (depo, depoların şebekeye bağlanması, şebeke yenilenmesi ve vb.) için de 500 milyon TL.lık bir yatırım gerektirmektedir.

11 — KANALİZASYON

İzmir'de bugün körfeze 98 adet kanalizasyon ağı deşarj edilmekte ve iç bölgelerin kanalizasyon artıkları da 10'a yakın çaya verilerek bunlar vasıtasıyla körfeze taşınmaktadır.

İzmir'de mevcut 82 adet sanayi tesisinin artıkları körfeze akıtılmaktadır. Bu sanayi artıkları ile birlikte körfez yaklaşık 1.5 milyon nüfusluk bir kirletilmeye uğramaktadır. Artıkların toplanması ve tasfiyesi için 1969 yılında hazırlanan ön projeye göre, 1973 - 2000 yılları arasında 3.5 milyar TL.sı (1969 fiatları ile) tutarında bir yatırım faaliyeti gerekiyordu.

Önerilen zaman aralığında başlanamayan uygulama faaliyetlerine esas olacak İzmir kanalizasyon projesi konusunda İller Bankası Genel Müdürlüğü'nce sürdürülen çalışmalar tamamlanarak proje yüklenici bir firmaya verilmiş bulunmaktadır.

1 / 25.000 ÖLÇEKLİ NAZIM PLANIN 1973 YILINDA ONANMASINDAN SONRA ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELERLE BUGÜNKÜ DURUM

— 1 / 25.000 ölçekli Nazım Planının rapor ekinde öngördüğü gibi 1973 yılından itibaren kamu yatırımlarının bu makro formu yaratıcı yönde gerçekleşmesi gerekmekte idi.

Örneğin kuzeye doğru birinci aşamada gelişmeyi sağlaması beklenen Basmane - Büyükçiftliği arası çift hat ve Elektrifikasyon projesi henüz gerçekleşmemiş durumdadır.

— Kuzey aksta organize endüstri bölgesi için bir alan kamulaştırılmışsa da henüz uygulaması sağlanamamıştır.

— Kuzey aksta konut alanları için geniş arazi kamulaştırması girişimlerinde bulunulduysa da uygulama girişimleri henüz tamamlanamamıştır.

— Ülkemizde arazi kullanış, kontrol araçları ve politikalarının eksikliği B. K. B. nün kentsel gelişmesini merkezin etrafında ve İzmir Belediyesi sınırları içinde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Hatta mevzii plan değişiklikleri ve gabari artışları ile geri dönülemeyecek bir doğrultuya götürmüştür. Ayrıca doğu aksında planda öngörülmediği biçimde önemli sanayi ve konut gelişme lekeleri ortaya çıkmıştır.

- Plana ters düşecek biçimde Balçova, Eski İzmir Bölgesi Bayraklı sırtları ile Gümüşpaşa Mahallesi ve Örnekköy ile Bornova'nın kuzey sırtlarında düzensiz konut gelişmeleri ortaya çıkmıştır.

Gerek bu düzensiz gelişmeler gerekse İzmir Belediyesi sınırları içindeki ön görülmeyen yoğunluk artışları Nazım Plan önerileriyle çelişik durumdadır.

Ayrıca yoğunluk artışı gecekondu bölgelerindeki yerleşmelerde eski alçak konutların yıkılarak çok katlı yapıların oluşması ile de belirgin hale gelmektedir. (Yeşilyurt - Gültepe).

- Böylece makro - form yaratıcı kararların gerçekleşmemiş oluşu yerini kentsel gelişmede pazar mekanizmasına bırakmakta, bundan sonra da durum değişmediği takdirde eğilimlere göre bir kentsel forma gidilmesi durumu ortaya çıkmaktadır.

Bu ise ekonomik ve toplumsal yapı açısından plancı tarafından istenmeyen bir durumdur.

1973 YILINDA İZMİR NAZIM PLANININ ONANMASINDAN SONRA GERÇEKLEŞEN KARAR VE UYGULAMALAR VE BUNDAN SONRAKİ DÖNEMDE İZMİR B. K. B. KENTSEL GELİŞME STRATEJİLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Onanlı Nazım Plana göre önerilmiş bulunan çeşitli makro projelerin önemli bir kesimi gerçekleşmemiş olmakla birlikte Nazım Planın belirli bölümlerinin uygulanması sağlanabilmiş, ancak Lineer Makro - form seçiminin gerekçesi olan faktörler bugün için de hala geçerliliklerini yitirmedikleri için bu formun yaratıcı ve gecikmiş bulunan makro projelerin ve kararların gerçekleşmesi için bundan sonra da girişimlerde bulunulacaktır.

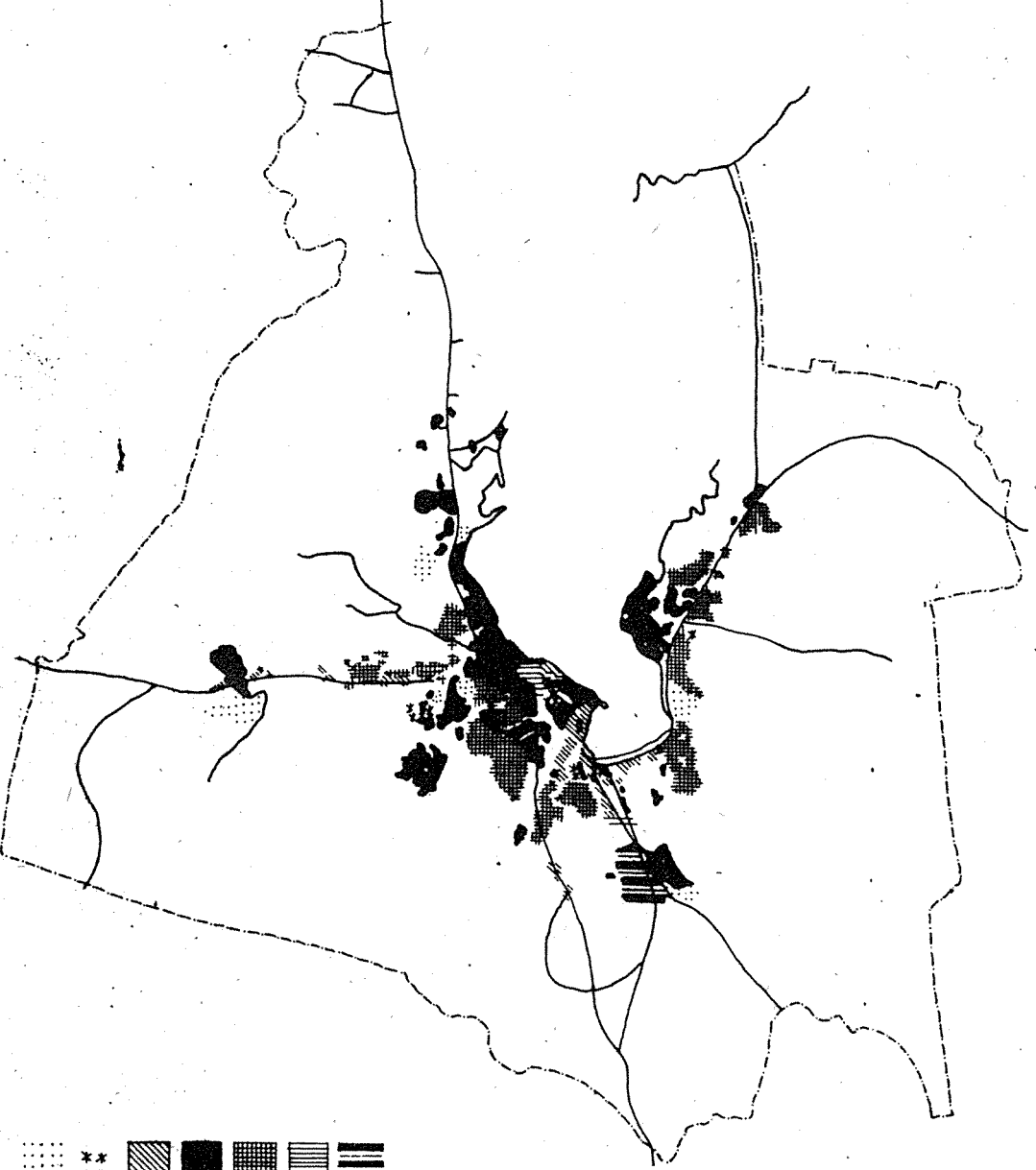
Örneğin, makro düzeydeki Su ve Kanalizasyon projeleri, tam erişme kontrollü otoyol ve yarı erişme kontrollü ekspres yolların belirli kesimleri, organize sanayi bölgelerine ait kamulaştırmalar, küçük sanayi sitelerinin yer seçimleri ve dağılımı politikaları (kuzey, doğu ve güney) TCDD'nin elektrifikasyon ve fizibilite etüdüleri, 1 ci etap Balatçık Basmane II ci etap Cumaovası Bornova uygulamaları, Kaklıç sivil hava limanı, Yeni bölgesel ve Kentsel Aktivite özelliği kuzey güney aksı toplu ulaşım ve Rekreasyon alanı (hava limanı ve yeni liman ile ilişkisi kurularak), mevcut limanın belirli bir aşamadan sonra

gelerekte iç ve dış hatlara bağlı Turizm limanı biçimine getirilmesi ve yeni teklif limanın ele alınması.

Toplu ulaşım sistemi üzerinde kamulaştırılan sosyal konut alanları, mikro klima özellikleri nedeniyle tarımsal potansiyeli yüksek olan batı yakasındaki alanların korunması. Bu aşamada ise İzmir Belediyesi ile çevre belediyelerin 1 / 5000 ve 1 / 1000 ölçekli imar planlarının hazırlanmasına başlaması da, Metropolitan Planlama Bürosu'nca saptanmış bulunan bu kentsel gelişme biçiminin amaçlarına varmak için önemli bir araç olarak karşımızda bulunmaktadır.

Tüm bu kararlarla ilgili çeşitli uygulamalar belirli bir gecikme gösterdiği için B. K. B.'nde nüfus artışları ve kentsel büyüme istenmeyen bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu 1976 yılında yapılan nüfus ve işgücü projeksiyonları irdeleme raporunda da belirtilmektedir.

Dolayısıyla gerek yukarıda tanımlanan girişimlerin sonuçsuz kalması, gerekse bu aşamadaki fırsatların değerlendirilemiyerek çevre belediyelerin 1 / 5000 ve 1 / 1000 ölçekli planların geliştirilmesinde başarısız kalınması halinde artık bir Lineer formdan söz edilmesi anlamsız olacaktır. Umuyoruz ki 1 / 5000 ve 1 / 1000 ölçekli planların hazırlanmasında başarı sağlanarak ve adı geçen girişimlerimizin de sonuç vermesiyle, İzmir Büyük Şehir Bütünü'nün planlı gelişmesi için gerekli olanaklar sağlanmış olacaktır.

UNİVERSİTE

PROTOKOL ALANLARI

DÜZENSİZ KONUT ALANLARI

DÜZENLİ KONUT ALANLARI

ENDÜSTRİ ALANLARI

KENT İÇİ YEŞİL ALANLAR

ASKERİ ALANLAR

projelerinin ve etüdlerin Milli Plan'la ilişkilerinin kurulması ve yatırımcı kuruluşların yıllık programlarına alınmasını gerçekleştirmek amacıyla yönelik bir yöntem geliştirilmiştir. (Şekil 7). Bu yöntem gereği planlama çalışmalarına paralel olarak yatırımcı kuruluşlarla sektör temas ve toplantıları yapılarak çeşitli düzeyde işbirliği girişimlerinde de bulunulmuştur.

Ancak bu girişimlerin örgütsel, yasal ve politik dayanaklarının yeterince güçlü olmaması nedenleriyle, işbirliği çalışmalarında istenilen düzeye sonuçlara varılamamıştır. Başlatılan bilgi derleme ve araştırma çalışmalarında da bir süre sonra eleman yetersizliği, örgütsel yapının gerekli olgunluk düzeyine çıkartılamaması ve planlama çalışmalarının etkinlikle yürütülememesi nedenleriyle sapmalar görülmüş, bazılarında hiç başlanılamamış, bazıları zamanında tamamlanamamış, tamamlanmış olanların bazılarında da istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Ayrıca planlama çalışmaları bu sınırlı olanaklar çerçevesinde sürdürülmekte iken İmar ve İskân Bakanlığı, İzmir Belediyesi'nin ısrarları sonucunda İ. M. P. B'ndan onanmak üzere bir planın kısa sürede hazırlanmasını istemek durumunda kalmıştır.

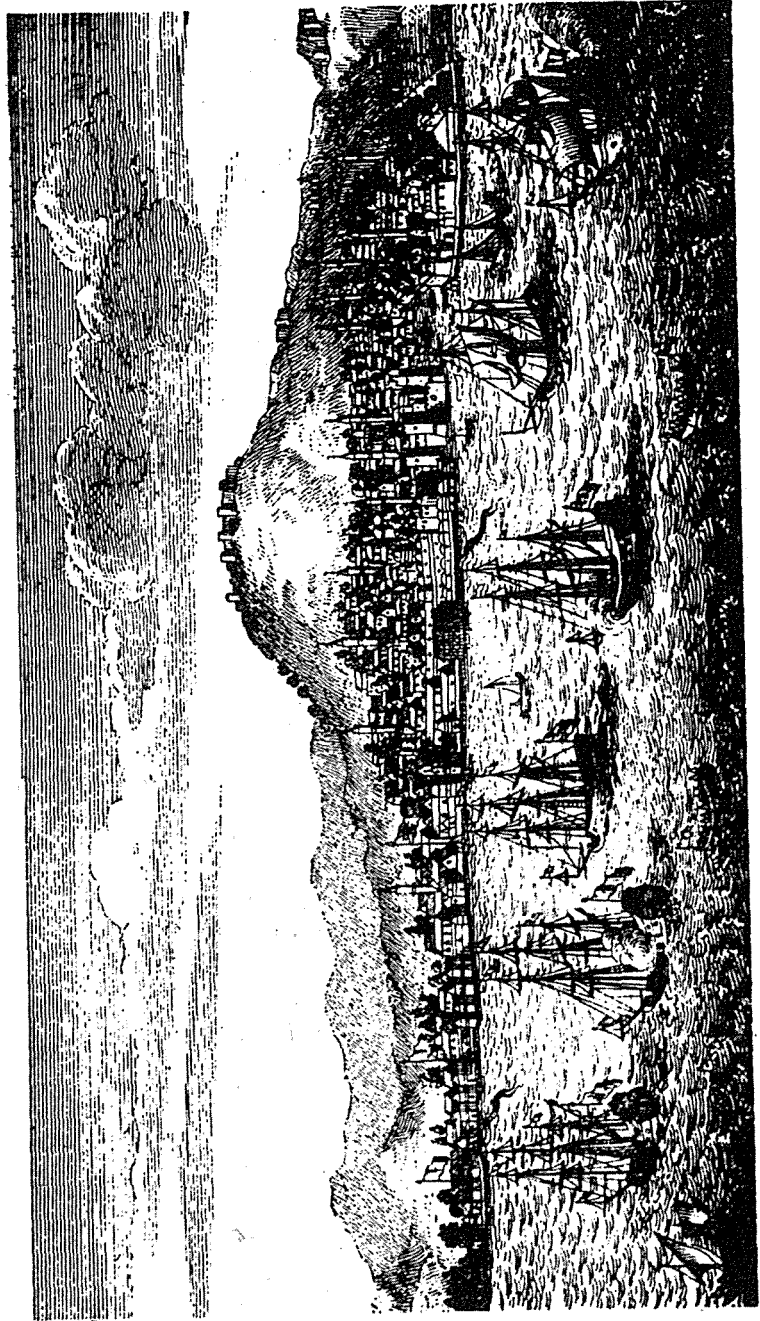
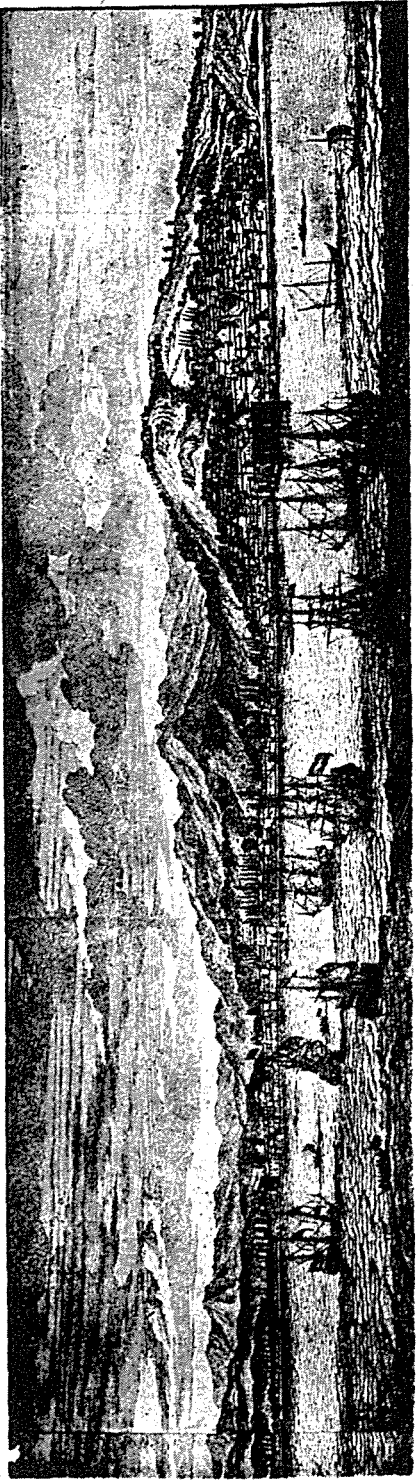
Bu istek sonucunda, geçiş dönemi nazım planı olarak anılan 1 / 25.000 ölçekli İzmir B. K. B. Nazım Planı 1972 yılı sonlarına doğru tamamlanmış ve ilgili belediyelerin meclislerine de sunulmuştur. Gerekli araştırmalar yeterli düzeye çıkartılmadan tamamlanması istenilen adı geçen geçiş dönemi planı hazırlanırken bir yandan da bilgi derleme çalışmalarına devam olunmuştur.

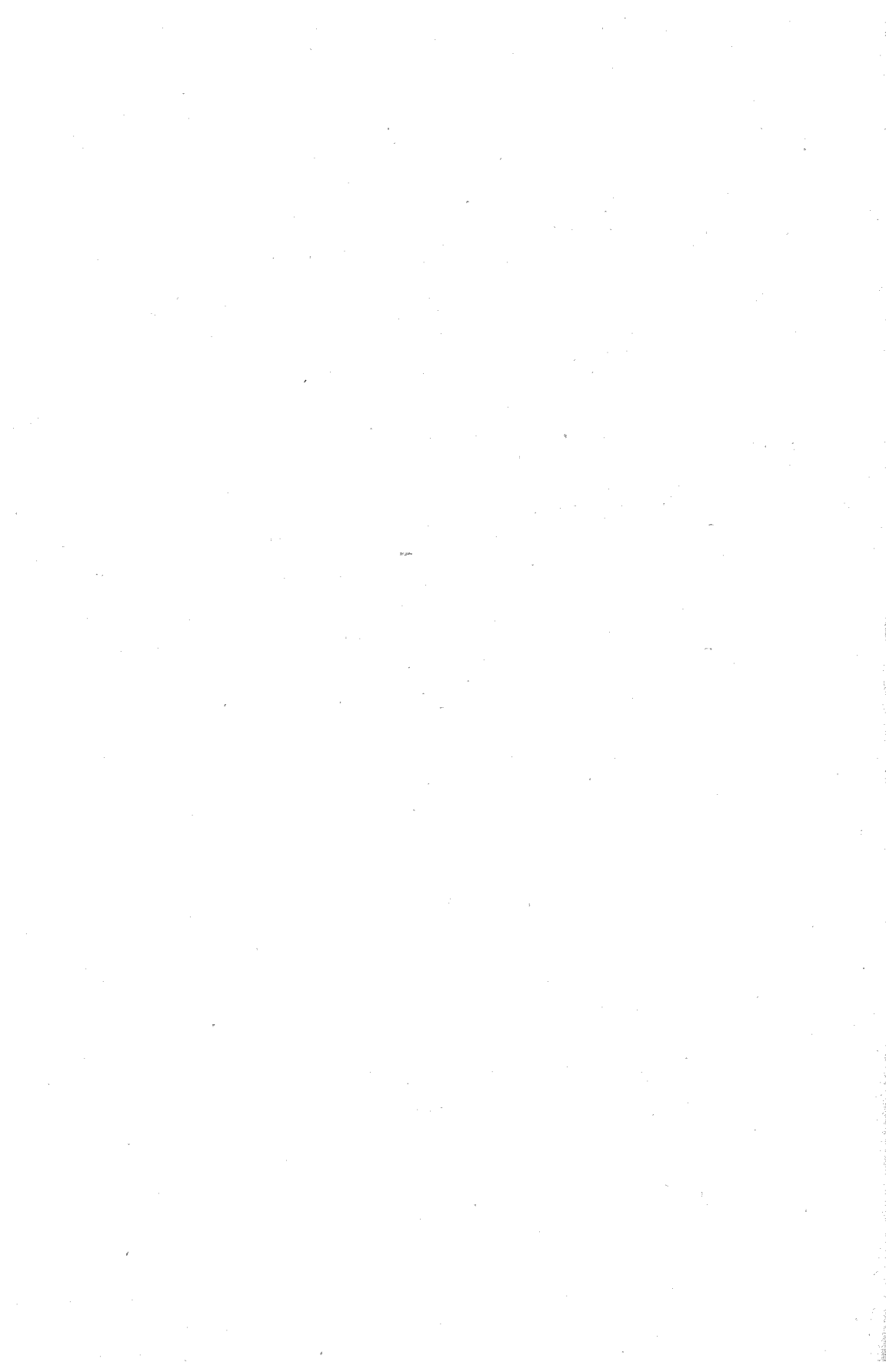
Bugüne kadar tamamlanmış bulunan başlıca araştırmaları şöylece sayabiliriz.

- İzmir B. K. B'nde sanayi ve işyerleri sayımı, (1971 - 1972)
- Ulaşım / Trafik etüdüleri ve anketleri, (1969, 1973, 1974, 1976 kesitlerinde)
- İzmir Belediyesi sınırları içinde arazi kullanış tesbit çalışmaları, (1972, 1975, 1976, 1977 kesitlerinde)
- Tarihi çevre araştırması,
- Arazi sahipliği araştırması,
- Toplumsal yapı analizleri,
- Metropoliten Alan'da genel tarımsal arazi kullanış, arazi sahipliği, altyapı ve tarihi sitler araştırması.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bilgi derleme ve örgütlenme yeterli düzeye çıkartılmadan tamamlanması gereği doğan 1 / 25.000 İzmir B. K. B. Nazım Planı nasıl bir geçiş dönemi çalışması olarak niteleniyorsa, diğer alt planlama girişimleri de ve yıllık programlar da bu anlamda yüzeysel çalışmalar olmaktan öteye gidememişlerdir.

Örneğin 1974 yılında uygulanmış bulunan ulaşım planlama çalışmaları da bu

NAZIM PLAN BÜROLARI ÇALIŞMA VE DENEYİMLERİ

— 4 —

ZONGULDAK METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASI

**ENGİN ERKİN (Y. Mimar İDGSA)
ZONGULDAK BELEDİYELER BİRLİĞİ
PLANLAMA ÖRGÜTÜ ESKİ BAŞUZMANI**

ZMA PLANLAMA DENEYİMİ

GİRİŞ

1970 yıllarında ZMA planlaması yarışması hazırlanırken, ülkemizdeki kent planlamasının alışılmış biçim ve içeriğinden ayrı, yeni bir yaklaşımla planlama amaçları vazedilmiş, değişmez planlama esasları ve biçimi ortaya konmuştu.

Yarışma biçimi ve esasları da alışıla gelenden iyice ayrı, plancıdan beklenenler de başkaca idi ve yarışma ürününün uygulaması değil, öngörölmüş planlama esasları ve biçimi çerçevesinde bir planlama faaliyetinin başlatılarak sürdürölmesi öngörölüyordu.

Bu yeni yönelişler içinde, planlamanın yaptırılış biçiminden gayrı ülkedeki planlama - uygulama bütünleşmesinin kuramsal niteliklerinde bir ayrıcalık sağlanmış değildi.

Yalnızca ve çok önemli olarak, planlanacak alan Belediyelerinin Belediye Yasasına göre planlama, uygulama ve ortak işletmeler kurmasını amaçlayan bir Belediyeler Birliğı kurmaları sağlanmış bulunuyordu. Kanımca bu önemli adımın biçimsel olarak atılmasının sonrasında zaman içindeki değişimler sonucu bu Birliğın içerik ve işlerlik kazanabileceğı umuduna bağlanılmıştı.

Değişmemiş bir sistem içinde değişik bir planlama faaliyetinin sürdürölmesinde darboğazlarla karşılaşılması doğaldır, bunlardan aşılın ve aşılmayan olmuş ve vazedilmiş planlama gaye, esas ve biçimlerini sapmaz bir doğrultuda tutabilmek çabaları bu planlama faaliyetinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur.

Ülkemizin kenarda kalmış bir kentler bütününde 1973 Nisan - 1976 Ekim arasında sürdürölmüş bu planlama faaliyeti ile hedeflenen ürünler ortaya konmuştur. Bu sonuç ; planlamanın benimsenmediğı, hele kentlerin önemsenmediğı bir ortamda herhangi bir önem taşımamakla birlikte, yeni bir yöneliş içinde sürekli olması da öngörölün bu planlama faaliyeti ile yapılmak istenilenlerin ilk aşamasında elde edilenler ve edilemeyenlerin, ilgili çevrelerce tanınması ve bilinmesinde yarar olabilir.

I — ZMA PLANLAMASININ GAYE, BİÇİM VE ŞARTLARI

1 . ZMA PLANLAMA GAYELERİ

ZMA planlaması gayeleri oldukça etraflı bir biçimde tamamlanmıştır. (1) 21

---

(1) ZMA Planlaması Yarışma Broşürü, Sayfa 21 - 22

madde (Bkz. Ek : 1 ve 2) altında toplanan bu gayelerden aynı konuda olanlarını kümelediğimizde ve ZMA Planlama Örgütünün bulunduğu pozisyon itibariyle mevcut yasal çerçeve içindeki etkenlik sağlayabileceği, geri kalan 9 kümede, ancak ikna ya da tavsiye yoluyla alınacak kararları ya da uygulamayı etkileyebileceği belirmektedir. Kaldı ki dolaysız etkenlik sağlamada dayanak sayılan imar yasaları cümlesinin ülkemizde kazandığı uygulama başarısı da düşük bir düzeydedir.

Demek oluyor ki ZMA planlamasının saptanmış gayeleri ile Belediyeler Birliği bünyesindeki planlama örgütünün organizasyonel fonksiyonları arasında planlama faaliyetinin teknik özelliklerini sağlama dışında ikna ve tavsiye yolundan başkaca aleti yoktur. Buna rağmen planlama örgütü bu gayelere ulaşmayı kendi hedefi olarak almış, plan yaptırma şartlarının lâfzına değil plan yaptırma gayelerine ulaşmaya çaba göstermiştir. Bu çabaların boşa çıkmaması Belediyeler Birliği desteğinden başka ; İller Bankası ve İmar ve İskân Bakanlığının bu yeni planlama yaklaşımına rutin dışında bir tutum geliştirmesine bağlıydı. Bu destekler genellikle elde edilememiştir. Herşeyden önce, planlama süresince 6 kez hükümet değişimi, 3 genel, 2 mahalli seçim olmuş, ayrıca ikna edilmiş mahalli ya da merkezi kurum sorumluları değişikçe yeni baştan, ikna çabaları gösterme zorunlulukları doğmuştur. İçinde bulunulan ülkesel koordinasyon özellikleri ve uygulaması bu çabaların verimli sonuçlar almasına elverişli değildir.

ZMA Planlamasının değişmez biçimi ve esasları yarışma jürisince şöyle sıralanmıştı : (2)

- 1 — Dış verilere ağırlık veren,
- 2 — Mümkün olduğu kadar şümüllü,
- 3 — Devamlı,
- 4 — Yerinde kurulu bir örgüt tarafından yerinde yapılan,
- 5 — Kamu kuruluşları, özellikle EKİ ile karşılıklı sıkı ilişkisi olan, çeşitli yatırım programları ile entegre edilmiş,
- 6 — Sağlam araştırma ve bilimsel ölçmeye dayanan kararlar üreten,
- 7 — Fiziki konular haricinde de emredici unsurları bulunan ve Belediyelere eylem imkânı açan,
- 8 — Programlamaya ağırlık veren,
- 9 — Faaliyetleri önceden saptanmış bir "araştırma - planlama sistemi" çerçevesinde yürütmeyi, esnekliği, icabında kademe kademe planlamayı ve uzun ve kısa vadeli konuları ayırdetmeyi kabul eden,

---

(2) ZMA Planlaması Yarışma Broşürü, Sayfa 22 - 23

10 — Gerektiğinde ve bazı konularda Belediyelere münferit uygulama imkânı veren,

biçimde bir planlamanın uygulanması öngörülmüştür.

Dolayısıyla planlama faaliyet özellikleri bu esaslara uyumlu kılınmalıydı. Diğer yandan plancıdan istenen ürünler yarışma sonrasında şöylece belirlendi :

1 — Planlama sisteminin saptanması ve faaliyet programının ilk iki ay içinde düzenlenmesi,

2 — Belediyeler Birliği Planlama Bürosunun örgütlenmesi, faaliyete geçirilmesi ve yönetimi,

3 — ZMA toplumunun sosyal ve ekonomik yapısının analizi ve gelecek sosyo - ekonomik yapısının tanımlanması,

4 — Mekân organizasyonunu saptayan ve önemli sonuçlara çözümler getiren çalışmalar :

I) Bölgesel yerleşme ve ana dolaşım sistemi,

II) ZMA arazi kullanış ve yoğunluk deseni,

III) ZMA ana dolaşım - ulaşım sistemi,

IV) Alt yapı sistemi,

V) Uygulama stratejisi,

VI) Rekreasyon vb. sistemleri (planlama sırasında konut, eğitim, sağlık, rekreasyon donatımları için sektörel plan ve programlar da ortaya çıkarıldı).

VII) Nazım Planın hazırlanması (1 / 500).

5 — Alana özel yapı sistemleri önerisi,

6 — Alan merkezlerinde ve diğer gerekli yerlerde toplam olarak en az 800 ha. ayrıntılı düzenlemeler,

7 — Planlama süresince alandaki bütün imar - geliştirme çalışmalarının koordine edilmesi Belediyeler Birliği ve alan belediyelerinin çalışmalarının yönlendirilmesi, acil yerleşme sorunları ile diğer önemli sorunlara çözümler getiren kısa vadeli planlama çalışmaları,

8 — Belediyeler Birliği ve Belediyeler geliştirme - imar programları ve bütçenin hazırlanması ve programlarda olanlar :

I) Yenileme ve konut,

II) Altyapı,

III) Kamu hizmet ve tesisleri,

IV) Birlik ve Belediyeler ekonomik teşebbüsleri gibi konuların kapsanması.

9 — Planlama çalışmalarını düzenleyen ve uygulamayı kolaylaştıran hukuki ve idari aletlerin hazırlanması, bu çalışmanın ;

- I) İmar yönetmeliği,
- II) ZMA planlama - uygulama süreç ve usullerine dair tüzük,
- III) ZMA planlama bürosu ve diğer kuruluşların örgütlerinin elemanları için planlama - uygulama teknik klavuzu,
- IV) Gerektiğinde Birlik, belediyeler, diğer resmi ve özel kuruluşlarla vatandaşlara planlama, imar konularında aydınlatıcı açıklamalar, gibi konular kapsaması.

2. PLANLAMA FAALİYETİ İÇİN SAĞLANAN ŞARTLAR VE GERÇEKLEŞMELERİ

Planlama faaliyetinin 30 ay içinde Birlik bünyesinde çalışılarak tamamlanması öngörülmekteydi. Bu süreye onanma formaliteleri için gerekli süre dahildi.

Örgüt elemanlarının meslekleri için gerektirdiği esneklik çerçevesinde sürekli ya da part - time çalışacak biçimde saptanmıştı. Toplam 11 eleman için 195 adam × aylık bir çalışma kapasitesi öngörülmüştü. Belediyeler Birliği ayrıca 60 adam × aylık sekreteryaya hizmetleri ile 60 adam × aylık teknik hizmet katılım sağlayabilecekti. Personel tayinleri ve ücretleri denetleme - danışma kurulu kararıyla yapılmaktaydı.

Halihazır haritalar alanın yalnızca 1 / 4'ünü kapsamaktaydı ve 1967 tarihli olduklarından revizyonları yapılmaktaydı. Eksik haritaların yaptırılmasına da başlanmıştı. Bunların tamamlanmış tarihleri de planlama iş programında dikkate alınmakla birlikte herhangi bir gecikme halinde iş aksaması olduğu takdirde iş programı gözden geçirilecekti. Revizyonlar iş başlangıcından 2 ay sonra teslim edilecekken 18 ay sonra verildi; ilâveten bir bölümü 1974 Ağustosunda, diğer bölümü 1974 Ekiminde tamamlanacaktı. Bu tarihlerde gecikme olmuş ve doğu bölümü 1975 yazında onaysız ve eksik olmak şartıyla ayrıntılı çalışmalara baz olabilmemiş fakat batı bölümü planlama bitişinden 2 1 / 2 yıl geçmesine rağmen halâ ortaya çıkmamıştır.

Görüldüğü gibi çalışmalar harita yetersizliği içinde yürütülmüştü. Çalışma başlangıcından 9 ay sonra başka bir kurumca aldırılan hava fotoğrafları elde edilmiş ve çalışmalara baz teşkil etmiştir. Aynı fotoğraflardan elde edilen haritalar 20. ayda 1 / 5000 ölçekte elde edilmiş ve 1 / 10.000 ölçekli alternatif stratejiler bundan 3 1 / 2 ay sonra teslim edilmiş; fakat görüldüğü gibi, çalışma temposunu ters yönde etkilemiştir. Onanma formalitelerindeki bazı önemli gecikmeler de dikkat alınarak çalışma süresi 3 kez 4'er ay uzatılmış ve öngörülen 30 ay 42 aya çıkmıştır. Çalışmalar toplam 200 adam × ay dolayında gerçekleşmiştir. Belediyeler Birliği yardımcı hizmetlerle takriben

100 adam x ayla, teknik hizmetlerde 30 adam x ayla katılmış ve proje için toplam 400 adam x ay kullanılmıştır.

Bu miktar Zonguldak'ta çalışan süreler olup anketör ve sayımcı çalışması ile bilgisayar, model ve program çalışmaları dahil değildir.

II — ZMA PLANLAMA SİSTEMİ ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA PROGRAMI (3)

1. PLANLAMA SİSTEMİ

Planlama çalışmalarının ilk iki ayı içinde planlama sistemi özelliklerini saptayan ve ayrıntılı çalışma programını belirleyen ön çalışmalar ortaya konmuştur.

- I) Planlama gayelerine ve
- II) Planlamanın esasları ve değişmez biçimine uyumlu olarak,
- III) Çalışma alanının özellik ve ayrıcalıklarının belirlediği çerçevede,
- IV) Plan araçlarının varlığına ve sağladığı olanaklara göre,
- V) Bağımsız ve belirsiz kararların varlığını gözde tutarak,
- VI) İçinde bulunulan karar sistemi özelliklerini tanımlayarak,

önce planlama ve müdahale stratejileri saptanmış, sonra bu stratejileri uygulamak için planlamanın karar sistemi içinde alabileceği yer tanımlanmıştır. Planlama yöntem ve kapsamı planlama stratejileri ve planlamanın pozisyonuna bağımlı olarak 14 madde ile belirlenmiş ve öngörülmüş olan 30 aylık süreye çalışma programı kritik yörünge yöntemi ile düzenlenerek işler ve elemanlar itibariyle ayrıntılı iş programı yapılmıştır.

Bu çalışma sırasında karar sistemi içinde bir seri mülakat yapılmış ; ayrıca çalışmalar kapsamında bulunan acil sorunların çözümlendirilmesi için bu sorunların boyutları saptanarak, konuların öncelikleri belirlenmiş ve sürekli bir alt faaliyet olacak bu çalışmaların ilk etabı da ayrıca programlanmıştır.

ZMA planlama sistemi özellikleri üç ana unsuru itibariyle şöyledir :

I) PLANLAMA VE MÜDAHALE STRATEJİLERİ

Planlanan alanda planlama kararlarının gerçekleşmesini etkileyici stratejiler karar sistemini harekete geçirici özellikte seçilmişlerdir. Bunlardan kısa dönemde benimsenecek taktik ve stratejiler, ZMA planlama gayeleri ile beklenen özelliklerinin kararların gerçekleşmesinde en az etkiye dönük

(3) ZMA Planlaması, planlama sistemi ve faaliyet programı 15.6.73, Belediyeler Birliği (ZMA)

oluşları dolayısıyla önem taşımaktadır. Problem çözücü yöntemlerle kısa vadeli, araçlara dönük ve seçmeli bilgi alan bir kapsamla çalışılması ve mevcut kurumlarla değişim ve gelişim çabası ile, kaynak dağılımının mevcut avantajını sürdürme çabası güden girişim stratejileri izlenmesi kısa dönemde benimsenecek planlama taktikleri olarak öngörülmüştür.

II) PLANLAMANIN KARAR SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ

Aletleri daha çok "ikna"ya dayalı olan planlama ünitesinin karar alanı içinde aktif rol oynaması ve müesseseseleşmesine çalışılması, Birlikte ve belediyelerle bütünleşilmesi ancak gereğinde bağımsızlık tanınması, planlama kararlarının etkinliğini arttırmak ve bilgi iletimi sağlamak için yerel bir organizasyona gidilmesi olarak belirlenmiştir. (Bkz. Ek. 3 - 4)

III) PLANLAMA YÖNTEMİ VE KAPSAMI

Müdahale stratejileri ile karar sistemindeki pozisyonuna bağlı olarak ve yarışma sırasında belirlenmiş planlama biçimi ve esasları çerçevesinde planlama yöntem ve kapsamı özetle şöyledir :

- o) Planlama alanında derhal müdahalesi gerekli konulara çözüm getirmek amacıyla kısa dönemli araçlara dönük ve seçmeli bilgi problem çözücü yöntem ve kapsamla çalışılması,
- o) Yenilikçi ve yol gösterici bir planlama yaklaşımında araçların ikna kuvvetine bağlı olmasına rağmen, bunun sonucunda merkezi sisteme dayalı kararlar üretilmesi beklenmekte iken, planlamanın sürekliliği önem taşımaktadır. Planlamaya süreklilik sağlanması konusunda ümitli bir durumda bulunulmadığı anlaşılmaktaydı. Dolayısıyla ; uzun vadeli strateji planları elde edip, kısa dönemli plan ve programlarla çalışılması, değişimlere ayak uydurabilmek için sık gözden geçirme ile kararların geliştirilmesi izlenecek en uygun yol olmakla birlikte sürekli bir planlama faaliyeti olmadığı takdirde böyle bir planlama kapsamının başarısı şüpheli kalacaktı. Bununla birlikte hiç olmazsa 5'er yıllık aralarla planların gözden geçirilmesi ve yalnızca 800 ha. olarak öngörülen imar uygulama planları dışında bazı belirsiz ve bağımsız kararlar sonucu nazım planlardan sapma gösterebilecek yöreler olabileceği dikkate alınarak, birkaç stratejik planla çalışılarak belli başlı yönelimlere göre uyum yapma yolunun açık kalması yolları açık tutulmalıydı. Bir diğer deyişle alternatif stratejiler üretmek ve bağımsız ve belirsiz dış verilere duyarlı olmayan kararlarla esneklik sağlanması ;
- o) Planlama tekniklerinin ; süre - eleman ve finansman sınırları ile bilgi düzeyi ve bilgi alma olanaklarıyla tutarlı olarak makro kararlar alımında

kantitatif - kalitatif karışımı teknikler ; alt ölçeklerle sistematik ve elverdiği kantitatif teknikler olarak seçilmesi fiziksel kararlarda etkenliğin daha çok olması nedeniyle, fiziksel kararların ağırlık alması,

o) Sosyo - ekonomik yapı - ulaşım - şehirli hedef ve eğilimlerin tesbiti sırasında yeni bilgi alışış işlemleri olduğunca masrafsız ve az sürede sonuçlanacak biçimde düzenlenerek, örnekleme uygulamasının tüm konulara hizmet edecek biçimde aynı bir soru formu içinde düşünülmesi,

o) Alandaki kuvvetli kuruluşların EKİ üretim biçim ve özelliklerinin anlaşılmasının ayrı bir alt faaliyet halinde yürütülmesi,

o) Programlamanın sektörel ve sektörler arası bütünlük sağlayarak yapılması, ana ilke olarak olduğunca sayısal ve sistematik bir planlama çalışmasıyla karar üretilmesi, benimsenmiştir.

2. FAALİYET AKIMI VE PROGRAMI

Verilen görevlerin bir kısmı sürekli ve gereğinde yapılacak işlerdir ve planlama çalışmasının başlatıldığı ilk günden başlamıştır. Bunlar ;

- I) planlama bürosunun yönetimi,
- II) ZMA'daki bütün geliştirme - imar çalışmalarının koordinasyonu ; bu ve ilgili konularda ZMA Belediyeler Birliği ve Belediyelerin çalışmalarının yönlendirilmesi, acil yerleşme sorunları ve diğer önemli sorunlara çözümler getiren kısa vadeli planlama çalışmaları,
- III) gerektiğinde Birlik Belediyeler, diğer resmi ve özel kuruluşlarla vatandaşlara planlama - imar konularında aydınlatıcı açıklamalar.

Ana planlama çalışmaları ise bölgesel - kentsel ve sektörel ölçeklerde bilgi alımı - değerlendirmesi - analizi ; gelişme tahminleri, ihtiyaç ve sorunların norm ve standartların saptanması, şehirli hedeflerinin de öğrenilmesiyle gelişme hedeflerinin ortaya konması ; gene bölgesel, kentsel, sektörel ölçekte alternatif geliştirilmesi, bunların seçimi, seçilen alternatifin geliştirilmesi ve bunlar sonucu ;

- I) bölgesel yerleşme - ana dolaşım sistemi,
- II) ZMA gelişme stratejileri,
- III) sektörel yatırım programları (ilk 5 yıl için)
- IV) Nazım İmar Planı,

elde edilmesi, organizasyon, koordinasyon ve mevzuat tedbirlerini ortaya koyması idi (Bkz. Ek. 5). Her bir faaliyet için ayrıntılı çerçeveler belirlendi, birbirleriyle bütünleştirildi, üst ölçek - alt ölçek irdelemeleriyle sektörler arası irdelemelerin bilgi alışış - analiz - tahmin - hedef saptanması - alternatif

geliştirme - gelişme stratejileri ve Nazım Plan kararlarının verilmesi aşamalarından yapılması öngörüldü.

Kullanılacak, matematik modelin seçimi ayrı bir faaliyet oluşturdu. Örnekleme soru formlarına bu modele veri sağlayacak biçimde düzenlenmesi, model zonlarının anketten önce ayırımı ve anket formlarının buna göre kodlanması, model kalibrasyonu ve tahmini aşamaları için model inputlarının hesaplanması her planlama aşamasına uyumlu olarak yapıldı. Planlama çalışmasının verilen süre içinde programlanması kritik yörünge metoduyla yapıldı.

Kaynak analizinden sonra, işbölümünü gösterecek şekilde her alt çalışmanın zaman içindeki dağılımı kritik yol şebekesine uyumlu olarak ayrı bir şemada düzenlendi ; en erken en geç başlama ve bitim zamanları ile toleransları da ayrıca belirtildi.

Bu şebekede, haritaların çalışma başlangıcında hazır olmayışının ek faaliyetler doğurduğu ve teslim edilen tarihlerinin ancak alternatif geliştirme sırasında ortaya çıkışı dikkati çekmekteydi (Bkz. Ek. 6 - 7).

3 — SONUÇLANAN İŞLER VE BAŞARILAR - BAŞARILAMAYAN KONULAR

1°. SONUÇLANAN İŞLER

Sürekli ve gereğinde yapılacak işlerden başka çeşitli ölçekte öngörülen 11 adet plan ve programlar bütünü ile 250 hektarı Nazım Planın onanmasından önce yapılmış olan toplam 800 hektar uygulama imar planı, incelendi ve onandı. Nazım plan 4.6.1976 tarihinde yürürlüğe girdi. Mücavir saha sınırları ise ancak 1978 Mayısında, yeni gecekondü önleme bölgeleri sınırları 1978 Eylülünde onandılar ; ZMA Belediyeleri ortak imar yönetmeliği henüz onanmış değildir.

Bu çalışmalar sırasında öngörülen planlama sistemi özelliklerine uyumlu kılınmış, faaliyet akımı içinde yalnızca alternatif seçimine halk katılımı sağlanamamıştır.

20.10.1976'da Belediyeler Birliği Planlama Örgütü Başuzmanlığı verilmiş işlerini tamamen bitirerek kapanmış ; süreklilik sağlamak amacıyla Birlikçe yürütülmesi öngörülen planlama çalışmaları 18.2.1977 - 18.2.1978 arasında bir planlama bürosu müdürlüğü kurularak sürdürülmek istenmiş, ancak verim alınamamıştır. Şu sırada planlama çalışmalar kesilmiştir. 18.2.1978'den bu yana eski Başuzmanın Belediyelere yaptığı danışmanlıktan başka bir iş kalmamıştır.

2°. PLANLAMA KAPSAM VE YÖNTEMLERİNDEN ELDE EDİLEN DENEYİMLER

I) Çalışmaların önceden saptanmış gayelere, esaslara ve ayrıntılı bir iş programına göre yürütülmesi sonuç almada yarar sağlamıştır. Yalnızca bilgisayar merkezine yaptırılan işler ya da harita alımlarında ortaya çıkan gecikmeleri önlemek mümkün olamamıştır.

II) Ankara'dan gelip gitmesi ilk yıllarda 8 saatten az sürmeyen Zonguldak'taki mahalli büroda, istenilen tipteki elemanı bulmak ve tutmak da kolay olmamıştır. Çeşitli disiplinlerden oluşan bir kadronun belli bir program içinde çalışması yanında tüm elemanlar arasında da bilgi iletişimi sağlamak önemli olmuştur. Fakat herşeyden önce çalışmaların yürütülmesinde ve özellikle karar çevresi içinde bulunan gerilimlerde böyle bir mahalli büronun "ekip ruhu" içinde davranması proje yöneticisinin sağlayabileceği en önemli özelliktir.

III) Planlama çalışmalarında matematik tekniklerin kullanılması bugün bile çok kişiye ürkütücü hatta faydasız görünmektedir. Oysa bu yöntemler plancı için sağlam bir araçtır. ZMA planlamasında kullanılacak model denetim kurulunda çalışma başlangıcında uzun uzun tartışılmış ve optimizasyon modelleri yerine davranışsal modellerin daha yararlı olabileceği düşünülmüştür. Bunlardan Lowry modelin çeşitli versiyonlarını incelediğimizde verilerinin toplanabilir ve uygulanabilir olduğu anlaşılmıştır. ZMA planlamasında Lowry modeli Şehir Plancısı Mehmet Aydemir'in yaptığı bir versiyonla kullanılmış ve 1. ev - iş seyahatleri matriksi de ulaşım planına input olmuştur. Model kalibrasyonu ; aile anketlerinde model için gerekli sorular sorulduğundan ve arazi kullanım tespiti bu modele input verecek biçimde yaptırıldığından ; model inputları olacak verilerin gerçeğe en yakın şekilde hesaplanmasına gayret edildiğinden ; Lowry'nin bir ulaşım planı verilerinden yararlanarak kurduğu orjinal model kalibrasyonundan daha iyi sonuç vermiştir. Gerek arazi kullanım tespitleri, gerekse aile anketleri 1 ay gibi bir sürede sonuçlanacak şekilde organize edilmiş ve bu iş akımında önemli yarar sağlamıştır. Tahmin modeli çalıştırılırken de, planlama çalışmalarının tüm tahminleri bu modele veri sağlayabilecek biçim ve ayrıntıda geliştirilmiştir.

Model sonuçlarının aynen kullanılması gibi bir zorunluluk da yoktur, bu sonuçlar birer yol gösterici olarak kabul edilmelidirler. Esasen ; model sonuçları ele alındığında yerleşme alanlarının, hedef nüfusun daha çoğunu taşıyabilir kapasitesi dolayısıyla, eğer düşük yoğunluklu bir yaygınlaşma istenmiyorsa, gözden geçirilmesi gerekmekte ve yeni hesaplara gidilmektedir. Bu veriler 1 / 1000 imar uygulama planları aşamasında bile konut sayısı ve giderek yoğunluklarını tutarlılık içinde ortaya koymada yardımcı olmakta-

dır. Ancak matematik model çalışmalarına girilirken modelci, istatistik analizci ve programcı ile plancı dörtlüsünün birarada çalışmalarının çok önemli olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Her büyük kent bütünü metropoliten planlama birimine bu tekniklerle çalışmalarını tavsiye edebilirim.

IV) ZMA planlamasının 3 alternatif tahmin modeli elde edilmiştir ve bunlardan biri de iki ayrı ulaşım şebekesine göre denenmiştir. Bu üç alternatifin karşılaştırılmasında maden tasmanından etkileniş azlığı, yoğunluk dağılımı, ulaşım sistemi performansları, alt yapı maliyeti ve işletme performansı ile yeşil alanlar ve ormanların bütünlüğü sayısal değerlerle ifade edilerek puanlanmışlardır. Alternatif seçiminde Belediyeler teknik kurulların tercihlerini yeğlemiş, ya da bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Bu şartlardan birisi, alandaki temel ekonomilerden birini oluşturan EKİ ile protokol tanzimine gidilmesi idi. Bu konudaki çalışmalar derhal teknik düzeyde olgunlaştırılmış ve her iki idarenin üzerinde anlaştıkları bir metin yetkili kurullardan karar alınmak üzere elde edilebilmiştir. Çok kısa süre içinde bu noktaya gelinebildiği halde yetkili kurullar, yani Birlik Meclisi ve TKİ Yönetim Kurulu konuyu 3 yıldır sonuçlandırmış değildir.

V) Denetim Kurulunda sonuçlandırılan alternatif seçiminden sonra bölgesel yapı, arazi kullanım sistemi ve altyapı, ulaşım sistemi ve rekreasyon sistemi, seçilen alternatife göre geliştirilmiş, uygulama stratejisi ve uygulama dönemleri, raporları ile birlikte Bakanlık parafına sunulmuş, bir yandan da nazım plan hazırlıklarına girilmiştir. Oldukça uzun bir inceleme süresine ihtiyaç gösteren Bakanlık parafından bir ay kadar sonra Nazım Plan ve raporu incelemeye sunulabilmiştir. Maden tasmanı etki gelişim haritaları ve 1974 yılı başında hazırlanmış olan yapı sistemi raporu bu plana ek olarak verilmişlerdir. Bir yandan da konut, sağlık ve eğitim donatımı planları ve ilk 5 yıllık programları Nazım Plan ayrıntısında geliştirilmeye başlanmıştır. Nazım Planın Birlik ve Belediyelerden meclis kararları alınırken paraf şartı icabı mücavir alan sınırları ve yeni gecekondü önleme bölgeleri sınırları ile mevcut ıslah ve tasfiye bölgeleri sınırlarının plan esaslarına göre düzeltilmiş sınırları da bu kararlar cümlesine dahil edilmiştir. Büyük Belediye Zonguldak, konuyu komisyona havale ederken diğerleri ittifakla karar almışlar ve Bakanlıkta inceleme sonuçlanmak üzereyken Zonguldak BMK da elde edilebilmiştir. Diğer belediyelerin bir kısım 1/1000 ölçekli planlarının hazırlığı da sürdürülmüş ve Denetim Kurulu incelemesinden geçirilmiş olduğundan 3 Belediye Nazım Plan Kararıyla birlikte bu planları ittifakla kabul etmişlerdir. Zonguldak'la ilgili imar planları Fen Müdürlüğü'nün gerekli verileri sağlamasındaki gecikme dolayısıyla birkaç ay sonra tamamlanmış ve ittifakla meclisten karar alınmış, o sıralar ZMA Belediyeleri ortak

imar yönetmeliği ve Belediyeler Fen elemanları için teknik kılavuz üzerinde çalışıldığından bu da sonuçlanınca Denetim Kurulu incelemesine sunulmuş, gerekli düzeltmeler yapılmış ve 20 Ekim 1976'da Başuzmanlığa düşen çalışmalar bitirilmiştir. Bunları anlatmakla, planlama faaliyetinin büyük sayılabilecek bir hızla yapılmak zorunda kalındığı, fakat uygulamaların yavaş hızını düşündüğümüzde bu denli enerji sarfının belki de boşuna olduğudur.

3°. PLANLAMA - MERKEZİ KARAR İLİŞKİLERİ

Sürekli ve gereğinde yapılan çalışmalardan planlamanın benimsenmesi yönünde yararlanmak, getirilen çözümün Bakanlık onayı gerektirmesi halinde bu onayın geciktirilmesi dolayısıyla çoğu zaman mümkün olamadı. (Bkz. Ek. 8). Önemli bazı ek imar planları, GKÖB planları 2 yıl dolayında onay beklediler. Bu gecikme, bazı yatırımların gecikmesi ve bazı hazine arazilerinde planlı bir uygulamaya gidilemediği için gecekondulaşma ortaya çıkması ile sonuçlandı. 1974 yılında başlanabilecek konut yatırımlarının ilki 1976'da geldi. Eğimli arazilerde tip yönetmeliğin ilgili maddelerinin uygulanışında ortaya çıkan aksaklıkları giderici ek paragraf teklifi 1973 Haziran Meclisinde ittifakla kabul edildikten 6 ay sonra onandı, 4 ay sonra Resmi Gazetede yayınlandı ve bu oldukça kısa bir süre sayılmalıdır, çünkü 1976'da hazırladığımız ZMA'nın 4 belediyesinin ortak yönetmeliği henüz onanmamıştır.

Alandaki sosyal yatırım yetersizliğini ve ulaşım ve altyapı bağlantıları yoksunluğunu giderici bir ön paket proje çalışma başlangıcının ilk 2. ayında yıllık program terminine uygun olarak D. P. T.ye iletildi ve olumlu karşılandıysa da D. P. T.nin paket proje uygulamalarından vazgeçtiği bir döneme rastladı. Ancak bu projeden bir tek konu ayrı bir çaba ile 1974'te ele alındı ; taşkın koruma amaçlı bir tedbir ile ilgili yatırımlar gecikme ile sürdürülüyor.

Planlamanın sonuçlanmasını beklemeden ilgili kuruluşlarla üzerinde 1973 - 1974'te anlaşılan karayolu geçişi güzergahı da projelendirme aşamasında kaldı ve ilgili kuruluşun tek taraflı proje değişikliğinde ısrarı ile çıkmaza da girdi, esasen ZMA'nın en önemli yoksunluklarından olan ulaşım ile ilgili yatırımlar gecikme halindedir.

Planlamanın sonuçlanması ile başlatılması gereken altyapı projelendirmeleri henüz başlatılmadı. Esasen 1960'larda projelendirilen bir barajın yapımı da geciktiğinden, altyapı projelerinden bazılarının gecikmesi ile sonuçlanmaktadır.

Konut, eğitim, sağlık ve rekreasyon yatırımlarında bir atılım sağlanmadı. Günümüzde, sosyal yatırımlarda önemli bir iyileştirme beklemek ülke kalkınma politikaları çerçevesinde de mümkün olamıyor.

ZMA ihtiyaçlarının giderilmesinde planlama örgütünün önerileri teknik düzeyde benimsense bile merkezi kuruluşlarca karar alınmasını sağlamada halen etkili tek yöntem sayılan mahalli ağırlıkların eksikliği çalışmaların ilk yılında kendini gösterdi ve uygulama aşamasını geçerken mutlak elde olması gereken araçlardan arazi mülkiyeti avantajlarına ilişkin tedbirlerin alınması, alana özel maden tasmanına uyarlı yapı sistemlerinin geliştirilmesi projesinin başlatılması, sürekli kamu konutları yatırımlarına gidilmesi, çevre kirlenmesi tedbirlerinin alınmaya başlatılması gibi konularda sonuç alınmaması dolayısıyla, merkezi kuruluşlar nezdinde bütün bu konuların öncelikle ve ayrı bir proje kapsamında ele alınması amacıyla bir girişimde bulunulmasına 1975 yılı başında Denetim Kurulunda karar verildi ve ayrı bir rapor düzenlendiyse de o sırada ara seçim sathı mailine girilmiş olması bu girişimi mümkün kılmadı.

Belediyeler ve Belediyeler Birliğine sunulan öneriler kolaylıkla benimsenip kararlar alınmaktaysa da bunları her zaman icraat kovalamakta ; Merkezi Yönetimin karar alışları ise genellikle çok uzun süreleri beklemeyi gerektirmektedir. Bu uzun süreler anında müdahale gereklerini ortadan yok etmektedir. Günümüzün imar planları onaylama mekanizması dinamik davranışlara olanak vermemektedir.

Özet olarak, gerek yatırım sağlamada, gerek idari kararlarla tedbirler alınmasında böyle bir mahalli büronun önerileri ; mahallinde ya da teknik denetimde, hatta merkezi kurumların teknik düzeylerinde ne derece benimsenirse benimsensin, bu, merkezi karar alma ve uygulama organlarınca benimsenmesi için yeterli sayılamaz. Eğer büyük kentlerin geliştirilmesi isteniyorsa ve bunun için çok yönlü planlama çalışmaları bir araç olacaksa, gerek ülkesel planlama sisteminde gerekse karar alma - uygulama sistemlerinde buna dikkat etmek zorunluluğu vardır.

4°. PLANLAMA - MAHALLİ ORTAM

Planlama başlangıcının ilk gününden itibaren alandaki tüm imar - geliştirme çalışmalarının koordinasyonu ve problemlere çözüm getirme çalışmaları yürütülmekteydi. Alanda bulunan ve bağımsız kararlar alarak uygulama yapmaya alışmış olan kurumlar, planlama örgütünün yeni bir unsur olarak araya girmesini önce yadırgadı, fakat kısa bir süre içinde benimsedi ve önerilerimize en çok uyanlar, gene de bu kurumlar oldular. Planlama

alanında gelenekselleşmiş bir imar uygulaması yoktu. Belediyeler varlıklarını yeni yeni bulmaktaydılar ve teknik kadroları gelişmemişti, bugün de böyledir. Problemlerin yıllardır çözülmeden birikmiş olması, Belediyelerin zaten içinde buldukları zorlukların da üzerinde bırakıyordu ve onlar güncel konularla uğraşmaktan zaman bulamadıkları kesin çözüm getiren ancak ulaşılabilecek hedeflerle uğraşmayı hep sonraya bırakıyorlardı.

Çalışma başlangıcından itibaren arazi kullanışı, mülkiyet rejiminin özelliğini koruması, yeni ve önemli yatırımların alana girmesi gibi konularda yaptığımız girişimlerin gereğinde Valilik desteğiyle Ankara'ya intikali sağlanmıştır. Ancak bu destek yeterli olmamıştır.

Gene ZMA Danışma Kurulu'nun kurulması, Valilik örgütü, bölgesel örgütler, resmi kurum ve derneklerin katılımıyla toplantılar yaparak önemli konuların tartışılması sağlanmış ve her kurumun geleceğe dönük program ve ihtiyaçları bu Kurul dolayısıyla elde edilmiştir. Fakat bu kurul da ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözümünde merkezi kurumları uyarıcı olamamıştır.

Çalışma başlangıcından 6 ay kadar sonra planlama örgütü gayri resmi karar çevresi ile gerilime girivermiş ve bir genel ve yerel seçim arefesinde bu gerilim resmi karar çevresini de etkileyivermiştir. Gerilimler giderek parti organlarına yayılmış, planı savunan gruplar oluşmuş, yeni önemli dengeler kurulmuş ; toplum yararı konuları tartışılmış ve savunulmuş, özel çıkar savunucuları karşısında öne çıkabilen taraftarlar bulmuşlardır. Bu gerilimler çeşitli aralıklarla ortaya çıkmış ve planlamanın bitmeyeceğini savunan gruplar ; planlar ortaya çıktıkça sadece yeşil alanların çokluğu ya da kat adetlerinin azlığı bahane eder kalmışlar ; fakat hiç olmazsa konuşmalarında planın elde edilmesinden memnun görünmüşlerdir. Bu arada bazı fiziksel yerleşme prensipleri beğeni sağlamış, savunucu ve gerçekleştirme yolları bulmuştur. Planlama sırasında hazırlıklarını yapmış olan ve planları bir yatırım aracı olarak kullanmak isteyen Belediyeler şu sırada Belediyeleri alanlarının çok az bir kısmını kapsamasına rağmen ellerindeki uygulama imar planlarını gerçekleştirme yoluna girmişlerdir ve yeni uygulama planları istemektedirler. Ancak problemin en çok olduğu büyük Belediyenin hazırlıkları önceden bitirilmemiş olduğundan burada yeni hazırlıklar yapılma yoluna gidilmektedir. Şu kadar ki, uygulama stratejilerimizde yatırım önceliği alan gerice mahallelerde planlı yatırım olanağı ; halihazır haritaların beklenmesi dolayısıyla bir türlü sağlanmamaktadır. Uygulama aşamasında gerek Belediyeler, gerekse diğer kamu kurumları proje elde etmede güçlük çekmektedirler. Kamu kurumları ZMA'da uygulanması olanaksız tip projelerle çalışmak

zorunda kalmaktadır. Bayındırlık Bakanlığı yetkililerince 1974 yılında benimsenmiş olan ZMA'na özel yapı sistemleri ve projelerini elde edilmesi konusu ise unutulmuştur.

Yapı ve altyapı projeleri elde etme güçlüğü uygulamaların yola girmesinde önemli bir engel olmaktadır.

Planlamanın etkinliği de Belediyeler arasında çeşitli düzeylerde kalmıştır. Örgütün çalışmaya başlamasından itibaren bu etkinin gelişimi grafikte verilmiştir. Önemli gerilim anlarında ve genel - yerel seçim sıralarında etkenlikler azalmakta ve örgütün kapanmasıyla gitgide pasifleşilmektedir (Bkz. Ek. 9).

Belediyeler teknik kadrolarının geliştirilmemiş oluşu, bazen planların bu kadrolarca algılanmasını bile imkânsız kılmaktadır. 10 bin nüfuslu Çatalağzı Belediyesi'nde 2 yıldır teknik sorumlu yoktur. % 75 oranıyla kamu arazisi varlığının verdiği avantajlar kullanılmamıştır, bu arazilerde yer alması planlanmış sosyal donatım ve kamu kurumları için bile ZMA'da zilyetlik hakkı olmamasına rağmen kişilerce sahiplenilmiş oluşları yatırım gerçekleşmesinde engel yaratmaktadır. EKİ lojmanların bahçelerinde bile gecekondu- ların yapımının barınma ihtiyacından doğmadığı izlenmektedir.

Ülkenin içinde bulunduğu krizlerin ZMA'na yansımaması olanaksızdır ve gerek mali, gerekse idari tedbirlerin önemli yararlar sağlayıcı atılımlara kaynak oluşunu şu sırada beklemek de faydasızdır. Problemlerin çözümü gerektiğinden çok daha yavaş bir hızla ilerlemekte, ya da duraklamaktadır.

4 — SONUÇ

Kentlerimizin içinde buldukları bunalımlardan kurtulmaları daha gelişmiş planların yapılmasına bağımlı değildir. Elbette ki, kent yönetimlerinin eylem kapsamlarında bulunan her işin planlı ve programlı yürütülmesi gerekecektir. Fakat kentli ihtiyaçlarının yalnızca yerel yönetimler sorumluluğunda olmayan bölümlerinin karşılanması için merkezi yönetim ne yapacaktır, sorusuna karşılık verilmesi şarttır. Herşeyden önce büyük kentlerimiz ya da kentlerimizde toplumun yaşam düzeyinin her yönüyle iyileştirilmesi hedefi, bir siyasal tercih konusudur. Bu hedef ortaya konmadıkça plancılar boşuna uğraşacaklar ve Belediyeler de yalnızca güncel konularla baş etmeye çabalayacaklar, konut dinlenme, eğitim, sağlık, altyapı gerekleri karşılanmadan ; kısa vadeli, parçalı bütünleşmemiş uygulamalarla bunalımlar sürüp gidecektir. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamada devlete sorumluluk yükleyen yasaların varlığı, bu sorumluluğun yerine getirilmesine gene yeterli olamayacaktır.

Bu eğilimler için ZMA planlamasının sonrası ne olacaktır ?
Şu sırada ;

- I) planlama özelliklerinden başlıcası olan süreklilik yitirilmiştir.
- II) belediyeler Birliği bünyesinde bir planlama kadrosu sağlanmamaktadır.
- III) uygulama araçları geliştirilmeden kalmaktadır.
- IV) kamu arazisi varlığının avantajları korunamamaktadır.
- V) donatım yatırımları yetersiz düzeyde kalmaya devam etmekte ; önemli projeler başlatılamamaktadır.
- VI) alanda bağımsız kararların sayısı gitgide azaltılmışken, bu tip kararların ortaya çıkışı gene çoğalmaktadır.

ZMA planlamasına yeni baştan ivme kazandırma zorunluluğu Belediyelerce kavrandığı takdirde işler yeniden düzelmeye başlayabilir. Fakat bu ; merkezi yönetimin ZMA gelişme planları önerilerini benimseyip uygulama programlarına almadıkça yeter şart olamayacak ; plancı ve dolayısıyla Belediyeler istediklerini kabul ettirmek için verimsiz çabalar içinde yuvarlanıp gidecekler ; ZMA'da yaşayanlar daha uzun yıllar sıkıntılar içinde kalacaklar, birkaç ana yol ve yeni binanın yapımıyla oyalanıp gideceklerdir.

ZONGULDAK METROPOLİTEN ALANI PLANLAMA GAYELERİ

- 1 — Kaynakları sınırlı ve şehir sınırları bitişik olan Belediyeler ; işbirliği yapmak, imkânlarını birleştirmek ve paylaşmak zorundadırlar. Planlama çalışmaları bu işbirliğini sağlamalı ve tanzim etmelidir.
- 2 — Planlama bunun da ötesinde sosyal, ekonomik ve fonksiyonel bir bütün olan alanda, gerekli seviyede idari bütünleşmeyi sağlamak için katkıda bulunmalıdır.
- 3 — EKİ ile gerek teker teker Belediyeler ve gerekse ilerde kurulacak Belediyeler Birliği arasındaki ilişkiler tanzim edilmeli, EKİ'nin, alanın sosyal ve fiziki gelişmesine mali ve teknik katkısı sağlanmalıdır.
- 4 — Mevcut ve mümkün dış ekonomilerden faydalanmayı maksimize edecek tedbirler saptanmalıdır.
- 5 — Gelecekteki sosyal - ekonomik yapı üzerine eğilip, gelişme sağlayıcı imkânlar araştırılmalı, kömürde verimin artmasına katkıda bulunulmalı, alan sakinlerinin hayat standartları yükseltilmelidir.
- 6 — Hem alandaki dört şehrin, hem de şehirlerle çevrelerindeki kırsal alanların ve kömür alanlarının sosyal, ekonomik ve fiziki bütünleşmesi ilerletilmelidir.
- 7 — Alan tümünde, hem bütünleşmeyi ilerletecek hem de sosyal - ekonomik gelişmeye yarım edecek, toprakaltı planlaması ile entegre edilmiş bir fiziki düzen kurulmalıdır.

- 8 — Belediyelerin insan gücü ve mali kaynaklarının arttırılması ve mevcut kaynaklarının en verimli bir biçimde kullanılması için yollar aranmalıdır.
- 9 — Havza-i Fahmiye ve orman düzenlerinin ortaya çıkardığı sorunları çözmek ve sağladığı imkânlardan faydalanmak için sistemli araştırmalar yapılmalı ve kararlar üretilmelidir. Bu meyanda, yeni yerleşme alanları saptanılarak şimdi çok sınırlı olan iskan alanları genişletilmelidir.
- 10 — Arazi kullanışta azami verimliliği sağlayacak örnek bir toprak düzeninin kurulmasına yardım edilmelidir.
- 11 — Hem alan tümünün, hem de ayrı ayrı belediyelerin önemli sorunlarına çözümler getirilmeli geçmişin olumsuz gelişmeleri düzeltilmeli ; özellikle yenileme ve mesken sorunlarına, EKİ arazisi içinde gecekondularda oturan halkın yeniden iskanı konusuna çözümler bulunmalıdır.
- 12 — Alandaki küçük belediyelerin, hizmet, tesis ve hisseler yönünden hakları korunmalıdır. Belediyeler arasında hizmet standartları bakımından eşitlik ve dağılışlarda adalet sağlanmalı ve alan tümü içinde hizmetler kademelendirilerek gerçekleştirmeleri bir programa bağlanmalıdır.
- 13 — Kamu kuruluşlarının yatırım programları ile bütünleşmiş imar ve geliştirme programları hazırlanmalı, bu bütünleşmeyi sağlayacak kurumsal ilişkiler geliştirilmeli ve örgütlenme sağlanmalıdır.
- 14 — Alanda sosyal değişmeyi hızlandırıcı tedbirler saptanmalı ve programlar hazırlanmalıdır.
- 15 — Sosyal - ekonomik değişme sonucu ortaya çıkacak yeni fonksiyonlar ve hizmet ihtiyaçları saptanmalı, mevcut tesislerden o zaman nasıl faydalanılacağı kararlaştırılmalıdır.
- 16 — Planların uygulanması için gerekli alet ve imkânlar ile, belediyelere nisbeten müstakil hareket etme imkânı veren uygulama metodları saptanmalıdır.
- 17 — Hükümete hem bu metropoliten alan için politika tespitinde, hem de bu tip çalışmalarda uygulanacak yol için ışık tutulmalıdır.
- 18 — Alandaki resmi ve özel kuruluşlarla şahıslara yerleşme, hizmet sağlama vb. konularda verecekleri kararların bilinçli ve rasyonel olmasını sağlayacak bir bilgi bankası (enformasyon sistemi) kurulmalıdır.
- 19 — Gelişme ve yerleşmeler, tesbit edilmiş olan düzene göre kanalize edilmeli, kuruluş ve vatandaşlara yerleşme ve yapı, kooperatifleşme ve mali imkânlar sağlama konularında teknik yardımda bulunulmalıdır.
- 20 — Belediyelerin ve Belediyeler Birliği'nin yatırım, faaliyet ve kadro planlamaları ; bütçelerin hazırlanması, önemli alternatif kararlarının

etkilerinin önceden hesaplanması, bilimsel planlama, programlama, bütçe hazırlama teknikleri kullanılarak yapılmalıdır.

- 21 — Alan, topoğrafya, jeolojik yapı (kömür), toprak örtüsü, arazi mülkiyet düzeni, ekonomik yapı ve faaliyet kolları, gelir seviyesi ve dağılımı, vb. bakımlardan büyük özellikler göstermektedir. Bu özellikler sebebiyle, alanda altyapı, tesis ve meskenlerin planlanmasında, finansmanında, inşasında ve işletmesinde yeni yaklaşım ve teknikler getirilmelidir.

Kaynak : Metropoliten Alan Planlaması Yarışma Broşürü
Sayfa : 21 - 22

ZMA PLANLAMA GAYELERİ VE BAŞARMA ETKİNLİKLERİ

Planlama gayeleri yeterin kapsamı kapsamına göre sınıflandırılması	Kod No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	etkinlik biçimi
organizasyona etki		■							■					■						■			ikna
koordinasyona etki		■	■	■																			ikna
idari entegrasyona etki		■	■	■																			ikna
ekonomik refaha etki					■	■																	dolaylı
mekân organizasyonuna, entegrasyonuna etki							■	■															+
fiziksel - kentsel kullanım										■	■					■							+
sosyal değişmeye etki															■								dolaylı
Belediyelere uygulama imkânı sağlama																	■						+
Met. pl. için üst kademelere tavsiye																		■					tavsiye
enformasyon sistemi kamu - özel																				■			+
teknik yardım kamu - özel																					■		tavsiye - ikna
Bütçe program teknikleri (Bl.)									■													■	+, ikna
donatım pl. finansman yapım işletme teknikleri													■										ikna - tavsiye
ZMA içinde tahsislerde adalet														■									+

(+) işaretli gayeler Pl. örgütünün bulunduğu pozisyonda alacağı kararların mevcut yasal çerçeve içinde dolaysız olarak etken olabilecekleridir.

SEMA =1

■ Planlama gayesinin kod no suna göre, girdiği fonksiyon sınıfları

ZONGULDAK METROPOLİTEN ALANI PLANLAMA GAYELERİ :

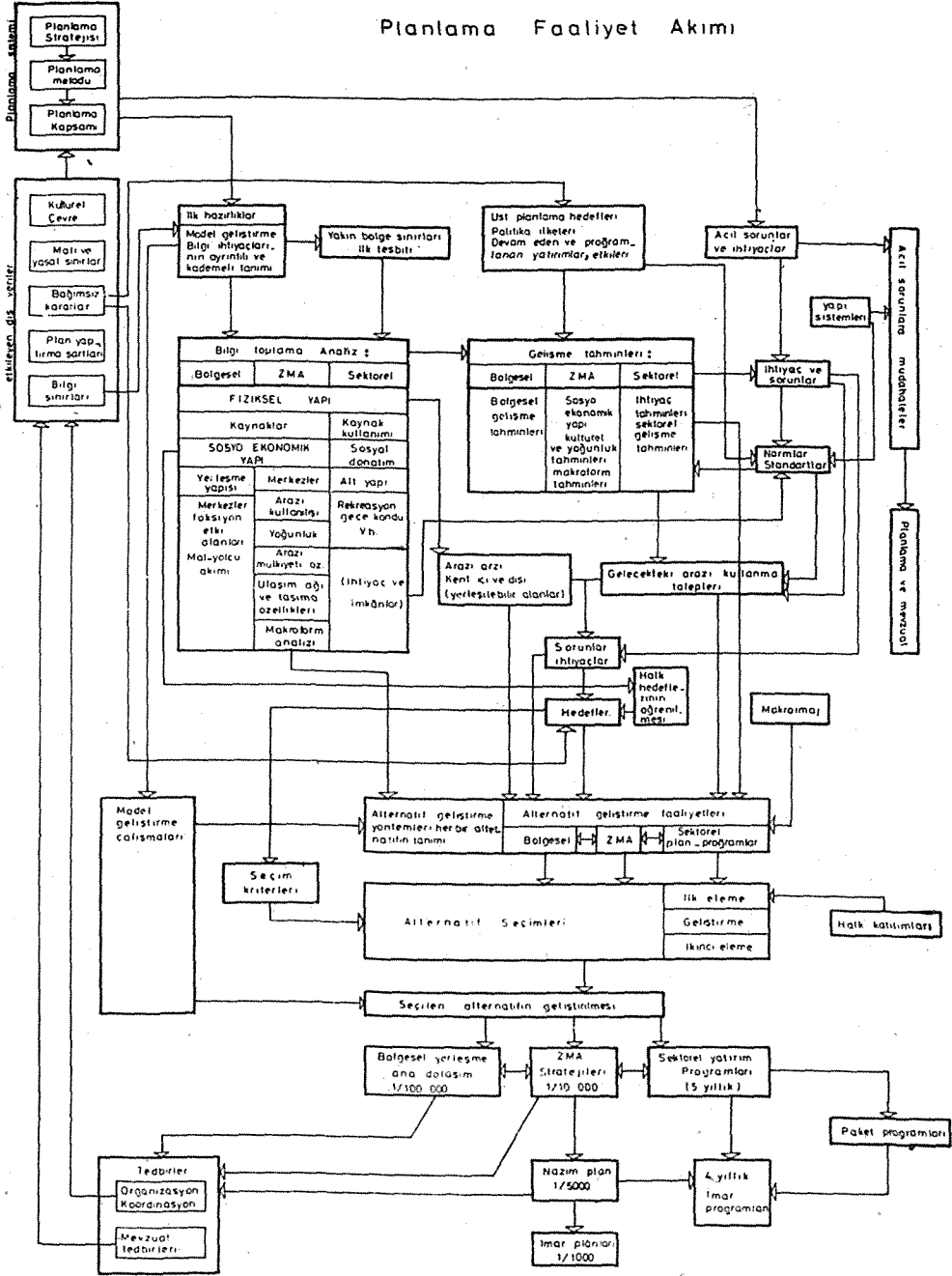
- 1 - Kaynakları sınırlı ve şehir sınırları bitişik olan belediyeler; işbirliği yapmak, imkânlarını birleştirmek ve paylaşmak zorundadırlar. Planlama çalışmaları bu işbirliğini sağlamalı ve tanzim etmelidir.
- 2 - Planlama bunun da ötesinde sosyal, ekonomik ve fonksiyonel bir bütün olan alanda, gerekli seviyede idari bütünleşmeyi sağlamak için katkıda bulunmalıdır.
- 3 - EKI ile gerek teker teker belediyeler ve gerekse ilerde kurulacak belediyeler birliği arasındaki ilişkiler tanzim edilmeli, EKI'nın, alanın sosyal ve fiziki gelişmesine malî ve teknik katkısı sağlanmalıdır.
- 4 - Mevcut ve mümkün dış ekonomilerden faydalanmayı maksimize edecek tedbirler saptanmalıdır.
- 5 - Gelecekteki sosyal-ekonomik yapı üzerine eğilip, gelişme sağlayıcı imkânlar araştırılmalı, kömürde verimin artmasına katkıda bulunulmalı, alan sakinlerinin hayat standartları yükseltilmelidir.
- 6 - Hem alandaki dört şehrin, hem de bu şehirlerle çevrelerindeki kırsal alanların ve kömür alanlarının sosyal, ekonomik ve fiziki bütünleşmesi ilerletilmelidir.
- 7 - Alan tümünde, hem bütünleşmeyi ilerletecek hemde sosyal - ekonomik gelişmeye yardım edecek, toprakaltı planlaması ile entegre edilmiş bir fiziki düzen kurulmalıdır.
- 8 - Belediyelerin insan gücü ve malî kaynaklarının artırılması ve mevcut kaynaklarının en verimli bir biçimde kullanılması için yollar aranmalıdır.
- 9 - Havza-i Fehmiye ve orman düzenlerinin ortaya çıkardığı sorunları çözmek ve sağladığı imkânlardan faydalanmak için sistemli araştırmalar yapılmalı ve kararlar üretilmelidir. Bu meyanda, yeni yerleşme alanları saptanarak şimdi çok sınırlı olan iskân alanları genişletilmelidir.
- 10 - Arazi kullanımda azami verimliliği sağlayacak örnek bir toprak düzeninin kurulmasına yardım edilmelidir.
- 11 - Hem alan tümünün, hem de ayrı ayrı belediyelerin önemli sorunlarına çözümler getirilmeli geçmişin olumsuz gelişmeleri düzeltilmeli; özellikle yenileme ve mesken sorunlarına, EKI arazisi içinde gecekondularda oturan halkın yeniden iskânı konusuna çözümler bulunmalıdır.
- 12 - Alandaki küçük belediyelerin, hizmet, tesis ve hisseler yönünden hakları korunmalıdır. Belediyeler arasında hizmet standartları bakımından eşitlik ve dağılımlarda adalet sağlanmalı ve alan tümü içinde hizmetler kademelendirilerek gerçekleştirilmeleri bir programa bağlanmalıdır.
- 13 - Kamu kuruluşlarının yatırım programları ile bütünleşmiş imar ve geliştirme programları hazırlanmalı, bu bütünleşmeyi sağlayacak kurumsal ilişkiler geliştirilmeli ve örgütlenmesi sağlanmalıdır.
- 14 - Alanda sosyal değişmeyi hızlandırıcı tedbirler saptanmalı ve programlar hazırlanmalıdır.
- 15 - Sosyal - Ekonomik değişme sonucu ortaya çıkacak yeni fonksiyonlar ve hizmet ihtiyaçları saptanmalı, mevcut tesislerden o zaman nasıl faydalanacağı kararlaştırılmalıdır.
- 16 - Planların uygulanması için gerekli alet ve imkânlar ile, belediyelere nisbeten müstakil hareket etme imkânı veren uygulama metodları saptanmalıdır.
- 17 - Hükûmete hem bu metropoliten alan için politika tespitinde, hem de bu tip çalışmalarda uygulanacak yol için ışık tutulmalıdır.
- 18 - Alandaki bütün resmi ve özel kuruluşlarla şahıslara yerleşme, hizmet sağlama v.b. konularda verecekleri kararların bilinçli ve rasyonel olmasını sağlayacak bir bilgi bankası (enformasyon sistemi) kurulmalıdır.
- 19 - Gelişme ve yerleşmeler, tesbit edilmiş olan düzene göre kanalizasyon, kuruluş ve vatandaşlara yerleşme ve yapı, kooperatifleşme ve malî imkânlar sağlama konularında teknik yardımda bulunulmalıdır.
- 20 - Belediyelerin ve Belediyeler Birliği'nin yatırım, faaliyet ve kadro planlamaları; bütçelerinin hazırlanması, önemli alternatif kararlarının etkilerinin önceden hesaplanması, bilimsel planlama, programlama, bütçe hazırlama teknikleri kullanılarak yapılmalıdır.
- 21 - Alan, topoğrafya, jeolojik yapı (kömür), toprak örtüsü, arazi mülkiyet düzeni, ekonomik yapı ve faaliyet kolları, gelir seviyesi ve dağılımı, v.b. bakımlardan büyük özellikler göstermektedir. Bu özellikler sebebiyle, alanda alt yapı, tesis ve meskenlerin planlanmasında, finansmanında, inşaatında ve işletmesinde yeni yaklaşım ve teknikler getiriilmelidir.

Kaynak : Metropoliten Alan Planlaması Yarışma Broşürü
Sayfa: (21 - 22)

EK : 1

Planlama Faaliyet Akımı

u y g u l a m a

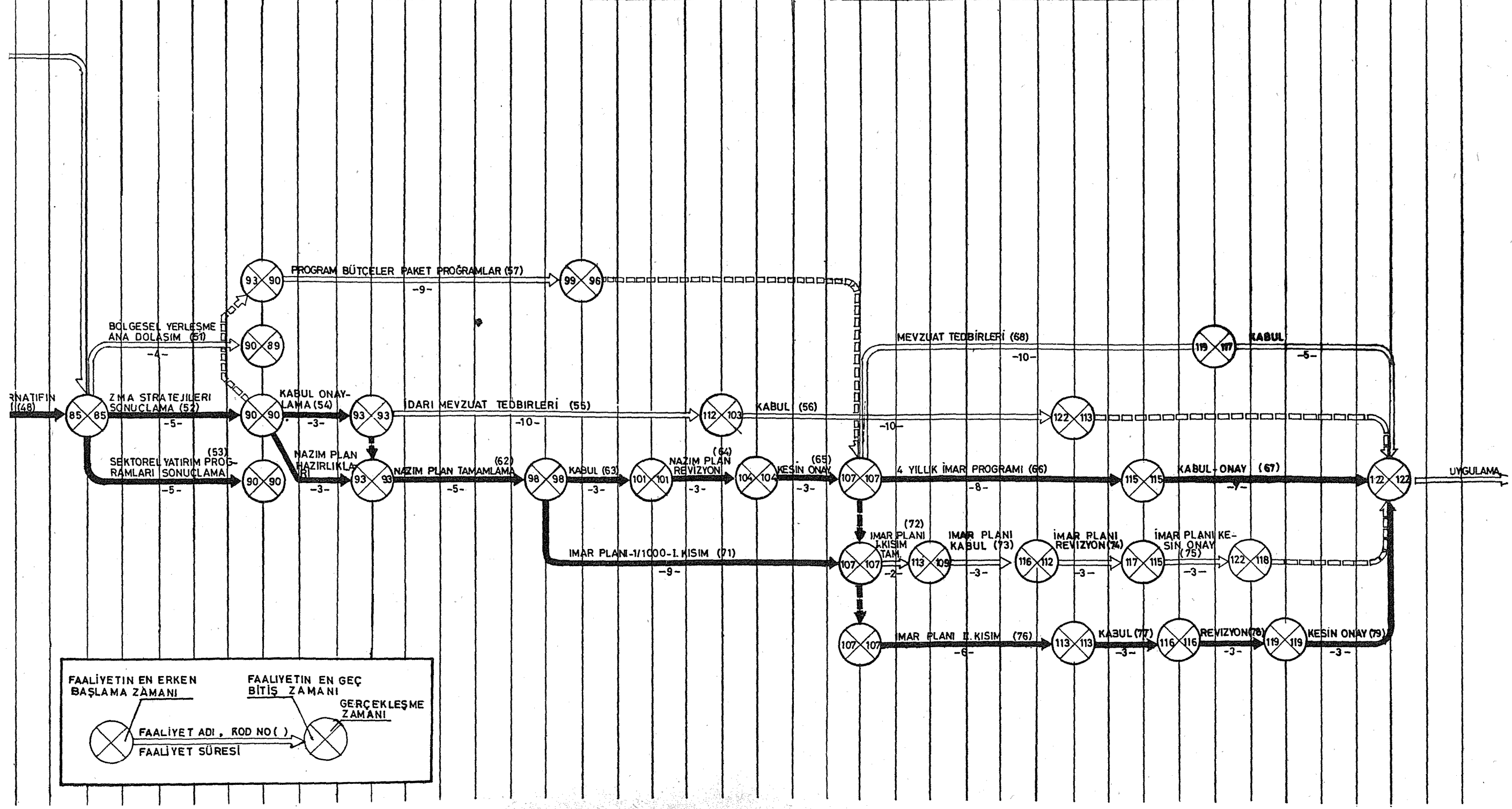

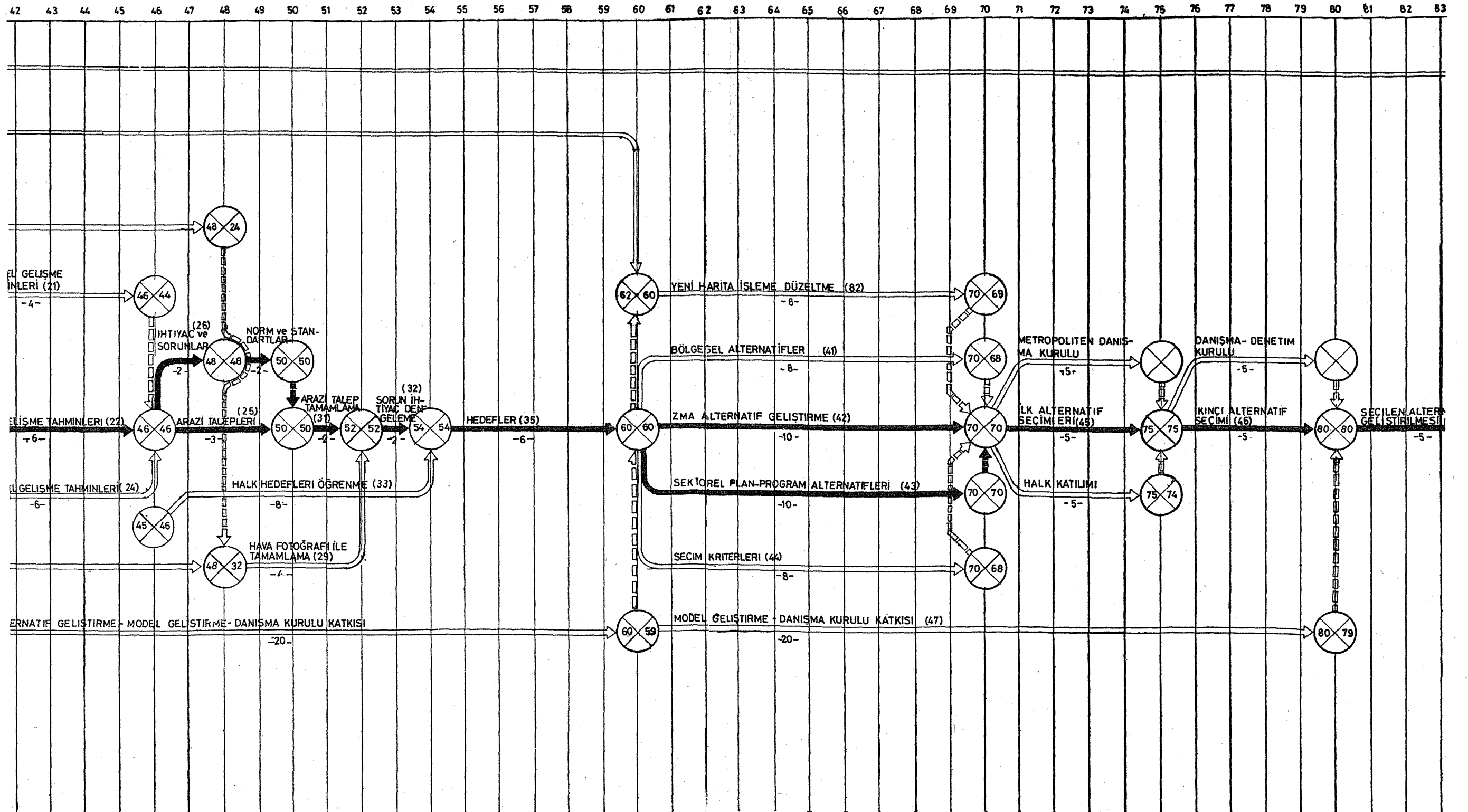
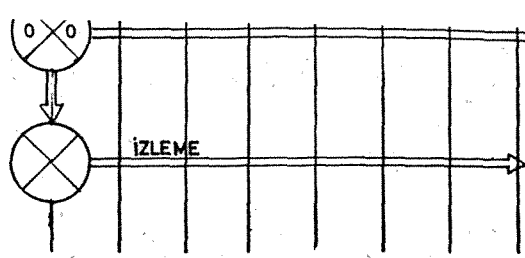
EK : 6

EK: 7

83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124

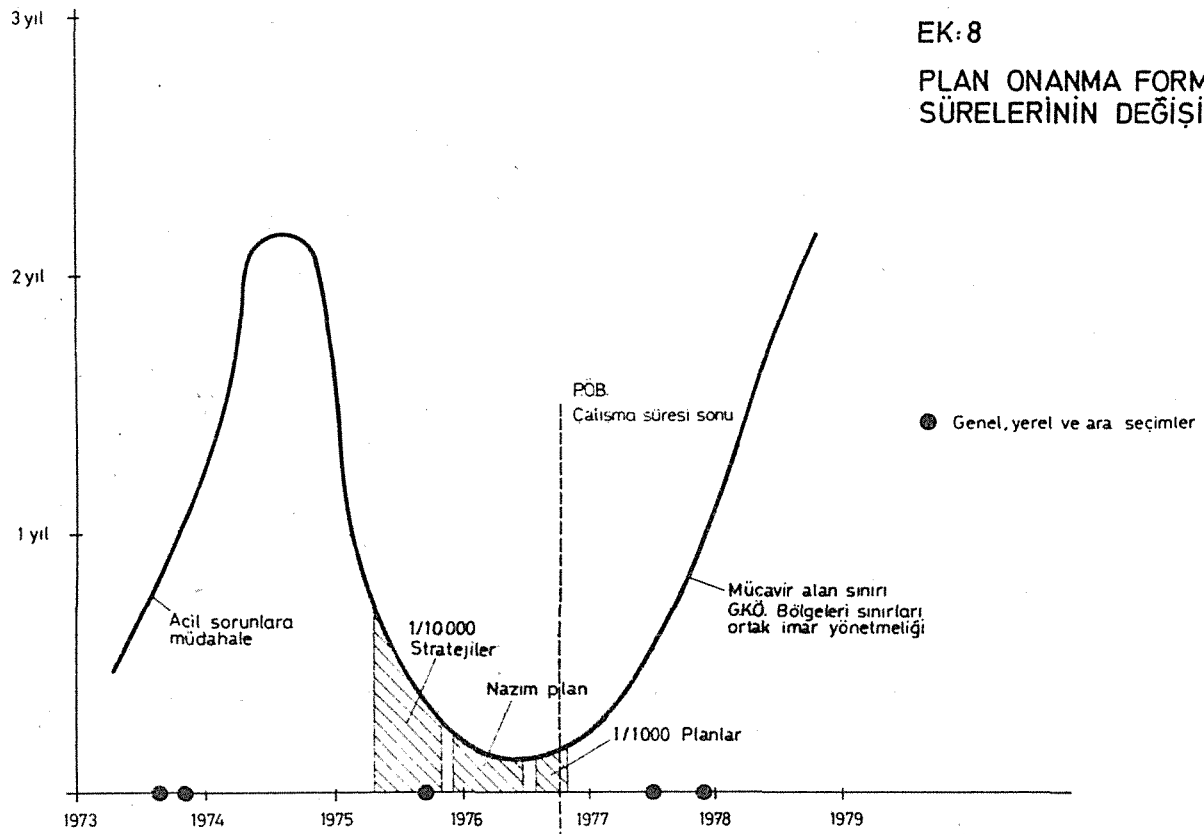

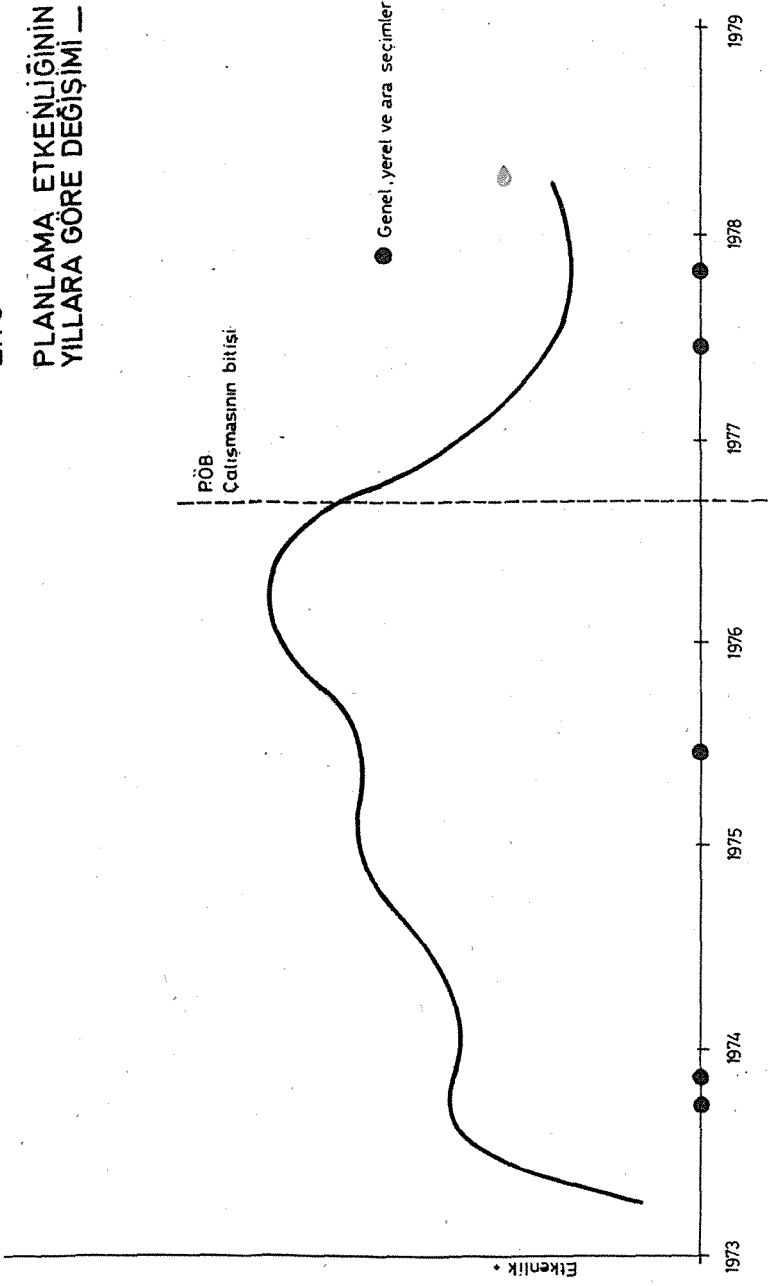
EK:8

PLAN ONANMA FORMALİTE
SÜRELERİNİN DEĞİŞİMİ —

EK-9

PLANLAMA ETKENLİĞİNİN
YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ —

**NAZIM PLAN ÇALIŞMA VE DENEYİMLERİ
ÜZERİNE YAPILAN ENTERVANSİYONLAR
VE BUNLARA GETİRİLEN AÇIKLAMALAR**

TUĞRUL AKÇURA

Türkiye’de pek çok alanda olduğu gibi planlama alanında da bir birikim bir devamlılık kolaylıkla sağlanamıyor. İstanbul metropoliten alanında 1960 yıllarında başlayan deneme başka isimler altında da olsa bir devamlılık sundu. Fakat fiiliyatta bu devamlılık elde edilebildi mi? Bu konuda da zannedersen yararlılık sağlanabilir. İstikbalde de ne olacağı hakkında da bize belki bazı görüşler ortaya koyabilir.

İşte efendim, biz bu devrede birincisi İstanbul metropoliteninin büyük bir nüfus barındıracağına farkında idik. Basit logaritmik projeksiyonlarla çalışmalar yaptık ve 1970 yılında gördük ki tıpatıp üstüne düşmüşüz. 1975’dekini bilmiyorum fakat aşağı yukarı nüfusunun gelişmesinin ve günümüzde çok büyük ölçülere varacağına farkında idik. Yani bu önemli birşeydi, problemin önemini ve bir devlet sorunu olduğunu ortaya koymak bakımından çok önemli idi. Sanayi devamlılığı içerisinde organizasyon devamlılığı içerisinde organize büyük sanayinin İstanbul’dan kaçacağına farkında idik. Bunların İzmit’e ve Bursa’ya gideceğinin farkında idik. Kaçak sanayinin İstanbul’un civarına yerleşmek eğilimini göstereceğinin bir nevi yerleşme biçimi göstereceğinin farkında idik. Farkında olmamızın sebebi şu idi ki ; zaten bu eğilimler başlamıştı. Dolayısıyla bu olaylarda büyük çeşitler yapmadık sadece olayın böyle başladığını saptamak, algılamak olanağını bulduk. Bundan böyle de bu işin böyle devam edeceğini keza öne koymak olanağını bulduk.

Farkında olduğumuz diğer bir konu sahillerin doğal potansiyellerinin bu arada büyük bir rekabete tabi olacağı idi. Tarımsal alanlarda entansif ziraata bu alanlar içerisinde tarıma geçileceğinin farkındaydık. Çünkü başlamıştı. Bu sıradaki büyük entansif tarım hareketleri başlamıştı o devrede. Bunların korunması için çok önemli şeyler söyleme olanağında değildik. Buna karşılık arazinin tarımsal potansiyelinin neler olduğunu söylemek olanağındaydık. Belki gene çok önemli diğer husus, metropoliten ölçüde bütün sahillerin bir nevi menfaat veyahutta egoizm duvarları ile işgal edileceğinin tamamen farkındaydık. Merkez olayında şehrin merkezinin geleneksel merkezden yeni ulaşılabilirlik sistemi içerisinde ve özellikle çevre yolunun ağına bağımlı biçimde kaymalar göstereceğinin farkındaydık. Şimdi iyi kötü bu konularda acaba bazı tekliflere varabildikmi ve ondan sonra müsaade ederseniz soruma geleceğim. Acaba bu konulardaki tekliflerimiz daha geliştirilerek ne duruma gelmiştir diyerekten bir soru tevdi edeceğim.

Şimdi bu büyüklük ile ilgili olan meselede büyük sorunun arsanın kontrolü olduğundan gayet doğaldı, bunun herkes farkındaydı. Buna mukabil bunda yaptığımız teklifler aslında önemli idi. Bugün iyi veya kötü biçimde kurulmuş

olsun Arsa Ofisi'nin kurulması teklifi Belediye ve bizim Doğu Marmara Bölge Planlama Örgütü'nün ortak çalışmasının bir sonucudur ve dolayısıyla de devletin arsa stoku yapması için önemli bir aletin yaratılmasıdır. Bu alet istenildiği biçimde yaratılmadı maalesef. Sosyal Sigortalar'ın dahil olması, Emlak Kredi Banka'sının dahil olması bu Arsa Ofisi içerisinde ilk teklifimizdi. Bu şekilde gelişmeden, doğrudan doğruya bir Arsa Ofisi şeklinde Devletin Arsa Ofisi şeklinde gelişti. Fakat ne olursa olsun iyi kötü bir alet kuruldu ve zannedersen de Ankara metropolitenindeki arkadaşlar bu aletten yararlanmak durumunda bulunuyorlar.

Gene bu alanda yapmaya çalıştığımız sahil bandının korunması için hukuki bakımdan buranın devletin mülkiyeti olması konusundaki zaten mevcut olan mevzuatı yürütebilmek için çabalar yaptık. Bu konuda deneme sahibi olan batı ülkelerinden İngiltere'deki meşhur bir hukukçu gelmişti ve bu devrede bu sahildeki fuzuli işgalin durdurulmasının gereği devlet nezdinde resmi bir şekilde bildirilmişti. Ancak 74 - 75 yıllarında ne ölçüde yürüdüğünü bilmiyorum. Fakat bir Bakanlık kararı ile bu yönde bir resmi duruma yani o andaki raporlarımızdan 10 - 15 sene sonra bir noktaya zannedersen varıldı.

Sanayi meselesinde, yani sanayinin nasıl gelişmesi konusu üzerinde iyi kötü çalışmalar yaptığımıza değindim ve bu arada da gene o devrede Türkiye'deki ilk organize sanayi bölgesi Bursa'da kuruldu. Bu da gene o devre içinde idi. Bizim tavsiyemiz buna ilaveten İstanbul şehriden kopamayacak benzer alanlara yerleşmek isteyen sanayi için İstanbul'un Rumeli yakasında da bir sanayi bölgesi kurulmasıydı. Birde İzmit'teki büyük patlama gözüküyordu. Bununla ilişkin olarak da bir sanayi bölgesi aynı anlayış içerisinde kurulması yönünde idi.

Şimdi müsaade ederseniz bu 10 - 15 senelik devre içerisinde hala büyük önemini koruduğuna inandığım bu alanlarda acaba neler yapılabilirdi ? Tabii bunlardan en önemlisi hepimizin hemfikir olduğu üzere bu arsa stoku meselesi. Arsa stoku meselesinde iyi kötü kurulmuş bazı olanaklara sahip Arsa Ofisi'nden de yararlanılarak İstanbul metropoliten alanında (ihtiyaçlara tekabül etmese bile), belirli bir yüzdesini (Ankara denemesinde söylendiği gibi) ele geçirmek olanakları oldu mu ? Bu alanda hem Ofisin hem de kanunları ile bu konuda sorumluluk taşıyan Sosyal Sigortalar ve benzeri organizasyonlardan yararlanılarak bir hamle yapmak olanağı bulundu mu ? Durum nerededir ? Gene aynı mantık içerisinde donatılmış arsa yaratmak için ufak bir teşebbüsümüz olmuştu. A. İ. T.'nin yardımı söz konusu idi. Acaba o vakitten beri İstanbul Metropoliten Alanı içerisinde donatılmış, altyapısı sağlanmış arsa temini için yapılan çabalar ne durumdadır ?

Üçüncü bir soru sanayi bölgeleri ile ilgili. Gördüğümüz kadarı ile Bursa'daki organize sanayi bölgesi büyük bir başarı oldu. Bu alanda metropoliten alan içerisinde, yeni organize sanayi bölgeleri yapmak olanağı veyahutta çabaları oldu mu, ne durumdadır ?

Dördüncü soru sahil ile ilgili olarak hepimizin ortak konusudur. Gördüğünüz gibi müthiş bir menfaat duvarı ile bütün sahil işgal edilmiş. Fakat hiç olmazsa 1974 - 75'de Bakanlık Genelgesi içerisinde buralarda halka bir nefes almak yönünde çabalar yapıldı mı, ne durumdadır. ?

KUTLU GÜZELSU

Teşekkür ederim. Sn. Akçura'ya teşekkürlerimle sözüme başlıyorum. Açıklama fırsatı bulamadığım bazı konulara değinme fırsatı yarattığı için.

Doğu Marmara bölgesi çalışmalarından kaynaklanan ve Büromuzun çalışmalarında da önemli şekilde değerlendirilen sonuçlar bugünkü tablosuyla çizildiğinde bugün İstanbul'un 17 ilçesinde yaptığımız tapu araştırmaları İstanbul kentsel alanı içerisinde mülkiyetin 2.100.000 parsel büyüklükte dağılmış olduğunu görmüş bulunuyoruz ve tapu parselasyon yapısı takiben 150 - 250 m². gibi çok sınırlı bir alanı içeriyor bu dağınık mülkiyet kentin bir plan kararı çerçevesinde gelişmesinde önemli bir darboğazı teşkil ediyor. Buna biz bir anlamda mülkiyet engeli diyoruz. Bu noktaya bugüne kadar kamunun İstanbul'da ileriki gelişmeleri yönlendirme amacıyla bazı yer edinilmesi yapılmıştır. Bunlar takriben 1100 Ha. civarındaki alanlardır. Fakat bu alanların elde edilimindeki kriterle plan kararlarına bağımlı olmaktan ziyade arsaların ucuz değerlerle kapatılabilmesi kriterleriyle yapılmış ki bir örneği vereyim ; Alibeyköy'ü Barajının su havzası içerisinde kalan 250 Ha. bir alan alınmış fakat kullanma olanağı olmadığı için bugün maalesef gecekondularla işgaliyle elden gitmiştir. İstanbul'un diğer 8 yerde elde edilmiş alan ve gelişmeyi yönlendirme amacıyla kentsel arsa donatımına kullanılmaya dönük yerlerinden bazıları uygulamanın kullandığı teknolojinin ağırlığı ve altyapının zamanında getirilememesi nedeniyle işgallere de uğramıştır ve dolayısıyla arsa alınmasıyla beraber bu arsa üzerindeki plan amacına yönelik tahsislerin ve kullanışlarında hemen süratle yerine getirilmesi gerekiyor. Yoksa arsaları muhafaza etmekte büyük bir darboğazı teşkil ediyor. Şimdiki yaklaşımlarımız içerisinde ağırlıklı olarak kentsel arsayı hazırlamak buna karşılık konut üretimini, sınırlı tutmak dolayısıyla konut arsası arzına öncelik verir bir tavır içerisindeyiz.

Geliştirdiğimiz kararlarda takriben İstanbul'un 1995'e kadarki olan devresi içerisinde 5.000 Ha. civarında yeni kentsel arsanın elde edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Sanayi sektörü açısından da sizin söylediğiniz devre ile

günümüz arasında doğu yakasında iki yerde arsa elde edilmiştir. Birisi 250 Ha. büyüklüğünde Dudullu organize sanayi, diğeri ise 250 Ha. olarak Gebze organize sanayidir. Gebze organize sanayi henüz aktiviteye konulmamıştır. Dudullu organize sanayi ise küçük sanayi olarak yani merkezle bağımlı, merkezle metropolitenin yakın yerlerine desamplize olmak isteyen küçük sanayi kuruluşlarına tahsis edilmiştir. Batı yakasında bugün için elde edilmiş bir organize sanayi alanı bulunmamaktadır. Ancak biz plan kararlarımıza bununda içerir şekilde yeni alanları seçme durumundayız ve aynı şekilde küçük sanayi içinde bugüne kadar sadece organize büyük sanayi tesisleri için sanayi yeri ve arsası elde edilirken biz küçük sanayinin de organize edilmesi ve bunlara da siteler şeklinde kamunun bir düzenleme gerektirmesini amaçlamaktayız.

Bu yönde Büromuzca 11 küçük imalat sanayi kolunun müracaatı vardır ki, bunların toplam işyeri adedi 30.000'in üzerindedir. Bu açıdan İstanbul'da doğu ve batıda dengeli sanayi yerleşmesi içinde doğunun büyük sanayi yönünden gelişmesi gerekmektedir. Doğu yakasında sermayesi yoğun ve organize sanayi tesislerinin yer alması, batıda ise daha ziyade tüketime dönük sanayilerinin yer alması şeklinde yaklaşımlarımız var.

Sahil yağması bugün güney sahillerini tamamen elden çıkacak şekilde sonuca ulaşmıştır. Dolayısıyla güney sehillerinin büyük ölçüde tahrip olduğunu kabul etmek durumundayız. Ek 7 - 8 aracı ne şekilde uygulamaya konulmuş sizinde sergilediğiniz gibi aradan uzun bir zaman geçmesi sonucunda devreye konulduğu için güney sahillerinde büyük bir yağmalama söz konusudur. Bu durumda biz şu anda Karadeniz sahillerinin aynı şekilde yağmalanmasını önleyici tedbirler geliştirme durumundayız ve güney sahillerinde de sınırlı kalan birkaç potansiyelin kamunun kullanımına açılacak şekilde değerlendirilmesi yapılacaktır.

Teşekkür ederim.

AHMET MENDERES

Evvela sözlerime İller Bankasından başlayacağım. 1930'un başlarında mahalli idarelerin o zamanki deyimiyle yerel yönetimin problemi çözmek amacına dönük Türkiye'ye özgü bir kuruluş. Halihazır harita imar planı su, elektrik, kanalizasyon diğer sosyal yapıları içeren bir kuruluş. Bu kuruluş halen Türkiye'de mevcut 2710 belediyenin ve diğer yerel yönetimin hizmetleriyle uğraşır. Bunlardan bir dalıda planlama dalı şehir planlaması dalı, o konularda da bizler uğraşırız. Bunlardan bir dalıda planlama dalı şehir planlaması dalı, o konularda da bizler uğraşırız. Ardaşlarım tebliğlerinde belirli noktalarda İller Bankası'nın uğraşlarına değindiler. Bunu fazla

uzatmaksızın bir iki noktasına değinip burada bir hususu belirtmek isteyeceğim.

İstanbul için planlamaya 1957 senesinde Kahan adı altındaki Büro olarak bilinen bir çalışma düzeyini biz başlatmışız. Nereye kadar, 1960'a kadar. Bursa çalışmasını biz başlatmışız, metropoliten alan veya büyük şehir bütünü konusunda, Halen devam eden çalışmamızı İstanbul metropoliten alanının batı yakasındaki planlamalarda sürdürüyoruz. Bu çalışmalarımız devam ediyor. Halen İzmir metropoliten alanı içindeki mahalli yönetimlerin planlamasını sürdürüyoruz. Bizimde zannediyorum şu anlattığım küçük açıklama-dan sonra bu konularda da tebliğ şeklinde bir görüşü buraya getirme olabilir diye düşünüyorum fakat bunu bulamadık, başışlasınlar.

Buradan sonra ben metropoliten planlama örgütünde çalışan arkadaşlarıma sualler veya önerilerde bulunacağım. Görüyorsunuz ki zaman sürecine baktığımız zaman İstanbul'daki planlama 1951'den 47'den Doğu Marmara palanlaması da metropoliten alan planlaması şeklinde devam ediyor, edecektir. Çünkü bu planlamalar devamlıdır. Devamlı olmak zorunluluğundadır. Fakat bu planlamalar esnasında yerel yönetim yetkilileri ile yerel yönetim problemleri ile bu planlamayla uğraşan arkadaşlarımızı ki bu planlama bürolarının devamlılığında en küçük endişe ve tartışma olmadığına göre her gelen yeni yönetici, her gelen yeni elemanın oraya geldiği anı Milad - 1 - olarak kabul edip çalışmalarına devam etme alışkanlığından kurtulması zorunluluğu vardır. Aksi halde ürün üretmemiz, ürünü gerçek temellerine yerleştirmemiz görüyorsunuz olanak dışı olarak orta yerde kalıyor. Fakat buna rağmen yaşam devam ediyor. Sn. Akçura'da belirttiler. Biz Ankara'dan İstanbul'a belirli sürelerde geliyoruz. Ama geldiğimiz, gittiğimiz, planlamasıyla uğraştığımız yerlerdeki oluşumu gözlerimizle izliyoruz ve bunlar çok süratli. Hele İstanbul metropoliten alandaki oluşumlar belki dünyaya örnek olacak bir süratte. Bunların çözümü birinci planda bu yerel yönetimde görev almış kişilerin ve o yerel yönetim birimlerinin eğilimlerini, gereksinmelerinin büyük bir açık kalpililikle dinlenmesi, almış olduğumuz makro kararların bu belirginlikler içeriğinde test edilip süratli ve öncelikli kararlar alınmasına bağlı olduğu kanısındayım.

Arkadaşlarıma bu açıklamadan sonra bir sual yöneltiyorum. Bu konularda ne gibi çalışmalar yapmıştırlar ve yapmış oldukları çalışmalardan aldıkları sonuçtan ötürü yalnız şunu söylemek istiyorum ; mahalli yönetim birimlerine gereksinmelerine ve benzeri konudaki problemlere ve çözüm bulabilme yönünde.

TANKUT ÜNAL

Orada çalışan uzmanlar ve başkanlar sürekli çalışmışlardır. Batı örneklerine de baktığımız zaman oralardaki bürolarda da bu tip kişilerin devamlı ve her politik çalkantıda değişmeyen elemanlar ve ekipler halinde çalıştığını görmekteyiz. Aslında bürolara doğrusu ben şu örneği getirecektim : Bildiriler gayet başarılı diyelim. Ama bir açıdan başarılı, bugüne kadarki çalışmaların sergilenmesi açısından. Bence bu seminerin amacı bütün plan kararlarını üretmek şunu yaptık şu tekniklerini kullanmak değil. Biz şunu şu nedenle yaptık fakat şunun için başarılı olmadık, şunun için başarılı olduk, bundan sonra da şöyle yapılmasını öneririz gibi daha somut tüm çalışma sürecini anlatan biçimde değil, tek somut birşeyi alıp anlatmak burada faydalı ve daha yararlı olurdu. Yoksa bütün bürolar birçok teknikler deneyebilir, dışarıdan modeller alabilir, araştırmalar yapabilir. Bütün plançılar bunları gayet iyi biliyor. Somut öneriler getirip biz şunu şunun için yaptık, başarılı olduk olmadık yahutta bundan sonra böyle olursa başarısına inanıyorum gibi daha gerçekçi öneriler getirebilirlerdi. Sn. Karaesmen'de bunu vurguladı. Bir son örnekte İzmir için Sn. Ahmet Mederes'in sorduğu yerel yönetimlerle ilişkisi üzerinde duracağım. Gerçekten çok önemli bu. İzmir bürosunun 73'de planının tasdik edilmesinde bu belirlenmedi. 1973 yılında tasdikinde plan 13 belediyenin meclislerinden geçmiştir. İzmir'de çalışan bir uzman olarak şunu vurgulamak isterim. Biz her belediyenin her meclis döneminde toplandığı zaman meclislerine gidip, akşamları gerekirse kahvede planı anlatıp onlara plan fikrini benimsetmiştik. İlk başta belediyeler, çevre belediyeler özellikle büyük belediyenin etkinliğine girip kendi muhtariyetlerinin kalkacağı endişesindeydi. Bunu kaldırdık ve de bugün İzmir'de şimdi çevre belediyelerin imar planlarının yapılma aşamasında bu da bu diyalogun sonucundadır. Bunun gibi daha somut uygulamaya ve tecrübeye bundan sonra ışık tutacak öneriler gelirse bürolar daha yararlı olur bence.

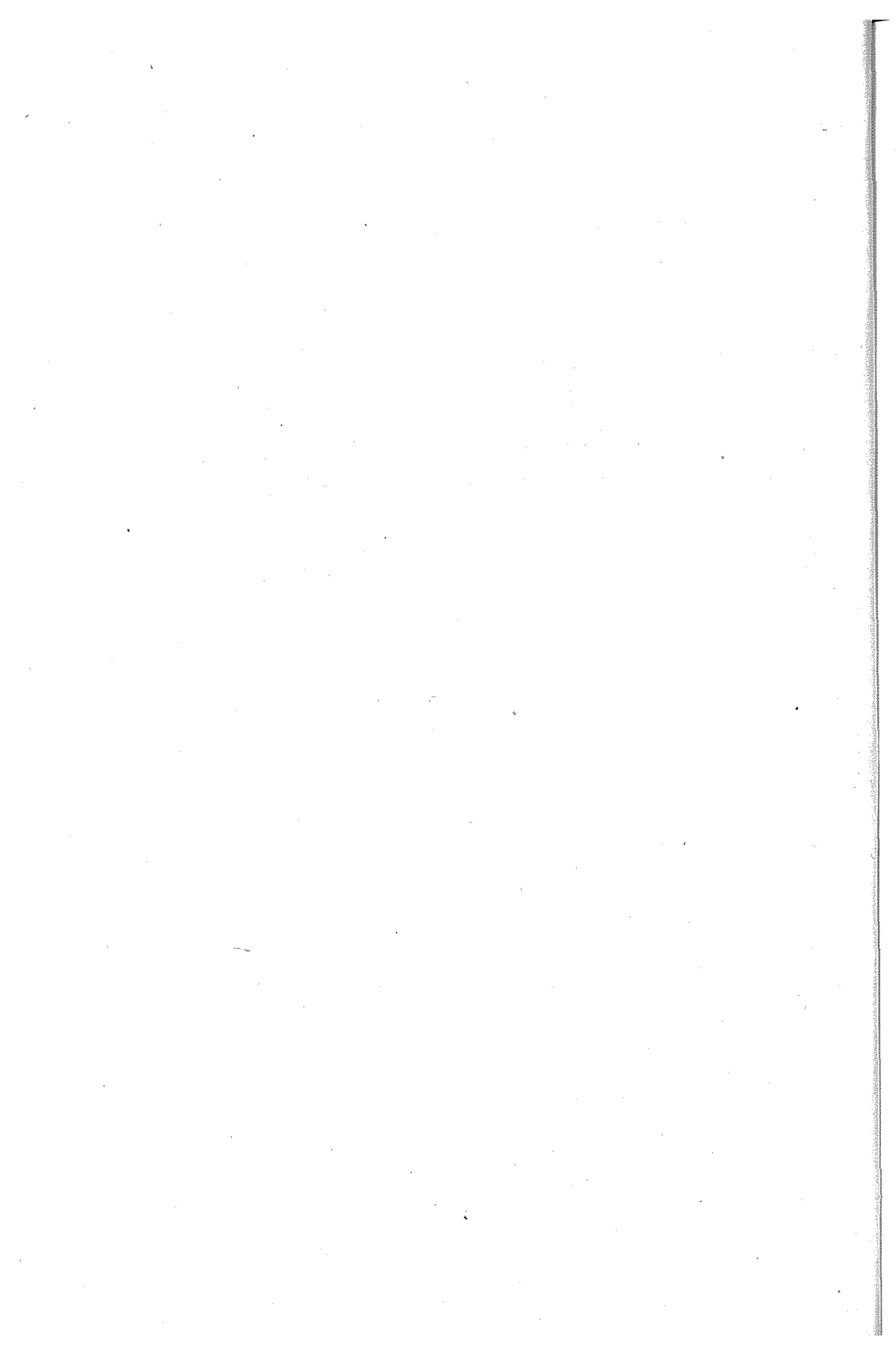
Teşekkür ederim.

KUTLU GÜZELSU

Bir konuşmacı Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosundaki bir açıklama sırasında mevcut planları müktesep hak sayıldığı şeklinde açıklamada bulundular. Sn. Ümit Doğanay beyin açıkladığı gibi mevcut imar planları müktesep hak değildir. Dolayısıyla bunlarında korunması söz konusu değildir. Ancak çevre belediyer için B. İ. N. P. Bürosunda görüşü ve İller Bankasınca geliştirilmiş 8 adet Nazım Planın kararları ve hedefleri plan ilkelerine uygun olduğu için bu Nazım Planlar korunmuştur diye takdim edilmiştir. Bunlar da diğer imar planları gibi değiştirilebilecek planlar

olmasına rağmen. Dolayısıyla boyutun bu ölçüde olduğunu açıklamak isterim. İkincisi mevzi plan veya imar planı yani ister kamu hazırlasın, ister özel kesimin etkisiyle oluşsun yasadaki sonucu aynıdır. Hepsi değişkendir ve Belediye İmar Müdürlüğünün imar durumu kâğıdının altında bir ibare vardır. Bu imar durumu yeni şartlara göre, yani imar planının şartlarına kadar geçerlidir. Yeni şartlar tahtında geçerli değildir der.

Diğer bir özellik de biliyorsunuz Nazım Plan kararlarına veyahut tüzük hükümlerine aykırı gelişmiş mevzi veya bazı genel planlar var. Bunlar nasıl elimine edilebilir veyahut bunlar yok mudur, var mıdır sorusu tevcih ettiler. İmar kanununun 29. maddesine göre Belediyeler kendi ellerinde yürürlükte olan planları her an (ana yoğunluk kararlarına aykırı ise) meclis kararı alınarak düzeltilmeleri istenebilir veyahut elimine edilmesini sağlayabilirler. Belediyedeki planlar bu kriterle incelenirse Sn. Ümit Doğanay'ın söylediği gibi 90 gün şartına da gerek yoktur. Şart tamamen zaman açısından açıktır. Bunlara yeni meclis kararları getirilir, gereçleri konur ve Bakanlıktan bunlarla ilgili tashihler istenir. Boğaz planlarında (uygulandı) bütün muktesep hak diye sayılan meclis planlarının hepsinde kısıtlamalar kondu ve yürürlüğe girdi. Sn. Ümit Doğanay'ın açıkladığı gibi hiç biri hukuki sonuç yönünden iptal edilmedi.

YABANCI ÜLKE DENEYİMLERİ — 1 —

FRANSA'DA KENTSEL POLİTİKALAR

**PROF. JEAN LABASSE
LYON ÜNİVERSİTESİ - FRANSA**

FRANSA'DA KENTSEL POLİTİKALAR

Bir kentsel politikayı herhangi diğeri bir politikayla, örneğin aile veya tarım kesimindeki politikalar ile eş tutamazsınız. Bu alandaki politik eylemler bir yandan nüfusun % 85'inin sağlığını ve konutunu, ekonomisini kapsayan bir dizi değişik etkinlikleri ilgilendirir. Öte yandan, kentleşmenin söz konusu olduğu durumlarda, merkezi hükümetin, karar verme yetkisini ve girişimciliğini büyük kentler belediyelerinde olduğu gibi genellikle güçlü yerel yönetimlerle paylaşması istenir. Kentsel çevrenin karmaşıklığı eşzamanlı ve karmaşık süreçlerin, olguların ayrışımını gerektirir ve sonuç genellikle açık olmaktan uzaktır. Savaştan hemen sonraki yeniden inşa etme döneminden sonra (1945 - 1950) Fransa'da kentsel büyümeyi İngiltere, Almanya ve hatta İtalya'da olduğundan fazla kamçılayan iki önemli etmen vardır.

Birinci olarak, nüfus büyümesi : 1946 yılında 39 milyon olan nüfus 1974 yılında 55 milyona yükselmiştir.

İkinci olarak kente göç sonunda, 30 yıl içinde toplam nüfusun 1 / 3'ünden fazla olan kırsal nüfus oranının % 16'ya düşmesi.

Kriz öncesi her yıl 25.000 hektar civarında tarım veya orman toprağı yapılaşmış alanlara terk edilmek zorunda kalmıştır ; bu rakam şimdi 15.000 hektara düşmüştür. Konut yapım hızı, 1950 yılında yılda 100.000 konut iken günümüzde yılda 500.000 konuta yükselmiştir.

I — İLGİLİ KESİMLER

Önce kentleşmede rol alan tüm gruplara kısaca bir göz atalım. Bir yandan sanayiciler, işadamları, toprak sahipleri ve yapımcıları (müteahhitleri), diğeri yanda ise merkezi ve yerel yetkileri görüyoruz. İşadamlarına ilişkin yeni birşey söylenemez. Ancak, inşaat kesimi temelde hala küçük şirketlerden oluşmaktadır. Pre - fabrikasyon son 15 yılda özellikle betonarme kaba yapı elemanları yapımında gelişmeler göstermiştir. Yakın zamanda ayırık düzen konutların kitlesel üretimine girişen büyük şirketler de doğmuştur. Anglo-sakson ülkelere göre açık bir gecikme gösteren bu durum aslında toplu konuta olan geleneksel bağlılıktan doğmaktadır.

Fransa'da toprak sahiplerinin sayısı özellikle çok kabarıktır ; sayıları 5 milyonu aşmaktadır. Demek oluyor ki, kent toprakları çok küçük parçalara bölünmüştür ve herhangi bir kentsel projenin uygulanması için bu küçük birimlerin kümelenmesi gereklidir. Son olarak, Fransız yapımcılar temelde projelerinin % 15 - 20 kadarını kendi sermayeleriyle gerçekleştirebilen özel girişim spekülörleridir. Projenin geri kalan kesimlerini bu konuda uzmanlaşmış bankalar yoluyla finanse ederler. Geniş ölçekli programları

yürütebilecek ve küçük yapımcıların risklerini paylaşabilecek büyük inşaat ve geliştirme şirketleri görelî olarak çok az sayıdadırlar. Bu şirketlerin işlemleri yalnızca Paris'in güneybatı kesiminde (Parly 2) ve seyrek olarak Lyon'da Part Dieu'de olduğu gibi bazı bölgesel merkezlerde göze çarpmaktadır. Bu eğilim diğer taraftan Alpler (Avoriaz, La Plagne ve Savoy'da Les Arcs), Côte d'Azur (Cannes ve Nice arasında Marina Baie des Anges ve St - Tropez yakınında Port Grimaud) ve Aquitaine'de son dönemlerde görülen turistik gelişmelerde önemli bir etmen olmaktadır. Küçük özel yapımcı veya büyük ölçekli şirket olsun, Fransız yapımcısı sözleşme temelinde çalışır ; İngiltere ve A. B. D.'de görülenin tersine büyük ölçekli alan geliştirme işlerini yüklenmez. Çok seyrek olarak bu tür girişimci çıplak bir toprak parçasına el uzatır ve üzerinde istediğini yapar. Genellikle kapsamlı bir tasarımın kendine ait parçasını (konut ve ticari alanlar) üstlenir, öte yandan tüm kamu hizmetleri (sağlık, eğitim ve ulaşım) yerel veya merkezi yönetimlerin sorumluluğundadır.

Kentleşmede bu özel girişimcilerin etkinlikleriyle ilgili olarak merkezi ve yerel yetkiler tarafından zamanla bir düzenleyici organ yaratılmıştır. (İlçe - İl - bölge). Bunlara ileride değineceğiz. Şimdilik iki noktayı belirteceğim :

— Son yirmi yılda yerleşmeler etrafında oluşan yığılmalar yani ana yerleşme ve onunla fiziksel ve işlevsel olarak bütünleşmiş alanların ZPIU (sanayi yoğun yerleşmeler) demografik ve istatistiksel gerçeklerini ortaya koymak için salt kentsel mekanın yeniden bölünmesi düşünölmek zorunda kalmamış, aynı zamanda en geniş kentsel birimlerin yönetimi için gerekli yeni jeopolitik çerçevelerin korunması da zorunlu olmuştur. Örneğin ; 1961 yılında oluşturulan Paris bölgesi yönetim birimi 12.000 Km².lik bir alanı kaplamakta, 31.Aralık.1966 tarihinde çıkarılan yasa ile Bordeaux, Lille, Lyon ve Strasbourg için kurulan "communautés urbaines" (kentsel topluluklar) birimlerinin daha ileride diğer kentsel merkezleri de kapsamaması beklenmiştir. Ayrıca, belli başlı kentlerin tüm planlama çalışmalarından sorumlu olan OREAM (Organisation d'Etude d'Aménagement de l'Aire Metropolitaine) isimli bir büro vardır.

— Çok büyük kentlerin dışında kalan kent planlaması, devlet mühendisleri veya doğrudan sorumlu bölüm içinde çalışan veya kent yetkililerine danışman olarak görev yapan elemanların işidir. Bu elemanlar Kent Planlama Baş Görevlisinin etrafında toplanmış uzmanlar takımlarını oluştururlar. Bu "mühendisler" (Köprü ve yol mühendisliği okulu) adlı, kentsel politikada belirli bir türdeşlik fakat çalışmalarda büyük ölçüde tenokrat özellikleri gözetilen okulda eğitim almış çok yönlü elemanlardır (Polytechnician). Bu durum yerel kentsel demokrasilerin çoğu kez sesini duyuramadığı fazlasıyla

merkezleşmiş bir devlet yapısının özelliklerini yansıtır. Sonuç olarak, Fransız plancısı, kent mühendislerinin yardımını aldığı zaman genellikle iyi bir kent plancısı olarak görev yapar, fakat aynı kişi ikinci sınıf bir kent tasarımcısı olmaktan kurtulmaz.

II — TOPRAK (SAHIPLIĞI) POLİTİKASI

Burada birbirinden ayrılması gereken üç farklı konu var ; toprağın denetimi, toprağın donatımı ve toprak üstündeki yapılar.

A) Liberal ekonominin varolduğu tüm ülkelerde olduğu gibi, toprağın denetimi önemli sorunlar doğurmaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra oluşan denetimsiz şehirleşme ve yeniden yapılaşma döneminden sonra temel ilke toprak sahipliğinin karşılıksız bırakımı olduğundan Merkezi Hükümet 1955 - 1970 arasındaki 15 yıl süresince toprak kullanımını denetleyebilmek için yasal işlemleri çoğaltmıştır. Yerel yetkilerin kamu binaları - okullar vb. - için gerekli toprağa kavuşabilmeleri için kamulaştırma işlemi geliştirilmiştir. (DUP : Kamu yararına tasarruf). 1958 yılında başlatılan ZUP (Zones à urbaniser en priorité) - Öncelikle Kentsel Gelişme Alanları - ile yerleşmeye bitişik alanlar üzerinde komün veya onun yerini alan herhangi bir kamu kuruluşu (örneğin Tasarruf Sandığı yardımıyla oluşturulmuş olan Karma Ekonomi Şirketleri) dört yıl içinde 100 veya daha fazla konut birimi içeren projeleri uygulamak amacıyla kamulaştırmalara girişebilir. Bu çerçevede 60'larda doğan büyük konut alanları bir çok kentin formuna damgalarını basmakta ve bu tür gelişmeler çok yoğun niteliklerinden dolayı ağır eleştirilere uğramaktadırlar.

Toprak spekülasyonunu önlemek amacıyla 1962 yılında, ZAD (Zones d'aménagement différé) - Ertelenmiş gelişme alanları - işlemi yaratılmıştır. Bu yasa ile yerel yönetimler söz konusu alanları ZAD yasasının çıkmasından bir yıl önceki pazar fiyatı üzerinden 12 yıl süre ile kullanabilme hakkı kazanmışlardır. 1967 yılında, üzerinde daha sonra da çalışmalar sürdürülen bir yasa ile ZAC (Zones d'aménagement concerté) - Birleşik gelişme alanları - yaratılmıştır. Buna göre kentsel yetke ile özel veya kamu örgütü arasında bir sözleşme yapılır, bir program, bütün bir plan, maliyet ve zamanlama hazırlanır.

Günümüzde ZUP - öncelikle kentsel geliştirme alanları - çok seyrek, ZAC - birleşik kentsel geliştirme alanları - ise geniş ölçüde uygulanmaktadır. Bu, herkesin hemfikir olmamasıyla beraber, daha verimli olacağı umuduyla kamu ve özel etkinlikleri birleştirmeye yönelik olan taşınmaz mallarla ilgili politikadaki liberalleşmenin bir sonucudur. Bu liberalleşme 1971 yılında kentsel alanlar dışında büyük ölçekli yerleşmeleri öngören yasanın kaldırıl-

masıyla artmıştır. Şimdi, belirli korunma alanları dışında ulaşım ve su altyapısının bulunması koşuluyla 1000 m². ve daha büyük parsellerde veya suyun bulunmadığı durumlarda 4000 m².den daha büyük parsellerde yapı yapılabilmektedir. Bu yaklaşım yılda yapılan konut birimi sayısının 500.000'e ulaşmasını sağlamış, fakat aynı zamanda metropoliten yerleşmelerin çevresinde denetimsiz kentleşmeyi de birlikte getirmiştir.

Birkaç yıl önce Fransız Ulusal Meclisi tarafından kabul edilen "Taşınmaz mallar yasası" ya da içeriği açısından "Şehircilik yasası" en azından kent merkezlerinde müdahalelere olanak tanımaktadır. Bu yasa, toprak sahibinin yapı yapma hakkını kısıtlayan bir yoğunluk derecesi saptamaktadır. Bu derecenin üstünde ; ancak planın öngördüğü kısıtlamalar içinde olan alanlarda yapı yapabilmek için, yapı yapabilme hakkının yerel yetkilerden satın alınması zorunludur. Bu yolla yönetim tarafından edinilen gelir arsa satın almada ve proje uygulamalarında kullanılır. Geleceği çok kuşkuolu olan bu yöntem, kent toprağını toplumsallaştırmaktan çok uzaktır. Kentleşme sonucu doğan toprak rantının bir kısmına el konulması ne toplumsal ayrışma sorunlarını, ne de kentlerin mali sorunlarını çözebilecektir.

B) Yol yapımı ve kamu hizmetlerinin sunulması, yerel yetkenin toprağı denetleme derecesine bağlı olduğundan, yukarıda belirttiğimiz konu ile de ilişkilidir. Özel yapımcının güçlü olduğu durumlarda, ticari gereksinimler zamanında sağlanır ; ancak okul, sağlık kuruluşları, spor alanları, kültürel kuruluşlar gibi toplumsal gereksinimler hemen hemen her zaman ertelenir. Planlar kamu yetkelerince veya ZAC'te olduğu gibi ortak bir çerçeve içinde yapıldığı zaman çok daha verimli bir eşgüdüm sağlanabilmektedir.

1974 yılında yapılan 500.000 konutun kabaca bir çeyreği ZAC yönetimi uyarınca ortaklaşa yapılmıştır ve bu konutların çoğunluğu sosyal konuttur. Geri kalan kesim geniş alanlar yutan düşük yoğunluklu konutlardır. Bu konutların büyük bir kısmı büyük kentlerin civarında veya küçük kasabaların içlerinde yapılmış ayırık konutlardır. Özel ve kamu kesiminin ortaklaşa gerçekleştirdiği diğer 1 / 4, ülkenin her tarafı için geçerli değildir. 20.000'den daha az nüfuslu yerleşmelerde bu oran % 30 - 50 arasında değişir ki, bu yerel yönetimin geleceği ne dereceye kadar denetlemek istediğine bağlıdır.

Tüm bunlardan farklı bir durum Rennes kenti için söz konusu edilebilir. Son 10 yıl içinde yapılan çalışmaların % 80'i birleşik geliştirme çerçevesinde gerçekleşmiştir. Oysa, zengin kent soylularının oturduğu bir kent olan Paris'i spekülasyon kemirmektedir. Yeni kentlerin gelişmesi, kamu taşınımının yetersizliği nedeniyle, başkent'in çekiciliğini kıramayacak kadar yavaş olmaktadır. Kentsel bölgelerin, bütün olarak yenilenmesi (örneğin 13. ve 15. kent alt bölgelerinde olduğu gibi) üst grup konutlarını - bizim deyimizle,

lüks konutları - çoğaltmakta, aynı zamanda toprak spekülasyonu konut yoğunluğunu arttırmakta ve toprak fiyatlarını yükseltmekte olduğundan, düşük gelirli yerleşmelerin çevresine, dışına itilmekteler. Büro binalarındaki spekülatif patlama konuttaki ile beraber ve onu arttırarak ilerlemektedir. 1974 yılının ilt altı ayında, tam kriz öncesinde, Paris'te (La Défense büro saymazsak) 600.000 M². lik büro alanı yapılmıştır ve ayrıca herhangi bir ayrıcalığa veya desteğe dayalı olmayan 20.000'den çok lüks konut inşa edilmiştir.

C) Bina yapımı - inşaat faaliyeti toplumu çıkarıcı bireyciliğe karşı korumayı amaçlayan iki belge ile denetlenir. Kentsel belge bir tür "imar durumu" olan binanın yapım koşullarını - taban alanı en düşük alan - belirler, "inşaat izni" ise genel bir program ve çevreye uygun bir biçimde bina tasarımı ayrıntılarını içerir.

Uygulamayı ve Fransız geleneklerini izleyerek 1945'den 70'lerin başlarına kadar Hükümetin kentsel politikası çok katlı blokların yapımına öncelik vermiştir. 1967'de Fransa'daki konutların % 28.5'i ayırık düzende yapılmış birimlerdi. Bu oran giderek yükselme eğilimi göstermektedir, fakat bu kümede yer alan tatil evlerini (ikinci konut) dikkate almalıyız. Bu konudaki duyarlılıkları açısından Latin ve Anglo Sakson kökenli topluluklar arasındaki ayrılıklar, temel düşünce sistemleri hakkında çok şey söylenebilir ; ancak bu konulara girmeye ne zamanım ne de isteğim var.

Bazı araştırmaların ortaya koyduğu gerçek, günümüzde Fransızların büyük ölçekli konutların aşırılıklarına bir tepki olarak tekil konut birimlerini yeğlemesi olayının abartılmasının altını çiziceğim. Çünkü, bir çok kişinin özlemine duyduğu, geniş bir arsanın ortasında yerleşmiş tek konutu nüfusun yalnızca % 5'inin elde edebileceği gerçeğini kavramalıyız ve kamu hizmetleri ve özel oto ulaşımı sorunlarını da unutmayalım. Ayrıca, yüzyıllarca dayanabilecek nitelikteki Fransız yapı anlayışı ile 25 yıllık ömrü olan Amerikan ahşap geleneğini karşılaştırmak ta anlamlıdır.

III — KENTSEL YAPININ ÇEŞİTLİ ÖGELERİ

Fransa'da kentsel politika ; birimi izleyen dört dönemden geçmiştir. Birinci dönemde (1960 - 1965) arasında denge metropolleri yaratmaya ağırlık verilmiştir. Bu sekiz denge metropolü şunlardır :

Lyon, Marsilya, Bordeaux, Toulouse, Lille, Nancy ve Strasbourg. İzlenen politika, bu kentlerin etkiledikleri bölgelerin ekonomik ve sosyo - kültürel yaşantılarını geliştirmeleri ve aynı zamanda Paris'in hepsi için söz konusu egemen üstünlüğünü kırmak yolundaydı. Kentsel programların hazırlanış ve

uygulanışını hızlandırmak amacıyla bu denge metropollerinde OREAM (Metropolitan alan araştırma ve düzenleme örgütleri) kurulmuştur. Akademik öğretimi, kültürel etkinlikleri, tiyatroları bile etkileyen önemli çok merkezileştirme kararları da alındı fakat ekonomik ve parasal etkinliklerle ilgili temel herhangi bir değişiklik gerçekleştirilemedi. Paris yine kararların verildiği tek merkez olmakta devam ediyor ve ulusal gelirin % 90'ı Paris'teki bürolardan geçiyor, % 1'den az bir oranla Lyon ikinci sırada, İngiltere'de Londra için bu oran % 87 iken Japonya'da Tokyo için % 51'dir. Bu olgunun tersine dönmesi için gerekli koşulları bulmak, aşırı merkezileşmiş devlet yapısının irdelenmesiyle olasıdır, böylesi bir eğilim günümüzde gerçekleşemez.

Bu politika ile eşzamanda Yeni Kentler politikası da 1966'dan sonra uygulamaya konulmuştur. Bu politika hala uygulanmaktadır : Paris civarında beş yeni kent - Cergy - Pontoise, ST - Quentin - en - Yvelines, Marne - La - Vallée, Evry ve Melun - senart - Paris banliyölerini yeniden düzenlemek amacıyla ; diğer metropollerdeki aşırı yığılmaları önlemeleri için ise, Rouen yakınında Le Vaudreuil, Lille yakınında Asq ve Lyon yakınında da L'Isle d'Abeau yeni kentleri kurulmuştur.

İkinci dönem 1970 yılında orta boy kentleri öngören politikayla başlamıştır. Batı toplumlarının günümüzde içinde buldukları çevresel kriz sonucunda böyle bir politika benimsenmiştir ; daha iyi bir yaşantı biçimi arayışının, çevreyi koruma isteminin bir sonucudur. Sorun, nüfusları 50.000 ve 100.000 arasında olan bu kentlerde bulunan toplumsal ilişkilerdeki zenginliği, mimari çevreyi ve kentlerin ekonomik önemini korumaktır. Bu politikayı izlemeye karar veren kent meclisi, kamu hizmetleri harcamalarının büyük bir kısmını garanti eden merkezi hükümetle üç yıllık bir plan çerçevesinde sözleşme yapar. Tarihsel mimari kalıtımının yenilenmesi, yeşil alan ve yaya bölgeleri, yol örgüsü niteliği ve olası kamu ulaşım yolları, spor ve kültür birimleri ve bazen sanayi alanları orta boy kentlerle ilgili sözleşmelerde yer alan en yaygın konulardır. Orta boy kentler "Tanrı kendine yardım edenlere yardım eder" (- Tanrı devlet anlamında -) atasözünü benimsemişlerdir ve doğrudan ekonomik gelişmeden çok kentleşme ve yaşam niteliği konularına ağırlık verilmiştir. Şimdi bu politika geniş ölçüde uygulanmaktadır. Belirtilmesi gereken nokta, bu politika, ulusal gelişmeyi ülke ölçeğinde düşünerek yapılabilecek bir kentsel sınıflandırma içinde değil, bütünüyle kent yetkilerinin becerikliliği üzerinde temellendirilmiştir. Bölge merkezi Lyon olan Rhône - Alp bölgesinde Annecy, Chambéry ve Valence bu tür sözleşmelerden, benzer ölçekli diğer kentlerden daha gerekli olduğu için değil fakat bura yöneticilerinin merkezi yetkelere, onay alacak programlar önerdiklerinden büyük yararlar sağlamaktalar.

Üçüncü dönem (geçen yıl) (contrats de pays), - kır sözleşmeleri - diye adlandırılan bir kentsel politika ile başladı. Yöntem bir öncekinde açıklandığı gibi : kent ve merkez yöneticileri bir program üzerinde tartışılar ve anlaşmaya varılınca merkezi hükümet oldukça önemli parasal yardımda bulunur. Fakat amaçları farklıdır : Burada, bütünleşmiş bir kırsal alan içinde kamu hizmetleri merkezleri niteliğinde olan ve bölgeyi canlandıran küçük kasabalara ekonomik yardım sağlamak amaçlanmaktadır. Bir yerde zanaat merkezi, bir süt ürünleri birimi, diğer bir yerde bir eğitim merkezi ve benzerleri verilebilecek örnekler arasındadır.

Ülkedeki kentleşme için varılan bu kararlar bir yana, Paris'in geleceği ülke plancılarının çok kaygılandıkları bir konu olmaya devam etmektedir. 1965 yılının NAZIM PLANI banliyölerde Yeni Kentlerin yaratılmasını öngörmüş fakat üçüncü kesimdeki yani hizmet sektöründeki yığılma ve nüfus büyümesinin oldukça kaygı verici geleceği ile ilgili herhangi bir tepki göstermemiştir. Bu PLAN 1975'te yeniden sınanmıştır. Şimdi, Paris bölgesi içinde 10.350.000 kişi yaşamaktadır. Üçüncü kesim ve sanayide desentralizasyon ile amaç, Paris nüfusunu 1985'te en fazla 11 milyon, 2000 yılında ise 12 milyon düzeylerinde tutabilmektir. Ayrıca, Paris yaşlanmakta ve Burjuvalaşmakta, bir yerde "zenginler gettosu"na dönüşmekte. 1954 ve 1968 yılları arasında başkentte yaşayan işçilerin sayısı % 25 oranında azalırken, aynı dönemde yüksek düzeyde yöneticilerin sayısı aynı oranda artmıştır. Bu durum karşısında lüks konut yapımı yılda 10.000 birim olarak kısıtlanmış, buna karşılık sosyal konut yapımının yılda 2000'den 4000'e çıkarılmasına karar verilmiştir.

Son olarak, yukarıda açıkladığım değişik ölçeklerde uygulanan kentsel politikalarda kullanılan belgelerle ilgili birkaç söz söylemek isterim. 1000 m². ve daha geniş alanlar üzerinde yapı yapmak serbestliği açısından bir tanesi dışında söz konusu belgeler doyurucudurlar. Üç tür belge var :

1. Başlangıçta, kentsel gelişme önündeki engeller, toprağın jeolojik durumu, iklim, toprağın örtüsü, hidroloji, korunacak sitler veya doğal alanlar, nüfus ve ekonomik verileri ayırtıran bir "Beyaz Kitap" (tüm bilgileri derleyen dosya) vardır.
2. İkinci olarak, Kentleşme ve Gelişmenin Genel Planı diyebileceğimiz, 1975'teki durumdan hareketle gelecekteki iki zaman kesiti (1985 ve 2010) gözönüne alınarak hazırlanmış bir plan olan SDAU (NAZIM PLAN) vardır. Buna gelecekteki "yığılmalar" haritası diyebiliriz. Bu belgelerde 1985 yılı için tüm ayrıntılar çizilir, 2010 yılı için ise bazı esnek noktalar belirtilir. Planlamada önemli bir yol gösterici belge olmasına karşın yasal bir niteliği yoktur.

3. Üçüncü aşamada ve SDAU ile ilişkili olarak toprak kullanım haklarını saptayan bir plan, POS - arazi kullanım planı - vardır. Beş veya on yıl için hazırlanmış olup, daha sonraki yıllarda gözden geçirilebilir. Bina izinleri bu haritaya dayanılarak verilir.

METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASIYLA İLGİLİ BELİRLİ SORUNLAR

Bir kentin fiziksel yapısı iki bölgeye dayanarak düzenlenir fakat halkın planlamaya katılımı sorunu çözümlenmiş sayılmaz. Genellikle yapılan toplantılarda temel yapı düzeni ve toprak kullanımı anlatılır ve ortaya atılan bir dizi soru arasında toplantıya katılan kentliler olayları izleyemezler. Yapılan gözlemler genellikle ilginç olmayan istekler düzeyinden yukarı çıkamazlar çünkü dikkatler ikincil derecede yerel sorunlara (kamu taşıtları durakların yeri, sokak ışıklandırılmasındaki eklemeler vb.) yönelir ve belediye meclisi üyeleri genellikle kent planlamasındaki gelişmeleri izlemediklerinden büyük devlet kuruluşlarında birbirleriyle yakın ilişkiler içinde çalışan ilgili uzmanlar kendi teknik görüşlerini rahatlıkla geliştirebilirler.

Buna uymayan durumlar var, fakat genel görüntü anlatıldığı gibidir. Kişisel görüşüm, her alanda, teknik görüşleri belediye meclisi üyelerine açıklayabilecek usta sözcüklerin geçici olarak seçilmeleriyle yerel sorunları planlara yansıtmaları gereklidir.

Bu konuya ek olarak, kural ve yönetmeliklerin karmaşıklığı da söz konusudur. 1975'te kent planlaması reformu ile ilgili çıkarılan yasa taban alanı katsayısı (COS) kavramını getirmiştir. Ayrıca manzaranın bozulabileceği alanlardaki binalar ile karakteristik anıtlar civarındaki binaların denetimi ve kısıtlamalar, yakın çevreyle uyumlu yapı yapma veya topluluğun çıkarına kamulaştırma gibi bir dizi düzenleme yolları da getirilmiştir. COS bir alan üzerinde yasal sınırlama içinde hacim birimine göre yapı yapma hakkını belirler. Bu Paris'te 1.5, diğer büyük kentlerde ise 1.0 değerindedir. Temel işleyiş şöyledir; eğer plan kuralları COS ile uyumlu olan bir binanın yapımına izin veriyorsa fakat her hacim birimine tanınan yasal sınırı geçiyorsa, bu fazla kesimi yapabilme hakkı satın alınmak zorundadır. Burada amaç hem spekülasyonu dizginlemek ve hem de kente yenileme için bir fon yaratmaktır. Yasa uygulamalarındaki gecikmeleri gözönüne alırsak, bunun etkinliğini kestirebilmek için zamanın daha çok erken olduğunu görürüz.

Aslında, hiçbir planlama alanında kent planlamasında olduğu kadar yavaşlık görülmez. Şöyle ki, kurulu kentler çevresindeki yeni kentler 1970 yılına doğru kavram olarak belirmelerine, planlara girmelerine karşın uygulama 1975 yılına, kriz dönemine kadar başlamamıştır ve bu nedenle günümüzde de yeni sorunlar yaratmaktadırlar.

KENT FORMU

Kent formu, kentsel politikaların sonucu olmaktan çok bir yönüdür. Burada metropoller veya diğer düzeylerdeki kentler gibi belirli örneklerin ayrıntılarına girmek olanağı yok, bu nedenle bazı genel görüş ve kestirimlerle yetineceğim, tabii bunlar tümüyle eleştiriye açık.

Çağdaş Fransız kent anlayışı, belki asıl uzmanlıkları yol ve büyük ölçekli işler olan "mühendislerin" ürünü olduğu için, kentlerin yol örgüsünden kaynaklanır. Bir kompozisyon şehirciliğinden çok bir ulaşım şehirciliğidir söz konusu olan ve bence bu üzüntü verici bir durumdur. Benzer şekilde, önemli kentlerin hemen civarında bulunan demiryolu sistemleri, Lorraine'deki Nancy Metz metropolü dışında, çok seyrek kentsel gelişme yönlendiricisi olarak ele alınır. Daha büyük ölçekte, güçlü ve önemli bölgesel noktalar olabilecek olan demiryolu kavşakları planlamada dikkate alınmıyor. Bu nedenle, Fransa'da kentsel politika büyük ölçüde özel oto etkisindedir. Her ne kadar bu eğilim halkın istemi doğrultusunda da, bugüne kadar başka bir yönde ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak çok yakın zamanda, o da çok çekingen bir biçimde, kamu taşınımının önemi vurgulanmaya başlanmıştır. (şu sıralarda Lyon ve Marsilya'da yapılan metroya atıf yapıyorum).

Hızlı davranma istemi, kamu yetkelerini kentlerin oldukça uzaklarına yöneltmiştir ve kent merkezlerinde çok az sayıda konut yapılmıştır. 1976'da çıkarılan Toprak Sahipliği Yasası - Şehircilik Yasası - (Loi Foncière) ve eski yapıların yenilenmesi için verilen krediler yeni bir düşünceyi yansıtmaktadır. Günümüzde kentsel çevre hala yatay - düşey bloklardan oluşan büyük binaların etkisindedir. Paris'in kuzey banliyösünde bulunan Sarcelles bu tür binaların yoğunlaştığı önemli ve etkili bir yerleşme örneğidir.

Yeni kentlerde olduğu gibi sözü edilen akımla beraber alışveriş, sosyal ve kültürel donatımların düzeyi son on yıl içinde büyük ölçüde yükselmiştir. Nitelik ve çeşitlilik açısından bütün bu gelişmeler, bence benzer ölçekteki İngiliz yapıları ve Yeni Kentlerinden daha olumludur. Yerleşmeler için gerekli tüm hizmetlerin sağlanması artık Fransa'da güçlü bir şekilde benimsenmiş bir alışkanlıktır.

Öte yandan, üst düzeyde Fransız planlamasının amacı komşu büyük kentler arasında yapay bir birleşim oluşturarak önemli ve pahalı yatırımların fiyatına eşdeğer hizmetler sunmaktır. Bu yatırımlar havaalanları, üniversite merkezleri, konser salonları veya araştırma kurumları vb. olabilir. Bu ilişki içinde Lyon - Saint - Etienne - Grenoble, Nancy - Metz veya Nantes - Saint - Nazire gibi metropol kümelerinden söz edilir. Bu bileşimler - fiziksel coğrafyacılar ve tarihçiler - için çok anlamlı değildir. Gerçekte yerel halk bu entellektüel yapıtlara karşı oldukça ilgisizdir.

Fransız kentsel politikasına yöneltilen eleştiri birkaç rakamla özetlenebilir. Kentlerimizin geleneksel yapısında konut yoğunluğu hektara 15 - 20 arasında değişir. Kentin yakın çevresindeki büyük blokların bulunduğu alanlarda yoğunluk 35 - 60 konut / hektar olarak değişmektedir. Paris'in batısındaki banliyöler veya Lyon yakınındaki Monts d'Or gibi varlıklı sosyal sınıfların bulunduğu seyrek ve ayrık düzendeki konut alanlarındaki hektara 7 - 9 arası konut birimi düşmektedir. Fransa'da hence, 20 - 35 konut / hektar yoğunlukta çözümler getirileceği villa tipi kullanımdan çok, geniş açık alanlar içinde 3 - 4 katlı küçük blokların yerleştirildiği bir düzeni yeğlemek gereklidir. Bugünkünden daha az yoğun olabilecek - toplu - konut yerleşimleri, halkın beğenisini ve olanaklarını karşılamak için iyi çıkış yolu olamaz mıydı ?

SONUÇ

Bir yüzyıl önce her on Fransız'dan yedisi nüfusu 2000'den az olan yerleşmelerde, yani kırsal alanda yaşıyordu. Günümüzde durum bunun tam tersidir. İngiltere'de olana göreli olarak daha geç bir zamanda ortaya çıkan değişme tam anlamıyla bir devrimdir. Devrimler, ayaklanmalar, zorluklar olmadan gerçekleşemez ve sonuçlarını gördüğümüz kentsel politikadaki zayıflıkların nedenlerini bu açıklar. Kasabalar, az nüfuslu ve çok küçük bir politik yönetim birimleridir. Öte yandan önemli yığılma alanları için düşünülmüş olan bölgesel birim formülleri temelde başarısız kalmıştır. Herhalde genel yerleşim dokusunda yeniden kümelemeler ve birleştirmeler gerekli olacaktır. Yerel finans sistemi çağdaş olmayan, yok edilmesi gereken bir sistemdir. Bu sistem, büyük kentleri boğulmakla tehdit etmekte olduğundan düzeltilmesi kaçınılmazdır. Yaratıcı değişimler gelecekte birçok düzeyde ortaya çıkacaktır. Kırsal nüfusun durağan ve oturmuş bir duruma gelmesi sonucu 1945'ten bu yana kentleşme varolan güçlü baskı gelecek on yıl içinde zayıflayacaktır ve bu nedenle sözü edilen değişimler çok daha rahat bir biçimde gerçekleşecektir.

URBAN POLICIES IN FRANCE

You cannot take about an urban policy in the same way as you can talk of an agricultural or family one. On the one hand political action in this field touches on a whole group of different sectors of activity which concern the economy, housing and public health of eightyfive per cent of the population, and on the other hand, where urbanisation is concerned, the State is called upon to share the initiative with local authorities who are often very powerful as are the Town Councils of the large towns. The complexity of the urban environment necessitates an analysis of complex and coexisting mechanisms and the final result is often far from being clear. After the first immediate post - war phase of reconstruction (1945 - 1950) two factors played a part in giving urban growth in France more impetus than in Great Britain, Germany or even Italy,

Firstly - The increase in population which passed from forty point four million inhabitants in 1946 to fifty-three millions in 1976 ;

Secondly - The importance of the shift from the country which, in thirty years, reduced the rural population by more than a third to sixteen per cent of the total population.

Before the crisis, each year, nearly sixty - two thousand acres (more than twenty-five thousand hectares) of farm or wood - land have to be sacrificed to buildings ; this figure has fallen down at about fifteen thousand now. The rhythm of domestic construction has risen from one hundred thousand dwellings (units) a year in 1950 to five hundred thousand at present.

1. THE INTERVENING PARTIES

We shall cast a glance first of all over the actors who play a part in urbanisation. On the one hand we find businessmen, land owners and promoters, and on the other, the State and the local authorities. Nothing very original can be said about business - men except that the building industry still remains fundamentally one made up of small firms. Prefabrication has greatly increased, however, in the last fifteen years, in particular as concerns main elements in concrete, but only a very small number of large firms have recently entered the market of the mass - produced detached houses.

Land owners are particularly numerous in France ; they number more than five million, which implies that the urban land surface is cut up into extremely small units and a preliminary regrouping of land units is essential to any urban project of any importance. Finally, French promoters are essentially

private speculators who are capable of financing with their own money up to fifteen or twenty per cent of their project and for the remainder are backed by the Banks. Building Development Societies capable of carrying out vast programmes and of sharing out their risks are comparatively rare. Their operations are really only noticeable in the South-western Paris area (Parly 2), and exceptionally in some regional centres such as the Part Dieu in Lyon. This tendency plays a decisive part, on the other hand, in recent tourist developments in the Alps (Avoriaz, La Plagne and Les Arcs in Savoy), on the Côte d'azur (the Marina Baie des Anges between Cannes and Nice and Port Grimaud near St-Tropez) and in Aguitaine. Whether we are dealing with small private promoters or large-scale companies, the French promoter is a contractor and hardly ever a developer in contrast to what is seen in Great Britain, and even more in the States. Only very rarely does he take over a bare piece of land to do what he likes with it. Generally he takes over his part (the housing and shopping areas) of a comprehensive scheme, where all the public services (all that concerns health, schooling and transport) are the responsibility of the local or national authorities.

With an eye to the activity of these private operators in urbanisation, a regulating machinery has been gradually created by the State and by local authorities (the communes, the departments and recently the regions). We shall consider these later. For the moment I will just make two remarks :

— Not only has a new dividing - up of urban space had to be thought out in the last twenty years to give a more accurate picture of demographical and statistical realities (the "agglomerations"

— The main town and the communes which are physically and functionally integrated with it, the ZPIU - the Zones of industrial and urban population - very large, these include communes of a similar type of population with a low proportion of agricultural workers, and with important industrial activity, and the "urbaines" - urban districts) but also new geo - political frameworks have had to be created to run the largest urban units. These are the "Syndicats communautaires d'aménagement", the District of the Paris region constituted in 1961 to cover twelve thousand square kilometers and the "communautés urbaines" (urban communities) created by the law of the 31 st December 1966 for Bordeaux, Lille Lyon and Strasbourg with the possibility of being extended to cover other urban centres. There is also OREAM - Organisation d'Etude d'Aménagement - of the Metropolitan area, a sort of overall planifying office for the principal towns.

— Outside the very large towns, rich enough to employ a team of specialists grouped round a Chief Town - Planning Officer, urban planification is, in France, the task of "ingénieurs de l'Etat", State engineers who act either

directly with in the administration of the Department, or as consultants to the Town authorities. These "Ingénieurs" have a common training, they are poly - technicians from the Ecole des Ponts et Chaussées, which ensures a certain homogeneity in urban policy, but which gives their work an extreme technocratic character. This state of affairs is also characteristic of a hyper - centralised in which local urban democracy is only too often incapable of asserting itself. Finally, even when assisted by urban engineers, the French planifying officer generally behaves as a good town - planner in the common sense of the word, but a very second - rate town designer, again in the English house of the word.

II. THE POLICY OF GROUND OWNERSHIP

Here, there are three stages to be distinguished one from the other. The control of the land, the equipping of it, that is the road - building, and the building on it.

1 — As in all countries where there is a liberal economy, the control of the ground sets very difficult problems. The basic principle being that of free disposal of the ownership of the soil, after the period of rebuilding and uncontrolled urbanisation which followed the Second World War, during the fifteen years between 1955 and 1970, the State multiplied legal procedures so as to allow itself to control the use of the land. The procedure of expropriation was developed to allow local authorities to acquire the land necessary for public building - schools, hospitals, etc. In 1958 were inaugurated the ZUP (Zones à urbaniser en priorité) - Zones of Priority Urban development - areas of adjoining land surfaces over which the commune, or any public body taking its place (for instance Combined Public and Private Finance Companies created with the help of the Caisse des Dépôts) could, for four years, have the right of option to carry out schemes of one hundred or more dwellings. It was within this framework that were carried out the large housing estates (the "grands ensembles") of the sixties which have put their mark on the urban landscape of so many towns and which have been so severely criticised because of their overpowering nature.

In 1962 the procedure of ZAD (Zones d'aménagement différé) or Zones of Deferred development was created, whose aim is to prevent land speculation. There the right of option granted to local authorities within these zones for a period of twelve years, is based on the prices of land registered in free transactions a year before the decree creating the ZAD. In December 1967 a law, further elaborated later, created the ZAC (Zones d'aménagement concerté), Zones of combined development (?) for which an agreement signed

between the town authority and a developing organisation, whether public or private, drew up a programme, an overall plan, a balance sheet and a date schedule.

Whereas the ZUP procedure is now rarely put into operation, that of the ZAC is widely used at present. It is the result of a liberalisation in real - estate policy in so far as it tends to combine public action and private promoting in a hope of greater efficiency which not everyone agrees about. This liberalisation was increased in 1971 when a law abolished the necessity for the "grandes surfaces" (large schemes) to build outside the boundaries of the town area "Tagglomération". It is now possible, except in certain protected sites to build on any land surface of more that one thousand square meters, provided there is access and water supply, and on sites of more than four thousand square meters which have no water supply. This attitude in recent years has stimulated the building of housing to reach the level of five hundred thousand dwellings a year, but the same has also brought about the uncontrolled urbanisation of metropolitan outskirts.

The real - estate law which was voted some years ago by the French National Assembly points a fresh tendency to intervene (control) at least in the centres of towns. It fixes a degree of density of population which limits the right of the owner of the land to build on it. Over this degree of density, and within the limits fixed by the plan of urbanisation, the right to build must be bought from the local authority which will use the sums thus obtained to by land and to promote projects. Its future efficiency is very much in question and will, in all events be far from that of a socialisation of urban land... The recovery, in part, of ground rents linked to urbanisation will neither solve the problem of social segregation nor that of financing in towns.

2 — The provision of public services to the land, and road construction, is linked to what we have just said since it depends on the degree of control over the ground obtained by the local authority. When a private promoter is dominant, commercial amenities are generally supplied in time, but the social amenities - schools, health clinics, playing fields, etc - and the cultural ones are nearly always delayed. There is far better coordination when it is a public authority scheme, or when there is combined development as in the framework of a ZAC.

Roughly speaking, a quarter of the five hundred thousand dwellings built in 1974 were built under combined development, the majority of these being council housing. The other three quarters concern low - density housing which devours an enormous amount of land, and a large proportion of this consists of detached houses (in the suburbs of large towns or in the centre of small ones).

This quarter of the total, however, which was build undercombined development is not typical throughout the country. The percentage varies from thirty to fifty per cent in towns of less than twenty thousand inhabitants, depending on to what degree the town authority desires to be in control of the future. An exceptional case is the town of Rennes where eighty per cent of the urbanisation of the last ten years has been carried out under combined development. On the other hand, Paris, town with a rich upper middleclass or "bourgeoisie", has been eaten up by speculation ; the rise of Nev Towns (hampered by the backwardness of public transport) having been too slow to be a brake on the pull of the capital... This speculation increases the density of housing, makes land prices soar, whereas the restoring of whole districts (the thirteenth and fifteenth "arrondissements" for instance) multiplies high - class housing, or, as we say, "de bon standing", and expels to the outskirts all those with small incomes. The speculating boom in office building goes side by side with that of housing and encourages it ; six hundred thousand square meters of office floor - space have been built on the eve of the present crisis, during the first six months of 1974, not counting the new Centre of La Defense in Paris, and more than twenty thousand very or luxury dwellings (non - subsidised housing which received neither bonuses nor advantageous loans).

3 — Building - The act of construction is controlled by two documents which are supposed to be a protection to the community against the excesses of selfish individualism. The urban certificate (certificat d'urbanisme) sets out the condition in which building can take place on a site (the ground area and the minumum surface) and the building lience (permis de construire) which gives details of the desing of the building in accordance with an overall programme and with regard to its environment.

In practice and following French traditions, the Government's urban policy has given priority, up till the beginning of the seventies, to the building of blocks of flats. In 1967 twentyeight point five per cent of French housing was made up of detached houses. This proportion has a tendency to increase slightly in favour of the detached house, though here we have to take account of the question of holiday and weekend homes (résidences secondaires). Much could be said about the differing degree of sensitivity in this field between the Latin peoples and the Anglo Saxon, about their fundamental ways of thought, catholic on the one hand, puritan on thé other ; I have neither the time nor the leisure to do so.

I shall only underline the mythical nature of the preference which certain surveys show today of the Frenchman's preference for a detached house in reaction to over extremes of the large housing estates ; for we must realise that

the detached house, standing in the middle of a large plot of ground, which so many people dream of, is within the financial reach of only about five per cent of the population and that while leaving aside all question of public services and the inevitable access by car... There are also grounds for comparing the French conception of the house built to last through the centuries, with the American log - cabin tradition the house built to last twenty - five years.

III . THE VARIOUS ELEMENTS OF URBAN STRUCTURING

French urban policy has gone through four succeeding phases. In the first phase (1960 - 65) the emphasis was placed on the encouragement of an equilibrium of large cities (metropoles). These were eight in number (Lyon, Marseille, Bordeaux, Toulouse, Nante Lille, Nancy and Strasbourg) and were to stimulate at one and the same time, the economic and the socio - cultural life of the regions they influenced and also to counterbalance the overpowering dominance of Paris. Special planifying organisations, the OREAM (Organisation d'étude d'aménagement de l'aire métropolitaine) were set up to accelerate the preparation and the carrying out of urban programmes. Important acts of decentralisation took place touching academic teaching, cultural activities and the theatre. Nothing fundamental took place, however, as regards economic and financial activities. Paris remains the almost unique centre of decisions and ninety - one per cent of the national turnover passes through her offices, Lyon coming second with less than one per cent. In Great - Britain, London treats eighty - seven per cent, but in Japan, Tokyo treats only fifty - one per cent. For it to be otherwise, the political and administrative structures of a hyper - centralised State would have to be put it question and such a possible evolution cannot be foreseen at present.

Simultaneously with this policy, that of the New Towns was put in action from 1966 onwards. It is still being followed, both around Paris, with the five New Towns of Cergy - Pontoise, St - Quentin - en - Yvelines, Marne - la - Vallée, Evry and Melu Senart, which are destined to form the backbone of her suburbs, and, which is more original, near the provincial metropoles which threaten to become congested (Le Vaudreuil near Rouen, Asq near Lille, L'Isle d'Abeau near Lyon).

A second phase began in 1970 with the policy of medium - sized towns. What underlines this are present - day preoccupations, linked to the present crisis of Western Society ; the desire to preserve the environment, the quest for a better way of life. It is a question of preserving the architectural surroundings, the economic importance and the wealth of social relationships within these towns

whose population varies from fifty to more than one hundred thousand inhabitants. The Town Council which has decided to follow this line of action contracts for a Three - Year Plan with the State who guarantees, in that case, a large proportion of the public services expenses. The restoring of the historic architectural heritage, the creating of green spaces and pedestrian precincts, the quality of the road network and the possible routes of public transport, the sports and cultural amenities and, incidentally, the creation of an industrial zone, these are the most common chapters in the contracts concerning medium - sized towns (villes moyennes) which therefore live by the proverb "God helps those who help themselves" (god being the state) and their characteristics are in fact more closely concerned with urbanisation and the quality of living, than with a direct economic impetus. This policy is now in full swing. I must emphasize that this policy depends on the initiative of town authorities and not on any ranking order of towns which might be the outcome of country - wide considerations of national development. In the Rhône - Alps Region whose capital is Lyon, Annecy, Chambéry and Valence profit from the advantages of such contracts, not because they are more worthy of interest than other towns of a similar size, but because they have known how to offer a programme which has met with the approval of the central authority.

A third phase of urban policy has been entered upon the recent year with that known as "contrats de pays" - country contracts. The method is the same as above : a programme discussed by the town authority and the State, and after an agreement, very important financial help from the latter. But the objective is a different one : it is to give economic help to small towns who act as vitalising and public service centres for a unified rural zone. Here it may be a question of creating a rural crafts centre and a milk processing unit, there to promote a training centre, and so on.

Apart from the tendencies thus imposed on the urbanisation of provincial France, the future of Paris has remained a major preoccupation for the national planners. The main overall project of 1965 had certainly foreseen the creation of the New Towns in the suburban ring, but it had not reacted to the really terrifying prospects of demographic growth and tertiary concentration, It has therefore been re - examined in 1975. The Paris area numbers a population of ten millions three hundred and fifty thousand inhabitants, the aim is, thanks to industrial and tertiary decentralisation at a distance, to bring it about that the population will not exceed eleven millions in 1985, and twelve millions in the year 2000. Paris, in addition, is ageing and rising in the social scale, becoming a "ghetto of the rich" ; between 1954 and 1968, the working - class population living in the capital decreased by twenty - five per

cent, that of high - level executives increasing correspondingly. From this arose the decision to limit the quantity of new luxury housing to under ten thousand a year and to increase Council Housing (H. L. M. , Habitations à loyer modéré) by from two thousand to four thousand units.

Finally, just a word about the urbanisation documents or papers with which urban policy is carried out at the different levels which I have just indicated. These documents seem fairly satisfactory with the one major exception which I have mentioned, in respect of the freedom to build on any site of over one thousand square meters. There are three of these documents :

1 — In the beginning, a White Paper which analyses the restraints imposed on urban development the geological formation of the land, the climate, the mechanics of the soil, hydrology, protected sites or beauty - spots and demographical and economic data. It is a catalogue of all these.

2 — Secondly, there is the SDAU (Schéma Directeur d'Aménagement et d'Urbanisme) can we say the Overall Plan of Development and Urbanisation, which has been drawn up as regards the large towns with an eye on two future declines (1985 and 2010) with reference to the situation at the point of departure in 1975. In a way it is the map of the "agglomération" to be. For 1985 it is drawn up in detail, but gives only some vague indications for the year two thousand and ten. Though an important document as a guide for planification, it has no legal weight with regard to third parties.

3 — At the third level and with reference to the SDAU last mentioned, the POS or Plan for the Occupation of the Soil, determines the rights of usage of the land. It is drawn up for five or ten years and can be revised after this period. It is by referring to this document that building licences are granted or refused.

SPECIFIC PROBLEMS WITH THE TOWN - PLANNING OF LARGE CITIES

A town layout rests on the drawing up of two documents common to all towns, but the problem of the participation of the citizens has not really been resolved. Swamped by the volume of questions raised, and with their weet in mid air, the citizens are generally in the form of a statement setting out the facts of the basic building arrangements, held in a public building (Town Hall), and allocating the space occupied on the ground in each area concerned. The observations gathered do not on the whole rise above the level of uninteresting claims, since they are arientated at secondary problems in the locality (position of public transport stops, modifications in street lighting,

etc.). And as the Municipal Council or the Assembly of the urban community - when the formula exists - is composed of political men, who are normally not up to date with the intricacies of town planning, it follows that the specialists who, in France, are generally delegates from large state institutions (who work in connection with each other), are going to master without difficulty their own technological views. There are certainly some definite exceptions, but that is the usual trend. Personally I think that to study town - planning it would be almost necessary to elect in each area some temporary yet competent representatives who would make known their opinion to the Municipal Council.

The complexity of the regulations is equally concerned with this. The law of 1975, concerning the reform of town planning introduced the Coefficient of Capacity (COC), and also a certain number of linked arrangements such as the notion of restriction and controls on the building in areas where views might be obstructed, on building in the vicinity of characteristic monuments, building out of harmony with the immediate area or such as preemption rights in favor of the community. The COC fixes the right to build on a piece of land inside a legal limit per cub unit. This is fixed at 1.5 in Paris and at 1.0 in other large towns. The principle is that if the rules for town planning allow a construction which conforms to the COC but which surpasses the stated limit per cubic unit, the right to build this extra part of the building is bought from the community. The objective is to both curb speculation and to provide a fond allowing the community to renew its center. Taking into account the delays in applying a law, it is still too early to make a true estimate of its effectiveness.

It is in fact actually that no other field of planning gives rise to as much inertia as town planning. Thus the politics involved in new towns springing up round established cities, though conceived towards 1970, did not really start operating until 1975 the beginning of the crisis, and hence result the difficulties that these towns know today.

IV. THE URBAN FORM

The form of towns is less an aspect than the result of urban policies. As it is impossible here to go into details about particular examples like those of the large cities (metropoles) or even those of categories of towns, I shall confine myself to some general remarks which are therefore only approximations and which are open to criticism in their detail.

Perhaps because it is the work of "engineers" whose first speciality is roads and largescale works, the conception of French contemporary urbanisation springs essentially from its substructure of road systems. It is an urbanisation

of movement and not of composition and I think this is a great pity. Even more so, the railway system of the outskirts of major cities is scarcely ever taken into consideration as a guide to urban development, except as concerns the metropole (in Lorraine) of Nancy and Metz. On a larger scale, railway junctions which could be essential strong points in a region are not taken into account in planification. Therefore urban policy in France remains far too subservient to the private car. Even if this corresponds to public taste at present, nothing serious has been done towards influencing it in any other direction. It is only very recently and very tim at an accent has been laid on the importance of public transport (I refer to the underground railways being built just now in Lyon and Marseille).

The desire to act fast has led the Public Authorities to favorise outlying localities in outskirts, and too little housing has been built in the centres of towns. The vote at in 1976 on the Land Property Act (the Loi foncière) and the credits given to the restoration and rehabilitation of old buildings show a very fresh attitude of mind. At present the urban landscape is still dominated by the large estates - the tower blocks - of which Sarcelles, in the northern suburbs of Paris, remains the archetypal example.

It is only fair, however, to point out, in this case as in that of the New Towns, that the level of shopping, social and cultural amenities has considerably improved in the last ten years. In my opinion it is often, as regards quality and variety, better than what I have been able to see in the British housing estates or New Towns of equivalent size. A comprehensive coverage of amenities is now a firmly acquired habit in France.

Nevertheless, on the top level of urban structuring, French planification has the intention of bringing about an artificial cohesion between neighbouring large towns in order to make certain important and costly installations pay their way. There may be airports, university centers, concert halls or research institutes and so on. In this connection people talk of the group - metropole of Lyon - Saint - Etienne - Grenoble, of Nancy - Metz or the group Nantes - Saint - Nazaire. For a geographer these combinations, sometimes contradicted by physical geography and often by history, have but little meaning. In practice, the local population remains quite indifferent to these intellectual creations.

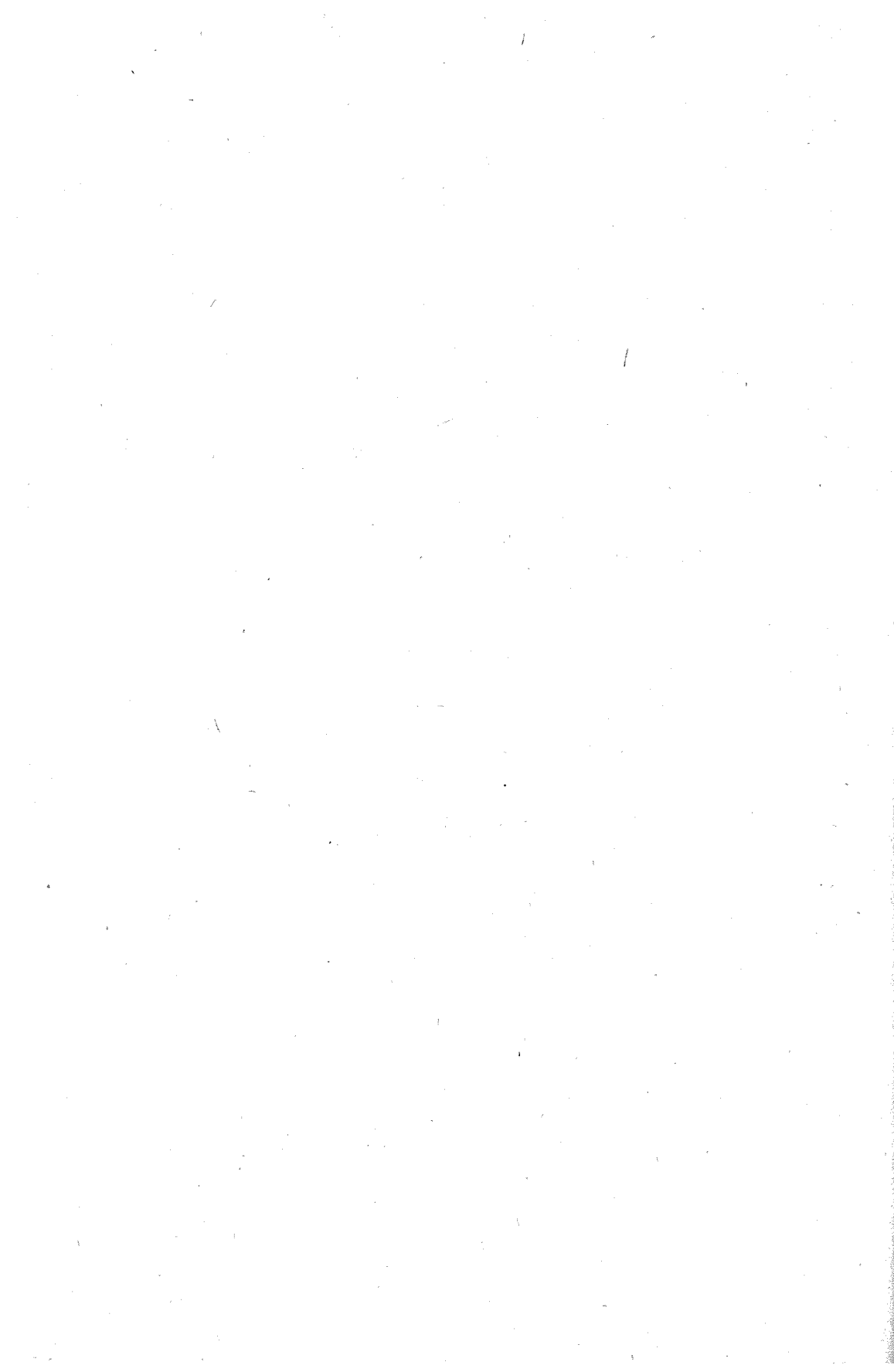
The main point of criticism against French Urban policy can be summed up by a few figures. The traditional urban structure of our towns shows a density of housing which varies between fifteen and twenty dwellings to the hectare (two point four - seven acres). The large estates on the outskirts, with large blocks, have between thirty - five and sixty dwellings to the hectare. The zones of

scattered, detached houses available for the more moneyed social classes, as in the outer suburbs west of Paris or in the Monts d'Or near Lyon, vary between seven and nine dwellings to the hectare. The problem in France is, rather than the encouragement of the use of the detached villa, that, in my opinion, which comes from not having known how to operate at the level of a density of housing of between twenty and thirty - five dwellings to the hectare, level which is that of the small block of flats of three or four floors, set in a wide open space. Collective housing which would be less concentrated than it is today, would that not be the best formula to satisfy both people's taste and their material possibilities ?

A BRIEF CONCLUSION

A century ago seven French people out of ten lived in communes of less than two thousand inhabitants, that is, in the country. It is exactly the contrary today. It has been a real revolution which took place late compared to what happened in Great Britain. Revolutions do not take place without upheavals nor set - backs, and this explains certain weaknesses in urban policy which we see the results of. The commune is a political and administrative unit too small and underpopulated and the federal formulas thought up for the most important agglomerations have, in the main, broken down. It will probably be necessary to enforce compulsory regroupings and mergers. The local finance system is old - fashioned and detestable. It threatens to suffocate large towns and it will inevitably be reformed. Creative changes will therefore take place in the future on several levels. They will come about all the more easily because the strong pressure felt since 1945 in favour of urbanisation will inevitably weaken in the next ten years because of the growing stability of the rural population.

**PROF. J. LABASSE'A
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Paris ve diğer şehirlerde arazi kullanış yoğunluğu farkı olduğunu Sn. Prof. ifade ettiler. Özellikle konut alanlarında insanın dünya ile ilişkisi insanı temel alan üniversiter değerlere dayanmak zorundadır. Bu farklılık, bu üniversiter değerlerini ne dereceye kadar koruma imkânı veriyor? Burada sorunlar var mı? Farklılık oldukça da önemli, bir ve bir buçuk gibi.

Sn. Prof. Fransız planlama düşüncesinin gelişmesinde daha çok bir merkezi yönetimin hükümetin müdahalesinden daha liberal bir döneme geçildiğinden söz etti. Bu tarihi şartlar içerisinde bir gelişme. Fransa'nın harpten sonraki sıkıntısından sonra gelen bir gelişme. Sorun böyle bir tarihi şart içerisinde değil, tarihi oluşun içerisinde değil, bir evrensel değerlendirme içerisinde de ele alınmak zorundadır. İnsanların kendi çevrelerinin vücuda getirilmesine katkıda bulunmalarını azamileştirmek ve insanların çevrelerinin sorumluluğunu yüklenmelerini sağlamak yönünde Fransa'da ne gibi düşünceler mevcuttur?

YANIT

Mümkün olduğu kadar kısa cevap vermeye çalışacağım.

1 — Yasal yoğunluk tavanı konusunda getirdiğiniz gözlemde bu tavanın aslında kuramsal bir tavan olduğunu ve her kentte kendine özgü arazi kullanım planları bulunduğunu belirtirim.

Kent planında belirlenen kullanım katsayıları, arazi kullanım katsayıları aslında yapıların gerçek gabarilerini oluşturan katsayılardır. Yasal yoğunluk tavanı ise, yalnızca bir denetim ve finansman aracıdır. Yapının kent planındaki arazi kullanım emsaline göre gerçekleştirme, aksi halinde inşaatçı eğer o kent için saptanmış olan tavanı geçerse bunun arasında kalan miktarla orantılı bir ceza öder. Bu yasal yoğunluk tavanının Paris'te diğerlerinden belirgin bir şekilde fazla olmasının temel nedeni Paris'in sürekli yaygınlaşan bir kent olmasından çok, bir anlamda tavanının bir miktar yükseltilerek kendi içinde yerleşimini tamamlaması amacına dönüktür. Bugün Paris Belçika'nın yüzeyinin 1/4'ünü kaplamaktadır. Bu yasal yoğunluk tavanını bir miktar rahatlanan devlet idaresi Paris'in sonsuz yaygınlaşmasına engel olmak amacını gütmektedir.

2 — Bir tür devletçilikten liberalizme dönüşümü vurgulayan ikinci sorunun cevabı: Bu konuda haklısınız. Temel nedenler tarihsel nedenlerdir. Çünkü savaş sonrasında gerçekten yoksullaşmış olan halk çabuk ve fazla inşa edilmesi gereksinimini karşılayacak durumda değildi. Dolayısıyla ilk inşaatçı devlet olmuştur. Liberalleşmenin temel nedeni ise özel girişimi bir

anlamda sürekli açılan konut yetersizliğini karşılamaya davet etmek temel düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Aslında merkezi hükümet paranın bir yerde güçlerin ancak bir denetimi sağlamak durumunda onu yeterli bir kalkış aracı olarak kullanamamaktadır. Ben bir coğrafyacı olarak devletin planlamaya etkisinin daha çok inşaa edilen yapılar üzerinde süreçler ve nitelikler düzeyinde etkin olabildiğini belirtiyorum. Buna karşılık bu planlama müdahalesi, devletin bu planlama idaresi kentsel yerleşmenin temel dinamiklerini yaygınlaştırabilme başarısını kazanamamıştır. Bu, karşılıklı bir uzlaşma arayışını da getiriyor doğal olarak. Halkın planlamaya katılımı ise oldukça büyük bir sorun. Özel girişimcilerin halkın istekleri doğrultusunda hareket ettiklerini sanmıyorum. Bu öylesine yaygın bir konu ki söze bir yanıt öneriyim. Bu 1978'de Paris'te yapılan 3 gün süren bir kolokyumun sonuç belgesi. Bende bu kolokyumda bir gün oturum başkanlığı yönetimi yaptım. Katılım kentler konusunda iki temel gelişmenin olduğunu kaydedebiliyoruz. Bunlardan birincisi kentlilerin kenti algılama ve kendi yaşama süreçleri üzerindeki bilimsel araştırmalar. Diğer ise, yönetime ve planlamaya katılımın ta mahalle ölçeklerine kadar indirilmesi amcını güden gene bilimsel araştırmalar..Bu konuda en gelişmiş örneği Avrupa'da Hollanda'da gördüğümü söyleyebilirim. Bu ülkede mahalle düzeyinde planlar tartışılmaktadır.

SORU

Sn. konuşmacı tarafından Paris için hazırlanan planda 1980 yılı için kesin, 2010 yılı için ise alternatifli çözümler önerildiği bildirildi. Yanlış değilse 81 - 85 mi, karıştırıyor muyum? Kesin çözüm getiren plan ne zaman başlatılmıştı? Bu iki plan arasındaki ilişkileri biraz açıklayabilirler mi?

YANIT

Paris'in 1980 planı 1965'de hazırlanan Delaunier planından kaynaklanmaktadır. 1972'de gözden geçirilmiştir. Bu 1980 ve 2010 yılı planları arasındaki ilişkiye gelince bu geliştirilenin 5 yıllık planlarla yapıldığını söylemek gerekir. Temelde nüfus sayımlarına bağlı olarak gözden geçirmeler yöntemi ile plan ele alınmaktadır. Ben nüfus sayımının 1975'de yapıldığını ve Paris'in kentsel nüfus artışının giderek düştüğünü neredeyse % 1 hatta daha da düştüğünü de bu nüfus sayımı göstermiştir. Bu planların ve yeniden gözden geçirme aşamalarının kesin teknorafik planlar olduğunu söyleyemeyiz. Mahalle düzeyinde kurulan temsilciler ve onların politik katılımları ile yönlendirildiklerini de ilave edebilirim.

SORU

Kendileri biraz evvel dediler ki ; belirli bir tavan var. Bu tavanı geçen bir yapımcı bir ceza ödüyor, tahmin ediyorum ki bunun geçmek serbet değildir. Yani istediğim şekilde arsayı kullanırım, istediğim şekilde, yükseklikte bir bina yaparım değildir herhalde. Bu ölçüyü nasıl sağlıyorlar acaba ? Ben bunu öğrenmek istiyorum.

YANIT

Daha önce kaydettiğim gibi aslında hiçbir zaman kent planlarındaki arazi kullanım emsalleri aşılamaz. Ancak yasal yoğunluk tavanı olarak tanımladığımız bu tavan arazi kullanım planında kaydedilen emsalden daha düşük olduğu için bu tavanı geçen her yaklaşım, her arazi kullanımı belirli bir (aradaki) farkla orantılı olan miktarı ödemek zorunda ve bu biriken paralarda kent merkezinin yenilenmesinde kullanılmaktadır. Tüm arazi kullanım planlarına tanımlanan arazi kullanım emsalleri yerden yere değişmekte, parselden parselde belki değişmekte buna karşılık yasal yoğunluk tavanı devlet tarafından tüm ülke için konmuş ve saptanmış sayılardır.

SORU

Benim iki sorum olacak. Birincisi ; yanlış anlamadıysam fakir grupların şehrin dış kuşaklarında, yüksek gelir gruplarının iç kuşaklarında oturdukları belirtildi. Bunun yanında başka bir cümlede ise Fransa'da özellikle Paris'te toplu taşıma girişin geciktiği ve toplam taşın sistemleri içinde toplu taşımın çok küçük bir yer işgal ettiği söylendi - ki aşağı yukarı İstanbul'da da durum böyledir. Bu durumda bir çelişki olmuyor mu ? Birinci sorum bu. İkincisi ise ; Paris ve İstanbul gibi çok eski tarihi kültürel ve çok kuvvetli bir çekim merkezi. Bu gelişmenin Paris'in kendi tarihi gelişimi içindeki bu hızlı büyümesinin acaba Fransa'nın diğer bölgelerindeki gelişme düzeyini ne ölçüde etkilemiştir ? Büyük gelir farklılıkları yaratmış mıdır ?

YANIT

Birinci soruda belki bir anlatım yetersizliği oldu. Batı Avrupa'da A. B. D.'de olduğu gibi kent merkezleri arabanın istilasına uğramıştır. Kent merkezlerini oluşturan 18. ve 19. yüzyıl yapıları bu zenginleri olduğu kadar yoksulları da barındıran kent merkezlerinde aynı durumla karşı karşıyadır. Kentleşmenin yayılmasından söz ederken herhalde bu yaygınlaşmanın bir takım halkalar, bir takım bölgelerle oluştuğunu ve farklı bölgelerle oluştuğunu kaydetmek gerekir.

Hemen savaş sonrasında kente çalışmaya gelen, tarım kesiminden kopup gelen kişiler kentin çevresindeki birinci halkada barınırlar. Bu halka çoğu kez büyük toplu konut yerleşmelerinden oluşur. Buna karşılık kent soyluların oluşturduğu kent dışı yerleşmeler biril - tekil villalar şeklinde daha uzak mesafelerde, yani ikinci çember diyebileceğimiz alanlarda yer alırlar. Birinci halkadaki nüfus aslında genellikle kamu ulaşım araçlarına sahiptir. İkinci çemberdeki nüfus ise bu kamu ulaşım araçlarından daha az yararlanırlar. Aslında zaten kullanmazlarda. Avrupa'nın en yüksek araba yoğunluğuna sahip Fransa'daki bu yoğunluk 3.7 kişiye bir araba olarak gözüküyor. Söz konusu durum demek ki bir çelişkiyi vurgulamıyor. Bu eğilim zaten bir yandan yakıtın pahalılaşmasıyla öte yandan kent merkezlerinin yenilenmesiyle ters dönmek ve kitleler bu tabii Amerika ve Kanada'da olduğu gibi ancak zenginler kent merkezlerine geri dönmektedirler. Fransa'da Paris çevresinde aşırı kentsel yoğunlaşmayı ele alan ikinci soru ise oldukça yaygın geliyor herhalde, bunu cevaplandıramıyacağım. Ancak "Mekân Örgütlenmesi" isimli kitabıma başvurabilirsiniz, bu konuda. Bu yoğunlaşmanın genede bir iki yararlı ve zararlı etkilerinden söz etmek mümkün. Herhalde olumsuz olanları diğer kentlerin bir anlamda boşalması Paris'e doğru ve bu arada oluşan canlılığın eksikliği ; ölümlük bir anlamda. Yararlı yönü ise herhalde bir seçme yoğunluğu bütünlüğü olması. Ancak plancının yapabileceği her zaman bir çok konuda aşırı merkezileşmeyi itham etmek suçlamaktır herhalde.

SORU

Dünya'da en büyük metropolitenler olarak Paris, Londra, Tokyo v.s. gibi metropolleri görüyoruz. 2000 yılında da gene bu kentlerin dünyanın en büyük metropolleri olma niteliklerini koruyacakları muhtemel. Fransa'daki planlama çalışmalarında 2000 yılı içinde yapılan çalışmalarda, Avrupa'da Londra ve Paris'ten başka önemli metropollerin hangileri olacağı konusunda bir çalışma yapılmış mıdır ? Bu soruyu şunun için soruyorum. İstanbul Avrupa'da iki şehirden sonra en büyük nüfusá sahip bulunmaktadır. Doğu Avrupa'da ve Ortadoğu ülkelerinde gelişme kutbu olarak en önemli rolü oynayacak niteliklere de sahip olabileceği kanısındayım 2000 yılında.

YANIT

Bu oldukça önemli bir soru ancak evrensel bir yanıtın bulmak herhalde güç. Ancak kaydetmek gerekir ki geleceğin metropolleri kendilerini hacim olarak ağırlıklarını koyarak belirlemeyeceklerdir. Yapılan araştırmalara göre bu türden sonuçlar gelecekte Sapaolo ve Meksiko kentlerinin belki de dünyanın en büyük yerleşim alanları olacağını göstermektedir. Aslında bu gözlemler

yerel halklarının yani ülke halklarının da kendi davranışlarına ve ruh hallerine göre de değişkenlik göstermekte. Şöyle ki, bazı yaşlı ülkeler olarak tanımlanabilecek ülkelerde metropollerdeki aşırı yığılışıma pek büyük sorunlar yaratırken, bazı genç ülkeler bu büyük metropollerin doğmasını birer güç göstergesi olarak kabullenmektedir.

Felsefi olarak aslında büyüme bir efsane. Tabii aynı şekilde ekonomik büyüme de aranılan peşinde koşulan bir efsane. Ancak bunun beraberinde önemli çevre sorunlarını getirdiğini de unutmamak gerekli. Kanımca İstanbul'da büyümesini herhangi bir şekilde sınırlamalı. Bunun için ülkede belki yeni denge metropolleri aramak olasıdır. Unutmamak gerekiyor ki çok büyümek bir yerde zayıflık göstergesi de olabilir. Eğer soru sahibi daha çok ilgi duyuyorsa kendisine belirli bibliyografya ve kitap isimleri de verebilirim.

SORU

Benim Prof. Labasse'a iki sorum olacak. Dedikleri gibi Paris merkezi nüfus kaybediyor ve son nüfus sayımı verilerine göre de bu önemli boyutlara ulaşmış. Bu olay bütün ülkesel politikalara rağmen, halen ülkenin yüksek seviye yönetim fonksiyonlarının % 90'ını barındıran Paris'te bu tür fonksiyonların daha da fazla gelişme taleplerinden mi doğuyor? Yani bu taleplerin yarattığı alan gereksinimleri mi konut kullanışlarını merkez dışına itiyor? Eğer böyle değilse bu kaçış kendiliğinden mi oluyor? Yani mevcut çevresel şartlar konut şartları elverişsizliğe mi bu olayı doğuruyor?

İkinci sorum: 1,5 kullanma katsayısı acaba sadece Paris'in alabildiğine genişlemeyip muayyen fiziki boyutlar içinde kalması isteminden mi doğuyor yoksa buna eğer fonksiyon (yönetimsel fonksiyonların) yerleşme yüksek talepleri varsa, bu yüksek kullanım katsayısını biz bu fonksiyonların doğurduğu alan gereksinmelerini bu taleplerin yoğunlaştığı merkezi zonlarda karşılamak düşüncesini bu yüksek kullanım kat sayısının kararını getirmiştir?

YANIT

Birinci sorunun yanıtı şöyle: Tüm büyüyen kentlerin merkezi gibi Paris'in merkezinde nüfus kaybettiği bir gerçek. Ancak iki önemli nedeni de burada ortaya koymak gerekiyor. Bunlardan bir tanesi Paris'in aslında genel olarak büyümesinin yavaşlamasıdır. Şöyleki 1975 yılında 10 milyon kadar olan nüfusu 2000 yılında daha önceki tahminlerdeki 12 milyon eşğine belki vermiyacaktır bile. İkinci önemli nokta ise Paris'te önemli kentleşme darboğazlarının ortaya çıkmasıdır, kent merkezinde. Şöyleki eğer bir günde 6 milyon iş saatinin merkezden ulaşımı için gidip gelme sırasında kaybolduğu-

nu gözönüne alırsak ne tür bir sıkıntı içinde bulunduğunu görürüz, bu kentte yaşamının. Bu tür kısıtlamaların, bu tür sorunların ortaya çıkması sonucunda belkide Paris'te yüzyılımızın sonuna doğru belli bir nüfus dengelenmesi olacak. Yani ne bir azalma, ne bir artma söz konusu olmayacak. Tabii ki karar organlarının bu işte önemli rolleri var. Şöyle ki her zaman bu merkezde bürolarla konutlar arasında bir yarış olduğunu söyleyebiliriz. Bazı sayılar vermek gerekirse bir konutun metrekare satış fiyatı 4.000 Frank iken bir büronun satış fiyatının 6.000 Frank olması bu tür bir yarışın nasıl kışkırtıldığını da gösteriyor. Tabii böyle bir evrimi denetleme çabasıda var. Ancak bu çaba kesin sonuçlar vermiş değil. Şöyle ki ; serbest mesleklerin örneğin avukatların, doktorların konutlarıyla iş yerlerinin bir miktar karıştığını da ele almak gerekiyor herhalde. Bu yasal yoğunluk tavanının Paris'te 1.5 olması konusunda haklısınız. Şöyle ki bu tavanın böyle yüksek tutulması tümüyle hakim güçlerin etkisiyle olmuştur.

- 1 — Devletin kentin yaygınlaşmasını sınırlandırma istemi,
- 2 — Özel girişimin kule yapılarda yeralma istemi.

SORU

Paris kenti için yerel otorite ile metropoliten planlama otoriteleri arasındaki ilişkiler nelerdir ? Hangi tarzda yerel idare otoriteleri plana iştirak ediyor.

YANIT

Paris kötü bir örnek. Şöyle ki Paris'te 3 yetkili kuruluş var. Bir tanesi Devlet, başkent olduğu için tabii bir tanesi de İl, bir tanesi ise Paris Belediyesi. Daha iyi bir örnek Lyon olabilirdi. Şöyle ki ; Lyon'un merkez kentinde bir Belediye var, fakat çevresindeki 55 ilçeyle birlikte Lyon bir İl bütünü oluşturuyor. Dolayısıyla iki örgüt burada birlikte çalışıyor. Belediye genellikle toplumsal yardımlar ilkokul ve diğer hizmet birimleri diyebileceğimiz yükümlülükleri üstlenmiş, devlet ise tüm altyapı, teknik altyapı yani su, kirli su tesisatı, yangın söndürme itfaiye örgütü, hastaneler, ulaşım, yüksek öğretim gibi daha ağır zorluklar üstlenmiş. Elbetteki burada devletin daha çok vergi aldığından dolayı, daha çok görev üstlenmesinin doğal karşılanması gerekiyor.

YABANCI ÜLKE DENEYİMLERİ - 2 -

**POLONYA'DA BÜYÜK KENT BÜTÜNÜ
PLANLAMASI DENEYİM VE SORUNLARI**

**PROF. JERZY KOZŁOWSKI
CROCOW, INSTITUTE ON ENVIRONMENTAL DEVELOPEMENT**

I. POLONYA'DA KENTSEL GELİŞMENİN ANA KOŞULLARI

Fiziki boyuttaki gelişmeler arazinin bilinçli olarak çeşitli kullanımlara uygun hale getirilmesi olup, ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik durumu ile doğrudan ilişkilidir.

Bu üç öğeden herhangi birinden ortaya çıkacak bir değişme bazı planlama ilkelerinin gözden geçirilmesini ve yenilerinin geliştirilmesini gerektirir.

Ancak, kentsel yapı çoğunlukla uzun süreli gelişme süreci sonunda ortaya çıkar. Dolayısıyla aranan yeni çözümler, ancak bu gelişmeleri geçmişteki kararlarla belirlenen sürekli bir süreç olarak kabul ettiğimiz takdirde etkin olabilir.

Bu nedenle bildiriye yeni çözümler gerektiren sorunları ortaya çıkaran ülkenin sosyo - ekonomik gelişme süreci ile başlamak uygun olacaktır. Öncelikle demografik ve sosyal süreçler ve onlara ilişkin gelişim planlama politikaları işlenecektir.

DEMOGRAFİK SÜREÇ

Polonya nüfusunun yaş yapısı belli aralıklarla değişim göstermektedir. Bu değişimin nedenleri geçen savaş sırasında doğmuş olan küçük yaş gruplarının yer değiştirmesi, savaş sonrası nüfus patlaması ve aile başına azalan çocuk adedidir.

Birbirini izleyen demografik dalgalanmalar işgücü akımında düzensizliklere ve belirli yaş grubuna yönelik sosyal tesis gereksinimlerinin belli aralıklarla değişmesine neden olur.

Ayrıca, Polonya hızlı bir kentleşme döneminden geçmektedir. Kentsel nüfus 1945'ten 1974 yılına kadar 7.6 milyondan 18.4 milyona çıkarak Polonya nüfusunun % 54.6'sına ulaşmıştır. Kentlerdeki doğal nüfus artışı sürekli olarak azaldığından bu oransal artışın ana nedeni köyden kente olan göçtür. Bu sürecin, kırsal ve kentsel Polonya üzerinde önemli sosyal ve ekonomik etkileri olmaktadır. Ancak en fazla değişiklik, büyüme hızı yüksek orta büyüklükte kentlerde beklenmektedir.

Bu demografik süreç yerleşmelerin gelişiminde tamamen yeni bir durum ortaya çıkarmaktadır. Sonuç olarak gelişim programlama ve planlamasında birçok " geleneksel " ilkenin doğrulanması gerekmektedir.

SOSYAL SÜREÇ

Polonya'da fiziki planlama, II. Dünya savaşından çok önce ilerici gruplarca geliştirilmişti. Sosyal içerik bu planlamanın ana öğelerinden biri durumunda

idi. Polonya fiziki planlamasının bu özellikleri sosyalist sistem içinde daha da geliştirilmiştir. Plancuların çalışmaları, ülkedeki sosyal politikaların temel ilkelerinin uygulanması ile uyumlu planlama çözümleri aramaya yönelmişti. Ancak bu ilkeler zaman içinde değişerek insanların yaşama biçimi ve aile yapısında değişikliklere yol açmakta ve giderek yeni gereksinimler ve öncelikler doğurmaktadır.

İyileştirilmiş yaşama standartlarına göre bugün küçük bir aile farklı konut gereksinimi çok daha yüksek hizmet ve daha iyi rekreasyon tesisleri isteminde bulunacaktır.

Ülkenin halihazırdaki sosyal ve ekonomik gelişme düzeyi halkın değişik kişisel gereksinimlerini karşılayacak düzeydedir. Ayrıca, temel gereksinimler, bütün toplum için aynı düzeyde olma ilkesi doğrultusunda hemen hemen tamamen sağlanmış durumdadır.

Artı gelirin toplumun gittikçe büyüyen bir kesiminin elinde olması gerek ihtiyaçların, gerekse bunların karşılanma yollarının kişiselleştirilmesi olanağını yaratmıştır. Bu nedenle günümüzde kent planlamasının ana sorunu, kentsel nüfusun bu farklı gereksinimlerinin karşılanması olmaktadır. Dolayısıyla gelişme programları buna göre düzenlenmeli, tekdüze standartlar tekrar gözden geçirilmeli ve niceliksel farklılaşma yaratılmalıdır.

EKONOMİK VE FİZİK PLANLAMA POLİTİKASI

Son yıllarda geliştirilen sosyal ve ekonomik politikalar ülkenin entansif gelişmesine bir ön koşul olarak halkın gereksinimlerinin karşılanmasına çok daha fazla önem vermektedir. Ancak bu, ekonomik etkinliğin azaltılması anlamında alınmamalıdır. Aynı zamanda yeni politikada üzerinde durulan bir diğer nokta da, sanayi gelişmesinin ancak nüfusun yaşama standartlarını etkilememek koşulu ile öncelik kazanmasıdır.

Toplumsal gelişme ve yaşama standartları aynı zamanda daha iyi hizmet sistemi doğuracaktır. Bu durumda ilerisi için en önemli görevlerden biri de kentleri yalnız temel hizmetlerle donatmak değil, bu hizmetleri daha çekici, ulaşılabilir ve daha nitelikli hale getirmektir.

Ülkenin Ulusal Fiziki Gelişme Planı hizmetlerde belirgin bir artma öngörülmektedir. Bu, planlanan 1970 - 1990 yılları arasında tarım kesiminden hizmetler kesimine belirgin bir kayma yaparak istihdam yapısında bu günkü tersi bir durum ortaya çıkaracaktır.

1990 yılında hizmetler kesiminde çalışanların sayısı bugünkü tarımsal istihdam eşit olacak ve dolayısıyla sanayide çalışan adedini aşacaktır. Aynı

süre içinde, tarım kesiminde çalışanların sayısı ise bugünkü hizmetler kesiminde çalışanların düzeyine inecektir.

Bu, önümüzdeki 15 yıl içinde beklenebilecek değişimin boyutlarını göstermektedir. Dolayısıyla, sanayinin kentsel büyümeyi ortaya çıkaran ana öge olduğu düşüncesinin gözden geçirilmesi gerekecektir.

Önceleri bütün insanlar için eşit yaşama standartlarına ancak ülkenin her tarafının aynı oranda sanayileşmesi ile ulaşılabilineceğine inanılıyordu. Ancak bu geleneksel fikir bugünkü Ulusal Planda ülkenin bölgeleri arasında işlevsel çeşitlenme olması şeklinde değiştirilmiştir.

Toplumun yaşama koşullarının gelirin nerede yaratıldığına göre değil de, bu gelirin nasıl bölüştürüldüğüne göre belirlendiği ilkesi kabul edilmiştir. Bu, sosyalist sistem içinde mümkün olan planlı gelir dağılımı ile belirli grupların yaşama koşullarındaki farklılıkların azaltılabileceği anlamına gelir. Yerel koşullara özellikle önem veren bu ilke, Polonya kentlerine çok daha fazla kişilik kazandıracaktır. Bölgesel işlevlerin ihtisaslaşması, istihdam yapısını, planlama yapısını ve hatta yaşama biçimini bile değiştirecektir.

Bu nedenle plancuların geleneksel çözümler yerine kentlerin kendi özelliklerine göre geliştirilmiş ve çeşitlendirilmiş kavramlar aramaları gerekir.

Doğal çevre korunması da hükümet tarafından üzerinde durulan konulardan biridir. Ülkenin Ulusal Fiziki Gelişme Planı ve Çevre Koruma Programı, yerleşme gelişim sürecini önemli oranda etkiler. Çevrenin niteliği ile ilgili gittikçe yükselen standartlar, kentleşme ve bunun sonucu ortaya çıkan insan topluluklarının artan rekreasyon gereksinimleri, sadece araştırma yapılmasına değil, insanın biyolojik çevresinin korunması için gerekli olan kentsel yapılar, altyapı ve diğer özel projelerin de uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir.

II. BÜYÜK KENT BÜTÜNÜ PLANLAMASININ TEMEL İLKELERİ

Çok merkezli yerleşim ağı ve "band - node" gelişme paterni ilkesi ülkenin Ulusal Fiziki Gelişme Planının temelini oluşturmaktadır. Bu iki ilke aynı zamanda büyük kent bütünü planlaması için de geçerlidir.

Bu çerçeve içinde 50 kültürel, ekonomik ve sosyal aktivite merkezinden oluşan bir sistem önemli rol oynamaktadır. Bu merkezler aynı zamanda ülkedeki yeniliklerin ve modern gelişmelerin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Adı geçen sistem, aynı büyüklükteki diğer Avrupa ülkelerindeki yerleşim ağlarından farklı olan Polonya'nın tarihi yerleşme ağına dayanmaktadır. Bu sistemin en büyük özelliklerinden biri de gerek başkentinde

bulunduğu büyük kent bütünü gerekse diğer herhangi birinin diğerlerini gelişmişlik oranı yönünden geride bırakmamasıdır.

Bu çok merkezli yerleşme sisteminde ana rol büyük kent bütününe düşmektedir. Büyük kent bütünü nüfusunun çoğu sanayi ve hizmet kesimlerinde çalışan ve aralarındaki işlev farklılaşması nedeni ile sosyal ve ekonomik bütünleşmeye yol açan günlük insan, mal, hizmet bilgi akımı olan yerleşmeler topluluğudur. Büyük kent bütünü'nün kapladığı tüm alan, ayrı bir bilim sayılmalı ve planlamasından tek örgüt sorumlu olmalıdır.

Mevcut örgütlere göre Ulusal Fiziki Gelişme Planı içinde değişik kentleşme, istihdam ve işlevsel yapıya sahip 24 Büyük Kent Bütünü saptanmıştır.

Bu 24 Büyük Kent Bütünü ülkenin kentsel yapısının temelini oluşturur. Bunlar sanayi, hizmet, yönetim, yüksek öğrenim bilim ve kültür merkezleridir.

15 - 20 yıllık gelişme programlarının uzun dönem gelişme stratejileri ile ilişkili olması büyük kent bütünü planlamasının temel ilkelerinden biridir. Bunun da nedeni, fiziki planlarda verilen kararların uzun dönemde etkilerini göstermesi ve yeni geliştirilen kentsel yapıların nesiller boyu kalmasıdır. Diğer yönden, bu denli uzun dönemler için ülkenin ekonomik amaçlarını saptama olanağı yoktur. Ekonomik planların iç ve dış kaynaklı değişiklikleri karşılayabilecek kadar esnek olması gerekir.

Fiziki planın en belirgin özelliğinin, değişen ekonomik gelişme kavramlarına göre temel yapısı etkilenmeden uyarlanabilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu nedenle fiziki planlar esnek olmalı ; ekonomik planlar ise bu planların özelliklerini dikkate almalıdır.

Doğal kaynakların değerlendirilmesi, arazinin yerleşme gereksinimlerine uygunluğu, altyapı sistemlerinin teknik işlerliği ile büyümenin demografik sınırlarına dayalı uzun süreli araştırmalar, büyük kent bütünü planlamasının temelini oluşturur. Bu çerçeve içinde büyük kent bütünü gelişme programları ülkesel plan endekslerine göre geliştirilmiş bir aşamalandırma-
dır. Bu nedenle, ancak ilerideki yapısal değişmeler için başlama noktası durumundadır. 1990 yılı için beklenen düzeyler ise, toplumsal süreçlerin olası geliştirmeleri ve ülkenin genel ekonomik olanaklarınca belirlenecektir.

Bu nedenle planın gerçekçiliği, genel ilkeleri ile değil de etaplaması ile ilişkilidir. Belirli olanaklardaki geçici kısıtlamaların, gelişigüzel ve ilerde yararlı olmayacak kentsel yapılanmaya yol açmaması gerekir. Bu nokta özellikle büyük kent bütünü içinde yapılanmaya karşı kesinlikle korunması gereken iklimsel bölgelikler ve rekreasyon bölgeleri için önem taşımaktadır.

Diğer bir önemli nokta da büyük kent bütünü planlamasının ana görevinin fiziki ve ekonomik planlamanın dayandığı temel toplumsal amaçların uygulamaya dönüştürülmesi olduğu ilkesidir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi 2 nedenle bütün ülkenin gelişmesinde etkili olur. İlk olarak, 1990'da ülke nüfusunun yarısı ve ekonomik potansiyelin çoğunluğu bu büyük kent bütünlüğü içinde kalacaktır. İkinci olarak bu büyük kent bütünlüğü ülkenin geri kalan kesimi için "model" görevi göreceklerdir.

Son olarak önemle belirtmek gerekir ki, bu büyük kent bütünlüğü, coğrafi konumları, doğal çevrenin bozulma oranları, demografik koşulları, işlevsel gelişmeleri, kentsel biçim ve dokuları, doğal kaynakların bulunabilirliği ve altyapı sistemlerinin karmaşıklığı vb. konularda belirgin farklılıklar gösterir. Her büyük kent bütünlüğünün kendine özgü gelişme olanak, yön ve koşulları vardır. Bu nedenle, tüm büyük kent bütünlüğü için geçerli tekdüze sosyo-ekonomik ve fiziki gelişme modelleri geliştirilmesine, ne olanak, ne de gereksinim vardır. Planlama sürecinde, her büyük kent bütünlüğünün büyüme potansiyellerinin akılcı kullanımının sağlanması ve ihtisaslaşmanın geliştirilebilmesi için, bu özelliklerin saptanması gerekir.

Bu kentsel doku ve yapısal öğelerin belirli bir büyük kent bütünlüğündeki mevcut koşullara uyarlanmasını kolaylaştıracaktır.

III. DOĞAL ÇEVRENİN GELİŞTİRİLMESİ VE KORUNMASI

Büyük kent bütünü gelişmesi kuşkusuz doğal çevrede değişiklikler oluşturacaktır. Nüfus, ekonomik faaliyetler, hizmet faaliyetleri, sosyal ve teknik altyapı büyük kent bütünlüğünde odaklanır. Bu nedenle bu alanlar doğal çevreye karşı en büyük tehlikeyi yaratırlar. Ancak, aynı zamanda, çevrenin akılcı kullanımı için gerekli koşullar bu alanlarda modern teknik ve bilimin uygulanması ile sağlanabilmektedir. Bu nedenle, büyük kent bütünü planlaması içinde doğal çevre korunması ve geliştirilmesi sorunlarına özel olarak önem verilmektedir.

Büyük kent bütünü çerçevesinde çevre korunması ve geliştirilmesinin 3 ana amacı vardır :

- Bu alanda yaşayanların yaşama standartlarını iyileştirmek,
- Üretimin ve buna bağımlı altyapının geliştirilmesinde, doğal çevreye gelebilecek geçici ve kalıcı zararları önleyebilecek koşulların sağlanması,
- Doğal çevreye verilecek zararların sosyal maliyetlerinin en aza indirilmesi.

Bu amaca ulaşabilmek için çevresel dengenin korunması gerekir ki, bu da ya biyolojik yaşamı bozacak, hatta ortadan kaldıracak. Kirlenme veya geri

dönüşü olmayan bozulmaya planlı olarak karşı koyma, ya da çevrenin doğal taşıma ve özümleme kapasitesinin artırılması ile gerçekleştirilebilir. Bu da kısaca, kaynakların akıllıca kullanımı ve doğal çevrenin bilinçli korunması anlamına gelir.

Bu nedenle doğal çevrenin ekolojik dengesini koruyan stratejik kararların büyük kent bütünü planlamasınca içerilmesi gerekir. Bu kararlar sosyo-ekonomik planlardan daha uzun zaman süreleri için yapılan çalışmalara dayandırılmalıdır. Bu çalışmalarda, doğal çevre içinde gerekli dengenin sağlanmasına öncelik tanınması gerekir. Arazi dahil doğal çevre içinde gerekli dengenin sağlanmasına öncelik tanınması gerekir. Arazi dahil doğal kaynakların nasıl işleneceği ve hangi kullanımların alanın doğal kapasitesi ile dengelenmiş olacağını belirtmiş olması gerekir.

Bu tip uzun dönemli planlama kararları büyük kent bütünü için stratejik önem taşıdığından kısa dönem kararlardan etkilenmemelidir. Ekolojik dengenin korunması aynı zamanda dinamik bir biçimde ele alınmalıdır, şöyle ki, uzun dönemli çalışmalarla arazinin en uygun şekilde kullanılması kent bütün planlamasının bütünü aşamalarında gözönünde bulundurulmalıdır.

Büyük kent bütününde akılcı yapılanma, gelişmenin çevre koşullarına ve çevrenin kirlenmeyi özümleme kapasitesine büyük katkıda bulunur. Bu da sonuç olarak yaşama standartlarının yükselmesine ve sosyal maliyetin azalmasına yol açar. Bu nedenle, büyük kent planlaması için aşağıdaki ilkeler önerilebilir :

1) Kentsel yapılanma ve bunların etaplanması büyük kent bütününe o kesimi için belirlenen fizyolojik özellikler ve gelişme sınırlamaları ile ilişkili olarak ele alınmalıdır. Özellikle bazı kullanımlara yatkınlık gösteren alanlar (çeşitli kamu alanları, rekreasyon, sanayi vb.) çevreyi etkileme, gerekli teknik altyapı ve değerli doğal alanların korunması (toprak, orman alanları vb) yönünden ele alınmalıdır.

2) Her büyük kent bütünü içinde sürekli bir biyolojik sistem kurulmalı ve bu aynı karakterdeki ulusal sisteme bağlanmalıdır. Sistem, çeşitli kullanışlardaki açık alanlardan oluşmalıdır : rekreasyon, tarım vb. gibi. Bu sistemin ana öğeleri, ulusal parklar, ulusal koruma alanları, parklar, peyzaj koruma bölgeleri, kırsal parklar, rekreasyon alanları, tarım alanları vb. olmalıdır.

3) Her büyük kent bütünü için özellikle merkezi alanlarda önemli rol oynayacak iklimsel bölge veya sistem geliştirilmelidir. Bu sistem hem fizyografik değerleri, hemde mevcut yapılanmayı gözönüne almalıdır. Özellikle kötü iklimsel koşullara sahip alanlarda (örneğin Cracow büyük kent bütünü), aynı zamanda bu kötü koşulların iyileştirilmesi için özel önlemler alınması gerekmektedir.

4) Yeni kirletici sanayi tesisleri ve enerji santrallerinin konut alanlarından uzak, tercihan arazinin fizyografik özelliklerini kullanır bir biçimde kurulması gerekir. Bu tip tesisler geliştirilirken, genellikle zararlılıkları da artar ki, bunun teknolojik olanaklarla ortadan kaldırılması her zaman mümkün olmayabilir.

5) Büyük kent bütünü konut gelişme yapısı bu gelişmenin çeşitli biçimlerinin çevrede yaratacağı sonuçlar gözönüne alınarak tasarlanmalıdır.

6) Rekreasyon ve yoğun tarım kullanımları açısından değerli alanların korunması için büyük kent bütünü içinde dağınık yerleşmelere kısıtlamalar getirilmelidir.

IV. FİZİKİ PLANLAMADA "POLONYA EKOLÜ"

Planlama sisteminin, hızla değişen gelişme özelliklerine cevap verebilecek nitelikte olmasını sağlayan planlama alanındaki ilerlemeler, kentleşme sürecinin akılcı olması ve yönlendirilebilmesinde fiziki gelişme planlarının kullanılabilmesinin temel koşuludur.

Bu nedenle planlama yöntemi sürekli olarak değişen gerçekler ve onların gereksinimleri doğrultusunda uyarlanmalıdır. Polonya'da uygulamada en çok kullanılan planlama yöntemini belirleyen ana etken yasalardır.

Bu yasalar hem fiziki planların kurumsal yapısını, hemde onların hazırlanış biçim ve sürecini belirler. Yöntem iki kaynağa dayanmaktadır :

- Kent planlamasının kuram ve uygulamasında ortaya çıkan temel sorunlar üzerine yapılan araştırmalar (gerek Polonya gerekse uluslararası alanda),
- Yeni yöntem öneri ve çözümleri getiren günümüz planlama uygulaması.

Yasalar, kuramsal ve uygulamaya dönük deneyimleri dikkate alarak, planların hazırlanma biçim, süreç ve kapsamını belirlerler. Bu nedenle planlar kolaylıkla özellikleri ve ortaya çıkan sorunlara göre planların sunumunda oldukça geniş çapta değişiklikler yapılabilir.

Bu olanaktan yararlanılan tipik bir örnek de büyük kent bütünü planlamasıdır. Ancak bu metodun açıklanmasından önce, Polonya'da fiziki planlamanın temel öge ve ilkelerinin tartışılması yararlı olacaktır.

Bunlar, Polonya Parlamentosunca 1961 yılında kabul edilen Planlama Yasasında belirtilmiştir.

Adı geçen yasaya göre : fiziki planlamanın amacı, ülkenin belirli alanlarını aralarındaki karşılıklı ilişkileri ve ulusal çıkarları gözönünde bulundurarak en uygun biçimde gelişmesini sağlamak, bu alanlardaki üretim birimleri ile

hizmetler arasındaki ilişkileri fiziki boyutta çözümleyerek toplumun gereksinimlerini karşılamak ve ülkenin doğal kaynak ve değerlerini korumaktır. Dolayısıyla, fiziki planlama arazi kullanımının bugünkü ve gelecekteki bütün yönleri ile yakından ilişkilidir.

Polonya'daki fiziki planlamanın temel ilkeleri aşağıda belirtilmiştir :

- Sosyo - ekonomik planlama ile ilişkili olması,
- fiziki gelişme planlarının kademeli oluşu,
- planlama önerilerinin kronolojik sıraya göre verilmesi,
- planlama sürecinde devamlılık,
- planlama sürecine doğrudan veya dolaylı olarak halk katılımının sağlanması,
- disiplinlerarası çok yönlü yaklaşım.

Polonya'daki planlama yöntemi uygulamadaki deneyimlerin kuramsal araştırmalarla bütünleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Birkaç yıldır geliştirilmekte olan fiziki planlamada "Polonya ekolü"nü temel özelliğinin ekonomik gerekler ve kuramsal planlama çözümlerinin, sürekli olarak gerçeklerle karşılaştırılması, olduğu söylenebilir.

Bu yaklaşımın en belirgin özelliği fiziki gelişme planının temel iki ögesi olan programlama ve yer seçimi arasında geri - besleme ilişkisi olmasıdır.

Yer seçiminde coğrafi çevreden gelen bütün kısıtlamalar gözönünde bulundurulmalıdır. Bu öğelerden kaynaklanan tercih ve kısıtlamalar program içinde geliştirilen sosyo - ekonomik hedeflerin doğrulanmasını sağlar.

V. BÜYÜK KENT BÜTÜNÜ PLANLAMA YÖNTEMİ

Büyük kent bütünü planlama yöntemi geliştirilmesi için başlangıç noktası, bu planlarla ulaşılması gereken temel hedeflerin saptanması olmuştur. Bu hedefler şunlardır :

- Ülkenin büyük kent bütünü ile ilgili gelişme hedefleri ve büyük kent bütünü'nün kendi içinde gelişme hedeflerinin belirlenmesi. Bu hedefler, aralarında belirgin uyum olacak ve değerlendirme ölçütüne dönüştürülebilecek şekilde hazırlanmalıdır.
- Büyük kent bütünü'nün belirlenen işlevi ve bunun belirli bir coğrafi alandaki yeri.
- Fiziki yapısı.
- Temel araç gereksinimlerine bağımlı olarak, istenen durumun bir modelinin formüle edilmesi.

- Planın ana görevi olarak bir aksiyon programının formüle edilmesi. Bu alan aşağıdaki ögelerden oluşmuş olmalıdır.
- Zaman ve mekan içinde birbirine bağımlı ana yatırım kararları dizisi olarak görülebilecek büyük kent bütünü gelişme stratejisinin tanımlanması. Ana faaliyetler, onlar olmadan temel hedeflerin gerçekleştirilemeyeceği faaliyetler anlamına gelmektedir.
- Stratejik görevlerin görülmesine yardımcı olan ve büyük kent bütünlüğünün önceden belirlenmiş hedefler uyarınca işlerliğini sağlayan bir dizi kuramsal, yasal, ekonomik ve planlama kararları olarak anlaşılması gereken gelişme politikası için gerekli zeminin hazırlanması.

Bu büyük kent bütünü planlarının hazırlanacağı kartografik ölçeğin, ana gelişme kararlarını göstermesi ve grafik sembollerin de kullanılması kabul edilmiştir. Sonuç olarak 1 / 50.000 ölçek önerilmiştir.

Bugüne kadar fiziki planlama uygulamasından edinilen deneyimler göstermiştir ki, planların en değişmez elemanları, çoğunlukla, genel ilkeler ve ana amaçlar olmaktadır. Ayrıntılı gelişme programları ve bunların fiziki dağılımlarının hazırlanması uzun zaman ve çaba gerektirmesine karşın kısa zamanda eskimiş olur. Bu nedenle, büyük kent bütünü konusunda yapılacak yöntem araştırmaları, planın kapsam ve biçiminin, ana stratejik sorunlar, bunların kendi aralarındaki ilişkileri ve bütün bunların uygulama üzerindeki etkisi ile sınırlandırılması yönünde olmalıdır.

Uygulama ve kuramsal araştırmalarla ortaya çıkan büyük kent bütünü planlama yöntemine göre plan hazırlama süresinde 6 ana aşama bulunmaktadır. Bu aşamalar, diğer kısımlarının da çeşitli form ve aktiviteler halinde tanımlanabileceği sürecin temel şemasını oluştururlar.

Birbirini izleyen aşamaların Ulusal Planın yürütülmesine benzer bir şekilde periyodik bir düzende yürütülmesi gerekir. Birbirini izleme sırası dogmatik olmayan esnek bir biçimde ele alınmalıdır.

Proje iki yoldan yürütülmelidir :

- temel program ve planlama,
- destekleyici çalışmalar.

Temel programlama ve planlamadaki 6 aşama ise şöylece tanımlanabilir :

- Aşama 1 — amaçlar ve gelişme hedefleri,
- Aşama 2 — kestirim (geriye dönük irdelemeleri de içeren),
- Aşama 3 — gelişme programı,
- Aşama 4 — tasarım ve model geliştirilmesi,

Aşama 5 — gelişme stratejisinin tanımlanması ve gelişme politikasına etkile-
ri.

Aşama 6 — onaylanma ve sonuçların formüle edilmesi.

Birinci yola koşut olarak destekleyici çalışmalar alanındaki temel faaliyetler ise şöyle olacaktır :

- mevcut gelişmenin ve plan önerilerinin değerlendirilmesi,
- doğal çevrenin değerlendirilmesi (özellikle su kaynaklarının),
- sınırlamaların tanımlanması ve arazi uygunluğunun değerlendirilmesi,
- alanların ve bunların iç yapı öğelerinin sınırlanması,
- uzun dönem çalışmalar.

Bir büyük kent bütününden diğerine değişen özelliklere göre bütün önemli konulara ilişkin gerekli araştırmaları içeren bir destekleyici çalışmalar listesi hazırlanması gereklidir.

Aşağıda, ana aşamaların ayrıntılı tanımları yapılmaktadır :

Aşama 1 — : Sosyal gelişme amaçlarının saptanmasını büyük kent bütünü-
nün gelişmesinin planlanma ve kontrolunun başlangıç noktası olarak kabul
eder bir gelişme kavramının geliştirilebilmesi için hedeflerin tanımlanması
büyük önem taşır. Kesin belirlenmemiş hedeflerle kavramın değerlendirilme-
si mümkün olmadığından gelişme faaliyetleri için yön seçimi tamamen
sezgisel olur. Bu durum, özellikle gelişmenin doğru yönlendirilmesini sağla-
maya yarayacak temel (stratejik) kararlar açısından önem taşır.

Amaçlar temel ve uygulamaya dönük (veya hedefler) olarak ayrılırlar. Temel
amaçlar ülkesel amaçların belirli bir büyük kent bütünü çerçevesinde
yorumlanmasıdır.

Bu amaçlar, doğaları gereği çok genel nitelikte olup bilinen şeylerin
yinelenmesi görüntüsündedirler. Her ne kadar bunların düzenlenmesi gerekli
ise de, planlama süreci içinde uygulamaya geçilebilmesi için uygulamaya
dönük hedeflerle tamamlanmış olması gerekir.

Uygulamaya dönük hedefler ikinci kademe hedefler olmasına karşın, gerçek-
leştirilmeleri, büyük kent bütünü gelişmesinin temel hedeflerle belirlenen
yönde olabilmesi için gereklidir.

Uygulamaya dönük hedefler dinamik özellik gösterdiğinden yapısal plan
(structure plan) kavramının, anılan hedeflerin (zaman ve kademelenme
açısından) sürekli değişebilirliğine uyarlanabilir nitelikte olması gerekir.

Bir gelişme planının değerlendirilmesi için amaca ulaşabilme derecesi ölçüt
olarak alınmalıdır. Temel hedeflerle bu tip bir derecelendirme yapılması çok

güç olacağından en iyi ölçme uygulamaya dönük hedefler aracılığıyla sağlanacaktır.

Aşama 2 — : Tamamen kestirime ayrılmıştır. Ana görevi üst planlama düzeylerinden (ülkesel veya bölgesel) aldığı direktifleri yerel tahminlerle karşılaştırmaktır. Bu aşamanın en gelişmiş biçimi aşağıda belirtilen konularda gereksinimler ve kaynakları dengelemede ortaya çıkmaktadır.

— Büyük kent bütünü sınırları dışından gelen göç : Bu tür bir göç, büyük kent bütünü nüfusunun büyümesinden ve ekonomik gelişmeye bağlı olan işgücü isteminin artmasından kaynaklanır.

— Tahmin edilen nüfus artışından, sınai ve tarımsal gelişmeden ve mevcut su kaynakları kapasitesinin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkacak su ve kanalizasyon gereksinimine dayalı ekonomiler (water economy). Bu iki ana sorunun çözümü - üst kademe planlama ile karşılaştırıldıktan sonra - programlama ve tasarım için gerekli zemini hazırlar.

Aşama 3 — : Gelişme programı içinde yer alan gelişme oranı ve temel faaliyetlerin tamınlanması ile ilgilidir. Böyle bir program, üzerinde arazi istemlerinin düzenleneceği ve faaliyet dağılımlarının belirtilebileceği bir temel oluşturur. Bazı durumlarda arazi istemi ve faaliyet dağılımı gelişme kestiriminin doğrulanması gereğini ortaya çıkarabilir.

Aşama 4 — : Büyük kent bütünü yapısı ile ilgili perspektif modeller ve bununla uyumlu uzun dönem modellerinin kurulması ile ilgilidir. Modeller, kuramlar ve tamamlayıcı araştırmalara dayanır. Kural olarak, değişkenler halinde sunulurlar. Bu değişkenler daha sonra kapsamlı bir irdeleme ve belirli ölçütler kullanılarak değerlendirilmeden geçirilir. Önemli ölçütlerden biri her zaman için amacı sağlama derecesi olacaktır. Değerlendirme sürecinde aynı oranda yardımcı olacak destekleyici çalışmaların sonucu da aynı derecede önemli olacaktır.

Çevre sorunlarına tanınan öncelik nedeni ile, ana çalışmalar, aşağıdaki modelleri içeren ve eşik analizi yöntemine dayanan (x) arazinin gelişme olanak ve kısıtlamalarının irdelenmesi olacaktır.

— Doğal çevre öğelerinin büyük kent bütününe belirli bir faaliyetine uygunluğu yönünde yorumlanması,

— Büyük kent bütünü gelişmesinin fiziki eşiklerinin saptanması,

---

(x) Eşik analizi yöntemi B. Malisz (1963) tarafından bulunmuş. Polonya ve dış ülkelerde kullanılmıştır. Aynı zamanda J. Kozłowski tarafından da geliştirilmiş (1965), bir elkitabı haline getirilerek B. M. tarafından basılmıştır (1977).

— Temel altyapı sistemlerinin gelişme olanaklarının tanımlanması.

Böyle bir çalışma özellikle yoğun konut gelişmesi olacak alanları saptamak ve gelişme programlarının hazırlanması ile doğal çevrenin korunması konularında yararlıdır.

Aşama 5 — : Planda belirtilen yapısal değişmelerin uygulanmasına yönelik gelişme stratejilerinin seçimi olan ana planlama görevini üstlenmiştir. Strateji, burada zaman ve mekan içinde yer alan bir dizi yatırım kararları anlamında kullanılmaktadır. Ancak bu kararlar arazi kullanımı biçiminde belirtilmemelidir. Bu kararlar “zorunlu” nitelikte olup, gerekli uygulama araçları ile desteklenmelidir. Yasaklayıcı nitelikte kararlar, ancak destekleyici araçlar olarak kullanılmalıdır.

Gelişme stratejisinin hazırlanması ile dikkate alınması gereken birçok kısıtlamalar (örneğin mevcut gelişmenin etkileri, gayri safi milli hasıla ve bunun bölüşümü vb.) belirlenmiş olur. Stratejik kararların başarıya ulaşabilmesi için, uygulamada yardımcı olacak ekonomik, yasal, kuramsal ve diğer öğelerin belirlenmesi gerekir.

Aşama 6 — : Planlama önerilerinin ilgili kurumlarca onanması ve sunulacak plan üzerinde son değişikliklerin yapılmasını içerir.

Planların son sunum biçiminin, ilerde karşılaştırmalara olanak verecek benzerlikte olması gerekir. Bu, ancak, sonuca giden benzer yaklaşımlarla elde edilebilir. Bu aynı zamanda, büyük kent bütünü dizisinin ülkenin yerleşme sisteminin bir parçası olarak görülebilmesi, karşılaştırma çalışmaları yapılabilmesi ve gelişme varsayımlarının akılcılık derecesinin saptanması için gerekli bir koşuldur.

Gelişme stratejilerine bağlı olarak, sorunların sınırlı kapsamı içinde toplanması önerisi, bunun görsel biçimde sunumu için özel sistemler geliştirilmesini gerektirir.

Sistem, sonuçların genelleştirilmesi ve uygulama için gerekli verilerin daima tanımlanabilmesine olanak verecek biçimde olmalıdır.

Büyük kent bütünü planlaması çok karmaşık niteliktedir. Bu sürecin çeşitli öğeleri arasında akılcı ilişkiler ve geri beslemeler vardır. Bu nedenle yeni bilgiler çoğunlukla eski sonuçların doğrulanmasını gerektirdiğinden bazı sorunlarla birkaç kez uğraşılması gerekir.

Büyük kent bütünü planlama yöntemi kavramı aynı zamanda planlama sürecinin karmaşıklığını da dikkate almalıdır. Bu karmaşıklık aşağıdaki ilişkilerle belirlenebilir.

- dış ilişkiler (iki yönlü nitelikte)
- üst düzey planlar ile (ülkesel, bölgesel)
- sektörel planlar (bakanlıklardan alınan bilgiler ve ulusal ekonominin uzantıları)
- programının işlevsel ögeleri arasındaki ilişkiler
- sosyo - ekonomik gelişme programı ile kentsel yapı değişkenleri arasındaki ilişkiler (programın fiziki planlama açısından uygunluğunun saptanması)
- program ve kentsel yapı ile zaman içinde gelişme süreci arasındaki ilişkiler.

VI. SON SÖZ

Deneyimler göstermektedir ki, çağdaş kentleşmenin özelliklerinden olan büyük kent bütünlüğü, yeni bir planlama yaklaşımı gerektirmektedir. Bu nedenle büyük kent bütünü planları özel bir plan çeşidi olarak kabul edilebilir.

Büyük kent bütünlüğü belirgin insan ve ekonomik faaliyet toplulukları oluştururlar. Gelecekteki gelişmelerini yönlendirmek ve denetlemek son derece önemlidir. Sınırları içinde bulunan birçok sorun ancak tüm büyük kent bütünü ölçeğinde düşünüldüğünde çözümlenebilir (örneğin ulaşım sorunları, su ekonomisi, yapım faaliyetleri vb.).

Uygulama yönünden büyük kent bütünü planlamasını diğerlerinden ayırmak yararlı olacaktır.

Büyük kent planlamasının ana özelliği sadece planların ayrıntılandırılması (ilerideki kent yapı biçimi olarak) düzeyinde olmayıp büyük kent bütünü gelişmesinin planlanması olmasıdır.

Bu yaklaşım gelecekteki kent görüntüsünün önemli olması yerine gelişme sürecinin önem kazanmasına neden olmuştur.

Ancak yönlendirme büyük kent bütünü gelişme sürecinin ancak bazı ögeleri için geçerli olabilir. Ancak bunlar giderek kendini yönlendiren nitelikte diğer süreçler yaratabilirler. Bu çerçevede içinde ana sorun büyük kent bütünü hangi ögelerinin fiziki planlama yolu ile yönlendirilebileceğidir. Bu nedenle, büyük kent planında nelerin kapsanıp nelerin dışarıda bırakılacağına saptanması ve sadece kentsel yapının gelişmesi ve gelişme sürecinin izlenmesi ile ilgili ana sorunların ele alınması gerekir.

Büyük kent bütünü planlamasının yerel ve bölgesel planlama arasında bir ara ölçek olduğu söylenebilir. Aslında bu iki tip planlamadan da kuramsal ve

uygulama deneyimleri alınmakta, ayrıca ülkesel ekonominin çeşitli kesimlerinin gelişmesi için yapılan sektörel planlama deneyimlerinden de yararlanılmaktadır. Gelecek, büyük kent bütünü planlamasının yerel mi, bölgesel mi yoksa bunlardan tümüyle değişik özgün bir planlama mı olacağını belirleyecektir.

I. BASIC CONDITIONS FOR TOWN DEVELOPMENT IN POLAND

Physical development is the result of conscious actions aiming at adaptation of the land for the purpose of man activities and is directly connected with the present political, social and economic situation of the country.

Every new element which appears in any of three situations indicates the necessity of verifications of some planning ideas and development of the new ones.

Existing urban structure usually results ; however, from long - term development processes. Thus the search for new solutions can be effective only if we consider this development as a continuous process determined by the decisions taken in the past.

Therefore, it seems reasonable to start this paper with the presentation of these aspects of the socio - economic development process of the country which created new problems and the need for new solutions. In the first priority demographical and social processes together with the corresponding development planning policies would be dealt with.

DEMOGRAPHIC PROCESSES

The age structure of the population in Poland varies periodically. It is the result of displacement of small age - groups born during the last world war as well as post - war demographic explosion and decreasing number of children per family.

Consecutive demographic waves result in irregular inflow of new man power and in periodically varying needs for different social facilities for a given age - group.

Moreover, Poland is actually going through the period of fast urbanization. Urban population increased within the period 1945 to 1974 from 7.6 mil. to 18.4 mil. thus becoming 54.6 per cent of all the Polish population. Rural population was stabilized in the meantime on the level of about 15 to 16 millions. Since natural growth in towns is continuously decreasing this increase of urban population is mainly due to permanent migration of people from villages to towns. This process will continue bearing serious social and economic consequences both in the rural and urban Poland. The major changes, however, are expected in the medium - size fast growing towns.

These demographic processes create a totally new situation in the development of settlements. In consequence there is a strong need for the verification of several "traditional" principles of development programming and planning.

SOCIAL PROCESSES

The physical planning in Poland was developed in Poland well before the World War II by the most progressive groups of people. Its social content was one of the main features of this planning. These features of the Polish physical planning were further development in the socialist system. The planners efforts were directed towards the search for such planning solutions which would be in a close correlation with the implementation of the main principles of social policy in the country. However, these principles change in time and cause changes in the people's way of life and in family structure generating, in turn, new needs and new priorities.

A small family with the improved living standard would have today different housing requirements; a much higher demand for services and for better recreation facilities. The present level of the social and economic development of the country would allow to meet the varying individual needs of the people. Also basic needs are almost fully satisfied, following the principle that they must be fulfilled to the same degrees for the whole community.

Surplus income being at the disposal of the ever growing part of this community creates actually possibilities for individualization of both needs and forms of their satisfaction. Therefore the question how to create conditions for satisfying these diversified needs of urban population is the very essential problem for the present urban planning. Thus development programmes formulate hitherto, on the basis of rather uniform standards have to be verified and qualitative diversifications introduced.

ECONOMIC AND PHYSICAL PLANNING POLICY

A new social and economic policy developed in recent years puts much stronger emphasis on fulfillment of the people's needs, being a sort of precondition for the further intensive development of the country. It does not mean, however, that the economic efficiency requirements are to be lowered. It is also emphasized in the new policy that the priority for industrial development should be given only when this development would not affect the living standard of the population.

Social development and the standard of living would also generate demands for better quality of the services. In these circumstances one of the most important tasks for the future is not only to provide towns with all the elementary services but to make these services more attractive, accessible and of a higher quality.

The National Physical Development Plan of the country provides a significant growth of services. This would bring a sort of reverse in the employment structure with the significant shift from the agricultural sector to the service sector, planned for years 1970 to 1990.

The rate of employment in the service sector in the year 1990 is to become equal with the present employment level in agriculture thus being greater than the employment in the industrial sector. The employment in agriculture would at the same time decrease to reach the present level of employment in services.

This indicates the scale of changes which are to be expected in the next fifteen years. In consequence the concept of industry as the main urban growth generating factor would have to be verified.

Previously, it was believed that the equal living standards for all the people could only be achieved by the uniform industrialization of the country. This traditional idea is changed in the present National Plan and replaced by the idea of functional diversification of the country's regions.

A principle saying that the living conditions of people are determined not by where the national income is created but by the way of dividing this income, was adapted. It means that by the planned distribution of income, possible in the socialist system, one can minimize existing disparities in the level of life of particular groups of people. Implementation of this principle, which puts a special emphasis on local conditions will give much more individuality to particular Polish towns. Specialization of the regional functions will affect directly the employment structure, the planning process and even the people's way of living. So the planners would face the necessity of forgetting traditional solutions but would have to look for highly diversified concepts set up within the individual features of particular towns.

Problems of the natural environment protection were also emphasized by the government. Decisions of the National Physical Development Plan of the country and of the Environment Protection Programme affect significantly the settlement development processes. Ever rising level of requirements concerning quality of the environment and the simultaneous process of urbanization and of concentration of people and their activities generating growing demands for various forms of recreation, necessitates not only the needs for research but for the implementation of urban structures, infrastructure systems and of other special schemes essential for the protection of biological environment of man.

II . MAIN PRINCIPLES OF URBAN AGGLOMERATION PLANNING

A principle of the moderate polycentric settlement network in Poland and the principle of development pattern known as band - node development pattern were adapted as two corner - stones of the National Physical Development Plan of the country. These two principles occur also at the background of the urban agglomeration development.

In this concept a major role is played by the system of about 50 centres of cultural, economic and social activities. These centres are also thought to be the main sources of innovations and modern development of the country. The concept of this system is based on historically established settlement network in Poland, different than networks in other European countries of similar size. One of the assets of this system is that neither the capital city agglomeration nor any other do not exceed the remaining agglomerations in the scale of development.

The main role in this polycentric settlement system is to be played by the urban agglomerations. An agglomeration is understood here as such specific group of settlements where the population is employed primarily in industrial and service sectors and within which, due to specialized functions of its particular settlement units, mutual interrelations develop between them resulting in intensive daily movements of people, goods, services and information thus leading to social and economic integration. The whole area of an agglomeration should constitute a separate planning unit within one particular Authority responsible for its development.

According to the accepted criteria of delimitation the Chief Planner identified in the National Physical Development Plan 24 agglomerations with different intensity of urbanization, different employment and functional structures.

These 24 agglomerations form the basic element of the urban structure of the country. They are the centres of industry, services, management, higher education, science and cultural activities.

The necessity to relate the perspective /i.e. 15 - 20 years/ development programme with the general long - range development strategy was one of the main principles of the methodology of agglomeration planning. This was due to the fact that decisions taken in physical plans have often consequences reaching far in the future and that newly developed urban structures would mainly stay for generations. On the other hand it is not possible to define economic objectives of the for such long - time periods.

Economic plans should be very flexible in order to correspond with every varying internal and external situation.

So the main feature of a physical plan should be the ability of such an adaptation to the changing of economic development that they would not affect the basic structure of this plan. Therefore physical plans must be flexible and economic plans should take into account all specific aspects of these plans.

The long - range study based on the evaluation of natural resources, and of land suitability for settlement requirements, technological functioning of infrastructure systems as well as the demographic limits of growth, provide a general basis for the development plan of each agglomeration. In this context perspective programme of agglomeration development is a "phase" formulated according to the country plan indices. Thus it represents only a starting point for the further structural transformations. Their level expected in 1990 is determined by the probable evolution of social processes and by the general economic possibilities of the whole country.

Thus the reality of a plan should be connected with its phasing and not with its general concept. The temporary limitations of particular means must not lead to haphazard and obsolete urban structures. This statement is especially important in relation to such areas of crucial importance for the agglomeration structure like climatic zones which should be protected against any forms of development, or recreation areas in the vicinity of agglomeration centres to which no other functions should be admitted.

One of another important premises is the principle that the planning of urban agglomeration development should take as its main task the implementation of basic social goals to which both physical and economic planning are subordinated.

The level of attainment of these goals in agglomerations is of fundamental importance for the development of the whole country because of these two reasons. Firstly, in 1990 about a half of the country's population and the greater part of its economic potential would be concentrated in these agglomerations and, secondly, urban agglomerations play a role of "models" for the rest of the country.

Finally, it is worth underlining, that agglomerations show marked differences in: the geographic location, the degrees of devastation of the natural environment, demographic conditions, functional development, urban form and patterns, availability natural resources, complications of infrastructure systems, etc. Each agglomeration has its own different possibilities, directions and conditions of development. So it is neither possible nor necessary to formulate uniform models for socio - economic and physical development of all agglomerations. During the planning process specific features and values of

each agglomeration should be identified to make the rational utilization of their growth potential possible and the formulation of their appropriate specialization. This would facilitate the adaptation of urban patterns and structural elements to the real conditions that exist on the area of a given agglomeration.

III . DEVELOPMENT AND PROTECTION OF NATURAL ENVIRONMENT

The development of agglomeration is connected with an inevitable change of its natural environment. The population, economic activities, service activities, social and technical infrastructures concentrate within areas of agglomerations. Thus these areas would create the greatest threat to the natural environment. At the same time, however, within the same areas there exist the best conditions for the rational exploitation of this environment by use of modern technique and science. Therefore, in the urban agglomeration planning a particular emphasis is given to the problems of natural environment protection and development.

There are three basic aims of environmental protection and development within the framework of agglomerations :

- improvement of the quality of life of their inhabitants,
- safeguarding conditions for development of the production and corresponding infrastructure in such a way that any damage to the natural environment / both temporary and permanent / is to be avoided.
- minimizing social costs resulting from any harmful impact on the natural environment.

The implementation of these aims requires that that the relative stability and balance of the environment be kept either by the planned actions against pollutions and irreversible destructions of the environment which would seriously affect and often degrade / even destroy / the biological life, or by increasing the natural carrying and assimilation capacity of this environment. It means shortly : the rational utilization of resources and the conscious protection and development of the natural environment.

Therefore, strategic decisions safeguarding ecological balance of the natural environment, must be included in the agglomeration planning. These decisions should be based on longterm studies going beyond the periods of time of socio - economic planning. In these studies the problems of maintaining the necessary balance within the natural environment must give the priority to

any other problems. The ways in which natural resources / including land / should be exploited and the forms of land uses corresponding to its natural capacity, should be indicated.

Planning decisions of this type / i. e. long - term decisions / are of distinct strategic character for the agglomeration as a whole, and therefore should not be affected by some short - term decisions. The principle of maintaining the ecological balance of the natural environment must be also considered as a dynamic one : while the long - term study outlines a general framework for the rational development - the ecological balance must be protected during all the phases occurring in the agglomeration planning.

The development of rational physical structures of agglomeration may in a significant way help to adjust this development to the environmental conditions and to the environmental capacity for assimilation of pollution. This would lead, in consequence, to the improvement of living standarts and to the minimization of social costs involved. Therefore the following principles for agglomeration planning can be now suggested :

1 . Urban development structures and their implementation phasing should be planned in close relation to the physiographic features and development limitations identified within the area of a given agglomeration. In particular areas with "natural" preferences for specific functions / residential of various types, recreational, industrial, etc. / must be indicated from the view - point of the possible environmental impact and of the investment outlays for the technical infrastructure and for the protection of nature areas of high value / soils, woodland complexes, etc. / .

2 . Within each agglomeration a continuous biological system should be established and interconnected with ea of a given agglomeration. In particular areas with "natural" preferences for specific functions / residential of various types, recreational, industrial, etc. / must be indicated from the view - point of the possible environment, landscape protective zones, rural parks, recreation areas, agricultural land, etc.

3 . Within each agglomeration a special climatic zone or system should be designated to play especially important role in the central areas of agglomerations. The system should follow both physiographic assets of the land and forms of existing built - up development. In particular any large scale residential or industrial locations on areas of poor climatic conditions / inversions at a bottom of valley / should be avoided. Particular measures leading to the improvement of climatic conditions must also be applied where poor climatic conditions prevails / e. g. Cracow agglomeration / .

4 . New non - conforming industrial plants and power stations must be located in isolation from residential areas, preferably utilizing properly the physiographic features of land. The growth of such plants is usually connected with the growth of their noxiousness not always possible to be controlled by technological means.

5 . Designing residential development structure of agglomerations by linking various forms of this development with environmental consequences.

6 . Putting constraints on dispersed forms of agglomeration development particularly to protect areas of specific values for development of recreational functions or of intense agricultural activities.

IV. THE "POLISH SCHOOL" OF PHYSICAL PLANNING

Continuous refinements of the planning workshop allowing shortening of time periods in which the planning system reacts on the fast changing development characteristics, is one of the basic conditions to make out of the physical development plans efficient tool for rationalising and steering of the urbanization processes.

Therefore, planning methodology must be continually adapted to the changing reality and its requirements. In Poland the basic factors determining this form of planning methodology which became most commonly used in practice, are planning legislative acts. These acts determine both the institutional system of physical planning and the form and process in which plans are to be prepared. The method itself, however, is derived from the two major sources :

- research experience in the field of basic problems of urban planning theory and practice / including both Polish and international achievements / and
- current planning practice indicating several new methodological proposals and solutions.

The legislative acts take into account theoretical and practical experiences and determine the scope, form and the process of preparation of plans. Thereby the plans can be easily compared. Quite a wide range of possible modifications of the ways in which plans are presented is however permitted and this depends on the character of both the areas to be planned and respective planning problems.

A typical example in which these opportunities were realized is the method of agglomeration planning. However, before this method is more fully presented the main features and principles of the Polish Physical Planning should first be discussed.

They are best exposed and outlined in the main Planning Act / passed by the Polish Parliament in 1961 / .

The Act states that : "...the aim of physical planning is to assure the proper development of particular areas of the country taking into account their mutual interdependence and the overall national interests and to establish the proper spatial interrelations in between production plants and services on these areas, and to create thereby the conditions allowing a comprehensive of the people's needs and the protection of natural resources and values of the country..."

Thus the physical planning concerns all present and future aspects connected with the use and exploitation of land.

The following principles of the Polish physical planning as being the most essential, should be mentioned:

- interrelations with socio - economic planning,
- hierarchical subdivision of physical development plans,
- Presentation of planning proposals in a chronological order,
- continuity of planning processes,
- direct and indirect public participation in the planning process,
- interdisciplinary and comprehensive approach.

Planning methodology in Poland was always developed on the basis of integration of practical experiences with theoretical investigations. One can say that the "Polish School" of urban physical planning being developed over several decades, is primarily characterized by continuous confrontations of economic objectives and theoretical planning solutions with the reality resulting from comprehensive analyses of development possibilities.

The most distinct feature of this approach is the feed - back connection in between two basic elements of each physical development plan which are the programme and the location of the element of this programme in a given area involved.

This is the location that must take into account all the factors imposed by the geographic environment. Preferences and limitations deriving from these factors would then allow to verify the socio - economic objectives formulated in the programme.

V . THE METHOD OF AGGLOMERATION PLANNING

The starting point to the formulation of the method of agglomeration planning in Poland was the definition of the main objectives to be fulfilled by the

agglomeration development plans. These objectives were the following :

- definition in an operational form, the basic goals of the country's development in relation to the agglomeration and together with goals of agglomerations themselves. A proper harmony between these goals must be preserved and they should be formulated in a way allowing their transformation into evaluating criteria.
- formulation of a model the desired situation, related to :
  - specified functions of a given agglomeration and their location in a given geographic area,
  - the physical structure,
  - the requirements of basic means,
- formulation of an action programme as the main task of the plan. This plan should consist of :
  - definition of agglomeration development strategy understood as an interconnected set of key investment activities located both in time and in concrete area. Key activities mean activities without which the basic goals cannot be achieved,
  - definition of the base for the formulation of development policy understood as a set of organizational, legislative, economic and planning decisions supporting the implementation of strategic undertakings and the functioning of a given agglomeration in accordance with the pre-determined goals.

It was also accepted that the cartographic scale in which agglomeration plans are to be elaborated, should allow the presentation of the main development decisions and for the use of graphic symbols in result the scale of 1 / 50.000 was recommended.

It was also assumed that the essence of an agglomeration plan lies in the structure plan. Therefore in the agglomeration plan the main importance was given to these factors which directly determine structural elements.

So far, experience drawn from the physical planning practice indicates clearly that the most stable elements of plans are usually their general principles and basic goals. Detailed development programmes and their physical distribution require a great deal of time and effort but tend also to become quickly out of date. Therefore, the proper direction of methodological research in the realm of agglomeration planning should lead towards definition of ways in which the scope and form of the plan be limited to the presentation of key, strategic problems with the emphasis given to their mutual interrelations and their influence on implementation phasing.

The method of agglomeration planning which was generated by the practical experience and theoretical research specifies the six basic phases in the process of the plan preparation. These phases form together a basic scheme of the process in which its other parts in a form of steps and activities can be also distinguished.

Consecutive phases are to be carried out in a cyclic order parallel to the similar one being carried out within the National Plan. The sequence is to be treated in a flexible and not dogmatic way.

The proposed sequence of work occurs in the two main streams :

- basic programming and planning,
- supporting studies.

The six phases in the basic programming and planning can be distinguished :

Phase 1 — goals and development objectives

Phase 2 — forecasting (including retrospective analyses, too)

Phase 3 — development programme

Phase 4 — designing and modelling

Phase 5 — refining development strategy and implications to the development policy

Phase 6 — approval and formulation of the final conclusions.

Parallel to the phases in the first stream the following basic activities in the stream of supporting studies, can be indicated :

- assesment of the existing development and of the actual planning proposals,
- analysis of the natural environment (water resources in particular),
- definition of limitations and evaluation of land suitability,
- delimitation of areas and of the elements of their inner structure,
- long - term study.

Depending on specific situations which would vary from one agglomeration to another the list of supporting studies should be developed so that all essential factors would become the subject of necessary investigations.

And now some more detailed description of the main phases seems to be necessary.

Phase 1 : Accepts the formulation of social development goals as the starting point for planning and controlling of the agglomeration development. Identification of the goals is of crucial importance for the formulation of a development concept. Without clearly stated goals the evaluation of the concept is not possible and the choice of direction for development activities becomes purely intuitive. This concerns in particular the basic decisions strategic, which are supposed to ascertain that the evolution be in the proper direction.

Goals can be divided into basic and operational ones (or objectives). Basic goals would constitute an attempt of interpretation of the national goals within the context of a given agglomeration. These goals, by their nature, have a very general character and often seem to be absolutely obvious. Nevertheless they must be formulated but for the practical application within the planning process they must be completed by operational goals.

Operational goals represent the second level of goals, the attainment of which is necessary if the development of a given agglomeration is to proceed in the direction indicated by the basic goals. Operational goals are of dynamic character and, therefore, the concept of structure plan should allow for its continuous adaptations to the changing (in time and hierarchy) operational goals.

As criteria for evaluation of a development plan the degree of goal fulfillment should be taken, Since definition of such a degree for basic goals would be methodologically difficult the best datum point can be provided by the operational goals.

Phase 2 : Is entirely dedicated to forecasting. Its main task consists in the confrontation of directives received from an upper planning level (national or regional) with the local predictions. The most synthetic form of this phase may concentrate on balancing the needs with resources for :

— permanent migration from beyond the agglomeration boundaries. Such a migration can be defined from the growth prognosis for the population of a given agglomeration and for its employment compared with the economic development prognosis and resulting demand for man power.

— water economy, established on the basic of the prognosis of future water and sewage treatment demands resulting from the assumed population increase, industrial and agricultural development and evaluation of existing water resource capacity.

The solution of these two basic problems - after confrontation with the upper level planning - would form the basic for programming and designing.

Phase 3 : Concerns the definition of the rate of development and of the main functions put jointly into the development programme. Such a programme forms the basis upon which the demands for land can be established and implications for the distribution of the functions can be presented. In a number of cases demands for land and distribution of the functions could lead to the necessity of verification of development forecasting.

Phase 4 : Deals with the construction of perspective models of the urban agglomeration structure and of corresponding long - term models. The models are built on the basis of theory and complementary research studies. Models, as a rule, should be presented in variants. The variants would then become the subject of a comprehensive analysis and of the evaluation by applying uniform criteria. One of the important criteria would always be the degrees of goal fulfillment. Equally important would be results of supporting studies which would help in the evaluation processes. Due to the priority given to environmental aspects the key studies would be analysis of development possibilities and limitations of land, based on the method of threshold analysis (*) including :

- interpretation of natural environment features from the view point of their suitability for the specified functions of a given agglomeration,
- identification of physical thresholds to the development of agglomeration,
- definition of the development possibilities of the basic infrastructure systems.

Such a study is particularly useful to define areas suitable for intensive residential development and to formulate the programme for development and protection of the natural environment.

Phase 5 : Fulfills the main planning task that is the choice of development strategy which is supposed to lead towards implementation of the structural transformations suggested in the plan. By strategy it is here understood a set of major investment decisions (and undertakings) located in time and in a given area. These decisions, however, should not be expressed in form of land uses. These decisions are of "imperative" character and should be followed by provision of appropriate means of implementation. Decisions of "prohibitive" character should be treated only as supplementary tools.

By the formulation of development strategy a number of constraints which must be taken into account would be identified (e. g. impact of the existing

---

(*) Method of threshold analysis originated by B. Malisz (1963), applied both in Poland and abroad and developed also by J. Kozłowski (from 1965), recently was prepared in a form of a handbook and published by the United Nations (1977).

development, expected rate of the gross national income and a way of its subdivision, etc.). Essential condition for a success of strategic aspirations is a parallel indication of the economic, legislative, organizational and other controlling mechanisms which should assist in the implementation processes.

Phase 6 : Includes the approval of the planning proposals by the appropriate authorities and elaboration of final results.

The form of the final presentation of plans should have a high degree of uniformity to make comparisons possible. This can be achieved only if there is an uniform approach which leads to the final results. This is a necessary condition to consider the whole set of agglomerations as an integral part of the country's settlement system, to carry out comparative studies and to evaluate the degree of rationality in development assumptions.

The proposed concentration of problems within a limited scope of problems connected with the integration and strategy of development makes it necessary to elaborate a special system for their graphical presentation. The system should allow to generalize results and, on the other hand, to assure that data necessary to carry out implementation policy could be always identified.

The presented process of agglomeration planning is of a very complex character. In between several elements of this process logical correlations and various feed backs exist. So it is necessary to deal with some problems several times, since new information often calls for the verification of the former conclusions.

The general methodological concept of agglomeration development planning should also take into account the complexity of the planning process. This complexity can be characterized by the following interrelations :

- external interrelations (of two way character)
  - with upper level plans (national, regional),
  - with sector plans (information from ministries and branches of national economy),
  - with local plans of structural units being part of a given agglomeration,
- interrelations in between the functional elements of the programme,
- interrelations in between the socio - economic development programme and the variants of urban structures (verification of the programme from the physical planning view - point),
- interrelations in between the programme and urban structure and the development process in time.

VI. FINAL REMARKS

The experience from the "first generation" of agglomeration plans seems to indicate that agglomerations, being a characteristic phenomenon of contemporary urbanization, would call for a new planning approach. The agglomeration plans could then be considered as a specific type of plans.

Agglomerations form distinct concentrations of population and of economic activities. It is extremely important to guide and to control properly their future development. Several problems existing within their boundaries can only be solved properly if solutions are considered within the context of the whole agglomeration (e. g. transportation problems, water economy, construction activities, etc.). From the operational point of view it would be useful to distinguish agglomeration planning from other forms of planning.

It seems that actually the essence of agglomeration planning lays not in the refining of the plans themselves (as concepts of future form of urban structure) but in planning of agglomeration development. This approach would shift the emphasis from the presentation of the future "image" of the city on the presentation of the development processes. These processes can be controlled and manipulated.

But by its nature steering could be applied only to certain elements of agglomeration development processes. But these, in turn, may generate other processes more of a selfsteering character. In this context the basic problem would lie in the proper definition of which basic elements of agglomeration can be steered by the means of physical planning proposals. Therefore, it is so important to make always a careful selection of what should and what should not be included in an agglomeration plan and to consider only the essential problems for development of urban structure and for observation of development processes.

One can suggest a thesis that agglomeration planning is an intermediate form in between local and regional planning. Theoretical and practical experience from these two types of planning is in fact used in agglomeration planning and, in addition, experience deriving from sectorial planning for development of branches of national economy. The future will show whether agglomeration planning would become a form of local or a form of regional planning. Or, may be, a form of its own?

This paper was worked out on the basis of the following publications:

- Development of settlement structure
Biuletyn Informacyjny, No : 14 - PAN IG, Warszawa 1976,

- Urban agglomeration planning in Poland, Development planning principles,
A. Jedraszko and W. Karbownik, IKS, Warszawa 1978.
- Urban agglomeration planning in Poland, Systematic Materials,
A. Jedraszko and W. Karbownik, IKS, Warszawa 1975.
- Urban planning method,
J. Kozlowski and J. Zadorozna, unpublished paper, 1978.

**PROF. J. KOZLOWSKI'YE
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Polonya'da tüm ülkenin fiziksel planının yapılıp bitirildiğini öğrendik. Bundan sonraki kentsel gelişme ve değişimler kolaylıkla denetlenecektir. Planın yapılmasını içeren süredeki gelişmeler nasıl yönlendirildi, hangi araçla, özel girişimciye ne oranda serbestlik tanındı.

YANIT

Şöyle başlayayım, gelişmeyi kontrol eden tek öge milli fiziki plan değildir. Çünkü milli fiziki plan çok genel ölçütleri sunmaktadır. Yani tek gelişme yerel planlama düzeyinde saptanmaktadır. Tütünün üstünde büyük ölçekli üretim noktalarının belirlenmesi şeklindedir. Bu planın tamamlanması üstünde özellikle durmamın sebebi bu planı 1945'den beri geliştirmeye, oluşturmaya çabalıyorduk, o arada birşey yapmıyorduk anlamında değil. Bu son söz konusu olan plan sosyal ekonomik planlama ile bütünleştirilmiş ve en üst noktada bulunan konsey tarafından kabul edilmiştir. Uygulamaya konmuştur. Bu planın hazırlanması sırasında gelişmenin kontrolü ve yönlendirilmesinde birkaç şey kullanılıyordu.

Bunlardan birincisi bölgesel planlar. Birkaç yıl önce gerçekleştirilen yönetsel reformdan önce bundan 17 bölge ölçeğinde bölgesel planlar vardı ve bu tüm ülkenin düzeyini kaplamaktaydı. Bu bölgeler için daha önceden hazırlanmış bölge planlarımız var ; bu arada, 1955 ile 65 arasında bir ön çalışma niteliğinde hazırlanmışlardı. Bu etapta ise karar verilen ana gelişme noktalarının belirlenmesi, nüfus yoğunlaşmasının ve ekonomik eylemlerin yoğunlaşacağı yerleşimlerin belirlenmesi idi. Çünkü bunlar bölge planından gelecek olan düşüncelerden sonra oluşturuluyor. Dolayısıyla bu bölge planları kentlerin tasarımında planlanmasında uyulacak ilkeleri belirlemekte idi. Yerel düzeyde ise kent planları vardı. Bunlar bildiğimiz tipik arazi kullanım kararlarını veren planlardı.

İkinci soruda özel girişimcilere tanınan özgürlükleri öğrenmek istemişsiniz. Şunu belirtmek isterim ; ana geliştirici öge devlettir. Bu, büyük apartmanların ve konut sorununun apartman daireleri şeklinde çözülmesi yapı endüstrisinde sağlanmasını içeriyor. Bu arada bir aileye ait olacak evlerin yapımı ise özel sektöre bırakılmış bir konudur. Ancak bu demektir ki birçok insan kendi toprakları üstünde kendi evlerini yapabiliyorlar.

1956'da tarımda zorunlu birleşme yasasının terkedilmesinden sonra tarımsal üretim özel girişimcilerin eline bırakılmış planlarla belirlenen alanlar içinde arazinin sahibi olan kişi kendisine düşük yoğunlukta bir konut yapabiliyor. Çok büyük bir girişimde Polonya'daki tüm köylerin daha basitleştirilmiş bir planla planlanmış olmasıdır. Burada da bunların yapılması belirtilmekte

idi. Bizim ülkesel karakterimizden olsa gerek planlamayla pek bağdaşmakla birlikte düşünce olarak planlamayı pek kabul etmemekle birlikte bu planlamayı yaygın olarak gerçekleştirebildik. Özellikle doğu Polonya'nın güney bölgesinde konut bölgesi olarak ayrılan bölgelere kişiler kendi girişimleri ile konut yapmak istiyorlar. Buna karşı çeşitli biçimlerde savaş veriyoruz.

Bu sırada size pek yakından bilmediğiniz için Polonya'daki yapısı ile ilgili bazı bilgiler vermek isterim. Arazinin % 85'i özel kişilerin elindedir. Ancak bu alanların kentsel kullanım için gerekmesi halinde bunların kamulaştırılmasını gayet kolaylaştıran bir kamulaştırma yasasına sahibiz. Bu % 85 oranı bütün ülke ölçeğinde geçerli. Daha çok tarımsal arazideki mülkiyet yapısını simgeliyor. Tümüyle kamunun elinde olan bir tek şeyi örnek gösterebilirim. O da savaştan sonra tekrar yapılan Varşova. Burada da bu arazilerde tekrar bir sorun yaratacak bir mülkiyet dokusunun yaratılmaması için ; bu şehir, kamu arazisi, üstünde geliştirilmiştir.

SORU

Polonya'da planlama sürecindeki temel ilkeler arasında planlamaya halkın direkt ve indirekt katılımından söz edildi. Günümüzde Türkiye'de planlama sürecine halkın katılması konusu oldukça yaygın bir şekilde tartışılmaktadır. Bu konuda Polonya örneği biraz daha açıklıkla anlatılabilir mi ? Özellikle planlamanın hangi etabında halk katılımı söz konusu oluyor ve yoğunlaşıyor.

YANIT

Halkın katılımı öncelikle iki aşamada oluyor. Birinci aşama genel varsayımlar gelişme varsayımlarının yapılması sırasında. İkincisi de, planlama olayı sırasında. Onay safhasında plan kamu kuruluşlarına, resmi kurumlara, diğer örgütlere, sosyal örgütlere, meslek örgütlerine açılıyor ve bunların önerileri, düşünceleri alınıyor. En sonda belirli bir süre için halkın düşüncelerini almak üzere plan sergileniyor ve bu süre içinde kesinlikle görüşlerinin belirtilmesi isteniyor. Teknik zorunluluklar olmasına karşın gelecekteki amaçların formülasyonu ve planlama seçeneklerinden birinin benimsenmesi konusunda da halkın katılımını yoğunlaştırmak istiyoruz. Ama bu oldukça teknik bazı darboğazları olan bir konu.

SORU

Ülke düzeyinde yaşam şartlarının düzeltilmesi kanımcada gelirin eşit dağılımını gerektirmektedir. Bölgeler arası ihtisaslaşmadan söz ediliyor. Bu ihtisaslaşma bölgeler arası eşitsiz gelişmeleri getirmez mi ? Bunun önlenmesi

ise çok kuvvetli ve sağlıklı bir değişim ve dağıtım politikasının uygulanmasına bağlıdır. Acaba Polonya'da bu konuda ana politikalar nelerdir ? Sözü geçen ihtisaslaşmanın düzeyi nedir ?

YANIT

Bu konuda daha geniş bir tartışmayı yarın bu politikaların belirlenmesi konusundaki tartışmada geliştirmeyi isterdim. Ancak şunu söylemek istiyorum. Bir fabrikada ya da bir turistik kullanımda oluşan değerın gelirin doğrudan doğruya o değeri üreten kişilere aktarılması tam anlamıyla söz konusu değildir. Bu gelir bir milli cep diyeceğimiz ortak fona aktarılıyor. Bu da benim konuşmamda anlattığım yöntemin oluşturulmasında etkinlik, ondan sonra dağıtılıyor. Kimi bölgelerde bir başka ürüne görelı olarak daha az gelir getirmelerine karşılık o bölgede üretilmesi en uygun olacağı için bazı maddeleri orada üretmek yolunu seçiyoruz. Ama dürüst olarak söylemeliyiz ki pratikte bunun yapılması bu kadar basit olmuyor tabii. Şimdi, tabii burada şunu söylemek lazım. Bir demir çelik fabrikasında çalışan kişilere, burada oluşan gelirin bir başka bölgede güzel bir yüzme havuzuun yapılması için harcanacağını söylemek, kabul ettirmek çok zor. Çünkü sosyal sağduyu o kadar da gelişmedi. Dolayısıyla hükümetinde kabul etmesi gereken şu ki bazı noktalarda daha yüksek gelirleri kabul edeceğiz ve bunu eşit dağıtamıyacağız. Ama konuşmamda bunu daha iyiye götürmek için ki eğilimleri anlatmaya çalıştım.

SORU

Prof. Kozlowski **agglomeration planning** deyimi kullanmakta ısrar ediyor. İnanıyorum ki böyle tanımlamasının gerisinde ideolojik nedenler yatmaktadır. Ancak bu nedenin yanısıra metropoliten planlama ile agglomeration yani (yığılma planlaması) yöntem, strateji, hedef v.s. açılarından belirli farklılaşmalar var mıdır ? Bunlar nelerdir ?

YANIT

Tanımların çok önemli olduğuna inanıyorum ama şunu söyleyeyim ; "agglomeration ekonomisi," "agglomeration planlaması" dediğimiz zaman Polonya'da geleneksel gelişmiş olan Polonya metropoliten planlamasını kastediyoruz. Bu bir terminoloji aşlında. Polonya'da bilim adamları (Prof. Malitz örneğın) etkilediler, geliştirdiler. Bu tanımlar konusunda oldukça hassas davranmalıyız. Çünkü Arnavutluk'ta ya da Nepal'de bir de Amerika'da metropoliten karakterde kentlerin birbirinden çok farklı olduğunu gözden kaçırmamalıyız. Daha sonra bu konuda derinleşmeyi arzu ederdim. Çünkü (agglomeration)

“yığılma” kelimesinin kullanımı Polonya’da özel bir duruma dayanıyor aslında.

SORU

Bu milli fiziki plan için bizi biraz daha aydınlatması acaba mümkün mü ? Şöyle ki ? Milli fiziki planda yeni bir deneme olduğu anlaşılıyor. Özellikle Polonya için karşılaşılan genel darboğazlar neler oluyor ? Hedefleri kim veriyor ? Yani özellikle hükümetin ötesinde hedefleri kim veriyor ? Sosyal ve ekonomik planlama teşkilatıyla milli fiziki plan yakınlığı arasındaki ilişki nasıl sağlanıyor ? Millî fiziki plan nasıl canlı bir şekilde tutulabiliyor, yapıldıktan sonra ? Bu özellikle milli fiziki plandan ne anlıyoruz, onu bize biraz daha açabilir misiniz ? Mesela bir **agglomeration** politikalarının veyahut planlarının planı mıdır, içinde bir mesela kentsel kademeleme çalışması var mıdır ? Milli fiziki planın rolü nedir, nasıl devreye girmektedir ?

YANIT

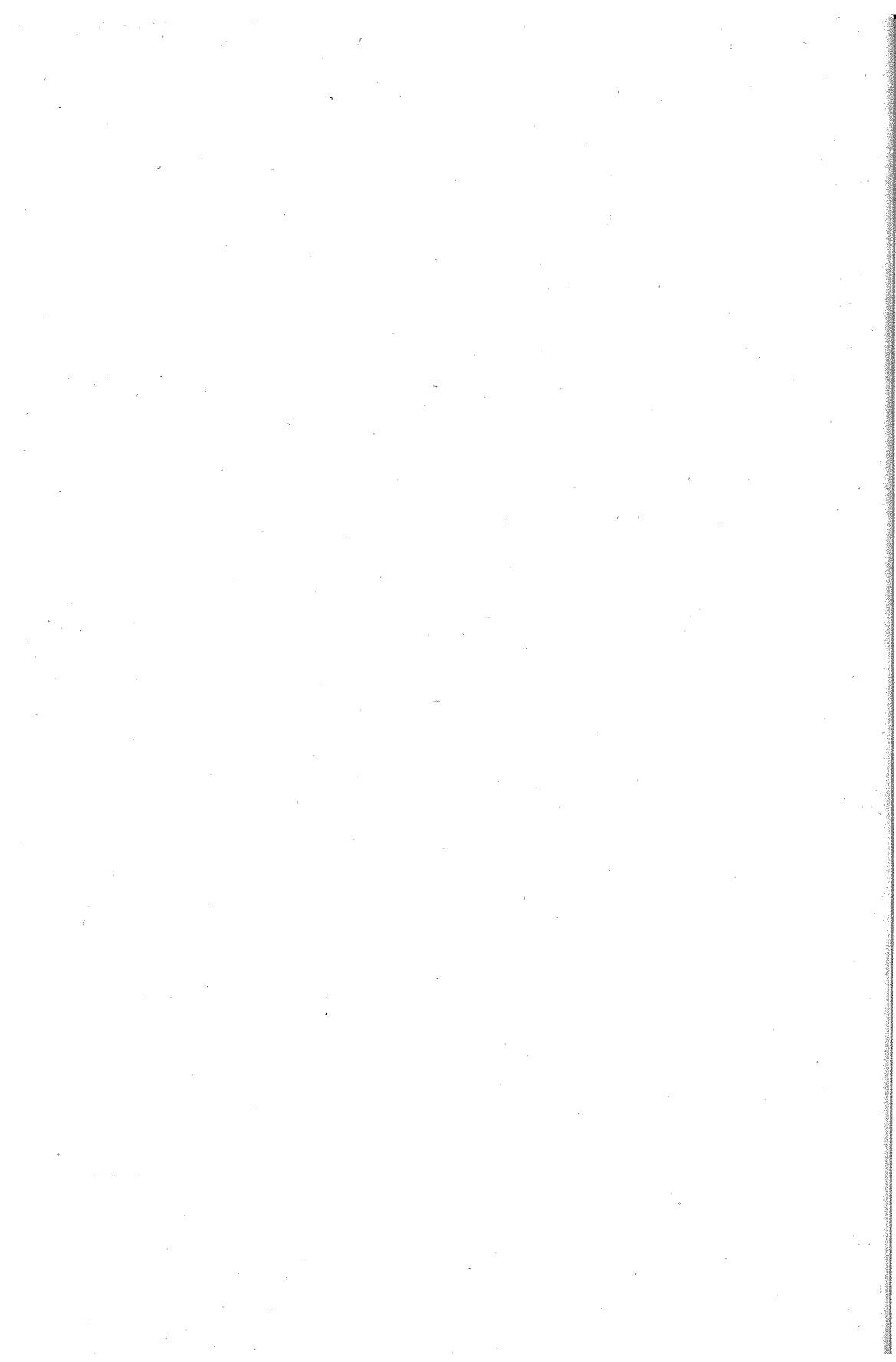
Genel olarak Polonya’da iki planlama türü var. Bunlardan bir tanesi sosyo - ekonomik planlama. İkincisi, fiziksel planlama. Sosyo - ekonomik planlama belli bir kurumsal bütünlük içinde gerçekleştiriliyor. Şöyle ki ; üstteki konseyin bünyesinde çalışan bir komisyon var ve bu komisyon ulusal fiziki planı da hazırlıyor. Fiziksel planlama bünyesindeki yerel ve yığılma planlarının yapılması tarım yönetim idare ilgili bakanlıkların bünyesinde yürütülüyor. Burada ilginç olan ulusal fiziki planlamanın adından da anlaşılacağı gibi fiziksel planlamayı yürüten birimce değil, sosyo - ekonomik planlamayı yürütmekle yükümlü olan komisyonun içinde hazırlanmasıdır. Böylelikle iç düzey hedeflerle birebir uyum sağlanması daha kolaylaşmaktadır.

Amaçların saptanması şöyle oluyor. Birincilikle birincil olarak politikacılar tarafından saptanıyor ; Partiler tarafından. Polonya’da birden çok parti var, ama bu amaçların saptanması en etkin rolü oynayan çoğunluktaki işçi partisi oluyor. Bu politikaların çoğunluğu partiler tarafından parlamentoya onay için sunuluyorlar. Bu zaman için bu öneriler ve tartışılan amaçlarda da belli farklılaşmalar oldu. İlk önceleri tümüyle ekonomik amaçlardan bahsediyorduk, sonra ekonomik ve sosyal amaçlardan bahsetmeye başladık. Şimdi ise sosyo - ekonomik amaçlar diyoruz. Bu planlamanın hazırlanması sırasında amaçların saptanması sırasında en önemli zorluk ulusal düzeydeki üretim birimlerinin dikey gereksinimlerinin çözümlenmesi oldu. Zaten bu birimler ulusal geliri oluşturan birimlerdir. Yatay gereksinimler tanımlanması zor

gereksinimler oluyor. Bunlar yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi kavramsal konular oluyor.

En önemli darboğazlar bu konuşulan, tartışılan konuların elle tutulamaz, tanımlanması zor olmasından kaynaklanıyor. Sonuçta da bir şekilde öneriler içinde bir yol göstericilik niteliği var. Kesinleşmiş bir zorunluluk haline dönüşmüş bir şeye ulaşamıyor.

2. GRUP BİLDİRİLER

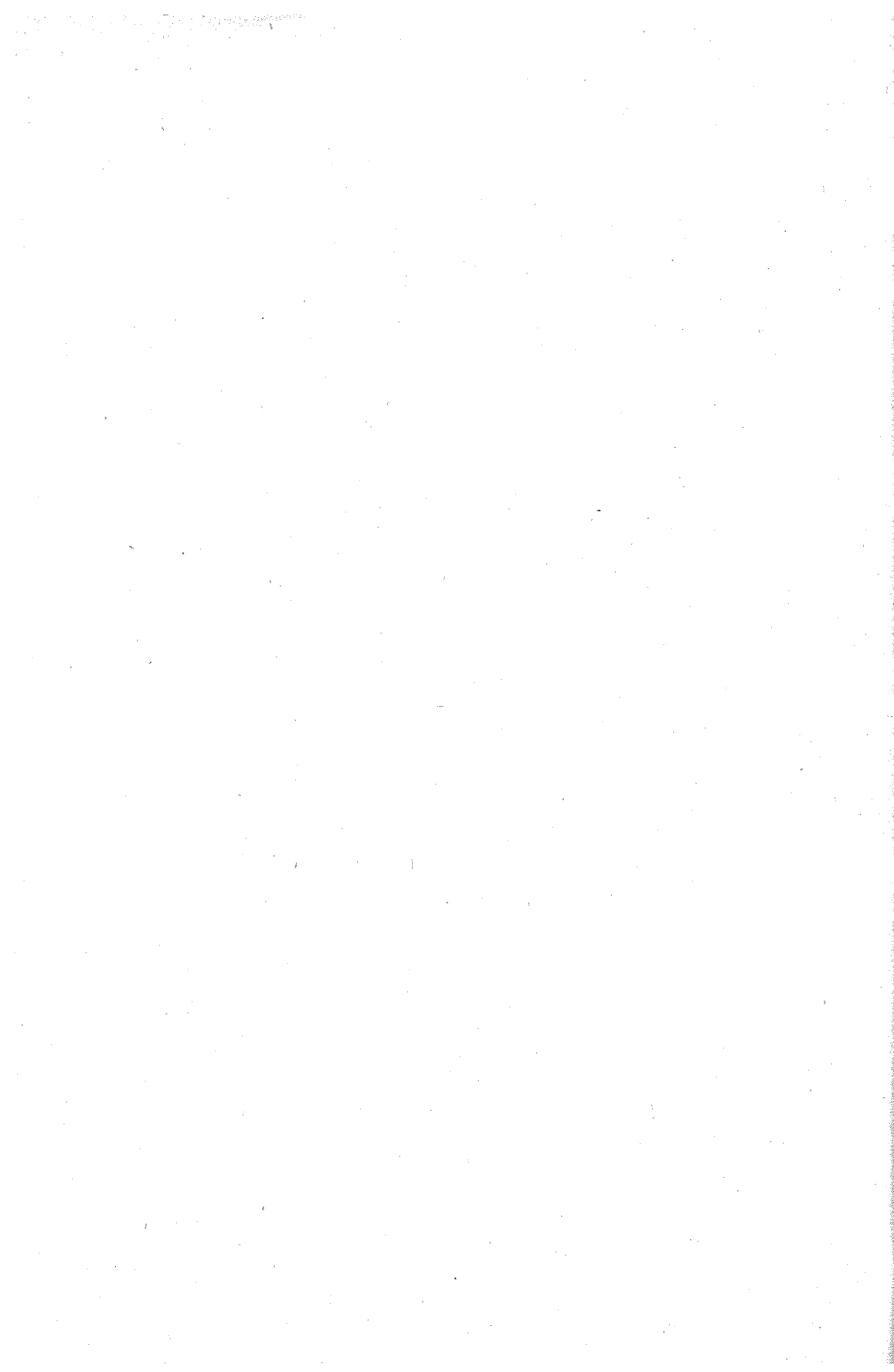

2. GRUP BİLDİRİLER — 1 —

DOÇ. DR. İLHAN TEKELİ
O. D. T. Ü. BÖLGE PLANLAMA ÖĞR. ÜYESİ

METROPOLİTEN PLANLAMANIN DAYANDIĞI
KURUMLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

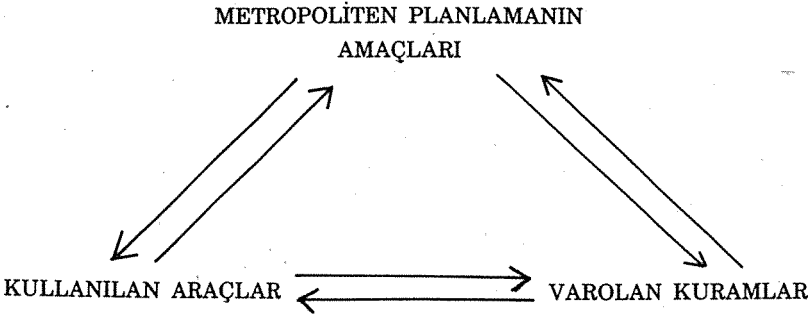

I. GİRİŞ

Bu toplantıda, benden değişik Metropolitlen planlama tekniklerini değerlendirmem istenilmmişti. Ben daha genel bir değerlendirme üzerinde durmayı yeğledim. Bugün plancıların metropolitlen alanların yönlendirilmesinde yararlandıkları "kuramların" bu olguyu yönlendirmekte ne ölçüde yeterli olduğu üzerinde durmak istiyorum. Kurumların yeterliliğini tartışmadan, tekniklerin yeterliliğini tartışma olanağı yok. Böyle bir değerlendirme nasıl yapılabilir ?

Kuşkusuz bu toplantı için anlamlı olan değerlendirme, planlama açısından yapılması olacaktır. En genel tanımı ile planlama ; bilginin, kuramın eylemi yönlendirmekte kullanılışdır. Bu nedenle yapılan planlama ile bu planın hazırlanmasında kullanılan kuramın yapısı ve nitelikleri arasında sıkı bağlar vardır. Örneğin, fonksiyonalist ya da evrimsel yapıdaki bir kurama dayanan planlamaların stilleri çok farklı olacaktır. Bir başka deyişle planlamada kullanılan kuramların seçilmesi ile planlamanın sonuçları ya da bulguları başlangıçta sınırlanmış olmaktadır. Öyle ise değerlendirme için yapılacak ilk iş, metropolitlen planlamanın amaçlarının ve bu amaçlara ulaşmada kullanılan araçların niteliklerinin açık olarak belirlenmesidir. Daha sonra da metropolitlen planlamanın amaçları ve araçlarıyla var olan kuramlar arasındaki tutarlılıkları araştırmaktadır. (Şekil 1 deki gibi).

ŞEKİL - 1 -

Karşılıklı tutarlılıkları incelenecek bu üç ögenin birbirini etkileyerek zaman içinde bir uyuma kavuşacakları söylenebilir. Ama bu zaman içinde sürüp giden bir süreç olacaktır. Çünkü her üç ögenin de, zaman içinde birbirini etkilemeleri dışında bağımsız değişme nedenleri bulunmaktadır.

Şimdi karşılıklı tutarlılıkları araştırılacak bu üç ögeyi ayrı ayrı inceleyelim.

II. METROPOLİTEN PLANLAMANIN ULAŞMAYA ÇALIŞTIĞI AMAÇLAR

Şehir planlamadan ayrı bir metropoliten planlama kategorisinin ortaya çıkışı ve bugünkü metropoliten planlama pratiği tarihsel gelişim içinde adım adım oluşmuştur. 19. cu yüzyıl sonu ve 20. ci yüzyıl başındaki teknolojik buluşlar, telefon, elektrikli tramvay, metro, elektrikli asansör ve daha sonraları otomobil, kamyon gibi taşıma araçları, o zamana kadar görülen şehirlerden ölçek ve nitelik olarak çok farklı metropoliten yerleşmelerin doğuşuna neden olmuştur. Artık bu ölçekteki yerleşmelerin denetimlerinde şehirselleştirme planlama yöntemleri yetersiz kalmıştır. Nitekim metropoliten yerleşme olgusunun bilincine varılmasına paralel olarak 1920'lerde A. B. D. 'de ilk metropoliten planlama kurumları ortaya çıkmıştır. Ama bugünkü metropoliten planlama pratiğini yönlendirenler, bu ilk öncüler olmamıştır. Bu öncü kuruluşların pek azı 1950'lere ulaşmıştır. Bugünkü metropoliten planlama pratiğini 1950'lerde ve 1960'ların ilk yarısında A. B. D. 'deki uygulamalar belirlemiştir. Bu metropoliten planlar, gelişen bilgisayar teknolojilerinden yararlanarak yapılmıştır ve daha çok şumullü, bir arazi kullanma - ulaşım planı çekireği etrafında oluşmuştur. Özel otomobil sahipliğinin A. B. D. toplumunda çok yaygınlaştığı ve trafik sorununun çözümünün fiziki planlamanın temel sorunu olarak görüldüğü bir dönemin ürünüdür. Özel araç sahipliğinin toplumsal sonuçlarının tartışılmadığı bir dönemde oluşan bu planlama pratiği içinde planlamanın çok yönlüğü anlayışı, sadece arazi kullanma ile trafik yaratılması arasındaki karşılıklı belirleyiciliğin anlaşılmasına indirgenmiştir. Public Roads Bureau of US da büyük desteğiyle A. B. D. 'de bu tür bir metropoliten planlama stili doğmuştur. A. B. D. 'nin özel koşulları içinde gelişen bu metropoliten planlama stili daha sonraları Uluslararası Yardım Teşkilatı'nın aracılığıyla hemen hemen tüm dünyaya ihraç edilmiştir. Bu nedenle bugün metropoliten planlamanın neyi amaçladığını tartışırken gelişimini şekillendiren bu özel koşulları sürekli olarak akılda tutmak gerekecektir.

Ortaya çıkan metropoliten planlama stilinin temel özelliği şehir üstü bir mekanda makro bir düzenleme olmasıdır. Metropoliten yerleşmenin ulaştığı bu ölçekte etkin bir planlamanın ancak kademeli olarak yapılacağı kabul edilmiştir. Önce yerleşmeyi yönlendiren temel kararlar verilecek, daha sonra da, bu kararlar kademe kademe ayrıntı kazanacaktır. Gerçekte kararları kademeliendirme yaklaşımı şehir planlarının nazım plan ve uygulama planları ayırımında da vardır.

Ama metropoliten planlamada söz konusu olan, nazım planların üstündeki daha stratejik kararlar vermeye dönük, yeni bir kademedir.

Planlamada bu şekilde karar kademelenmesi artırıldıkça daha temel daha stratejik kararların neler olduğu belirlenmiş oluyor. Ama belirlenen bir başka şey daha oluyor. O da çevreyi düzenlemede kullanılacak temel ölçütlerin ne olacağı, Her yeni kademe temel karar ölçütünü kişinin yaşadığı çevrenin mekansal düzenlemesine ilişkin kaygılardan uzaklaştırıp, ekonomik etkinlik ölçütüne yaklaşıyor.

Dünyadaki çok çeşitli deneye bakarak ortaya çıkan bu metropoliten planlama kademesinin yöneldiği kararların ;

- 1 — Metropoliten alanın gelişme stratejisi ve gelecekteki makroformu,
- 2 — Metropoliten alanın altyapı ve hizmet sistemlerine ilişkin planlar,
- 3 — Metropoliten önemde özel projeler,
- 4 — Metropoliten alan yatırım programlaması ve temel uygulama stratejisi.

olduğu söylenebilir. Bu düzeyin altındaki metropoliten alanın alt bölgeleri için bu çerçeveye uygun olarak nazım plan ve gerekli yerlerde uygulama planları yapılacaktır. İşte bu noktada karşımıza bir sorun çıkmaktadır.

Bu alt bölge çalışmaları metropoliten alan planlaması çalışmalarının bir parçası olarak ele alınmalıdır? Bir yandan metropoliten planlamanın kendine özgü bir kademe olarak tanımlanması, öte yandan bir çok halde iki ayrı kademedeki planlamanın farklı örgütler içinde görülmesi vb. nedenlerle alt bölge çalışmalarının metropoliten planlama kapsamı dışında olarak ele alınması gerektiği söylenebilir. Oysa eğer metropoliten alandaki tüm mekânın örgütlenmesi ve bunun nasıl başarılacağı tartışılıyorsa metropoliten alt bölge planlarını da kapsayan bir bütünlük içinde olmak gerekecektir. Bu yazıda tüm metropoliten alanı şekillendirmekte planlama araçları ve kuramlarının tutarlılığı araştırıldığı için metropoliten planının alt bölgelerine ilişkin imar planı çalışmaları da metropoliten planlamanın beşinci ögesi olarak düşünülmektedir.

Böyle bir bütünlük içinde bakıldığında metropoliten planlamanın denetimini altına almayı amaçladığı karar alanları şöyle özetlenebilir ; metropoliten alan ekonomisinin gelişimini önceden kestirmek, kısmen de olsa etkilemeye çalışmak, metropoliten ölçekteki altyapı ve hizmet programlarını yönlendirmek ve uygulanmasını sağlamak, metropoliten alanın alt bölgeleri olan belediyeler arası koordinasyon sorunların çözümlenmek, metropoliten alanın tümünde ve alt bölgelerinde arazi kullanma kararlarını denetlemek, metropoliten alanın ekolojik dengesinin bozulmasını ve çok çeşitli kirlenme türlerinin doğmasını önlemeğe çalışmak.

Şimdi de metropoliten planlamanın etkilemeyi amaçladığı bu kararları etkilemekte ne tür araçlara sahip olduğunu görelim.

III. METROPOLİTEN PLANLAMANIN KARARLARI DENETLEMEKTE KULLANDIĞI ARAÇLAR

Plancının denetim altında tutmak istediği kararları yönlendirmekte kullandığı araçların niteliğini planlamanın, kararı doğrudan doğruya uygulayacak davranışsal birime göre konumu belirler. Bu konum toplumun örgütlenme biçimi ve siyasal düzen ile yakından ilişkilidir.

Kent toprağında özel mülkiyetin olduğu ve özel girişimciliğin hakim olduğu bir düzende, planlamanın metropoliten alandaki arazi kullanmayı ve yapılaşmasını denetlemesi, doğrudan doğruya eylemle ilgili karar verme yoluyla değil, bu kararı vereceklerin kararlarının sınırının çizilmesi yoluyla olmaktadır. Kent mekanındaki bir kararın gerçekleşmesi iki ayrı davranışsal birimin kararının üstüste gelmesiyle sağlanmaktadır.

Birincisi, eylemi esas olarak gerçekleştirebilecek konut yapımcısı, sanayici vb. davranışsal birimlerin kararıdır.

İkincisi ise, birinci birimin kararlarının sınırlarını saptayan planlamanın kararlarıdır.

İşte planlamanın uygulama aracının bu ikili yapısı ilginç sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Plancı, bir eylem plancısı olmaktan çok bir sınır tasarlayıcısı haline gelmektedir. Bir an için plancının çok güçlü ve kararlarını ödün vermeden uygulama gücüne sahip olduğunu varsaysak bile, planda öngörülen bir yerleşme biriminin gerçekleşmesinin ön koşulu esas eylemi gerçekleştirecek davranışsal birimin eyleme geçmesidir. Eğer bu ön koşul yoksa bir sınır çizmenin çok anlamı olmayacaktır. Öyle ise bu tür bir planlama araçları yapısı içinde planlamanın kararlarının esas eylemci davranış birimlerinin eğilimlerini izleyici bir nitelik kazanması koşulu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir planlama aracının etkinliği ya da yönlendiriciliği ancak var olan eğilimler üzerinde belirli uygulanabilir bir baskı koyması halinde söz konusu olabilir. İşte böyle bir planlama aracına sahip olmamız halinde gerekli olan kuramda ikili nitelik kazanır. Birincisi esas eylem birimlerinin davranışları sonucunda ortaya çıkacak yerleşme yapısını tahmin etmeğe olanak veren kuramlar. İkincisi bu eğilimin ne tür denetimler ya da baskılarla yönlendirilebileceğini ortaya koyan kuramlar. Bu kuramların şu soruları yanıtlayabilmesi gerekli.

Bu eğilimler ne kadar baskı altına alınabilir? Yerleşmenin bir yöresine konulan baskı ile hangi diğer yörelerinde yeni eğilimler yaratılabilir vb.? Eğer bu yazıdaki açıklama mantığı içinde olaya yaklaşılsa idi, plancıların bu tür bir denetim kuramı olması gerekirdi. Oysa bu tür bir kuram yok. Daha çok arazi kullanma kontrollerinin pratikte hangi mekanizmalarla uygulanacağına ilişkin yöntem önerileri var. Bu tür bir kuramın yokluğu nasıl açıklanabilir?

Sorunun yanıtını 19. cu yüzyıldaki parselleme ve bunun üstündeki arazi kullanma denetimi pratiğinin tarihsel gelişiminde aramak gerekir. 19. cu yüzyılda şehirselleme toprağın spekülasyon kazanç konusu olması kurumsallaşmıştır. Arazinin büyük parsellere bölünüşü ve bunun üstünde her arazi sahibine yanındakinin ne yapacağını düşünmeden bağımsız olarak yapı yapmasını sağlayıcı zoning kuralları, şehirselleme arazi üstünde spekülasyon yapılmasını çok kolaylaştırıcı bir kurumsal düzenlemedir. Arazi kullanma denetiminin tasarımı bir parselde yapılan yapıların diğerinin değerini azaltmasını engellemeğe dönüktür. Bu haliyle şehirselleme toprağı pazarda kolayca satılabilir bir metaya dönüştürmenin kuralları getirilmiştir. Demek ki planlamanın arazi kullanma denetimi sağlanmakta kullandığı araçların gelişiminde onun yapısını belirleyen kaygılar, plancının yerleşmeleri biçimlendirmekteki gücünü arttırmaktan farklı kaygılar olmuştur. Böyle olunca da denetime ilişkin bir kuram gelişmemiştir.

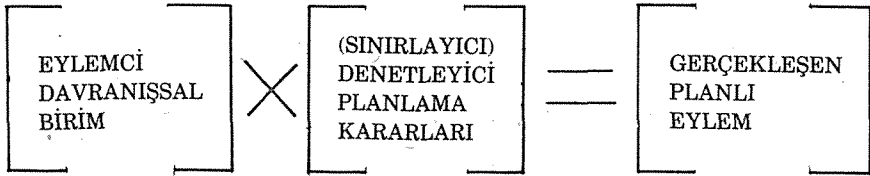
Kuşkusuz bugünkü metropoliten planlama pratiğinde plancının elindeki tek araç pasif bir denetim değildir. Bir çok halde böyle pasif bir denetimin yerleşmeleri yönlendirmekte yetersiz kalması metropoliten planlama isteğinin nedeni olmuştur. Metropoliten planlama özellikle büyük altyapı yatırım kararlarının doğrudan doğruya karar vericisi haline gelmek istemiştir. Artık başka bir davranışsal birimin kararını sınırlayıcı rolüyle yetinmemekte planlama bu kararı doğrudan verici hale gelmek istemektedir. Kuşkusuz bu halde plancının, kararlar ve ulaşmak isteği yerleşme biçimlerini gerçekleştirme olanakları çok artacaktır. Ama böyle bir bütünleşme için metropoliten planlamanın alt yapıyı gerçekleştiren sektör kuruluşları üzerinde çok güçlü mali denetim olanaklarına sahip olması gerekir. Bu sektör kuruluşlarının ve metropoliten planlamanın birer kamu kuruluşu olması yeterli değildir. Metropoliten planlamanın sadece koordinasyon yolu ile bu bütünleşmeyi kurması olanağı çok sınırlıdır.

Bir metropoliten alan içindeki temel altyapı kararlarının çok çeşitli olduğu ve her birinin farklı bir sektör kurumunun denetimi altında bulunduğu düşünülürse, planlamanın bu denetim aracının niteliği de arazi kullanma denetiminde olduğu gibi iki kademeli hale gelir.

Bir uygulayıcı birim vardır ve birde onun kararlarını denetlemek amacındaki metropoliten planlama örgütü. Bu halde altyapı yapan kuruluşlarında kamunun olması yüzünden denetimleri birçok halde özel girişimcilerin denetiminden zor olabilmektedir. Dolayısıyla metropoliten planlamanın doğrudan yatırım kararı vermeğe dönük yaklaşımlarında birinci tür pasif denetim kararlarından daha çok uygulamaya kavuşma olasılığına sahip değildir. Ancak kısmen uygulama olanağına sahiptir. Metropoliten planlama

araçlarının bir üçüncü türünden de söz edilebilir. Bu gerçekte metropoliten planlamanın ikinci tür uygulama araçları olan doğrudan yatırım kararlarını, birinci türdeki sınırlama kararlarının uygulanmasını kolaylaştırmakta kullanılmaktadır. Metropoliten planlamada verilen yatırım kararları, metropoliten alandaki davranışsal birimlerin eğilimlerini değiştirmektedir. Bu ise planlamanın sınırlamalar koyarak denetim altına almak istediği davranışsal eylem birimlerine ilişkin kararların uygulanmasını kolaylaştırmakta kullanılabilir. Bu tür bir üçüncü uygulama aracının varlığından söz etmek, beraberinde metropoliten planlamanın birinci tür ve ikinci türdeki uygulama araçlarının tutarlılığını gündeme getirmek demektir. İki tür araç da yanlış kullanıldığı zaman uygulamanın genel amaçları bakımından çelişik durumlar ortaya koyabilir.

Bu üç türdeki planlama araçlarından hangisi kullanılırsa kullanılan eylemi gerçekleştirecek davranışsal birim ve planlamanın denetleme kararları ikileminden kaçınmak olanağı yoktur. Böyle olunca planlanmış eylem (Şekil 2. deki gibi) bir basit şema ile açıklanabilir.

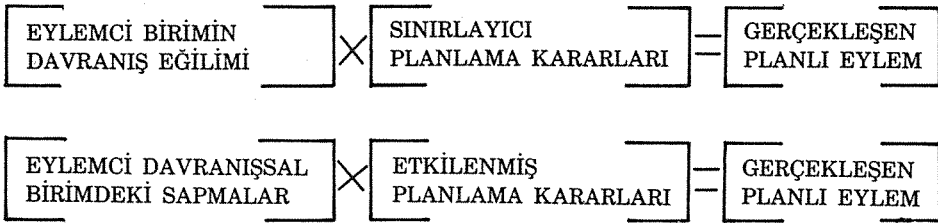
ŞEKİL - 2 -

Bu şemada, gerçekleşecek planlı eylem sonucunun ne olacağını kestirmek isteyen plancının, iki ayrı kuramsal çerçeveye sahip olması gerektiğini önceki bölümde belirtmiştik. Oysa bugün bu tür iki ayrı kuramsal çerçeveye sahip olmadığımız için basit bir indirgeme yapılmaktadır. Sınırlayıcı planlama kararları gerçekleşecek planlı eylemi önceden kestirebilmek için (Şekil 2) çok basitleştirilmiş bir şema olmaktadır ve pek çok basitleştirici kabule dayanmaktadır. Bu kabullerden birincisi planlamanın ve eylemci davranışsal birimlerin göreceli güçleri hakkındadır. Bu şemada planlamanın diğer davranışsal birimlerine göre çok güçlü olduğu kabulü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi planlamanın denetleyici, sınırlayıcı kararlarının uygulanmasının çoğu kez bir yasal yetkinin varlığı sorunu olmayıp, bunu uygulayacak ve zorlayacak örgütlenmenin varlığı sorunu olmasıdır. Çoğu kez bu örgütlenmenin yokluğu denetleyici ya da sınırlayıcı kararların uygulanmasını azaltır.

Öte yandan planlamanın eylemi gerçekleştiren davranışsal birimlere karşı gücü kabul edildiği kadar yüksek değildir. Bu birimler planlamanın kararlarını oldukça kolay etkileyebilmektedir. Bu etkileme oldukça yaygındır. Sadece teknelci büyük güçler değil, küçük girişimcilerde etkilemektedir. Bazı koşullarda bunların etkisi daha yüksek bile olabilmektedir.

Ayrıca eylemci davranışsal birimlerin eğilimleri, planlamanın denetleme kararlarından bağımsız kalmamaktadır. Planın sınırlayıcı kararlarının varlığı eylemi gerçekleştirecek davranışsal birimlerin eğilimlerinde sapmalar ortaya çıkarmaktadır. Planın olmadığı durumda davranacağından daha farklı bir davranış içine girmektedir.

Bu yorumlamalar sonucunda (Şekil 2), (Şekil 3) e dönüşmektedir.

ŞEKİL - 3 -

Şekil (3) bize metropoliten alanda gerçekleşen formun oldukça karmaşık etkiler altında ortaya çıktığını gösteriyor. İster mükemmel olan, ister mükemmel olmayan bir uygulama örgütlenmesi olsun, her iki halde de planlamanın ortaya çıkan yerleşme formu üstünde etkisi vardır. O halde şehir formlarını açıklayan kuramlarımızda planlama bir açıklayıcı değişken olmalıdır. Oysa daha sonraki bölümde göreceğimiz gibi, yerleşme kuramlarımızın pek çoğu bu etkiyi bağımsız değişken olarak kullanmazlar. Bu halde planlamanın etkisiz olduğu kabul edilmiş olmaktadır. İşte bu noktada plancı bir çelişki ile karşı karşıya gelir. Planları yapan kişi kullandığı modelinde planlamanın etkin olmadığını kabul etmiş olur. Şekil (3)'e göre bu çelişki ancak plancının kararlarını, davranışsal birimin eğilimlerinden çıkacak sonuçla özdeşleştirmesi halinde ortadan kalkabilir. Oysa plancının varlığı bu eğilime razı olmamak koşuluna dayanır.

IV. KURAMLARIN AMAÇLAR VE ARAÇLAR BAKIMINDAN TUTARLILIĞI

Kuramlar üç özellikleri ile birbirinden farklılık gösterirler.

- 1 — Kuramın yanıtlamaya çalıştığı temel soru,
- 2 — Kuramda kullanılan bağımsız değişkenlerin niteliği,
- 3 — Kuramın kullandığı dilin niteliği.

Kuramların bu üç özelliklerine göre farklılaştırılması, kurallar ile planlamanın amaçları ve araçları arasındaki tutarlılıkların sınanması için uygun bir çerçeve oluşturmaktadır. Planlamanın denetlemeyi amaçladığı kararlar, kuramın yanıtlamaya çalıştığı temel soruyu ve kuramın kullandığı dilin niteliğini belirlemektedir. Planlamanın kullandığı araçlarda, kuramda kullanılan bağımsız değişkenler ile tutarlı olmalıdır. Bu genel tekabül şemasını kurduktan sonra metropoliten planlamada yararlanılan değişik kuramların değerlendirilmesine geçebiliriz.

MORFOLOJİK KURAMLAR

Gerek kent, gerek metropoliten planlamada yararlanılan oldukça çeşitli morfolojik kuram vardır. Eşmerkezli bölgeler, sektör, çok merkezli yerleşmeler, az gelişmiş ülkelerin kent formları, kentte yoğunluk yüzeyleleri vb. gibi. Bu kurumlar, metropoliten ya da kentsel alanda değişik ölçütlere göre mekansal farklılaşmayı betimlerler. Kuramın ilgi alanına göre farklılaşmanın konusunu arazi kullanma türleri, sosyal tabakalar, yoğunluklar vb. oluşturabilir.

Metrofolojik kuramların konusunun mekansal farklılaşma olması, dilinin ise bir harita üzerinde niteliksel ve niceliksel betimlemeğe dayanması bakımından, metropoliten planlamanın amaçladığı düzenlemelere uygun olduğu söylenebilir. Bu tür kuramlar salt betimleyici kuramlar olduğu için bağımsız değişkenleri yoktur. Bu durum ise bu kuramların kullanılması halinde planlamayı oldukça tutucu öneriler yapma durumuna itmektedir.

Morfolojik kuramlardaki betimlenen mekansal farklılaşmanın ortaya çıkması nedeni ya da bağımsız değişkenleri açıkça belirtilmediği için, arkasında çok genel sosyal sistem varsayımları ya da toplumdaki birimlerin yarışması gibi çok genel süreç kabulleri vardır. Size bu sistemi kendi işleyişine bıraktığınızda ortaya çıkacak kent formunun ne olduğunu gösterecektir. Eğer bu kent formuna razı iseniz planlamanıza yol gösterir. Ama plancı genellikle bu sonuca razı değildir, değişme yapmak istemektedir. O halde, bu kuram yetersiz kalır.

Morfolojik kuramların değişmeye yol gösterici hale gelmesini sağlayıcı bir yol olarak, değişik evrimsel aşamalardaki yapıları betimleyen, evrimsel morfolo-

jik modellerden söz edilebilir. Kuşkusuz böyle bir morfolojik kuram değişmeye yol göstericidir. Ama bu yaklaşımda iki önemli sakıncayı taşıyacaktır. Birincisi, bu evrimsel aşamadan ilk olarak geçecek olan ülke için bu kuramın yol göstericisi olamayacağıdır. İkincisi ise, plancının değişmeyi sağlamadaki rolüne oldukça sınırlı bir tanım getirmiş olmasıdır. Plancı içinde bulunulan kent formunu bilmektedir. Gelecekte doğacak formu evrimsel morfolojik kuramdan yararlanarak önceden kestirecektir. Plancının rolü bu dönüşümü sağlamaya yardımcı olmaktır. Bu halde yine plancının kent formunda bu dıştan verilen değişme yönü üstünde hiç bir etkisi yoktur.

Evrimsel morfolojik kuramlar yukarıda belirtilen sakıncalarına karşın büyük dönüşümler için plancıya yol gösterici olsa da orta boy ya da küçük değişiklikler için yararlı olmayacaklardır. Eğer morfolojik kuramların genel bir değerlendirmesini yapacak olursak, bu kuramın plancının tasarımını ve kendisinin bir değişme yapabileceğini yadsımaya götürdüğünü söyleyebiliriz. Metropolitan planlamanın araçlarını incelerken gördüğümüz gibi, planlama araçlarının uygulanması, ortaya çıkan kent formları üzerinde dolaylı ve dolaysız değişik etkileri olacaktır. Bu etkilerin morfolojik betimlemeler üzerinde getireceği değişikliklerin neler olabileceği üzerinde gelişmiş kuramsal çerçevelere sahip değiliz. Eğer bu yokluk, söz konusu etkilerin önemsizliği ile açıklanmaya çalışılırsa, planlamayı da yadsımış oluruz.

SİMÜLASYON TÜRÜ KURAMSAL ÇERÇEVELER

Bu tür modellerin, bağımsız değişkenleri açık olarak belirtildiği için planlamanın gereksinmelerine daha uygundur. Çok değişik türlerinden söz edilebilir. 1960'lar sonrasında gelişen arazi kullanma - ulaştırma çalışmalarının bir ürünüdürler. Bu çalışmalarda gelecekteki taşıma talebini hesaplayabilmek için gelecekteki arazi kullanmanın ne olacağını bilinmes gerekir. Bu çalışmaları yapanlar, gelecekteki arazi kullanma kararlarını plancılara bırakmaktan çok modellere bırakmayı yeğlemişlerdir.

Çok karmaşık simulasyon modellerinden söz edilebilir. Ama buradaki tartışmamız için oldukça basit bir etki (impact) modeli üstünde durmamız yeterlidir. Bir kentsel mekandaki farklılaşmanın morfolojik kuramda betimlenmiş öğeleri ikiye ayrılarak, bir kısmı belirleyici öğeler ya da bağımsız değişkenler öteki kısmı belirlenen ya da bağımlı değişkenler olarak tanımlanabilir. Bu tür ikili bir ayırım kuramın çıkış noktasıdır. Kuramın işlerlik kazanabilmesi için yerleri ve özellikleri belirlenen bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenleri nasıl belirledikleri konusunda fonksiyonel ilişkilerin kurulması gerekir. Bu tür kuramların en çok üstünde konuşulmuş olan Lowry modelinde esas bağımsız değişken temel sektörlerdeki istihdamdır. Önce

temel istihdamın mekandaki dağılımı planlama kararı olarak verilir. Konut sahalarında oturan nüfusun temel istihdamın dağılımına bağlı olduğu kabul edilmektedir. Lowry modelinde bu bağımlılığın erişebilirliğin ya da oldukça basit olan çekim modeline olduğu varsayılmıştır. Buna göre konut sahalarında çalışan nüfus dağıtılır. Bu nüfusun ise servis sektörlerinde çalışanların yerini belirlediği kabul edilmektedir. Buna göre servis istihdamı dağıtılır. Bu istihdamın nüfusun dağılımına etkileri iteratif olarak saptanır.

Bu model oldukça basit bir simülasyon modelidir. Planlamanın isterleri yönünden bu kuramsal yapı, morfolojik kuramlara göre çok üstündür. Plancı bağımlı değişkenlerin yerini seçerek, tüm kentsel formda oldukça önemli değişiklikleri önerme olanağına kavuşmuştur. Morfolojik kuramlarda olduğu gibi tek çözüme hapsolmemektedir. Bu tür kuramların planlamanın uygulama araçlarına da yeni bir bakış açısı getireceğine dikketi çekmekte yarar vardır. Bu kuramsal çerçeveye göre plancının denetlemekte ya da gerçekleştirmekte hassas olacağı kararlar bağımsız değişkenlerdir. Denetlemenin dikkatlerini yoğunlaştıracağı kararlar belirlenmiştir, seçmelidir. Oysa morfolojik kuramlara göre denetim her noktada aynı yoğunlukta dağılmalıdır. Simülasyon modelinin iç mantığına göre eğer bağımsız değişkenler denetlenirse, diğer değişkenleri denetlemeğe gerek kalmıyacaktır. Kuşkusuz pratikte planlama böyle bir varsayıma güvenemez. Bu sahalarda da denetimi sürdürecektir. Ama hiç olmazsa bu denetimi aşmak yönünde baskıların yüksek olmayacağını beklileyebilir. Bu halde planlamanın uygulama aracı daha önce incelediğimiz üçüncü türdeki araç niteliğini kazanmış olur. Gerçekte bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri belirleme dereceleri üzerindeki güvensizlikler, bizim bir kentsel sistemin iç bağınlaşması üzerindeki bilgilerimizin sınırlılığından doğmaktadır. Söz konusu modellerde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ilişkisini kuran bağıntılar, erişebilirlik, aile bütçelerine göre ödeyebilme gücü, yerleşme alanının kapasitesi gibi az sayıda bilgiye dayanmaktadır. Bu halde, söz konusu modellerin kent formunu açıklayıcılık düzenleri düşük kalmaktadır. Açıklanamayan kesimi rastlantısal olarak yorumlanmaktadır. Kent formunda rastlantısal öğelerinin yüksek düzeyde kalmasının, kuramsal gelişmeler açısından iki sonucundan söz edilebilir. Birincisi morfolojik kuramlar ile simülasyon modellerinin ilişkisinin kurulmasından doğacak yararları sınırlamasıdır. Simülasyon modellerinde, kentsel sistemin iç bağınlaşmasına ilişkin bilgilerimiz eğer yeterince gelişmiş olsaydı, simülasyon modellerini değişik planlama kararları kabulleri altında çalıştırarak, morfolojik modellerin sonuçları elde edilebilirdi. Böylece morfolojik modellerin arkasındaki üzerinde tartışılmayan varsayımlar açıklığa kavuşturulabilirdi. Oysa bu modellerin sonuçlarında rastlantısal öğelerin yüksek düzeyde kalması, bu tür ilişkilerin kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Rastantısal ögelerin yüksek düzeyde kalmasının ikinci sonucu, Kentsel Oyun yaklaşımlarının gelişmesidir. Kentsel Oyunlarda, kentsel alanda rol alan değişik grupların temsilcileri bir araya getirilerek, belirli koşullar altında karar vermeleri istenmekte ve bu kararlar sonucunda ortaya çıkan kentsel gelişme aşama kaydedilmektedir. Gerçekte bu sonuçların planlamada doğrudan kullanılması söz konusu değildir. Ancak kentsel alanın oluşumu sürecini daha iyi kavramaya yardımcı olabilir. Böyle bir gereksinmenin duyulmuşu var olan kuramların yetersizliğinin bir başka kanıtı olarak düşünülebilir.

Şimdiye kadar ki tartışmalarımız içinde, kuramsal yapıların planları tek çözümle sınırlayıcı olanlarından, plancıya esneklikler tanıyan çok çözümlü kuramlara doğru bir açılımı gördük.

Bu noktada planıcının karşısına bu çok çözümler arasından nasıl seçme yaparak nihai planı nasıl seçeceği sorusu çıkar. Kuşkusuz tek çözümlü modeller, planıcıyı bu sorundan kurtardığı için, birçok plancı, özellikle siyasal süreci yadsıyan planlılarca yeğlenir. Simülasyon modelleri bu gereksinmeyi karşılamak için, modele katılan bir amaç fonksiyonu yardımıyla, kolayca doğrusal ya da doğrusal olmayan matematik programlama modeli haline getirilebilir. Bu halde simülasyon modelleri de tek çözümlü hale gelir. Ama böyle bir tek çözümlü hale getirme beraberinde de en iyi seçeneği bulmada ekonomik kriterlerin diğerlerine göre ağır basmasını kabul etmeyi de getirir. Bu tür amaç fonksiyonları genellikle metropoliten alanlardaki tüm yatırım ve işletme giderlerini en aza indirmeyi esas alır.

Bu tür bir tek amaca indirgeme süreci değişik bakımlardan eleştirilebilir. Eleştiricilerin bir bölümü gider fonksiyonlarının niteliğinden kaynaklanmaktadır. A. B. D.'de yapılan arazi kullanması - ulaşım planlaması çalışmalarında geliştirilen çeşitli seçeneklerin giderler açısından karşılaştırılması, bu seçenekler arasında giderler bakımından farkların küçük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Başka deyişle gider fonksiyonları çok yassı formdadırlar. Böyle olunca çok cesaretli kabuller altında yapılan bu tür hesaplamaların, ufak farklarının karara esas teşkil etmesi savunulamaz. Öte yandan kentsel yaşam çok boyutlu bir olgudur. Bu olgunun tüm diğer yönlerini ihmal ederek yalnızca ekonomik maliyet kriterlerine göre karar vermenin bizi içinde zor yaşanır bir kente götürmesi söz konusu olmaz mı ? Bu kaygılar planlıları son yıllarda kentsel yaşamın kaliteleri konusunun araştırılmasına yönelmiştir. Bu çalışmalar kent planlamasını tekrar çok amaçlı hale getirmektedir. Sosyal Göstergeler adı altında ekonomi dışındaki değerlere de önem veren toplumsal muhasebe yaklaşımlarının geliştirilmesi de bu yöndeki gelişmelerin bir başka görüntüsüdür.

Son yıllarda içinde tek amaçlı planlama çözümlerine karşı çıkışın bir başka kaynağını da çoğulcu toplum anlayışı oluşturmaktadır. Bir planlama toplumunda yalnız hakim olan değerlere uygun yaşantılara olanak sağlamamalıdır, aynı zamanda azınlık değerlere uygun yaşantı olanakları da yaratmalıdır. Bir başka deyişle izin verici bir planlama olmalıdır.

Planlamanın çok amaçlı olması kabul edilince, nihai kararın verilmesi bir planlama tekniği sorunu olmaktan çıkarak bir siyasal süreç sorunu haline gelmektedir. Bu ise planlama kuramlarında tek çözümlerden, çok çözümlü kuramlara geçilmesini gerektirmektedir. Ama bu çok çözümlü kuramlar hem çok amaca hem de çok sayıdaki farklı sosyal gruplara göre değerlendirme olanağı vemelidir. Böyle olunca kentsel yaşantıyı yalnız mekansal görüntüsü ile değil toplumun tümü ile birlikte kavrayacak bütüncü kuramlara gereksinime doğmaktadır.

YERLEŞME ÜTOPYALARI

Planlama eylemlerini etkileyen en eski kurguların yerleşmelerle ilgili ütopiyalar olduğu söylenebilir. Kuşkusuz bunlar kuram değildir. Çünkü varolan yerleşme yapılarını açıklamazlar. Ama varolan yerleşme yapılarından tamamen bağımsız da değillerdir. Onlara karşı doğan tepkilerden kaynaklanırlar. Bu nitelikleri ile var olan bir karşıtı, geleceğe ilişkin özlemleri içerirler. Ütopya önericisinin insanın kendi geleceğini çizebileceğine ilişkin yorumu çok iyimserdir. Bu nedenle ütopya, toplumdaki değişebilirliği en çoğa çıkarmıştır. Ütopya önerilerinin gerçekleşmesini ikna ediciliğinde ve kişilerin özlemlerini doğru teşhis etmede arar. Bu nedenle tüm özlemlerine yönelir. Bir bütün yaşantı önerisidir. Dolayısıyla çok sayıda amacı birlikte gerçekleştirmeye çalışır. İkna ediciliğini arttırmak için önerilerini somuta indirir. Somuta indirmesi onu tek çözümlü hale getirir. Tek çözümlülük ve somuta indirgeme içinde kendiliğinden çok amaçlı olmanın ortaya çıkardığı kuramsal sorunlar ortadan kalkar. Amaçların göreceli ağırlıkları kendiliğinden belirlenmiş olur. Ütopyalar için ortaya çıkış ve gelişme nedenleri açısından kuramsal olarak doğruluk ya da yanlışlık değil ancak mantıksal iç tutarlılık ya da tutarsızlık söz konusu olur.

Ütopyalar tüm yaşam önerisinin parçası olarak yerleşme yapısını somuta indirirken, yerleşme şemaları önerirler. Bu şemalar gerek mekansal farklılaşmayı göstermesi yönünden, gerekse dili bakımından morfolojik kuramlara benzer. Ama gerçeği değil tepkisini gösterir. Eğer evrimsel bir morfolojik kuramı içinde konuya bakarsak ütopya yeni bir evrimsel aşamanın morfolojisini önermektedir.

Ütopyaacı toplumun düzeninde kendisi değişiklik yapmakta serbest hissetmektedir. Ama bu ütopyaı uygulamak isteyen plancı için bir serbestlik yoktur. Ütopya ya tümüyle benimsenir ya da yadsınır. Ödün verildimi ütopya kalmaz. O halde ütopyaı uygulayacak plancı için o tek ve bütün çözümdür, ödün verilemez. Belirli bir yerleşmeyi bir ütopyaıya göre planlamak zordur. Varolan yapıya ödün vermeyi gerektirir. Bu nedenle ütopyaacı ödün vermiyeceği alanı, ütopyasını yeniden yepyeni olarak kuracağı ütopyaaların kuramsal içeriğinin bulunmaması, onu planlama çalışmalarında yararlı olmasını engellemez. Plancıya yeni çözümler önermekte kaynaklık eder, kararlarının tutuculuğunu azaltır. Kuşkusuz bir toplumda ütopyaaların çıkışı rastlantısal olmamıştır. Ütopyaalar dah çok toplumların değişme dönemlerinde sanayileşme bunalımları sırasında ortaya çıkmıştır. Oysa 20. yüzyılın ikinci yarısında dünyada teknolojik ve bilimsel ilerleme, çok hızlı bir gelişme göstermektedir. Bu gelişmenin sorunlarının çözümü ve olanaklarının yaşama geçirilmesi, sadece kişilerin ütopya geliştirmesine bırakılmaz, toplumlar bu konuda örgütlenme gereğini duymaktadırlar. Bu ise geleceğin bilim yardımıyla kavranmasına olanak verecek yeni tekniklerin bulunmasını gerektirmiştir. İşte Futuroloji bu tür kaygılar sonucu ortaya çıkmıştır. Ama kent planlaması pratiğinde şimdilik geçmişteki ütopyaalar kadar etkili olamamıştır denilebilir.

YENİ SOLUN KENT OLGUSUNU ANLAMAYA EĞİLMESİ

Özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından sonra kent olgusunun tanınmasında yeni sol çevrelerde hızlı bir gelişme başlamıştır. Daha çok Fransa ve Latin Amerika'daki sol akımların öncülüğüyle gelişen yeni kuramlar daha başlangıç aşamasında olmasına rağmen kapitalist kenti anlamamızda yeni perspektifler getirmiştir. Değer kuramının kentsel yorumları, kira kuramına yeni bakış açıları, emeğin yeniden üretimi kavramını kullanarak pek çok sosyal hizmete yeni yorumlar getirmeleri, Devlet kuramının kentsel altyapı yatırımlarının açıklamada kullanılışı, kentsel çatışmaların sınıfsal esaslı açıklamaları vb. sayılabilir. Önümüzdeki yıllar daha önce neoklasik iktisadın baskısı altında gelişen kentsel kuramların kavramlarının radikal eleştiriler geçireceği yıllar olacaktır.

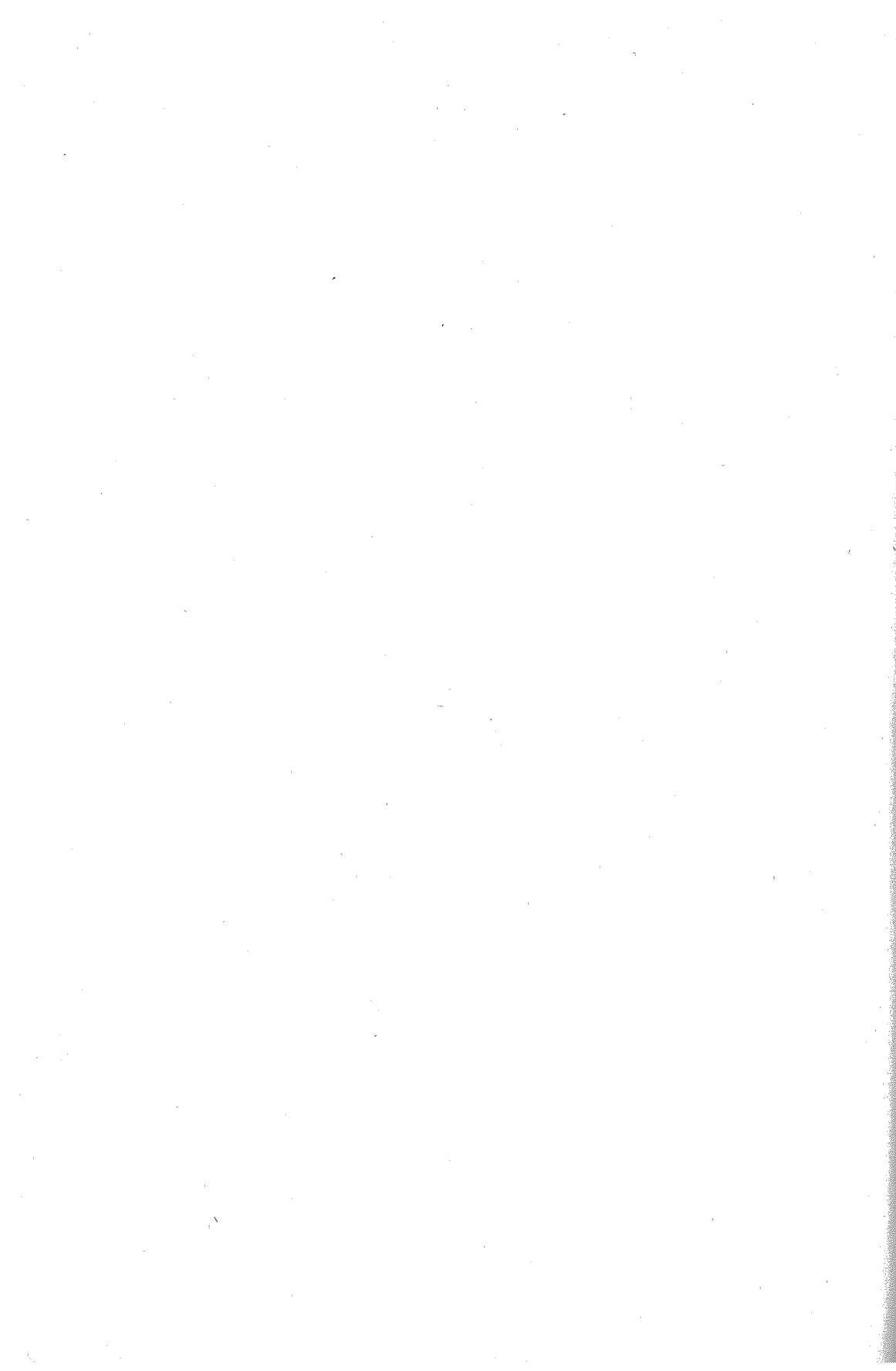
SONUÇ

Kuşkusuz bütün bilimsel alanlarda olduğu gibi, Metropoliten yaşantı ve alanla ilgili kuramlar da sürekli bir yenileme içinde olacaklardır. Bilimsel olan değişmeğe yenilenmeğe açıktır. Planlama da eylemleri yönlendirmekte, bu değişeceği bilinen kuramları kullanarak yol gösterecektir. Planlama varolan bilginin sınırları içinde akılcı yolları önermeye çalışır. Mutlak doğruların yeri bilimsel olmadığı gibi planlamada da yoktur.

Değişeceği bilinen kuramlarla çalışan planlamanın kuramlarla ilişkisi pasif değildir. Planlamada bir kuramın kullanılması onun değiştirilmesi içinde baskı doğurur, yeni sorular ortaya kor, uygulama yetersizliklerini açığa çıkartır, yeni kuramlar için bir bilgi birikimi sağlar. Böylece planlama ve kuramlar diyalektik ilişkiler içinde gelişir. Yeni aşamalara ulaşır. Böylece insan düşüncesinde ve toplumsal örgütlenmede planlamanın ortaya çıkışı kuramların gelişmesini hızlandıracak bir eşik oluşturur.

**DOÇ. DR. İLHAN TEKELİ'YE
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU :

Plan kuramsız yapılıyorsa ondan doğacak zararlar var mıdır ? Var ise bu zararların yükünü kim çekecektir ?

YANIT :

Şimdi sorular çok kaba olarak iki gruba ayrılabilir. Birincisi planlamanın arkasındaki sınıfsal olayları tartışmak meselesi var. Soruların birçoğu bu grup içinde olabilir. İkinci grup sorularda dah çok bilgi kuramının gelişmesiyle ilgili sorular zaten, ki onların sayısı az. Şimdi bir kere benim yaptığım konuşmanın niteliğini bir noktada açmak istiyorum bu sorulara göre. Tabii benim planlamanın sınıfsal niteliği hakkında söyleyeceğim sözler var, ama bu konuşmamın niteliği planlamanın sınıfsal boyutlarına girmek değil, kuramla plan arasındaki bir çeşit oldukça nötr teknik bağıntıları kurmak, buradaki strüktürlerini analize etmeğe dönüktü. Tabii bunların kaçınılmaz olarak bu analizlerin sınıfsal yorum uzantıları var. Onun için bu konuşmayı yani kuramların niteliği ile plan arasındaki ilişki konuşmasını planlamanın sınıfsal özellikleri içinde değerlendirmemek gerekir. Özellikle ben bu konuşma içinde planlama kuramı yapmadım. Eğer planlama kuramı yapmaya çalışsaydım bu sorulara cevap verirdim. Ben metropoliten yapıyla ilgili kuramlarımızın planlama içinde kullanılma olanağını tartıştım. Onun için bu soru dışta kalıyor, bildirinin kurgusu içinde. Ama o sorulara cevap vereceğim, ona cevap vermeyeceğim demek değil, bu. Yalnız yerlerini açık açık koyarak kutularını hangi kutu içinde koyacağımı belirterek.

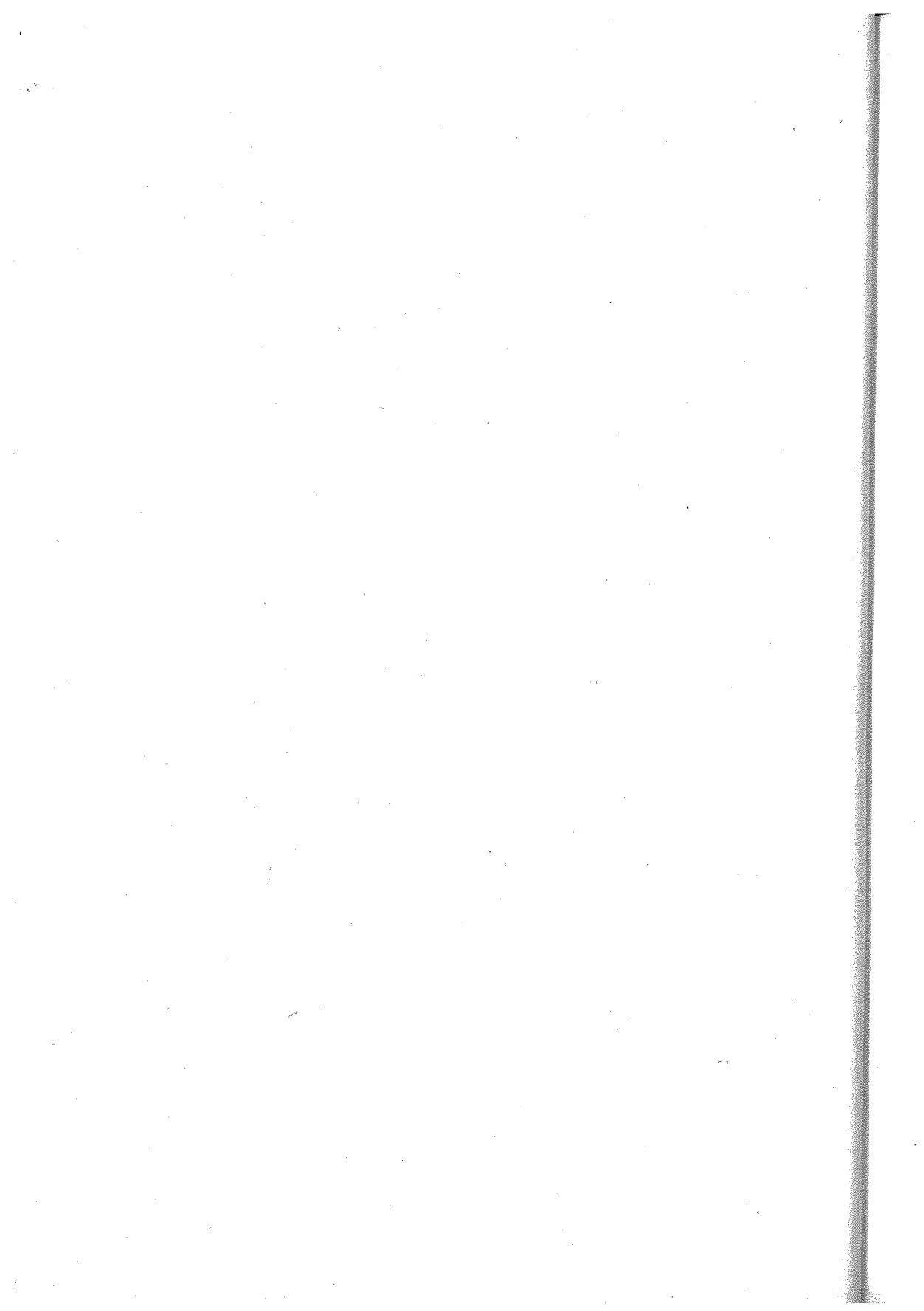
Şimdi önce bilgi kuramı ile onun gelişmesiyle ilgili planlama ile ilişkilerine dokunmak istiyorum. Planlamaya çok çeşitli şekillerde bakılabilir. Bir bakış açısı bilginin gelişmesiyle ilgili bakış açısıdır ki, o toplumda bilgi birikme süreci içinde olan bir olaydır. Biz devamlı-olarak ilkçağlardan şimdiye kadar bir birikim içindeyiz. Bilginin birikimi bizim iki insan olarak iki niteliğimizi etkiliyor. Birincisine ileriye görme yarıçapı diyoruz. Diğerine eylemi kontrol yarıçapı diyoruz. Bu iki kavramı biraz açmam lazım. İleriye görme yarıçapı şu : Benim bilgim arttıkça ben bir noktaya dokunduğumda toplumda ne etkileri olacağı, kaç adım etkisi olacağını, kaç adım etkisi olacağını biliyorum. Mesela ; 5 adım etkisi oluyor ve ben 5 adım etkisi olacağını tahmin ediyorsam buna ileriye görme yarıçapım deniyor, 5 adıma. Ama ben bu 5 adımın etkisini kontrol edemem, bu 5 adımın 2 tanesini kontrol edebilirim. Buna da eylemi kontrol yarıçapı denir. İnsan toplumda bilgisi arttıkça, yaşadıkça ileriye görme yarıçapıda eylemi kontrol etme yarıçapıda artıyor ve buna paralel olarak insanın, insanlığın evriminde bir noktada da bütün insanlar için bir rasyonel karar vermek zorunluğu çıkıyor. İleriye görebildiği ve bazılarını kontrol edebildiği için.

Böyle bir bakış açısında plan, inşa gelişmesinin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkar. Şimdi bu kişi düzeyinde de bir planlama teorisinin kuramında kullanılabilecek bir açıklamadır, toplum düzeyinde de. Ama toplumlarda eylemi kontrol yarıçapı ve ileriye görme yarıçapının ilerlemesi belirli bir noktadan sonra ortaya çıkıyor. İnsanın kişisel evriminde daha önce ortaya çıkmış. Tabii burada ortaya çıkan konu, bunun ilerlemesi sonucunda ortaya çıkan temel konu şudur : İnsanın ileriye görme yarıçapı ve kontrol yarıçapı arttığı zaman piyasa mekanizmasının sonuçlarına insan razı olacak mıdır, sorusu ortaya geliyor bir noktada. İşte bir planlamanın kuramsal düzeyde iki türlü ele alınışı söz konusudur. Birisi sosyalist ülkelerde toplumun içinde temel yönlendirici mekanizma olarak ele alış ve piyasayı çıkarıp onun yerine planlamayı koymak şeklindedir. Dolayısıyla planlama mükemmel bir hesaplama ve kontrol işlevlerini gören bir temel kurum haline gelir.

Kapitalist ülkeler özellikle 1930 buhranından sonra şu sorunla karşı karşıya kaldılar. Açıkça piyasa mekanizması dünyanın bu eriştiği bilgi düzeyinde kendi başına işleyişine bırakılacak bir araç olmaktan çıktı. O zaman bu devlet kavramının gelişmesine paralel olarak bir başka planlama anlayışını doğurdu. Bu da toplumun merkezinde bir planlama anlayışıdır. Yani piyasa mekanizmasını işlemeye bırakıyor fakat bunu bir planlama kurumuyla tashih ediyor. Fakat bir tashih kurumu olarak planlama, şimdi piyasa mekanizmasının yerine geçen planlamayla, "tashih eden kurum" olarak planlama çok farklı şeyler. Uzun süre batı toplumunda bu karıştırıldığı için batı ülkelerinde planlama çıkartanları işte "komünist" diye suçladılar. O, aslında piyasa mekanizmasını kurtarmaya dönük bir operasyon olarak çıktı. Demekki toplumun gelişmesine ve bilgi birikimine paralel olarak belirli bir noktada toplumda "planlama" bir kurum olarak doğmak zorunda.

Şimdi diğer soruya detaylı cevap vermek istiyorum. Bu "zoning hisseli parselasyon" la ilgili. Bizde bu hikayelerin gelişmesi oldukça yeni yani batı toplumundan bile gerici bir noktada duruyor açıkça. Türkiye'nin kapitalizmi de geri kalmış bir kapitalizm olduğu için araçları da geri kalmış. Yani kapitalist araçları da doğru dürüst kullanamıyor. Bu zoning meselesinde de öyle. Şimdi Amerika'da yeni gelişen zoning kavramları var. Parsel üstünde zoning meselesi ortadan kalkıyor. Artık bir zoning, demin anlattığım nitelikte bir parsel üstündeki spekülasyonu arttırmanın aracı değil, hakikaten planlamanın aracı olacak zoning sorusu sorulmaya başlanıyor ve bazı devletlerde şimdi yeni zoning enflasyonları geldi, ama Türkiye'ye bunlar halen intikal etmedi. Belki hani tabii önce bilimsel çevrelerde tartışılacak 5 - 6 sene sonrada belki bürokrasiye yansıyacak, ondan 5 - 6 sene sonrada yasal organlara yansıyacak. İşte o 15 - 20 senelik mesafeyle izleyeceğiz. Yeni zoning kavramları gelirse hisseli mülkiyet üzerinde de çözümler bulmak kabil, ama

artık bugünkü toprak üstündeki mülkiyet anlayışıyla değil. Kapitalizmin işte ağababaları olan ülkelerde de bu işin böyle yürümeyeceği bilinmiş durumda. Gayet açık olarak planlama sınıfsal bir meseledir. Bugün Türkiye'de 10'ar senede 15'er senede metropoliten planlama yapılmıyorsa bu toplumda hakim sınıflar istemediği için yapılmıyor. Ne teknisyenlerinin bilgisinin yetersizliği, ne bürokratlarının kati derecede çalışkan olup olmaması meselesi. 1928'de Ankara'da Türkiye'de hemen hemen hiç şehir plancısı yokken şehir planı yapılmış ve uygulanmıştır. Bugün yüzlerce belki çok yakın bir gelecekte binlerce şehir plancısı olacaktır, ama Türkiye'de planlama uygulanmayacaktır, planlama belki yapılmayacaktır da. İstanbul'da 1960'lardan beri planın yapılıp ortaya çıkmaması bir tesadüfe bağlanabilir mi ? Yani bir iktidar plan yaptırıp uygulamak istese 18 sene bürokratların beceriksiz diye bekler mi ? Yok böyle birşey, ne bürokrasinin kabahatidir, ne Türkiye'deki bu bilginin kabahatidir. Türkiye'de bugün sınıfsal analizi yaptığımız zaman, çok çeşitli grupların bu plansız gelişmeden çıkarı vardır ve bunun sonucu plan çıkmaz, plan yapamazsınız. Yani sınıfsal yönünü ben çok daha açmak isterim ama konumuz dışında. Bu kadar yeter sanıyorum.

2. GRUP BİLDİRİLER — 2 —

PROF. DR. ÜMİT DOĞANAY
İ. Ü. HUKUK FAKÜLTESİ ÖĞR. ÜYESİ

METROPOLİTEN PLANLARIN UYGULANMASINDA
YASAL VE PARASAL SORUNLAR

I. GİRİŞ

Kötü kentleşmenin çarpık sonuçlarının düzeltilmesi kent imar planlarının istenilen biçimde uygulanabilmesine bağlıdır. İmar planlarının uygulanması ise bilindiği gibi, kentte yaşayanlardan gelen toplumsal, çıkar ve menfaat gruplarından gelen ekonomik, dirençle karşılaşır. Sonuçta planlar değişir, böylece kent plana uyacak iken, plan kentin doğal gelişmesine uyar. Kent planlamasına karşı sosyal ve ekonomik direnç yanında, yasal ve parasal olanakların yetersizliği de plan uygulamasını geciktiren, amaca ulaşmasına engel olan bir unsur olabilir. Planı uygulamak durumunda bulunanların ödevlerini gereği gibi yapmalarını engelleyen yasal ve parasal olanaklar da sonuçta plan uygulaması için sorun olur.

Aşağıda metropoliten plan uygulaması bakımından önemli sayılabilecek yasal ve parasal sorunlardan önemli saydığımız birkaçına dokunulacaktır.

II. İMAR KANUNUNUN 33. MADDESİNİN II. FIKRASI HÜKMÜ

İmar planlarının uygulanabilme şansı büyük ölçüde özel mülkiyetteki kent toprağının kamulaştırılabilmesine bağlıdır. Özellikle amme hizmet ve tesislerinin yapılabilmesi özel mülkiyetteki toprağın kamu mülkiyetine geçirilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle "Kamulaştırma" plan uygulaması için uygun bir hukuki araç kabul edilir. Ancak kamulaştırmanın gerçekleşebilmesi, yasal düzenlemenin yetersiz ve de bazı durumlarda eksik olması nedeniyle zordur.

Gerçi 6830 sayılı istimlak kanununun 6. maddesinin 3. fıkrası hükmü ile yapılacak kamulaştırmalarda "Umumi Menfaat Kararı" almak zorunluğu kaldırılmıştır. Bu hükme göre tasdikli imar planları veya alakadar Bakanlıklarca tasdikli hususi plan ve projeler, bu plan ve projelere göre yapılacak kamulaştırmalarda "Umumi Menfaat Kararı" (kamu yararı kararı) yerine geçmektedir. Böylece planların uygulanmasında uygulayıcı kurumlar için önemli sayılabilecek bir kolaylık getirilmiştir. Planı uygulamak durumunda bulunan kurumlar, plan gereği yapacakları kamulaştırmalarda, herbir kamulaştırma için ayrı ayrı kamu yararı kararı almak yükünden kurtarılmışlardır. Buna karşı İmar Kanunu'nun 33. maddesinin 2. fıkrası hükmü ile kamulaştırmanın tamamlanabilme şansı zayıflatılmıştır.

Bilindiği gibi 6785 sayılı İmar Kanununun 33. maddesinin 1. fıkrası hükmüne göre :

"İmar yol ve istikamet planlarında yol, meydan, otopark, yeşil saha, park, çocuk bahçesi, pazar yeri, hal, mezbaha, elektrik santrali, trafo ve itfaiye

binası gibi amme hizmet ve tesislerine ayrılmış yerlerde inşaata ve mevcut binalarda ise esaslı değişiklik ve ilaveler yapılmasına izin verilmez. "Fıkıradaki örnek olarak sayılan amme hizmet ve tesislerine ayrılan yerler hazineye veya özel idareye ait arazi veya arsa ise, bu arazi ve arsalar İmar Kanununun 31. maddesi hükmüne göre Belediyenin teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile Belediyelere karşılıksız terk edileceklerdir. Bu yerlerin üzerinde bina bulunduğu takdirde bina takdir edilecek bir bedel karşılığında belediyeye bırakılacaktır. Böylece belediye kamulaştırmaya gitmeden imar planını uygulamak olanağına kavuşmuş olacaktır. Buna karşın imar planında kamu hizmet ve tesislerine ayrılan yerler gerçek veya tüzel kişilerin özel mülkiyetindeki arazi veya arsa ise, bu yerlerin kamu hizmet veya tesislerine bırakılabilmesi, bu yerlerin kamulaştırılması ile mümkün olabilecektir.

İmar Kanununun 33. maddesinin 2. fıkrası hükmüne göre :

"... Bu gibi yerlerin iskan hudutları içinde bulunanlarından 4 yıllık İmar programına dahil edilmiş olan yerler müddeti içerisinde, 4 yıllık İmar programına dahil olunmayan yerler ise sahiplerinin yazılı müracaat gününden itibaren 5 yıl içerisinde istimlak" edilmek zorundadır." "... İstimlak edilmediği takdirde, talimatname hükümlerine uygun inşaat yapılmasına izin verilir."

İskan hudutları dışındaki yerlerde ise yasanın 49. maddesi hükmüne göre ziraat, eğlence yerleri, sayfiye evleri, turizm ve diğer özel amaçlı işlere ait bina tesisler yapılabilir. Ancak bu yerlerde resmi yapılara ve tesislere veya okul, cami ve benzeri kamu hizmetlerine ayrılmış ise, bu yerlerde 5 yıl içinde kamulaştırılmak gerekir.

Görülüyor ki yasa imar planlarında, kamu hizmet ve tesislerine ayrılmış özel mülkiyetteki yerlerin belli sürede kamulaştırılmasını emretmektedir. Bu süre içinde arazi veya arsa kamulaştırılmadığı takdirde arazi veya arsa serbest kalmakta, inşaat yapılmasına izin verilmesi zorunlu duruma gelmektedir. Böylece parasal olanaklardan yoksun belediyeler için imar planının uygulama şansı ortadan kalkmaktadır.

III. İSTİMLAK KANUNUNUN 23. MADDESİ

İmar planlarında kamu hizmet ve tesislerine ayrılarak kamulaştırılmış arazi ve arsaların, belediyelerin elinde kalabilmesi de bazı koşullara bağlanmıştır. İstimlak kanununun 23. maddesi hükmüne göre :

"İstimlak bedelinin katileşmesi tarihinden itibaren 5 sene içinde istimlak maksadına uygun herhangi bir tesisat yapılamayarak, gayrimenkul olduğu gibi bırakılırsa mal sahibi veya mirascısı istimlak bedelini ödeyerek, gayrimenkulü geri alabilir."

Buna göre imar planlarında kamu hizmet ve tesislerine ayrılmış özel mülkiyetteki arazi ve arsalar parasal sorun çözülerek kamulaştırılsa bile, belediyelerin bu arsa veya araziye elinde tutabilmesi için o yerde belediyelerin kamulaştırma amacına uygun tesisat yapması gerekir. Parasal olanakların kıt olduğu durumda tesisleri kuramayan belediye bu arazi veya arsayı sahibine geri vermek zorunda kalacaktır. Böylece de kamulaştırma sonuçsuz kalacak ve imar planı gene uygulanamayacaktır.

IV. İSTİMLAK KANUNUNUN II. ve ANAYASININ 38. MADDELERİ

İmar ve istimlak kanunlarının yukarıdaki hükümleri parasal sorunu çözemeyen belediyelerin imar planlarını uygulama olanağından yoksun kalacağını göstermektedir. Yasalardaki kamulaştırma karşılığının saptanmasına ilişkin hükümler de sorunu ağırlaştırmaktadır. Yasalar kamulaştırma karşılığının hesaplanmasında kamu - mülk sahibi arasındaki menfaat çatışmasını, mülk sahibi lehine çözüme bağlamıştır. Böylece de imar planlarını uygulamak durumunda olan belediyeleri zor durumda bırakmıştır. Anayasanın 38. maddesine göre devlet ve kamu tüzel kişileri özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla kamulaştırabilirler. Taşınmaz mal karşılığının nasıl saptanacağı İstimlak Kanununun 11. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddedeki hesaplama biçiminden, taşınmazın piyasa değerinin kamulaştırma karşılığı olarak kabul edildiği anlaşılmalıdır.

Anayasanın 38. maddesinde sözü edilen "karşılık" ın, taşınmazın piyasa değeri olarak düşünülmesi eleştirilebileceği gibi, Anayasanın kent imar planlarının uygulanması amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda, karşılığın taksitle ödenmesi imkanını vermemesi de eleştirilebileceği gibi, Anayasanın kent imar planlarının uygulanması amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda, karşılığın taksitle ödenmesi imkanını vermemesi de eleştirilebilir.

Kamulaştırma karşılığı, Anayasa'nın eğilimine uygun olarak toplum yararı önde tutularak hesaplanmalı ve bu karşılığın taksitler halinde ödenebilmesi için Anayasa'nın 38. maddesine bir ek yapılmalıdır. Bu düzenleme kent planlarının uygulanmasında karşılaşılan parasal sorunları büyük ölçüde çözecek ve imar planlarının uygulanabilmesi şansı artacaktır.

**PROF. DR. ÜMİT DOĞANAY'A
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Enflasyon develüasyon sonucu para değerinin kaybı ile ilişkili olarak arazi değer artışı mülkiyet hakkı karşılığı mıdır ? Ne şekilde tanımlıyorsunuz ? Getirilen altyapı hizmetleri nedeniyle alınan şerefiye resmi yerini nasıl tanımlıyorsunuz ?

SORU

1 — Mülkiyetin kamu yararına sınıflanması olası diyorsunuz, örnek olarak da 5 kat verilen bir alanda 2 kata indirmeyi gösterdiniz. Bu konuya ilişkin olarak hukukumuzdaki müktesep hak kavramı nasıl işlenmektedir ?

2 — Kamu yatırımlarının oluşturduğu kentsel altyapı maliyetleri yol, su elektrik ve başkaları bugün m². kentsel arsaya 200 TL.dan yukarıdadır. Arazinin yapılmasına göre 250 - 300 TL. nı bulmakta ; kamulaştırma sırasında en azından bu yatırımın geri tahsil edilmesi olası değil mi ? Tabii bu yatırım maliyetinin arsaya kattığı değer in çok daha fazla olduğu unutulmadan.

SORU

1 — Kamulaştırmada arsa ya da mülkün piyasa değerince fiatın belli olması sonucunda piyasa değeri, vergi değeri farkı değer artışı olarak vergilendirilmektedir. Bu vergi belediyelere kamulaştırma sırasında devredilebilir mi ? Kısa dönemdeki uygulama aracı olarak kullanılabilir mi ?

2 — Çok katlı planlı alanlarda yeni kamusal tasarrufu alarak yoğunluğun azaltılmasında o yörede arazi alan kişi ya da kişiler devlet tarafından verilen hakların azaltılması - sınırlandırılması savıyla dava açarlarsa hukuki sonuçları neler olabilir ?

SORU

1 — Planlama eylemi ve bunu takibeden altyapı yatırımlarının hemen tüm külfetlerine katlanan kamu yönetiminin oluşan spekülatif değere sahip çıkmasını istemek yani demokratik etkenler dışında oluşan tüm değer in kamuya maledilmesini istemek mülkiyetin özüne dokunmak mıdır ?

2 — Türkiye'deki imar planı uygulaması imar kanunundaki 42. maddeye ve bununla ilgili yönetmeliğe politik hesaplarla işlerlik kazandırılmaması hakkındaki düşünceleriniz.

3 — Medeni kanunda mülkiyete konu olamayan alanlardan söz ediyor. Denizin doğal uzantısı tarıma elverişli olmayan arazideki yapılanmalar için ne düşünüyorsunuz ?

YANITLAR

Mülkiyet Anayasada düzenin temeli. Bundan hiç kuşku etmemek gerekir ve mevcut sistem içerisinde bulunduğumuza göre, özel mülkiyet de temel haklardan sayıldığına göre bu sistem dışında bir arayış söz konusu olmayacaktır. Fakat mülkiyet dendiği zaman özel mülkiyetten bahsediyoruz. Kamu mülkiyeti veya kamunun hüküm ve tasarrufu altındaki yerler zaten özel mülkiyet konusu değil. Onlar için hiç kuşku yokki ! kamulaştırma denen bir işlem de söz konusu değildir. Çünkü ; kamulaştırma özel mülkiyete, kamunun müdahalesi halinde verilecek olan bir karşılık bedeli olarak görülmüştür. Arazi esasen devletin kendi mülkiyetinde ise, ona bir para ödemesine gerek yoktur. Son sorudan başlamış oluyorum.

Medeni kanunda ve gerekse de diğer yasalarda var. Özel mülkiyet konusu olamıyan yerler için doğal olarak bir komulaştırma sorunu olamaz. Böyle yerler nelerdir ? Daha evvelki tebliğlerde de bu çok açık bir hale geldiği için kısaca belirtmekte de yarar var. 15 sene evveline kadar kamu malı hangisi ya da kıyı devlet mülkiyetinde mi, kumsal, su, dağlar ve gecekonduların yapıldığı yerler kamu mülkiyetinde mi, devletin özel mülkiyetinde mi bilinmiyordu. Çünkü devlet de özel mülkiyet sahibi olabilir. Miras sebebiyle en son mirasçımız, hiç mirasçımız olmazsa bu mal devletin olur. Yani devletin de tarlası olabilir, devletin de arsası olabilir. Miras yoluyla bu olabilir veya evvelce kamu mülkiyetinde iken onu tapulu malı haline getirmiştir. Bu bir okul olabilir ve okulluktan çıkarılmış, boşaltılmış tapulu (kamu emlaki niteliğini kaybetmiş) malı durumuna gelmiştir. Kamu emlakinin kamulaştırılması söz konusu değildir. Kamu emlakinin mütevellisi de yoktur. Yani onun sahibi devlettir veya devletin kamusal kuruluşlarıdır. O bakımdan ona özel mülkiyetin kurallarını hiçbir şekilde uygulamamız lazım. Kamu emlaki devletin kendi malıdır. Dilediğini yapar ama uygulamada böyle değildir.

Şimdi belediye yol üstünde bir baraka yaparsa, (sandöviç satılan yerler gibi) bu bir kamu yararının tanınmasıdır, oraya müsaade edilir. Bu bir tasarruftur. Ama adamı çıkartmak istediği zaman gayri menkul kiralara tahliyesi hakkındaki 6570 sayılı yasaya göre dava açar. Sanki özel mülkiyetinde kira ilişkisi varmış gibi işlem yapar. Böyle bir şeye lüzum yok. O gayrimenkul yasalar hakkındaki yasa özel mülkiyetteki kira ilişkisini düzenler. Ben apartmanımı kiraya verirsem, devlet kendisine miras kalan apartmanını verirse falan. Fakat kamusal niteliği olan topluma yararlı olmak üzere kurdurduğu, (idari bir kararla kurdurduğu) yerden idari kararlar binayı geri alır. Gönderir zabitasını çıkacaksınız der. Tebliğ eder, bir süre verir, çıkmadığı zaman çıkartır. Ama esas sistem, tabii hep özel mülkiyet şemsiyesi altında

düşünüldüğü için, orası daha güvenceli fiatlar verdiği için devlet malına dahi özel hukuk kuralları tatbik durumuna sokulmuş. Zavallı kamu ajanları da öyle zannediyorlar, bu güne kadar maalesef. Bunu düzeltemiyoruz. Oysa buna gerek yok.

Üniversite binası içine biri gecekonda yapsa, bunu ne yaparız? Ahmet'in tarlasına Mehmet tecavüz etmiş gibi dava açarız, mahkemeye veririz. Vilayete başvurulur. Kamu emlakine müdahale vakidir. Zabıta gelir gecekonduyu yıkar. Mahkemeye gidilirse bu başedilir mi? Kamu hizmeti görülür mü? Ama uygulama böyle.

Tipik bir misal verelim. O. D. T. Ü. 'ni düşünün. Bu bir kamu müessesesidir, üniversitedir, yani devlet malıdır, kamu emlakidir. İdarecileri özel kişilerdir, mütevellidir. Mütevelli nerede olur? Vakıfta, Vakıf özel hukuk kurumudur. Ahmet hayır yapacaktır. Apartmanın gelirini verir, onu yürütmek için bir mütevelli tayin eder. Devlet malına devlet ajanından başka kimse mütevelli olur mu? Olmaz, ama Türkiye'de bu gariplik de var.

Ortadoğuda milyonlar devlet bütçesinden verilir. Sanıldığı gibi öyle hibelerle filan değil; gelir devlet bütçesinin. Başına da bir mütevelli heyeti diye Bakanlar kurulunca atanan kişiler, öğretim üyeleri getiriliyor. Onlar da üniversiteyi idare ederler. Şimdi çok şükür bundan vaz geçiliyor. Ama bu ayırımı (kamu emlaki devlet malı ayırımını), herhalde iyice özel mülkiyetten ayırmalı artık. Yerel yönetimde ve kamu idarelerinde bu da kargaşalığa son vermeli, bu artık bitmeli. Müdahale davası, bilmem tahliye davası şeklinde belediyenin başında yüzlerce dosya var. Tahliye davası malum, 5-6 sene sürüyor. Şimdi o bakımdan, bu devlet mülkiyetindeki yerler için herhalde hiçbir sorun yok. Şimdi kıyıdaki kamu tasarrufunda bulunan yerlere gelelim. Yönetmelikte de bu belirtilmiştir (Ek 7-8. ci madde). Bu kumsaldır, kıyı devletin hüküm ve tasarrufu altında olan yerdir. Yani kesinlikle özel mülkiyete konu olamayacak bir kısımdır (kumsal, kayalık, taşlık vb.), coğrafi bir tanımdır. Kıyı nerede başlar, nerede biter? Bizim hukukçu olarak kabataslak bildiğimiz şey, kumsallarda kayalık, taşlık gibi arsaya dönüştürülmeye başlangıçtan beri niteliği itibariyle müsait olmayan yerler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Ek 7. ci madde bu kumsalın bittiği yerden itibaren belli bir alan içindeki yerlerin bina yapımı kullanım tarzını da ayrıca düzenlemiştir. Orada halihazırdaki durumlar muhafaza edilir diyor. Fakat, yeniden yapılacak olursa herkese açık, kamuya, topluma açık yerler yapılmalıdır diyor (otel gibi, lokanta gibi, turistik tesisler gibi), ama villa, ev yapılamaz diyor.

Şimdi bedelle ilişkin diğer konulara gelelim. Kamu tasarruflarında muktesap hak olmaz. Yani muktesep hak, herhangi bir işlemle veya özel hukuklar;

mesela bir hukuki işlem sonucu bir durum doğmuş ise o zaman ancak olabilir. Şimdi imar planları kural olarak ta muktesep hak doğurmaz. Askerliğe giderken askerlik kaç ay? 18 ay, Askerliğe gittiğiniz gün 6. ayda 36 aya çıkarsa, "efendim ben gelirken 18 aydı, ben 18 ay sonunda silahı bırakıyorum" diyebilir misiniz? Muktesep hakkı mıdır, bu? Aynı şekilde imar planı yapılmışsa, bu mülkiyete tecavüz edebilme yetkisine dayanan bir plandır. Keyfi olarak 5 kat, 3 kat yapılmaz. Her plan kararı değişmesinde efendim benim arsamda ben bunu aldığım zaman 18 kattı şimdi, 16'ya indirildi veya 26'ya çıkartıldı, nasıl oluyor? Fakat ruhsatı alıp 6 kat için inşaata başlamışsa ve bir imar planı değişikliği ile 6 kat 4'e inerse muktesep hak doğar. Diğer imar planı zamanında 18 kat iken, o mahallede 5 kata indirilirse eskiler için artık kazanılmış bir hak söz konusudur, onların fazla katları yıkılmaz.

Birde şu var. Kamu malının tapusu olmaz. Bakın böyle bir kural var. Yani şuras kamu malı diyelim, buranın tapusu olmaz. Tapu özel mülkiyetin garantisidir koruyucusudur. Kime karşı? Diğer kişilere ve devlete karşı, ki, tecavüz etmesin. Devlet kendi malına karşı kendisi tapu ilemi koruyacak malını? Gerek var mıdır buna? Lüzum yok. Devlet kendi malını kendi gücüyle kendi otoritesiyle, tasarrufuyla korur. Tapu kağıdı denen o kağıda veya defterinde yazılmış olmasına gerek yok. Ama gene kendi ormanını koruyamayan devlet, özel mülkiyet garantisi aracılığıyla ormanı korumak için ormanları tapuluyor ve tapu veriliyor. Hep aynı hikayedir bundan kaçmak lazım. Tabii zor. Yani bir zaman dilimi içinde bugün bir gayrimenkul kamulaştırılacaksa o gayrimenkul için paranın gerçek değeri nedir? Nasıl hesaplanmalıdır? Önemli olan bu. Çünkü piyasa değeri içinde gayrimenkulu değerlendirdiğim zaman bazı unsurlar var, ki onlar mülkiyet hakkı sahibinin gerçek malı değil. Yani onun mülkiyetinin değeri değildir. Bunu ayırmamız lazım. Ne ölçüde getirilmiş hespla. Kent toprağında bugün arsa değerlerinin artışında bir unsur var ki bunu hiç kimse inkar edemez. Dağ başında olsaydı kanalizasyonu, suyu, havası oradaki enflasyonla artış çok yavaş, fakat şehir içinde enflasyonda artış ve birde yol açıldığı için, kanalizasyon yapıldığı için, elektrik getirildiği için, tesisler kurulduğu için artış var. Kamu hizmetleri nedeniyle bir artış var. Ben diyorum ki bunu ona ödememizde haksızlık yapıyoruz. Bunu alalım kamulaştırırken keselim. Doğru olanı da gerçek değeri de böylece hesaplayabilmek gerekir, bu doğru olur diyorum. Örneğin Londra'daki bu uygulamada özel mülkiyet yok. Londra toprağı üzerinde yararlanma hakları vardır. Büyük kentlerde öyle. Almanya'da öyle, Yavaş yavaş bu mülkiyet tutkusundan vazgeçeceğiz. Başka türlü büyük kentte plansız yaşayamayacağız. Bu düzene gidecek şehirlerde ancak milyonlarca insan yaşayabilir buralarda. Bu hepsinin menfaatine olacaktır. Birgün bu kenti yaşanamaz hale getirenler de yaşanabilir hale getirmek için mücadele

vereceklerdir. O aşamaya geliyor Türkiye. Yani onlar da, yıkılsın düzenli hale getirilsin aman verelim diyecekler. Çünkü bir yerde taş yığınının başka birşey getirmiyor bu. Elektriği, suyu, tesisleri olmayan yaşanması imkansız olan bir şehir ortaya çıkıyor. Ön kapitalizmin Türkiye'deki bugün getirmiş olduğu ekonomik haksızlıkların yine o haksızlıkları getirenler tarafından düzeltilmesini istemesi gibi.

SORU

Ağustos ayında B. İ. N. P. B. 'nun hazırladığı plan üzerinde tartışmalar oldu. Bir heyet teşkil edildi. Büro ısrarla daha evvel yapılmış imar planlarının müktesap hakkı sağladığını arsa sahiplerine görüşünü ileri sürerek bu imar planlarının getirdiği hükümleri muhafaza etmeyi düşündüğünü ifade etti. Bunun böyle olup olmadığının tetkik edilmesi Sn. Bakan, Sn. Belediye Başkanı tarafından ortaya kondu.

Tabii bunun geçmişte daha da ilginç olan bir örneği var. Geçmişteki örnek 1964'lerde oldu. 1964'lerde ortaya konan iddia ise imar planları değişebilir. Fakat mevzii imar planları değişemez şeklinde idi. Yani siz bir Nazım plan yapıyorsunuz, toplumun yararına bir arazi kullanım düzeni getiriyorsunuz, sonra isterseniz değiştirebilirsiniz diyorlar. "Fakat o toplumun yararına ve yasanın tarif ettiği planlama düzenine, metodolojisine uygun, usulüne uygun olarak hazırlanan plan değişiyor ; ama yasanın tarif ettiği usulüne uymadan yapılmış ve yasadaki plan hiyerarsisi çiğnenerek meydana getirilmiş bir başka plan değişemez" denmiştir. Sn. Doğanay'a sormak istediğim soru şu : Yasa ve tüzüğü imar planlarının nasıl yapılacağını anlatıyor. Nazım Plan vardır ve ona uyarlanacak uygulama planı vardır. Bu bilimsel bütünlükten ayrıntıya yaklaşmak fikri. "Tüzük Nazım Planların en az Belediye hudutlarının (varsa Belediyelerin mücavir alanlarını) kapsamak mecburiyetinde olduğunu" söylüyor. Bu da şehrin geleceğini bütünlüğü ile beraber, gelişme alanları ile beraber nazır-ı itibare almayı öngören bir yaklaşım. Ayrıca tüzük, bu şekilde hazırlanan Nazım Planlara uygun olarak uygulama planları yapılır diyor. Uygulama planlarının da o Nazım Planlara uygun olması lazım. Ayrıca tüzük bu vafsa haiz olacak planlara sahip olmayan Belediyeler, bu planlar - bu vafsa haiz planlar - Nazım Planlar yapılcaya kadar ellerindeki planları Nazım Plan olarak kullanabilir" diyor. Şimdi biliyoruz ki bütün Türkiye'de yasanın ve tüzüğün bu hükümleri uygulanmadan, yani Nazım Plan hükümlerine tamamen aykırı olarak mevzi imar planları yapılmıştır. Şimdi bu şekilde hazırlanmış mevzi imar planları yoklukla malülmüdür, yoksa başka bir sıfatları mı vardır ?

YANIT

Biraz evvel de sizlere arzettim, idari bir karardır imar planı. Uygulamaya geçilmedikçe bu kazanılmış hak teşkil etmez. Yani özel hukuktan ayrılan taraflarını kesinlikle bilmemiz lazım. Ben böyle biliyorum. Ama başka bir hukukçu arkadaş çıkıp ta diyorsa ki, "Belediye yaptığı planla bana hak kazandırmıştır, artık bunu bozamaz. Binaenaleyh ben ona göre tazminat davası açarım" o zaman zaten plan yapmaya lüzum yok, yapamazsınız da. İdare çalışmaz. Her aldığı kararı idare değiştiremezse yeni olanak ve yeni durumlara göre zor bir durum olur. Bu sit kararı sebebiyle sanırım konu zaten daha evvelde tartışılmıştı.

Sit kararı da planda kısıtlamayı getirmişti. Danıştay muktesep hak saymadı. Boğazdakilerin hepsi İstanbul planına göre bizim haklarımız bunlar dediler. Sit kararı sınırlandırınca hemen dava açtılar Belediye Başkanına. Bir toplantıda o zamanın Belediye Başkanının da endişesi bu idi. Acaba tazminat davası açarlar mı? "Açamazlar, karar uygulanır" demişti oradaki grup ve nitekim bizim haklılığımız ortaya çıktı. Tazminat davası açanlar kazanamadı. Sit kararını tartışmıyorum. Fakat muktesep hakkı olmadığı kanıtlandı. O mütalaayı görenlerde herhalde başka hesaplar içinde veya başka düşünceler içinde olabilirler. Buna birşey söyleyemiyorum.

Şimdi ikinci nokta, tüzüğü uygun olmayan yapı olarak yapılmış, belediyelerin almış oldukları, yaptıkları planlar, kararlar tesdik edilmiş olsa bile şimdi bunlar yok mudur? Yoksa başka hukuki bir işleme tabiidirler? Bunlar yok sayılamaz. İdarenin kararları içinde kararlar var. Buda bir idari organ tabii. Kamu kararıdır. Bu nedenle böyle bir tüzüğe uygun olmayarak idarenin almış olduğu bir karar ki (imar planı da idari bir tasarruf) bu yok değil. Şu andaki sorunun girişine göre iptal edilmesi gereken bir karardır. Danıştaya dava açılarak 90 gün içinde bunun iptalini İmar ve İskan Bakanı, yani daha üst bir idari makam isteyebilir, diyebilmelidir. Ama 90 günü geçirdiği takdirde kesinleşmiş bir karar halini alma tehlikesi var.

2 . GRUP BİLDİRİLER — 3 —

DOÇ. DR. RIFKI ARSLAN

İ. D. M. M. A. ŞEHİRCİLİK KÜRSÜSÜ ÖĞR. ÜYESİ

**METROPOLİTEN ALANLARDA UYGULAMA
VE FİNANSMAN GÜÇLÜKLERİ**

GİRİŞ

Ülkemizde henüz ne fiilen uygulamaya konulmuş bir Metropolitan Alan Planı ne de yönetiminden söz edilebilir. Bununla beraber, oluşmuş ve yaşayan metropoliten alanlarla bu alanlarda uygulama ve yönetim görevi yapan merkezi ve yerel idareler vardır. Konuya ilişkin planlama çabalarının en eskisi ise oniki yaşındadır.

Ortada henüz bir deneyim olmadığına göre bundan esinlenerek eleştiri getirmek ve öneri geliştirmek de olası değildir. Buna karşılık metropoliten alan gerçeği ile bu gerçeğe uyum yapamayan, eski yapıya göre düzenlenmiş organizasyonlarla bunların zaman içinde yetersiz kalmalarından doğan müdahaleler, güdülmeler, güçlükler ve nihayet yapıya uygun olabilecek nasıl bir organizasyon? sorusuna aranan cevaplar, öneriler var. Bir de planın uygulama deneyimi yoksa da henüz sonuç alınamayan plan yapma deneyimi var.

Yukarıdaki nedenlerle biz, konunun hukuksal ve yönetsel yönlerini ilgililerine bırakarak var olan bir olguda kendisine uyum yapamayan ogranizasyon ve yönetimlerin, uyum yapabilmek için gösterdikleri çabalarda karşılaşılan güçlükleri sergilemeye ve ileriye dönük genel önerilerde bulunmaya çalışacağız.

A. TEMELDEKİ UYUMSUZLUKLAR

Metropolitan Alan olgusu, toplumsal yapıyı oluşturan sosyal ve ekonomik yapı öğelerindeki değişimin bir sonucudur. Değişimin somut görünümü ise konumuzda kentleşmedir. Bu açıdan yapı öğelerindeki değişimi kentleşme olgusu içinde, toplum yararına düzenlenmesi gereken mali ve yönetsel sistem, değişimin gereksinimleri ile uyum halinde değilse sosyal ve ekonomik sistem, toplum yararına çalışmayacak ve sorunlar çoğalarak, büyüyerek devam edecektir.

1) YÖNETİM - DEĞİŞME UYUMSUZLUĞU

Kentleşme olgusu, üretim ilişkilerindeki değişimin hız ve biçimine göre kentsel yapıdaki değişimleri tayin etmektedir. Ülkemizde sanayileşme ile kentleşme ilişkisinin kurulabildiği birkaç büyük kent dışında, kentleşmenin genel görünümü nüfus yığılması biçiminde olmakla beraber kentlerin sınıf yapısını ve gelir gruplarını hızla değiştirmektedir. Bunun sonucu olarak topraktan tüketim mallarına, kentsel alt yapıdan sosyal hizmetlere kadar farklı nitelik ve büyüklükte talep oluşmaktadır.

Teknolojik gelişmelerle, üretim yapısı ve ilişkilerindeki değişme sonucu ekonomik eylemler büyük kentlerde yığılma göstermekte, sektörler içi ve kendi aralarındaki farklılaşma, ulaşım teknolojisindeki değişmeler, yer seçimi faktörlerinden alan kullanma biçimine kadar kentsel yapıyı değişik biçimde etkilemektedir.

Bütün bu yapısal değişmeler, kentleşme öncesi örgütlenme ve mali kaynaklarla şüphesiz uyum sağlayamamaktadır. Uyumsuzluk tüm kentlerimize genellenebilmekle beraber, aralarında büyük farklılaşmaların bulunduğu da bir gerçektir. Bu farklılaşmalar, örgütlerin hizmet ettikleri kentlerin büyüklüklerinden, örgütlenme durumlarından, büyük bir kentin tek ya da çevresindeki küçük örgüt olanaklarından, kentlerin niteliksel özelliklerinden, büyüme hızlarından, gelir durumlarından ve hatta belediye meclislerinin yapısından doğmaktadır. Bütün bu farklılaşma nedenleri ve nitelikleri uyumsuzluğun ölçeğini, dolayısıyla sorunların ölçeğini etkilemektedir.

Uyumun sağlanması için yapısal değişme gereksinlerine cevap verecek geliştirici veya yenileyici veyahut yeniden düzenleyici organizasyonlara gitme yerine, yerel yönetim yetkilerini kısıcı, vesayet sınırlarını genişletici, güçsüzleştirici, politik baskı ve esnekliği yaygınlaştırıcı, merkezden yönetim ve uygulama seçeneği yeğ tutulmaktadır.

Uyumsuzluğun çok daha somut ve dolayısıyla sorunların çok daha yoğun olduğu metropoliten alanlarda yukarıdaki eğilimin yarattığı ikili yönetimler bir yandan sakıncalarıyla daha belirgin olarak ortaya çıkarken, yetmezlik ve etkenliğin zayıflığı seçilen yolun uyum sağlamaya çare olmadığını göstermektedir.

2) KAYNAK - DEĞİŞME UYUMSUZLUĞU

Yukarıda değindiğimiz değişmeler, yönetsel organizasyonun yanı sıra, yönetimlerin kaynak yaratma ve kaynak kullanma ile ilgili mali yetkileri ile bunların ihtiyaçlara tahsisini yetersiz hali getirmiştir.

Aşağıdaki tablo kaynaklarla ihtiyaçların ne kadar uyumsuz olduğunu yeterince göstermektedir.

Tüm ülke belediyelerinin gelir ve gider bütçeleri toplamı 1974 yılı

TOPLAM BÜTÇE GELİRLERİ	7.043.314.000
Vergi gelirleri	2.948.174.000
Vergi dışı gelirler	4.099.140.000
TOPLAM BÜTÇE GİDERLERİ	7.043.314.000
CARİ GİDERLER	3.710.914.000

YATIRIM GİDERLERİ	1.842.794.000
Etüd proje	93.423.000
Yapı, tesis, onarım	1.498.893.000
Makina ve teçhizat	250.478.000
SERMAYE TEŞKİLİ VE TRANSFERLER	1.493.606.000
Kurumlara katılma payı	26.648.000
Kamulaştırma ve gayrimenkul alımları	529.344.000
Transfer giderleri (mali, soyal, borç ödeme)	937.614.000

Kaynak : 1977 İstatistik Yıllığı, D.İ.E. yayını, Ankara 1977.

Yaklaşık 13.000.000 nüfusu kapsıyan ve 1500 belediyeyi bulan bu kentsel kesimde nüfus başına bütçe geliri 500. - TL., yatırım giderleri 110. - TL., sermaye teşkili ve transfer giderleri 110. - TL. düşmektedir. Bunun yanı sıra toplam bütçe gelirlerinin aynı yılın G.S.M.H. na oranı (cari fiatlarla) % 2'dir. İl Özel İdarelerinde durum daha da kötüdür. Bu idarelerdeki bütçe gelirleri toplamı ülke G.S.M.H. sı içinde yapı %0,2'dir.

Tüm ülke İl Özel İdarelerinin gelir ve gider bütçeleri toplamı 1974 yılı.

TOPLAM BÜTÇE GELİRLERİ	818.748.000
Vergi gelirleri	739.255.000
Vergi dışı gelirler	79.493.000
TOPLAM BÜTÇE GİDERLERİ	818.748.000
CARİ GİDERLER	382.560.000
YATIRIM GİDERLERİ	232.601.000
Etüd proje	544.000
Yapı, tesis, onarım	204.487.000
Makina teçhizat	27.570.000
SERMAYE TEŞKİLİ VE TRANSFERLER GİDERİ	203.587.000
Katılma payı	5.694.000
Kamulaştırma	17.296.000
Transfer giderleri	180.594.000

Kaynak : 1977 İstatistik Yıllığı, D.İ.E. yayını, Ankara 1977.

Bir başka araştırmaya göre, 1969 yılında Türkiye'de kişi başına yıllık gelir 500 Dolar iken İstanbul'da kişi başına mahalli idare harcaması 12 Dolardır. Aynı gelir düzeyinde olan Kolombiya'da bu rakam 475 Dolar, Bogota'da 28 Dolardır.

Konu yatırım harcamaları açısından ele alındığında durum daha da acıktır. 1974 yılında tüm belediye ve İl özel idarelerinin yatırım harcamaları 2.075.395.000 TL.dir ve nüfus başına 160 TL. düşmektedir. 1967 - 1971 yılları arasında İstanbul metropoliten alanında yer alan belediyelerin gerçekleştirdikleri yatırım tutarının nüfus başına düşen miktarı 50 - 60 TL. arasında değişmektedir. 1972 yılında İstanbul Belediyesinin gerçekleştirdiği yatırım harcamaları tutarı sadece 79.880.000 TL.dir.

Bu düzeydeki harcamaların, sürekli enflasyon dönemleri yaşıyan ve inşaat maliyetleri ile arsa fiyatlarının, makina ve teçhizat fiyatlarının sürekli artış gösterdiği ülkemizde kentsel donatım ve hizmetler için bir anlam taşımadığı açıktır.

Belediyeler ve İl Özel İdare bütçelerinde kamulaştırma ve gayrimenkul alımları için ayrılan toplam 550 milyon lira ile değil, imar planındaki kamu yararlı alanları gerçekleştirmek, bir yol operasyonu için birkaç değerli binayı bile kamulaştırmak mümkün değildir.

B. UYUM SAĞLAMA ÇABALARI VE SONUÇLARI

1) MERKEZİ YÖNETİMİN UYUM SAĞLAMA ÇABALARI

Metropoliten alanlarda çok sayıda belediyenin bulunmaması, kentsel hizmetlerin bölgesel yürütülmesini engellemekte, kaynak kıtlığı bu engelle birlikte özellikle büyük kaynak gerektiren hizmetlerin yapılanmasına neden olmaktadır. Bu boşluğu doldurmak ve toplum hayatında meydana gelen gelişme ve değişmelerin gereklerini karşılamak için kurulan, yeni yerinden yönetim ve bölgesel kuruluşların yetki ve görev dağılımında, hemen her hizmet alanında ikili durumlar yaratılmıştır. Bu ikili durumlar bazı hallerde mahalli idarelerin görev alanlarını da daraltmış, özellikle büyük kentlerin sorunlarının çözümü, merkezi idare tarafından üstlenildiğinden, mahalli idareler üzerindeki vesayet fiilen genişletilmiştir. Gerek merkezi idarenin, gerekse mahalli idarelerin görev alanlarına giren, bir ya da birkaç kamu hizmeti ile sınırlandırılmış, bazısı devlete bazısı da mahalli idarelere bağlı kurumların doğması, özellikle il özel idarelerinin fonksiyonlarını yitirmesine, bölgesel nitelikteki yetki genişliğine sahip kurumların görev ve yetki alanlarının genişliği il idaresi ile sürtüşmelerine neden olmuştur. Boşluğu dolduracak uyum sağlama çabalarının bir başka görünümü de kaynak sağlama veya aktarma eğilimidir. Günümüzde bunun adı Belediyelere yardımdır.

Mahalli idarelere kaynak sağlama veya merkezi idare kaynaklarından yararlandırma konusundaki merkezi idare, mahalli idare ilişkileri de politik iktidarlara daha fazla inisiyatif vermekte, başka bir deyişle mahalli idarelerin

hareket kabiliyetini azaltmaktadır. Öyle ki ; belediyelerin personel giderleri, teknik personel atamaları, büyük ölçekli projelerin finansmanı vb. konularda merkeze bağımlı hale gelmiştir. Genel gidiş, mahalli idarelerin hem yönetim hem de mali yönden zayıflaması, merkezi idarenin merkezden yetki ve görevlerler donatılmış idareleri ve yine merkezden hazırlanmış programlarla kent yönetiminde ağırlığını hissettirmesi yönündedir. Bu planlı kalkınmanın bir gereği gibi görünmekte ise de mahalli planlama ile bütünleşemediğinden etkinliği zayıf olmaktadır.

Açıklamalarımızdan çıkan sonuçları şöyle özetlemek mümkündür.

- a) Yönetimin görev - yetkileri çeşitli yönetim birimleri ve kademeleri arasında dağınık bir durumdadır. Bu nedenle ikili durumlar doğmuştur. Kentleşmenin ve kent sorunlarının çok yönlü ve bir disiplin çözümlenmesi bu açıdan zordur.
- b) Merkez ve yersel idareler arasındaki görevsel ve mali ilişkiler oldukça karmaşıktır.
- c) Merkezi ve yersel idarenin görevleri, bölgesel ve yerinden yönetim hizmet kuruluşlarıyla daralmakta, özellikle yersel idare yetkileri üzerinde vaseset genişlemektedir. Bu durum yetki açısından sürtüşmelere, mahalli sorunların planlı ve disiplinli olarak çözümüne engel olmaktadır.
- d) İl özel yetkilerinin büyük bir kısmı devletçe kullanılır hale geldiğinden belde sakinleri tarafından seçikle oluşturulan bir organ giderek fonksiyonlarını yitirmektedir.

2) MAHALLİ İDARENİN UYUM SAĞLAMA ÇABALARI

Bir başka uyum sağlama çabası son yıllarda ya belli ve sınırlı büyük ölçekli müşterek kentsel projelerin gerçekleştirilmesi (elektrik, su, kanalizasyon) veya yine müşterek sorun haline gelmiş konularda devlet desteği sağlama veya kamu oyu yaratma ve birlikte hareket etme amacıyla "Belediyeler Birliği" oluşturma eğilim ve uygulamasıdır.

Seçikle oluşmuş belediye organlarının toplum yararına, serbest idareleriyle sorunlarını çözüme yönünde yaptıkları bu girişimin henüz sonuçları alınmakla beraber, umut verici bir adım olduğu şüphesizdir. Ancak farklı mali olanaklar farklı sorunları da olan belediyelerin ana alt yapı tesisleri dışında aynı yaklaşımı gösterebilecekleri şüphe ile karşılanabilir. Acaba daha organize ve temel prensipleri ve yönetimi belirlenmiş federal bir sistem bu temelde tartışılmaz mı? Konuyu ilgililere bırakalım.

3) PLANLAMADA UYUM SAĞLAMA ÇABALARI

Metropoliten alanlarda birden fazla belediyenin bulunması tüm alanda arazi kullanımının fonksiyonel ve rasyonel düzenlemesini ve uygulamanın plan esaslarına göre denetlenmesini güçleştirmektedir. Denebilir ki bu konuda da bir boşluk ve uyumsuzluk söz konusudur. Bu açığı ve uyumu sağlamak için belediye imar planları aşamasından metropoliten alan planlama şemasına 1966 yılında geçirilmiş, ancak bu konuda da merkezden yönetme prensibi benimsenmiştir.

Bu prensibin yasal dayanağı son imar yasasında yapılan değişiklikle sağlanmış ise de metropoliten alan planlaması yapan "Nazım Plan Büroları" bir statüye kavuşturulamamıştır. Bunun yanı sıra her bir belediyenin imar planı yapma, yaptırma ve onaylama eylemleri ile uygulamaları, doğal olarak günün koşullarına göre devam etmektedir. Bu konuda Nazım Plan Bürolarının hiç bir denetim yetkisi bulunmamaktadır. Yıllardır süren metropoliten alan planlarının ve çalışmalarının kentleşme hızı karşısında sürekli geri kalma durumunda olduğu söylenebilir.

Öte yandan beldenin esas sahibi olan belediyelerin plan yapma ve uygulama için yeterli teknik elemana sahip olmadıkları, kendileri adına planlama yapan Nazım Plan Bürolarına en azından katkıda bulunma veya diyalog kurma olanakları bulunmadığı bilenen gerçekler arasındadır. Denebilir ki sağlanmak istenen uyum, somut bir sonuç vermediği gibi başarılı da olamamaktadır. Bu durumda yeni yöntemler aranmasında fayda olacağı kanısındayız.

C) POLİTİKALARDA VE KOORDİNASYONDA BOŞLUKLAR

1) KOORDİNASYON BOŞLUKLARI

Bir başka sorun, kamu yatırımcı kuruluşları, planlama kurumu ve merkezi planlama örgütü arasındaki koordinasyon boşluğudur. Metropoliten planlama örgütlerinin önerdiği kentsel yatırımların yatırımcı kamu kuruluşlarında benimsenmesi ve bunlar aracılığıyla merkezi planlama örgütünden kaynak sağlanması gereklidir. Zaman zaman konuya farklı açılardan bakan ve çoğu kere kentsel yatırımları verimli saymayan yatırımcı kuruluşlarla diğerleri arasındaki görüş ayrılıkları geniş ölçüde aksatmaktadır. Son yıllarda kurulan "Bakanlıklararası İmar Koordinasyon Kurulu" teknik düzeyde olmadığından yetiri kadar yarar sağlayamamaktadır. Andığımız güçlüklerle, planın çok sayıda belediye tarafından uygulanacağı da eklenirse günümüzde bir koordinasyon ve uygulama çıkmazı içinde olduğumuz anlaşılır.

2) KENTLEŞME POLİTİKASI BOŞLUĞU

İmar ve İskân Bakanlığı ile DPT'nin kuruluş kanunları, ülkesel kalkınma ve yerleşme hedefleri ile politikaların saptanmasını değişik yetki ve ölçülerle bu iki örgüte vermiştir.

Planlı dönemin başlangıcından bu yana ülkesel ölçekte, gerek bölgeler arası dengesizliği azaltıcı gerekse kentleşmeyi yönlendirici mekansal hedef, strateji ve politikaların saptandığı veya plancılara hedef olarak verildiği görülmemiştir. Bu konuda çabalar harcanmamış değildir. Ancak çabaların benimsenip, uygulama araçlarının belirlendiği ve yasal dayanaklarının sağlandığı söylenemez. Bu nedenlerle metropoliten alan plancılarının bir boşlukta çaba harcadıkları ve arama içinde oldukları izlenmektedir.

D. HİZMETLERDE İŞLETMECİLİK

Kentsel hizmetlerin bazıları büyük şehir bölgelerinde ortak ve yaygın olma niteliğine sahiptir. Su, kanalizasyon, enerji, ulaşım gibi hizmetler bu nitelikte olanlar arasında sayılabilir. Günümüzde andığımız hizmetlerin bazılarıyla ilgili olan ve faaliyet alanları büyük belediye sınırlarını aşan işletmeler vardır. Koşullar mevcut işletmelerin bölgesel ölçekte geliştirilmesini ve yenilerinin kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Büyük kent bölgeleri daha önce andığımız çok sayıda belediyeden oluştuğu için gerek rasyonel bir yerleşme düzeninin sağlanması ve arazi kontrolünün, müşterek kentsel projelerin kamu yatırımcı kuruluşları ve yerel idarelerle ahenkli bir şekilde gerçekleştirilmesi için bölgesel işletme planlamasına ve uygulamaya dayanan bir örgütün kurulmasında aşağıdaki yararlar vardır.

- a) Alt yapı türleri arasında eşgüdüm sağlanması. Örneğin yol olmadan kanalizasyon yapma olanağının bulunması.
- b) İşletme planlaması ile arazi kullanımın gerçekleşme derecesinin yükseltilmesi. İmar planı ile altyapı planlama ve işletmesinde eşgüdüm sağlanması.
- c) Finansmana katılma ve yararlanmada belediyeler arası eşitlik, dolayısıyla belde sakinleri arasında adaletli yararlanma ve katılma.
- d) Bölgesel işletmemlerin yaratacağı kaynaklarla hizmet devamlılığının sağlanması.

ÖNERİLER

1) FİNANSMANDA

Anayasanın 116. maddesinin 11. bendinde "... bu idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır" hükmü yer almaktadır.

- a) Daha belirttiğimiz gibi her belediyenin yaptığı görev ve yükümlülükleri aynı olmadığı gibi nitelikleri de farklıdır. Bu nedenle, objektif ölçülerle belediyeler kategorilere ayrılmalı ve merkezi idare gelirlerinden aldıkları paylar buna göre saptanmalıdır.
- b) Belediyelerin öz kaynak gelirlerinin fiatlara duyarlılığı az olduğundan artmamaktadır. Bu konuda belediyelere mali özerklik tanınmalı ve gelirlerin fiatlar karşısında korunması sağlanmalıdır.
- c) Herhangi bir güvencesi bulunmayan Devlet bütçesinden yardım istemi terk edilmeli, belediyelere kendi kaynaklarını yaratma olanağı verilerek bu sakınca giderilmelidir.
- d) Halka götürülen hizmetin tür ve nitelikleri esas alınarak sosyal adaleti de sağlayıcı şekilde halkın maliyetlere hatta bakım ve onarım masraflarına katılması ağırlanmalı. Bu konuda özellikle değer arttırıcı altyapı operasyonlarında değer farkı topluma aktarılmalıdır.
- e) Çevre kirlenmesine neden olan faaliyetler, çevre iyileştirmesi maliyetlerine mutlaka katılmalıdır.

Son olarak diyebiliriz ki yeterli gelir kavramı, toplumsal değişimin sürekliliği ve dolayısıyla ihtiyaçlarında nitelik ve niceliğinin değişeceği kabulüyle yorumlanarak kaynak yaratma sağlama prensipleri saptanmalıdır.

2) İŞLETMEDE

- a) Yerel idare ile merkezi idare arasındaki ikilem ve sürtüşmeleri ortadan kaldırmak ve kentsel hizmetlere sürekli olarak devlet bütçesinden fon aktarmaya son vermek için yerel ve merkezi idarelerin hizmet alanına giren işler kesin tanımlara bağlanmalıdır.
- b) Bunların metropoliten ölçekte hizmet özelliği sununların, öz kaynakları kendisince yaratılıp geliştirilecek ve bu bakımdan da makul bir kar haddini gözetecek kamu yararlı işletmeler kurulmalıdır. Bu işletmeler ile plan yapım ve uygulamasından sorumlu organizasyon arasında eşgüdüm sağlamak amacıyla bir üst yönetim ayrıca düşünülebilir.
- c) İşletmelerin sunduğu hizmetin nitelik ve niceliğine, götürüldüğü alanının özelliklerine, gelir gruplarına göre tarife ve katılma payları ayrıca tartışılacak teknik detayda konulardır.

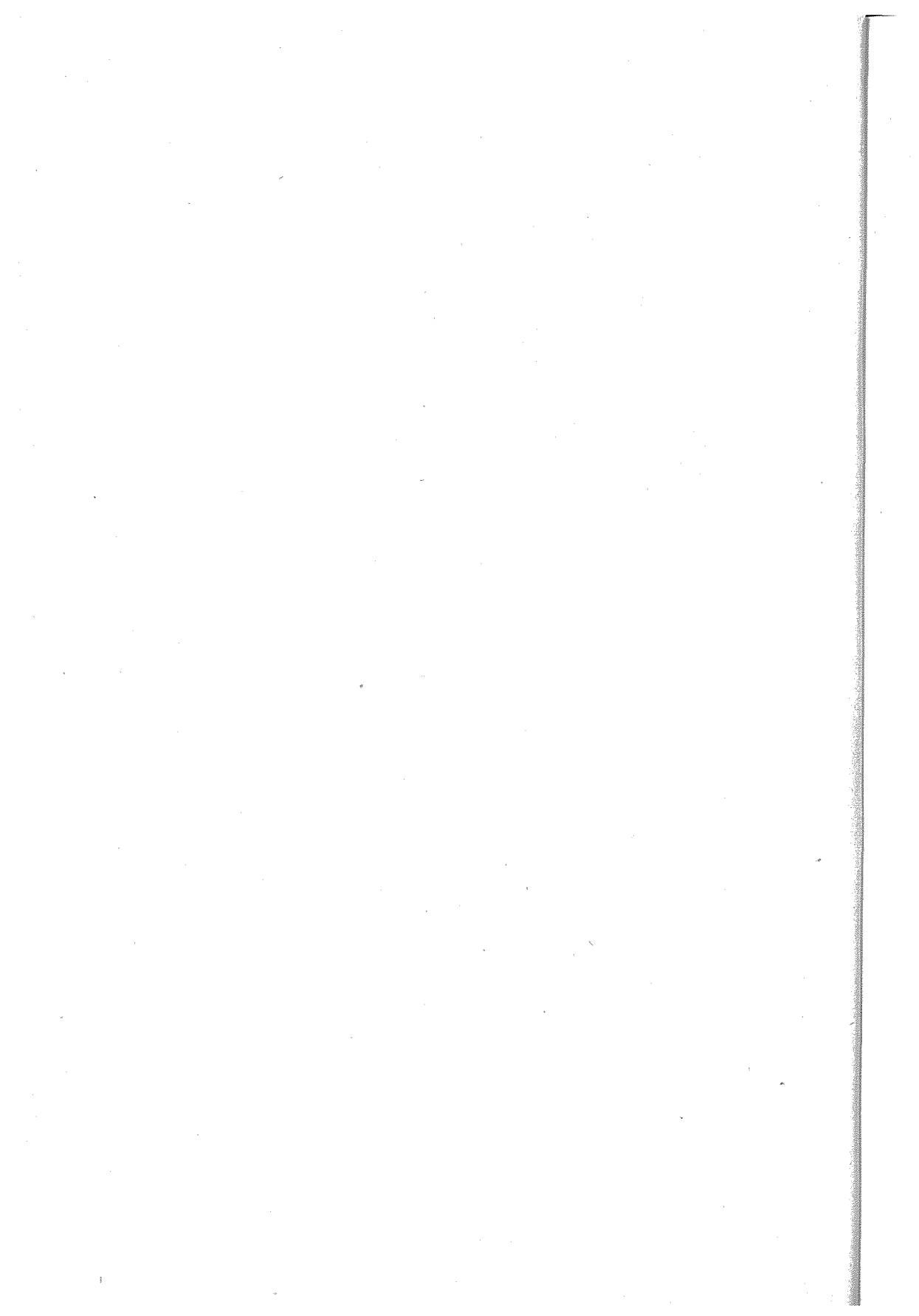
3) PLANLAMADA

Plan yapım ve yönetimi ister merkezi idare isterse yerel yönetimlerce yüklenilsin, detayda karar üretici ve uzun zaman alan planlama süreçleri yerine metropoliten alanda genel gelişme hedeflerini ve arazi kullanım kararlarını belirten leke veya şema planların üretilmesi daha zaman

kazandırıcı ve genel hedeflerin birden fazla belediye sınırı içinde detay planların yapılmasında esneklik sağlayıcı olacağı kanısındayız.

KAYNAKLAR

- 1 — Rifkı Arslan :
BİB Sorunlarına Sosyo - Ekonomik Yaklaşım (Büyük İstanbul Bölgesi Kent İşletmesi Sorunları Uluslararası Semineri, Bildiriler) İstanbul 1974
  - 2 — Rifkı Arslan :
İstanbul Kentleşme Sürecinde Yapısal Değişme - Sosyoloji Konferansları
ayrı basım, İstanbul 1974
  - 3 — Sevim Görgün :
İstanbul Metropolitan Alanındaki Mahalli İdarelerin Finansman Sorunu
(Büyük İstanbul Bölgesi Kent İşletmesi Sorunları Semineri, Bildiriler) İstanbul 1974
  - 4 — Teoman Yayın :
Merkezi Hükümet ile Mahalli İdareler Arasındaki Mali İlişkiler,
DİE yayını Ankara 1971
- F. Yavuz
R. Keleş
O. Geray   Şehircilik, SBF yayını Ankara 1972

2. Cİ GRUP BİLDİRİLER — 4 —

NECDET VİDİNLİOĞLU

İ. D. M. M. A. ŞEHİRCİLİK KÜRSÜSÜ ÖĞR. GÖREVLİSİ

METROPOLİTEN PLANLAMADA ÖRGÜTLENME

I. GİRİŞ

Örgütlenme, planlama gibi çok boyutlu olup, yine plan gibi, düzen getirici amaca yönelik bir kavramdır. Geniş bir inceleme ve tartışma alanı olan örgütlenme konusunu (Türkiye’de Metropolitan Alan Planlaması Deneyimleri ve Sorunlar) çerçevesinde incelemek istiyoruz. Bunu yaparken Türkiye deneyimlerini yinelemek, planlama ve metropoliten yönetim konularına da taşmak zorunluluğunda kaldığımızı belirtmek gerekiyor.

II. PLANLAMANIN KURUMSAL YAPISI

Türkiye’de Planlama, iki planlama türü için kurumsallaştırılmış ve örgütlenmiştir. Ülke çapındaki planlama Anayasa’da yer almış ve gerekli yasalar çıkartılarak, örgüt kurulmuş ve işleyişi belirlenmiştir.

Asıl önemlisi “uyulması zorunlu bir hukuk kuralı” olabilmesi için planın yasal prosedürü de kanunlarla belirtilmiştir. Bir Kalkınma Planı, uyulması zorunlu hukuki bir belge niteliğini TBMM’ce kabul edilmesinden almakta, buna uyumlu yıllık programlarda Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe girmektedir. Bu prosedür, demokratik sistem içinde, kamu kesiminin yasalar çerçevesinde yönetim görevlerini yerine getirmelerinin bir gereği olmaktadır.

İkinci planlama türü ise, kent ve kasabalar için hazırlanan imar planlarıdır. İmar planları da, Belediyeler yasası, İmar yasası ve bu yasaya dayanılarak çıkarılan tüzük, yönetmelik ve genelgeler ile yapımından uygulanmasına, uygulanmasından kontrolüne kadar kurumsallaştırılmış ve örgütlenmiştir. İmar Planının “uyulması zorunlu bir hukuk kuralı” olabilmesini sağlamak için de demokratik bir kurum olan, planın yapıldığı belde halkının seçmiş olduğu organlarca kabul edilmesi koşulu getirilmiştir. Zira, imar planları, özel mülkiyet hakkının kullanılmasında kısıtlamalar getirmektedir. Bu kısıtlamalar ancak “kamu yararına” getirilebileceği için, imar planının hukuki bir belge niteliğine dönüşmesi bulunmaktadır. İmar planının bu niteliğinin sunduğu büyük önem, yasalar ile hazırlama, uygulama ve denetim işlevlerinin yoğunluğuna neden olmuştur. Bu işlev yoğunluğu ayrı bir tartışma konusu olduğundan üzerinde durmuyoruz.

Yalnız şunu yinelemekte yarar görüyoruz. İmar planları demokratik sistem içinde hukuksal belge niteliğini, yukarıda belirlediğimiz gibi, Anayasal bir kuruluş olan Belediyelerin, belde halkı tarafından seçilen Belediye Meclisince kabulünden almaktadır. Onama işleminin zorunluğu ise, merkezden yönetimin, imar planı ile getirilen kararlarla bağlanması, yürütme açısından merkezden yönetimin yetkisi içindeki konularda görevini yapabilmesinden doğmaktadır.

Ülkesel Kalkınma Planları ve İmar Planları, belirlediğimiz hukuksal nitelikleriyle Anayasa'da çerçevesi çizilmiş iki değişik yönetim biçimine göre örgütlenmişlerdir.

III. METROPOLİTEN PLANLAMADA KURUMSAL YAPI ÇERÇEVESİNDE DENEYİMLER

Merkezden yönetim ve yerel yönetim sistemleri içerisinde metropoliten alan planlamasının yerini saptamak, ya da kendine özgü bir sistemin içine yerleştirmek, örgütlenme açısından da zorunlu olmaktadır. Böyle bir zorunluluk, metropollerin yükümlendikleri fonksiyonların çeşitliliğinden gelmektedir. Metropoller bir yandan ülkenin, gerek diğer yöreleri gerekse ülkenin dış ilişkileri yönünden bazı fonksiyonlar görmekte, diğer yandan ise, yerel halkın gereksinmelerine yönelik fonksiyonları gerçekleştirmek zorunda kalmaktadırlar. Diğer bir deyişle, metropoliten alan planlamasında, hem ülke planlaması hem de imar planlarının içeriğine gereksinim ortaya çıkmaktadır.

Metropoliten alan planlaması diye tanımlanan bu planlama türüne neden gereksinim duyulmuştur? Bu sorunun da yanıtlanması için Türkiye'deki deneyimlere ve çabalara değinmek zorunlu olmaktadır.

1950'lerden sonra Türkiye'de ortaya çıkan kentleşmenin hızlanacağı belirtileri, "Yapı ve Yollar Kanunu"nun yetersizliğini ortaya koymuş, kentlerin planlaması ve yapılaşması için yeni bir yasa, 1956 tarihli ve 6785 sayılı İmar Yasası kabul edilmiştir. Kentleşme olgusu, aynı dönemlerde İmar ve İskan Bakanlığı adı altında yeni bir Bakanlığın kurulması ile merkezden yönetime bazı görevler yüklenmiştir.

6785 sayılı İmar Yasasında (1605 ile getirilen değişikliklerden önce) metropoliten alan planlamasına yönelik tek hükme, 47. maddede getirilen "mücvir alan" ile ilgili hükümdedir. O zamanki koşullar içinde büyük kentlerin yakın çevresinde planlama yönünden belediyelere bazı yetkiler tanınırsa, konunun halledilebileceği varsayımını bu madde ile sezebiliyoruz. Nitekim İstanbul Belediyesi'nin o dönemlerde kabul etmiş olduğu mücvir alan hudutları da bize şunu gösteriyor. 7116 sayılı İmar ve İskân Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri ile ilgili kanunda ise "Bölge İmar Planları" deyimi yer almakta ve bu deyim metropoliten bölgeleri de içerdiği kabul edilmektedir. Bunu, İmar ve İskan Bakanlığının bölge planlama çalışmalarında, öncelik verdiği bölgelerle kanıtlamamız mümkündür. Bu öncelik İstanbul'u içeren Doğu Marmara Bölgesi ve Zonguldak Bölgesi'ne verilmiştir. Çünkü, Kentleşmesi hızlanan İstanbul'un sorunlarına cevap verecek bir planın ancak bölgesi çapında incelenmesi sonunda elde edilebileceği; kendine özgü Zongul-

dak Kentinin, aynı fonksiyonları gören ve birbirleriyle yakından bağımlı yerleşmelerin birarada ele alınmasının yararına olacağı öngörülmüştür. Her iki planlama çabasında da, metropoliten alan planlamasına yönelindiği açıkça görülmektedir. Bu dönemlerde Ankara'nın Başkent olması dolayısıyla sahip olduğu özel bir planlama ve imar statüsü henüz yeterli bulunuyordu.

Yukarıda belirttiğimiz yasalara dayanılarak metropoliten alanlardaki sorunlar için bir çözüm getirilebilmiş midir? Belediye 47. maddeye göre hudud saptamış olsa bile, mücavir alanları beldeleri ve belde halkı için benimsemiş ve buraları için planlama kararları getirmedikleri gibi, denetim yetkilerini de kullanamamış ya da kullanmamıştır. Bakanlığın bölge planlama açısından yaklaşımları ise, uygulamadaki yetki ve sorumlulukların başka yönetimler elinde olmasından, planlama çalışmaları bazı yatırım kararları için dolaylı etkisi olmakla beraber, birer belge niteliğinde kalmış, hukuksal nitelik kazanamamıştır. Bakanlık ve Belediyeler daha güncel olan konut ve gecekondular sorununa eğilmiştir.

Zamanla kent sorunlarının artması, büyük kent olgusunun açık ve seçik ortaya çıkması, Nazım Plan Büroları, ya da metropoliten planlama bürolarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bürolar Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuş olmalarına karşın, her büronun başlangıçtaki kurumsal temelinde, İmar ve İskan Bakanlığı ile Büronun kurulduğu yöredeki merkez belediyesi arasında bir işbirliği, birlikte çalışma amacının bulunduğu yapılan protokollerde görülmektedir. Teknik ölçekte geliştirilen planlama bürolarının kurulması önerileri, Bakanlık üst yöneticileri, siyasal iktidarlar ve belediye yöneticileri tarafından da benimsenmiştir. Bunun kanıtlarını, bürolara ayrılan ödeneklerden, belediyelerin gittikçe azalmış olmasına rağmen bazı elemanlarını bu bürolarda görevlendirmelerinde görüyoruz.

Metropoliten alanlar için kendine özgü bir planlamanın zorunluluğu ayrıca D. P. T. ve özellikle yatırımcı kuruluşlarca benimsenmiştir. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ve Yıllık Programlarda yer alan konu ile ilgili tedbirler bunu göstermektedir. Kamu kurumları arasında yapılan koordinasyon toplantılarında konu gerektirdiğinde, Metropoliten Planlama Büroları yetkilileri daima çağrılı olmuşlardır.

Bu çerçeve içinde planlama bürolarının planlama çalışmaları ve danışmanlık görevleri devam ederken, planların uygulanmasını, daha yerinde bir deyimle işlerliğini sağlamak için, yine teknik seviyede başlanan ve siyasal iktidarca da benimsenen bazı örgütlenme girişimlerini görüyoruz.

Bu, örgütlenme girişimlerinden üçüne değinmek istiyoruz. Birincisi, metropoliten alan içinde kalan belediyelerin imar planlarının hazırlanmasında

Metropolitan Planlama Büroları ile belde planı hazırlayıcıları arasında bir işbirliğinin zorunluluğunun kabul edilmesi ; ikincisi, bir Bakanlar Kurulu kararı ile Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulunun kurulması ; üçüncüsü ise, metropoliten alan için kamusal yatırımların bir paket proje biçiminde D. P. T. ye sunulmasıdır.

Bütün bu deneyimler, ortaya şöylece özetleyebileceğimiz bir modele yönelindiğini belirlemektedir. Metropolitan Planlama Bürolarınca üretilen plan ve plan kararlarından, merkezden yönetim kurumlarınca uygulanacak olanlar, ya Bakanlıklararası İmar Koordinasyon Kurulu kararına dayalı olarak ilgili kurumca, ya da Kalkınma Planlarında yer alarak ilgili sektörlerce gerçekleştirilecektir. Üretilen arazi kullanma kararları da İmar ve İskan Bakanlığı'nın planlama konusundaki yetkilerine dayanılarak metropoliten alandaki belediyelerce uygulamaya sokulmasına çalışılacaktır.

IV. METROPOLİTEN PLANLAMANIN YASAL DAYANAĞI

Metropolitan planın yasal dayanağını, 11.7.1972 tarihinde 1605 sayılı kanunla değişik İmar Kanununun 26. ve 29. maddelerinde görüyoruz.

“İmar ve İskan Bakanlığı ..... birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarının ..... tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelerin veya iğere idarelerin bu yolda kararlarına lüzum kalmaksızın yapmaya veya yaptırmaya yetkilidir.”

“İmar ve İskan Bakanlığı'nca yapılan veya yaptırılan veya birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar planlarının hazırlanmasında ve kabulünde ayrıca belediye meclislerinden karar alınmasına lüzum yoktur.”

İmar yasasının bu hükümlerini incelediğimizde bazı noktaların ayrıntıda açıklanması gereklidir.

a) Yasa “metropoliten imar planı” deyimini getirmiştir. Ancak bu deyim tanınlanmasını yapmamıştır. Yalnız “birden fazla belediyeyi ilgilendiren” tamlaması getirilmiştir. Bu tamlama metropoliten imar planını tanımlayan bir tamlama değildir. Karşıt anlamını ele alırsak, maddeye göre, birden fazla belediyeyi ilgilendirmeyen metropoliten imar planlarının da olabileceği anlaşılmaktadır. Yasa metropoliten deyimini tanımlamamış, tüzük ve yönetmeliklerde de böyle bir tanımlamaya rastlamıyoruz. Uygulamada ve planlarda bazı tanımlamalara rastlıyorsak da, bu da uğraşın gereği içeriği değişik olmaktadır.

b) Kanun koyucusunun metropoliten imar planı deyimini kullanmış olması, Yasanın 27. maddesi ile ilişki kurmak isteğini göstermektedir.

27. madde :

“İmar ..... planları ‘nazım plan’ ve ‘tatbikat planları’ olmak üzere iki nevidir :

- a — Nazım planlar halihazır haritalar üzerinde çizilen ve arazi parçalarının kullanış şekillerini ve başlıca bölge tiplerini gösteren planlardır.
- b — Tatbikat planları da halihazır haritalar üzerinde çizilmekle beraber, bunlara mevcutsa kadastro vaziyeti de işlenir. Bu planlar tatbikat için bütün fenni hususatı ihtiva eder.”

Bu açıdan yasaya göre, metropoliten imar planları yukarıdaki maddeye göre, iki tür planı da kapsamaktadır.

Ancak uygulamaya göz attığımızda, İmar ve İskan Bakanlığınca ele alınan metropoller için yapılan planların yalnızca “nazım plan” türüne yönelik olduğunu gördük. Örneğin, Büyük İstanbul için plan yapma ile görevlendirilen büronun adı “Nazım Plan Bürosu”dur. İzmir, Elâzığ, Ankara gibi onanmış, metropoliten alan planı olarak nitelenen planların ölçeği 1 / 50.000, 1 / 25.000’dir. Yapılmakta olan planlarda aynı ölçekte kalmaktadır. Bu ölçekteki planların “tatbikat planı” niteliği taşıdığını söylemek mümkün değildir. Ayrıca adı geçen Bakanlığın “tatbikat planları” nı yapmak eğilimine rastlamıyoruz. Tersine, İstanbul, İzmir gibi metropoliten alanlardaki belediyelerin planları hazırlaması işlevi bunun aksini göstermektedir.

c) Yasa, metropoliten imar planları konusunda Bakanlığa bir görev değil yalnızca bir yetki vermiştir. Bu yetki de Bakanlığın seçeneğine bırakılmıştır. İmar ve İskan Bakanlığı “lüzum gördüğü hallerde” bu yetkisini kullanacaktır. Halbuki 26. maddenin (a) bendi, belediyelerin (istisnalar dışında) imar planlarını yapmalarını zorunlu kılmıştır.

İmar yasasındaki metropoliten imar planları konusundaki bu belirsizlik ve hukuksal kuşkular, Bakanlığın yetkisini kullanmakta sınırlamaya götürmüştür. Yerel yönetim birimlerinin yetki ve görev alanlarına tecavüzden kaçınılmış, Bakanlık özellikle, kişilerin mülkiyet hakkının kullanılmasını biçimlendiren “tatbikat planları”nın yapılmasında hukuksal kaygıları görek bu alana girmemiştir.

Nitekim birden fazla belediyeyi içeren “Zonguldak Metropoliten Alan Planlaması” örneğinde, hem nazım planı hem de uygulama planlarını içeren imar planı, Belediye Yasasına dayanılarak kurulan Belediyeler Birliği modeline dayandırılmış, 26. maddenin (b) ve 29. maddenin ikinci fıkrası hükümleri uygulanmamıştır.

Özetleyecek olursak, günümüze dek, metropoliten planlama çalışmaları, İmar ve İskan Bakanlığının, kendi kuruluş ve görevlerini belirleyen 7116 sayılı

kanun ile İmar Yasalarının “onama” işlevi ile belirlenen, planlama konusundaki vesayet yetkileri içinde ve ölçekte yürütülmek istenmiştir. Plan ve plan ile üretilen kararların da uygulamaya geçebilmesi için D. P. T. de dahil diğer merkezden yönetim örgütlerinin ve yerel yönetim birimleri ile işbirliği ve koordinasyon çabalarına girişilmiştir.

V. METROPOLİTEN PLANLAMA DENEYİMLERİNİN ÖRGÜTLENME AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Metropolitan planların hazırlanmasında zaman içinde geliştirilen ve deneneni bu sistem yeterli olmuş mudur ?

Deneyimlerin aksayan yönlerini organizasyon açısından değerlendirirsek, karşılaşılan güçlükler ve dar boğazları daha sağlıklı bir biçimde ortaya koyabiliriz.

a) Planlama için bilgi toplanmasında güçlüklerle karşılaşmıştır. İstatistiksel verilerden metropoliten ölçeğinde yararlanma güçlükleri, sektörlerde bulunan bilgilerin elde edilmesi ve tasnifi zaman almış ve hemen hemen bütün bilgi toplama işlemlerinin bürolarca yapılması yoluna gidilmiştir. Bu da planlama çalışmalarının uzamasının nedenlerinden birini oluşturmuştur.

b) Bilgilerin değerlendirilmesinde ve plan kararları üretilmesinde, metropoliten planlamanın 15 - 20 yıllık perspektifi ile sektörel düzeydeki 4 ya da 5 yıllık perspektifler bağdaştırılamamış, bunun sonucuda karar üretiminin sarsaklanmasına neden olmuştur. Metropolitan ana gelişmeyi yönlendirecek büyük yatırımlardaki belirsizlikleri de buna eklemek gereklidir.

c) Plan hazırlama süresinin uzaması, yerel gereksinimleri karşılama çabası ile getirilen mevzii imar planları, plan değişiklikleri ve sektörlerce hazırlanan donatım planları ile hazırlanacak plan arasında uyum sağlanması gereği olarak, güncel konularda görüş bildirme çabaları, büroları bürokratik işlemler çarkına sokmuştur.

d) Zamanın uzaması, üretilen plan kararlarının, oldu bittiler karşısında tekrar gözden geçirilmesini gerektirmiş ; bir ölçekte bürolar birer kısır döngünün içine girmişlerdir.

e) Üretilen bazı plan kararları ise, işbirliği ve koordinasyona dayandığı için dolaylı olarak uygulamaya intikal etmiş ; fakat bu, kararı üreten büronun değil uygulayıcı kurumun işlevi olarak değerlendirilmiştir.

f) Bakanlararası imar koordinasyon kurulu ise, daha çok ayrıntıdaki konuları ele almış, metropoliten imar planlarının tümü üzerinde kararlar oluşturma yerine, sektörler arası tartışmalı konularda hakem görevi yüklenmeye yönelmiştir.

Yukarıda belirlediğimiz güçlükler ve buna eklenecek diğer sorunlar, metropoliten planlama örgütlerinin kurumsallaşamamalarından hukuksal ve politik dayanaktan yoksun olmalarından doğmaktadır. Planlama sürecinin devamlılığı, hazırlama, uygulama, denetim ve yenileme aşamalarının birbirlerinden ayrılamıyacağı kabu edilirse ; bu yönden metropoliten planlamanın örgütlenmesi ile metropoliten yönetim konusunun birbirlerinden ayrılamıyacağı ortaya çıkmaktadır.

VI. METROPOLİTEN YÖNETİM İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Metropoliten yönetim sorununa bugüne dek şu temel yaklaşımlar getirilmiştir.

a) İŞBİRLİĞİ YAKLAŞIMI

Genel olarak en çabuk ve en kolay gerçekleştirilebilen bu yaklaşım değişik biçimler alabilir. Bir kuruluşun diğer bir kuruluş adına ya da o kuruluşun sorumluluk alanı içinde hizmet görmesi biçiminde olabileceği gibi, iki veya ikiden fazla kuruluşun ortaklaşa girişimlerde bulunması ya da yerel yönetimin belli amaçlar için belirli bir yörede veya bölgesel ölçekte birlikler oluşturması biçiminde olabilir. Bu, özellikle İsveç'te denenmiş ve başarılı olmuş bir deneydir.

b) ÖZEL KURUM YAKLAŞIMI

Dünyanın değişik ülkelerinde (özellikle A. B. D. de) uygulaması görülen bu yaklaşım, ya belirli amacı (hizmeti) ya da birden çok amacı gerçekleştirmek üzere özel olarak kurulan bir kurum varlığına dayanır. Kuruluş aşamasında politik sürtüşmelere az yer veren, kolayca gereksinmelere uyabilen ve kendi kendilerini finanse etme avantajlarına rağmen, bu yaklaşımın şu temel dezavantajları vardır. Siyasal olarak kimseye karşı sorumlu değildirler, tayinle gelirler ; diğer ilgili kuruluş faaliyetlerden kopuk işlerler, en önemlisi yerel yönetimin genel çatisını zedelerler.

c) GENEL BİR METROPOLİTEN YÖNETİM KURULMASI YAKLAŞIMI

Bu yaklaşımda, metropoliten alandaki diğer yönetim birimlerinden ayrı bir yeni yönetim birimi oluşturulması söz konusudur. Her ülkenin kendi tarihsel ve toplumsal gelişmesine göre oluşturduğu bu yaklaşım değişik biçimler gösterebilir. (ana belediyenin genişletilmesi, tek kademeli, iki kademeli yönetim vs.)

Ülkemizde de, metropoliten yönetim üzerine çeşitli öneriler ve görüşler getirilmiştir.

Bu öneri ve görüşleri iki ayrı kategoride toplayarak özetleyebiliriz. (Bu görüşler için kaynaklar ekine bkz.).

1 — MEVCUT YASAL SİSTEME BAĞLI KALAN ÖNERİLER

Bunlar çoğunlukla elde mevcut yasaların çizdiği sınırlar içinde kalarak, büyük kentin acil gereksinmelerini karşılamak üzere, metropoliten alan içerisindeki yerel yönetim birimlerini, belirli hizmetlerin tek elden görülmesi amacıyla bir birlik kurmaya yönelten önerilerdir. Aynı kategoriye girmekle birlikte, önerilerde çeşitli konularda ayrı görüşler getirilmektedir : Bunlardan bir bölümü “merkezci” bir çözüm getirirken, diğer bir kısmı “yerel yönetimi bir çözüm önermektedir. Örneğin Vali'nin birlik başkanı olarak önerilmesi veya seçimle gelen bir birlik başkanı önerilmesi. Yine aynı kategoriye giren bu önerilerden bir kısmı birliğe katılmayı herhangi bir ön şarta bağlı tutmaksızın zorunlu kılarlar, diğer bir kısım öneriler ise halk oylamasını ön şart olarak ileri sürerler.

Bu önerilerde bazı fikir ayrılıkları bulunmakla beraber, olabildiğince yürürlükteki yasal sisteme bağlı kalan ve gerçekleşmeleri olanağı daha kuvvetli olan önerilerdir. Ancak, birliğin kuruluşu, amacı, görev - yetki ve hakları, organlarının kurulma biçimi ve parasal sorunların çözümüne yaklaşım farkları görülür.

2 — ÇOK SAYIDA VE ÖNEMLİ YASAL DEĞİŞİKLİKLERİ İÇEREN ÖNERİLER

Bunlar, uygulama olanakları pek çok koşulun gerçekleşmesine bağlı olan ve gerçekleşmeleri uzun süre isteyen önerilerdir. Genellikle bu öneriler, Anayasa ve diğer yasalarla düzenlenmiş merkezden ve yerel yönetim birimlerinde değişiklik getiren, yönetimde yeni bir düzenlemeye giden veya yepyeni bir yönetsel birim ortaya koymaya yönelik önerilerdir. Bunlar, en iyi ve en doğru yönetim biçimini bulmak için, ortaya çıkacak yasal engellerin Anayasa ve yasa değişiklikleri ile aşılabileceğini ileri sürerler.

Yukarıda incelediğimiz, yaklaşım ve öneriler, metropoliten yönetim ve bunun içeriği olan metropoliten planlamanın örgütlenmesi konusunun belirli bir düzeye geldiğini göstermektedir. Ancak konu, yalnızca teknik ve bilimsel çevrelerde tartışılmış, açık ve seçik olarak siyasal platformda tartışmaya açılmamıştır. Siyasal seçeneklerin bilinmemesi, bir düzenleme getirilmesini geciktirmiştir.

Siyasal ölçekte kentleşme ile ilgili konular ya makro düzeyde ya da parsel ölçeğinde mikro düzeyde tartışılmaktadır. Makro ölçekte, ülkenin türlü konuları içinde kentleşme ve büyük kent sorunları bir ayrıntı olarak görülmekte, mikro ölçek ise, güncel sorunların yoğunluğu nedeniyle, ayrıntıların ele alınması ile tüm sorunların giderilebileceği yönündedir.

Siyasal platform içinde, büyük kentlerin oy deposu niteliği taşıdığı ve iktidar paylaşmasına etkenliği son seçim sonuçları ile fark edilmiştir. Ayrıca, büyük kentlerin sorunlarının - buna asayiş ve güvenliğinin, sağlanması da dahil - giderilebilmesi için, farklı yöntemlere ve organizasyonlara gidilmesi gereği açıklıkla ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar büyük kent organizasyonunun yakın bir süre içinde siyasal platforma çıkacağını göstermektedir.

VII. SONUÇ

Metropolitan planlama için günümüze dek sürdürülen çalışmalar ve uğraşlar, bu planlama türüne gerek olduğunu ortaya koymuştur. Böyle olunca, bu planlamanın örgütlenebilmesi için, kuramsallaşması diğer bir deyişle hukuksal bir tabana oturması gerekmektedir. Metropolitan planların yönetsel işlev (icra tasarrufu) olarak yürütülmesi, yukarıda özetlediğimiz deneyimlerde de görüldüğü gibi başarılı bir sonuç vermemiştir.

Böyle olunca, bu planların hukuksallaştırılabilmesi için, demokratik bir sistemin ürünü haline getirilmesi zorunlu olmaktadır. Böyle bir sistem yerel yönetimlerin temel yapısında yerini bulmaktadır. Belde halkının, üzerinde yaşadığı, yerleştiği toprak üzerinde alınacak düzenleme kararlarına katılmak ve sorumluluk alma hakkı vardır.

Her ne kadar metropoller, gördükleri fonksiyonlar dolayısıyla, merkezden yönetim kurumlarının işlev ve yatırımlarından etkilenseler de, birincil görevleri belde halkına yönelik bulunmaktadır.

Bu açıdan, metropolitan alanı oluşturan yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları zedelenmeden, ortak ve işbirliği içinde görülmesi daha verimli olabilecek hizmetler için, bir örgütlenmeye yönelmesi en uygun seçenek olacaktır. Metropolitan planlamada da bu birlikte yerini alacak ve planlar hiyerarşisi gerçekleştirilecektir.

Böyle bir birlik, merkezden yönetim kuruluşları ve D.P.T. ile daha kuvvetli ilişkiler kurarak, merkezden yapılacak yatırımların yerel boyutlara indirgenmesini de sağlayacaktır.

Merkezden yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkileri de, daha olumlu bir biçimde yürütülebilecektir. Özellikle İmar ve İskan Bakanlığı

belirleyeceği kentleşme koşullarına uygun olarak onama görevini yerine getirebilecektir.

Burada vurgulamak istediğimiz, metropoliten planlamanın örgütlenmesi için seçilecek modelin temelini yerel yönetim birimlerinin oluşturmasıdır. Bu modelin biçimlenmesi, ayrıntılarının saptanması, düzenlenmesi bu temel kuralın kabulü ile kolaylaşacaktır. Konu, siyasal ortamda tartışmaya açılınca, siyasal örgütler ve belediyelerce benimsenince, metropoliten planlamanın örgütlenmesi gerçekleşecektir.

KAYNAKLAR

- 1 — 1. Milli Fiziki Plan Semineri TMMOB - Ankara 22 - 24 Ocak 1968
- 2 — 50 yılda İmar ve Yerleşme, 1923 - 1973, İmar ve İskan Bakanlığı yayını Ankara 1973
- 3 — Büyük İstanbul Bölgesi Kent İşletmesi Sorunları Uluslararası Semineri 9 - 12 Aralık 1974
- 4 — İçişleri Bakanlığı tasarısı
- 5 — İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Enstitüsü - 2000 yılında İstanbul
- 6 — Doç. Dr. Yıldızhan Yayla
Şehir planlamasının başlıca hukuki meseleleri ve İstanbul örneği - İstanbul 1975
- 7 — Doç. Dr. Esin Örcü
Mülkiyet Hakkının Sınırlanması, İstanbul 1974
- 8 — Jean de Savigny
L'Etat contre les Communes - Paris 1971
- 9 — L. Jacquignon
Le Droit de l'Urbanisme - Paris 1967
- 10 — Pierre Vieu
Démocratie Planification, aménagement - Paris 1964

**NECDET VİDİNLİOĞLU'NA
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Plan onaylama sürecinde Bakanlığın onaylaması ve Belediye Meclis kararının yeri konusunda sözleri kavrayamadım. Fiiliyatta devlet belediyenin kabul ettiği imar planına uymayı taahhüt etmekten ziyade, nihai ve kesin belirleyici karar verici durumunda gibi geliyor bana. Belediye meclisleri planı tümüyle red etmedikçe Bakanlık kesinleştirme gücündedir. Kaldı ki planın varlığı ile gelecek yatırımlar için Belediyeler başlangıçta planı kabul etmekle sınırlandırılmaktadır. Ayrıca Belediye meclis kararı sınırlı sayıda bir veya iki kez plan sürecine girmektedir. Ne dersiniz ?

YANIT

Burada benim vurgulamak istediğim Sn. Doğanay'ında belirlediği gibi hukuksal kavramlardaki esas yapının iyice bilinmesinden doğan ve uygulamadaki bazı aksaklıklardır. Burada benim söylemek istediğim şu : Plan, özel mülkiyeti kısıtlayıcı bazı kararlar getirmekte ve aynı zamanda kamuya da yönlendirici bazı kararlar getirmektedir. Bunun içinde özel mülkiyeti kısıtlayıcı kararlar getirdiği için, kamu tasarruflarını yönlendirici kararlar getirdiği için bunun bir yasal yapısı olması ilkesi gerekecektir. Yani Belediye bugünkü imar yasası sistemi içinde Belediye meclislerinden, yani halkın demokratik sistem içinde seçtiği organlar tarafından uyulması zorunlu bir hukuk kaidesidir (yani her hukuk kaidesine uyulması gerektiği için kanun olması şart değil tabii, kanun bizimde olmayabilir, bir plan biçiminde de gayet rahatlıkla olabilir). Artık planda buna uyulmak zorunluluğu vardır. Bu yasal çerçeve içerisinde, yani yasama organınca yapılması gereken bir işlemdir. Bu plan Belediye meclisinden geçmesin denebilir. Nasıl ki kalkınma planları T.B.M.Meclisinden geçiyorsa, planda T.B.M.Meclisinden geçsin ve bir hukuk kaidesi niteliği alsın denebilir. Böyle bir sistemde kabul edilebilir. Fakat bu sistem B.M.Meclisinde kurultaydan geçecek bir plan yolunu tutmaktan ziyade, imar mevzuatı (Belediye kanunu da dahil) bu sistem içinde yani yerel yönetim sistemi içinde konunun halledilmesi gerekli.

Şimdi burada kanun ondan sonra yürürlüğe girer diye yürürlüğe girebilmesi için bir onama işlemi görmüş. Buradaki onama işlemi bir vesait tepkisi değildir. Belediyeler üzerinde Bakanlığın kontrol yetkisi değildir. Onama işlemi " Ben senin ürettiğin hukuk kaidesine riayet edeceğim. " demektir. Çünkü imar planlarına özel şahıslar uymak zorunda olduğu kadarda devlette diğer kamu kurumları da uymak zorundadır. Ama devlet diğer kamu kurumlarına kendi üretmedikleri karara katılabilmeleri için kabul işlemi getirmiştir. Aynı protokolü bir başka şekilde, mesela ; milletler arası hukukta görüyoruz. Milletlerarası hukuk ta milletler arası bir organizasyonun almış

olduğu kararın devlet tarafından uygulanabilmesi içinde onun da kabul edilmesi onaylanması gerekiyor. Bunun tek istisnası Avrupa ekonomik topluluğu oluyor. Bunun dışında o devlet üstü bir teşkilat olarak üye devletlerce kabul edilmiş. Bunun dışında Birleşmiş Milletler de dahil bütün organizasyonların aldığı karara devletin uyabilmek için, bunu onaylaması lazım.

Aynı sistemde imar planları içinde işliyor. Burada gayet güzel zikredilmiş işaret konmuş. Devlet daha fazla kontrol yetkisi olsun diye “ ben senin planını onaylamazsam sana kanalizasyon da yaptırmam, kredi de açmam, elektrik de getirmem ” diyor ve özel idarelerin elini kolunu büsbütün bağlıyor ve özel idareler de bunun farkına varmıyor. Esas farkına varmayanlar da hemşehri-ler. Çünkü kime sorsanız Belediye ile Vilayet arasında büyük farkı da görmüyor büyük şehirde ; küçük şehirde görüyor. Belediyeye giriyor çıkıyor dediğini yaptırıyor. 40 - 50 binlik, 100 binlik nüfuslu şehirlerde bir oto kontrol var. Ona niye verdin, bana niye vermedin, onun yolunu yaptırdın, benim yolunu niye yaptırmadın diyebiliyor. Halbuki İstanbul’da saraya nasıl gideceğim diyor. Saray deyimini kullanıyor. Ankara’da kullanmıyor saray deyimini ama İstanbul’da saraya gideceğim diyor. Yani burada uygulama bağlamış bunları. Esasdaki yasalar kanununun her maddesi de tam manasıyla uyulması zorunlu bir hukuk kaidesi halinde oluyor ölü de doğuyor. Burada esas olan, yani bu imar planlarına hukuksal niteliği veren doğrudan doğruya Belediye Meclislerince kabul edilmiş olmasıdır.

Aynı şeyi yasalarda da görüyoruz. Meclisten çıktımı hukuk kaidesi niteliğini alıyor, ama yürürlüğe girmesi için neşredilmesi lazım, Cumhurbaşkanı’nın imzalaması lazım. Resmi Gazetede süründürürseniz o yasa da çıkmayabilir. Yani bu tamamıyla bir formalite, bir proseür meselesi oluyor. Bakanlığın onayı ve Bakanlık müdahale edebilir, müdahale ettiği zaman “ ben sana uyamam, bu senin getirdiğin kaide bana ve kamu yararına aykırıdır ” diyebilirse o zaman onaylamayabilir, yasaya dayanarak geri gönderir, bunu tekrar inceleyelim diyebilir.

SORU

Bilindiği gibi plan ve planlama kavramı birbirinden ayrılmıştır. Bu nedenle soruyu şöyle ortaya koyalım. Konu metropoliten planı mıdır yoksa metropoliten planlaması mıdır ? Kamuoyu plan beklemektedir. Bu nedenle örgüt ve yasalar plan terimi çerçevesinde oluşmaktadır. Konu eğer daha geniş kapsamı ile ele alınıp planlama terimi kullanılırsa yeni örgüt ve yasaların bu nitelikte ortaya konması gerekmekte midir ?

YANIT

Zaten belirledik ki, metropoliten planlamanın örgütlenmesi metropol planından ayrılmaz. Bir örgüt düşüneceksek bu metropoliten örgüttür. Metropoliten örgütün içinde de planlama yerini alır. Planlama örgütünün de yapacağı görevler bu metropoliten örgütün yetki ve sorumlulukları içinde olur, onların hisasında olur. Bu da biçimlendirilebilir. Onun için özür dilerim başlığını metropoliten planlamada örgütlenme koyduk. Çünkü kolokyumun konusu buydu. İkincisi metropoliten örgütlenmede daha teknik noktalara inmek zorunluğuna metropoliten örgütlenme konusuna girseydik daha ayrıntılı bilgiler vermek zorunda kalacaktım ve benim halbuki vurgulamak istediğim planın hukuksal yapısını ortaya koymaktı. Bunun için burada arkadaşımızın belirttiği gibi esas olan palandır tabii. Halk planı bekliyorsa o zaman çok mutlu olacağız. Halk planı bekleyince tabii, demekki artık halk kendi beldesini de kontrol ediyor demektir.

SORU

Sn. Vidinlioğlu konuşmasında mesela ; “Belediye Meclislerinden geçmeden planların Bakanlıkca tasdik edilebileceği bir sisteminde olabileceğinin” sözünü etti. Sanyorum ki bunu Anayasanın değişmesi şartı ile söylemiş bulunması gerekir. Anayasa yerel idarelerin özerkliği ilkesini getirdiğine göre Sn. Vidinlioğlu'nun sözünü ettiği şekilde bir tasdik işlemi Anayasa değişmeden olamaz. Çünkü hele Vidinlioğlu'nun açıkladığı şekilde bir planın yasal nitelik kazanması Belediye Meclisi kararı ile oluşmakta ise bugünkü Anayasa düzeninde bunun kaynağında Anayasanın Yerel İdareyi, Belediye Meclisini yasa kuvvetinde karar alabilen, yasa meydana getirebilen bir kurum kabul etmesindedir ve onun özerkliğini kabul etmesindedir, eğer doğru anlıyorsam.

Şimdi burada bir başka çelişki çıkıyor. İmar planları böyle değil. Pekiyi böyle olan imar planını imar kanununu nasıl olupta Bakanlığa tadilen tasdik ettirebiliyor. Olsa olsa bu ilke doğruysa tadilen tasdik değil, tasdik edilmesinde şu veyahut bu noktasında mahzur bulunan planın Bakanlıkça olsa olsa iadesi söz konusu olabilir. Prosedür olayı ise tadilen tasdikte söz konusu olamaz. Şimdi bu durumda metropollerin planlarının yapılması ve tasdikte söz konusu olamaz. Böylece metropollerin planlarının yapılması ve tasdiki ile ilgili işlemin Sn. Vidinlioğlu'nun açıkladığı temel ilkelerle kökünden aykırı olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü metropollerde eninde sonunda tam belediye yetkilerine sahip Belediyeler Birliği halinde teşkilatlanabilirler. Teşkilatlanmış olsunlar veya olmasınlar. Bu oradaki belediyelerin ortak haklarıdır. Kendi meclislerinden geçirirler. Yaptıkları veya yaptırdıkları planı meclislerinden geçirdikleri zamanda o plan, plan olur.

Sn. Vidinlioğlu'nun gayet haklı olarak söylediği gibi burada Bakanlığın tasdiki, Bakanlığı bağlayan bir husussa planın bütün ülke için tasdiki anlamında gelmiyorsa, böyle planları Bakanlığın yapıp meclislerden geçirmeden tasdik etmesi tümüyle sistemle çelişki halindedir. Tabii bu konuda ben de size söylediklerimde çok yanılmış olabilirim. Yalnız açıkça ortada korkunç bir kargaşa sürmektedir. Ayrıca da imar kanununun metropol planlarını bu şekilde tasdik edeceğine dair, getirdiği hükmün Anayasaya aykırı olduğu açıkça bellidir. Tabii Sn. Vidinlioğlu'nun verdiği açıklamalarla birleştirilirse bu aykırılık ayrıca ortaya çıkar.

Tadilen tasdik hükmünün demokratik bir toplum anlayışı ile demokratik bir yönetim anlayışı ile herhangi bir bağlantısının da sözünü etmek mümkün değildir. O açıdan 6785'e yapılan tadiller onların hangi sebeplerle yapıldığı da gayet iyi bilinmektedir. Yani bilmeyenler varsa açıklamakta çok yarar var, Bayrampaşa Belediyesi'nin içerisinde geçirilen yüzlerce, çevre yolunda binlerce evi yıkan Bayrampaşa Belediye buevlerin yıkılmadan geçirilmesini istemiştir. Bayrampaşa Belediyesinin bu evlerin yıkılmadan geçirilmesi isteği köprüyü projelendiren iktidar için son derece önemsiz sayılmıştır. Onun üzerine Bayrampaşa Belediyesi köprü çevre yolu planını tasdik etmemiştir. Bayrampaşa Belediyesi köprü çevre yolunu tasdik etmeyince yasa değiştirilmiş, yasaya bu hükümler konulmuş ve o karar öyle tasdik edilmiş, ondan sonra çevre yolunun o kesimi inşa edilebilmiştir. Çevre yolunun o kesimi o tarihe kadar inşa edilemeden durmuş, yasanın değişmesinden sonra tasdik edilmiştir. Bununda tamamen antidemokratik yapısı açıkça ortadadır. Tabii bu plan anarşisinde Sn. Vidinlioğlu'nun yasanın getirdiği plan hiyerarşisi programlama hükümlerini doğrusu daha ayrıntılı bir şekilde açıklamasını arzu ederim.

İmar yasası 1960 Anayasasından 3 yıl evvel Belediye faaliyetlerinin plana göre yapılacak programlar içerisinde yürütülmesini öngörmüştü. Burada merkezi yönetime düşen görevler vardır. İmar İskan Bakanlığı Anayasaya aykırı yasa hükümleri getirerek Belediye Meclislerinin, Vidinlioğlu'nun açıkladığı şekildeki haklarını aşarak bir uygulama yapmak yerine hakikaten yasanın getirdiği programlama ve plan hiyerarşisinin hükümlerini eğer 20 yıldır takip etmiş olsaydı bugün metropollerimizin ve tüm şehirlerimizin içerisinde bulunurdu. Şehirleşme anarşisi aşılmış olurdu. Bu konuları doğrusu açıkça konuşmamız lazım ki, elimizdeki yasalar ne imkan veriyor bunları bilmemiz lazım ki, çözümleri başka yerde aramak mecburiyetiyle karşı karşıya kalmayalım.

YANIT

Soruya gayet kısa bir cevap vereceğim. Ben herhalde bildiride kanun maddesini okudum. (26. madde). Yapılan tadiller, benim bir önerim değil kanunun hükmüdür. Bu kanun hükmünün Anayasaya aykırı olup olmadığı aynı şekilde tadilen tasdik işleminde tartışılması gereken bir konu, çok esaslı bir konu ve bunun üzerinde durmak mümkün. Belki de bunun için en iyi sistem de tabii yasal yollara başvurarak Anayasa Mahkemesinden bir karar üretmektir. Böyle bir karar muhakkak ki tartışmayla ve olumlu bir sonuçta olabilir. Bana tevcih edilen soru bu, zannediyorum. Daha fazla size bilgi vermek imkânım yok.

SORU

Ankara Nazım Plan Bürosu'nun bildirisinde vardı. Yalnız zaman kalmadığı için açıklayamamıştık. Bizim ve diğer büyük Nazım Plan Bürolarının karşılaştığı, aslında Bakanlığında karşılaştığı bir durum var. O konuda Sn. Vidinlioğlu'nun ve Sn. Doğanay'ın şu kısa fikirlerini öğrenmek istiyorum, onun için geldim.

Şimdi elimizde bir ek 7-8 yönetmeliği var. 1975'de çıkarılmış ve bu yönetmeliğe göre mücavir saha dışındaki alanlarda 15 Ha'dan büyük olmak kaydıyla planlama yapılabilir. Bu planlamayı kimin yapacağı söz konusu değil. Özel sektör yapabilir, kooperatifler yapabilir, herkes yapabilir. Şimdi büyük kentlerde özellikle mücavir saha dışında İstanbul'da da İzmir'de de var. Ankara'da da talepler var, Bakanlıkta bekleyen talepler var. Karşılaştığımız sorun öncelikle hukuksal yönü var sanıyorum. Bu 15 Ha. dan büyük olmak kaydıyla üst sınırı yoktur bunun bizim karşımızda ; Ankara'da 200 - 300 Ha. kadar talepler gelmekte, bazıları kooperatifler eliyle geliyor. Bu yakın zamanda başkaları eliyle de gelebilir. Şimdi imar yasasına baktığımız zaman bu yüzlerce hektar büyüklükteki alanların - ki kasaba, kent veya anılan deyimleriyle uydu kent gibi nüfusu 30 - 40 binin üzerinde alanı bir hayli büyük ve toplum yararına planlanması gereken alanların - özel sektörce planlanması söz konusu. Bunların planlanması bir kere imar yasasına uygun mudur ? İkincisi bu kadar büyük alanların toplum yararına özel girişimci olsun kooperatifler eliyle olsun, planlaması Anayasadaki mülkiyet hukuku mülkiyet hakkına ilişkin madde ve özel girişimle ilgili maddeler açısından doğru mudur ?

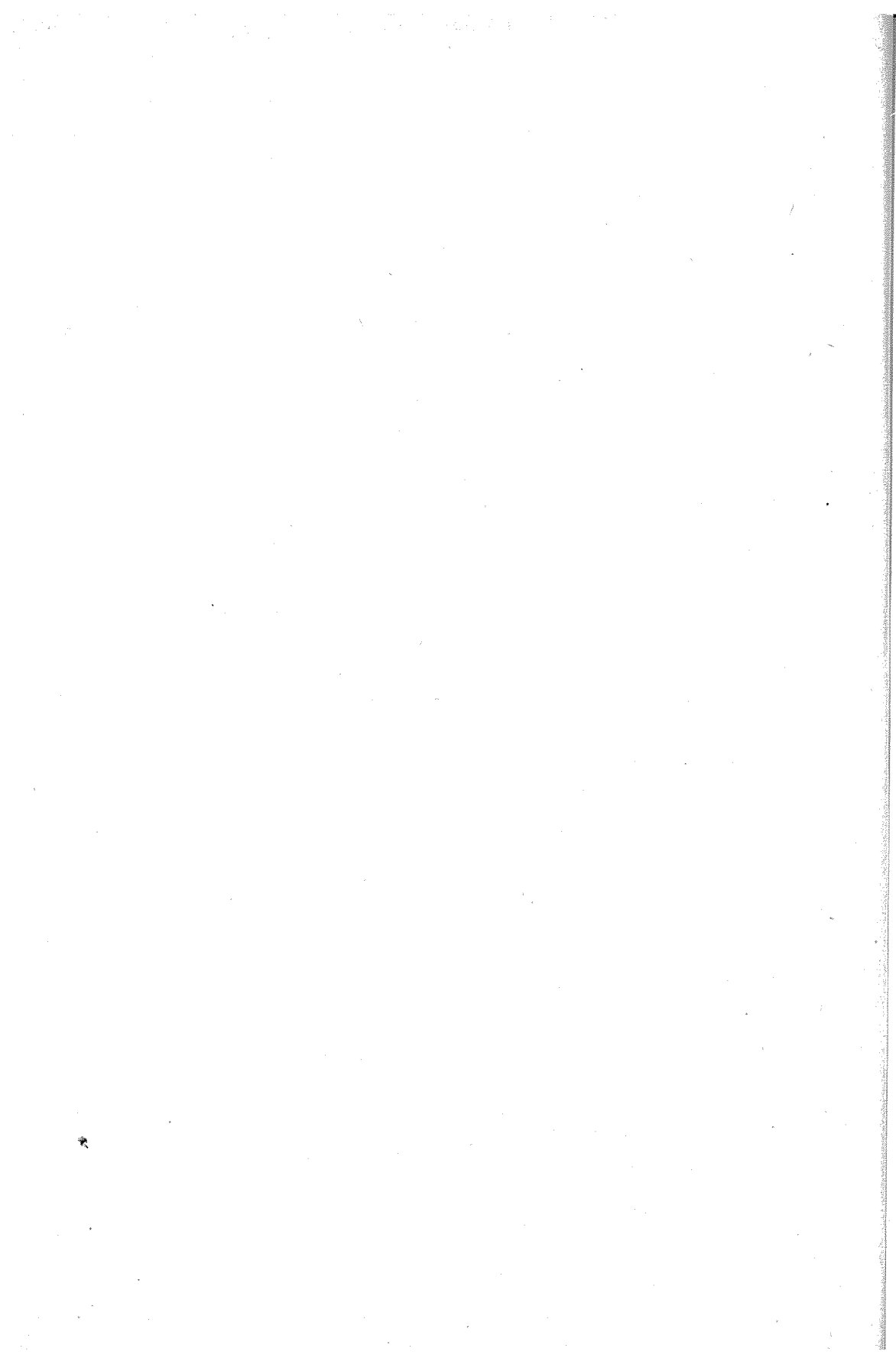
YANIT

Kısa olarak cevap vereyim. Bu da yasanın getirdiği bir hükümdür. Planlanacak demistir. Bu, tabii planlama denirken metro planlanacağı konusunda

kanunda gösterildiği gibi uzmanlar tarafından planlanacaktır. Kanun müt-hassıdır, bu planı yapar diyor, imar planlarını hazırlar diyor. Zannedersen Bakanlıktaki uzmanlık yönetmeliği bu hususta da biraz açıklar, burada. Bu yönden o yönetmeliğin de tamamlanması lazım. Bu alanlar içinde, hani bir kent planı için bazı uzmanlık şartları aranıyorsa bu alanlar için de böyle uzmanlık şartlarının aranması gerekli. Esasında tabii kanunun şeyine bakarsanız Devletçe yapılması lazım. Devlet kendi yapamadığı için yapılan planları tetkik etmek durumunda kalıyor.

BÖLÜM —2—

**PANEL KONUŞMALARI
TARTIŞMALARI ve
SONUÇLARI**

PANEL KONUŞMALARI, TARTIŞMALAR ve PANEL SONUÇLARI ÜZERİNE AÇIKLAMA

KOLOKYUMUN SON GÜNÜ DÜZENLENMİŞ OLAN PANELDEN ÖNCE YAPILAN VE PANEL KONUŞMACILARI İLE SONUÇLARINI DÜZENLEMEKLE GÖREVLENDİRİLEN RAPORTÖRLER GRUBU ÜYELERİNİ BİR ARAYA GETİREN TOPLANTIDA AŞAĞIDAKİ İLKE KARARLARI ALINMIŞ VE KONUŞMALAR, TARTIŞMALAR BU KARARLARA GÖRE YAPILMIŞTIR :

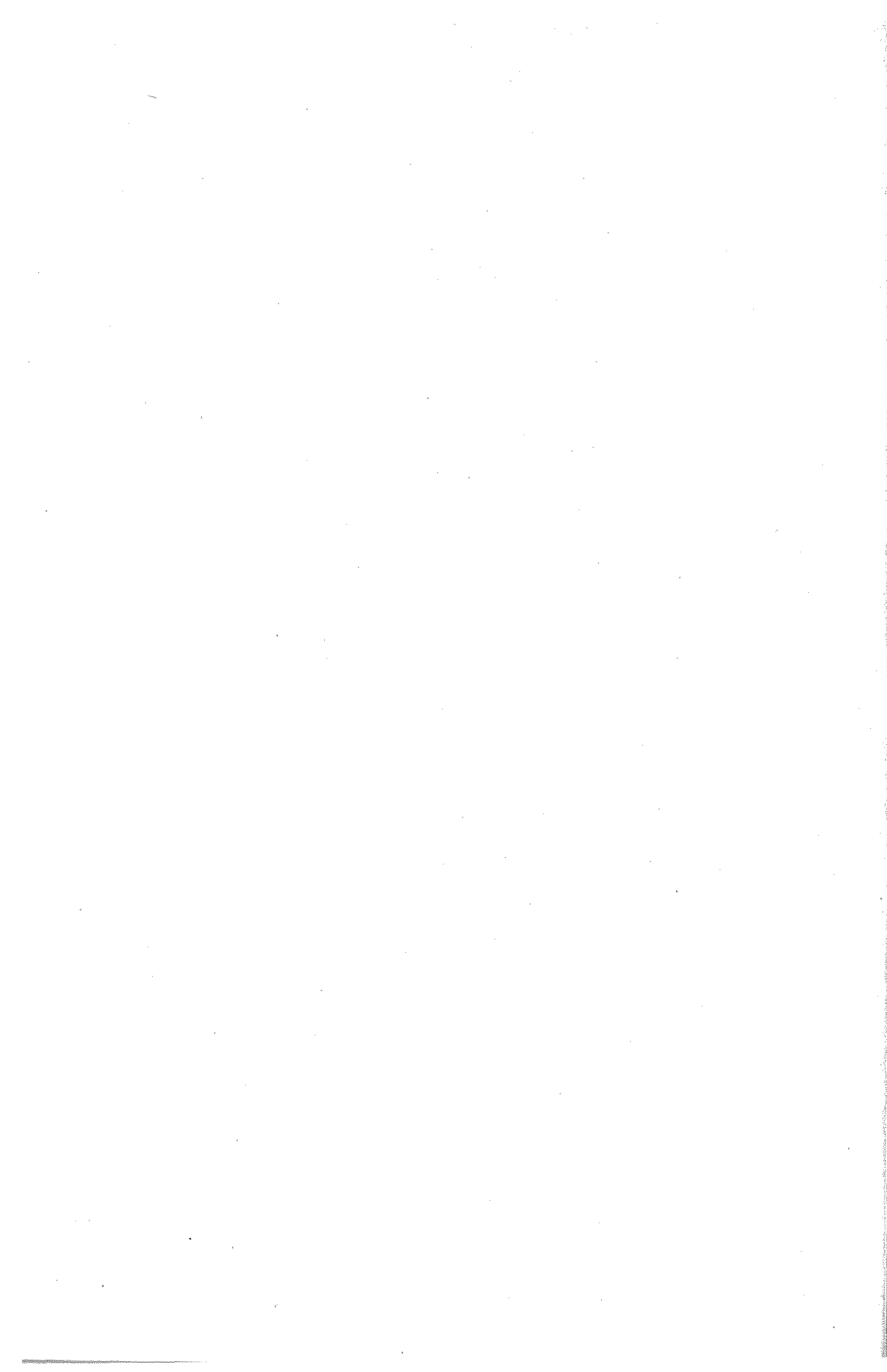
- 1 — PANEL BELİRLENMİŞ SINIRLAR İÇİNDE KOLOKYUMUN BİR TEKRARI OLMAMALIDIR.
- 2 — PANEL KONUŞMACILARINDAN ÖNCE, METROPOLİTEN PLANLAMA YAPAN İLGİLİ BÜROLAR TARAFINDAN UYGULAMADA KARŞILAŞILAN DAR BOĞAZLAR ORTAYA KONMALI VE BÖYLECE UYGULAMA GÜÇLÜKLERİNDEKİ TEŞHİSLER BİRLEŞTİRİLMELİDİR.
- 3 — ANCAK BUNLARI TAKİBEN PANEL KONUŞMACILARI GÖRÜŞLERİNİ GETİRMELİ VE GEREK PANEL KONUŞMACILARI GEREKSE DİNLEYİCİLERDEN GELECEK OPERASYONEL ÖNLEM ÖNERİLERİ BELİRLENEREK, SÖZÜ EDİLEN DAR BOĞAZLARI İŞLER HALE GETİRECEK ÇÖZÜM YOLLARI ORTAYA KONMALIDIR.

**A — Nazım plan büroları
açıklamaları**

BÜYÜK İSTANBUL NAZIM PLAN BÜROSU

KUTLU GÜZELSU

Sn. Başkan İstanbul Nazım Plan Bürosu adına bazı sorunlara değinme fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederim.

Efendim Bürolarımızın geliştirdiği Metropoliten Alan Planlamalarının sonunda etkin olarak uygulamaya girebilmesinde karşılaşılan dar boğazları iki ana başlık üzerinde toplayacağım.

- 1 — Planın pasif tutumunda kontrolcu yapısındaki dar boğazlar,
- 2 — Planın uygulamaya dönük aktif tutumundaki dar boğazlar.

Biliyorsunuz planlarımızın geliştirilmesinde bu her iki tavrıda açıkça sergilemekteyiz. Pasif tutumdaki kontrolcu yapı içerisinde geliştirilen plan kararlarının 1 / 25.000 ölçekli çerçeve plan demeti şeklinde geliştirildiğinde, bunların yerel kararlara dönüşmesinde etkin olabilmesi Fransa örneğinde olduğu gibi bugün kullanılan 1 / 5.000 yerel Nazım Planlar yerine, 1 / 2.000 ölçekli arazi kullanım planları şeklinde süratle gelişmeyi kontrol edecek biçimde geliştirilmesinde yarar görmekteyiz. Kentteki gelişme olgusunu olumsuz şekilde etkileyen ve bugün İstanbul'da büyük miktarlara varmış bulunan HİSSELİ TAPU gelişmesinin Bakanlığımızın hazırlamış olduğu yasa çerçevesinde, süratle bu yasanın uygulamaya konulması suretiyle gelişmenin mutlak suretle denetim altına alınması. Mevcut kent dokusu içerisinde ve bölgelerde (ki bugün İstanbul kentsel alanı içerisinde 26 Belediye yer almaktadır) uygulamalar Belediye kararlarına göre yönetilmektedir. Parselasyon dokusunun çıkardığı mülkiyet engelini geçme bakımından İmar Yasasının 42. madde uygulamalarının etkin şekilde uygulanır hale getirilmesi gerekmektedir.

Bu konuda yasa çıkması söz konusu değildir. Mevcut yasanın ve bu konudaki yönetmelikler çerçevesinde bunları uygulayacak teknik gücün ve bu uygulamayı destekleyecek mali kaynağın yaratılması gereklidir. Ashında dar boğaz olan nokta ; aynı şekilde kentin gelişme alanlarında ve kıyı yağmacılığına neden olan ve İmar Kanunu ek 7 - 8'le denetlenmek istenen hususlarda, düzensiz gelişmeyi etkin bir şekilde denetlenmesidir.

Biliyorsunuz İmar Yasasının yapı polisi bütün kentsel gelişmedeki kontrolü yapacak olan bir organdır. Bu organ yerel yönetimlerce, hem merkezi yönetime bağımlı olan İmar Müdürlüğünce oluşturulması gereken yapı polisleridir. Yapı polisinin bu mevcut kanunda görülen dar boğazlarını açacak şekilde bazı ufak madde tadilleriyle uzun formaliter sistemden kurtulup etkin bir denetim ve caydırıcı bir organ haline gelmesi gerekli oluyor. Diğer bir hususta, biliyorsunuz büyük kentler çevresinde bugün içme suyu sağlamak önemli bir sorun haline gelmiştir. Dolayısıyla içme suyu havzalarının korunması da önemli olmaktadır. Bugün bu Bakanlıklar arası bazı protokollerle denetim altına alınmak isteniyorsa da, bunlarında etkin bir şekilde

denetlenmesi bakımından KORUMA kararlarına daha etkinlik verecek maddelerin konması gerekli oluyor.

Aktif kararlar dizisi içerisinde kentsel arsanın elde edilmesinde Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün sınırlı olanakları bugün hemen hemen kentsel arsanın kamuca elde edilmesine olanak vermiyecek düzeye gelmiş bulunuyor. Bu konuda da Bakanlığımızın hazırladığı ARSA KONUT KURUMU YASASI ve bu kurumun oluşturulması suretiyle PAKET PROJELERE dayalı sistemlerle, kentsel arsanın plan kararlarında kullanılmak gayesiyle elde edilmesi önem kazanıyor.

Diğer bir boyutta biliyorsunuz bugün ülkenin kalkınma planını geliştiren D. P. T. nin 5 yıllık planlarında eksik olan mekan boyutudur. D. P. T. ile yaptığımız 4.cü 5 yıllık planlama stratejisiyle ilgili ilişkilerimizde, metropol alanlar içerisindeki yörelerde mekana dönük Nazım Plan Bürolarının kararlarıyla yatırımları yönlendirmeyi kabullendiler. Bu konuda bu tavrı uygun bir biçimde etkinlik kazandırıcı, gelişmeyi yönlendirici plan kararlarındaki paket projelerinin süratle üretilmeleri gerekiyor.

Bizde çalışmalarımızı bu şekilde sürdürmekteyiz. Yalnız paket projelerin üretimindeki karşılaşılan dar boğaz, Büroların kurumsal yapısıyla ortaya çıkıyor. Biliyorsunuz Nazım Plan Büroları, Bakanlar Kurulu kararlarıyla kurulmuş İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı kuruluşlardır. Birer danışman kuruluşlardır. Dolayısıyla yasal olarak etkinlikleri çok sınırlıdır. Telif edici, kuruluşlar arası ilişkileri sağlayıcı ve bir anlamda da kuruluşlar arası isteklerin çapraz çizgilerinin eşdüzeylelerini tesbit edici bir zorlamayla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu hususta da Nazım Plan Bürolarının yasal açıdan ne olduklarının sergilenmesi (ki bizim daha önceki gelişen kurumsal çalışmalarımız Nazım Planların metropoliten hizmet birlikleri içerisinde yer alan merkezi yönetimin kuruluşları, yerel yönetimle merkezi yönetim arasındaki köprü olan plan kuruluşları olduğu şeklinde idi) gerekiyor.

Diğer bir husus olarak, aktif uygulamalarda yer edinmedeki dar boğazlarda, kamulaştırma yasasının hızlı ve etkin olacak şekilde değiştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere bugün mevcut kamulaştırma yasasının uygulanış şekli ile kamulaştırmalar uzun zaman almakta, büyük değerlere mal olmakta, bunlarında mutlak surette aşılması gerekli olmaktadır.

Paket projelerin üretiminde uygulayıcı veyahut kontrol edici olarak yerel veya merkezi yönetimlerin, belli bir sistematik içerisinde bulunması gerekiyor. Dolayısıyla bunda da esgüdümü sağlamak ve ilişkilerde de bir anlamda böyle bir paket proje çerçevesinde kuruluşların mutlak surette olumlu

katkılarını alacak düzeyde bir ilişki biçiminin de ortaya çıkması gerekli oluyor.

Bu merkezi yönetimle yerel yönetim arasındaki bir köprü konusudur. Ayrıca bugün yasal olarak zaten bu paket projelerin yasallaşacağı yahutta uygulamaya gireceği organ, Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kuruludur. Dolayısıyla D. P. T, 4. 5 yıllık plan stratejisinde yer alan konularda bu paket projelerin uygulayıcı kuruluşlarca icra programlarına girmesinde destekleyici tavrı ortaya koyması gerekli oluyor.

Aksine davranışdaki yapıda biliyorsunuz, merkezi yönetimin kaynaklarıyla yerel yönetim kaynakları arasında belli bir ilişkinin sağlanması bakımından merkezi yönetim programları dışında yerel yönetimlerinde bir gelişme stratejisinde ortaya çıkması gerekli oluyor.

Çünkü ; böylece zevkli bir ortak çerçeve içerisinde, yapılacak yatırımlar ve yaklaşımlarda daha kolay diyalog kurabilir hale gelmesi sağlanacaktır. Ben sözlerime burada son veriyorum, değineceğim hususlar bunlardır. Sorularla daha da açabiliriz. Teşekkür ederim.

ANKARA NAZIM PLAN BÜROSU

ÖZCAN ALTABAN

Biz Ankara Nazım Plan Bürosu olarak bildiri kapsamında bize verilen sınırlı zamanda bazı şeyleri aktarmaya çalışmıştık. Burada ayrıntılı olarak konulara girmeyeceğim. Yalnız konuları birtakım ana başlıklar altında panel üyelerinin dikkatine arz etmeye çalışacağım.

Birinci konu ; Sanıyorum üç gün boyunca gerek Nazım Plan Bürolarının, gerek yabancı konukların verdiği bildirimler ışığında ve Metropolitan Planlama adı altında Türkiye'de 10 yıllık bir deneyim göz önünde tutulursa, artık Metropolitan Planlamanın nerede durduğu, Türkiye'de diğer planlama kademeleri arasındaki yeri ve öneminin belirlenmesi gerektiği kanısındayız. Bu konuda panel üyelerinin açıklık getirmesi önem taşıyor. Metropolitan Planlamanın yasal - idari ve örgütsel yapıda nerede durduğunun belirlenmesi gerekiyor. Bu çerçevede Nazım Plan Bürolarının yetkileri ve sorumluluklarının belirlenmesi gerekiyor ve eğer Nazım Plan Büroları bu görevi yürütecekler ise bu planlamanın gerektirdiği, istikrarlı bir kadrolaşmanın, örgüt yapısının kurulmasının önem taşıdığı belirtmek istiyorum. Bu konuda Bakanlığın kuruluş yasasında, imar yasasında ve belediyeler yasasının gözden geçirilmesi önem taşıyor.

Bir ikinci başlık planlamada karşılaşılan sorunlar ; tabii ilk başlık altında söylediklerimle ilişkili bunlar. Metropolitan Planlamanın ülke ve bölgesiyle doğru ilişkilerinin kurulabilmesi gereklidir. Bilgi alışverişini veya bilgi mekanizmasının sisteminin kurulması, planlamada büyük önem taşıyor. Yine değindiğim gibi yeterli ve uzmanlaşmış kadrolaşma planlama safhasında önem taşıyor. Çünkü bizim tecrübemiz olur ki, planlama ; metropoliten planlamanın gerektirdiği örgüt, uzman kadrosu büroda tutulmazsa, saptanan planlama programında sapmalar olmakta, dolayısıyla plan elde etme uzamaktadır ve bu kapsamdaki planın gerektirdiği paralellikler kurulamamaktadır. Bu büyük önem taşımakta ve bu kapsamda çeşitli kurum ve kuruluşlarla artık Nazım Plan Bürolarının kişisel çabalar, ilişkiler yerine, yasal ilişki sisteminin kurulması gerekmektedir.

Bir diğer başlık altında (bunu planlama başlığı altında söyleyebiliriz), planlamadan sonra metropoliten planların onay sürecinde planlama uygulama bütünlüğünü gözden kaçırmadan hızlı ve doğru karar verme, uygulamaya aktarmak için normal imar planı değerlendirme ve onay süreci dışında aktif yöntemler geliştirmesi söz konusudur.

Bu onay sürecinde Nazım Plan Bürolarının ve metropoliten alanda yer alan yerel idarelerin katılımı mutlaka sağlanmalıdır. Aksi halde metropoliten planların uygulanmasında büyük güçlükler doğacaktır. Yetki sorunları önümüzdedir. Çünkü planı uygulayacak kurumlar yerel idarelerdir. Bu

konuda plan yapımında olduğu gibi onay süresinde de metropoliten alanda yer alan yerel idarelerin katılımı sağlanmalıdır.

Bir diğer önemli konu ; uygulama araçları başlığı altında metropoliten planların uygulaması için gerekli politikaların kentsel arsa, altyapı, konut ve diğer politikaların belirlenmesi gerekiyor. Buna diğer arkadaşlarımda değindiler ve daha da değinecekler sanıyorum. Uygulama araçları konusunda önemli bir başlık ; gerekli yasal önlem ve değişikliklerin alınması gerekiyor. Bu konuda imar yasasındaki yetersizliklerin gözden geçirilmesi gerekiyor. Kamulaştırma yasasının süratle ele alınması gözden geçirilmesi gerekiyor.

Uygulama başlığı altında çok önemli bir konu ; bu planları uygulayacak olan yerel yönetimler ve diğer kamu kuruluşları veya kurumları ile plan uygulamasına dönük yatırım programlaması söz konusu, bu programlamanın bugün yapılmadığını biliyoruz, bu programlamanın ortaklaşa yürütülmesi uygulamaya aktarılması söz konusu. Özellikle yerel yönetimlerle birlikte ve özellikle altyapı ve diğer konularda ilgili kamu kuruluşlarıyla ortaklaşa yatırım programlaması gerekiyor. Yine uygulama konusunda açıklandığı gibi daha önceki bildirimlerde de yerel idare merkezi idare ilişkilerinin demokratik bir yapıda belirleyen yeni bir örgütlenmeye gidilmesi söz konusu.

Uygulamanın sağlıklı olabilmesi açısından benim şimdilik söyleyeceklerim bu kadar. Teşekkür ederim.

SAMSUN NAZIM PLAN BÜROSU

SAFFET ATİK

Ben Ankara, İstanbul, İzmir dışında, yani kuruluş aşamasında olan veya kurulmuş olan diğer bürolar adına da bir kaç şey söylemek istiyorum. Aslında sorunlarımız bir yerde ortak gibi görünüyor. Bizim, genelde tartışmak istediğimiz veya gündeme gelmesini istediğimiz husus kuramsal olarak genel planlama yapısı içerisinde metropoliten planlamanın nerede durduğudur. Bu, Sn. Altaban'ınkine bir parça paralel oluyor. Özellikle metropoliten planlamanın farklı planlama kademeleri içerisinde kuramsal açıdan nerede duruyoruz. Özellikle de 10 yıllık bir Türkiye tecrübemiz var. Yeni Nazım Plan Büroları da kuruluyor. Türk deneyine referans verilerek metropoliten planlama anlayışı nedir, ne düzeydedir ?

Bunun tartışılmasını, gündeme getirilmesini istiyoruz. Kozłowski'nin bildirisinde "metropoliten planlamanın kentsel mi, bölgesel mi yoksa kendine özgün bir planlama tipi mi olduğu gelecek gelişmelere bağlıdır" denilmektedir. Aslında bu bizim için çıkış noktası idi. Yine şuraya bağlıyacağım ki, Türkiye'de bu türlü planlamanın yatay - dikey ilişkilerinin açıkseçik olarak kurulması tartışılması gerekiyor. Ben panele katılan Sn. üyelere şu soruyu soracağım. Ülkemizde metropoliten planlamanın olası ve olması gerekli şekli bir tartışma konusu yapılabilir mi ? Bu açıklamaların ışığı altında sormak istediğim diğer nokta da ; şayet metropoliten birlik yasası kanunlaşır, bu örgütler kurulursa, İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapan Metropoliten Planlama Büroları'nın, bu yeni çerçeveye içerisindeki yeri ne olacaktır ? Bu planlama anlayışı tanımını bu planlama kapsamı ne olacaktır ? Yani yeni yapı içerisinde bunun da tartışılması, açıklığa kavuşması gerekiyor. Ayrıca bizim açımızdan planlamayla uygulama arasındaki ilişkilerde (yahut gerilimler diyelim) özellikle küçük kentlerde yürütülen Nazım Plan çalışmalarında geleneksel bir plan takdim tarzı var.

Durağan bir belge bekliyoruz 20 yıllık bir perspektif için. Dileriz ki bu planlar artık bundan böyle aşamalı olsun. Bu, plan takdim tarzında ve uygulamada da böyle olsun. Yani yerel yönetimler ve merkezi yönetimlerin de bu planın uygulanması için ayırdıkları gerekli fonlar plancı tarafından bilinsin. Planın aşamaları bu bilinen fonlara göre belirlensin. Bu plan hakikaten gerçekçi olsun. Yoksa 20 yıllık bir çabayı ne zaman nerede başlayıp nerede biteceğini bilmediğimiz veyahut bildiğimiz halde izah edemediğimiz, tanımadığımız, anlatamadığımız bir planın onanması ve yürürlüğe konulması, spekülasyon hareketlerle gerçekte pek bir şey getirmiyor.

Bu da önemli bir nokta idi. Teşekkür ederim.

İZMİR NAZIM PLAN BÜROSU

TANKUT ÜNAL

Benden önce konuşan İstanbul, Ankara, Samsun Bürosu yetkilileri arkadaşlarım birçok şeyi söylediler. Ben onların söylediklerini tekrar edip zaman kaybetmemek için önemli gördüğüm bir iki konunun üstünde durmak istiyorum.

Bu kolokyumun sürecinde de bu konu üzerinde tartışıldı. Zaman zaman özellikle planlama örgütlerimiz, yani Nazım Plan Bürolarımız ile yerel yönetim birimleri, yani belediyelerin ve de ilgili yatırımcı kamu kuruluşların diyalogları tartışıldı. Türkiye’de bugün kurumlar iletişimin çok zayıf olması yahutta düplikasyonlar olması yahutta bağımsız olarak kararlar üretilmesi nedeniyle sorunlar, çatışmalar ve yavaşlatılmalar çıkıyor.

Kişisel görüşüm ve deneyimlerin onu gösteriyor. İzmir’den bir iki somut örnek vererek şunu vurgulamak isterim. İzmir’de Nazım Plan Bürosunun çalışma sürecine gördüğü zaman, tüm sektörlerin yatırım projelerini topladığımız zaman D. S. İ. nin bir barajının Karayollarının güzergah projesini kapladığını gördük. Sektörlerin birbirlerinden kopuk çalışması sonucunda böyle birbiriyile çelişen projeler ortaya konabiliyor. Burada elbette Büroların en büyük görevi bu sektörleri uyarmaktır. Fakat bu tamamen yasal bir bazla değil iyi niyetle oluyor. Yani D. P. T. nin en azından metropoliten planlama çalışması yapılan alanlardaki sektör projelerinde mekan boyutunu arayıp onlardan Metropoliten Planlama Bürolarının bu konudaki görüşlerini almasında büyük yarar vardır.

İkinci önemli husus; yerel yönetim birimleri ile Nazım Plan Bürolarının diyalogudur. Bu çok önemli bir konudur. Bugüne kadar benim görebildiğim kadariyle, Nazım Plan Bürolarıyla diyalog sürdüren en iyi Belediye Başkanı Osman Kibar olmuştur. Büro çalışmalarında Osman Kibar ile her ay bir toplantı yapar soruları karşılıklı tartışırdık. Bu çok önemli ve bunun sonunda somut bir örnek getireyim. İnciraltı’nda tarım alanlarında narenciye ve seracılık yapılan alanda, bizden önce 50.000 nüfusu içeren plan tasdiki vardı. Biz yerel yönetimi de ikna ederek ve meclislerinden geçirerek 50.000’lik bir nüfusu buradan kaldırdık. Tarım alanına dönüştürebildik. Şu anda halen de iki Bakanlığın ve yerel yönetimin gücü ile tarım toprağı olarak muhafaza edilebilmektedir.

Bu iki konuyu ben vurgulamak istedim. Zaman verdiğiniz için teşekkür ederim

**B — Panel konuşmaları ve
tartışmalar**

MELİH DOĞAN

T. C. İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI MÜSTEŞAR YRD.

Sayın Başkan, değerli dinleyenler. İki gündür devam eden Kolokyumumuzda tesbit ettiğimiz sorunlar ile, biraz önce Nazım Plan Bürosu temsilcileri arkadaşlarımızın bize sergilediği sorunları birleştirerek, ilgili olduğumu zannettiğim veya cevap verebileceğimi zannettiğim noktalara değinmek istiyorum.

Ben öncelikle bugün vurgulananların ışığı altında sorunları iki grupta toplayabildim : Birincisi Nazım Plan Bürosu çalışmaları sonunda üretilen stratejik kararların uygulamaya konması, ikincisi de kentsel arsa sorunu. Zannediyorum birinci grupta Metropolitan Planlamanın etkin hale gelmesi veya Metropolitan Planlamanın bu uygulama içerisinde etkinliğini sürdürme derecesi, uygulamada etkin olması meselesi ortaya konduğunda, bir nebze açıklığa kavuşacaktır. Bildiğimiz gibi, Metropolitan Planlama çalışmaları sonunda bundan önceki tebliğlerde de üzerinde öncelikle vurgulanan stratejik kararların uygulamaya konmasında ve uygulama - planlama bütünlüğü içerisinde sapmalar olduğunda ; Metropolitan Alan için verilmiş olan ve zaman içerisinde şekillenmesi arzu edilen biçime ulaşamamaktadır. Metropolitan Alan içerisinde çarpıcı iki yatırım dizisi vardır : Birincisi ayrı planlama çerçevesinde kalmakla beraber, mahalli idarelerin yapmaları gereken yatırımlardır. İkincisi de merkezi hükümetin yapmaları veya merkezi hükümetin gerçekleştirmesi gereken yatırımlardır.

Bilindiği gibi Metropolitan Alan içerisinde mahalli idareler, birinde üstüne çıktığı zaman (toplantıyı yaptığım İstanbul metropolitan alanında 34 belediye vardır) bir plan - program bütünlüğünün ne kadar önem arzettiği ortaya çıkar. İkincisi merkezi hükümetin sektörel dağılımı içerisindeki ilişkilrin kurulmasında yatırımların istenen zamanda mekanda gerçekleşmesi yönünden büyük önem arz etmektedir. Yani metropolitan planlamanın ürettiği uygulamaya dönük kararların zaman ve mekanda birbirlerini destekleyici olması temin edilmediğinde, istenilen amaca ulaşmakta büyük güçlük çekilecek sapmalar olacaktır.

Zannediyorum ve inanıyorum ki biraz önce bize sorunlarını aktaran arkadaşlarımız da bu etkinliği kavramamışlardır. Bundan sonra ne olması lazım geldiği hususunda bu etkinliği bulamamış olmanın sıkıntısını çekmektedirler. Şunu büyük açık kalplilikle söylemek lazım ki, bir merkezi örgütün görevli üyesi olarak, pek çoğumuzda bu konularda görev almış kişiler olarak, merkezi örgütün sektörler arası dağılımındaki hadise, yerel yönetimlerin program bütünlüğü içerisinde gerçekleştiremediği hadiseden de önemlidir. Çünkü ; merkezi hükümet düzeyinde ülke planlamasından sorumlu olan kuruluş ile sektör planlamasından sorumlu olan kuruluşlar arasında, olumlu bir bilgi akışı ve ilişkisi olmadığı için, daha doğrusu böyle bir boyutu olmadığı

için, istenip istenmediği anlamında söylemiyorum. Yani böyle bir boyut eksik olduğu için makro planlamadan sorumlu olan milli plan seviyesindeki kuruluş bir ekonomik denge kurmakta, fakat sektörler kesiti öncelik sıraları da dahil olmak üzere, sektör planlarını kendileri yatırıma dönüştürmektedirler. Bu destekleyicilik sağlanmadığında, özellikle metropoliten alan içerisindeki büyük yatırım girişimlerinin mekan boyutundan yoksun olması sonucunu doğurur ki, böylece de metropoliten alandan zaman içerisinde amaçladığımız sonucu alma imkanını bulamayız. Şimdi öyleyse, burada sorun olarak, eksik olarak benim de vurgulamak istediğim, metropoliten alan içerisindeki üretilen kararların uygulamaya dönüşünde yapılacak programlamanın, yerel yönetimlerde dahil merkezi örgütü de içine alan, kaynakları nereden yaratılırsa yaratılsın, hangi bütçeye konursa konsun, bir program bütünlüğü içerisinde — bir başka deyişle bir mekan boyutu içerisinde — halledilmesi gerekir. Ülkemizde bu boyut henüz eksiktir. Gerekirse bu konuda bir yasal düzenlemeye gitmek lazım gelir. Merkezi örgütün içinde bu cins ilişkiler ancak, eldeki yasalarla yaratılan, çoğu zaman dostluk ilişkilerine kadar uzanan, çerçevelerde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bunun boyutu kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerde sınırlıdır. Yasal bir düzeye oturtulması lazımdır. Bilgi akışının canlı tutulması lazımdır. Yani sektörlerde bu organın kopmaması lazımdır ve sektörlerden gelen bilgilerin değerlendirilip bir boyuta oturtulduktan sonra sektör programlarına — yine o sektör sahiplerince — intikal ettirilmesi gerekir. Bence bu boyut eksiktir, panelde vurgulanmak istenen mesele budur. Bu boyutun yaratılması lazımdır. Bunun için de bir yasal düzenlemeye gidilmesi gerekir. Birinci başlık altında topladığım sorunlar bütünü budur.

İkinci başlık altında ise kentsel arsa meselesini ele alıyorum. Anayasal düzenimiz içerisinde gerçekleşen mülkiyet meselesinde kentsel arsa büyük ölçüde özel mülkiyete konu olmuş bir durumdadır. Kentsel arsa üzerinde planlama ve bunun bir takım boyutları vardır. Ben bir noktadan girdim. Kentsel arsa üzerinde planlama ve uygulama kararlarıyla yaratılan değer artışları, yani kamunun planlamayla getirdiği veya herhangi bir kamu uygulamasıyla veya uygulama kararıyla yarattığı (anında yarattığı) değer artışları, ismi ne denirse densin (Ankara Nazım Plan Bürosunun sorunlar olarak takdim ettiği son sorunlar bölümünde buna bir başka şehirselle değerlendirme gibi bir isim de konmuş) bu değer artışının kamuya dönüştürülmesi lazım gelir.

Bu kamuya dönüşüm meselesinde de, dönüşen paranın herhangi bir fonda toplanmak suretiyle yine, bu çıkan meselelerde ve şehirselle dizi içerisinde çıkan meselelerde, kullanılması için yönlendirilmesi icabeder. Bir merkezi

hükümet temsilcisi olarak bu konuya inandığımızı ve bu konuda girişimlerimiz olduğunu da belirtmek isterim. Bir soru olursa girişimlerin hangi merkezde olduğunu da söylerim. Bu kentsel arsa meselesinde bir takım başka yasal meselelerde var. Mesela, biraz önce değinilen hisseli tapu meselesi. Arsaların uygulanabilir hale getirilmesi için İmar Kanununun 42. maddesinin uygulanması meselesi. Bunlar, uygulamaya saptıran, yapılmadığında uygulamayı saptıran 42. madde gibi, hisseli tapu gibi — uygulandığında da uygulamayı saptıran — bir takım arsa hadiseleridir. Yine yanılmıyorsam Ankara Nazım Plan Bürosunun sorunlar bölümünde değinildiği gibi arsaların süratle ele geçirilmesi ve bugünkü yasal düzenlememiz içerisinde yalnızca kararı verilmiş arsaların değil, herhangi bir şehirselle amaca tahsis edilmemiş, ama edilmesi düşünülen arsaların da kamulaştırılmasına imkan verecek yasal düzenlemelerin getirilmesi gerekir. İmar ve İskan Bakanlığının Arsa ve Konut Kurumu, kanun tasarısında hem bir mali kaynak yaratılmak suretiyle arsa elde etme meselelerine hız vermek, yani kamu elindeki arsa stokunu arttırmak ve bunu hızla kamuya mal etmek ve kamuya geçmiş bu arsayı da amacına uygun şekilde belki uzun süreli kiralamalar çerçevesi içerisinde kullanmak, hemde şehirselle arsayı kamu elinden çıkartmamak gibi tedbirler önerilmiştir. Bu değer artışı meselesinde D. P. T. nin ürettiği 4. cü 5 yıllık planda da ilke getirilmiştir. Değer artışlarının kamuya mal edilmesi ilkesi getirilmiştir. Şehirselle arsa konusunda da sorular yöneltirse daha açıklamalarda bulunmak isterim.

Yalnız ben iki ana başlık altında topladığım meselelerden birincisinde bir noktaya dönmek istiyorum. Metropoliten Alan içerisindeki uygulamalarda planlama ve uygulama zincirini kurduk. Bu zincirde eksik olan (ben kendi açımdan söylüyorum) noktayı da tesbit ettik. Ancak mali kaynak yaratılması meselesinde bunun ülkenin genel ekonomisinden bağımsız olmaması gerekir. Bu doğaldır. Bunun ülke ekonomisindeki yeri bize en büyük engelleri çıkartan bir konudur. Bunu da panel tartışmasına sunmak isterim.

Teşekkür ederim Sn. Başkan.

**MELİH DOĞAN'A
YÖNELTİLEN SORULAR VE YANITLAR**

SORU

Kollokyum boyunca bir konuya sık sık değinilmiştir. Kent topraklarında değer artışı. Dün Sn. Prof. Ümit Doğanay sorunu, "toplum tarafından yaratılan değer topluma geri döndürülmelidir" şeklinde vurgulamıştır. Bugün Sn. Melih Doğan bürokrasinin üst düzeyinde görevli bir idareci olarak yaptığı konuşmasında kentsel arsa sorununa özellikle değinmiştir. Yerel yönetim Bakanlığı'nın Sn. danışmanı Abdullah Tuncel konuya "imar planları ile kent topraklarına ilişkin rantlar, yeniden dağıtılmaktadır" diyerek yine başka bir açıdan değinmiştir. Belediye Başkanımız Sn. Aytekin Kotil gayrimenkul değer artışlarından belediyelerin aldığı payların büyüklüğüne işaret etmişlerdir.

Burada şunu gözleyebildik. Üniversite, bürokrasi ve yerel yönetim konu hakkında bilgi sahibidirler. Ancak böyle bir sorunun yasal olarak çözülmesi için daha uzun yıllar bekliyecek miyiz? Bu konuda İmar ve İskan Bakanlığımızda, Yerel Yönetim Bakanlığımızda yasa hazırlığı ile ilgili çalışmalar var mıdır?

Konunun Sn. panel üyelerimizce yeniden değerlendirilmesini istiyoruz.

YANIT

Bu değer artışlarının kamuya dönüşümü ile ilgili Akın Eryoldaş arkadaşımızın sorduğu sorunun cevabını veriyorum. Evet böyle hazırlıklarımız vardır. Hükümet programına bu konu girmiştir. 4. cü 5 yıllık plana ilke olarak konmuştur. Bir nebze de geçmişe dönmek isterim. 1605 sayılı yasa olarak çıkan İmar Kanununu değiştiren yasa hazırlıkları sırasında da bu teklif İmar ve İskan Bakanlığı tarafından yüce meclislere intikal ettirilmiş idi. Bakanlığın bu konuda geçmişten bu yana gelen bir hazırlığı vardır. Bu yeni görüşler altında bu tartışmayı yeniden bir değerlendirmeye tabi tutarak, ilgili kuruluş ve yerel yönetimlere münakaşaya açacaktır.

ABDULLAH TUNCEL

T. C. YEREL YÖNETİM BAKANLIĞI

İmar planı yapıldığı yöre halkınındır. Bu plan bu halkı direkt ilgilendirir ve ülkenin hangi yöresinde yapılmış olursa olsun, ülke halkınındır. Görelî olarak da dolaylı olarak da tüm halkı ilgilendirir. Bu plan çok önemli bir olgu yaratıyor. Bu olgu ranttır. İmar planı bu rantı yeniden dağıtmak gibi bir işlev yükleniyor. Belirli bir sürede de plan bu dağıtımı yasallaştırıyor. Keza plan zaman sürecinde bu dağılımı belgeliyor. Kuşkusuz sonunda bir miktar merkezi kamu yatırımını da yönlendirmek gibi işlevide üstleniyor.

Şimdi planın bu önemli yönünü vurguladıktan sonra, imar planlama sürecinde halk katılımının nasıl gerçekleşeceği üzerinde durmak istiyorum.

İki tür gerçekleşme söz konusudur :

- Bireysel katılım,
- Örgütlü katılım.

Bireysel katılım : İmar planlama sürecine bireysel halk katılımı ikiye ayrılıyor ; birincisi planlama bilincinde bireysel katılım. Planlama bilincinde derken kuşkusuz halk yararına ülke çıkarları doğrultusundaki planlamanın bilincindeki katılımdan söz ediyoruz (ki bu olgu bugün ülkemizde yoktur). Olmayış nedeni imar planı kavramının algılanış düzeyine paraleldir. Bu kavram çok yeni olduğu için ve bizler arasında tartışması hala sürdüğü için henüz toplumun geniş yığınlarına indirgenebilmiş değil.

İkinci katılım imar planına ranta yönelik müdahaledir. Bu da olayın bilincinde olan kişilerce yapılan rant dağılımının, rant paylaşımının hoş paylaşımından hoşnut olunmamanın getirdiği ranttan daha fazla pay almaya yönelik bir müdahale oluyor.

İkinci ve diğer önemli konu örgütlü katılımıdır. Bunu da 3 bölümde inceleyeceğim.

Birincisi içerden katılım (Planlayıcı ve örgütleyici örgütlerle) :

Bunun ilk aşaması planlama örgütlerine katılımıdır. Plancının halktan yana amaçlar taşımasıdır. Bu bugün planlamanın yapıldığı bir bölüm olan müteahhitlik mekanizmasında bu var mıdır, yok mudur önemli bir tartışma konusudur.

İkincisi Belediyeler :

Yerel yönetimlerin en önemli bölümü belediyelerdir.

Üçüncüsü de İller Bankası ve bunun gibi örgütlerde halk katılımıdır.

Dışarıdan da kooperatifler, işçi sendikaları, koruma ve güzelleştirme dernekleri, basın gibi etmenler vardır. Bunlar önemlidir.

Birde ara örgütler vardır. En önemlisi de bunlardır. Üniversiteler ve meslek kuruluşları gibi.

Şimdi halkın katılımı imar planlama sürecine nasıl sağlanacak diye bir soru sorarsak, ona da şöyle yaklaşmamız gerekmektedir : Halk katılımını toplumsal amaçlara yönelik ve etken olabilmesi için bu katılımın toplumsal amaçlara yönelik ve etken olabilmesi için gerekli üç koşul vardır : Bilinçlilik, örgütlülük ve uygulayıcı güce sahip olmak. Bu üç koşulun en güçlü gelişebileceği yerler de kuşkusuz belediye örgütlenmeleri oluyor. Bugünkü (şimdi izninizle ve gerçekten yukarıda saydığım koşulların bir kısmının sağlanamamış olması nedeniyle imar planı yerine bir kerelik belge sözcüğünü kullanacağım) belge etme sürecinde halk katılımı son derece sınırlı ve yok gibidir ve bu katılım bir aylık askı süresinde beklenmektedir, halktan. İmar planının kavramının algılanış düzeyinden de çıkarak katılımın ne derece etkin olabileceğini biliyoruz hepimiz. Bu dönemde de bu askı döneminde de halk değil rant dağıtımını beğenmeyen mülk sahiplerinden, bunun bilincinde olanlardan itiraz geliyor. Yani rantın yeniden düzenlenmesine yönelik itirazlar geliyor. Tadilat ve revizyonlarda ise gene aynı şey söz konusudur. Kooperatifler belediye kanalı ile nisbi örgütlü katılımlar olarak ele alınabilir. Bu tadilat ve revizyonlardaki katılım. Yalnız bu katılımın da planlamayı ileri götürücü olduğu gerçekten tartışma konusudur. Planın direkt sahibi ve uygulayıcısı belediyenin planlama sürecine meclis kararı ile katılımı var. Ancak nihai karar İmar ve İskân Bakanlığında çıktığı için meclisin planı tümüyle reddetmesi halinde plansız dönem 6 - 7 sene daha atıyor.

Metropolitan Büroların Sn. sözcüleri bunun önemli bir sonucuna değindiler, Sn. Doğan'da bir ölçüde değindi. Planın 6 - 7 sene atması belediyenin merkezi yatırımlar için gerekli krediyi önemli oranda alamaması gibi bir sonuç yaratıyor. Belediyelerin bugün içinde bulunduğu çok önemli ekonomik zorlukların bilincindeyiz hepimiz. Bu nedenle de belediyeler belediye meclis kararlarını imar planını tümüyle reddetmenin yanısıra onu yapamıyorlar, yapmıyorlar hiç olmazsa biraz para alıp halka hizmet götürebilmek için kısmi düzeltmelerle yetiniyorlar. Bu düzeltmelerde kuşkusuz rantı yeniden dağıtıcı. Genellikle rantı yeniden dağıtıcı nitelikte oluyor.

Şimdi yukarıda saydığım koşullar nedeniyle belediyeler bugünkü yapılarıyla gerçekten halk katılımını sağlayıcı gelişkinlikte değillerdir. Ancak merkezi uygulamada bu katılıma belediyelerde olduğundan çok daha fazla kapalı bugün. Halk merkezi yönetime katkısını koyabilmek için merkezi yönetimi kendisinden çok uzak görürken, günümüz imar planı uygulamasında yerel yönetimlerle merkezi hükümet arasındaki ilişki nedeniyle halk belediyeyi de merkezi yönetimde bütünleştirdiğinden belediyeye katılımını koymuyor,

koyamıyor. Oysa belediye katılımı fonksiyonel yapılabilirse pratikte bilinci arttırıcı ve kamçılayıcı etken olacaktır. Ayrıca merkezi yetkililer 1 / 1000 ölçeğe varana kadar detaylıdır. Bu detaylandırma hız kesici, sınırlayıcı ve kısaca engelleyici olmaktan ileri gidemiyor.

Gene bu noktada şunu söylüyorum, belde halkını, imar planının yapıldığı yöre halkını direkt ilgilendiren sorunlarda, merkezi yönetim olarak onlardan iyi düşünebileceğimizi, iyi yapabileceğimizi vurgulamaktan vazgeçmeliyiz demiyorum. Fakat bu vurgulamayı gerçekten bir kere daha irdelemeli ondan sonra da gerekirse vazgeçmeliyiz. Çünkü plan yöre halkınıdır. O plan o yöre halkını direkt ilgilendirir. Kendi yaşayacağı yer konusunda karar verme, en sağlıklı karar verme ancak o halkın direkt katılımı ile mümkündür. Ulusal çıkarları koruma doğrultusunda genel ve yasa ölçeğinde ilkelerle merkezi denetimi sağlamak, belediyeleri rahatlatıcı, hızlandırıcı ve halkın hem belediye yönetimine, hem imar planlama sürecine katılımını hızlandırıcı olacaktır.

Bu konuda öneriler getirecektim. Fakat önerilerimin tümünü Sn. Altaban getirdi. Gerekli yasal, parasal, teknik güç sağlayıcı önlemler en kısa zamanda alınmalı, yerinde ve sürekli planlama teşvik edilmelidir. Bu önlemler halkın gerçek imar planlarına ihtiyacını ortaya koyacaktır. İmar planı adlı belge yapımından, yönlendirici, geleceği düşünen, planlama özüne uygun, plan yapımına doğru gidişi zorunlu kılacaktır. Teşekkür ediyorum.

AYTEKİN KOTİL

İSTANBUL BELEDİYE BAŞKANI

Sn. Başkan, Sn. dinleyenler. Halk adına planlama çalışmalarını yürüten uygulamayı sağlamaya çalışan, sorumlu bir kişi olarak görüşlerimi sunmaya çalışacağım. Teknik eleman değilim. Sadece uygulamada karşılaştığım güçlükleri sizlere sunacağım.

İstanbul Nazım Plan çalışmaları 1966 yılından beri devam etmektedir. İstanbul şehri bitti, Nazım Plan çalışmaları maalesef bitmedi. Belki bittiği zaman planı uygulayacak alan dahi kalmayacaktır. Bir şehir için, bir bölge için, planın ne derece önemli olduğunu burada bulunan teknik arkadaşlara benim anlatmama gerek yok. Bir belediye olarak, plansızlığın sıkıntısını, ızdırabını çekiyoruz. Planlı bölgeler, planı olan bölgeler, bizim için fazlaca sorun olmamaktadır. Bu bölgelerde de zaman zaman kaçak yapılaşmalar olmaktadır. Bunlar 10 cm, 20 cm, 5 cm gibi planın genel ilkelerini, görüntüsünü bozmayan taşkınlıklar biçiminde olmaktadır. Müdahalelerde büyük ölçüde bunu önleyebiliyoruz. Ama plansız bölgelere müdahalemiz, etkin olmamız mümkün olmamaktadır. Hele bu ortamda işimiz çok daha güçleşmektedir. Burada arkadaşlarımız, bundan önceki toplantılardaki konuşmacılar, planlama çalışmalarına halkın katılmasından söz ettiler. Oysa İstanbul'da yapılan Nazım Plan çalışmalarına bırakalım halkın katılmasını, halkın temsilcisi olan ve planı uygulayacak olan belediye dahi katılmamaktadır. Nazım Plan Bürosu kendi bünyesi içinde planlama çalışmalarını yürütüyor, Bakanlık onaylayınca uygulayıcı belediyeye, işte plan budur, bunu uygula denilecek.

Biz Nazım Plan Bürosu ile diyalog ve iyi ilişki kurmayı yeterli görmüyoruz. Nazım Plan çalışmalarına belediyeler bizzat katılmalıdırlar. Söz sahibi, oy sahibi olmalıdırlar. Eğer belediyeyi ilgilendiren bir çalışmaysa, belediyenin yönetiminde, belediyenin insiyatifinde çalışma yürütülmelidir. Ama İstanbul gibi 25 - 26 belediyeyi ilgilendiren bir çalışmaya tüm belediyelerin temsilcileri, koordinasyonu sağlamak bakımından da İmar ve İskan Bakanlığının temsilcileri katılabilir. Ama belediyeler her halükarda söz ve oy hakkına sahip olmalıdır. Son girişimlerimiz sonucu bugüne kadar hazırlanan plana bir yerinden müdahale etmek ve katılmak olanağını bulduk. Ümit ederim ki bu ortak çalışma sonucu bizim de benimseyebileceğimiz bir Nazım Plan ortaya çıkar. Aksi halde tamamen yabancı olduğumuz, katılmadığımız bir planı uygulama görevini bize verirlerse herhalde o uygulama fazla sağlıklı ve verimli olmayacaktır. Bunun yanında belediyelerin yapmakta oldukları uygulama planları, mevzii planlar, İmar ve İskan Bakanlığının onayına sunulmaktadır.

Bakanlık hepimizin bildiği gibi aynen uygulayabildiği gibi tadilen de tasdik etmekte veya reddetmektedir. Şehirdeki her türlü yapılaşmanın kamu oyuna

karşı sorumlusu belediye olduğu halde İmar ve İskan Bakanlığının tadilen tasdikleri ile sorumlu belediyelerin iradesi dışında bazı yapılaşmalara izin verilmektedir ve halkımız o yapılaşmanın hesabını bizden sormaktadır. Birkaç ay evvel Boğaz'daki bir yapılaşmayı Sn. Başbakan bana göstererek buna nasıl izin verdiniz diye sordu. Biz vermedik Bakanlık verdi dedim. Sn. Bakanlık temsilcileri bundan alınmasınlar, ben sistemin yanlışlığını ortaya koymak bakımından bunu söylüyorum. Bize göre sorumlu belediyelerin bu tür plan çalışmalarının vesayet makamının onayına tabi olmaması gerekir. Bir başka önemli konuya değinmek istiyorum. Araştırma, planlama ve uygulamanın birlikte yürütülmesi gerekir. Uygulama esastır.

Diyelim ki Nazım Plan çalışmaları bitirildi, en iyi şekilde bir Nazım Plan ortaya çıktı. Ama bu Nazım Planı uygulamak için gerekli yatırımları yapabilmek için belediyelerin mali gücü yoksa, bu plan sadece rafta kalmaktan öteye gidemez. Ayın 8'i henüz maaşlarını ödeyemeyen bir belediyenin bir Nazım Planın, bir uygulama planının yaptırımlarını gerçekleştirmesi, plan doğrultusunda gerekli çalışmaları yapmasının güçlüğüne takdir edersiniz. Nazım Plan sonucu, planlama sonucu birçok gayrimenkullerin değerlerinde önemli artışlar meydana gelecektir. Bu artık değerlerin belediyelere ait olması zorunludur. Plan yapılıyor, yeni bir takım haklara kavuşuluyor. Belediyenin oralara her türlü hizmetleri götürmek, onunla ilgili ulaşım vs. yatırımları yapmak için paraya ihtiyacı vardır. Ama paralar arsa spekülâtörünün cebine gitmektedir ve Belediye de bu yükü taşıyacaktır. Bu doğru değildir. Mutlaka Nazım Planla birlikte İstanbul kentini kurtarabilmek için İstanbul'daki arsa spekülâtörlerinin büyük haksız kazançlarını önleyebilmek için, Nazım Planla birlikte asgari 15.000 Ha. arazinin kamulaştırılması gerekmektedir. Bu yapılabildiği takdirde İstanbul şehrinin geleceğine ümitle, güvenle bakabiliriz. Bugün için bu belki 3 - 5 milyar lira ile yapılabilecek bir iştir, ama 4 - 5 yıl sonra bu 3 - 5 milyar lira 300 - 400 milyar lira olarak kamunun hizmetine sunulabilecektir. Şimdi 800 - 900 TL. m². olan arsalar inanıyorum ki 3 - 4 yıl sonra 5.000 - 10.000 TL. yükselecektir.

Bu kişilerin bu haksız kazançları elde etmelerine hakları da yoktur, toplumunda aleyhinedir. Birkaç gün önce Köln Belediyesinin yöneticileri ile görüşüyordum, 4 milyar Mark bütçelerinin olduğunu söylediler. Bizim paramızla 60 milyar ediyor. 800.000 nüfus, her türlü altyapı sorunlarını çözümlenmiş, zaten nüfus azalmakta, konut sorunu diye bir şey yok, ama 60 milyar gelir. Ona göre bizim 250 milyar bütçemizin olması gerekiyor. En önemli gelir kaynaklarınız nelerdir diye sordum. "Birinci gelir kaynağımız gayrimenkullerin değerindeki artıştan aldığımız pay" dedi. "İkincisi ticaret-hanelerden ve sanayi kuruluşlarından aldığımız vergidir" dedi.

Bizim bu tür bir vergimiz, bir gelirimiz maalesef yoktur. Kanımca gelecek dönemlerde şehirlerin sağlıklı büyümesini ve belediyelerin görevlerini tam yapabilmelerini sağlayabilmek için belediyeleri mali yönden güçlendirmek, şehir rantının belediyelere ait olmasını sağlamak zorundayız.

Bu arada son olarak bir hususa değinmek istiyorum. Bütün büyük kentlerde kaçak inşaatlarla uğraşmak belediyelerin en önemli sorunu oluyor ve çok zamanını alıyor. Bütün gücünüzle uğraşıyorsunuz, mücadele veriyorsunuz fakat istediğiniz sonucu almak maalesef mümkün olmuyor. Bir örnek vermek istiyorum. Tarabya sırtlarında bir gecekondu ağası bizim 70 dönümlük bir arazimizi (çok değerli bir arazimizi) dozerleriyle düzeltmeye başlamıştı. Müdahale ederek el koymak durumuna geçtik. Telörgü ile arsamızı çevirmek için işçilerimizi gönderdik. Gecekondu ağasının eşkiyaları geldiler, bizim işçilerimizi kurşunladılar. 3 işçimiz ağır şekilde yaralandı, geri çekildik. 15 gün sonra jandarma nezaretinde ve kendi arsamızı tel ile çevirmek için işçilerimizi gönderdik. Yine kurşun yağmuruna tutulduk, arkadaşlarımız tekrar geri çekilmek zorunda kaldılar. Sendika işçiyi bu tür yerlere göndermemeyi istiyor.

Önerimiz, kaçak yapılan bir yapıda bağımsız bölümlerin mülkiyetinin belediyelere ait olmasıdır. Asgari malzeme değeri üzerinden mülkiyetinin belediyeye ait olmasını öngören bir yasa çıkarılırsa ve yine inşaat sahasını taşarak yapmış olduğu kısımların müteahhide sağladığı menfaatin % 100 fazlasını ceza olarak belediyeye ödeme kuralını koyacak olursak, hiç bir müteahhit ne kaçak kat yapar, ne de binasını 50 cm - 20 cm fazla kurma yolunu seçer. Kaçak kat fazla ise örneğin bir kat fazla yaparsa, bu belediyeye ait olursa yada inşaatını 50 cm taşıracak olursa, bunun müteahhite sağladığı menfaatin 2 misli belediyeye ceza olarak ödenmek zorunda bırakılırsa işte bu tür müeyyideler kaçak yapılaşmayı önlemek bakımından son derece caydırıcı olur kanısındayım.

Bakanlıklarında burada temsilcileri olması nedeniyle bu konuyu açıklamayı gerekli gördüm. Teşekkür ederim.

KOREL GÖYMEN

ANKARA BELEDİYE BAŞKAN YRD.

Çok teşekkür ederim, Sn. Başkan, Sn. dinleyenler. Çeşitli Nazım Plan Büro temsilcilerinin son iki gün içinde gerek yazılı olarak bildirilerinde, gerekse de bu sabah sözlü sunuşlarında ortak bir nokta olarak beliren hususa değinmek istiyorum. Bu Metropolitan Planların hazırlanmasında ve uygulanmasında çeşitli kuruluşlar arasındaki kopukluklardır. Kimi kimse tarafından diyalog eksikliği, kimi kimse tarafından da teknik terimler içinde merkezi hükümetle yerel hükümetler arasında ve yine ulusal amaçlar ve politikalarla yerel amaçlar ve politikalar arasındaki uyumsuzluk, dengesizlik diye ifadelendirilebilir. Gayet özlü olmaya, şematik bir yaklaşım içinde konuyu ele almaya çalışacağım. Her şeyden evvel hatırlanması gerekiyor ki, hepimiz tarafından bilinen bir gerçek, kentsel veya bölgesel veya metropoliten alan sorunlarını, amaçlarını ve kaynaklarını, ulusal sorunları, amaçları ve kaynakları birbirinde soyutlamak mümkün değildir. Zaman zaman dar görüşlü veya miyopik yaklaşımlar diye nitelendirilebilecek olan yaklaşımlar, günlük meşgaleler içinde de kimi plancıya ve kimi uygulamacıya bir gerçeği unutturabilir.

Değirmek isteyeceğim diğer başlık ; gerek planların hazırlanmasında gerek uygulanmasında çok yönlü ve çok boyutlu bir yaklaşımın gerekliliği ve çok değişik parametrelerin kullanılması zorunluluğudur. En azından 4 tanesini önerebilirim. Gerek yerel yönetim olayı, gerek metropoliten planların yapılması, hazırlanması ve uygulanması her şeyden evvel siyasal bir olaydır. Siyasal kararlar gerektirmektedir. Dolayısıyla birinci boyut bu şekilde belirlenmiş oluyor. İkincisi kesinlikle birincisiyle ilintili bir ekonomik boyuttur. Bütün süreçler yer alan bütün projeler eninde sonunda amaç - kaynak dengesine gelip bağlandığı için ekonomik bir olaydır. İkinci boyutta böylece ortaya çıkıyor. Üçüncü boyut her ne kadar fiziki planlama adı altında ve metropoliten planların şu ana kadar hazırlanma süreçleri içinde biraz da hem bilinerek (bilinçli demiyeceğim) ihmal edilmiş gibi gözükken bir nokta, sosyal boyuttur. Her şeyden evvel yapılan her şeyin, hazırlanan her planın uygulamaya sokulan her projenin hem sosyal nedenleri olduğu hem de sosyal sonuçlar yarattığı olgusunu ve gerçeğini hatırd tutmak gerekiyor. Dördüncüsü, ne kadar ideal bir plan hazırlanırsa hazırlansın, yukarıda sıraladığım 3 boyuta ne denli özen gösterilirse gösterilirsin, bu işin bir de uygulamaya sokulması olayı vardır. Dolayısıyla dördüncü boyutta yönetsel boyut olarak ortaya çıkıyor. Yönetsel boyutu en geniş anlamında kullanıyorum. Kesinlikle yasal bir çerçeveye sınırlı düşünmüyorum.

Amaçlar kısmına gelince de metropoliten planlama olayı hepimizin yine bildiği diğer bir gerçek. Bir amaç olmaktan ziyade kendi içinde gerçekleştir-meye çabalanması gereken bir olay, bir olgu olmaktan ziyade bir araç niteliğindedir. Hangi doğrultuda bir amaçtır ? Bir takım ulusal, bölgesel ve

kentsel (daha da aşağı inebiliriz) amaçlar doğrultusunda kullanılabilir — etkinliği kullananın ustalığı ile sınırlı — bir araç niteliğindedir. Pekiyi metropoliten planlar bu alanda kullanılabilir tek araçlar mıdır ? Kuşkusuz ki değil. Kendi ülkemizin gerçeği ve yönetsel mekanizması içinde dışındığımız takdirde metropoliten planlara en azından 5 yıllık planları, yıllık programları ve hükümet programlarını değişik siyasi partilerin deminki anlayış içinde değişik siyasi partilerin platformlarını, metropoliten planları, nazım planları, ilgili yasal çerçeveleri ve nihayet politikaları ve en altta da belki somut projeleri düşünebiliriz. Bütün bu saydığım şeyler, en azından üç düzeyde toplayabileceğimiz, ulusal, bölgesel ve kentsel diye nitelendirebileceğimiz amaçlar doğrultusunda kullanılabilir araçlardan bazılarıdır.

Ortada bir amaç olduğuna göre, daha doğrusu bir takım araçlar olduğuna göre, taraflar yok mudur ? Bol miktarda da taraf vardır. Tarafın en basite indirgenmiş tanımı burada bütün bu süreçlerden olayları etkileyebilecek ve bunlardan etkilenebilecek durumda olan kişiler, kurumlar, kurulların varlığıdır.

Bunlara da şöyle bir göz atarsak ; merkezi hükümeti, yerel yönetimi, belediyeleri, belediyeler birliklerini, ikili kamu kuruluşlarını, Devlet Planlama Teşkilatını, Üniversiteleri, uzmanlaşmış özerk veya yarı özerk kuruluşları, meslek odalarını, özel ve kamu girişimcilerini ve en altta da (bunu önem sırasına göre tabiki saymıyorum) halkı ve bireyleri görüyoruz. Burada birey olgusunu vurgulamak istiyorum. Katılmadan bahsediyoruz, planların hazırlanması, uygulanmasında kişilerin aktif katılımlarından bahsediyoruz. Fakat başta da söylediğim gibi fiziki planlama üzerinde daha ziyade kaynaklarımızı ve çabalarımızı sarfettiğimiz için bütün bunun sonunda birincil derecede etkilenme durumunda olan bireyi yani bir sosyal planlama anlayışı içinde bireyi zaman zaman unutmaya eğiliminde galiba oluyoruz. Taraflar olduğuna göre, bir takım araçlar olduğuna göre, bir takım süreçlerin de olması söz konusudur. Bu süreçleri de şu şekilde sıralamak mümkündür. Bir somut örnek etrafında diyelim ki bütün bu taraflar belirtilen amaçlar doğrultusunda bir kent için ulaşım politikası çerçevesinde somut uygulamaya girişme çabasındalar.

Ne gibi süreçler gerekiyor ? Nazım Plan Bürolarının Sn. temsilcileri değişik şekillerde konuya değindiler. Her şeyden evvel ulaşım sektöründe ve ulaşım politikasında ulusal diye nitelendirilebilecek amaçlarla bölgesel veya kentsel diye nitelendirilecek araçlar arasında anlamlı ilintiler kurmak gerekiyor. Bu her şeyden evvel ulusal düzeyde bir ulaşım politikasının varlığına ve bu politikanın oluşmasında en azından biraz evvel saydığım tarafların bir bölümünün veya tümünün aktif olarak katılmalarıyla hazırlanması olgusuna

bağlı. Dolayısıyla merkezi hükümetten başlayan devlet planlamayı ilgili Bakanlıkları, belediyeleri içeren bir ilişkiler dizisi ve zinciri içinde bu politikanın oluşması safhasında bir katkı söz konusu. Arkadan bu doğrultuda uygulamacı birimler olan belediyelerin veya uygulamacı birimlerin en önünde gelen, önem taşıyanları olan belediyelerin kendi kısa, uzun ve orta dönem politikalarını bu ulusal politika çerçevesinde düzenlemeleri gerekir. Burada idealist bir tablo çizmek kesinlikle istemiyorum. Tabiki zaman zaman merkezi politikalar, ulusal politikalarla uygulamacı birimler diye nitelediğimiz belirli belediyelerin (metropoliten belediyelerin) politikaları arasında kısa, orta, uzun dönem çıkarları arasında çelişkiler hatta çatışmalar olabilir. Benim burada önerdiğim yaklaşım eğer bu çelişkilerle çatışmalar varsa deminki kurmaya çalışılan model içinde bunların açık seçik belirlenmesi mutlaka bir uyuma kavuşturulması anlamında kullanıyorum.

Bu politikalar belirlendikten sonra önceliklerin belirlenmesi bir metropoliten plan çerçevesinde ulusal ulaşım politikasına göre belirlenen kentsel ulaşım ağı içindeki öncelikler nelerdir? Hangi konulara öncelikler uygulamacı birimler tarafından verilmektedir? Bunun açıklığa kavuşturulması kanımca gereklidir. Arkadan bir amaç ve kaynak dengesinin kurulması ve uzun politikaları bir an için kenara bırakırsak en azından kısa ve orta dönem politikaları için belirli stratejilerin birlikte saptanması gerekiyor. Bu stratejilerin saptanması sürecine de biraz evvel saydığım taraflardan pek büyük bir bölümü katılabilir ve katılmalıdır. Politikalarla amaçlanan hususların en nihayet somut projeler haline dönüştürülmesi gerekiyor.

Proje deyince mutlaka fiziki anlamda bir proje (fiziki bir meta üretmeye yönelik bir proje) kasetmiyorum, sosyal projeleri de aynı çerçeve içinde ele almak gerekir. Amacı belli olan, öncelikleri belli olan, belirli bir kaynak ayrılan, bir zamanlaması yapılan, en azından bu öğeleri taşıyan bütün sistematik yaklaşımlar bir proje niteliği taşıyabilir ve taşınmalıdır. Nihayet bu projelerin uygulanmasında belirli bir zamanlama içinde etkin bir denetim mekanizmasının kurulması gerekir. Biz bu denetim mekanizmasının çeşitli şekillerini bazan bilincinde ve farkında olmadan da görüyoruz. Hatta halkımız ve bireyler bizim zannettiğimizden biraz daha yüksek düzeyde fakat farklı biçimlerde olaya katılıyorlar. Bu dönemde görev yaptığım kentin belediyesinin vaktiyle bir ilacı bulamaması sonucunda kara sineklerin etrafı basması olayı karşısında bir vatandaşımızın aldığı somut tavır (naylon bir plastik torba içinde yarı yarıya sinek ölüleriyle dolu bir torbayı sessiz bir protesto niteliğinde masaya bırakması) düşündürücüdür. Bu bir tür denetleme ve bir tür katılımdır.

Projelerin belirtilen amaçlar politikalar doğrultusunda saptanması, belirlenmesi ve uygulanması arkadan da uygulama sırasında denetlenmesi olayı söz konusu. Bunu örgütlü bir şekilde tabiki yapmak mümkündür. Kurumlar düzeyinde hatta bireyler düzeyinde "kent kurultayları" adını verebileceğimiz bir düzenleme ile belirli aralıklarla, belirli kuruluşların özel ve tüzel kişilerin daha önceden belirlenmiş konular etrafında serbestçe fikir belirtmeleri olanağı sağlanabilir ve sağlanmalıdır. Aynı zamanda halkın aktif bir şekilde belirli konulara politikaların belirlenmesi ve uygulanmasına katkılarının saptanması en azından şu şekilde sağlanabilir. Halkın bugün daha ziyade şikayet ve tepki niteliğinde olan olaylara yaklaşımları vardır. Doğal koşulları içinde bu olayları ve tepkileri kanalize etmek bile zaman içinde çok daha sağlıklı bir diyalog sağlanmasına olanak sağlayabilir.

Son olarak söylemek istediğim, vurgulamak istediğim husus şu oluyor, her ne kadar ben konuları zamanın elverdiği ölçüde gayet mekanik ve ilintiler dizisi halinde sunduysam da, birlikte ilgilendiğimiz birkaç günden beri tartışmakta olduğumuz olay hiç bir şekilde mekanik bir olay değildir. Çünkü bireyleri ilgilendiren bir olaydır. Dolayısıyla bizim bütün yaklaşımlarımızın son derece duyarlı olan bir sosyal doku olduğunu ve bu sosyal dokunun kentin fiziksel makroformu içinde belirlenmesi olayı olduğunu hatırlamamız gerekiyor.

Hepinize çok çok teşekkür ederim, saygılar sunarım.

GÜNGÖR ERDUMLU

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI

Sn. Başkan, Sn. Panel üyeleri ve kıymetli meslekdaşlarım. Aşağı yukarı üç plan dönemini geride bıraktık. Dördüncü planda Bakanlar Kurulundan geçerek belki de sunulmuş vaziyette ve bunca yıldır hala mekân meselesini tartışıyoruz. Bu arada gerimizde Milli Fiziki Plan gibi bir seminerde kaldı. Aslında bugünkü planlama yaklaşımları içinde mekân boyutunun dahil edilmesinden çok şeyler ümit etmek, bir anlamda eşyanın tabiatına aykırı oluyor kanımca. Yani adını koymak gerekirse sektörel bir plan yapıyoruz, ekonomik yani ağırlıklı bir plan Sn. Doğan'ında belirttiği gibi bugüne kadarki uzlaşmalarımızda dostça ve kişisel bazda kaldı. Yalnız şunu belirtmekte fayda var. 4. Plan dönemi için mekân boyutunun belirli bir şekilde bugünkü sektörel plan yaklaşımlarıyla bağdaştırılması için, meclise sunulan planda gerekli ilkeler getirilmiştir. Onlara dayanarak çalışmalara girişebileceğimiz kanaatindeyim. Şu bir gerçek ki, sektörel çalışmalar ve yaklaşımlar mekândan hiç bir şekilde soyutlanamaz. Ne kadar soyutlamaya kalkarsak kalkalım, bütün yatırımlar en sonunda toprağın üstünde gerçekleşmektedir. Ayrıca, tabii bir fiziksel planlamanın ülke çapındaki bir yaklaşımında özel sektör gerçeğini de ihmal etmemesi gerekir. Nihayet özel sektörde kendi mantığı içerisinde tutarlı olarak en karlı noktayı seçmektedir. Bu en karlı noktayı seçişi ile bütün toplumun menfaatlerini birarada bağdaştıracak bir planlama yaklaşımı geliştirmek oldukça karmaşık bir iştir.

Metropolitan planlama bugünkü mevcut plan yaklaşımları içinde nerede yer alıyor? Kanımca Türkiye'de bir milli planlama seviyesi var. Sosyal ve ekonomik yönü ağırlıklı, bölge planlama yok, bunu da açıkça ortaya koymakta fayda var. Onun altında metropolitan planlama seviyesi var. Onun altında da Nazım Planlar seviyesi var. Demek ki elle tutulur dayanabileceğimiz üç tane seviye vardır. Metropolitan planlamanın var olan haliyle ülkesel yatırım karar teşkilatı var. Valilik makamı var. Çok kıymetli bir merkez belediye var. Gelişmekte olan çevre belediyeler var. Kami İktisadi Teşekkülleri var. Karayolları, Devlet Su İşleri gibi çok kuvvetli kuruluşlar var. Bütün bu kuruluşları bir arada manipüle etmek ve bir arada ana temaya göre yönlendirmek, yani bir anlamda orkestra şefliği yapmak ve bunu da bugünkü yapısıyla metropolitan planlamadan beklemek kanımca ümit edilenden fazlasını beklemek oluyor.

Dördüncü planda da yer aldığı gibi kurulacak metropolitan bir örgüt içerisinde planlamanın vazgeçilmez bir nitelik taşıyacağını kabul ediyoruz. Bu anlamda eğer metropolitan ölçekte örgütler kurulabilirse ve bunlar içerisinde de temel fonksiyonlardan birisi planlamanın kendisi olursa ve bu örgütlerde yeterli mali kaynaklarla donatılabilirse çok daha gerçekçi yaklaşımlar getirebilir. Sn. İstanbul Belediye Başkanı Kotil'in değindiği gibi

belediyelerimizin mali güçsüzlükleri ortadadır. Bu da önümüzdeki plan döneminde belediyelere aşırı vasayet tanınmanın ötesinde daha özgürlükçü bir tavırla bakmamız gerçeğini ortaya koyuyor. Bu hususta eğer fazla vaktinizi almayacaksam plandaki yer alış biçimiyle nelere ağırlık verdiğimizizi okuyayım.

Belediyelerin kendine yeterli üretken kaynak, yaratıcı, birlikçi, üretici ve tüketici koruyan, halk denetiminin etkinlik kazandığı bir yönetim biçimi ve bölümü şeklinde geliştirilmesi için :

- 1 — Ödevleri yeniden ve geniş bir çerçevede tanımlanacaktır.
- 2 — Mevcut mali kaynakları özellikle öz kaynakları geliştirilecektir.
- 3 — Kentsel yerleşmelerin niteliklerine göre yerel yönetim biçimlerinde farklılaşmalara gidilirken özellikle metropoliten alanlarda kendilerine özgü yerel yönetim birimleri kurmaları sağlanacaktır.

Metropoliten planlama ve örgüt alanı içinde altyapı hizmetleri arasında eşgüdüm kurulacak, metropoliten yönetim örgütlerinin temel işlevleri arasında olacaktır. Merkezi yönetimin çeşitli düzeylerindeki birimleri ile teknik birimler ve diğer belediyeler arasında etkili işbirliği yöntemleri geliştirilecektir. Bir de birlikler hususunda şu ilke yer almıştır. Belediyelerin tek çözemedikleri hizmet sorunlarını birleşerek çözebilmeleri üretici ile tüketiciyi koruyabilmeleri ve piyasaya müdahale edebilmeleri üretken ve kaynak yaratıcı niteliğe kavuşabilmeleri amacıyla birlik kurmaları özendirilecektir.

Şimdilik bu kadar, teşekkür ederim.

SELAHATTİN YILDIRIM

**MARMARA VE BOĞAZLAR BELEDİYELER BİRLİĞİ
GENEL SEKRETERİ**

Sn. Başkanım, çok değerli izleyiciler, şu ana kadar aşağı yukarı büyük kent planlaması konusunda her şey söylendi. Konuşanlar bir ölçüye kadar ruhlarını kurtardılar. Daha kurtaracaklar sırada bekliyorlar. Ben kısaca bir iki konuya değinerek kısmende olsa kendi ruhumu kurtarmaya çalışacağım. Çok değerli açıklamalarında büyük kent planlarından sorumlu diğer deyişle Nazım Plan Bürosu sorumluları bize sundukları, özellikle bugün sundukları sorunlar setinden benim çıkardığım hususlar şunlardır :

Bir kez büyük kent planlarımızın kimin yaptığı, hangi bağlam ve ilişkiler ağı içinde yapıldığı, hangi kuramsal çerçeve ve yöntemle yapıldığı, kimin adına yapıldığı, kim tarafından uygulanacağı, hangi araçlarla uygulanacağı belli değildir. Ya da bu alanlarda belirsizliğe varan çok önemli sorunlar vardır. Bundan da büyük kent planlarımızın, bulunmadığı, varsa bile uygulanamayacağı kanaati ortaya çıkmaktadır. Büyük kent planlaması konusunda 10 yıldır önemli çalışmalar yapılmış, son B. İ. N. P. B.'nin 10 yılda bu alana aşağı yukarı yarım milyar lira parasal harcamada bulunmuştur. Sonucu Sn. Kotil (aynen katılıyorum) büyük bir açıklıkla ortaya koydular. Kent elden gitmiş, hala plan yoktur. Ne zaman olacağı da pek belirli değildir.

Bir ikinci durum bu planlar ortaya çıksa bile, onaydan bahsediliyor. Onaylansa bile (tabii bunu hemen düzeltmek lazım) hem hukuken, hem sosyal olarak çok büyüklük bir haksızlık söz konusudur, onay olamaz.. Çünkü büyük kent planlarını yapan zaten onay makamıdır. Olsa olsa hazırlığın karara dönüştürülmesi söz konusudur. Yani büyük kentler konusundaki, fiziksel planlama konusundaki kararlar bir an verilmiş bile olsa, bunların bizce ne hukuken, ne de fiilen uygulama kabiliyeti yoktur. Şöyle ki ; hukuken böyle bir durum yoktur ; çünkü hukuken büyük kentlerin sahipleri ve büyük ölçüde sorumluları bulunan belediyeler büyük kent planlarına katılmamaktadır. Onlardan kopuk bir ölçüde gizli yapılmaktadır. Oysa, Türk hukuk düzeninde büyük kent planlarının ve bütün imar planlarının uygulamaya konması, ancak imar programlarıyla mümkün olabilir. (İmar kanunumuzun 30.cu maddesi hükmüne göre).

Bu madde belediyelere yükümlülük getirerek "siz imar planlarınıza uygun ve olanaklarınız ölçülerinde imar programları yapacaksınız" diyor. Şimdi büyük kent planına gelince ; büyük kent planları belediyelerden kopuk ve onların bilgisi dışında hazırlanıyor ve hemen hemen farzedin, bir an karar şeklinde bir plan geliyor ve bu planı uygulayın diyor. Şimdi büyük kent belediyelerinin büyük kent belediyelerinin, büyük kent için dahi diğer belediyelerin mahalle ve yönetsel yapılarından, soyut bir plan önlerine geldiği zaman bunu uygulamak zorunlulukları hukuken zaten yoktur. Bunu ne belediyelerin yerel yönetimlerin Anayasal özerkliği ile bağdaştırmak olanak-

lıdır, ne de her şeye rağmen (bütün kısıtlamalarına rağmen) İmar Yasasının 30. maddesi ile bağdaştırmak mümkündür. Fiilen de böyle bir şans yoktur. Çünkü bu tip bir uygulama bu planların çok etkin ve pilot projeler düzeyinde yapılmış olması halinde bile çok önemli kaynakların kentlere aktarılmasını öngörmektedir. Halbuki bu kaynaklar kentlerimizde giderek azalmaktadır. Çok küçük bir D. P. T. rakamı vermek istiyorum. Son 10 yılda yerel yönetimlerin gelirleri toplam kamu gelirleri içinde %14.4'den %4'e düşmüştür. Buna Türkiye'deki % 6 üzerinde seyreden kentleşme oranını da ilave ettiğimiz zaman Türk kentlerinin kaynakları eskilerde dolmaktadır. Böyle bir durumda bu planların uygulama şartının da bulunmadığı fiilen ortadadır. Pekiyi ne yapacağız ? Arkadaşlarımız bizi, özellikle Nazım Plan sorumluları arkadaşlarımız bizden çok bir anlamda bizleri sorguluyorlar. Halbuki sözsurası hak sahibinin, bizim taleplerimiz var. Biz diyoruz ki büyük kent planının kesinlikle demokratik bir yapıya kavuşturulması lazımdır. Artık gizli oturumlara, sırcalı köşk oturumlarına son verip bu büyük kentin önce sahibi ve siyasal, yönetsel sorumlusu belediyelerin emrine verilmelidir. Ancak buradaki müdahale sadece merkezi koordinasyon düzeyinde olmalıdır ve bölgesel ve ülkesel koordinasyonları sağlamak anlamında olmalıdır.

Belediyeler verilen bu yetki yanında halkın hem kitlesel örgütlere hem de bireysel oranda yanıtlanacak bir takım mekanizmalarla halkın kent planına katılmasına sağlanmalıdır. Bunun yanında demokratikliğin bir diğer ayağı olan ekonomik anlamda da bu planlar demokratik olmalıdır. Yani büyük kentlerde yaşayan çok geniş halk yığınlarının güncel sorunlarına öncelik veren, onların konut çevre, kentsel ulaşım sorunlarına öncelik veren ve onları bir an önce çözüme kavuşturucu nitelikte olmalıdır.

İkinci olarak büyük kent planları kapsamlı birer plan olmalıdır. Sade, salt, mekan ve lekeler gösteren bir takım haritadan ibaret olmasın, ekonomik ve sosyal bütünlük arz eden planlar olsun diyoruz. Bu planların gerçekçi ve etkin kapsamlı birer plan olması gerekiyor. Bu planların etkin ve yönlendirici olması gerekir diyoruz. Bu konuda Nazım Pan Bürosu yetkilileri de aynı kanatı paylaşıyorlar, bizde kendilerine katılıyoruz.

Üçüncü ve en önemli saydığımız ayak ; kentin sahibinden kopuk planlamaya artık yukarıda belirttiğim gibi son verilmesi ve ülkemizde son 7 - 8 yıldan beri büyük bir dinamizm gösteren yerel yönetim hareketini kentsel planlama içinde önmeli bir boyut olarak tutulması ve yine yerel yönetim hareketinden kopuk olmayan bir planlama getirilmesidir. Ülkemizde hızla kentleşmenin getirdiği sorunlar kentlerde büyük ölçüde yoğunlaşıyor ve bu kentlerin yönetsel ve siyasal birimleri olan yerel yönetimlerde bütün mali ve yönetsel darboğazlarına rağmen bu sorunlara çağımızın gösterdiği doğrultuda ve etkin

bir biçimde müdahale için ellerinden gelen her türlü olanağı kullanıyorlar ve bu en azından bazı yerlerde niyet olarak, bazı yerlerde hayata geçirilen kararlar düzeyinde bir çalışma söz konusudur. Bu dinamizm bugün büyük sorunlarla karşı karşıya bulunan Türk kamu yönetimi içinde kullanmak zorunludur.

Umarız merkezi yönetim bu olanağı bize tanıyacaktır. Çağımızın bir kentsel mücadeleler çağı olduğu söyleniyor. Nasılkı bir önceki çağ sanayileşme çağı idi. Bu çağ hem sanayileşme hem de kentleşme çağı olarak değerlendiriliyor ve bununda getirdiği kentsel mücadeleler ortaya çıkıyor. Bu mücadeleler büyük ölçüde çağa yeni bir ivme katmaktadır. Bundan önce geniş halk yığınlarının daha çok siyasal partileşme yoluyla büyük ölçüde sendikalaşma ve kooperatifleşme yoluyla yürüttükleri mücadeleler bugün artık kentte ilk kez son 30 yıldan beri dünya ölçeğinde ve son 15 yıldan beri de Türkiye ölçeğinde kentte bir birlik haline gelmiş ve kentsel mücadele haline dönüşmüştür. Yaratılan bu birliğin çok iyi değerlendirilip, Türkiye'nin bugün toplumsal gündeminin başında yeralan demokratik ve sivil bir toplum yaratılmasında kullanılmasını istiyoruz. Bu zaten belli yörelerde uygulamaya da konmuştur. Bunun uygulamaya konmasında yerel yönetimlerin kendi aralarındaki işbirliğinin özellikle son 3 - 5 yıldan beri yarattıkları birlikler hareketinin önemli bir payı olduğuna inanıyoruz. Umarız bu hareket büyük ölçüde geniş halk yığınları tarafından sivil toplum kuruluşları tarafından ve merkezi hükümet tarafından desteklenecektir.

Şimdilik söyleyeceklerim bu kadar, teşekkür ederim.

AKIN ATAUZ

T. M. M. O. B. MİMARLAR ODASI

Ben konuşmama Sn. Selehattin Yıldırım'ın bıraktığı yerden devam etmek istiyorum. Aşağı yukarı bir tek konu üzerinde yoğunlaşacak konuşmam. Bu da iki gündür kolokyumun ortaya serdiği sorunlar. Yani metropoliten planlama bürolarının sorunları, bunların örgütlenme sorunları, kaynak sorunları, parasal sorunlarıdır. Gene bugün yerel yönetimlerinde katılması ile daha açık ve ortaya çıkan en önemli sorun olan, planı yapanlarla planın gerçek sahibi olan belediyeler arasındaki kopukluğun doğurduğu sorunlardır.

Bu sorunlar çözülebilir mi? Aslında çözüm için Türkiye'de elimizdeki hangi kuramsal çerçeve içindeki araçlarla davrandığımız dün İlhan Tekeli'nin konuşmasında belirlendi. Sadece sınırlayıcı niteliği olan araçlarla bunların çözülmesine imkan olmadığı açıkça ortaya çıktı. Çözülse bile bunların diğer planlarla entegrasyonu sorunları var. Milli Fiziki planların olmaması, bölge planlarının olmaması Sn. Erdumlu'nun işaret ettiği gibi sektör planlarının nasıl fiziki boyut kazanacağı sorunları var. Ayrıca metropoliten sorunlar çözülsün bile ortada kalan diğer sorunlar olacak. Bütün bunlar da halledilse planlama alanında çözüm elde edilmesi mümkün olmayacak. Çünkü toplumsal sistemdeki örgütlerin tamamı aşağı yukarı birleşik kaplardaki sular gibi aynı düzeyi gösteriyor. Yani sadece planlama alanındaki sorunları çözmek gibi bir davranış içinde bulunmamız ve bunları çözeceğimizi de hayal etmemiz mümkün değildir. Bu aslında sistemin bütün büyük boyutlarıyla gerekli olan değişikliklerle ele alındığında bir anlam kazanabilir. Ama ben bu sistemin bütün boyutları değişmeden hiç bir şey yapılamıyacağı ve elimizin kolumuzun bağlı oturulması gerektiği anlamını da çıkartmak istemiyorum, bundan. Mevcut koşulları gözönünde tutan ancak onu değiştirmeyi hızlandırıcı öğeleri tohumları içinde bulunduran bir yaklaşım gereklidir, bu çözüm için. İşte benim konuşmamı asıl dayandırmak istediğim nokta, bu ne olabilir yani içinde bulunduğumuz koşulları gözönünde tutan ancak onu değiştirici tohumları yeşertecek, yeşertmeye elverişli ele alış tarzı, kavrayış tarzı ne olmalıdır?

Bunun en genel tanımıyla demokratik süreçlerin geliştirilmesi olduğu söylenebilir. Demokratik karar mekanizmasında karar mekanizmaları kent- sel sorunların çözümlenmesi ve fiziki gelişme kararlarının alınması, yani hem planlama kararlarının alınması hem kentsel işleyişi ilgilendiren sorunların çözülmesinde daha demokratik bir işleyişe geçmekle ancak mümkün olabilir. Sorunu burada biraz açmak lazım. Yani demokratik süreçlerin planlama, işletme sorunları alanında geliştirilmesi nasıl mümkün olacaktır? Bu daha açık bir deyimle katılma nasıl olacaktır? Nasıl olabilir, Türkiye'nin koşulları içinde katılma dediğimiz olay? Herkez aşağı yukarı izleyebildiğim kadar 2.5 gündür katılmanın gerekli olduğunda hemfikir. Fakat nasıl olacaktır? Bu

yeteri kadar tartışılmış, açılmış, deşilmiş bir konu değildir. Ancak henüz bir takım ipuçları gözönüne serilebilir. Bunlardan bir tanesi planların teknisyenler tarafından yapıldıktan sonra tartışılmaya açılması. Bu gene aslında teknisyenler düzeyinde bir tartışmaya açılma olarak öne sürülüyor. Yanlış anlamadıysam Sn. Göymen'in işaret ettiği kent kurultayları da bu anlamda, yani ikinci kademedeki demokratik örgütler dolayısıyla, bir tartışma anlamında bir işleyiş. Burada Akademik kuruluşlar, ilgili kamu kuruluşları, araştırma kuruluşları, meslek odaları, bazı dernekler bulunacaktır, ama doğrudan doğruya bir müdahaleyi imkan veren bir örgütlenme değil. Bu gene ikinci elden ve dolaylı olarak demokratik işleyiş anlamında zannediyorum.

Polonya'daki katılımda dün Sn. Kozlowski'nin işaret ettiği gibi oradaki katalımda buna benzer bir katılım. Yöre halkının, kent halkının, kent parçaları halkının hatta mahalle sokaklarda yaşayan düzeylerdeki işleyişe müdahale edici girişimleri başka bir model olarak düşünülebilir. Bu daha çok planlama oluşturacak bir örgütlenme değil, önümüze çok mikro fiziki kararların verilmesi ve daha çok işletmeyi içeren sorunlarda dahil bir demokratik katılımı öngören bir model. Bu oldukça yeni. Kentsel servisler, ulaşım, yeşil alan, eğitim kuruluşları, sağlık kuruluşları söz konusu ediliyor burada. Konut sorunları ; bir tüketim metası olarak ele alındığında, tüketici örgütler tarafından dolaylı olarak fiziki planlamayı, fiziki sorunları içerecek biçimde kapsıyor. Bunun örneklerini Fransa'da ve kısmen İtalya'da görüyoruz. Fransa'daki daha çok tüketici örgütlerinin etkinliklerini artırması biçiminde.

Şimdi Türkiye'de demokratik sürecin bu alanda geliştirilmesi nasıl mümkün olabilir, birazcık daha yakından bakmak lazım. Bu konuda aslında hiç bir çevrede henüz bir görüş birliği elde edilebilmiş değil, yani bu aslında çok yeni tartışılan bir şeydir. Nasıl katılacaktır Türkiye'nin koşullarında halk ? Benim söyleyeceklerimde bir öneriden öteye gitmiyor bu bakımdan, yani üzerinde görüş birliğine varılmış konuyu aktarıyor değilim, ancak bunu açmak, deşmek ve üzerine dikkat çekmek için konuşuyorum. Bunun için bazı oluşumlara dikkat etmek lazım. Türkiye'de daha çok benim Ankara'daki gözlemlerime dayanarak söyleyebileceğim bir tür yöresel kent sorunlarına örgütlü olarak sahip çıkma eğilimi var. Bu değerlendirilebilir. Bu güzelleştirme, kalkındırma dernekleri halk evleri ve buna benzer yörede örgütlenmiş farklı siyasi amaçlarla da olsa yöresel kuruluşların çevrelerindeki sorunlara daha fazla ilgi duyması, onlara karşı daha hassas olmaları biçiminde son günlerde ortaya çıkıyor. Bu yöresel olarak halkın katılımının örgütlenmesi için bir potansiyel olarak değerlendirilebilir. Fakat burada sanıyorum yerel yönetimlerin yerinin ne olacağını belirlemek önemli.

Yerel yönetimler, (belediyeler) daha açık bir anlatımla daha alt birimlerde yöresel olarak daha fazla örgütlenmeli. Yani bir tek belediyenin varlığı, bazı belediye şubelerinin varlığı, bunun için yeterli değil. Bu yöresel katılımı sağlayabilmek için mahaller ölçeğinde belediye daha fazla örgütlü olmak zorunda. Ancak burada şuna dikkati çekmek istiyorum. Sn. Göymen sorunun daha çok bireylerin sorunu olduğunu söyledi. Bu tür örgütlenmede sorun bireylerin sorunu olarak değil, bu tür örgütlenmeler manzumesi içinde. Toplumsal sınıfların sorunları olarak ortaya çıkacaktır ve bunların arasındaki çatışmalar bu önerilerin oluşturulması ve metropoliten planlama kararlarının, ki bunlarında muhakkak daha önceki konuşmalarda işaret edildiği gibi kent planlarının, metropoliten planlamaların, yöresel planların muhakkak yerel yönetimler, yani belediyeler eliyle yapılması ve daha üst düzeyde kentin bütününe ilgilendiren ölçekte alınmış kararlarında bu daha belediyenin küçük birimlerindeki örgütlenmesinde tartışılması, bu meyanda önerilerin daha üst düzeydeki, yani kentin bütününe ya da metropoliten alanın bütününe ilgilendiren planlama kararlarına iletilmesi şeklinde geliştirilmesi gerekiyor.

Bunun için şimdi sorumlusu olmayan ve çözümlerin ya da ortaya çıkan çözümsüzlüğün sahibinin belirsiz olduğu ortamın değiştirilmesi gerekli. Yani sorunlara, bu sorunları yaşayan halk birimlerinin örgütlü olarak eleştiri getirebilmesi için eleştirilerin yöneltileceği birimlerin belirlenmesi gerekiyor. Özellikle büyük kentler için bu ortama geçişin nasıl olabileceği önemli tartışılmaya değer bir konu olarak gözüküyor bana. Yani belediyeler daha alt düzeylerde planlama birimlerini tartışmak üzere nasıl örgütlenmelidir? Bu da üzerinde önemle durulması gereken bir konu. Bu durumda da çözümler ortaya çıkmayabilir veyahutta bir çok şey çözülmeyen kalabilir. İçinde yaşadığımız sistemin diğer koşullarını veri olarak aldığımızı göre bunun bir çözüm olarak düşünülmesi gerekmez, mümkün değildir. Daha önce de işaret ettiğim gibi yalnız bu demokratik işleyişin gelişkin ortamda çıkarların çatışmasının yaratacağı gerilim değişme yönünde bir moment yaratabilir ki, bu moment bence önemlidir. Bu alanda, yani halkın kent sorunlarına ve bunların planlanarak çözümlenmesine katılımının nasıl olacağına dair herkesin buraya katılanların, 2.5 gündür bu kolokyumu izleyenlerin öneriler geliştirmesi, bu konuda daha farklı düşünmeye davet edilmesi için ben konuşmamı bir vesile olarak kullanmak istedim. Bunun belki birazcık daha spesifik olarak tartışılacağı bir alan aralık ayı içinde Mimarlar Odasının yerel yönetimle ilgili yapacağı seminer olacaktır. Belki bu düşüncelerin şimdiden geliştirilmeye başlanması, oradaki tartışmaların düzeyini yükselteceği için, bilhassa daha biçimlenmiş kararlar alınabilmesine yarayacağı için burada önermeyi gerekli gördüm.

Teşekkür ederim.

SELMAN ERGÜDEN

T. M. M. O. B.

**ŞEHİR PLANLAMA MİMAR VE MÜHENDİSLERİ ODASI
BAŞKANI**

Teşekkür ederim Sn. Başkan.

Metropoliten planlama, ülkemizdeki tüm planlama içeriğinde fiziki planlama sistemi içersinde oldukça önemi olan bir ölçektir. Bu konu üzerindeki değerlendirmelerden önce şöyle bir soru sormak gerekiyor: Ülkemizde mekansal düzenlemelere, kentlerin planlanmasına gereken önem veriliyor mu? Bunu cevaplamak oldukça güç. Bir açıdan büyük ölçüde önem veriliyor denebilir. Bir açıdan hiç de gereken ölçüde verilmiyor. Hangi açıdan büyük ölçüde önem veriliyor, onu açıklamaya çalışacağım.

Kentlerin, özellikle büyük kentlerimizin bugünkü doğru dürüst planlanamamış hali veyahutta eksik ve istenen ölçülerde geniş kitlelerin yararına planlanamamış hali aslında bir çıkar çelişkisinin çok somut bir örneğidir. 1970 yılının Ocak ayında çok önemli Cumhuriyet tarihimizin içerisinde (günümüze dek kamu yararını en büyük ölçüde geriye götüren) bir yasal karar alınmıştır. Anayasamızın kamulaştırmalarla ilgili 38 ci maddesinin 2 ci fıkrası iptal edilmiştir. Bu iptal işlemi ile birlikte kamu gelirleri çok büyük ölçüde azalırken bunun yanısıra yapılmakta olan kent planlarının uygulanabilme olanağı hemen hemen ortadan kalkmıştır. Yerel yönetimlerin çok kısıtlı mali olanaklarıyla bundan böyle rayiç bedeller üzerinden kamulaştırma yapması hemen hemen olanaksız hale gelmiştir.

Kentlerin planlanmasının geniş halk kitleleri yararına düzenlemek isteyen ve bu işte öncülük eden programlar öneren siyasi örgütler, yerel yönetimlerden hiç de tepkiler gelmemiştir. Bu olay sanki basit bir olaymış gibi kalmıştır. Bu konunun önemi oysa sadece kent planlaması boyutlarında çok büyük ölçüde aşmaktadır. Bilindiği üzere kamulaştırma konusuna ilişkin beyan üzerinden vergilendirme çok kritik bir dönemde de yapılmıştır. Yani beyan-nameler verilecek ve kamu gelirler çok büyük ölçüde artacak iken bu kararlar kamu gelirleri geleceğe de yönelik olarak çok büyük ölçüde azaltılmıştır. Bu aslında bağımsız bir yargı organı tarafından yapılmıştır.

Öte yandan bunun karşısında kentsel sorunları çözüme götürecek çok somut programlar oluşturması gereken, çok düzenli kadrolaşma hareketleri yapmak durumunda olan özellikle siyasi partilerimiz çok pasif kalmışlardır. Demek ki kentsel sorunların çözümüne yönelik planlama çalışmalarına yönelik, konular bir siyasal çerçeve içerisinde bu denli ortada kalmaktadır. Plancılının görevi de aslında birer teknisyen olma görevinden çok çok öteye geçmektedir. Bu sistem içerisindeki bürokrasinin getirmiş olduğu sınırlı dar kapsamı zorlamakta ve bu planlama koşullarını ylaratan çerçeveyi ve teknisyenlikten öteye götürerek azami derecede çerçevenin boyutlarını genişletmeye çalışmaktadır.

Benim ikinci olarak değinmek istediğim nokta planlama çalışmalarının bilimselliği konusudur. Çok sık rastlanan, özellikle büyük kent planlama çalışmalarına yöneltilen eleştiriler çeşitli zamanlarda hep yeterli bilimsel çalışmaların yapılamadığı, bunların yapılmasından sonra belli konularda kararların somutlaşarak uygulamaya sokulması yönlerinde olmuştur. Oysa toplum olaylarında özellikle bilimsellik, toplum olaylarına evvel emirde yön verebilme niteliğini birinci sırada taşımalıdır. Bu özellikle meslek örgütleri, Akademik kuruluşlarda hep yapılagelen çalışmaları adeta erteletmişlerdir. Oysa kararların yeterli ölçüde temel bulgular sağlandıktan sonra ivedilikle verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ülkemizdeki kentleşme hızını çok kısa olarak değerlendirdiğimizde (ki 25 sene içerisinde % 19'dan % 43'e çıkmıştır) kentleşme oranımız ve önümüzdeki 20 yıl içerisinde bu % 75 - 80'e çıkacaktır. Biz çok ayrıntılı çok bilimsel çalışmaların yapılmasını bu bilimsel çalışmaların arsa ölçüğünde veyahutta belli sektörlerde çok daha ayrıntıya inecek çalışmaların yapılmasını bekleyip ondan sonra temel kararları vermek yolunu mutlaka seçmemeliyiz. Verilecek kararlar belli hata paylarını taşıyabilir, ancak bu hata paylarından doğacak olan aksaklıklar, yanlışlıklar bu kararların geciktirilmesinden doğacak olan ve telafisi mümkün olmayacaktır, geri dönüşü olmayacak veyahutta geri dönüşü son derece büyük mali külfetler yükleyecek olan değerlendirmelerden önde tutulmalıdır ve ivedilikle belli kararlar alınmalıdır.

Yalnız bu kararlar nasıl alınmalıdır? Tabii çok önemli olan noktada budur. Bu kararlar mümkün olan en demokratik tartışmalarla alınmalıdır. Polonya deneyimlerini dün izledik ve onda hepimiz gördükki bir çok konuda hiç de demokratik yaklaşımlar olmadan da bir çok sorunlar çözümlenebiliyor. Kentsel arazinin % 85'i özel mülkiyete ait olmasına karşın oradaki siyasal güç ve siyasi otoritenin konuları çözmek için getirmiş olduğu yöntemlerle bir çok sorunlara çözümler getirelebilmıştır. Bu kolokyumda aslında metropoliten alan planlamasının nasıl yapılması gerektiğini bir ölçüde teknik yaklaşımların da tartışılabilceği, onların üzerinde konuşmalar yapılabileceği düşünül-müştü. Ancak zaman hiç elverişli olmadı. Bunlarında daha sonraki benzer çalışmalarda önemli ölçüde tartışılmasının somutlaştırılmasının gereğine inanıyorum.

Daha fazla konuşmadan gelecek sorularında, çalışmalara büyük ölçüde katkıda bulunacağını düşünerek sözlerime son veriyorum.

PROF. TUĞRUL AKÇURA

O. D. T. Ü. ÖĞRETİM ÜYESİ

Teşekkürler efendim.

Efendim bugün Sn. Belediye Başkanı 10 yıldır süregelen bir metropoliten planlama çabasının bir sonuca varmamış olmasından yakındılar. Gerçekte belki dün bir meslekdaşımızın işaret ettiği gibi bu çabalar 10 yıllık değil 20 yıllıktır. Bu safhaya gelmeden önce yapılan ve metropoliten seviyedeki hazırlıklarda hesaba katıldığında 20 yıllık bir çabanın sonunda herhangi bir plan üretilmediğimizi görüyoruz. Dün bahseden meslekdaşımız Sn. Tekeli bunu kendi izah biçimi içinde "Demek ki plan yapmak istemiyoruz" şeklinde ortaya koydu. "Eğer istenseydi hiç bir engelleme 20 yıl içerisinde ne teknik ne diğer maazeret planlamanın yapılmamış olmasını izah edemez" dediler. Plan yapılırdı ne olurdu sorusu geliyor insanın aklına.

İşte Türkiye en çok plan yapan ve planlarını da en az uygulayan (galiba) memlekettir. Plan yapılmıyor, yapılsa zaten ne olacak? Acaba bu tıkanıklık içerisinde neler söyleyebiliriz? Elimizden geldiğince de ilgililere ve ölçüler içinde yardımcı olmaya çalışırız. Bu metropoliten seviyedeki planlamaların gerekliliği çok açık. Fakat sanırım ki bu metropoliten seviyeye değinmeden önce yerel idarelerle merkezi idarenin şehirleşme sorunundaki sorumluluklardaki iş taksimi üzerine çok kısada olsa bazı hatırlatmalar yapmakta yarar var.

Birincisi yerel idarelerle merkezi idare arasında şehirlerin gelişmesindeki denge meselelerinin tartışılmasıdır. Dün meslekdaşımız Sn. Labasse'ın Fransa'daki duruma değindiği şeyde, devletin bu konudaki yetkilerini (harp sonrasının kriz anı geçtikten sonra) gittikçe daha demokratik bir seviyeye getirdiği yönündeydi. Bizim daha biraz önce bozuk devlet diye bildiğimiz Polonya türü ülkelerde de eğilim aynı yöndeymiş. Türkiye'deki de ilginçtir. Şu 5 - 10 senede muhakkak ki yerel idarelerin hem teşebbüs yönünden, hem kuvvetlenme yönünden gerçekte daha bir bağımsızlık savaşı verdiğini hepimiz görüyoruz. Buna karşılık ilginçtir ki planlama türünde ise hukuki çerçeve ters yöne gitmektedir. Merkezi idare hiç olmazsa şekli bakımından yerel idarelerle olan bir çok yetkileri almak yönünde hareket etmektedir. Şimdi bunun için söyleyebildiğimiz şey politik baskılara yerel idarelerin daha açık olduğu ve bunun suistimal konuları olduğu kararlar yönünde olagelmıştır. Onun için, devlet daha tarafsız, daha teknik olaraktan ve baskıların da daha dışında kalaraktan bu işlerde hakemlik eder ve hatta res'en kararlar verir. Bizde bu res'en kararlar vermek konusu bildiğim kadarı ile Anayasaya aykırı; fakat herhangi bir şekilde Anayasa bu konuda bir karar üstlenmedi galiba. Fakat ne olursa olsun hukuki yorumun ötesinde gerçekte benim inancım gittikçe şu yönde oluyor:

Yerel idarelerin politik baskılara maruz olması şehirler ölçeğinde (asgari de olsa) bir şeyler yapılmasını zorunlu kılıyor. Eğer bugün yerel idareler politik baskılar altında olmasa bir gecekonduya su gitmez ve su götürüyorsa, bu belediyelere politik baskılar sayesinde. Dolayısıyla bu demokratlaşma falan gibi çok önemli kelimelerin ardında görüyoruzki yerel idareler böyle bir sistem içindedir. Başka sistemler olabilir (iyi olur, kötü olur) fakat bizim verilerimiz içerisinde, bilhassa bu kararlar içerisinde demokratikleşmeden bahsedildiği bir devrede yerel idarelerin politik baskılar yolu ile (asgari biçimde dahi olsa) belli grupların baskısı altında olduğu kuşkusuz. Fakat sorumlu olan devlet mekanizması ise günümüzde sorumsuzdur. Dolayısıyla da sanırım ki en azından bu denge meselesinde, arkadaşımız Güngör Erdumlu hatırlattı, zaten planda bu yöne gelmiş daha eskiside vardır. İkinci planda da bu konuda yerel idarelere yetki ve sorumluluk tanınması yönünde tavsiyeler vardı.

Türkiye'nin bu andaki kaderimidir, yoksa buna karşılık bir tutum olabilir mi? Fakat bana öyle geliyor ki, hem hükümetlerin vaatleri, hem meclis içerisinde yerel idarelerden gelen kimselerin sorun içerisinde olması, fakat bilhassa da günümüzdeki belediyelerin kazandığı kuvvet içerisinde bu yönde bazı şeyler yapmak mümkündür. Yerel idarelere yetki, sorumluluk ve olanak vermek mümkündür. Bu yöndeki çabalara destek olmak lazımdır. Burada (şuna değinmekte yarar görürüm) yerel idareleri kontrol etmek söz konusudur. Yani fiziki kontrol bakımından ve desteklemek yönünde de devletin zaten sınırlı olan ve bürokrasi içerisinde de tıkanan olanakları günümüzde gerçekte benim gördüğüm kadar daha önemli bir belirsizliğe gitmektedir. Eskiden pek becerikli olmasada tek Bakanlığın sorumluluğu altında bulunan bir durum günümüzde iki Bakanlık + bir Müsteşarlığa verilmektedir. Bu üç tane makamın kendi aralarında nasıl anlaşabilecekleri dahi kendi başına bir sorun olmaktadır. Dolayısıyla bu yerel idare "ben bunu küçük belediyeden büyük belediyeye kadar ilk elde düşünüyordum" ile hükümet arasındaki devlet arasındaki dengede sorumluluğun gerçekte sorumlu olana verilmesidir.

Bununla ilgili mali bazı sorunlara değinildi. Tabiatıyla bütün dünyada kentleşmenin masrafını belediye ödüyor. Demek ki de bu kentleşmenin de vergileride belediyeye gider. Bu galiba dünyadaki en istisnasız doğal bir şeydir. Türkiye' de işte önce özel idaresinden devletine kadar herkes bundan bir pay alır. Belediyeye de ufak bir yüzde verilir. Yalnız bu verilen yüzde meselesinin ötesinde de bu konuda belediyelere bir yetki tanınmaz.

Bu arada arkadaşım Selman Beyin de söylediği yasanın iptali meselesi yani deklare edilmiş olan değerle bunun üzerinde vergilendirme konusu var.

Korkarımki kanunun kendisi zaten pek doğru hazırlanmamıştır. Niye iyiydi ? Fakat hazırlanış biçimi yönünden Anayasa tarafından bozulması birazda doğaldı. Bunu daha genel bir deyimle bir yandan şehirleşme bir yandan tanınan imar hakları ile vergilendirme arasında bir ilişki biçiminin bulunmasıdır (ki bu da 10 - 15 senede zannedersem ortak bir istek olarak ortaya çıkmıştır). Bunun bir örneğini de 3 - 5 sene önce Fransa'da yapmışlar ve örneğin teorik olarak herkes işte şu kadar bir yüzde içerisinde metropoliten alanda inşaat yapabilir. Bundan fazla bir hak alan insan ise bu fazla hakkı öder biçimde bu türde herhalde bir çok formüller bulunabilir. Fakat önemli bir konu olarkanda üzerinde durmak gerek.

Şimdi birde metropoliten seviyedeki hususu ele alıyorum. Yerel idarelerle merkezi idare arasındaki ilişkilerde bir üçüncü boyut olarak çıkıyor. Bir belediye ile bir devleti anlaşıramazken bir de belediyeler manzumesi nasıl koordine edilir ve devletle ilişki biçimleri nerelerde aranır ? Gene bu konuda zannedersem dünyada iyi kötü denemeler yapıldı. Bu konu Amerika'nın bundan hiç olmazsa 10 - 15 sene önce en önemli sorunlarından birisi olarkandan görünüyordu. Kanımızca metropoliten planlamanın çok genel tavsiyeleri içerisinde kalması ve diğer bütün yetkileri işin sahibi olan belediyelere bırakılmalı.

1/2000 ölçekli planlardan bahsedildi, bunlara sureti katiyede girmeyeceğim. Bunlar plan sahibi olan yerel idarelere yani belediyelere bırakılmalı ve bunlar arasında sadece bazı çok genel stratejiler bunlar dışında kalabilir.

İstanbul metropoliteni nasıl gelişir ? Bunlarda da İstanbul Belediyesi başta olmak üzere diğer 30 - 40 belediye ile ne gibi sorunlar, problemler ortaya çıkıyor ? Belki de biraz bunları göstermekle yetinen bir tutuma girmesi yararlı olabilir.

Şimdi son olarak dün Polonyalı meslekdaşımızın değindiği şeyleri ancak referans olarak veriyorum. Planlamanın hangi konularda etkili olabileceği açıkça düşünülmeli. Türkiye'de etki alanları çok sınırlı olduğu için karar alanları da çok sınırlı ve basittir. Bundan hareketle hangi seviyede olursa olsun, ister metropoliten seviyede isterse de daha yerel seviyede düşünülün, bir iki tane önemli gibi görünen konuda aksine (olanaklarının ayrılması gibi) bir genel tutuma acaba varılabilir mi ? Tekrarlıyoruz, konuşmalar esnasında defalarca söylendi. Galiba donatılmış arsa üretmek en önemli sorun olarak gözüküyor. Konut için donatılmış arsa üretmek, sanayi için donatılmış arsa üretmek. Konut yapmak suret - i katiyede değil, benim kanımca. Konut yapmak devletinde belediyeninde, belediyeler birliğinde olanakları içinde değil görünür ve olanakları içinde olsaydı şimdiye kadar yapılmış olan

konutlar konut genel niteliğinden ortaya çıkardı. Bu konudaki aczi bence çok açıkça görülmektedir. Buna mukabil donatılmış arsa için (bu basit bir olaydır ve bütün dünyada yapılmaktadır) Türkiye’de en klasik örneği olarak Yenimahalleyi söyleriz. Yenimahalle fakir gruplara değil, orta gruplara göredir. Ortanın altı gruplarıdır. Bu bakımdan suçlanabilir. Bu başka meseledir. Fakat önemli olan husus bundan tam 30 sene önce 1948’de Yenimahalle’de donatılmış arsa yaratılmıştır ve bunun bir daha tekerrürü olmamıştır. 30 sene önce yapabildiğimizi yapabilecekmiyiz gene? Sanayi bölgesi için aynı şeyi hatırlattım. Aşağı yukarı 18 sene önce Bursa sanayi bölgesi yapıldı, benim bildiğim kadarıyla bir ikincisi yapılmadı. Dolayısıyla bu türde bazı şeylerin ölçüleri değişti. Yenimahalle ölçeği İstanbul için hatta Ankara için çok küçük ölçekte kaldı. Bu konuda bazı çabalar olduğunu biliyoruz fakat beni tekrar korkutan, bunların hele kiralık konut gibi, filan gibi komplikasyonlar içerisinde boğulması ve esas sorun olan donatılmış arsa kaymalar olmasından korkuyorum. Bunun üzerinde de ısrarla durulmasını sağlık veriyorum.

Teşekkür ederim.

PROF. GÜNDÜZ ÖZDEŞ

İ.T.Ü. ÖĞRETİM ÜYESİ

Teşekkür ederim Sn. Başkan. Panel üyelerinin sonuncusuyum galiba. Sona kalan dona kalırda derler. Bu panel toplantısında da sanıyorum arkadaşlarım tarafından hemen her şey söylendi. Doğrusu çok güzelde söylendi. Bir Fransız şehircisi demiştiki (Belediyedeki bir toplantıda 10 - 12 sene kadar önce) "İyi bir şey yapmak iyi konuşmaktan iyidir". Sanıyorum bizimde konuşmaktan çok bir şeyler yapmaya ihtiyacımız var. Bir çok konuşmacının yaptığı gibi metropoliten planlamadan önce genel olan bir iki noktaya değineceğim bende arkadaşlarım gibi.

Hepimiz biliyoruz şehircilik kelimesi çok eskidi artık. Sonra şehir planlama deyimi çıktı. İşte bölge planlama. Şimdi metropoliten planlama. Bence bu kelimelerde gerçekten yetersiz. Çünkü uygulamayı içine alan yeni bir kelimeye ihtiyaç var. Doğru veya yanlış şehir inşaatı diyorum, metropoliten şehir inşaatı. Bunu biraz daha açıklamak için dışarıda hepimizin gördüğü planlar var. Burada da kısmen açıklandı. Tabii bunlarında çok geç ortaya çıktığı konuşuldu hep. Ama doğru veya yanlış olduğu elbette söylenmedi. Çünkü bunun için çok iyi incelenmeleri lazım. Bunlardan ikisi yada üçü onaylanmış yani onaylanmış bitmiş nazım plan olarak. Ben kişisel olarak İstanbul ve Ankara planları hakkında biraz bilgi sahibiyim. Fakat doğrusu İstanbul'da olduğum halde Ankara nazım plan hakkında biraz daha fazla bilgi sahibiyim. Bunun tek nedeni de bir kitap yayınlanmış olması yakın bir zamanda. İstanbul nazım planın sanıyorum henüz onaylanma safhasına gelmediği ve böyle bir planı yayınlamadığı için bilgilerim sadece senede bir, iki senede bir temas niteliğinde. Bunu şunun için söylüyorum. Ankara nazım planını doğrusu o kitaptan iyice okuma olanağımı buldum ve tanıdım planı. Samimiyetle kendilerini kutluyorum. Şimdi diyorum ki ben, güzel bir plan var. Tabii detayları çizecek değilim, onun üzerinde bazı şeyler söylenebilir o ayrı fakat gerçek güzelliğine inandığım bir plan var. İşte onaylanmış da. Şimdi bilmiyorum içinizde bunun uygulanacağına inan var mı? Ben hiç inanmıyorum, uygulanacağına hiç inanmıyorum. Bu kollokyumda açıkça ortaya çıktığı yalnız metropoliten planlamanın yasallaşmasını hepimizin söylediği yetmez. Nazım Plan Bürosu başkanlarının karşılaştıkları darboğazları dinledik hepimiz biraz önce. Hepsinin önerileri birbirine çok yakın ve genellikle de sadece metropoliten şehirlerle değil, bütün şehirlerle ilgiliydi. Örnek olarak hiçde vakti uzatmadan sadece Kutlu Güzelsu arkadaşımızın söylediklerinden bir kaçını hemen hatırlatacağım. Hisseli satış meselesi halledilmelidir. İstanbul için mi, yalnız Ankara için mi? Türkiye için, 42. maddenin eski şekilde işletilmesi sağlanmalıdır. Bütün Türk şehirleri için kıyı yağması etkin bir denetim şekline gelmeli, yapı polisi kurulmalı bütün Türkiye için. Arsa Ofisi yetersiz her şehir için. D.P.T. kararlarını mekan ölçeğinde yardımlaşması veya koordinasyonu bütün şehirler için. Kamulaştırma yasası-

nın değiştirilmesi her Şehir için. Daha uzatmıyorum fakat içinde bir tanede tabii arkadaşımızın gerçekten haklı olduğu gibi Nazım Plan Büroları danışman rolünden kurtulmalıdır, yasallaşmalıdır nerisi var.

Görülüyorki konumuz sadece metropoliten alan planlaması ama bununla ilgili öneriler yetmez. Şehircilikle ilgili tüm kanunlar gözden geçirilmelidir. Türkiye’de inancımıza göre trafik daha da karışacak, Şehirler yaşanmaz hale gelecek ve Sn. Doğanay’ın dn bir vesile ile değindiği bugün Şehirleri bozanlar yarın onu düzeltmeye belki uğraşacaklar, o safhaya geçecekler. Ama korkuyorum iş işten geçmiş olacak. Bunu hızlandırmak yalnız politikacıların elinde. Biz ne yaparsak yapalım bütün parlamento üyelerinin bu konulara çok süratle eğilmelerini, yeni Şehircilik kanunları çıkarmalarını gönülden diliyorum. Fakat gene de bu kollokyumun adı Metropolitan Alan Planlaması. Onun için sözlerimi bitirmeden 2 - 3 dakikanızı daha rica ediyorum.

Bir metropoliten örgün kurulması ve bunun yasallaşması işte hepimizin belirttiği gibi senelerden beri konuşuluyor. 1967’deki ilk İstanbul Kongresinde hatırlıyorum hemen hemen herkesin birleştiği nokta olmuştu, yeni bir örgüt kurulması. Aradan bunca yılar geçti biz burada hala yasallaşma lazım diyoruz, hala yalnız bu söyleniyor. Dn konuşmacılardan Sn. Vidinlioğlu’nun belirttiği gibi Şimdiye kadar bu örgütün Şekli hakkında ayrıntıya fazla inmeyen bazı çeşitli önerilerde yapıldı. İşbirliği Şeklinde bir yaklaşım, özel kurum kurulması Şeklinde bir yaklaşım veya genel bir metropoliten yönetim kurulması yaklaşımı gibi ve gene Sn. Vidinlioğlu bunu iki kategoriye indirmişti. Mevcut yasal sisteme bağlı kalan öneriler, çok sayıda ve önemli yasal değişiklikler içeren neriler. Ben de doğrusu kolokyumdan bekliyordum ki bu konular daha ayrıntılı olarak ele alınsın ve Türkiye koşullarına en uygunu artık seçilsin. Örgütün bünyesi, başkanın seimlemi, tayinlemi geleceği, yerel yönetimlerin katkı payları, tabii finansman kaynakları, uygulamada ne tür işlerin metropoliten örgüte, ne tür işlerin yerel yönetimlere ait olacağı gibi meselelerde artık bir açıklığa kavuşmamız çok iyi olacaktı.

Kısaca metropoliten planlama yasasının tabii kendisi değil ama ana hatları artık belirlenmelidir. Ben hiç değilse kişisel olarak Sn. Vidinlioğlu’nun bu eiki kateogariden bir tanesini rahatlıkla seçiyorum. Mevcut yasal sisteme bağlı kalan öneriler değil seçtiğim, çok sayıda ve önemli yasal değişiklikler içeren neriler. Evet bu daha uzun yol, ama öbürünü yaşıyoruz. Mevcut yasal sisteme bağlı öneriler, yani birlik kurulması vs. İşte 10 seneden 15 seneden beri yaptığımız bundan başka nedir ? Mevcut diğer kanunlar kamulaştırma kanunu, bütün diğer kanunlarla beraber yaşıyoruz ve Şehirlerimiz günden güne dahada kötüleşiyor. Ama bir yandan da korkuyorumki hiç değilse seçimi yaparken öneri bile değil, ama korkuyorumki bir 10 yıl daha geçecek. Korka

korka genede onu seçiyorum. Plansızlıktan yararı ve çıkarı olanlar bunu geciktirecekler. Geciktirmeye çalışacaklar. Tabii bunu gene yenmek politikacıların işi, onun gücü. Nazım Plan Büroları burada dile getirdikleri şikayetleri çözmeden yaşamaya devam edecek daha bir süre öyle gözüküyor.

Benim hiç değilse o süre içinde, bu geçit döneminde bir önerim var. Çok önemli değil. Sn. Kutlu Güzelsu Nazım Plan Bürolarının danışman durumunda olduğunu söyledi. Danışman ama İmar ve İskan Bakanlığına bağlı, Burada dile getirildiği gibi İmar ve İskan Bakanlığı kendim yaptım, kendim onayladım rolünde. Gene bütün konuşmacıların dile getirdiği halk katılımı, yerel idarelerin hakları hala açıkta. Bari diyoruz ki bu kanunlar çıkıncaya kadar, danışman durumunda olan Nazım Plan büroları kendisine danışman durumunda bir kurul veya bir konsey seçsin. Bu sanırım ellerinde. Hiç kimseye sormadan merkezi ve yerel yönetimlerin, odaların, sendikaların, öğretim kurumlarının, sektörel kamu kuruluşlarının ve hatta halkın temsil edildiği, ama senede bir veya iki defa ve her defa değişen topluluk halinde değil, çok sık başvurulmuş bir kurul. Sn. Korel Göymen'in kent kurultayı deyimiyle tabii aynı. Ama yasaları da beklemeden diyorum ki bari inançla şu Nazım Plan Büroları kendilerinde gördükleri bütün bu sakıncaları çok az da olsa biraz daha iyiye götürmek için şu yerel yönetim ve halk katılımına en azından bir parça yardım olması için böyle bir kurulu şimdiden kursunlar diye dilekte bulunuyorum.

Teşekkür ederim.

**PANEL KONUŞMA VE TAŞIŞMALARINA
YAPILAN ENTERVANSİYONLAR**

TAVİT KÖLETAVİTOĞLU

Teşekkür ederim. Öncelikle böylesine bir kolokyumu ve giderekten de böyle bir paneli tertip eden kuruluşlara ve arkadaşlarıma gerçekten çok teşekkür ederim. Teşekkürümün birinci nedeni ; benden, belkide benim yaşım kadar tecrübeleri bulunanların affına sığınıyorum, 10 yıldır bu tür tartışmaların olduğu bir çevre içerisindeyim, ancak ilk kez bu tür bir yol ayırımına ulaşan bir kolokyum izledim. Bir yol ayırımından bahsettim. Yol ayırımı şu : Şimdiye kadar çıkan öneriler ve konuşmacı arkadaşlarımla hemen hemen hepsi politik bir düzen içerisinde iki ana şeyden bahsettiler. Birincisi planlamanın ve uygulamanın kendi içindeki sorunlar. İkincisi ise ; daha demokratik bir planlama anlayışının nasıl getirilebileceği yada bununda başında öncelikle getirilmesi gereği idi.

Planlamanın şimdiye kadar gelen gelişim süreci içerisinde basit bir bakış açısıyla şöyle bir tarihsel çerçeve çizebiliriz. İlk önce halkın planlaması giderek halk için planlama ve üçüncü aşamada halk ile planlama. Halk ile planlama aşamasına üçüncü aşama diyoruz. Bu üçüncü aşamaya bir takım ara aşama teşkil edecek çeşitli kuruluşlarımız var. Bunlar yerel kuruluşlardan tutun güzelleştirme derneklerine kadar uzanıyor. Bunların organizasyon, işleyiş, uygulamada üst üste düşen bir takım yetki durumlarını da gözönüne aldığımız zaman korkunç bir keşmekeşlik, belkide bu metropoliten planlama kolokyumunda çözülmesi gereken ya da çözümünü istenen konulardan birisi olarak karşımıza çıkıyor. Oysa deminde belirttiğim gibi bu bir ara aşamadır. Esas aşama halkın konuya, daha doğrusu planlamaya etkin bir şekilde katılmasıdır. Halkın planlama ya katılması meselesi politik bir seçme değildir, politik bir sürecin sonucudur ve bu politik süreç özellikle 1960'dan bu tarafa Türkiye'de hızlı bir şekilde gelişmektedir.

Bundan bir etap ileriye giderekten, bir şehir plancısı olarak halkın katıldığı bir planlamada biz nasıl rol alırız, ben ne gibi bir rolle halkın planlamaya katılmasını yönlendirebiliriz sorusu aklımıza geliyor. Şimdiye kadar anlatmış olduğum birinci ve ikinci tip, yani halkın planlaması ve halk için planlama deneyimlerinde plancı genellikle emredici ve elit role sahip olmuştur. Bu emredici ve elit role sahip olma, özellikle politik çevrelere yakınlığıyla daha da güçlenmiştir. Plancılar zaten mesleğimizin bir gereği olarak teknokratlardan biraz daha politikacılara yakın bir yerimiz olması itibarıyla bu tür bir görevi de daima benimsemişiz. Ancak bu tür bir benimsemeden yavaş yavaş plancı kitlesinin çıkması gerektiğini savunuyo-

rum ve diyorumki, bu tür bir gelişme içerisinde eğitim kuruluşlarına büyük roller düşmektedir. Zira eğitim kuruluşları şimdiye kadar süregelen planlama eğitimi içerisinde bu türden bir hazırlığı yapmadığı sürece (dün Sn. Tekeli belirttiler) bu konu ancak ve ancak bir beş yıl kadar buralarda tartışılır durur. Belki ondan sonra yerini bulur.

Benim ikinci etapta söylemek istediğim bir konu da metropoliten planlama kolokyumunda halkın katılımı konusunun ortaya çıkması bir tesadüf değildir. Ancak bir vurgulama yapmak istiyorum. Halkın katılımı herhalde metropoliten ölçekte başlayabilir. Zira yerleşme organizması olarak bütünlük sadece ve sadece metropoliten ölçekte vardır. Dolayısıyla halkın katılımının söz konusu olabileceği bir mekan birimleri arasındaki ilişkilerin iyi çözümlenmiş olduğu bir planlama düzeyi ancak ve ancak metropoliten düzeyde bir alanda gerçekleştirilebilir. Akın Ataz arkadaşımız bu tür tartışmaların daha ileriye götürülmesini ve belkide detaylı, iyice ayrıntılı, teknik düzeylerde önerilerin getirilmesini savundu. Ben bu savunuya bir ekleme yapmak istiyorum, o eklemede özellikle metropoliten alanda çeşitli mekan birimlerinden bahsettim. Bu mekan birimlerini açarsak ya çok basit bir şekilde birazcık detaya inerektan bakarsak mekan birimlerine, ilk aklımıza gelenler bu metropoliten alanı oluşturan belediyeler, yerel yönetimler olarak karşımıza çıkıyor. Bu yerel yönetimlerin kendi aralarında belli bir birliğe ulaşmış bir belediyeler birliği oluşturmuş olması tabiki sevinilecek bir sonuç. Ancak bunun sınırının çizilmemesi halinde bu sevinilecek durumdan uzaklaşması kuşkusuda var. Bu kuşkudan hareketle özellikle metropoliten bütünlük içerisinde kalması şartıyla metropoliten alanı oluşturan mekan birimlerinin mahalle ölçeğine kadar inebilir bu mekan birimleri. İyi bir şekilde organize edilmesi ve halk katılımının böylesine bir kademelenme içerisinde ele alınması gerekli.

Teşekkürler.

PROF. ORHAN ALSAÇ :

Teşekkür ederim. Bütün kolokyumu ve bugünkü paneli dikkatle izledim. İtiraf etmek zorundayımki bu çalışmalardan yeni birşey öğrenemedim. Çeşitli vesilelerle duyduğumuz devamlı tekrar edilen şeyleri burada tekrarladık. Tabii bunun yararlı olmadığı manasının anlaşılmasını rica ediyorum. Çünkü yeni birşey olmadığını öğrenmekte ayrıca faydalı birşeydir. Şimdi bu üç günlük çalışmadan söylenen sözlerle ileri sürülen fikirlerin hepsine ama hepsine katılmamak mümkün değil. Yani bir plan yapıyorsunuz bu planı sahibine sormadan yapmak daha doğrudur diye bir fikir beyan edemezsiniz. Yalnız bu husus insanı tereddüte düşürüyor. Bütün bu arada yapılan çabalar

acaba hiç mi yararlı değil. Yani asıl kolokyumun konusu metropoliten planlama idi. Metropoliten Plan Büroları çalışmalarını gösterdiler, anlattılar, yazılı olarak da bize verdiler. Bir çok noksanlarımız olduğunu da hep biliyoruz, yani hem planlama safhasında, hem onun yönetsel işlevleri sırasında. Ama bir türlü bütün bu bilgilerimizi ve emeklerimizi bir araya getirip bir neticeye varamıyoruz. Yani helvayı bir türlü pişiremiyoruz? Çünkü herkes bu helvayı yalnız kendi pişirse lezzetli olacağına inanıyor ve kim tarafından olursa olsun pişirilmiş helvanın lezzetine dahi bakmıyor, muhakkak fenadır. Neden bu kanaata vardım? Çünkü kolokyumda hazırlanmış planlardan herhangi birinin bir fena yani halkın yararına olmayan kötü bir teklif getirdiğini ileri sürerek, işte bize sorulmadan yapılırsa plan böyle kötü olur demedi kimse. Aslında bu kolokyumun faydası belki böyle bir somut örnek getirmek suretiyle olabilirdi. Sanki planı bambaşka birisi yapıyormuş, bizden değilmiş bunu yapanlar. O hadisenin içerisinde değiller sanki onlar, o işi yapanlar ve doğrudan doğruya bir plan getirmiş önümüze koymuşlar dışarıdan belki bir satın almışlar ve diyorlarki bu planı uygulayın, hayır bizde uygulamayız diyoruz. Neden muhakkak kötüdür o plan? Bir bakıpta plan acaba hakikaten kötümü, iyimi, neresi kötü, neresi fena, neresi bizim işimize gelmiyor onu bir türlü ortaya koyamadık.

Şimdi tabii kolokyumun konusu metropoliten plan ve bu metropoliten planın halkın temsilcilerinden geçmeden yapılmasının yanlış olduğunu söylüyoruz. Doğrudur, bende katılıyorum ona. Ama bizim somut olarak görüpte aman ne yapıyorsunuz, bu olurmu, bu şehir için bir felaket değilmidir dediğimiz somut konular daha çok bu usule uygun olarak yapılmış olan mevzi planlarda yani o planlar tam burada metropoliten plan yapılması için istediğimiz şeylerin nazar - ı itibare almayarak yapılmış olan planlar ve o planları görünce veyahut o planlara göre yapılan uygulamayı görünce hep beraber ayağa kalkıyoruz. Bu ne rezalet diyoruz, böyle şey yapılırmı diyoruz. İstanbul için bu günah değilmi diyoruz, yahut Ankara için, yahut İzmir için, yahutta herhangi bir şehrimiz için. Metropoliten planlamayı zaten daha 3 - 4 yerde yapıyoruz ve bu 3 - 4 yerde yapılan bu metropoliten planlamanın elbette, yani bir çocukluk devri geçecektir, bir çok noksanları olacaktır, onları düzeltereğiz.

En haklı belediye temsilcilerinin bu konuda söyledikleri en haklı söz, "barutumuz yok" diyorlar, "paramız yok" diyorlar. Yani siz istediğiniz kadar plan yapıp yahutta daha doğrusu bu planı ister biz yapalım, ister siz yapın, yani siz derken yerel yönetim dışında yapılmış olsun biz bu planları uygulamıyoruz. Neden? Çünkü paramız yok. Parası olmayan bir İstanbul'da söz istediğiniz kadar plan yapın, istediğiniz kadar iyi olsun veya o planı isterlerse kendileri yapsınlar ve istedikleri gibi yapsınlar. Parası olmayan

belediyenin böyle bir planla meşgul olması söz konusu olamaz ve haklılar. Senelerden beri belediyelerin güçlü olmaları ve hiç olmazsa mali yönden güçlü olması savunuluyor. Fakat bu savunulmanın bir neticesi elde edilemez. Bu bir defa yerden göğe kadar haklı. İkinci bir şey daha var. Hani parasıda olsa belediyenin bu planları uygulamayacağını burada öğrendik.

En yetkili ağız dedi ki ; “bir plancı bana ait olan bir arsayı, halkın yararına tahsis etmek üzere plana koysa ben korkumdan o arsaya giremiyorum” dedi, yani para da etmiş olsa. Bir de bir şey daha noksan, yani öyle bir şey ki belediye çocuk bahçesi yapacak. Şu oda kadarda bir arsası var, yapmak için parası da var ve belediye reisi çocuk bahçesi yapacağım diyor. Bir gecekonduda ağasıda orada bir gecekonduda yapmış. Siz bir taraftan plan yapacağız ve bu planı nasıl yaparsak acaba daha iyi olur diye düşünüyorsunuz, ama o gecekondunun oradan yıkılıp çocuk bahçesi yapılmasının halkın yararına olduğunu mu söyleyeceğiz ? Bugün belediyelerimizin büyük çoğunluğundaki temsilciler acaba hakikaten halkın temsilcileri midir ? Biz anladığımız, özel mülkiyete önem verdiğimizdir. Özel mülkiyete önem vermemizin işi ne derece dejenere ettiğini de Sn. Doğanay dün anlattı. Belediye, evvelce yapılmış bir planın şartlarını değiştirmesinin yanlış olduğunu hakkı müktesepi ihlal ettiğini bize savundu. Halbuki öğrendik ki bilimsel olarak bu mümkün değil.

AYTEKİN KOTİL

Sn. konuşmacı belediyeleri, belediye meclislerini halkın temsilcileri olarak görmediler. Biz tamamen bu görüşün karşısındayız. Gerçi belediye meclislerini politik kişiler teşkil eder. Bir takım politik baskılarda gelebilir, olabilir. Ama çoğulcu demokrasilerde nereden baskı gelirse gelsin belediye meclisinden çıkarıcılar doğrultusunda bir karar çıkamaz. Sn. konuşmacı bunun örneğini gösteremez. Başka yerlerden çıkar. Biz onların örneğini gösterebiliriz. Ama bu panelde o noktalara gelmez istemiyoruz. Biz şunu söylüyoruz. Uygulama kabiliyeti olan planlar yapılırsa bu planlardan istifade edilir. Bir plan her yönüyle mükemmel olabilir. Teorik olarak kağıt üzerinde mükemmel bir plandır. Ama uygulama kabiliyeti yoksa o planın mükemmelliğinin hiç bir faydası olmaz. Bize bir plan yapılırsa, 2000 gecekonduyu yıkacaksınız, bunun yerine bloklar, okul sahası, yeşil saha vs. kağıt üzerinde mükemmel tablo, gecekondular yıkılıyor, bloklar yapılıyor ama Türkiye’de kimsenin gücü 2000 gecekonduyu yıkmaya yetmez. Plancı bu gerçeği görerek planı hazırlamak zorundadır. Aksi halde planlar rafta kalmaya mahkum olur. Gerçekten Türkiye’de pek çok plan vardır. Türkiye planlar mezarlığı haline gelmiştir. Hep kopukluğun sonucudur. Uygulama kabiliyetini düşünmeden kağıt üzerinde nazari olarak yapılan planlar çok ideal olabilir. Ama uygulanamadı-

ğı içinde çok daha beterleri ortaya çıkabilir. Bunun örneğini verdiğim bir gecekondu ağasıyla mücadeleyi de şunun için söyledim. Eğer belli bir bölgenin planı varsa o plan doğrultusunda çalışmalar yapılır. Vatandaş başvurması halinde ruhsat alması gerektiğini bilir. Ruhsat almak için girişimde bulunur ve ruhsat alır. Plansız bölgede ruhsat vs. söz konusu olmadığı için herkes bildiği gibi hareket ediyor. Siz de eğer çok sayıda polisiniz, jandarmanız, zaptiyeniz varsa onlarla mücadele ediyorsunuz. Planlı bölgelerde böyle bir şey söz konusu değildir. Planlı bölgede inşaat yapmak isteyen bir kişi mutlaka belediyeye gidiyor. Ruhsat almak yoksa bir çare buluyor yahut bu ruhsata göre binasını yapıyor veya yapmayanlara karşı gerekli müdahaleler yapıyor. Şunu tekrar söylemek istiyorum, belediye meclisinin bünyesinde belki bir takım kişilere çıkar sağlamak isteyen tek tük insanlar olabilir ama o çoğulcu demokrasinin yarattığı sonuç, o meclisin bünyesi içinde hiç bir kişi herhangi bir şahsın çıkarını savunmak cesaretini gösteremez ve bunun sonucuda ben iddia ediyorum bugüne kadar kişilerin çıkarı doğrultusunda yapmıştır.

Teşekkür ederim.

SEVİM AKSOY

Ben büyük kritikler alan bir konuyu vazederek söze başlayacağım. Gerçekten 20 sene geriye giden bir maziye sahip Nazım Plan çalışmaları ve hala ortada plan yok, neden yok ve bunu Sn. Akçura'nın sorduğu soruyu biraz açıklayarak devam edeceğim sözüme.

Eğer plan üretilseydi ne değişecekti? Sn. Akçura bunu çok açarak cevaplandırmadı. Ben biraz açmak istiyorum ve diyorum ki hiç bir şey değişmeyecektir. Neden değişmeyecektir? İstanbul kentinin toplumu o kadar değişik karmaşık ve farklı davranışlar içerisinde bulunan gruptan meydana gelmiştir ve bu grupların davranışı o kadar büyük hızla fiziki çevrenin şekillenmesini yönlendiriyor ki, hiç bir plan, bu kuvvetli yönlendirmenin önüne geçip bu davranışları kırma niteliği; sistem içinde (hukuki, idari ve mali olanaklar sistemi olarak belirtmek isterim), bu yönetsel sistem içinde, hiç bir etkinlik sağlayamayacaktır ve Sn. Belediye Başkanımızın çok iyi ve acı bir şekilde ortaya koydukları gibi bir grubun davranışı, ki bu grubun davranışını bugün kentimizin sahibi olan yetkili bir kuruluş önleyememiştir. Yani demek ki planı yapan kent toplumunu oluşturan bu grupların davranışlarıdır. Bu davranışların etkinliği her zaman aynı gruptan gelmiyor. Etkinlik bazen bakıyorsunuz çok az gelir grubundan geliyor, bir ölçüde. Bazen üst gelir grubunun etkileri fiziki çevrenin şekillenmesini sağlıyor, yani bu sadece bir grubun etkinliğine bağlama olasılığımızda yok ve bu grup davranışlarının zaman içindeki şekillenmesinde farklı.

Bir dönemde ki o dönemde kent varoşları kamu topraklarına sahipti. Gecekondu olgusuyla bu davranış biçimlendi ve fiziki çevreyi şekillendirdi. Fakat şimdi kent varoşlarında bu tür olasılık azaldığı için bu süreç, bu olgu saçaklanma dedikleri şekilde oluyor. Yani artık gecekondu olamıyor. Çünkü biraz gecekondu yapılanma şeklinde oluyor. Davranışsal grubu teşkil eden bireyler artık o gecekonduyu kurdukları küçük arsaya sahip oluyorlar. Aslında sadece hukuki bir karşılığı var. Fakat fiziki şartları bina şartları bakımından gecekonduyla bugün hisseli tapu üzerine yapılmış konutlar arasında hiç bir fark yoktur. Yani bu doğrudan doğruya kent toprağının bu davranışsal gruplara sınıf şeklini değiştirmesinden oluşmuştur. Bu nedenle bu davranış, bu davranışsal etkinliği gerçekten yetki ve sorumluluklara sahip hem de kanunen hukuken sahip şehrin sahibi bir örgüt önleyemediğine göre bir plan, üstelik bu zayıflıklar içinde geliştirilen bir plan hiç bir şeyi önleyemeyecektir.

Ben bunu söyledikten sonra biraz kentimizin çok belirgin hepimizin bildiği bazı noktalardan örnekler vermek istiyorum ve yine Sn. Belediye Başkanımızın söyledikleri bir şeyi cevaplandırmak istiyorum. Bu da eğer bu yerlerin planı olsaydı biz o yerlerin planlı gelişmesini sağlardık. Buna kati surette katılmıyorum. Bir örneği Çamlıca'dan vereceğim. Çamlıca tepeleri hepimizin büyük hassasiyetle durduğu ve üzerine titredığı yörel pittoresk güzelliği, yerleşim özelliği vs. bakımından. Bu yerin planı var. Mevzi imar planı var ve bu imar planı yemyeşil bir plan. Yani kamuya kullanım sunan bir plan. Ama bugün her noktadan görüldüğü için söylüyorum, belki Ankara ve diğer şehirlerden gelen meslekdaşlarımızda görmek isterler. Bir baksınlar bu gecekonduyan farklı olmayan hisseli tapu üzerine yapılan binalar tepeye çıkmış durumdadır ve bu alan büyük Belediyemizin yetki ve sorumluluğu alanına girer ve bu icraat burada devam ediyor, planı var.

İkinci örneği vereceğim. Yine hepimizin bildiği yörelerden Küçükyalı Maltepe. Buralarında imar planı var ve İmar ve İskân Bakanı bu onayı yaparken müelliflerinin teklif ettiği yoğunluğu yarıyarıya indirmiştir. Fakat bugünkü uygulaması bu yoğunlukların 4 katıdır. İki katlı binalar yıkılmakta, beş katlı binalar her katta üç daire olarak meydana gelmektedir. Bunlar yerel yönetim sorumluluğu olan yörelerdir.

Metropoliten planlar hiç bir yerde yerel yönetim tarafından hazırlanmazlar ve ancak bizde bunu yapmak istiyoruz. Çünkü o kentte sadece bir belediyenin toprağı yoktur. Bir çok belediyeleri kapsar. Makro ölçüde stratejik kararlar geliştirirler. Bunu yapıyoruz biz bugün ve bu kararlar ışığında yerel yönetimler yani sahibi buldukları alanlar için uygulama planları yaparlar. Kabul ettiğimiz sistem budur.

Teşekkür ederim.

SELAHATTİN YILDIRIM

Yerel yönetimlerin ne tür bir anti demokratik bir baskı altında olduğunu burada da görüyorsunuz. Ben Sn. Alsaç'ın görüşlerine çok kısa değinmek istiyorum. Sn. Başkanımızın bütün yanıtlarına aynen katılıyorum. Ancak bir noktayı da vurgulamak istiyorum ilave olarak. Sn. Alsaç yeni hiç bir şey duymadık dediler. Ben şahsım adına sekiz yıldır bu olaylar içindeyim, çok yeni şeyler duydum. Çok teşekkür ederim bütün arkadaşlarıma.

İkincisi, somut bir şey getirmeden karşı çıkılıyor dendi ki bu karşı çıkanların başında Sn. Kotil ve yanındada ben varım büyük ölçüde. Şimde acaba şu somut değil midir? Büyük İstanbul Nazım Planının ön çalışmaları plan gelişmesi için 300 milyar dolayında bir yatırımı sanıyorum, yanılmıyorsam aşağı yukarı 300 milyarlık bir şey söz konusu. Bu 10 milyar da olsa biz İstanbul'un 3 milyonluk belediyesi bunun en az 8 - 9 milyarını finanse etmek zorunda ve İstanbul Belediyesinin hiç haberi yok bundan. Bu somut değil midir? Belediyeler halkın temsilcisi bu konuyla değildir dediler. Sn. Başkan cevaplandırdılar. Ben acaba beyefendi ne öneriyorlar diye soruyorum? Demokratik çoğulcu bir düzende demokratik yönetime ancak böyle gelinebiliyor. Yoksa bunun yerine bazı kurum ve gizli kararnamele kurulmuş kuruluşlar mı öneriliyor? Bazı seçkinler yönetimi mi öneriliyor? Bu konuda da açıklık getirmek gerekir. Yoksa bu soru çok anlamsız kaçmaktadır.

SUÂVİ OLGUN

Sn. Başkan, kıymetli arkadaşlar. Biz tarımcı olarak bazı konuları, pratik çarelerini araştırmışızdır. Bizim bir Bursa örneğimiz vardır. Bursa'da pratik bir çare bulduk ve Valilikle ilgili dairelerle bir protokol yaptık, mutlak tarım arazilerimizi korumak için. Ben burada da İstanbul Metropolitan Alanları için, ilgili daire Müdürlükleri ile böyle bir protokolu öneriyorum.

İkincisi, birinci günden bu tarafa devamlı toplantıyı takip etkim. Bir tarımcı olarak sadece sosyolog bir Sn. Hocam bizim tarım alanlarının kaybı ile ilgili bir görüşme yaptı ve dedi ki ; bunların araştırılmasını sizlere söyledim. Halbuki bu yasal yetki Toprak Su Genel Müdürlüğünündür ve bu araştırmaları biz yapıyoruz, en kısa zamanda da yayınlıyoruz. Bursa'da yayınladık. Bursa'da 80 bin hektarın 20 bin hektarını büyük sanayi kuruluşlarımız maalesef ele geçirmiş durumdalar. İşte bunun üzerine bu protokolu yaptık. Biz karamsar değiliz, en kısa zamanda bu protokolleri diğer büyük illerde de yapabileceğimiz kanısındayız.

İkinci bir önerimiz bizim ; mutlaka arkadaşlarımızın bilmesi gerekir. Dünyanın her yerinde mutlak tarım arazilerinin üzerine binalar inşa edilmez,

fabrikalar yapılmaz. İsterseniz Amerika'dan örnekler alın, isterseniz diğer devletlerden alın tarım arazileri korunur. Çünkü 1 cm². toprağın oluşması için 1.000 yıl gerekir. Ben fabrikayı her yere yapabilirim arkadaşlar, parayı da her zaman bulabilirim. Bugün yapamazsam yarın yapabilirim. Ama toprağı bulamazsınız ve emin olun çocuklarınız aç kalacaktır eğer bu şekilde devam ederseniz.

Tekrarlamakta fayda görüyorum arkadaşlarımla bir kısmı öğrencidir, bilmeleri gerekir. Şehir planlamalarında arazi kullanma kabiliyeti haritaları esas alınır. Bunlar içinde 1. 2. 3. 4.cü sınıf tarım alanları yani arazi kullanma kabiliyetinde sınıflarını ihtiva eden yerlere herhangi bir fabrikadır ve şehirdir yerleştirmezler.

Saygılar sunarım.

ÜLKER TUNCA

Ben 8 senelik ülke düzeyinde daha üst boyutlarda planlama çalışmalarına bir bölümde katılmış 5 senedir de İ. N. P. B.' da görebildiğim, edinebildiğim kadar tecrübe sahibi bir kişi olarak bazı konularda edinebildiğim kadar tecrübe sahibi bir kişi olarak, bazı konularda edindiğim izlenimleri anlatmak istiyorum. Bunlara başlamadan evvel şu sözü söylemek isterim. Orhan Veli'nin bir şiiri vardır.

“Vatan için neler yapmadık
Kimimiz öldük
Kimimiz nutuk söyledik”

Şimdi bu halkın katılımı işini ben bir istatistikçi olarak hemen değerlendirdim. Eğer 55 senelik Cumhuriyet Türkiye'sinde ki, Atatürk demiştir ki “Kimise bu milletin efendisi olamaz, ancak bu millete hizmet eden efendi insandır” 20 senelik bir bakanlık, 22 senelik bir Nazım Plan Büroları bu kadar zaman geçtikten sonra halkın katılımından bahsediyor. İş bölümü iş birliğinden doğar. Taş devrinde yaşamıyoruz, gelişmiş bir toplumdayız iş bölümü vardır. Eğer biz halkın temsilcileri olamamışsak gerek kamu görevlileri olarak, gerek plancılar olarak halkı temsil etmiyorsak biz kimiz? Halk kim? Merih'ten mi geldik?

Halkın katılımını arıyoruz. Eğer bir plancı halkın katılımını planına yansıtamıyorsa plancı değildir, yaptığı iş bir plan değildir. Plancı objektifliğini sonsuz ölçüde gerçekleştiren kişidir, plancı tıpkı bir asker gibidir. Çeşitli menfaat grupları arasında objektif kalarak optimizasyonu sağlayan kişidir. Bu bakımdan şayan-ı hayret bulduğum böyle bir teklifi bu kadar geç kalınmış

olarak hepimiz görev alan toplumun çeşitli kesimlerinde görev alan kişiler olarak hepimizin tekrar sağ duyuyla değerlendirmesi lazım bu konuyu.

Ben ayrıca şunada değinmek istiyorum. 20 senelik İmar ve İskân Bakanlığı fiziki plan yapma görevi ile görevlendirilmiş bir bakanlıkta ülke düzeyinde bir fiziki plan uygulamaya dönük bölge planları, ne zaman yapılacak ki bunlarla tutarlı olacak metropol planlarımızda kabule şayan olsun. Doğrusu bunu sormak isterim. Bugüne kadar böyle büyük önemli bir yerleşme sorununa dönük olması gereken bakanlığın, konut ağırlıklı konut içinde de gecekondulu ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Burada da korkunç bir yanlışlık içindeyiz. Gecekondulu sorun değil, çözümdür, yani kamunun devletin çözemediği soruna halkın bulduğu bir çözümdür. Ne yapsın bu halk, sokakta mı otursun? Tarım toplumundan kopup sanayi toplumuna geçiyorsak ve devlet bunun altyapısını getirmiyorsa suç bu görünümü yaratanlarda mı yoksa sorunu çözemiyenlerin acizliğinde midir?

Teşekkür ederim.

SÜMER GÜREL

Planlama süreci içinde 3 taraf var, o çıktı ortaya açık seçik. Politikacı, plancı ve kullanıcı. Tabii hemen uygulayıcıya ne oldu diye sesler gelebilir arkadan. Yerel düzeyde aldığımızda ben politikacı uygulayıcı diye alıyorum. Yani Belediye Başkanı uygulayıcı diye alıyorum. Kendileride zaten "biz uygulayıcılara bir türlü plancılar fırsat vermiyorlar" diye yakındılar, ona geleceğim birazdan.

Şimdi bizim toplumumuzun bir niteliğide, hepimizin bildiği gibi aceleci olmamız. Yani demokrasiye acele atlamışız. İşte herşeye acele atlamışız, endüstriye acele atlamışız ve onun adını da güncel deyimle çarpık endüstrileşme, çarpık demokrasi filan diyoruz. Bu bir ayrı tartışma konusu. Yalnız ben benden bir önceki arkadaşım kadar doğrusu karamsar değilim, hatta eleştirmeyeceğim de, yani halk bugün hatırlandıysa bence gecikme çok fazla değil. İngiltere'de halkın planlamaya katılımı ki ben o dönemi yaşadım kişi olarak 1960'ların başındadır efendim. Yani 18 yıl önce. O İngiltere'ki 19. asırda galiba demokratikleşme sürecinin bayağı doruğuna erişmiş idi. İskandinavya'da yine ilginç bir raslantı, yine orada da başlangıcını yaşadım 1972 yılında bakın kesin rakam veriyorum Danimarka'da 1972 yılında halkın planlamaya katılımı konuşulmuştur. 6 sene ve Norveç uluslararası düzeyde halk katılımı seçenekleri 1974 Viyana Kongresinde uluslararası konut ve planlama federasyonu yıllık kongreleri var biliyorsunuz. Bizim mesleğimizin en yüksek örgütü. O kongreye sunmuştur çok da ilginçtir. Meraklı olan dostlarıma özel

olarak anlatırım. Uzun bir ayrıntısı var Norveç alternatifi. Oslo deneyimi diye tanınır planlama çevrelerinde.

Şimdi bunlardan neyi demek istiyorum ? Şunu demek istiyorum. Bu bir süreç sorunu halkın katılımından bahsediyoruz. Türkiye’de okuma - yazma oranının hala % 50’ler civarında olduğunu unutuyoruz. Bu bir gerçek, bunu bir kenara koymamızda yarar var. Tekrar geriye döneceğim. Bu üçlünün yani plancı, politikacı, kullanıcı üçlünün önce birbirleriyle anlaşmaları gerek ki beraber çalışma olanağı olsun. Anlaşmanın ana koşulu ise dildir. İşte biz o dilden yoksunuz. Ben geçen günde bunu vurgulamaya çalıştım. Tabii burada çok önemli bir husus var. Aslında politikacı ile kullanıcı diğer deyişle siyasal kişilerle halk iyi anlaşılıyorlar. Politikacı halkın dilini biliyor. Bizim en büyük handikapımız, biz plancılar, teknokratlar ne halkla iletişim kurabiliyoruz ve kesin gerçek, somut gerçek ne de politikacıyla iletişim kurabiliyoruz. Hadi burada hata nerededir deyip galiba külahlarımızı bir önümüze koyup düşünmemizde büyük yarar var.

Geçenlerde ben politikacıları planlama yönünde eğitim derken bunu kastetmiştim. Yoksa politikacıları eğitmek haddimize mi düşmüş. Kesinlikle o yanlış anlaşılmış aslında. Ama bu eşgüdümü sağlamak lazım. Sn. Kotil’in samimiyetine inanmamak için bir sebep yok, yani samimiyetsizlikle suçlamak için elimizde kanıt yok. Dolayısıyla samimiyetle bu serzeniş ileri sürdüğü varsayımından yola çıkarsak,yani plancılar bizi aralarına almıyorlar şikayetini o zaman bir somut gerçekle karşı karşıya kalıyorsak,acep niye! Ben diyorum ki, burada bir iletişim sorunu bir dil sorunu kesinlikle yatmaktadır. Çünkü birbirimizin dilini anlamıyoruz. Konudaki dilide anlasak ben orada,hani karamsar değilim. Dün hocam o rengi kullandı, onu ödünç alacağım kendisinden, grimserim, toz pembeci hiç değilim. Galiba toz pembeci olmak için vakit çok erken.

Teşekkür ederim.

AHMET MENDERES

Konular bence büyük ayrıntılı olarak ortaya kondu. Bunların içinde belli bir kesime değinmek istiyorum. Bu kesimde planlamayı yaptığımız beldelerle plancılar arasında ilişkiler ve planlamanın devamlılığı, planlamada devamlılığın sağlanmasının yararları ve bağışlayın birde plancı tanımına kadar gideceğim.

Bundan evvelki konuşmamda da belirtmiştim, bu planlama çalışmaları devamlıdır ve devam edecektir. Bunun kesilmesi, duraklaması beldelerimiz için yararlı olmayacaktır. Türkiye’de bu konularda ben iyimserim. Çok büyük

bir birikim vardır. Artık bizim bu birikimden yararlanarak belirli kesimlerde karar üretme zorunluluğumuz vardır. Eğer planıcı olarak belirli kesimlerde karar üretmezsek, bunun sorumluluğunu yapılaşmaya yükleyemeyiz. İsteddiğimiz zaman bunun vicdani rahatlığı içine de giremeyiz. Girmemizin bir gereği yoktur. Bu bizi hiçbir yere götürmez. Planlama örgütlerimiz, yerel yönetim örgütlerimiz var. Planlılar belirli bir yerde planlama yaparken devamlı olarak yerel yönetim yetkililerini, bunların teknik kodrosunun devamlı olarak dinlemek, onların görüşlerini almak, kendi görüşlerini sunmak, bunların arasında çözüm getirmek zorunluluğundadır. Bir evvelki konuşmamda Turizm konusunda bahsettim. Sn. Kotil o noktaya değindiler. Planıcı olarak biz gönlümüzde yatanı değil, olabilecekleri yapmak zorunluluğundayız. Bağışlayın, eğer yaptığımızı çizdiğimizizin mekan üzerinde geliştiğini görmek için bu yolu tutmalıyız.

Bu yatay ilişkiler devamlı olarak gözden kaçan hususlardır. Biz ne yaparız planlarımız belirli seviyeye geldiği zaman ilgili kişileri toplar eleştiri yapmalarını rica ederiz. Lütfedip plan böyle bir seviyeye geldiğinden önce olan olayları oraya gelen kişiler, kendinizi bunun yerine koyun, ben kendimi koyuyorum. O noktaya gelinceye kadar geçmiş olan aşamaları içinde bulunmadığımız müddetçe ne diyebilirsiniz veya dediklerimizin gerçek payı nedir? Bu zordur. Yapılması zorunlu olandır. Bugün yerel yönetimin birimleri vardır. Bu birimlere devamlı bilgi vermek onlardan bilgi almak olanağı vardır. Bu güçtür fakat yapılması zorunlu olan hususdur.

Bu arada en mühim husus zaman birimini elimizden kaçırmayacağız. Bu birimi en iyi şekilde kullanabildiğimiz zaman kendimizi doyum içinde görmek zorunluğundayız. Biraz heyecanlı oldu galiba. Ama bunları söylemek zorundayım. Hasbel kader 1 / 4 asır bu konular içinde bulunan bir kişiyim, bu şekilde konuşmamı bağışlayın. Başarılı olduğu kanısındayım bu toplantıların. Bundan sonra daha da ileriye gideceğine inanıyorum. Yalnız bayrak yarışı şeklinde olmalı. Miladi bir konuyu unutalım. Girişimlerinden yararlanalım ve ona göre hep beraber gideceğimiz yere gitme olanağını bulmamız için bir neden yoktur.

Saygılar sunarım.

AYTEKİN KOTİL

Suale cevap vermeden önce kısaca birşey söylemek istiyorum. Belediyelere bir hayli sataşıldı. Ama cevap vermeyeceğiz. Belediye olarak kuşkusuz bir takım kaçak yapılaşmalara karşı mücadele veriyoruz. Dayak da yesek kurşunla da karşılaşsak mücadelemizi sürdürüyoruz. İrademiz ve gücümüz dışında bir

takım olaylar oluyorsa o herhalde başlanabilir. Ama hiçbir zaman onun bunun hatırı için fetva veren belediyeler olmak olmayacağız.

Bir genç arkadaşım plana halkın katılımı ile ilgili ne düşünüyorsunuz diye sual sordular. Herhalde planı yapan halktan birisidir, onun yaptığı plan halkın planıdır, halk kendisi yapmış oluyor şeklide bir görüşü benimsemiyorum. Her plan hareketi kişilerin yaşamını düzenleyen etkileyen girişimlerdir. O nedenle o kişilerin eğilimini, isteklerini plancuların önceden mutlaka tesbit etmesi gerekmektedir. Yurt düzeyinde bunu sağlamak belki bir hayli güç, ama bölgesel planlarda hele mahalle planlarında bunu sağlamak zannediyorum kolaydır.

Bir örnekle suali cevaplandırmış olacağım. İstanbul'un özelliği olan bir mahallesinin Rumelikavağı'nın planlamasını yaptık, planlarını hazırladık. Arkadaşlarımızın hazırladıkları planı halkla görüşelim, halkın eğilimlerini tesbit edelim dedik. Kavağa gittik, halkla beraber plan üzerinde görüşmelerde bulunduk ama gördük ki kâğıt üzerinde bizim çok beğendiğimiz bazı bölümlerini uygulamak mümkün değildir. Öylesine bazı bölümlerine karşı tepki vardı ki ondan söz dahi edemedik. Eğer bu planı kâğıt üzerinde benimseyip o doğrultuda ihale de yapmış olsaydık uygulamak mümkün olmazdı, halk karşı çıkardı. Plana halkın katılımından bunu anlıyoruz. Plan hangi bölgeyi ilgilendiriyorsa mutlaka o bölgedeki halkın eğilimini, isteklerini plancuların, yöneticilerin dikkate alması zorunludur.

Teşekkür ederim.

C - PANEL SONUÇLARI

**DARBOĞAZLAR, SORUNLAR, OPERASYONEL
ÖNLEMLER**

C. PANEL SONUÇLARI (Dar boğazlar, sorunlar ve operasyonel önlem önerileri) (1)

AÇIKLAMA

6, 7, 8 KASIM 1978 TARİHLERİNDE YAPILAN "TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ALAN PLANLAMA DENEYİMLERİ VE SORUNLARI" KOLOK YUMUNUN SONUNDA YAPILAN PANELDEKİ KONUŞMALAR VE TARTIŞMALAR GÖSTERMİŞTİR Kİ ; BUGÜN ÜLKEMİZDE METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASINDA BELİREN ÖNEMLİ DAR BOĞAZLAR VE SORUNLAR BULUNMAKTADIR. BU DAR BOĞAZLARIN AŞILMASI VE SORUNLARA ÇÖZÜM BULUNABİLMESİ İSE BAZI ÖNERİLER GETİRİLMESİNİ ZORUNLU KILMAKTADIR.

AŞAĞIDA PANEL KONUŞMA VE TARTIŞMALARINDAN ÇIKAN "SORUNLAR VE DAR BOĞAZLAR" İLE BAZI "OPERASYONEL ÖNLEM ÖNERİLERİ" BİR SENTEZ - SONUÇ İLİŞKİSİ İÇİNDE İKİ ANA GRUPDA (1 - DAR BOĞAZLAR VE SORUNLAR, 2 - OPERASYONEL ÖNLEM ÖNERİLERİ) VE BELLİ BİR SIRALAMA İÇİNDE (1. PLANLAMA KADEMELE- Rİ, 2. İDARİ YAPI, 3. PLANLAMA - UYGULAMA BÜTÜNLÜĞÜ) SUNULMUŞ BULUNMAKTADIR.

1. METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASINDA DAR BOĞAZLAR VE SORUNLAR

1. 1 — METROPOLİTEN ALAN PLANLARININ YERİ BİR ÜLKESEL PLANLAMA SİSTEMİ İÇİNDE BELİRLENMEMİŞTİR. (2)
1. 2 — ÜLKESEL KALKINMA PLANLARINDA MEKAN BOYUTUNA YETERİNCE YER VERİLMEMİŞTİR.

---

(1) Panel sonuçları kolokyum Düzenleme Komitesince seçilen ve Prof K. Ahmet Arû (Dünya Şehircilik Günü Daimi Komitesi Başkanı), Prof. Mehmet Çubuk (Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi Başkanlık Sekreteri), Doç. Dr. İlhan Tekeli (O.D.T.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğr. Üyesi), Selman Ergüden (T.M.M.O.B. Ş.P.M.M. Odası Başkanı), Kutlu Güzelsu (B. İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanı), Özcan Altaban (Ankara Nazım Plan Bürosu uzmanı), Dr. Haydar Karabey (İ.D.G.S.A. Ş.A.E. Yönetim Kurulu üyesi) den oluşan rapörtörler grubunca kaleme alınmıştır.

(2) Ancak Metropolitan alan planları, İmar ve İskân Bakanlığı teşkilat şemasında Planlama İmar Gn. Müdürlüğüne bağlı Bölge Planlama, Metropolitan Planlama, Şehir Planlama olarak yer almış ve örgütlenmiştir.

1. 3 — NAZIM PLANLARI ÜLKE, BÖLGE DÜZEYİNDE MANTIKLI İLİŞKİLERİ KURULAMAMIŞTIR. (3)
1. 4 — METROPOLİTEN PLANLAMANIN VE NAZIM PLAN BÜROLARININ YASAL ÖRGÜTSEL TANIMLARI VE DOLAYISIYLA DE YETKİ VE SORUMLULUKLARI BELİRSİZ KALMIŞTIR. (4)
1. 5 — NAZIM PLANLARIN DİĞER PLANLAMA KADEMELERİ (ÜLKESEL - BÖLGESEL) ARASINDA YASAL, YÖNETSEL VE ÖRGÜTSEL YERİ, DÜZEYİ VE ÖNEMİ BELİRLENMEMİŞ VE GEREKLİ UYUM, KADROLAŞMA, UZMANLAŞMA VE İÇ ÖRGÜT YAPISI SAPTANMAMIŞTIR.
1. 6 — BİR METROPOLİTEN (İDARİ) BİRLİK YASASI ÇIKARILAMAMIŞTIR.
BÖYLE BİR YASA ÇIKMIŞ OLSA DAHI, HALEN MEVCUT PLANLAMA ÖRGÜTLERİNİN VE YÜRÜRLÜKTEKİ PLANLARIN KONUMUNUN ALAN PLANLARININ BELİRSİZLİĞİ BİR ENGELDİR.
1. 7 — METROPOLİTEN PLAN ALANLARININ UYGULAMALARINDA BELİREN ÖRGÜTSEL ÇELİŞKİLER VE METROPOLİTEN ALAN İÇİNDEKİ BİRÇOK BELEDİYE İLE OLAN İLİŞKİLER, PLANLAMA - ÖRGÜTLENME - UYGULAMA DÜZEYİNDE AÇIK DEĞİLDİR.
1. 8 — METROPOLİTEN ALANLAR ÇEVRESİNDEKİ GELİŞME ALANLARI VE TARIM ALANLARINI YETERLİ KORUMA ARAÇLARI BULUNAMAMIŞTIR.
1. 9 — PLANLARI UYGULAYICI DURUMDA OLAN YEREL YÖNETİMLERİN, ÇAĞDAŞ GELİŞME VE BOYUTLARDA YENİDEN ÖRGÜTLENMELERİNİ SAĞLAYACAK OLANAKLAR YARATILMAMIŞTIR.
1. 10 — PLANLARIN ONAY SÜREÇLERİNDE PLANLAMA BÜROLARININ YETERLİ ETKİNLİĞİ BULUNMAMAKTADIR. ONAMA SÜRECİNE YEREL YÖNETİMLER YASAL OLARAK KATILAMAKTA VE GEREKLİ HIZ SAĞLANAMAMAKTADIR.

(3) Halen bu ilişki düzeyi bugünkü yasal ilişkiler çerçevesinde Metropolitene Alan kararları üreten Nazım Plan Büroları ile İmar ve İskan Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı arasında ülke kalkınma planları düzeyinde kuralın sınırlı ilişkiler ile sağlanmaktadır.

(4) Metropolitene Birlik Yasası gerçekleşmesi halinde, metropolitene alan planlama ile görevli Nazım Plan Büroları Birliğin içinde bir organ olarak yer aldığı bazı belirsizlikler giderilebilecektir.

- 1 . 11 — KENTSEL ARSA SAĞLAMADA YETERLİ, YASAL, ÖRGÜTSEL VE MALİ KAYNAKLAR BULUNAMAMAKTADIR.
- 1 . 12 — MEVCUT PARSELASYON DOKUSUNUN YENİDEN DÜZENLENMESİNDE İMAR YASASININ 42. MADDESİ TEKNİK GÜÇ VE MALİ KAYNAK AÇISINDAN ETKİN BİÇİMDE UYGULANAMAMAKTADIR.
- 1 . 13 — MEVCUT DÜZENDE HİSSELİ TAPU UYGULAMASI KENTSEL GELİŞMEYİ OLUMSUZ ŞEKİLDE ETKİLEMEKTEDİR.
- 1 . 14 — KAMULAŞTIRMALARDA YASAL VE YÖNETSEL AŞAMALARDA YETERLİ BİR HIZ VE ETKİNLİK BULUNMAMAKTADIR. ANAYASADA VAR OLAN TOPLUM YARARI İLKESİ UYGULAMADA İŞERLİK KAZANAMAMIŞTIR.
- 1 . 15 — PLANLARIN UYGULAMA KOŞUL VE OLANAKLARI PLANCI- LAR TARAFINDAN ÖNCEDEN BİLİNMEDİĞİNDEN, PLANIN KOŞUTUNDA SAĞLIKLI UYGULAMA PROGRAMLARI YAPILA- MAMAKTADIR. YEREL YÖNETİMLERİN KAYNAK YETERSİZ- LİĞİ PROGRAMLAMAYI ENGELLEMENKTEDİR.
- 1 . 16 — ÜLKE KALKINMA PLANLARINDA DEVLET PLANLAMA TEŞ- KİLATININ BUGÜNKÜ YAPISINDAKİ NOKSANLIK NEDENİY- LE, ÜLKE MİLLİ FİZİKİ PLANI İLE ENTEGRE ÇOK BOYUTLU BİR KALKINMA PLANI UYGULANAMAMAKTADIR. DOLAYI SİYLE GELİŞTİRİLEN ANA İLKELERİN SEKTÖR DÜZEYİNDE- Kİ POLİTİKALARINA DAYALI PROJE BAZINDA SÜRDÜRÜLEN PROGRAMLARIN KISA DÖNEMDE ÜLKENİN BİTİRİLMİŞ VE UYGULAMAYA KONULMUŞ BİR MİLLİ FİZİKİ PLANIN HENÜZ OLUŞMAMASI NEDENİYLE MEKAN BOYUTUNA YETERİNCE YER VERMESİ OLANAKSIZ OLMAKTADIR.
- 1 . 17 — UYGULAMA ARAÇLARININ GELİŞTİRİLMESİ DOĞRULTU- SUNDA KENTSEL ARSA, ALT YAPI, KONUT vb. GİBİ GEREKLİ POLİTİKALAR BELİRLENMEMİŞTİR.
- 1 . 18 — MERKEZİ YÖNETİM - YEREL YÖNETİM VE NAZIM PLAN BÜ- ROLARI ARASINDA PAKET PROJE ÜRETİMİNDE İLETİŞİM VE EŞGÜDÜM BULUNAMAMAKTADIR. BU İŞE, DOĞRUDAN KAY- NAK İSRAFINA NEDEN OLMAKTADIR.

2. METROPOLİTEN ALAN PLANLAMASINDA OPERASYONEL ÖNLEM ÖNERİLERİ

2. 1 — ÜLKESEL PLANLAMA SİSTEMİ BELİRLENMELİ VE KAYNAKLAR NE OLURSA OLSUN MEKAN BOYUTU İLE BÜTÜNLEŞEN BİR PLANLAMA İLİŞKİSİ KURULMALIDIR.
BİR BİLGİ AKIŞI BÜTÜNYELEREK VE YASAL ÇERÇEVE TEMELİNE OTURTARAK, UYGULAMADAN SEKTÖRLERE KADAR GİDEN BİR GERİ BESLEME SAĞLANMALIDIR.
2. 2 — ÜLKEDE MEKAN VE ÇEVRE SORUNLARINI BİR BÜTÜN OLARAK ELE ALAN DÜZENLEYİCİ BİR ŞEHİRCİLİK YASASI ÇIKARILMASI GEREKMEKTEDİR.
2. 3 — PLANCI - POLİTİKACI VE KULLANICI ARASINDA İLK DÜZEYDE BİR ANLAŞMA ELDE EDEBİLMEK İÇİN ÖNCELİKLE PLANLAMADA BİR DİL BİRLİĞİ SAĞLANMALIDIR.
2. 4 — NAZİM PLAN BÜROLARI DANIŞMAN KONUMUNDAN KURTARILMALIDIR.
2. 5 — NAZİM PLAN BÜROLARI METROPOLİTEN HİZMET BİRLİKLERİ İÇİNDE YER ALAN MERKEZİ YÖNETİM KURULUŞLARI, YEREL YÖNETİM - MERKEZİ YÖNETİM ARASINDA KÖPRÜ OLUŞTURAN PLAN KURULUŞLARI OLARAK YENİDEN TANIMLANMAKTADIR.
2. 6 — 1 / 25.000 ÇEVRE KARARLARININ YEREL DÜZEYDE GERÇEK- LİK KAZANABİLMESİ İÇİN PLANLAR 1 / 5.000 ÖLÇEK YERİNE 1 / 2.000 ÖLÇEKLİ UYGULAMA PLANLARI OLARAK YAPILMALIDIR.
2. 7 — PLANLAMADA ÖNEMLİ BİR GEREKLİLİK OLARAK BELİREN PLANLAMA SÜRECİNE HALKIN KATILIMI KADAR POLİTİKACI, YÖNETİCİ, PLANCI VE EĞİTİM KURUMLARINA DA GÖREVLER DÜŞMEKTEDİR. DOLAYISIYLA HALKIN YOĞUN DENETİMİYLE OLUŞACAK VE METROPOLİTEN ALANLARDA YEREL YÖNETİMLERLE İLGİLİ BAKANLIK VE KURULUŞLARINDA KATILACAĞI, YÜKSEK DÜZEYDE POLİTİKALARI SAPTAYAN BİR KENT KURULTAYI KURULMALI, (5) DAHA SONRA YASAL ÖNLEMLER GETİRİLMELİDİR.

(5) Planlama sürecine halkın katılımının sağlanması amacıyla bir kent kurultayının kurulması ; halkın gerçek temsilcilerin saptanmasına yönelik kurumsal düzenlemenin de belirmesini ve böylece kurultayın sadece eğitim kuruluşları, meslek odaları temsilcileri gibi sınırlı bir katılımıla çerçevesininin yaratacağı dar boğazın önüne geçilmesini gerekli kılmaktadır.

- 2 . 8 — KISA DÖNEMDE HALEN MEVCUT METROPOLİTEN PLANLAR UYGULAMAYA KONMALI VE BUNUN İÇİN YASAL ÖNLEMLER BEKLENMEDEN KAMU KURULUŞLARI VE ÖZELLİKLE YEREL YÖNETİM VE MERKEZİ YÖNETİM ARASINDA GEREKLİ İLİŞKİLER KURULMALIDIR.
- 2 . 9 — METROPOLİTEN ÖLÇEKTE DEMOKRATİK ÖRGÜTLEŞME SAĞLANMALI VE ORTA VE UZUN DÖNEMDE YASAL İLİŞKİLER SİSTEMİ OLUŞTURULMALIDIR.
- 2 . 10 — PLANLAMA VE UYGULAMADA ETKİN OLABİLMEK İÇİN POLİTİK KARAR MEKANİZMASININ BELİRLİ VE KARARLI BİR TUTUM İÇİNE GİRMESİ ÖN KOŞULU YARATILMALIDIR.
- 2 . 11 — YEREL YÖNETİMİN DEMOKRATİKLEŞME SAVAŞIMINDA DESTEK OLUNMALIDIR.
- 2 . 12 — HER TÜRLÜ DENETİM İÇİN ; YASADA MEVCUT YAPI POLİSİNİN YEREL YÖNETİMDEN ÇOK, MERKEZİ YASAL ORGANLARA BAĞLI ETKİN GÖREV YAPMASI SAĞLANMALIDIR. (6)
- 2 . 13 — YETERSİZ KALAN ARSA OFİSİ YERİNE ARSA KONUT KURUMU YASASI ÇIKARTILMALIDIR.
- 2 . 14 — METROPOLİTEN PLANLAMA İLE DOĞAN DEĞER ARTIŞLARININ TOPLUMA DÖNMESİ SAĞLANMALI, UYGULAMA VE DENETİM AÇISINDAN YASAL VE MALİ ÖNLEMLER OLUŞTURULMALIDIR.
- 2 . 15 — METROPOLİTEN PLANLAMANIN STRATEJİK KARARLAR ÜRETMESİ, BUNLARIN UYGULAMASI İÇİN AYRINTILAR YEREL YÖNETİMLERİN GİRİŞİMİNE BIRAKILMALI VE NAZIM PLAN BÜROLARIYLA YAKIN İŞ BİRLİĞİ İÇİNDE UYGULAMADA DANIŞMAN OLABİLMESİ İÇİN DE YASSAL EŞGÜDÜM ÖNLEMLERİ ALINMALIDIR.
- 2 . 16 — METROPOLİTEN ALANLARDA GEREK PLANLAMADA, GEREK UYGULAMA DÜZEYLERİNDE YEREL YÖNETİMLER SÖZ SAHİBİ OLABİLMELİ VE FİLEN BU SÜRECE KATILMALIDIR. MERKEZİ YÖNETİMİN DENETİMİ KALDIRILMALI VE DEMOK-

---

(6) Ancak yapı polisi kuruluşunun merkezi yönetim yanı sıra, yerel yönetimlerinde katılımını sağlayacak bir düzenleme içinde İmar ve İskân Bakanlığınca geliştirilip yasallaşması, metropolde etkin görev yapılabilmesini sağlayacaktır.

RATİK KURULUŞLAR OLAN YEREL YÖNETİMLER ÖZGÜR KILINMALIDIR. (7)

- 2.17 — BUGÜN YASAL OLARAK VE MEVCUT İŞLEYİŞ ŞEKLİNE GÖRE, BAKANLIKLAR ARASI İMAR KOORDİNASYON KURULUNUN PAKET PROJELERİ YILLIK İCRA PROGRAMLARINA GİRMELİDİR.
- 2.18 — PLANLAMA - UYGULAMA BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE NORMAL İMAR PLANI DEĞERLENDİRME VE ONAY SÜRECİ DIŞINDA AKTİF YÖNTEMLER GELİŞTİRİLMELİ, BU HIZLANDIRILMIŞ ONAY SÜRECİNE NAZIM PLAN BÜROLARININ YANISIRA, YEREL YÖNETİMLERİN DE KATILIMI SAĞLANMALIDIR.
- 2.19 — PLAN UYGULAMASINA DÖNÜK YATIRIM PROGRAMLARININ YEREL YÖNETİM İLE BİRLİKTE GERÇEKLEŞTİRİLMESİ SAĞLANMALIDIR. (8)
- 2.20 — YEREL VE MERKEZİ YÖNETİMLERİN PLANLARIN UYGULANMASI İÇİN AYIRDIĞI FONLAR PLANLAMA ÖRGÜTLERİ TARAFINDAN BİLİNMEYEN BÖYLECE UYGULAMA PROGRAMLARI İÇİN GEREKLİ ÖNERİLER HAZIRLANMALIDIR.
- 2.21 — 4. 5 YLIK KALKINMA PLANINDA METROPOLİTEN PLANLAMANIN MEKANSAL BOYUTLARI İLE SEKTÖREL PLANLARIN YAKIN İLİŞKİDE OLMASI İLKESİ YILLIK PROGRAMLARLA UYGULAMAYA AKTARILMALIDIR.
- 2.22 — METROPOLİTEN PLANLARIN UYGULANMASINDA BÜYÜK ÖLÇEKTE ARSA TEMİNİ, ALT YAPI VE KONUT ÜRETİMİ VE DİĞER KULLANIŞLARIN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN KAMU ELİYLE DAHA ETKİN ÖNLEMLER ALINMALI VE BUNA İLİŞKİN TOPLUM YARARINA POLİTİKALAR BELİRLENMELİ, YARATILMALI, BUGÜNKÜ VE GELECEKTEKİ UYGULAMAYI GÜVENCE ALTINA ALAN ÖNLEMLER SAĞLANMALIDIR.

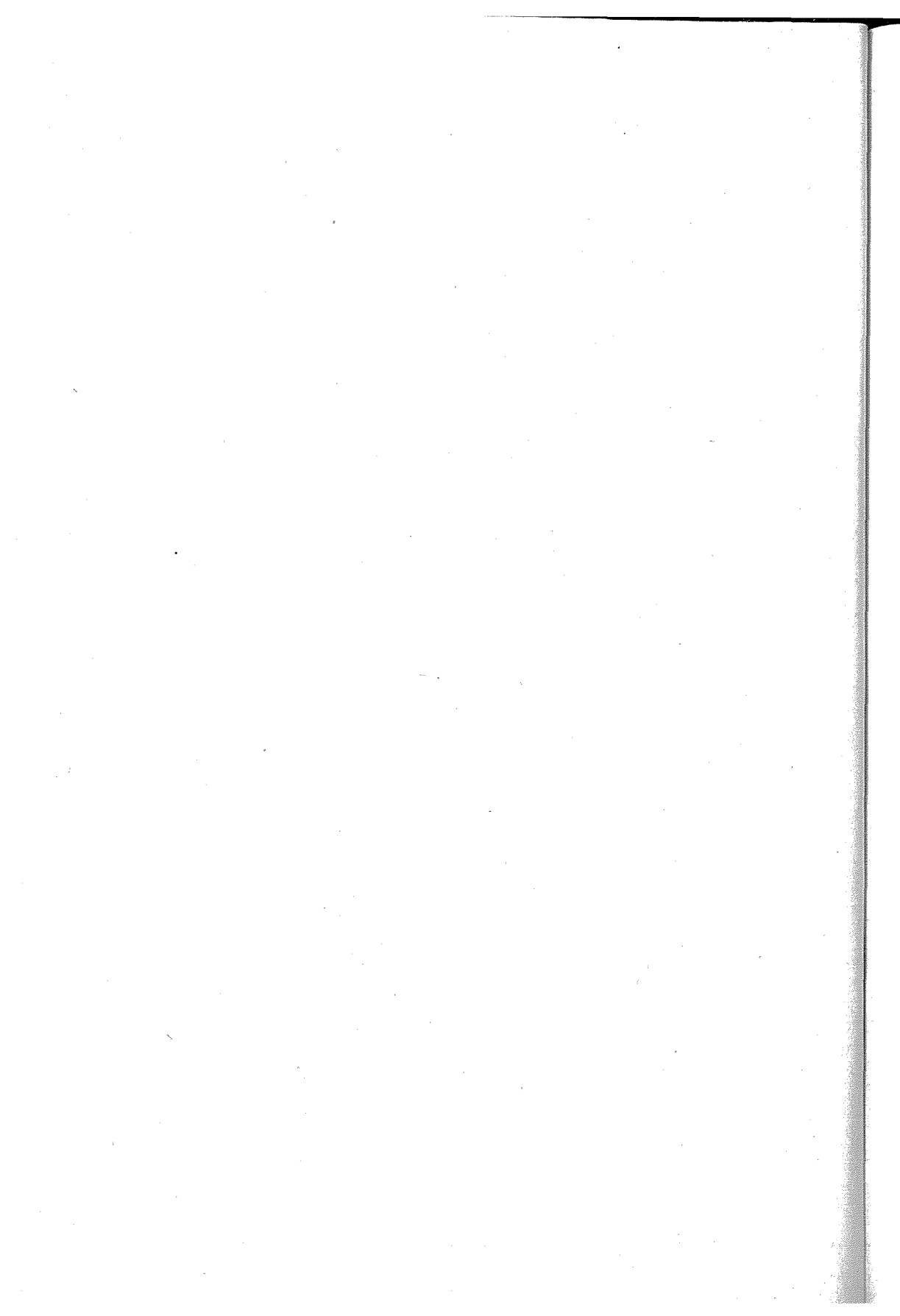
---

(7) Plan uygulamalarının imar yasasının 30. maddesi çerçevesinde, 4 yıllık yatırım programlarının oluşturulmasında yerel yönetimlere düşen görev ; (metropolde görev yapan merkezi yönetimin bölge düzeyindeki yatırımcı kuruluşların uygulama - yatırım programlarında eşdüzeyin sağlanması yönünden) İl Koordinasyon Kurulunun etkin olarak çalıştırılması şeklinde kaydedilebilir.

(8) Metropoliten alan içindeki yerel yönetimlerin planlama ve uygulama düzeylerinde söz sahibi olmaları ve fiilen sürece katılmaları, ancak makro düzeydeki gelişme stratejilerine bağımlı kalmak kaydıyla olumlu sonuçlar yaratacaktır.

- 2 . 23 — YEREL YÖNETİMLERE SANAYİ VE KONUT İÇİN YALNIZ BOŞ ARSA DEĞİL, FAKAT DONATILMIŞ ARSA SAĞLANMALIDIR.
- 2 . 24 — METROPOLİTEN PLANLAMA ÇOK BOYUTLU KENTSEL SORUNLAR İÇİN (ARSA - KONUT - ULAŞIM - ÇEVRE KORUMA) STRATEJİK KARARLAR ÜRETMELİ VE UYGULAMA İÇİN AYRINTILAR, YEREL YÖNETİME BIRAKILMALI, NAZIM PLAN BÜROLARI YEREL YÖNETİMLERLE YAKIN İŞBİRLİĞİ İÇİNDE UYGULAMADA EŞGÜDÜMÜ SAĞLAMALIDIR.
- 2 . 25 — KURULUSLAR ARASI EŞGÜDÜM VE İLETİŞİM EKSİKLİĞİ GİDERİLMELİ, PLAN ÜRETİMİNDE TÜM SEKTÖRLER METROPOLİTEN - KENTSEL YATIRIM PROJELERİNDEN İLİŞKİLER İÇİNDE HABERDAR EDİLMELİDİR.

**“LA PLANIFICATION DE L’AIRE METROPOLITAINE EN
TURQUIE” RESULTATS DE “PANEL DISCUSSION”**

LA PLANIFICATION DE L'AIRE METROPOLITAINE EN TURQUIE (expériences et problèmes)

Colloque organisé, sous l'appui du Ministère de la Reconstruction, par l'institut de Recherche d'Urbanisme de l'Académie d'ETAT des Beaux - Arts avec la collaboration de la chambre des urbanistes Turcs.

Objectif du colloque

Dans ces dernières années en Turquie, plusieurs réunions sur les activités scientifiques sont organisées sur les aires métropolitaines dont les systèmes de planification et les méthodes se sont discutés largement dans les milieux compétents.

En outre nous savons que, depuis plusieurs années en Turquie, le Ministère de la Reconstruction essaie de préparer les plans d'aires métropolitaines. Mais, si l'on peut dire la vérité ces essais et ces travaux n'ont pas encore pu créer une méthode de planification d'aire métropolitaine intéressant particulièrement pour notre pays. Or n'est - il pas une nécessité de valoriser, d'analyser et de critiquer les expériences et les travaux exécutés dans ce domaine. Par conséquent, le but essentiel de ce colloque s'est résumé comme suite :

- Analyser et critiquer le système actuel de la planification d'aire métropolitaine et les essais de planification,
- Mettre en question les problèmes et les impasses actuels de la planification métropolitaine,
- Obtenir à la fin, le système et l'application d'une méthode convenable à la planification métropolitaine de notre pays.

LES SUJETS DES PRESENTES AU COLLOQUE

- 1 — Prof. Esat Turak
Le concept de l'aire métropolitaine : Définition et critère
- 2 — Prof. Dr. Mübeccel Kıray
Les métropoles dans les pays en voie de développement
- 3 — Tankut Ünal
La place de la planification métropolitaine dans les travaux des plans physiques en Turquie.
- 4 — Les expériences du Bureau de plan directeur d'Istanbul.

- 5 — Les expériences du Bureau de plan directeur d'Ankara.
- 6 — Les expériences du Bureau de plan directeur d'Izmir.
- 7 — Les expériences de la planification de l'aire métropolitaine de Zonguldak.
- 8 — Prof. Jean Labasse
La politique urbaine en France.
- 9 — Prof. Dr. J. Kozlowski
Les expériences dans la planification des agglomérations urbaine en Pologne.
- 10 — Doç. Dr. İlhan Tekeli
La mise en valeur des concepts sur lesquels est basée la planification métropolitaine.
- 11 — Prof. Dr. Ümit Doğanay
Les questions financières et légitimes dans l'application des plans métropolitains.
- 12 — Doç. Dr. Rifki Aslan
Les difficultés financières et d'application dans les aires métropolitaines.
- 13 — Necdet Vidinlioğlu
Organisation dans la planification métropolitaine
- 14 — İcen Börtüçene
La planification de l'aire métropolitaine en Turquie :
objectifs et stratégies.

RESULTATS DE " PANEL DISCUSSION "
(impasses problèmes et précautions opérationnelles)

— NOTE EXPLICATIVE

Les discussions et les apports du panel qui a eu lieu à la fin du colloque du 6, 7, 8 novembre, sur " la planification des aires métropolitaines en Turquie - problèmes et expériences ", nous ont bien montré que ; dans le domaine de la planification des aires métropolitaines du pays ; aujourd'hui, il ya des problé-

mes et impasses importants qui nécessitent de prendre certaines précautions à fin d'y apporter de bonnes solutions et de les surmonter.

Donc, les problèmes et les impasses ainsi que les propositions des précautions opérationnelles, dans la planification des aires métropolitaines ressortis des discussions du panel, qui se trouvent dans les lignes ci - après :

1. IMPASSES ET PROBLEMES DANS LA PLANIFICATION DES AIRES METROPOLITAINES

1. 1 — Le lieu de la planification des aires métropolitaines n'est pas précisé dans le système de la planification territoriale (ou de l'aménagement du territoire).
1. 2 — Dimension spatiale n'est pas suffisamment prise en considération dans les plans nationaux de développement.
1. 3 — Intégrations et relations logiques des plans directeurs ne se sont pas instituées aussi bien dans le niveau territorial que celui de la région.
1. 4 — La définition légitime et organique de la planification métropolitaine et des bureaux de plan directeur, ainsi que leur pouvoir et leur responsabilité, sont restés non précisés jusqu'à présent.
1. 5 — Parmi les étapes territoriales et régionales de la planification : le lieu légitime, administratif et organique, ainsi que le niveau et importance des plans directeurs, ne sont pas définis. De même intégration nécessaire, création des cadres, spécialisation et la structure intérieure de ces plans ne sont pas fixés.
1. 6 — La nécessité de loi de l'unité métropolitaine est évidente. Mais même dans le cas de vote d'une telle loi, les organismes existants de planification et l'imprécision des situations des plans en vigueur constitueront des contraintes.
1. 7 — Les contradictions organiques qui se montrent dans l'application des plans des aires métropolitaines, et les relations avec plusieurs municipalités situées dans l'aire métropolitaine, ne sont pas précisés aux niveaux de planification - organisation - application.
1. 8 — Il n'est pas encore été trouvé l'outil de protection de terres agricoles et les terrains à développer tout autour des aires métropolitaines.
1. 9 — Il n'est pas encore créé les possibilités qui doivent aider à s'organiser, de nouveau, dans le développement et dimensions contemporaines aux pouvoirs locaux qui appliquent les plans.

- 1 . 10 — Les bureaux de planification n'ont pas une influence suffisante dans le processus d'approbation du plan, Les pouvoirs locaux ne peuvent ainsi y participer légitimement à cause de manque de la vitesse nécessaire.
- 1 . 11 — Il n'y a pas de sources suffisantes légitimes, organique et financière pour la procuration des terrains urbains.
- 1 . 12 — Pour la réaménagement des tissus de la parcellation existante, l'article 42 de la loi de reconstruction ne peut être pratiqué efficacement du point de vue de pouvoir technique et de source financière.
- 1 . 13 — Dans la situation actuelle ; l'application de l'acte de propriété foncière divisée, influence non favorablement le développement urbain.
- 1 . 14 — Dans l'expropriations, il ne se trouve pas une vitesse suffisante et une bonne efficacité, aux stades administratifs et légitimes.
- 1 . 15 — Les programmes corrects d'applications, en parallèle aux plans ne peuvent être préparés à cause de ce que les planificateurs ne connaissent pas d'avance les possibilités et les conditions d'application.
- 1 . 16 — A cause de ce qu'il manque dans le plan national de développement et dans la structure actuelle de l'organisation de planification d'Etat (DPT), on ne peut préparer un plan national de développement intégré à la planification nationale physique en raison de carence d'un plan national physique qui devrait être préparé et mise en application dans le pays. Il n'est pas possible de donner place à la dimension spatiale dans les programmes basés au projet ayant des politiques sectorielles, et des principes essentiels développés.
- 1 . 17 — Les politiques nécessaires (comme politique foncière urbaine politique d'infrastructure - politique de logement) doivent être précisées, en direction de développement des outils d'application.
- 1 . 18 — Il n'existe pas une communication et coordination dans la préparation des projets - paquets, entre le pouvoir central, pouvoir local et les bureaux des plans directeurs. Ceci cause donc un gaspillage direct de source.

2. PROPOSITION DES PRECAUTIONS OPERATIONNELLES DANS LA PLANIFICATION DE L'AIRE METROPOLITAINE

2. 1 — Le système de la planification nationale doit être précisé et, quelque soit les sources, il est nécessaire de créer une relation de planification intégrée à la dimension spatiale. En procurant un écoulement d'enseignement et en mettant à sa place le système légitime, un "Feed - Back" (Allant de l'application jusqu'aux secteurs) doit être créé.
2. 2 — Une loi d'urbanisme qui contiendra toutes sortes de questions d'aménagement du pays, doit être préparée.
2. 3 — Avant tout, dans le domaine de la planification ; une uniformité de langage doit être créée pour que les planificateurs, les politiciens et les usagers peuvent s'entendre.
2. 4 — Les bureaux des plans directeurs doivent être sortis de leurs situations consultantes.
2. 5 — Les bureaux des plans directeurs doivent être définis de nouveau, comme l'établissement de plan, créant un pont entre les pouvoirs centraux, les pouvoirs locaux et les établissements de pouvoir central qui prennent place dans les unités de service métropolitain.
2. 6 — Pour que les décisions de l'environnement à l'échelle 1 / 25 000 une réalité au niveau local, les plans doivent être préparés à l'échelle 1 / 2 000 ème (Au lieu de 1 / 5 000 ème)
2. 7 — La participation du public au processus de la planification se montre comme une nécessité importante dans la planification. Mais, il ya, aussi importante que celles - ci, des missions à faire, qui incombent aux politiciens, aux administrateurs, aux planificateurs et aux établissements d'enseignement. Par conséquent, on doit créer une "assemblée générale de ville" formée par le contrôle intense du public à laquelle devront participer les Ministères et les établissements intéressés et aussi les pouvoirs locaux situés dans l'aire métropolitaine. Cette assemblée fixera donc les politiques de hauts niveaux.
2. 8 — Dans le court délai les plans métropolitaines déjà préparés, doivent être mis en application et pour ceci, sans attendre même les précautions légitimes, les relations doivent être créées entre les établissements publics et surtout entre les pouvoirs centraux et locaux.

2. 9 — Dans le moyen et long période, doit se former le système des relations légitimes et se créer l'organisation démocratique dans l'échelle métropolitaine.
2. 10 — Dans la planification et l'application, pour pouvoir être efficace, il faut qu'une précondition se crée et dans laquelle le mécanisme de décision politique ait une situation définie et décidée.
2. 11 — Il faut soutenir la lutte de démocratisation des pouvoirs locaux.
2. 12 — Pour toutes sortes de contrôle ; il faut rendre plus efficace l'accomplissement de la mission de "la police de construction" qui existe dans la loi de reconstruction. Plutôt lié aux organes légitimes centraux que des pouvoirs locaux.
2. 13 — Il faut préparer une loi d'établissement de terrain - logement à la place de la loi d'office foncière qui se montre insuffisante.
2. 14 — Il faut assurer le retour, à la société, des plus-values qui viennent de la planification métropolitaine et prendre les précautions financières et légitimes du point de vue de contrôle et d'application.
2. 15 — La planification métropolitaine doit produire des décisions stratégiques dont les détails d'application sont laissés à l'entreprise des pouvoirs locaux et il faut prendre les précautions coordonnées légitimes pour que les pouvoirs locaux aient une situation consultative dans les relations étroites avec les bureaux des plans directeurs.
2. 16 — Les pouvoirs locaux doivent avoir le droit de proposer et de participer au processus de la planification, soit au stade d'application, soit au stade de préparation des plans métropolitains. Il faut exclure le contrôle de pouvoir central et libérer les pouvoirs locaux qui sont, d'ailleurs, les établissements démocratiques.
2. 17 — Légitimement et selon le fonctionnement actuel ; aujourd'hui, les projets - paquets de corps interministériel de coordination de reconstruction doivent être inclus dans les programmes d'action.
2. 18 — Dans l'unité planification - application, il est nécessaire de développer des nouvelles méthodes actives en dehors du processus d'approbation et de mettre en valeur le plan normal d'urbanisme et aussi il faut assurer de faire participer à ce processus les pouvoirs locaux tout à côté des bureaux des plans directeurs.
2. 19 — Il faut assurer la réalisation des programmes d'investissement orientés vers l'application du plan avec les pouvoirs locaux.

- 2 . 20 — Les organismes de planification doivent connaître des fonds proposés et affectés des pouvoirs centraux et locaux pour l'application des plans.
- 2 . 21 — Le principe d'être en relation des dimensions spatiales de planification métropolitaine avec les plans sectoriels doit être passé en vie par les programmes annuels dans le 4ème plan national de développement.
- 2 . 22 — Dans l'application des plans métropolitains ; dans une grande mesure et pour le terrain, pour l'infrastructure, pour le logement et pour d'autres utilisations le secteur public doit prendre des précautions efficaces et créer des politiques ainsi que des précautions assurant la sûreté de l'application.
- 2 . 23 — Il faut procurer aux pouvoirs locaux, pour le logement et pour l'industrie, non pas seulement des terrains vides, mais des terrains bien équipés.
- 2 . 24 — La planification métropolitaine doit prendre des décisions stratégiques pour les problèmes urbains, à différentes dimensions (comme le terrain - le logement le transport - la protection de l'environnement) et les détails pour l'application doivent être laissés aux pouvoirs locaux.
Ainsi, dans l'application, les bureaux des plans directeurs doivent assurer la coordination, en étroite relation avec les pouvoirs locaux.
- 2 . 25 — La carence de communication et de coordination interétablissements doit être exclue et il faut mettre au courant tous les secteurs, des projets d'investissement métropolitain et urbain, dans la production de plan.

**“EXPERIENCES AND PROBLEMS IN METROPOLITAN
AREA PLANNING IN TURKEY” - RESULTS OF “PANEL
DISCUSSION”**

“ RESULTS OF PANEL DISCUSSION ”

EXPERIENCES AND PROBLEMS IN METROPOLITAN AREA PLANNING IN TURKEY

Collegium on “ EXPERIENCES AND PROBLEMS IN METROPOLITAN AREA PLANNING IN TURKEY ” was realized by the cooperation of İstanbul State Academy of Fine Arts and Union of Chambers of Turkish Engineers and Architects - Chamber of City Planners, under the sponsorship of the Ministry of Reconstruction and Resettlement on the November 6, 7, 8, 1978 in İstanbul. The panel mainly concentrated on the problems and bottlenecks in Metropolitan Area Planning and the operational precaution proposals.

1. BOTTLENECKS AND PROBLEMS IN METROPOLITAN AREA PLANNING

1. 1 — Metropolitan area plans are not well defined within a national planning system.
1. 2 — Spatial dimension is not sufficiently considered in national development plans.
1. 3 — A close relationship between master plans and national regional plans is not established.
1. 4 — Definition of metropolitan planning and the metropolitan planning offices in terms of legislation and organization and their power and responsibilities in connection are vague.
1. 5 — The role and level of master plans within the context of national - regional planning, in terms of legislation and organization, are not well defined and the necessary degree of specialization, formation of the staff and the internal organization concerning the metropolitan planning offices are not dealt with adequately.
1. 6 — No act concerning the metropolitan (administrative) union has been enacted. Even if there existed such an act, the ineffectiveness of the existing planning organizations and the plans being implemented would remain as an obstacle.
1. 7 — The organizational contradictions apparent in implementation of the metropolitan area plans and the relations among the municipalities situated in the metropolitan area are not clear at the level of planning - implementation.
1. 8 — Efficient means to preserve agricultural lands and potential development areas around the metropolitan areas have not been created.

- 1 . 9 — Possibilities which should help the local governments, who implement their plans, to reorganize themselves are not created.
- 1 . 10 — The metropolitan planning offices cannot be effective in the approval process while the local governments have no right to participate in it whereas such a participation would accelerate the process.
- 1 . 11 — Sufficient legislative, organizational and financial resources do not exist to provide urban land for the local governments.
- 1 . 12 — 42. article of the Reconstruction Law cannot be efficiently put into practice in terms of technical power and financial resources to reorganize the parcelling system.
- 1 . 13 — Fragmented ownership plays a negative role in urban development.
- 1 . 14 — Legislative and organizational inefficiencies slow down the expropriation process. The principle of “behalf of the society” which is emphasized in the constitution is not applicable.
- 1 . 15 — Realistic implementation programs cannot be made, partly because planners are not well informed about the possibilities of implementation of their plans. The scarce resources of the local governments are among the major obstacles affecting the implementation programs.
- 1 . 16 — Due to the structural inadequency of the state planning organization, implementation of a multi - dimensional development plan integrated with a national spatial plan cannot be realized. Projects being carried out in accordance with the main principles set forth at sectoral level do not have the spatial dimension because of the absence of a national spatial plan.
- 1 . 17 — Policies on urban land, housing, infrastructure etc. in connection with the development of tools of implementation are not clearly stated.
- 1 . 18 — Lack of communication and coordination among the central government, the local governments and the metropolitan planning offices in preparing package projects causes a waste of resources.

2. OPERATIONAL PRECAUTION PROPOSALS IN METROPOLITAN AREA PLANNING

- 2 . 1 — Resource allocation should be realized within a system of national spatial planning.
Within a legislative framework, integrated with the flow of information feed - back mechanism should be introduced.

2. 2 — An urban planning act covering the environmental and spatial problems as a whole should be prepared and put into practice.
2. 3 — In order to discuss the planning problems and to have agreement among planners, politicians and users, a uniformity of language is necessary.
2. 4 — The metropolitan planning offices should not function as consultants. Only as prevalent at present.
2. 5 — The role of the metropolitan planning offices should be redefined as representatives of the central government in metropolitan public service unions to maintain the relation between the central government and the local governments.
2. 6 — In order, for the planning decisions given at the scale of 1 / 25 000 to be operational at local level - implementation plans at the scale of 1 / 2 000 should be prepared instead of master plans at the scale of 1 / 5 000.
2. 7 — Public participation in the planning process is important. Politicians, administrators, planners and educational institutions play important roles. Consequently, under intense public control and with the participation of the local government, the ministries and institutions in relation, "an urban council" should be constituted to determine the top level policies to be followed by legislative precautions.
2. 8 — In short term, the metropolitan plans which have been prepared, should be implemented and the relation between the central and the local governments should be established without waiting for the necessary legislative precautions to be prepared.
2. 9 — Democratic organization should be constituted at metropolitan scale and a system of legislative relations should be established in long term.
2. 10 — In order to be effective in planning and implementation, political decision - making mechanism should be consistent and firm.
2. 11 — The struggle of the local governments to become more democratic should be supported.
2. 12 — For all sorts of control ; the existing "police of construction" should function efficiently more as a part of the central legislative bodies than that of the local governments.
2. 13 — The land office which has become nonfunctional should be placed by "the institute of land and housing act".

- 2 . 14 — Value created by metropolitan planning should be returned to public, legislative and financial measures necessary for implementation and control should be taken.
- 2 . 15 — Strategic decisions are produced by metropolitan planning, details necessary in implementation should be dealt with by the local governments.
- 2 . 16 — In metropolitan areas, the local governments should take active role in planning and implementation and the central governments act independently.
- 2 . 17 — In accordance with the existing legislation, the package projects of the interministerial coordination board for reconstruction should be included in the annual programs.
- 2 . 18 — Active methods reflecting an integration of planning and implementation should be developed in place of the evaluation and approval processes followed today, and the participation of the local governments and the metropolitan planning offices in the approval process should be provided.
- 2 . 19 — The investment programs having crucial importance in implementation of plans should be realized with te participation of the local governments.
- 2 . 20 — Funds supplied by the central and the local governments for implementation of plans should be known beforehand by the planning organizations so that the necessary precautions for the annual programs can be prepared.
- 2 . 21 — The principle of establishing the close relationship between the spatial dimension of metropolitan planning and the sectorial plans set forth in the 4 th Five Year Development Plan, should be reflected in the annual programs.
- 2 . 22 — In implementation of metropolitan plans, in order for housing production, infrastructure, land supply in big scale and other land use decisions to be realized, more efficient precautions should be taken by the public sector and in relation, policies on behalf of the society should be determined.
- 2 . 23 — Developed land should be provided for the local governments to construct housing and industry.

- 2 . 24 — Strategic decisions concerning the multi - dimensional urban problems (land - housing - transportation - preservation of environment, should be produced by metropolitan planning and the local governments should deal with details having importance in implementation.
- 2 . 25 — Lack of interinstitutional coordination and communication should be eliminated and while preparing plans, all sectors should be informed about the metropolitan - urban investment projects.

KOLOKYUMA KATILANLARIN LİSTESİ

AÇIKALIN Mehmet Ali	Şehir Plancısı
AÇIL Güray	Mimar
AĞRIDAĞ Miyase	Ekonomi Uzmanı
AKA Tavit	Mimar
AKAY Zekai	Şehir Plancısı
AKÇURA Tuğrul	Y.Mimar, Kent Plancısı O.D.T.Ü. Öğr.Üyesi
AKDENİZ Ayfer	Metalurji Müh.
AKDOĞAN Günel	Öğrenci
AKER Sezer	Öğrenci
AKIŞIK Sinan	Şehir Plancısı
AKASOY Sevim	Y.Mimar, B.İ.N.P.B.
AKSUNAR Misket	Şehir Plancısı
AKÜN Tayfun	Öğrenci
AKOYOL Osman	Şehir Plancısı
AKYÜZ Ali	Y.Mimar
ALKAN Ahmet	Y.Mimar
ALPARSLAN Zuhâl	Mimar
ALSAÇ Orhan	Y.Mimar
ALATABAN Özacan	Y.Mimar, Şehir Plancısı
ALTER Emel	Mimar
APAK Ayşe	Şehir Plancısı
ARDAMAR Emel	Öğrenci
ARKON Cemal	Kent Plancısı
ARKON Hülya	Kent Plancısı
ARPAD Burhan	Yazar
ARÚ K.Ahmet	Prof. İ.T.Ü.Öğr.Üyesi
ATABAŞ Kadri	Ankara Belediyesi Başkan Danışmanı
ATABAY Semra	Y.Mimar
ATABEK Ziya	
ATACAN Şükrü	Şehir Plancısı
ATAÇ Mete	Y.Mimar
ATAHAN Mete	Şehir Plancısı
ATAL Serhan	Öğrenci
ATALAY İrfan	Yerel Yönetim Bakanlığı
ATALIK Gündüz	Prof. Dr. İ.T.Ü.
ATAUZ Akın	Kent Plancısı
ALATAN Haluk	Y.Mimar, Kent Plancısı, A.N.P.B.
ATAY Çınar	Mimar
ATAY Mehmet	
ATİK Saffet	Şehir Plancısı

ATMAN Rifkî	Doç.Dr.Ekonomist
AYAN Mesut	Şehir Plancısı
AYATA Ülke	Y.Mimar
AYDINLI Gülnur	Mimar
AYKUT Solmaz	Mimar
AYSAL Esin	İnş.Müh.
AYSU Çiğdem	Coğrafyacı
AYSU Doğan	Mimar
AYTAÇ Taner	Y.Mimar
BAKİ Mehmet Selim	Mimar
BATTALGAZİ Siret	Mimar
BATUR Afife	Dr.Y.Mimar
BAYDAR Sibel	Dr. , BİNPB
BAYER Zekai	Orman Y.Müh.. Peyzaj Mimarı
BAYOĞLU Aysen	Mimar
BAYRAM Müfit	Öğrenci
BEKİROĞLU Erdur	BİNPB
BEKİROĞLU Oya	Y.Mimar
BİRİNGEN Handan	Şehir Plancısı
BİRİŞMEN İpek	Y.Mimar
BİRKAN Gönül	Öğr.Üyesi İ.T.Ü.
BODUR Mürüvvet	Y.Mimar
BORANSU Birol	Mimar
BÖLEN Falin	Y.Mimar
BULGUÇ Hülagu	Şehir Plancısı
BUTLER Nedret	Y.Mimar, Şehirci
BÜYÜKÇULHA İnci	Y. Mimar
CANER Hanefi	Şehir Plancısı
CANİKOĞLU Zerrin	Mimar
CANSEVER Turgut	Doç.Dr.Mimar
CEYHANKamil	Mimar
COŞAR Canan	Mimar
CÖMERT Yalçın	Öğrenci
ÇAĞLAR Selcan	Y.Mimar
ÇAKAN Cengiz	Şehir Plancısı
ÇAKIR Hasan	Mimar
ÇELİK Azmiye	Mimar
ÇELİK Nazım	Mimar

ÇELİKEL Rıza	Şehir Plancısı
ÇENGEL Yüksel	Avcılar Belediye Başkanı
ÇETİNER Ayten	Doç.Dr. İ.T.Ü. Öğr.Üyesi
ÇİMENÖĞLU Sevin	Şehir Plancısı
ÇOPUROĞLU Alim	Şehir Plancısı
ÇUBUK Gülseren	Öğretmen
ÇUBUK Mehmet	Y.Mim., Kent Plancısı, İ.G.D.S.A. Öğr.Üyesi
ÇUBUKÇU Saima	İktisatçı
DEMİRBÜKEN Sırrı	Aka Basın Ajansıçei
DEMİRKAN Güzin	Y.Mimar
DERMANEL Merih	İmar ve İskan Bakanlığı
DEVELİOĞLU Yusuf	Şehir Plancısı
DİKMEN Yılmaz	Şehir Plancısı
DİREN Murat	Şehir Plancısı
DOKU Tevfik	Turistik Tesis İşletmeçisi
DORA Solmaz	Şehir Plancısı
DURANAY Niyazi	Y.Mimar
DUYGU Bengü	İktisatçı
DÜZYOL Ferit	Şehir Plancısı
DÜZYOL Günnur	Öğrenci
EKE Feral	Mimar
ELVER Haluk	Şehir Plancısı
EMİR Tülay	Mimar
ENGİNSAL Ali	
ENÖN Ahmet	Y.Mimar, Yerel Yönetim Bakanlığı Müşaviri
ENSARİ Fahrünnüsa	BİNPB
ERDEM Şesittin	Öğrenci
EREM Asat	Şehir Plancısı
EREN Deniz	Dr. Kent Plancısı
ERENÇİN Nedret	Y.Mimar
ERGEN Bahri	Ankara Y.Teknik Öğr.Okulu Öğr.Üyesi
ERGİN Ayla	Mimar
ENGÜDEN Selman	Şehir Plancısı
ERK Canar	Mimar
ERKAY Sinan	Şehir Plancısı
ERKİN Engin	Y.Mimar
ERONAT Orhan	Y.Mimar, İmar ve İskan Bakanlığı
ERSEK Savmi	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, İktisatçı

ERTAŞ Gürkan ..... Şehir Plancısı
ERTUĞ Hüseyin ..... Öğrenci
ERYOLDAŞ Akın ..... Şehir Plancısı

FINDIKOĞLU Cihat ..... Y.Mimar

GERMEN Melih .....
GİRİTLİOĞLU Cengiz ..... Mimar, İ.T.Ü.
GÖÇER Orhan ..... Doç.Dr. Mimar, Şehirci, İ.T.Ü. Öğr.Üyesi
GÖKAN Koray ..... Mimar, Öğr.Gör.
GÖKSAYAR Tülin .....
GÖKTUĞ Mete ..... Y.Mimar
GÖKTUĞ Nadire ..... Y.Mimar
GÖREN Nevzat ..... İktisatçı
GÖREN Ünal .....
GÖYMEN Korel ..... Ankara Belediye Başkan Yardımcısı
GÜLAY Mete ..... Öğrenci
GÜNGÖR Enver ..... B.İN.P.B.
GÜNÜR İsmail ..... Genel Sekreter
GÜLDOĞAN Gülcan ..... Mimar
GÜLGEÇ İlhan ..... Y.Mimar Müh., İller Bankası
GÜLMEZ Aret ..... Mimar
GÜNVAR Hürmüz ..... Şehir Plancısı
GÜR Güneş ..... İnş.Müh.
GÜR Pelin ..... Mimar
GÜRAY Ayşe ..... Mimar
GÜREL Sümer ..... Doç.Dr.Şehir Plancısı
GÜRPINAR Ergün ..... Y.Mimar
GÜRSEL Ersen ..... Y.Mimar
GÜVEN Galip ..... Şehir Plancısı
GÜVEN Hayri ..... Şehir Plancısı
GÜZELSU Kutlu ..... Y.Mimar, Şehir Plancısı B.İN.P.B.

HANDAN M.Ali ..... Prof.İ.D.G.S.A. Öğr.Üyesi
HAMAMCI Can ..... S.B.F. Şehircilik Ass.
HOŞCAN Vechiye ..... Mimar
HUNCA İrfan ..... Makina Müh.

İŞINBAY Bahri ..... İktisatçı
İŞIKPINAR Ertürk ..... Mimar, İller Bankası
İŞIKPINAR Muazzes ..... Emekli Hakim

İÇEL Noyan	.....
İĞİDİLLİĞÜN Ahmet	Öğrenci
İLTER Necla	Avukat
KALKAY Nimet	Şehir Plancısı
KARAASLAN Ahmet	İmar ve İskan Bakanı
KARABEY Haydar	Dr.Ass. İ.D.G.S.A.
KARAGÖZ Turgut	Öğrenci
KARAGÜLLE Erkan	Mimar
KARTAL Esin	Mimar
KATAR Arif	Şehir Plancısı
KATAR Ayten	Turizm Tanıtma Bakanlığı Enformasyon
KESKİN Ahmet	Doç.Dr. Y.Mimar, İ.T.Ü. Öğr.Üyesi
KESKİNOL Çağatay	Şehir Plancısı
KILIÇASLAN İsmet	Dr. Y.Mimar, İ.T.Ü. Ass.
KILIÇASLAN Tülay	Dr. Y.Mimar, İ.T.Ü. Ass.
KILIÇLI Köksal	Şehir Plancısı
KINIK Doğan	Mimar
KIRAY Mübeccel	Prof. Dr. İ.T.Ü. Öğr.Üyesi
KIRMIZI Nihal	Mimar
KIYICAN Haldun	Öğrenci
KIZILGÜN Ömür	Şehir Plancısı
KİPER Perihan	Şehir Plancısı
KİPMEN Öner	Yöneylem Araştırmacısı
KOCABAŞ Semra	Ekonomist
KORMAN Öner	Y.Mimar
ÖNCÜ Erhan	İmar ve İskan Bakanlığı
ÖNCÜ Sabiha	T.C.D.D.
ÖZÇELİK Selçuk	Müh.
ÖZDEMİR AYNurdan	İnş.Müh.
ÖZDEŞ Gündüz	Prof. İ.T.Ü. Öğr.Üyesi
ÖZDEŞ Levent	Şehir Plancısı
ÖZERGÜN Necdet	Şehir Plancısı
ÖZİŞİK Ender	Öğrenci
ÖZKAN Sema	Mimar
ÖZKAN Tamer	Öğrenci
ÖZKURT Yurdagül	Şehir Plancısı
ÖZÜARI Can	Öğrenci
ÖZYENEN Mehtap	Şehir Plancısı

ÖZYENEN Fevzi ..... Şehir Plancısı
ÖZYILDIRIM Mine ..... Jeomorfolog

PARLAK Sevgi ..... İktisatçı
PARSA Settar ..... Y.Mimar
PEKTAŞ Mihan ..... Öğrenci
PODA Sühendan ..... Mimar

SAKALLIOĞLU Gülderen ..... A.A.
SARER Engin ..... Y.Mimar Müh.
SARP Kemal ..... Şehir Plancısı
SATIBOL Salih ..... Şehir Plancısı
SAYIN Erol ..... Endüstri Müh.
SELER Ayşe ..... Coğrafyacı
SELMAN Gül ..... Şehir Plancısı
SELMAN Mehmet ..... Şehir Plancısı
SEMİZ Mustafa ..... Y.Mimar
SERAJ Pelin ..... İnş.Müh.
SERHATLI Turhan ..... Öğrenci
SERMANOĞLU Özer ..... Şehir Plancısı
SEVEN Ayşe ..... Şehir Plancısı
SEVGÖR Melih ..... Şehir Plancısı
SEVİM Erkal ..... Şehir Plancısı
SEZER Seher ..... Y.Mimar
SİĞİRCİ Hayrettin Oğuz ..... Y.İNŞ.MÜH.

KOTİL Aytekin ..... İstanbul Belediye Başkanı
KOZAK Aydın ..... Şehir Plancısı
KOZLOWSKI Jerzy ..... Prof.Polonya
KÖLETAVİTOĞLU Tavit ..... Şehir Plancısı
KÖKSAL Sema ..... İktisatçı
KÖKSAL Vasıf ..... Mimar
KUNDAK Julide ..... Mimar
KUNTASAL Mehmet ..... Öğrenci
KURTBOĞAN Yılmaz ..... İnş.Müh.
KURU Hüseyin ..... Mimar
KÜLAHÇI Mecdi ..... Öğrenci

LALOĞLU Nilüfer ..... Mimar
LABASSE JEAN ..... Prof.Fransa

MENDERES Ahmet ..... Y.Mimar Müh., İller Bankası
MEREY Zeynep ..... Şehir Plancısı
MISIRLIOĞLU Turgut ..... Y.İnş.Müh.
MUSLUBAŞ Ali ..... Y.Mimar

NATAL İnci ..... Mimar

OBÜS Figen ..... Y.Mimar
OKAY Nurcan ..... Mimar
OKÇUOĞLU Yusuf ..... Şehir Plancısı
OKKIR Atilla ..... Dr.Mimar, Şehir Plancısı
OKYAY İsmet ..... İ.T.Ü. Şehirci
OKYAY Tarık ..... Şehir Plancısı, O.D.T.Ü.
OKYAY Vildan ..... Şehir Plancısı
OLGUN Suavi ..... İktisatçı
OLKUM Nuriye ..... Mimar
ORAL Nihat ..... Şehir Plancısı
ORAL Yıldırım ..... Şehir Plancısı
ORHON Nuri ..... Öğrenci

ÖNBAYRAKTAR Engin ..... Y.Mimar, İstanbul Belediyesi
ÖKTEM Fevzi .....

UÇAL Sinan ..... Şehir Plancısı
UÇKUN Erkan ..... Şehir Plancısı
ULUBAŞ Ali ..... Şehir Plancısı
ULUÇ ÖMER ..... Şehirci
ULUŞAHİN Halim ..... Silivri Belediye Başkanı
URKAN Sabih ..... Y.Müh.
UYSAL İbrahim ..... Mimar
UZEL Ahmet ..... Y.Mimar

ÜLGEN Neslihan .....
ÜNAL Oral ..... Ankara Nazım Plan Bürosu
ÜNAL Yalçın ..... Mimar, Kent Plancısı
ÜNAL Yücel ..... Şehir Plancısı
ÜNEN Levent ..... Şehir Plancısı
ÜNLÜSAYIN Okay ..... Y.Mimar Müh.
ÜNSAL Erdal ..... Şehirci
ÜSTÜN Sabahattin ..... Mimar

VEFKİOĞLU Murat ..... Y.Mimar
VİDİNLİ Mehmet ..... Mimar
VİDİNLİOĞLU Necdet ..... Doç. Dr. İDMMA Öğr. Üyesi

YAĞIZ Şenol ..... Mimar
YAPICI Memik ..... Y.Mimar Müh.
YAPICI Mücella ..... Y.Mimar
YARDIM Ahmet Hamdi ..... Şehir Plancısı
YAŞAR Oya ..... Mimar
YAŞAROĞLU Aydın .....
YAŞINOK Kaya ..... Şehir Plancısı
YAVAŞ Dumrul ..... Y.Mimar
YAZICI Emine ..... Mimar
YAZICIOĞLU Birsen ..... Y.Mimar
YENER Selçuk ..... Şehir Plancısı
YEŞİLIRMAK Asuman ..... Mimar
YILDIRIM Selahattin ..... Marmara ve Boğaz. Beled. Birliği GnbSek.
YILDIRIM Şükran ..... Mimar
YILMAZ Atıl ..... Avukat
YOĞURTÇUOĞLU Aydın ..... Mimar

ŞAHİNLER Orhan ..... Prof. İ.D.G.S.A. Başkanı

SİRANOĞLU Fethi ..... Ekonomist
SİMEMİLLİOĞLU Hasan ..... Öğrenci
SONAT Ayşegül ..... Şehir Plancısı
SONER Onol ..... Şehir Plancısı
SÖKMENER Salim ..... Şehir Plancısı
SÖNMEZ Bilgen ..... Memur
SÖZEN Metin ..... Doç.Dr. İ.T.Ü. Öğr.Üyesi
SUBAŞI Ergün ..... Mimar
SUN Işın ..... Öğrenci
SUNGUR Engin ..... Şehir Plancısı
SÜEL Akın ..... Şehir Plancısı, Ege Üniversitesi G.S.F.

TANER Gürkan ..... Mimar
TANER Nezihe ..... Mimar
TARIK Bülend ..... Şehir Plancısı
TARCAN Ercüment ..... İ.D.G.S.A. Öğr. Gör.
TATLISU Gülden ..... Öğrenci
TEBER Sedvan ..... Şehir Plancısı

TEKELİ İlhan	Doç. Dr. Şehir Plancısı, O.D.T.Ü.Öğr. Üyesi
TEKİN Esin	Öğrenci
TEOMAN Kadri	Şehir Plancısı
TEVETOĞLU Suphi	Y.Mimar
TOLUN Bedriye	Coğrafyacı
TOKATLI Nebahat	Şehir Plancısı
TOMAK Saadet	Şehir Plancısı
TOPCUOĞLU Nilüfer	Şehir Plancısı
TUĞSAVUL Şibay	Şehir Plancısı
TUNA NUMAN	Şehir Plancısı
TUNÇ Şakir Ahmet	Prof.İ.D.G.S.A.
TUNÇEL Abdullah	Y.Mimar, Yerel Yönetim Bakanlığı
TÜRKGENÇ Sevgi	Mimar
TÜRKKAN Rifat	Şehir Plancısı
TÜRKMEN Şerafettin	Makina Y.Müh.
TÜRKOĞLU Kamutay	Mimar
TÜRKSOY Cengiz	Şehir Plancısı
TÜLÜBAŞ Sezai	
TÜMERTEKİN Erol	Prof. Dr. İ.Ü.Coğrafya Enstitüsü
TÜZE Sedat	Gebze Belediye Başkanı
YOĞURTÇUOĞLU Tülin	Y.Mimar
YURDAY SENCER	Şehir Plancısı
YÜCEL Nihat	Mimar
YÜKSEL Sema	Cumhuriyet Gazetesi
YÜKSEL Güzin	Ass. İ.D.G.S.A.
ZEREN Nuran	Y.Mimar

- D Ü Z E L T İ -

<u>Sayfa</u>	<u>Paragraf</u>	<u>Satır</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
23	Altta 2	7	etkilecektir	etkileyecektir
24	Altta 3	2	aktörleri	Faktörleri
35	Üstten 2	3	olanğı	olanağı
35	" "	"	işverenler	işverenlere
37	Üstten 1	2	toptan	toptan
43	Altta 3	3	diğer kentler	diğer kentlerin
43	" "	5	çıkır	çıkırır
44	Üstten 1	Alt 4	Tankut bey	Tankut Bey
44	Üstten 2	2	sınıflamanın temelde metropoliten alanlar için söylüyorum bunu	sınıflamanın — temelde metropoliten alanlar için bunu söylüyorum —
50	Üstten 3	5	H. Pros'un	H. Prost'un
58	Altta 2	3	iki yarı	iki ayrı
67	Altta 1	3	kirterleri	kriterleri
72	Üstten 1	8	içerisinde	içerisinde
81	Üstten 1	3	ouluşturulmuştur	oluşturulmuştur
85	Altta 2	6	önermiştir.	önerilmiştir.
86	Altta 3	3	belirlenmesini	belirlenmesi
86	Altta 3	4	alınmasını	alınması
89	Üstten 1	4	nofus	nüfus
89	Üstten 2	3	85 km	85 km ²
90	Altta 4	4	5,5 - 6,5) arası	5,5 - 6,5 arası)
91	Altta 2	4	edildiğini saptamıştır.	edildiği saptanmıştır.
93	Altta 1	4	201 işlerinden	201 işyerlerinden
97	Üstten 3	Alt 8	bu ik	bu iki
98	Üstten 1	6	Barampaşa	Bayrampaşa
99	Altta 4	2	Boğazgeçişinin	Boğazgeçişine
100	Altta 1	Alt 3	geştirilen	geliştirilen
103	Üstten 2	Alt 3	istanbul	İstanbul
116	Üstten 5	1	aline	haline
119	Altta 1	3	işlerini	işyerleri
123	Üstten 3	3	unsurar	unsurlar
128	Üstten 2	4	unsarlar	unsurların
129	Altta 3	Alt 5	saylıda	sayıda
129	Altta 2	4	gelişim	gelişim
132	Üstten 2	3	denebilece	denebilecek
132	Üstten 2	5	şelinde	şeklinde

<u>Sayfa</u>	<u>Paragraf</u>	<u>Satır</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
134	Üstten 2	11	ulaşım	ulaşım
135	Üstten 4	5	ulaşım	ulaşım
136	Altıtan 3	2	bulnmaları	bulunmaları
137	Üstten 2	2	alyapıyı	altyapı
137	Altıtan 3	4	fezlalık	fazlalık
139	Altıtan 2	Alt 4	varabilmektedir	varabilmektedir
140	Üstten 2	2	alarak	olarak
144	Üstten 1	4	yapmalarını	yapmaları
144	Üstten 1	6	uyulaması	uygulaması
144	Üstten 1	Alt 2	açılmasını	açılması
144	Üstten 1	Alt 1	etmektedir	edilmektedir
149	Üstten 1	3	olma ır	olmamalıdır
152	Üstten 3	2	tarafıdan	tarafından
166	Üstten 2	1	belediyeleri	belediyelerinden
208	Üstten 2	2	Birlikte	birlikte
209	Üstten 6	Alt 1	açıklamalar	açıklamalarıdır
212	Altıtan 1	6	parfından	parafından
217	Altıtan 1	2	yarım	yardım
236	Üstten 1	9	daham	daha
236	Altıtan 1	3	Doğanay beyin	Doğanay Bey'in
251	Üstten 1	1	take	talk
252	Üstten 2	7	—The main	the main
253	Üstten 1	2	commun	commune
253	Altıtan 1	Alt 1	development (?)	development for
255	Üstten 1	8	Nev Towns	New Towns
256	Üstten 2	Alt 1	fores	forseen
258	Altıtan 1	Alt 2	arientated	orientated
260	Üstten 1	Alt 3	timi at	timid
266	Üstten 1	Alt 4	katılımın ta	katılım da
266	Üstten 1	Alt 4	amcını	amacını
266	Üstten 2	4	açıklayabilirler	açıklayabilirlermi
267	Üstten 3	4	toplu taşıma	toplu taşıma
288	Üstten 1	1	developed in Poland	developed well
323	Üstten 3	5	bilinmes	bilinmesi
324	Üstten 1	3	erişebilirliğin	erişebilirliğinden
324	Üstten 1	4	modeline	modelinden
324	Üstten 2	Alt 11	düzenleri	düzeyleri
325	Üstten 1	5	aşama	aşaması
325	Üstten 1	Alt 1	br	bir
326	Üstten 3	2	ulduğu	olduğu
327	Üstten 1	11	dah	daha
339	Üstten 3	Alt 2	karşı-	karşı-
344	Üstten 2	2	komulaştırma	kamulaştırma

<u>Sayfa</u>	<u>Paragraf</u>	<u>Satır</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
346	Üstten 2	2	şuras	şurası
347	Alttan 1	Alt 10	nazır-ı	nazar-ı
347	Alttan 1	Alt 3	palanı	planı
351	Üstten 3	3	ogranizasyon	organizasyon
355	Üstten 1	5	görevlerler	görevler
356	Alttan 1	Alt 3	yetiri	yeteri
358	Üstten 4	3	ağlanmalı	sağlanmalı
358	Alttan 1	Alt 1	üretilmesi	üretilmesinin
366	Üstten 4	Alt 2	iğır	diğer
377	Üstten 1	Alt 3	palandır	plandır-
378	Üstten 1	2	husussa	husussa,
378	Üstten 2	6	Belediye bu evlerin	Belediyesi bu evlerin
378	Üstten 2	6	Baylrampaşa	Bayrampaşa
379	Üstten 3	7	sorun	sorunun
391	Üstten 4	1	tavırda	tavrı da
391	Alttan 1	2	organ yerel yönetimlerce	organ hem yerel yönetimlerce
397	Üstten 2	Alt 2	yasasının	yasasının da
397	Üstten 3	6	olur ki	odur ki
405	Üstten 3	1	deneyimlerin	deneyimlerim
405	Üstten 3	3	gördüğü	girdüğü
417	Üstten 1	7	diylerek	diyerek
422	Üstten 2	3	için. . . için	için gerekli üç
422	Üstten 2	11	planın	plan
422	Üstten 2	12	biyoruz	biliyoruz
422	Alttan 2	6	palanını	planını
422	Alttan 1	1	belidiyeler	belediyeler
423	Alttan 1	Alt 2	yönledirici	yönlendirici
428	Alttan 2	Alt 6	Panla	Planla
434	Üstten 1	4	dşündüğü	düşündüğü-
435	Alttan 1	6	denitim	denetim
439	Alttan 2	8	Kami	Kamu
440	Üstten 2	2	tüketici	tüketiciyi
443	Üstten 2	1	planlarımızın	planlarımız
443	Üstten 2	Alt 4	B.İ.N.P.B.'nun	B.İ.N.P.B.
443	Üstten 3	3	büylük	büyük
443	Alttan 1	Alt 4	belediyelerinin büyük kent belediyeleriniq	belediyelerinin büyük kent için
444	Üstten 2	1	Belediyeler	Belediyelere
444	Alttan 2	Alt 2	Pan	Plan
444	Alttan 1	3	hareketini	hareketinin
444	Alttan 1	4	önmeli	önemli
445	Üstten 1	3	dinamizm	dinamizmi
445	Üstten 2	7	arık	artık

<u>Sayfa</u>	<u>Paragraf</u>	<u>Satır</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
449	Üstten 1	1	Selehattin	Selahattin
449	Üstten 1	5	yönetimlerinde	yönetimlerin de
449	Üstten 2	Alt 7	anlamında	anlamını da
450	Üstten 2	1	ettği	ettiği
450	Üstten 2	2	katalımda	katılım da
451	Üstten 1	4	mahaller	mahalleler
451	Üstten 1	9	önerilerin	önerilerin
451	Üstten 1	10	bunlarında	bunların da
451	Üstten 2	6	taşıtılmaya	tartışılmaya
455	Üstten 2	Alt 2	greken	gereken
455	Alttan 2	4	boyutlarında	boyutlarını da
455	Alttan 1	Alt 3	ylaratan	yaratan
459	Üstten 3	Alt 2	kısada	kısa da
459	Alttan 1	9	ilginç tirki	ilginçtir
460	Üstten 2	2	geliyor ki	geliyor ki
460	Üstten 2	Alt 7	olmasada	olmasa da
460	Alttan 2	3	vergileride	vergileri de
461	Üstten 1	1	Korkarımki	Korkarım ki
461	Üstten 1	2	birazda	biraz da
461	Üstten 1	Alt 1	olaraktanda	olaraktan da
461	Alttan 1	Alt 2	devletinde belediyeninde	devletin de belediyenin de
461	Alttan 1	Alt 2	birliğininde	birliğinin de
465	Üstten 1	2	kalırda	kalır da
465	Üstten 1	3	güzelde	güzel de
465	Üstten 1	4	demıştiki	demmişti ki
465	Üstten 2	3	yetersmiz	yetersiz
465	Üstten 2	6	bunlarında	bunların da
465	Üstten 2	Alt 13	inan	inanın
465	Üstten 2	Alt 12	çıktıki	çıktı ki
466	Üstten 1	1	tanede	tane de
466	Üstten 3	4	yılar	yıllar
466	Üstten 3	7	önerilerde	öneriler de
466	Alttan 1	3	eiki	etki
466	Alttan 1	4	Çok	çok
466	Alttan 1	Alt 2	dahada	daha da
466	Alttan 1	Alt 1	korkuyorumki	korkuyorum ki
467	Üstten 1	1	genede	gene de
467	Üstten 2	Alt 4	kendilerininde	kendilerinin de
468			TA TİŞMALARINA	TARTIŞMALARINA
471	Üstten 1	3	belkide	belki de
471	Üstten 1	Alt 2	bununda	bunun da
471	Üstten 2	8	belkide	belki de
471	Üstten 2	Alt 3	planlama ya	planlamaya

<u>Sayfa</u>	<u>Paragraf</u>	<u>Satır</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
472	Üstten 1	1	diyorumki	diyorum ki
472	Üstten 1	3	eğitimi	eğitimi
472	Üstten 2	9	belkide	belki de
472	Üstten 2	Alt 7	tabiki	tabii ki
472	Üstten 2	Alt 5	kuşkusuda	kuşkusu da
472	Alttan 1	2	zorundayımki	zorundayım ki
473	Üstten 1	Alt 4	diyorlarki	diyorlar ki
473	Üstten 1	Alt 3	bizde	biz de
473	Üstten 1	Alt 2	bakipta	bakıp da
473	Üstten 2	3	bende	ben de
474	Üstten 1	4	parasıda	parası da
474	Üstten 2	4	kadarda	kadar da
474	Üstten 2	6	ağasıda	ağası da
474	Alttan 1	7	gelmez	gelmek
475	Üstten 1	1	içinde	için de
475	Üstten 1	Alt 6	müdahaleeler	müdahaleler
475	Üstten 1	Alt 2	sonucuda	sonucu da
475	Alttan 1	Alt 1	şekillenmeside	şekillenmesi de
476	Üstten 1	Alt 4	gerçkten	gerçekten
476	Üstten 2	Alt 4	meslekdaşlarımızda	meslekdaşlarımız da
477	Alttan 2	1	etkim	ettim
479	Üstten 2	1	şunada	şuna da
479	Alttan 1	1	niteliğide,	niteliği de
479	Alttan 1	2	atlamışsız	atlamışız
479	Alttan 1	5	arkadışım	arkadaşım
481	Alttan 3	Alt 2	bulmamız	bulmamamız
482	Üstten 1	2	belediyeler olmak	belediyeler olmayacağız
482	Üstten 2	3	şeklide	şeklinde
487	1.14 nolu	4	İŞERLİK	İŞLERLİK
488	2.1 nolu	4	BÜTÜNİYELEREK	BÜTÜNLEYEREK
488	2.7 nolu	6	KURULUŞLARINDA	KURULUŞLARIN DA
488	Dipnot (5)	4	çerçevlenmesinin	çerçevlenmesine
489	2.15 nolu	5	YASSAL	YASAL
489	Dipnot (6)	1	yöntemlerinde	yöntemlerin de
490	2.21 nolu	1	YLIK	YILLIK
490	2.22 nolu	4	İLİŞKİN	İLİŞKİN
491	2.25 nolu	1	İLETİŞLİM	İLETİŞİM
495	Üstten 4	3	sil	s'il
498	1.10 nolu	2	d'opprobation	d'approbation
498	1.11 nolu	1	financière	Financière
498	1.14 nolu	2	légitimes	légitims
498	1.16 nolu	5	etre prépare	être préparé

<u>Sayfa</u>	<u>Paragraf</u>	<u>Satır</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
498	1.16 nolu	Alt 1	sectorielles	secteurielles
499	2.8 nolu	3	être	être
500	2.10 nolu	1	le policification	la planification
500	2.12 nolu	1	l'acoplisse-	l'accomplisse-
500	2.13 nolu	2	qui se motre	qui se montre
500	2.16 nolu	1	prole	parole
501	2.21 nolu	2	sectoriels	secteuriels
501	2.21 nolu	2	être	être
501	2.24 nolu	Alt 1	rélation	relation

